

BURCHARDI
WORMACIENSIS ECCLESIAE EPISCOPI
DECRETORUM
LIBRI VIGINTI

Ex conciliis et orthodoxorum Patrum decretis, tunc etiam diversarum nationum synodis, ceu loci communes congesti, in quibus totum ecclesiasticum munus luculenta brevitate et veteres Ecclesiarum observationes complectitur.

Parisiis apud Joannem Foucherium, sub Scuto Florentiæ, via ad D. Jacobum. — 1549. Cum privilegio Senatus (27).

BURCHARDUS

ECCLESIAE WORMACIENSIS EPISCOPUS

BRUNICHONI

FIDELISSIMO SUO ET EJUSDEM ECCLESIAE PRÆPOSITO, IN CHRISTO DOMINO SALUTEM.

A multis sane diebus, et sæpe quidem coram familiaritas tua, charissime frater, hortando a nobis contendit, ut ntile aliquod opus non minus ex sanctorum Patrum sententiis, quam canonicis scripturis, vel ab comprobatis pœnitentium exemplis, ad necessarium Ecclesiæ nostræ deservientium usum, vigilantia studio colligerem. Et id quidem, vel ea ratione maxime flagitare videbaris, quod canonum jura atque pœnitentium formæ, in nostra quidem diœcesi adeo confusa sint, atque inter se discrepantia, ut aut ex toto neglecta, aut omni pene auctoritate destituta, vel modice in ecclesiastica disciplina institutis apparere possint. Qua de causa sæpe accidit, ut ad pœnitentiæ remedium confugientibus, cum ob canonum descriptionem confusam, tum ob presbyterorum nostrorum ignorantiam, non facile subveniatur. Quod an ideo potissimum fieret, non impudenter ex me rogasti. Et quanquam idem existi-

A mem tamen quia non certam temporis mensuram canonum censura expressit ad singula pœnitentium delicta adhibendam, sed in absolventium judicio relinquendam statuit, idcirco pœnitentiæ salutaria remedia ab imperitis quidem sacerdotibus non pro delictorum qualitate providentur, a piis quidem et canonicis scripturis institutis, eadem facile prout uniuscujuslibet infirmitas requirit, adhibentur. Et quia hoc res ita habet, eo me dilectio tua rogavit, ut opellam hanc congestam junioribus nostris legendam proponerem, que ipsi in idonea nimirum ætate, ea discant, quæ vel serior æqualium nostrorum ætas modo assequi non possit, vel antecessorum negligentia non attigit. Utpote decentissimum fore existimans, ut quis cum omni probitate se discipulum prius exhibeat, quam doctoris auctoritatem apud vulgum temere præsumat. Et in scholis discat, quod suæ fidei commissos doceat. Equidem hanc

(27) *Extraict des Registres de Parlement.*

La court, veue la Requête à elle présentée par Jehan Foucher Libraire luré en Lhuniuersite de paris, par la quelle il requeroict luy estre permis Imprimer, ou faire Imprimer, ung liure intitulé D. Burchardi, Vuormaciensis episcopi, Decretorum Lib. XX, ex Conciliis et orthodoxorum patrum Decretis etc. A permis et permet audit suppliant Imprimer, ou faire Imprimer ledit liure, et exposer en vente, Et desffenes à tous

aultres libraires et Imprimeurs de ce ressort, Icelluy liure Imprimer, faire imprimer ou exposer en vente, aultres que ceulx que ledit suppliant aura faitz Imprimer, sans son adueu et consantement, Jusques à cinq ans, sur peine de confiscation desdis liures, et d'amende arbitraire. Faict en Parlement à Paris le dernier Jour de Decembre Mil cinq cens quarante huyt.

Collation est Faicte.

Ainsy signé DU TILLER.

tuam petitionem, dilectionem, frater, justissimam A
 judicavi, proque isto tam pio ad divinam religionem
 affectu, gratias maximas habeo, quem pro Ecclesie
 nostrae statu, non segni sollicitudine jugiter desu-
 dare animadverto. Verum quod tuam exhortationem
 mihi saepius inculcatam tandiu distuli, ignaviae, tor-
 porique meo minime adscribendum putabis : siqui-
 dem duae impediverunt me causae, quominus tibi pro
 tuo desiderio prompte morem gessi. Quarum alteram
 inevitabiles Ecclesie nostrae necessitates attulerunt,
 quae quotidie fluctuum more in nos emergunt. Altera
 ex gravibus saecularium rerum curis oboritur, ad
 quas inviti, imperiam mandatorum onere pertra-
 himur, quae duo sane animum meum ad coelestia
 enitentem altiuscule assurgere non permittunt. Nam
 dum pluribus rebus inquietatur animus, infirmior
 est, quam ut unicuilibet par esse possit. Nihilomi-
 nus tamen sanctis tuis petitionibus obsecutus syno-
 dalia praecpta, sanctaque instituta, tam ex sancto-
 rum Patrum sententiis, quam ex canonicis scriptis,
 adjutore Deo, in unum fascem ex amplissimo orbe
 collegi. Eaque ut potui, uno veluti corpore conuexa,
 viginti libris distinximus, ita ut quisquis eos diligenter
 legerit, fructum non vulgarem sentiet se brevi con-

sequi posse. Perutilem quidem in docenda plebe,
 firmum autem propter Scripturarum auctoritatem,
 honestum tanquam studio et diligentia acquisitum.
 Neque enim sacerdotis nomen meretur, qui, quam
 sollicite Evangelicam minam expendi oportet igno-
 rat, ut caecus caeco dux esse non potest. Quam-
 obrem hunc meum laborem nemo, ut collecticum
 aspernetur. Certe coegit sacrarum in immensum
 Scripturarum diffusa amplitudo, necnon nostrorum
 negligentia, et inscitia sacerdotum, in hoc genere
 desudare, in quo colligere quidem licitum fuit,
 canones vero soli mihi sanxire illicitum. Quantis
 autem hoc laboribus, atque vigiliis praestiterim,
 Deus Opt. judicabit, quem, quod pro nostrae Eccle-
 siae necessitate fecerim, non latet. Quare etiam si
 nostrae provinciae limites non exierit, nihil omnino
 aegre feremus, modo nostrorum ministrorum mani-
 bus teratur. Porro legentibus, etiam id persuasum
 esse cupimus, nihil de meo in hoc opere additum
 esse, sed ex divinis testimoniis Scripturarum singula
 esse decerpta, ea sane fide, ut perpetuam auctori-
 tatem habitura non dubitem. Ex quibus autem scri-
 ptis selegerim ordo sequens indicat Bene vale, et
 orationibus me adjuva.

EX QUIBUS LOCIS AUCTORUM SCRIPTIS ECCLESIASTICA HAEC DECRETA COLLEGERIT.

Ex canonibus, qui Corpus canonum vocantur.
 Ex apostolorum canone.
 Ex transmarinis conciliis.
 Ex conciliis in Germania, Gallia, Hispania, cele-
 bratis.
 Ex Romanorum pontificum decretis.
 Ex evangelicis apostolicisque Scripturis.

Ex Veteri Testamento.
 Ex libris sancti Gregorii.
 Ex Hieronymo, Augustino, Ambrosio, Benedicto,
 Basilio Magno, Isidoro.
 Ex Pœnitentia Romano.
 Ex Pœnitentia Theodori.
 Ex Pœnitentia Bedae.

INDEX SINGULORUM LIBRORUM

BURCHARDI WORMACIENSIS EPISCOPI

Breviter quid quoquo libro continetur ostendens.

Primus liber continet de potestate et primatu apo- C
 stolicæ sedis, patriarcharum, cæterorumque prima-
 tum metropolitanorum, et de synodo celebranda,
 et vocatione ad synodum. De accusatis, et accusato-
 ribus, et testibus. De expoliatis injuste. De judici-
 bus, ac de omni honore competenti, ac dignitate, et
 diverso negotio et ministerio episcoporum.

Secundus liber continet de congruenti dignitate,
 et diversa institutione, ac nutrimento, vel qualitate
 vitæ, et diverso negotio, et ministerio presbytero-
 rum et diaconorum, seu reliquorum ordinum eccle-
 siasticorum.

Tertius liber continet de divinarum domorum in-
 stitutione, et cultu, et honore. De decimis et oblatio-
 nibus et justitiis singulorum, et qui libri in sacro
 catalogo recipiantur, qui vero apocryphi, et quando
 apponendi sint.

Quartus liber continet sacramentum baptismatis,
 et ministerium baptizandorum et baptizatorum, et
 consignandorum et consignatorum.

Quintus liber continet de sacramento corporis et
 sanguinis Domini, et de perceptione et observatione
 eorum.

Sextus liber continet de homicidiis sponte, et non
 sponte commissis et de parricidiis, et de fratricidiis,
 et de illis qui uxores legitimas et seniores suos in-
 terficiunt, et de occisione ecclesiasticorum, et de
 observatione, et de pœnitentia singulorum.

Septimus liber continet de incesta copulatione
 consanguinitatis, et in quo geniculo fideles et con-
 jungi et separari debeant : et de revocatione, et de
 pœnitentia singulorum.

Octavus liber continet de viris ac feminis Deo di-

sacrum propositum transgredientibus, et de A
ne, et de pœnitentia eorum.

liber continet de virginibus et viduis non
de raptoribus earum, et de separatione eo-
conjunctione legitimorum connubiorum, de
is, et de transgressione, et pœnitentia sin-

us liber continet de incantatoribus, et de
as, de divinis, de sortilegis, et de variis illu-
diaboli, et de maledicis, et de contentiosis,
nspiratoribus, et de pœnitentia singulorum.
imus liber continet de excommunicandis et
unicatis, de furibus, et de prædatoribus, et
umptione, et contemptu, et negligentia, et
iatione, et pœnitentia eorum.

imus liber continet de perjurio, et de pœni-
us.

is decimus liber continet de veneratione, et
tione sacri jejunii.

us decimus liber continet de crapula, et ebrie-
de pœnitentia eorum.

us decimus liber continet de imperatoribus,

de principibus, et de reliquis laicis, et de ministe-
rio eorum.

Sextus decimus liber continet de accusatoribus,
de iudicibus, de defensoribus, de falsis testibus, et
de pœnitentia singulorum.

Septimus decimus liber continet de fornicatione,
et incestu diversi generis, et de pœnitentia utrius-
que sexus, et diversæ ætatis.

Octavus decimus liber continet de visitatione, et
pœnitentia, et reconciliatione infirmorum.

Nonus decimus liber, qui Corrector vocatur, con-
tinet correctiones corporum et animarum medici-
nas, et docet unumquemque sacerdotem, etiam sim-
plicem, quo modo, vel qualiter unicuique succurrere
valeat, ordinato, vel sine ordine, pauperi, diviti,
puero, juveni, seni, decrepito, sano, infirmo, in
omni ætate, in utroque sexu.

Vigesimus liber Speculationum vocatur: specu-
latur enim de providentia, et de prædestinatione di-
vina, et de adventu Antichristi, de ejus operibus, de
resurrectione, de die iudicii, de infernalibus pœnis,
de felicitate perpetuæ vitæ.

INDEX CAPITULORUM LIBRI PRIMI.

Quod in Novo Testamento post Christum
num nostrum a Petro sacerdotalis cœperit

privilegio beato Petro Domini vice solummo-
mmissio, et de discretionem potestatis, quæ in-
ostolos fuit.

summus sacerdos non vocetur Romanus pon-
sed primæ sedis episcopus.

d bipartitus sit ordo sacerdotum.

on laici, nec bigami, non viduarum mariti,
reprehensibiles ordinentur episcopi.

lum episcopus eligitur, si contradictores ha-
quinque episcopi conveniant.

od, nolentibus clericis vel populis, nemo de-
episcopus ordinari.

ui episcopi sunt ordinandi, quod debeant
examinari.

episcopi diligentissime probentur antequam
entur.

i populo non liceat per se sacerdotum facere
nes.

od non habeantur episcopi, quos nec clerus
populus elegit, nec comprovinciales episcopi
erant.

od nullus ordinari episcopus debeat, nisi ex
antione.

e illis qui accipiunt regimina Ecclesiarum, et
os fastu superbæ parvipendunt.

illis episcopis qui superbire incipiunt.

od ordinationes episcoporum apostolica au-
ate a cunctis comprovincialibus fieri de-
t.

laicus fiat episcopus ante triginta annos, et
anni conversionem.

e laicis non temere faciendos episcopos.

XVIII. Quod per gradus ecclesiasticos, ad episcopa-
tus debeat officium perveniri.

XIX. Ut laicam communionem non accipiat, qui per
ambitionem episcopatum acceperit.

XX. Quod episcopus esse non possit, qui nesciente
metropolitano consecratus fuerit.

XXI. Ne episcopi per Simoniacam hæresim regiminis
locum obtineant.

XXII. De his qui pretio sacram mercati sunt digni-
tatem.

XXIII. De eadem re.

XXIV. Quod non oporteat ordinationes episcoporum
diu differri.

XXV. De ordinationibus episcoporum diu differendis
minime.

XXVI. Quando quis debeat a vicinis provinciæ epi-
scopis ordinari.

XXVII. Ut episcopus non consecratur sine tribus
episcopis.

XXVIII. Ut episcopus non minus quam a tribus or-
dinetur, et, si fieri possit, archiepiscopus ab omni-
bus comprovincialibus.

XXIX. De episcopo qui alium sine sua voluntate
episcopum ordinaverat.

XXX. De abjectione ejus, quem duo præsumpserint
ordinare episcopi.

XXXI. De non ordinandis episcopis per vicos et mo-
dicas civitates.

XXXII. De eadem re.

XXXIII. De Waniba rege Gallorum, qui contra Ca-
nones in quadam villula episcopatum fecerat,
quomodo annullatum est.

XXXIV. Ut plebs quæ nunquam habuit episcopum,
nisi ex consensu non habeat.

- XXXV. Ut nequaquam in duos metropolitanos provincia dividatur. A
- XXXVI. De illis episcopis qui non sunt recepti ab illis, ad quos sunt ordinati, vel denominati.
- XXXVII. De episcopo qui Ecclesiam, ad quam ordinatus est, adire neglexerit.
- XXXVIII. De episcopo qui non susceperit officium sibi commissum.
- XXXIX. De episcopo vacante, qui Ecclesiam vacantem invaserit.
- XL. De episcopo qui est ordinatus ad Ecclesiam, et non est receptus.
- XLI. De his qui promoventur ad episcopatum, nec recipiuntur.
- XLII. Quod auctoritas congregandarum synodorum apostolicæ sedi commissa sit. B
- XLIII. Quod bini conventus episcopales singulis annis fieri debeant.
- XLIV. De synodis, quo tempore sint habendæ.
- XLV. De synodo congreganda.
- XLVI. De archiepiscopo qui tempore pacis ultra biennium synodum annuntiare neglexerit.
- XLVII. De episcopis ad synodum vocatis, ut venire non contemnant.
- XLVIII. Quales epistolæ a metropolitano sint fratribus dirigendæ.
- XLIX. De eadem re.
- L. De episcopo qui synodo adesse neglexerit.
- LI. De episcopo qui per ægritudinem ad synodum non venerit. C
- LII. De episcopis ad synodum vocatis, et venire, et missos suos mittere dedignantibus.
- LIII. Concilium universale non nisi necessitate faciendum.
- LIV. Ut episcopi posteriores se prioribus suis non præferant.
- LV. Ut episcopi sui ordinis tempus observent, alter alteri honorem præbens.
- LVI. De episcoporum ordine, ut qui posterius ordinati sunt, prioribus se non audeant anteferre.
- LVII. De rebus dubiis in conciliis episcoporum emergentibus.
- LVIII. Ut episcopi in synodo residentes, quæ ad emendationem vitæ pertineant primum emendent. D
- LIX. De metropolitano si comprovincialem episcopum in sua causa audire distulerit.
- LX. Ut episcopi justa judicia semper dijudicent.
- LXI. Ut canonum statuta ab omnibus rite custodiantur, et nullus ea suo sensu dijudicare præsumat.
- LXII. De dissidentibus episcopis.
- LXIII. De inflatione metropolitanorum et fastu, et de episcopis ac reliquis clericis qui læduntur a metropolitano.
- LXIV. Ut plebes alias alius episcopus non usurpet.
- LXV. Ut nullus metropolitanus absque omnium comprovincialium episcoporum præsentia aliquorum audiat causas.
- LXVI. Ut nullus primas vel metropolitanus aliquid agat de Ecclesiis, vel parochiis comprovincialium episcoporum et de ipsorum causis, sine eorum consilio omnium, et nec ipsi aliquid agant sine ejus consilio, nisi quantum ad proprias pertinet parochias.
- LXVII. De contentione parochiæ.
- LXVIII. Ut episcopi qui negligunt loca sua, a vicinis episcopis ut se corrigant, admoneantur.
- LXIX. De duobus episcopis altercantibus de parochia cujusdam basilicæ.
- LXX. De episcopis qui contendunt de parochiis suis.
- LXXI. Ut in altera parochia clericos alterius diocesis episcopus nullatenus ordinet.
- LXXII. Ut nullo modo de una parochia ad aliam episcopis transeat.
- LXXIII. De præsumptione alienæ diocesis
- LXXIV. Ne episcopus, sua civitate despecta, ambitus causa ad aliam transeat.
- LXXV. Ut ab episcopis [aliena parochia minime pervadatur.
- LXXVI. De eadem re.
- LXXVII. De mutatione episcoporum.
- LXXVIII. De eadem re.
- LXXIX. De eadem re.
- LXXX. De episcopo qui in sua fuerit persecutus Ecclesia, quod ad aliam ei sit fugiendum.
- LXXXI. De episcopo qui principalem cathedram suæ Ecclesiæ negligit.
- LXXXII. De episcopis qui sedes suas negligunt, et in possessionibus suis longe positis diu morantur.
- LXXXIII. De episcopis, ut singulis annis parochiam suam circueant.
- LXXXIV. De episcopis qui raro aut nunquam per seipsos plebes sibi commissas visitant.
- LXXXV. Ut episcopi presbyteros suos de ministeriis illorum diligenter discutiant.
- LXXXVI. Ut episcopus cum paucis suam parochiam circumeat.
- LXXXVII. Si episcopus parochiam suam visitare nequiverit, viros probabilis vitæ pro se mittat.
- LXXXVIII. Qualem ministrum episcopus juxta se habere debeat.
- LXXXIX. De episcopo, ne laicum ponat sibi vicarium.
- XC. Ut in circuitione episcopi, omnes qui sunt in parochia singularum Ecclesiarum matricum, exceptis infirmis, ad synodum ejus venire debeant.
- XCI. Decretalis constitutio Eutychiani papæ, quid episcopi in synodo inquirere debeant.
- XCII. Jusjurandum synodale.
- XCIII. Juramentum cæterorum.
- XCIV. Post datum sacramentum episcopi illos qui jaraverint per octoginta octo interrogationes, quæ in contextu secundum ordinem inveniuntur, diligentissime interrogent.

t episcopi libros gentilium non legant.
 Ut episcopi, prout vulgus intelligere possit,
 idem proprietatem communis linguæ illorum
 imitationem temperent.

Reprehensio episcopi in pulpito paganos li-
 exponens, eo quod cum Jovis laudibus
 illi laudes non conveniant.

Quantum discrimen immineat pastoribus,
 veritatem Christi prædicare negligunt.

Quod episcopum oporteat sine intermissione
 suam docere, et amare.

Ignorantia omnibus maxime sacerdotibus vi-
 ti.

Episcopus dissidentes concordare compellat.
 in die Dominica rerum dijudicationes non

de domestica et interiori conversatione.

Episcopus quasi hospes se continere de-

bet episcopi frequenter missas celebrent.

Episcopus pretio corruptus alterius cleri-
 ordinare præsumat.

Episcopus clericos alterius parochiæ nulla
 ratione ordinet.

Ut nullus episcopus, in alterius episcopi pa-
 tria, ad promotionem ministerii accedere præ-
 sumat.

Episcopus alterius Ecclesiæ clericum auda-
 cè invadere attentet.

Episcopus non præsumendis illicitis ordinationibus.

Episcopo cæco, qui, per presbyterum suum,
 presbyterum et diaconos duos ordinaverat.

Quod non oporteat episcopum per pecuniam
 episcopatum ordinare.

Quod munus etiam sit a lingua vitandum.

Ut non valeat sententia episcopi, nisi cleri-
 corum suorum præsentia firmetur.

Episcopus secundum redditum Ecclesiarum,
 clericorum clericorum faciat.

De episcopis peregrinis.

Ut levitate vagantes episcopi, ad propria re-
 compellantur.

Quandiu episcopus in aliena civitate remo-
 tus.

De suscipiendis episcopis qui persecutionem
 sustulerunt.

Episcopi illis qui se dicunt episcopos esse.

Qualiter peregrini episcopi recipiantur.

De episcopis vel presbyteris ignotis, ut ante
 synodalem synodalem ministrare non permit-
 tatur.

Ut episcopus hostilitate expulsus ad aliam
 partem transeat Ecclesiam.

De episcopis quod omnes homines eis
 obedire debeant.

Quod episcopi claves sint Ecclesiæ, et ha-
 bent potestatem claudere cælum, et aperire por-
 tus.

Quod episcopos Dominus ad glorificandum

A se elegerit, et quod omnes principes terræ eis
 obedire oporteat, et capita sua submittere.

CXXVII. De episcopis, quod se invicem diligere de-
 beant.

CXXVIII. Ut episcopus episcopum alium non con-
 culcet.

CXXIX. De episcopis qui a se fratrum adjutorio sub-
 traxerint.

CXXX. De episcopis qui se, quasi canino dente, in-
 vicem corroserint.

CXXXI. De episcopis qui fratribus nocere desi-
 derant.

CXXXII. Ut de episcopo suo nullus querelam faciat,
 nisi prius eum de eadem sæpe interpellat.

B CXXXIII. Ut episcopi a solo Domino sint dijudi-
 candi.

CXXXIV. Nimis timendum et prævidendum ne of-
 fendantur episcopi.

CXXXV. De episcopis qui ab ovibus suis criminan-
 tur, ut eorum criminatio non recipiatur.

CXXXVI. Episcopos a suis ovibus non reprehen-
 dendos, quod absit, nisi in fide erraverint.

CXXXVII. De eadem re.

CXXXVIII. De eadem re.

CXXXIX. De eadem re.

CXL. De infamatis et dilaceratis episcopis, et a civi-
 tatibus propriis pulsatis.

CXLI. Ut episcopus non dijudicetur, qui suis rebus
 est exspoliatus.

C CXLII. De eadem re.

CXLIII. De eadem re.

CXLIV. Ut episcopi criminati libere apostolicam
 appellent sedem, et pleraque alia circa iudicium
 observanda.

CXLV. Episcopus si ab aliquo pulsatur, per epi-
 scopos iudices causa finiatur.

CXLVI. De episcopis iudicibus quos communis
 sensus elegerit.

CXLVII. Ut episcopi comprovinciales peregrina
 iudicia non patiuntur.

CXLVIII. De episcopo criminato, si iudicem sus-
 pectum habuerit.

CXLIX. Si quis episcopus in crimine detentus fue-
 rit, et non potest plurimos congregare, a duo-
 decim episcopis audiatur.

CL. De episcopo criminato, si episcopi comprovin-
 ciales in ejus criminatione dissenserint.

CLI. Ut episcopis nullus laicus crimen imponere
 possit.

CLII. Quod inimici accusatores esse non possint.

CLIII. Ut episcopi accusatorum episcoporum iudices
 esse debeant.

CLIV. Qualiter accusatus episcopus discutiendus sit
 apud patriarchas vel primates, et quot testibus
 convinci debeat.

CLV. De patriarchis et primatibus.

CLVI. De vocatione accusati episcopi.

CLVII. Ut primates de accusato episcopo non ante
 sententiam proferant damnationis, quam aut reum

- seipsum confiteatur, aut canonice per innocentes A
testes vincatur.
- CLVIII. Qualis primas esse, vel quid agere debeat.
- CLIX. Ut episcopi singularum gentium sciant quis
inter eos sit primus.
- CLX. Ut episcopus accusatus non communione pri-
vetur, nisi die statuta venire noluerit.
- CLXI. De Maximo episcopo, variis criminibus infa-
mato, et ad synodum sæpius vocato, qui venire
et se excusare neglexerat.
- CLXII. De episcopo inculpato qui ad synodum voca-
tus venire contempserat.
- CLXIII. Qui primates sint, qui metropolitani.
- CLXIV. Quod neganda sit accusatis licentia crimi-
nandi, priusquam se crimine exuerint, et familia-
ribus atque sponte confessis, et his qui hesterno
aut perendie, aut ante fuerunt inimici.
- CLXV. De criminationibus adversus doctores non
suscipiendis, et de peregrinis judiciis.
- CLXVI. Ut adversus doctorem accusationes nemo
suscipiat.
- CLXVII. Ut nemo episcopum apud sæculares ac-
cuset.
- CLXVIII. De episcopis in iudicium sæculare non
vocandis.
- CLXIX. Ut non accusetur episcopus a criminosis.
- CLXX. Quod nullus episcopus extra suam pro-
vinciam ad iudicium invitetur.
- CLXXI. De accusatoribus, et testibus episcopo-
rum.
- CLXXII. De eadem re.
- CLXXIII. Quæ sint infames personæ.
- CLXXIV. De episcopo accusato, et ab accusatoribus
recipiendis, et vocatione.
- CLXXV. De damnatione episcoporum, accusantium
episcopum absque auctoritate apostolicæ sedis.
- CLXXVI. Ut accusatus vel iudicatus ab episcopis
comprovincialibus, licenter appellet, et adeat Ro-
manum pontificem.
- CLXXVII. Ut per scripta nullius accusatio suscipia-
tur eo absente qui accusatur.
- CLXXVIII. Ut difficiliore causæ ad apicem Romanæ
sedis referantur, ut apostolico terminentur iudicio,
cujus sedis auctoritate omnes Ecclesiæ regun-
tur.
- CLXXIX. Quod omnes episcopi possint appellare
Romanam sedem in necessitatibus positi.
- CLXXX. De induciis criminorum episcoporum,
quales esse debent.
- CLXXXI. De episcopo Centuriensi, qui causam suam
in synodo agere renuerat.
- CLXXXII. Iudicium episcopi qui pro crimine ejectus
ab officio, postea episcopatum more prædonis
invasit.
- CLXXXIII. Cur sancti apostoli eorumque successores
voluerint difficilem esse accusationem sacerdo-
tum.
- CLXXXIV. Si episcopus expulsus ausus fuerit in-
gredi civitatem.
- CLXXXV. De episcopis qui, se viventibus, successo-
res eligere desiderant.
- CLXXXVI. Ut episcopo vivente nullus superordine-
tur.
- CLXXXVII. Quod non liceat episcopo successorem
eligere.
- CLXXXVIII. Quod nusquam canones præcipiant, ut
pro ægritudine episcopi, alius succedat, et si ipse
pro sua molestia petierit, qualiter fieri possit.
- CLXXXIX. De Ariminensi episcopo, dolore capitis
laborante, et in ejus loco altero subrogato.
- CXC. De episcopo qui per infirmitatem in hebetudi-
nem mentis inciderit.
- CXCI. De episcopo qui propter dolorem capitis sæpe
in amentiam devenerat.
- CXCII. De restitutis episcopis per Romanum ponti-
ficem.
- CXCIII. Ut sacerdotes Domini, sicut vulgus facere
solet, jurare non præsumant, vel compellantur.
- CXCIV. De episcopo sinistro rumore asperso, per
sacramentum autem et purgato et absoluto.
- CXCV. Correctio episcopi qui concubinam ha-
buit.
- CXCVI. De episcopo per sacramentum purgato et
absoluto.
- CXCVII. Qualiter senex episcopus corripiendus sit,
et quomodo mali ejus consiliari excommuni-
candi.
- CXCVIII. De purgatione Leonis papæ.
- CXCIX. Si quis ex ecclesiastico ordine damnatus
fuerit a synodo, et ausus fuerit de sacro ministe-
rio aliquid contingere.
- CC. Si aliquis ex ecclesiastico ordine excommuni-
catus fuerit, et communicare præsumpserit, seipsum
damnat.
- CCI. De ordinatis si aliquis illorum percussor existi-
terit.
- CCII. De episcopis sua manu cædentibus.
- CCIII. De illo qui seipsum et sibi commissos corri-
gere neglexerit.
- CCIV. De eadem re.
- CCV. De malo pastore quem suæ oves fugiant.
- CCVI. De illo qui nobilitatem Dei a se ejicit.
- CCVII. Quod non sunt omnes filii sanctorum, qui
tenent loca sanctorum.
- CCVIII. Quod nullus ex genere, nec ex loco gloriari
debeat.
- CCIX. De sacerdotibus qui ovibus suis mala exempla
præbent.
- CCX. Ut tantum curam rerum ecclesiasticarum epi-
scopus habeat.
- CCXI. De usu pallii, ne a metropolitanis præsum-
ptive utatur.
- CCXII. Quod episcopus res suæ Ecclesiæ, nisi cum
suo prius commutet, testamentare non possit.
- CCXIII. De episcopo qui res suæ Ecclesiæ parenti-
bus suis indiscrete tribuit.
- CCXIV. De eadem re.

Ne episcopus de rebus viduatæ Ecclesiæ quid-
m alienare præsumat.

. De illis qui ad sacerdotum exsequias venire
endunt.

I. Ut quidquid episcopo relinquatur, id emis-
in facultates Ecclesiæ computetur.

II. Ut nullus episcopus, nisi cum consilio
rorum episcoporum et principis, in hostem
lebeat.

. De eadem re.

De eo si quis ab apostolico falsam epistolam
lerit.

. De accusatis episcopis.

I. Quod non ita in ecclesiasticis agendum sit
stis, sicut in sæcularibus.

II. Quod nulli, papa vivente, alium eligere
t.

V. De sessione episcopi.

A CCXXV. Item de ordinatione episcopi.

CCXXVI. Quæ sacerdotes Dei declinare debeant.

CCXXVII. De hæreditate episcopi cæterorum ec-
clesiasticorum.

CCXXVIII. Ne episcopi propter suam quietem, ple-
bem sibi commissam negligere præsumant.

CCXXIX. De episcopis qui, non visitatis parochiis,
pretium servitutis requirunt.

CCXXX. De purgatione episcoporum.

CCXXXI. De eo qui ex monacho factus fuerit epi-
scopus.

CCXXXII. De illo qui de aliqua hæresi infamatur,
quod in sacro conventu formulam istius professio-
nis recitare debeat.

B CCXXX III. De damnatis episcopis, et post recon-
ciliatis.

CCXXXIV. De episcoporum transmutatione.

Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

ECCLESIAE WORMACIENSIS EPISCOPI

DECRETORUM LIBER PRIMUS

DE PRIMATU ECCLESIAE.

— *Quod in Novo Testamento post Christum C*
innum nostrum a Petro sacerdotalis cæperit

epistola Anacleti papæ ad episcopos Italiae di-
In Novo autem Testamento post Christum do-
nostrum, a Petro sacerdotalis cæpit ordo,
si primo pontificatus in Ecclesia Christi da-
dicente Domino ad eum : Tu es Petrus, et
hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et
inferi non prævalebunt adversos eam, et tibi
laves regni cælorum. Hic ergo ligandi solven-
potestatem primus accepit a Domino, primus-
fidem populum Dei gratia, et virtute suæ
ationis adduxit.

— *De privilegio beato Petro Domini vice so-*
nodo commisso, et discretionem potestatis, quæ
apostolos fuit.

epistola Melchiadis papæ, Hispanis episcopis
) Atque hoc privilegium beato clavigero Pe-
a vice solummodo commisit, quod ejus juste
rativum successit sedi, futuris hæreditandum,
tenendum temporibus, quomodo et inter be-
as apostolos fuit quædam discretio potestatis.
et cunctorum par electio foret, beato tamen
concessum est ut aliis præemineret, et eorum
querelam venirent causas, et interrogationes
iter disponeret. Quod Dei ordinatione taliter

ordinatum esse credimus, ne omnes posteri eorum
cuncta sibi vendicarent : sed semper majores causæ,
sicut sunt episcoporum, et potiorum curæ negotio-
rum ad unam beati principis apostolorum Petri se-
dem confluerent, ut inde suscipiant finem judicio-
rum unde acceperunt initium institutionum, ne
quandoque a suo discreparent capite.

CAP. III. — *Ut summus sacerdos non vocetur Roma-*
nus pontifex, sed primæ sedis episcopus.

(*Can. Afric. can. 6.*) Ut primæ sedis episcopus
non appelletur princeps sacerdotum, aut summus
sacerdos, aut aliquid hujusmodi, sed tantum primæ
sedis episcopus.

CAP. IV. — *Quod bipartitus sit ordo sacerdotum.*

(*Ex epistola Anacleti papæ missa omnibus episco-*
pis et reliquis sacerdotibus, cap. 18.) Sacerdotum,
fratres, ordo bipartitus est et sicut Dominus illum
constituit, a nullo debet perturbari. Scitis autem
apostolos a Domino esse electos, et constitutos, et
postea per diversas provincias ad prædicandum dis-
persos. Cum vero messis cæpit crescere, videns
paucos esse operarios, ad eorum adjumentum septua-
ginta eligi præcepit discipulos. Episcopi vero apo-
stolorum, presbyteri quoque septuaginta discipulo-
rum locum tenent. Episcopi autem non in castellis
aut in modicis civitatibus debent constitui, sed pre-

sbyteri per castella et modicas civitates atque villas, debent ab episcopis ordinari et poni singuli tamen per singulos titulos suos. Amplius quam isti duo ordines sacerdotum, nec nobis collati sunt, nec apostoli docuerunt.

CAP. V. — *Ut non laici, nec bigami, nec viduorum mariti, sed irreprehensibiles ordinentur episcopi.*

(*Ex dccr. Leonis papæ, titulo 33.*) In civitatibus quarum rectores obierint, de substituendis episcopis hæc forma servetur, ut is qui ordinandus est, etiam si bonæ vitæ testimonio fulciatur, non laicus, nec neophitus, nec secundæ conjugis sit maritus, aut qui unam quidem habeat vel habuerit, et quam sibi viduam copularit. Sacerdotum enim tam excellens est electio, ut quæ in aliis membris Ecclesiæ non vocantur ad culpam, in illis tamen habentur illicita.

CAP. VI. — *Ut dum episcopus eligitur, si contradictores habeat, quinque episcopi conveniant.*

(*Ex concil. Africano, cap. 17.*) Sed et illud est statuendum, ut quando ad eligendum episcopum convenimus, si qua contradictio fuerit oborta, quia talia facta sunt apud nos, non præsumant, ad purgandum eum, qui ordinandus est, tres episcopi jam, sed postulentur ad numerum supradictorum si haberi possunt duo, in eadem plebe cui ordinandus est, et discutiantur primo personæ contradicentium. Postremo etiam illa quæ obijciuntur, pertractentur. Et cum purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestræ sanctitatis animo concordat, roboretur vestræ dignationis responsione. Ab universis episcopis dictum est: Satis placet.

CAP. VII. — *Quod, nolentibus clericis vel populis, nemo debeat episcopus ordinari.*

(*Ex dccr. Cælestini papæ, cap. 18.*) Nullus invitis detur episcopus; cleri, plebis et ordinis consensus, et desiderium requiratur. Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius clericis, cui est episcopus ordinandus, nullus dignus, quod evenire non credimus, potuerit inveniri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis merito præferantur. Habeat unusquisque suæ fructum militiæ in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transigit ætatem. In aliena stipendia minime alter obrepat, nec alii debitam alter sibi audeat vindicare mercedem. Sit facultas clericis renitendi, si se viderint prægravari. Et quos sibi ingeri ex transverso cognoverint, non timeant refutare, qui si non, debitum præmium, vel liberum de eo qui eos rector est, debent habere iudicium.

CAP. VIII. — *Qui episcopi sunt ordinandi, quod debeant prius examinari.*

(*Ex concil. Carthaginensi, cap. 1.*) Qui episcopus ordinandus est, antea examinatur, si natura prudens est, si docibilis, moribus temperatus, vita castus, si sobrius, si semper sui negotii cavens, si humilis, si affabilis, si misericors, si litteratus, si in lege Domini instructus, si in Scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus. Et ante

omnia, si fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unum Dominum esse confirmans, totamque in Trinitate Deitatem, coessentialem, et consubstantialem, et coæternalem, et coomnipotentem prædicans, singulamque in Trinitate personam plenum Deum, et totas tres personas, unum Deum. Si incarnationem divinam non in Patre neque in Spiritu sancto facta, sed in Filio tantum credat, ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, ipse fieret in homine hominis matris filius: Deus verus ex Patre, homo verus ex matre: carnem ex matris visceribus habens, et animam humanam rationalem: simul in eo utramque naturam, id est, hominis et Dei: persona una, unus Filius, unus Christus, unus Dominus creaturarum omnium quæ sunt, et Auctorem, et Dominum, et Creatorem cum Patre et Spiritu sancto omnium creaturarum. Qui passus sit vera carnis passione, mortuus vera corporis sui morte, resurrexit vera carnis suæ resurrectione, et vera animæ resumptione, in qua veniet iudicare vivos et mortuos. Quærendum etiam ab eo, si Novi et Veteris Testamenti, id est, legis et prophetarum, et apostolorum, unum eundemque credat Auctorem et Dominum. Si diabolus non per conditionem, sed per arbitrium suum factus sit malus. Quærendum etiam ab eo, si credat hujus, quam gestamus, et non alterius carnis resurrectionem. Si credat iudicium futurum, recepturos singulos pro his quæ in hac carne gesserunt, vel pœnas, vel præmia. Si nuptias non improbet. Si secunda matrimonia non condemnet. Si carniæ perceptionem non culpet. Si pœnitentibus reconciliatis communicet. Si in baptismo omnia peccata, id est tam illud originale contractum quam illa quæ voluntarie admissa sunt, dimittantur; si extra Ecclesiam catholicam ullus salvetur. Cum in his omnibus examinatus, pleniterque instructus repertus fuerit, tunc ordinetur episcopus.

CAP. IX. — *Ut episcopi diligentissime probentur antequam ordinentur.*

(*Ex concil. Aurelian., cap. 12.*) Ut episcopi iudicio metropolitanorum, et eorum episcoporum qui circumcisa sunt, provehantur ad ecclesiasticam potestatem, hi videlicet, qui plurimo tempore probantur, tam verbo fidei, quam rectæ conversationis exemplo.

CAP. X. — *Quod populo non liceat per se sacerdotum facere electiones.*

(*Ex concil. Bracar., cap. 1.*) Non liceat populo electionem facere per se, eorum qui ad sacerdotium provocantur, sed in iudicio episcoporum esse debet, ut ipsi eum, qui ordinandus est, probent, si in sermone, et fide, et spiritali vita edoctus sit.

CAP. XI. — *Quod non habeantur episcopi, quos nec clerus, nec populus elegit, nec comprovinciales episcopi consecrurunt.*

(*Can. Leonis papæ 15.*) Nulla ratio sinit ut inter episcopos habeantur qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a comprovincialibus episcopis cum metropolitani iudicio consecrati. Unde

spe quæstio de male accepto honore nascatur, A
 abigat nequaquam et ab istis esse tribuen-
 dæ non doceatur fuisse collatum? Si qui au-
 erici ab istis pseudepiscopis in eis Ecclesiis
 sunt, quæ ad proprios episcopos pertinebant,
 natio eorum cum consensu et consilio præsi-
 n facta est, potest rata haberi, ita ut in ipsis
 perseverent. Aliter autem vana habenda est
 ratio, quia nec loco fundata est, nec auctori-
 tate munita.

II. — *Quod nullus ordinari episcopus debeat,
 nisi ex conventionem.*

conc. Aurelian., cap. 2.) Nullus est ordinandus
 episcopus, nisi convocatis clericis et parochianis, et
 eorum consentientibus.

II. — *De illis qui accipiunt regimina ecclesia-
 rum et cunctos fastu superbiæ parvipendunt.*

Genes dicit :) Quidam assumpta Ecclesia et
 divinis elevantur, et cunctos fastu superbiæ
 despiciunt: hi canes magis quam principes no-
 miantur.

V. — *De illis episcopis qui superbire incipiunt.
 (dictis Gregorii papæ et apostoli Pauli.)* Humi-
 litate esse episcopus. Gradum enim mansuetudi-
 nis, non superbiæ. Paulus dicit: Decet hu-
 mili hominem mansuetum esse, non elatum, nec
 arrogans.

V. — *Quod ordinationes episcoporum aposto-
 licæ auctoritate a cunctis provincialibus fieri de-
 bent.*

*epistola Anaclet. papæ scripta episcopis Italiæ,
 mo.)* Ordinationes episcoporum auctoritate
 apostolica ab omnibus qui in eadem fuerint pro-
 sunt celebrandæ, qui simul convenientes,
 iure diligenter agant, jejuniisque cum con-
 tribus precibus celebrent, et manus cum san-
 ctis angelis quæ prædicaturi sunt imponentes,
 ea die hora tertia orantes, sacraque unctione
 in nomine prophetarum et regum, capita eorum more
 Moysi ungentes: quia omnis sanctifi-
 catio in Spiritu sancto, cujus virtus invisibilis
 est in christo promulgata, hoc ritu so-
 la celebratur ordinationem. Quod si omnes si-
 convenire minime potuerint, assensum tamen
 verbis et scriptis præbeant, ut ab ipsa ordi-
 natione animo non desint. Porro et Hierosolymita-
 nus archiepiscopus beatus Jacobus, qui
 dicitur, et secundum carnem Domini nun-
 cius est frater, a Petro, Jacobo et Joanne aposto-
 licus ordinatus, successoribus videlicet dantes for-
 matorum, ut minus quam a tribus episcopis re-
 quiritur omnibus assensum præbentibus nullatenus
 fiat, et cum communi voto ordinatione cele-

II. — *Ne laicus fiat episcopus ante xxx annos
 et ante anni conversationem.*

concil. Arelatensi, can. 7.) Episcopatus vero
 presbyterii honorem nullus laicus ante anni con-
 versionem, vel ante triginta annos accipiat.

PATROL. CXL.

CAP. XVII. — *De laicis non temere faciendum
 episcopos.*

(Ex concil. Sardicensi, cap. 13.) Osius episcopus
 dixit: Et hoc necessarium arbitror, ut diligentis-
 sime tractetis, si forte aut dives, aut scolasticus de
 foro, aut ex administratore episcopus fuerit postu-
 latus, ut non prius ordinetur, nisi ante et lectoris
 munere, et officio diaconi aut presbyteri fuerit, per-
 functus: et ita per singulos gradus, si dignus fuerit,
 ascendat ad culmen episcopatus. Potest enim per
 has promotiones, quæ habebunt utique prolixum
 tempus, probari qua fide sit, qua modestia, qua gra-
 vitate et verecundia; et si dignus fuerit probatus,
 divino sacerdotio illustretur: quia conveniens non
 est, nec ratio vel disciplina patitur, ut temere et
 leviter ordinetur aut episcopus, aut presbyter, aut
 diaconus, qui neophytus est; maxime cum et magi-
 ster gentium beatus apostolus Paulus, ne hoc fieret
 denuntiasset et prohibuisse videatur, sed hi quorum
 per longum tempus examinata sit vita, et merita
 fuerint comprobata.

CAP. XVIII. — *Quod per gradus ecclesiasticos ad
 episcopatum debeat officium perveniri.*

*(Ex decr. Cælest. papæ Galliarum episcopis missis,
 can. 16.)* Ordinos vero quosdam, fratres charissimi,
 episcopos, qui nullis ecclesiasticis ordinibus ad tantæ
 dignitatis fastigium fuerint instituti, contra Patrum
 decreta, hujus usurpatione qui se hoc recognoscit fe-
 cisse didicimus; cum ad episcopatum his gradibus qui-
 bus frequentissime tantum est debeat perveniri, ut
 minoribus initiati officiis, ad majora firmentur. Debet
 enim antea esse discipulus quisquis doctor esse desi-
 derat, ut possit docere quod didicit. Omnis vitæ insti-
 tutio hac ad id quo tendit se ratione confirmat. Qui
 minime litteris operam dederit, præceptor non potest
 esse litterarum. Qui non per singula stipendia cre-
 verit, ad meritum stipendii ordinem non potest
 pervenire. Solum sacerdotium inter ista, rogo vilius
 est, quod facilius tribuitur, cum difficilius im-
 pleatur?

CAP. XIX. — *Ut laicam communionem non accipiat,
 qui per ambitionem episcopatum acceperit.*

(Ex concil. Sardicensi, cap. 2.) Osius episcopus
 dixit: Etiam si talis aliquis extiterit temerarius, ut
 fortassis talem excusationem afferens asseveret
 quod litteras populi acceperit, cum manifestum sit
 potuisse plures præmio et mercede corrumpi eorum
 qui sinceram fidem non habent, ut clamarent in
 ecclesia, et ipsum petere viderentur episcopum,
 omnino has fraudes damnandas esse arbitror, ita ut
 nec laicam in fine communionem talis accipiat. Si
 vobis omnibus placet, statuite. Synodus respondit:
 Placet.

CAP. XX. — *Quod episcopus esse non possit qui, ne-
 sciente metropolitano consecratus fuerit.*

(Ex concil. Arelatensi, cap. 6.) Illud autem ante
 omnia claret, quod eum qui sine consensu metro-
 politani constitutus fuerit episcopus, juxta magnam
 synodum esse episcopum non debere.

sbyteri per castella et modicas civitates atque villas, debent ab episcopis ordinari et poni singuli tamen per singulos titulos suos. Amplius quam isti duo ordines sacerdotum, nec nobis collati sunt, nec apostoli docuerunt.

CAP. V. — *Ut non laici, nec bigami, nec viduorum mariti, sed irreprehensibiles ordinentur episcopi.*

(*Ex dccr. Leonis papæ, titulo 33.*) In civitatibus quarum rectores obierint, de substituendis episcopis hæc forma servetur, ut is qui ordinandus est, etiam si bonæ vitæ testimonio fulciatur, non laicus, nec neophitus, nec secundæ conjugis sit maritus, aut qui unam quidem habeat vel habuerit, et quam sibi viduam copularit. Sacerdotum enim tam excellens est electio, ut quæ in aliis membris Ecclesiæ non vocantur ad culpam, in illis tamen habentur illicita.

CAP. VI. — *Ut dum episcopus eligitur, si contradictores habeat, quinque episcopi conveniant.*

(*Ex concil. Africano, cap. 17.*) Sed et illud est statuendum, ut quando ad eligendum episcopum convenimus, si qua contradictio fuerit oborta, quia talia facta sunt apud nos, non præsumant, ad purgandum eum, qui ordinandus est, tres episcopi jam, sed postulentur ad numerum supradictorum si haberi possunt duo, in eadem plebe cui ordinandus est, et discutiantur primo personæ contradicentium. Postremo etiam illa quæ obijciuntur, pertractentur. Et cum purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestræ sanctitatis animo concordat, roboretur vestræ dignationis responsione. Ab universis episcopis dictum est: Satis placet.

CAP. VII. — *Quod, nolentibus clericis vel populis, nemo debeat episcopus ordinari.*

(*Ex dccr. Cælestini papæ, cap. 18.*) Nullus invitis detur episcopus; cleri, plebis et ordinis consensus, et desiderium requiratur. Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius clericis, cui est episcopus ordinandus, nullus dignus, quod evenire non credimus, potuerit inveniri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis merito præferantur. Habeat unusquisque suæ fructum militiæ in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transigit ætatem. In aliena stipendia minime alter obrepat, nec alii debitam alter sibi audeat vindicare mercedem. Sit facultas clericis renitendi, si se viderint prægravari. Et quos sibi ingeri ex transverso cognoverint, non timeant refutare, qui si non, debitum præmium, vel liberum de eo qui eos rectorus est, debent habere iudicium.

CAP. VIII. — *Qui episcopi sunt ordinandi, quod debeant prius examinari.*

(*Ex concil. Carthaginensi, cap. 1.*) Qui episcopus ordinandus est, antea examinatur, si natura prudens est, si docibilis, moribus temperatus, vita castus, si sobrius, si semper sui negotii cavens, si humilis, si affabilis, si misericors, si litteratus, si in lege Domini instructus, si in Scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus. Et ante

omnia, si fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unum Dominum esse confirmans, totamque in Trinitate Deitatem, coessentialem, et consubstantialem, et coeternalem, et coomnipotentem prædicans, singulamque in Trinitate personam plenum Deum, et totas tres personas, unum Deum. Si incarnationem divinam non in Patre neque in Spiritu sancto facta, sed in Filio tantum credat, ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, ipse fieret in homine hominis matris filius: Deus verus ex Patre, homo verus ex matre: carnem ex matris visceribus habens, et animam humanam rationalem: simul in eo utramque naturam, id est, hominis et Dei: persona una, unus Filius, unus Christus, unus Dominus creaturarum omnium quæ sunt, et Auctorem, et Dominum, et Creatorem cum Patre et Spiritu sancto omnium creaturarum. Qui passus sit vera carnis passione, mortuus vera corporis sui morte, resurrexit vera carnis suæ resurrectione, et vera animæ resumptione, in qua veniet iudicare vivos et mortuos. Quærendum etiam ab eo, si Novi et Veteris Testamenti, id est, legis et prophetarum, et apostolorum, unum eundemque credat Auctorem et Dominum. Si diabolus non per conditionem, sed per arbitrium suum factus sit malus. Quærendum etiam ab eo, si credat hujus, quam gestamus, et non alterius carnis resurrectionem. Si credat iudicium futurum, recepturos singulos pro his quæ in hac carne gesserunt, vel pœnas, vel præmia. Si nuptias non improbet. Si secunda matrimonia non condemnet. Si carniæ perceptionem non culpet. Si pœnitentibus reconciliatis communicet. Si in baptismo omnia peccata, id est tam illud originale contractum quam illa quæ voluntarie admissa sunt, dimittantur; si extra Ecclesiam catholicam ullus salvetur. Cum in his omnibus examinatus, pleniterque instructus repertus fuerit, tunc ordinetur episcopus.

CAP. IX. — *Ut episcopi diligentissime probentur antequam ordinentur.*

(*Ex concil. Aurelian., cap. 12.*) Ut episcopi iudicio metropolitanorum, et eorum episcoporum qui circumcisa sunt, provehantur ad ecclesiasticam potestatem, hi videlicet, qui plurimo tempore probantur, tam verbo fidei, quam rectæ conversationis exemplo.

CAP. X. — *Quod populo non liceat per se sacerdotum facere electiones.*

(*Ex concil. Bracar., cap. 1.*) Non liceat populo electionem facere per se, eorum qui ad sacerdotium provocantur, sed in iudicio episcoporum esse debet, ut ipsi eum, qui ordinandus est, probent, si in sermone, et fide, et spiritali vita edoctus sit.

CAP. XI. — *Quod non habeantur episcopi, quos nec clerus, nec populus elegit, nec comprovinciales episcopi consecrurunt.*

(*Can. Leonis papæ 15.*) Nulla ratio sinit ut inter episcopos habeantur qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a comprovincialibus episcopis cum metropolitani iudicio consecrati. Unde

spe quæstio de male accepto honore nascatur, A
 nbigat nequaquam et ab istis esse tribuen-
 uod non doceatur fuisse collatum? Si qui au-
 erici ab istis pseudepiscopis in eis Ecclesiis
 li sunt, quæ ad proprios episcopos pertinebant,
 natio eorum cum consensu et consilio præsi-
 m facta est, potest rata haberi, ita ut in ipsis
 is perseverent. Aliter autem vana habenda est
 ratio, quia nec loco fundata est, nec auctori-
 anita.

II. — *Quod nullus ordinari episcopus debeat,*
nisi ex conventionem.

conc. Aurelian., cap. 2.) Nullus est ordinandus
 us, nisi convocatis clericis et parochianis, et
 m consentientibus.

III. — *De illis qui accipiunt regimina ecclesia-*
um et cunctos fastu superbiam parvipendunt.

genes dicit :) Quidam assumpta Ecclesia et
 divinis elevantur, et cunctos fastu superbiam
 endunt : hi canes magis quam principes no-
 tur.

IV. — *De illis episcopis qui superbire incipiunt.*
dictis Gregorii papæ et apostoli Pauli.) Humi-
 et esse episcopus. Gradum enim mansuetudi-
 ipit, non superbiam. Paulus dicit : Decet hu-
 li hominem mansuetum esse, non elatum, nec
 um.

V. — *Quod ordinationes episcoporum aposto-*
auctoritate a cunctis provincialibus fieri de-
bet.

epistola Anaclet. papæ scripta episcopis Italiæ,
ono.) Ordinationes episcoporum auctoritate
 ica ab omnibus qui in eadem fuerint pro-
 sunt celebrandæ, qui simul convenientes,
 ium diligenter agant, jejuniumque cum con-
 tibus precibus celebrent, et manus cum san-
 angeliis quæ prædicari sunt imponentes,
 ica die hora tertia orantes, sacraque unctione
 lo prophetarum et regum, capita eorum more
 orum et Mosi ungentes : quia omnis sanctifi-
 onstat in Spiritu sancto, cujus virtus invis-
 anto est chrismate promulgata, hoc ritu so-
 n celebrent ordinationem. Quod si omnes si-
 onvenire minime potuerint, assensum tamen
 ecibus et scriptis præbeant, ut ab ipsa ordi-
) animo non desint. Porro et Hierosolymita-
 rimus archiepiscopus beatus Jacobus, qui
 dicebatur, et secundum carnem Domini nun-
 s est frater, a Petro, Jacobo et Joanne aposto-
 ordinatus, successoribus videlicet dantes for-
 orum, ut minus quam a tribus episcopis re-
 ne omnibus assensum præbentibus nullatenus
 ur, et cum communi voto ordinatio cele-

VI. — *Ne laicus fiat episcopus ante xxx annos*
et ante anni conversationem.

concil. Arelatensi, can. 7.) Episcopatus vero
 sbyterii honorem nullus laicus ante anni con-
 onem, vel ante triginta annos accipiat.

PATROL. CXL.

CAP. XVII. — *De laicis non temere faciendum*
episcopos.

(*Ex concil. Sardicensi, cap. 13.)* Osius episcopus
 dixit : Et hoc necessarium arbitror, ut diligentis-
 sime tractetis, si forte aut dives, aut scolasticus de
 foro, aut ex administratore episcopus fuerit postu-
 latus, ut non prius ordinetur, nisi ante et lectoris
 munere, et officio diaconi aut presbyteri fuerit, per-
 functus : et ita per singulos gradus, si dignus fuerit,
 ascendat ad culmen episcopatus. Potest enim per
 has promotiones, quæ habebunt utique prolixum
 tempus, probari qua fide sit, qua modestia, qua gra-
 vitate et verecundia ; et si dignus fuerit probatus,
 divino sacerdotio illustretur : quia conveniens non
 est, nec ratio vel disciplina patitur, ut temere et
 leviter ordinetur aut episcopus, aut presbyter, aut
 diaconus, qui neophytus est ; maxime cum et magi-
 ster gentium beatus apostolus Paulus, ne hoc fieret
 denuntiasset et prohibuisse videatur, sed hi quorum
 per longum tempus examinata sit vita, et merita
 fuerint comprobata.

CAP. XVIII. — *Quod per gradus ecclesiasticos ad*
episcopatus debeat officium perveniri.

(*Ex decr. Cœlest. papæ Galliarum episcopis missis,*
can. 16.) Ordinatos vero quosdam, fratres charissimi,
 episcopos, qui nullis ecclesiasticis ordinibus ad tantæ
 dignitatis fastigium fuerint instituti, contra Patrum
 decreta, hujus usurpatione qui se hoc recognoscit fe-
 cisse didicimus ; cum ad episcopatum his gradibus qui-
 bus frequentissime tantum est debeat perveniri, ut
 minoribus initiati officiis, ad majora firmentur. Debet
 enim antea esse discipulus quisquis doctor esse desi-
 derat, ut possit docere quod didicit. Omnis vitæ insti-
 tutio hac ad id quo tendit se ratione confirmat. Qui
 minime litteris operam dederit, præceptor non potest
 esse litterarum. Qui non per singula stipendia cre-
 verit, ad meritum stipendii ordinem non potest
 pervenire. Solum sacerdotium inter ista, rogo vilius
 est, quod facilius tribuitur, cum difficilius im-
 pleatur?

CAP. XIX. — *Ut laicam communionem non accipiat,*
qui per ambitionem episcopatum acceperit.

(*Ex concil. Sardicensi, cap. 2.)* Osius episcopus
 dixit : Etiam si talis aliquis extiterit temerarius, ut
 fortassis talem excusationem afferens asseveret
 quod litteras populi acceperit, cum manifestum sit
 potuisse plures præmio et mercede corrumpi eorum
 qui sinceram fidem non habent, ut clamarent in
 ecclesia, et ipsum petere viderentur episcopum,
 omnino has fraudes damnandas esse arbitror, ita ut
 nec laicam in fine communionem talis accipiat. Si
 vobis omnibus placet, statuete. Synodus respondit :
 Placet.

CAP. XX. — *Quod episcopus esse non possit qui, ne-*
sciente metropolitano consecratus fuerit.

(*Ex concil. Arelatensi, cap. 6.)* Illud autem ante
 omnia claret, quod eum qui sine consensu metro-
 politani constitutus fuerit episcopus, juxta magnam
 synodum esse episcopum non debere.

sbyteri per castella et modicas civitates atque villas, debent ab episcopis ordinari et poni singuli tamen per singulos titulos suos. Amplius quam isti duo ordines sacerdotum, nec nobis collati sunt, nec apostoli docuerunt.

CAP. V. — *Ut non laici, nec bigami, nec viduorum mariti, sed irreprehensibiles ordinentur episcopi.*

(*Ex decr. Leonis papæ, titulo 33.*) In civitatibus quarum rectores obierint, de substituendis episcopis hæc forma servetur, ut is qui ordinandus est, etiam si bonæ vitæ testimonio fulciatur, non laicus, nec neophitus, nec secundæ conjugis sit maritus, aut qui unam quidem habeat vel habuerit, et quam sibi viduam copularit. Sacerdotum enim tam excellens est electio, ut quæ in aliis membris Ecclesiæ non vocantur ad culpam, in illis tamen habentur illicita.

CAP. VI. — *Ut dum episcopus eligitur, si contradictores habeat, quinque episcopi conveniant.*

(*Ex concil. Africano, cap. 17.*) Sed et illud est statuendum, ut quando ad eligendum episcopum convenimus, si qua contradictio fuerit oborta, quia talia facta sunt apud nos, non præsumant, ad purgandum eum, qui ordinandus est, tres episcopi jam, sed postulentur ad numerum supradictorum si haberi possunt duo, in eadem plebe cui ordinandus est, et discutiantur primo personæ contradicentium. Postremo etiam illa quæ obijciuntur, pertractentur. Et cum purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestræ sanctitatis animo concordat, roboretur vestræ dignationis responsione. Ab universis episcopis dictum est: Satis placet.

CAP. VII. — *Quod, nolentibus clericis vel populis, nemo debeat episcopus ordinari.*

(*Ex decr. Cælestini papæ, cap. 18.*) Nullus invitis detur episcopus; cleri, plebis et ordinis consensus, et desiderium requiratur. Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius clericis, cui est episcopus ordinandus, nullus dignus, quod evenire non credimus, potuerit inveniri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis merito præferantur. Habeat unusquisque suæ fructum militiæ in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transigit ætatem. In aliena stipendia minime alter obrepat, nec alii debitam alter sibi audeat vindicare mercedem. Sit facultas clericis renitendi, si se viderint prægravari. Et quos sibi ingeri ex transverso cognoverint, non timeant refutare, qui si non, debitum præmium, vel liberum de eo qui eos rectorus est, debent habere iudicium.

CAP. VIII. — *Qui episcopi sunt ordinandi, quod debeant prius examinari.*

(*Ex concil. Carthaginiensi, cap. 1.*) Qui episcopus ordinandus est, antea examinatur, si natura prudens est, si docibilis, moribus temperatus, vita castus, si sobrius, si semper sui negotii cavens, si humilis, si affabilis, si misericors, si litteratus, si in lege Domini instructus, si in Scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus. Et ante

omnia, si fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unum Dominum esse confirmans, totamque in Trinitate Deitatem, coessentialem, et consubstantialem, et cœternalem, et coomnipotentem prædicans, singulamque in Trinitate personam plenum Deum, et totas tres personas, unum Deum. Si incarnationem divinam non in Patre neque in Spiritu sancto facta, sed in Filio tantum credat, ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, ipse fieret in homine hominis matris filius: Deus verus ex Patre, homo verus ex matre: carnem ex matris visceribus habens, et animam humanam rationalem: simul in eo utramque naturam, id est, hominis et Dei: persona una, unus Filius, unus Christus, unus Dominus creaturarum omnium quæ sunt, et Auctorem, et Dominum, et Creatorem cum Patre et Spiritu sancto omnium creaturarum. Qui passus sit vera carnis passione, mortuus vera corporis sui morte, resurrexit vera carnis suæ resurrectione, et vera animæ resumptione, in qua veniet iudicare vivos et mortuos. Quærendum etiam ab eo, si Novi et Veteris Testamenti, id est, legis et prophetarum, et apostolorum, unum eundemque credat Auctorem et Dominum. Si diabolus non per conditionem, sed per arbitrium suum factus sit malus. Quærendum etiam ab eo, si credat hujus, quam gestamus, et non alterius carnis resurrectionem. Si credat iudicium futurum, recepturos singulos pro his quæ in hac carne gesserunt, vel pœnas, vel præmia. Si nuptias non improbet. Si secunda matrimonia non condemnet. Si carniæ perceptionem non culpet. Si pœnitentibus reconciliatis communicet. Si in baptismo omnia peccata, id est tam illud originale contractum quam illa quæ voluntarie admissa sunt, dimittantur; si extra Ecclesiam catholicam ullus salvetur. Cum in his omnibus examinatus, pleniterque instructus repertus fuerit, tunc ordinetur episcopus.

CAP. IX. — *Ut episcopi diligentissime probentur antequam ordinentur.*

(*Ex concil. Aurelian., cap. 12.*) Ut episcopi iudicio metropolitanorum, et eorum episcoporum qui circumcisa sunt, provehantur ad ecclesiasticam potestatem, hi videlicet, qui plurimo tempore probantur, tam verbo fidei, quam rectæ conversationis exemplo.

CAP. X. — *Quod populo non liceat per se sacerdotum facere electiones.*

(*Ex concil. Bracar., cap. 1.*) Non liceat populo electionem facere per se, eorum qui ad sacerdotium provocantur, sed in iudicio episcoporum esse debet, ut ipsi eum, qui ordinandus est, probent, si in sermone, et fide, et spiritali vita edoctus sit.

CAP. XI. — *Quod non habeantur episcopi, quos nec clerus, nec populus elegit, nec comprovinciales episcopi consecrurunt.*

(*Can. Leonis papæ 15.*) Nulla ratio sinit ut inter episcopos habeantur qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a comprovincialibus episcopis cum metropolitani iudicio consecrati. Unde

spe quæstio de male accepto honore nascatur, A
 nbigat nequaquam et ab istis esse tribuen-
 uod non doceatur fuisse collatum? Si qui au-
 erici ab istis pseudepiscopis in eis Ecclesiis
 ti sunt, quæ ad proprios episcopos pertinebant,
 natio eorum cum consensu et consilio præsi-
 m facta est, potest rata haberi, ita ut in ipsis
 is perseverent. Aliter autem vana habenda est
 ratio, quia nec loco fundata est, nec auctori-
 mita.

II. — *Quod nullus ordinari episcopus debeat,
 nisi ex conventione.*

conc. Aurelian., cap. 2.) Nullus est ordinandus
 us, nisi convocatis clericis et parochianis, et
 m consentientibus.

III. — *De illis qui accipiunt regimina ecclesia-
 um et cunctos fastu superbiæ parvipendunt.*

genes dicit :) Quidam assumpta Ecclesia et
 divinis elevantur, et cunctos fastu superbiæ
 endunt : hi canes magis quam principes no-
 ur.

IV. — *De illis episcopis qui superbire incipiunt.
 dictis Gregorii papæ et apostoli Pauli.)* Humi-
 et esse episcopus. Gradum enim mansuetudi-
 ipit, non superbiæ. Paulus dicit : Decet hu-
 li hominem mansuetum esse, non elatum, nec
 um.

V. — *Quod ordinationes episcoporum aposto-
 auctoritate a cunctis provincialibus fieri de-
 bt.*

*epistola Anaclet. papæ scripta episcopis Italiæ,
 ono.)* Ordinationes episcoporum auctoritate
 ica ab omnibus qui in eadem fuerint pro-
 sunt celebrandæ, qui simul convenientes,
 ium diligenter agant, jejuniumque cum con-
 ibus precibus celebrent, et manus cum san-
 angeliis quæ prædicaturi sunt imponentes,
 ica die hora tertia orantes, sacraque unctione
 lo prophetarum et regum, capita eorum more
 orum et Mosi ungentes : quia omnis sanctifi-
 onstat in Spiritu sancto, cujus virtus invis-
 ancto est chrismate promulgata, hoc ritu so-
 n celebrent ordinationem. Quod si omnes si-
 onvenire minime potuerint, assensum tamen
 ecibus et scriptis præbeant, ut ab ipsa ordi-
 natio animo non desint. Porro et Hierosolymita-
 rimus archiepiscopus beatus Jacobus, qui
 dicebatur, et secundum carnem Domini nun-
 s est frater, a Petro, Jacobo et Joanne aposto-
 ordinatus, successoribus videlicet dantes for-
 orum, ut minus quam a tribus episcopis re-
 ne omnibus assensum præbentibus nullatenus
 ur, et cum communi voto ordinatio cele-

VI. — *Ne laicus fiat episcopus ante xxx annos
 et ante anni conversationem.*

concil. Arelatensi, can. 7.) Episcopatus vero
 sbyterii honorem nullus laicus ante anni con-
 onem, vel ante triginta annos accipiat.

PATROL. CXL.

CAP. XVII. — *De laicis non temere faciendum
 episcopos.*

(Ex concil. Sardicensi, cap. 13.) Osius episcopus
 dixit : Et hoc necessarium arbitror, ut diligentis-
 sime tractetis, si forte aut dives, aut scolasticus de
 foro, aut ex administratore episcopus fuerit postu-
 latus, ut non prius ordinetur, nisi ante et lectoris
 munere, et officio diaconi aut presbyteri fuerit, per-
 functus : et ita per singulos gradus, si dignus fuerit,
 ascendat ad culmen episcopatus. Potest enim per
 has promotiones, quæ habebunt utique prolixum
 tempus, probari qua fide sit, qua modestia, qua gra-
 vitate et verecundia ; et si dignus fuerit probatus,
 divino sacerdotio illustretur : quia conveniens non
 est, nec ratio vel disciplina patitur, ut temere et
 leviter ordinetur aut episcopus, aut presbyter, aut
 diaconus, qui neophytus est ; maxime cum et magi-
 ster gentium beatus apostolus Paulus, ne hoc fieret
 denuntiasse et prohibuisse videatur, sed hi quorum
 per longum tempus examinata sit vita, et merita
 fuerint comprobata.

CAP. XVIII. — *Quod per gradus ecclesiasticos ad
 episcopatum debeat officium perveniri.*

*(Ex decr. Cælest. papæ Galliarum episcopis missis,
 can. 16.)* Ordinatos vero quosdam, fratres charissimi,
 episcopos, qui nullis ecclesiasticis ordinibus ad tantæ
 dignitatis fastigium fuerint instituti, contra Patrum
 decreta, hujus usurpatione qui se hoc recognoscit fe-
 cisse didicimus ; cum ad episcopatum his gradibus qui-
 bus frequentissime cautum est debeat perveniri, ut
 minoribus initiati officiis, ad majora firmentur. Debet
 enim antea esse discipulus quisquis doctor esse desi-
 derat, ut possit docere quod didicit. Omnis vitæ insti-
 tutio hac ad id quo tendit se ratione confirmat. Qui
 minime litteris operam dederit, præceptor non potest
 esse litterarum. Qui non per singula stipendia cre-
 verit, ad meritum stipendii ordinem non potest
 pervenire. Solum sacerdotium inter ista, rogo vilius
 est, quod facilius tribuitur, cum difficilius im-
 pleatur?

CAP. XIX. — *Ut laicam communionem non accipiat,
 qui per ambitionem episcopatum acceperit.*

(Ex concil. Sardicensi, cap. 2.) Osius episcopus
 dixit : Etiam si talis aliquis extiterit temerarius, ut
 fortassis talem excusationem afferens asseveret
 quod litteras populi acceperit, cum manifestum sit
 potuisse plures præmio et mercede corrumpi eorum
 qui sinceram fidem non habent, ut clamarent in
 ecclesia, et ipsum petere viderentur episcopum,
 omnino has fraudes damnandas esse arbitror, ita ut
 nec laicam in fine communionem talis accipiat. Si
 vobis omnibus placet, statuete. Synodus respondit :
 Placet.

CAP. XX. — *Quod episcopus esse non possit qui, ne-
 sciente metropolitano consecratus fuerit.*

(Ex concil. Arelatensi, cap. 6.) Illud autem ante
 omnia claret, quod eum qui sine consensu metro-
 politani constitutus fuerit episcopus, juxta magnam
 synodum esse episcopum non debere.

CAP. XXI. — *Ne episcopi per Simoniacam hæresim regiminis locum obtineant.*

(*Ex concil. Medensi, cap. 43.*) Cavendum et sumopere præcavendum ac per virtutem Christi sanguinis interdicendum episcopis et regibus, et omnibus sublimioribus potestatibus, atque cunctis fautoribus et electoribus, quorumcumque, atque consensoribus, seu ordinatoribus in gradu ecclesiastico, ut nemo per Simoniacam hæresim, regiminis locum obtineat quacumque factione, calliditate, promissione, seu commoditate; aut dationem per se, aut per emissam personam, cum Spiritus sanctus inter cætera documenta per os dicat Gregorii: Cur non perpendit quia benedictio illi in maledictionem convertitur? Et alibi: Dolens, inquit, dico, gemens denuntio, quia sacerdotium quod apud vos intus cecidit, foris diu stare non poterit.

CAP. XXII. — *De his qui pretio sacram mercati sunt dignitatem.*

(*Ex epistola Gelasii papæ, cap. 5.*) Quos constiterit indignos meritis, sacram mercatos esse pretio dignitatem, convictos oportet arceri, quia dantem pariter accipientemque damnatio Simonis, quam sacra lectio testatur, involvit.

CAP. XXIII. — *De eadem re.*

(*Ex epist. Hormisdæ papæ, cap. 10.*) Hoc itaque ad priora conjungimus, ne benedictio per impositionem manus, quæ a Deo esse creditur, pretio comparatur; quia Simon Spiritum sanctum volens pretio mercari, apostoli fuit detestatione percussus.

CAP. XXIV. — *Quod non oporteat ordinationes episcoporum diu differri.*

(*Cap. 25. Chalced.*) Quoniam quidam metropolitanorum, quantum comperimus, negligunt commissos sibi græges, et ordinationes episcoporum facere differunt, placuit sanctæ synodo intra tres menses ordinationes episcoporum celebrari, nisi forte necessitas inexcusabilis præparet tempus dilationis extendi: quod si hoc minime fecerit, correptioni Ecclesiasticæ subiacebit. Verumtamen reditus Ecclesiæ viduatæ penes œconomum ejusdem Ecclesiæ integri reserventur.

CAP. XXV. — *De ordinationibus episcoporum diu minime differendis.*

(*Ex decr. Damasi papæ, cap. 2.*) Quoniam quidam metropolitanorum fidem suam secundum priscam consuetudinem sanctæ sedi apostolicæ exponere detrectantes, usum pallii neque expetunt, neque percipiunt, ac per hoc episcoporum consecratio viduatæ Ecclesiis non sine periculo protelatur, placuit ut quisquis metropolitanus ultra tres menses consecrationis suæ ad fidem suam exponendam, palliumque suscipiendum, ad apostolicam sedem non miserit, commissa sibi careat dignitate, sitque licentia metropolitanis aliis post secundam et tertiam commonitionem viduatæ Ecclesiis cum consilio Romani pontificis ordinando episcopum subvenire. Si vero consecrandi episcopi negligentia provenerit, ut ultra tres menses Ecclesia viduata consistat, communionem privetur, quousque aut loco cedat, aut se consecrandum præ-

bere non differat. Quod si ultra quinque menses per suam negligentiam retinuerit viduatam Ecclesiam, neque ibi neque alibi consecrationis donum percipiat imo metropolitani sui iudicio cedat.

CAP. XXVI. — *Quando quis debeat a vicinis provinciis episcopis ordinari.*

(*Can. Sardiæ, 5.*) Osius episcopus dixit: Si contigerit in una provincia, in qua plurimi fuerint episcopi, unum forte remanere episcopum, et populi convenerint, episcopi vicinæ provinciæ debent illum prius convenire episcopum qui in ea provincia moratur, et ostendere quod populi petant sibi rectorem et hoc justum esse, ut et ipsi veniant et cum ipso ordinent episcopum. Quod si conventus litteris tacuerit, et dissimulaverit, nihilque rescripserit, satisfaciendum esse populis, ut veniant ex vicina provincia episcopi, et ordinent episcopum.

CAP. XXVII. — *Ut episcopus non consecretur sine tribus episcopis.*

(*Ex consilio Arelatensi, cap. 5.*) Nullus episcopus sine metropolitani permissu, nec episcopus metropolitanus sine tribus episcopis comprovincialibus, præsumat episcopum ordinare, ita ut alii comprovinciales epistolis admoneantur, ut se suo responso consensisse significant. Quod si inter partes aliqua fuerit dubitatio, majori metropolitani in electione consentiat.

CAP. XXVIII. — *Ut episcopus non ordinetur minus quam a tribus, et si fieri possit archiepiscopus ab omnibus comprovincialibus.*

(*Ex epist. Anicii papæ Ecclesiis per Galliam constitutis directa.*) De ordinationibus episcoporum super quibus nos consulere voluisti, olim in spiritu præcessoris nostri Anacleti quædam jam decreta reperimus. Scimus enim beatissimum Jacobum, qui dicebatur Justus, qui secundum etiam carnem frater Domini nuncupatus est, a Petro, Jacobo et Joanne apostolis, Hierosolymis episcopum esse ordinatum. Si autem non minus quam a tribus apostolis tantus vir fuit ordinatus, patet profecto eos formam instituente Domino tradidisse, non minus quam a tribus episcopis episcopum ordinari debere; sed crescente numero episcoporum, nisi necessitas intervenerit, debent etiam plures augeri. Si autem archiepiscopus obierit, et alter ordinandus archiepiscopus fuerit, omnes ejusdem provinciæ episcopi ad sedem metropolitanam conveniant, ut ab omnibus ipse eligatur et ordinetur. Oportet autem ut ipse qui illis omnibus præesse debet, ab omnibus illis eligatur et ordinetur. Reliqui vero comprovinciales episcopi, si necesse fuerit, cæteris consentientibus, a tribus jussu archiepiscopi consecrari possunt episcopi, sed melius est si ipse cum omnibus eum qui dignus est elegerit, et cuncti pariter consecraverint pontificem. Et licet istud necessitate cogente concessum sit, illud autem quod de archiepiscopi consecratione præceptum atque prædictum est, id est, ut omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet, quia qui illis præest, ab omnibus episcopis quibus præest, debet constitui. Sin aliter præsumptum fuerit,

carere non dubium est, quia irrita erit ejus A
acta ordinatio.

XXIX. — *De episcopo qui alium sine sua voluntate episcopum ordinaverat.*

epist. Simplicii papæ missa Joanni Ravennati
(*cap. 1.*) Si quis esset intuitus ad normam
asticæ disciplinæ, vel si quid apud te sacer-
modestici teneretur, nunquam plectibiles per-
entur excessus. A quibus si nullo te paterna-
regularum poteras continere præcepto, saltem
memoriæ prædecessoris tui fueras revocan-
emplo, qui cum faciendo presbyterum minus
isset invitum, senserat tamen dignum pro tali
itione iudicium. Ubi ista didicisti, quæ in
n et coepiscopum nostrum Gregorium, non
ne, sed invidia perpetrasti, quem inexcusabili
lia pertrahi ad te passus es, atque vexari, ut
orem tantum, non per animi tranquillitatem,
er amentiam, sicut dicendum est irrogares?

enim talia potuissent fieri, sanitate consilii.
us exaggerare quod gestum est, ne cogamur
re quod dignum est. Nam privilegium meretur
re, qui permissa sibi abutitur potestate.

XXX. — *De abjectione ejus quem duo præsum-
pserint ordinare episcopi.*

concil. Arausic., cap. 20.) De abjectione ejus
duo præsumpserint ordinaire episcopi, in no-
rovinciis placuit de præsumptoribus, ut sicubi
erit duos episcopos tertium consecrare, et
t auctores damnabuntur, quo cautius ea quæ
ntiquitus statuta servantur.

XXXI. — *De non ordinandis episcopis per vicos
et modicas civitates.*

concil. Sardicensi, cap. 6.) Licentia vero
non est ordinandi episcopum, aut in vico
, aut in modica civitate, cui sufficit unus pre-
: quia non est necesse ibi episcopum fieri, ne
at nomen episcopi et auctoritas. Non debent
alia provincia invitati facere episcopum, nisi
his civitatibus quæ episcopos habuerunt, aut
talis aut tam populosa est civitas, quæ me-
: habere episcopum. Si hoc omnibus placet.
us respondit: Placet.

CAP. XXXII. — *De eadem re.*

decret. Leonis papæ, cap. 49.) Illud sane quod
cerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia
us canonum statuta servari, ut non in quibus-
ocis neque quibuscunque castellis, et ubi antea
terunt episcopi, consecrentur, cum ubi mino-
ant plebes minoresque conventus, presbytero-
ara sufficiat, episcopalia autem gubernacula,
si majoribus populis et frequentioribus civita-
oporteat præsidere, ne quod sanctorum Pa-
divinitus inspirata decreta veterunt, viculis et
sionibus, vel obscuris et solitariis municipiis
tar sacerdotale fastigium, et honor cui debent
entiora committi, ipse sui numerositate vi-

CAP. XXXIII. — *De Wamba, rege Gallorum, qui con-
tra canones in quadam villula episcopatum fecerat,
quomodo annullatum est.*

(*Ex concil. Toletano XIII, can. 4.*) Majoribus insti-
tutionibus contraire, et sanctorum Patrum decreta
convellere, quid aliud est quam vinculum societatis
Christi abrumpere, et usurpatæ præceptionis licen-
tia, statum Ecclesiæ dissipare? Prosequente igitur
venerabili et sanctissimo viro fratre nostro Ste-
phano Emeretensis sedis episcopo, res nobis novellæ
præsumptionis usurpatione sese intulit pertractanda,
tanto communionis nostræ iudicio convellenda,
quanto et pravitate nostræ noscitur ausu perpetrata.
Dixit enim violentia principali se impulsus fuisse,
ut in monasterio villulæ, in qua venerabile corpus
sanctissimi Puenii confessoris debito quiescit ho-
nore, novam episcopalis honoris ordinationem effi-
ceret, et ideo ex indiscreto et facillimo assensu, in-
justis Wambæ principis jussionibus parens, novam
et injustam illic pontificalis sedis perlectionem in-
duxit, ubi canonica constitutio id fieri omnimoda
ratione refellit. Prædictus ille vir prostratus humo
medicamine nostri præcepti, et sibi dari veniam pe-
tit, et quid potissimum fieri oporteat de persona
ejus qui illic ordinatus fuerat, nostri oris sententia
decerni poposcit. Sed quia veraciter, imo commu-
niter noveramus prædictum principem consilio levi-
tatis agentem, non solum præcepisse ut in prædicto
loco aliquis episcopus fieret, sed etiam ita cum
obstinationibus definisse, ut in suburbio Toletano
in ecclesia Prætorienti sanctorum Petri et Pauli
episcopum ordinaret, necnon et in vicis vel vil-
lulis similiter faceret: ideo pro tam insolenti hujusce-
modi extirpationis licentia, quidquid de hac re
haberent canonum instituta, in medium proferri
præcepimus. Tunc hæc in ordinem constituta, præ-
lecta sunt. In primis exempla Pauli ubi Tito disci-
pulo, ut episcopos per civitates constituere deberet,
præcepit. Item ex concilio Nicæno, titulo 8, ubi inter
cætera præcipitur ut in civitate non videantur duo
episcopi esse. Item ex concilio Laodicensi, titulo 7,
ubi dicit: Non oportet in vicis et in villulis episco-
pos ordinari. Item ex concilio Africæ, titulo 2, ubi
Felix episcopus Solemsitanus dixit: Etiam si hoc
placet sanctitati vestræ, insinuo ut dioceses quæ
nunquam habuerunt episcopos, non habeant. Diocesis
quæ aliquando habuit, habeat proprium. Secun-
dum autem hoc prosecutionem sanctitatis vestræ
est æstimare quid fieri debeat. Geneclitus episcopus
dixit: Si placet insinuatio patris coepiscopi nostri
Felicis, ab omnibus confirmetur. Ab universis episco-
pis dictum est. Placet Item ex concilio Africæ III, titulo
2, ubi dicit ut non accipiat alterum episcopum plebs
quæ in diocesi semper subjacuit. Epigenius enim epi-
scopus in cætera sic dixit: Non debere rectorem
accipere eam plebem quæ in diocesi semper subja-
cuit nec unquam proprium episcopum habuit. Qua-
propter si universo sanctissimo cœtui placet hoc
quod præfatus sum, confirmetur Aurelius episcopus

dixit : Fratris et consacerdotis nostri prosecutioni non obsisto, sed hoc me et fecisse, et facturum esse profiteor. Item ex concilio Sardicensi, ubi inter cætera præcipitur : Licentia danda passim non est. Si enim subito aut vicus aliquis, aut modica civitas, cui satis est unus presbyter, voluerit sibi episcopum ordinari, ad hoc ut vilescat nomen episcopi et auctoritas, non debent illi ex alia provincia invitati, facere episcopum, in quibus locis antea non fuit. Item de sententia eorum qui hujusmodi ordinationes faciunt, vel de his qui contra hæc instituta canonum ordinantur, ex concilio Tauritano, titulo ubi dicit : Gestorum quoque seriem conscribi placuit ad perpetuam disciplinam, quod circa Octabium Ursionem, Remigium, ad Trefe episcopum, synodus sancta decrevit. Qui in usurpationem quamdam de ordine sacerdotum, ad invidiam vocabantur. Quod ita his videtur indultum, ut de cætero hac auctoritate commoniti nihil, usurpare conentur. Siquidem se ab hac causa tali excusatione defenderunt, qua dicerent prius se non esse conventos, proinde judicavit synodus sancta : ut si quis hoc fecerit contra instituta majorum, sciat is qui ordinatus fuerit sacerdotis se honore privandum, et ille qui ordinaverit, auctoritatem se in ordinationibus vel in conciliis minime retenturum. Non solum autem circa memoratum episcopum hæc sententia prævalebit, sed et circa omnes, simili errore deceptos, qui ordinationes hujusmodi perpetrarunt. His igitur fortissimis regulis, effectum pii operis apponentes, in communi definitione elegimus, ut in loco villulæ supradictæ Aquis, deinceps sedes episcopalis non remaneat, neque episcopus illuc ultra constituendus existat. Hic tamen Conjulus, qui contra majorum decreta illic videtur institutus fuisse episcopus, nullis canonum erit ad condemnationem sui sententia ulciscendus, quia non ambitione, sed principis impulsione constitit ordinatus. Et ideo hoc illi remedium humanitatis concedimus, ut in sedem aliam decidentis cuiuslibet episcopi traducatur, et prædictus locus sub monastica deinceps institutione mansurus, non episcopali ultra privilegio fretus, sed sub abbatis regimine, sicut huc usque fuit, erit modis omnibus mancipandus. Jam vero de cætero generale ponentes edictum, si quis contra hæc canonum interdicta venire conatus fuerit, ut in locis illis episcopum eligat fieri, ubi episcopus nunquam fuit, anathema in conspectu omnipotentis Dei incurrat, et insuper tam ordinator quam ordinatus gradum sui ordinis perdat : quia non solum antiquorum Patrum decreta, sed apostolica ausus est convellere instituta.

CAP. XXXIV. — *Ut plebs quæ nunquam habuit episcopum, nisi ex consensu, non habeat.*

(*Ex concil. Africano, cap. 61.*) Placuit et illud, ut plebes quæ nunquam habuerunt proprios episcopos, nisi ex concilio plenario uniuscujusque provinciæ et primatis, atque consensu ejus ad cujus diocesim eadem Ecclesia pertinebat, decretum fuerit, minime accipiant.

A CAP. XXXV. — *Ut nequaquam in duos metropoli provincia dividatur.*

(*Concil. Chalced., cap. 12.*) Pervenit ad n quidam præter ecclesiastica statuta facientes volarunt ad potestates, et per pragmaticam in duo unam provinciam diviserunt, ita ut facta duo metropolitani esse videantur in provincia. Statuit ergo sancta synodus de reliquis ab episcopis tale tentari. Alioquin, qui hoc a fuerit, amissioni gradus proprii subiacebit cunque vero civitates litteris imperialibus metropolitani nominis honore subnixæ sunt, honore modo perfruantur, et qui Ecclesiam ejus g episcopus, salvis scilicet veris metropolis propriis suis.

B CAP. XXXVI. — *De illis episcopis qui non cepti ab illis ad quos sunt ordinati vel denominati sunt, nec recepti ab illa parochia in qua*

(*Ex concil. Ancyran., cap. 17.*) Si qui episcopi nati sunt, nec recepti ab illa parochia in qua denominati, volueruntque alias occupare potestatem et vim præsulibus earum inferre, seditiones suscitando, hos abjici placuit. Quod si sint in presbyterii ordine ubi prius fuerant, presbyteri residere, non abjiciantur propria diocesi. Si autem seditiones commovent ibidem commovent episcopos, presbyterii quoque honor talibus turbatur, fiantque damnatione notabiles.

CAP. XXXVII. — *De episcopo qui Ecclesiam a qua ordinatus est, adire neglexerit.*

(*Ex concil. Antioch., cap. 17.*) Si quis episcopus manus impositionem episcopatum acceperit commissum ministerium subire neglexerit, quieverit ire ad Ecclesiam sibi commissam oportet communionem privari, donec susceptus officium, aut certe de eo aliquid integraverit ejusdem provinciæ synodus sacerdotum.

CAP. XXXVIII. — *De episcopo qui non susceptum sibi commissum.*

(*Ex conc. Arelat., cap. 6.*) Si quis episcopus susceperit officium sibi commissum, hic commone privetur, quoadusque consentiat obedientiam commodans. Si vero perrexerit nec receptus non pro sua sententia, sed pro malitia populi quidem maneat episcopus, clerici vero communionem priventur, quod erudiendis inobediens populis non fuerint.

D CAP. XXXIX. — *De episcopo vacante, qui Ecclesiam vacantem invaserit.*

(*Ex conc. Antioch., cap. 16.*) Si quis episcopus cans, in Ecclesiam non habentem episcopum prius populos sine concilio integri ordinis in etiam si populus quem seduxit desideret illum num eum ab Ecclesia esse oportet. Integram et perfectum concilium dicimus illud cui metropolitani episcopus interfuerit.

CAP. XL. — *De episcopo qui est ordinatus a quoquam, et non est receptus.*

(*Ex conc. Aurelian., cap. 10.*) Si quis ordinatus contentionem populi, aut pro alia ratione, pro sua culpa, in parochia quæ ei fuerit di-

non erit, hunc oportet honorem sacerdotii A
modo contingere, ita ut de rebus Ecclesie
convenit sibi nihil præsumat. Sustineat
quidquid de eo sanctum concilium judica-

I. — *De his qui promoventur ad episcopatum
nec recipiuntur.*

(*Concil. Antioch., cap. 18.*) Si quis episcopus
is, ad parochiam minime, cui est electus,
it, non suo vitio, sed quod eum aut populus
ut propter aliam causam, non tamen ejus
perpetratam : hic et honoris sit et ministerii
is, dummodo nihil molestus Ecclesie rebus
ubi ministrare cognoscitur. Quem etiam
re conveniet quidquid synodus perfecta pro- B
judicando decreverit.

II. — *Quod auctoritas congregandarum syno-
dorum apostolicæ sedi commissæ sit privata pote-*

(*Isidori 8.*) Synodorum vero congreganda-
auctoritas apostolicæ sedi privata commissæ
state. Nec ullam synodum generalem ratam
sumus, quæ ejus non fuerit auctoritate con-
vel fulta. Hæc canonica testatur auctoritas,
auctoritas ecclesiastica roborat, hæc sancti Patres
ant.

III. — *Quod bini conventus episcopales singu-
lis annis fieri debeant.*

(*Decret. Leonis papæ ad Rusticum episcopum C
m., cap. 37.*) De conciliis autem episcopalibus
aliud indicimus, quam sancti Patres salu-
ordinaverunt, ut scilicet bini conventus per
singulos habeantur, in quibus de omnibus
is, quæ inter diversos Ecclesie ordines nasci
t, judicetur. Ac si forte inter ipsos qui præ-
majoribus, quod absit, peccatis causa nasca-
æ provinciali nequeat examine definiri, fra-
trem tuam de totius negotii qualitate metropo-
curabit instruere : ut si coram positus par-
nec tuo fuerit resopita iudicio, ad nostram
onem quidquid illud est, transferatur.

LIV. — *De synodis, quo tempore sint habendæ.*
(*Concil. Antioch., cap. 20.*) Propter utilitates D
iusticias et absolutiones earum rerum quæ
ionem controversiamque recipiunt, optime
, ut per singulas quasque provincias bis in
episcoporum concilia celebrentur. Semel qui-
nt tertiam septimanam festi Paschalis, ita ut
rta septimana quæ consequitur, id est, medio
ostes conveniat synodus, metropolitano com-
ciales episcopos admonente. Secunda vero
is fiat Idibus Octobris, id est XV die mensis
is, quem per Beretheon Græci nominant. In
ntem conciliis adsint presbyteri, diaconi, et
qui se læsos existimant, et synodi experian-
amen. Nullis vero liceat apud se celebrare
a, præter eos quibus metropolitana jura vi-
esse commissæ.

CAP. XLV. — *De synodo congreganda.*

(*Ex concil. Arvernens., cap. 15.*) Peractis omnibus
quæ ad correctionem nostri ordinis in hoc concilio
promulgata sunt, placuit definire, ut omni anno ad
peragendam celebritatem concilii in metropolitana
sede, tempore quo principis vel metropolitani ele-
ctio definierit, devotis semper animorum studiis
conferamus, nec quibuslibet requisitis occasionibus
dissentiamus, sed in præparato die quo indictum
fuerit, adunatis in metropolitana sede omnibus pro-
vinciæ pontificibus, concilium, Deo præsule, cele-
bretur. Quisquis autem episcopum, excepta inevita-
bili causa, vel necessitate, de peragendo se concilio
absentaverit, per unius anni spatium erit commu-
nionem plectendus. Quod si deinceps absque celebra-
tione concilii, anni unius metas transierit, omnium
in communionem pontificum ejusdem provinciæ sen-
tentiam obnoxius retinebit, id est, si nulla sibi im-
pediente principis potestate, vel infirmitate, aut
inevitabili causa, sed solius propriæ voluntatis libitu
sese ad celebrandum concilium non collegerit.

CAP. XLVI. — *De archiepiscopo qui tempore pacis
ultra biennium synodum annuntiare neglexerit.*

(*Ex conc. Meldensi, cap. 3.*) Quod si intra bien-
nium divinitus temporum tranquillitate concessa
admonitis comprovincialibus a metropolitano syno-
dus indicta non fuerit, et metropolitanus ipse pro-
vocationes tardaverit, anno integro missas facere
non præsumat. Quod si evocati et non corporali in-
firmitate detenti, adesse sua abusione despexerant,
simili sententiæ subiacebunt.

CAP. XLVII. — *De episcopis ad synodum vocatis, ut
venire non contemnant.*

(*Ex concil. Laodicensi, cap. 40.*) Quod non oportet
episcopos ad synodum vocatos omnino contem-
nere, sed protinus ire et docere, et discere ea
quæ ad correctionem Ecclesie, vel reliquarum per-
tinent rerum. Seipsum vero qui contempserit, ac-
cusabit, nisi forte per ægritudinem ire non possit.

CAP. LXVIII. — *Quales epistolæ a metropolitano sint
fratribus dirigendæ.*

(*Ex concil. Tarraconensi, cap. 13.*) Epistolæ tales
per fratres a metropolitano sunt dirigendæ, ut non
solum de cathedralibus Ecclesie presbyteris, verum
etiam de diocesanis ad concilium trahant, et ali-
quos de filiis Ecclesie secularibus secum adducere
studeant.

CAP. XLIX. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Agath., cap. 36.*) Si metropolitanus
episcopus ad comprovinciales episcopos epistolas
dirixerit, in quibus eos, aut ad ordinationem alicujus
fratris, aut ad synodum invitet, postpositis omnibus,
excepta gravi infirmitate corporis, aut præceptione
regia, ad constitutam diem adesse non differant.
Qui si defuerint, sicut prisca canonum præcepit
auctoritas, usque ad proximam synodum charitate
fratrum et Ecclesie communionem priventur.

CAP. L. — *De episcopo qui synodo adesse neglexerit.*

(*Ex concil. Spalensi, cap. 10*) Si quis autem epi-
scoporum synodo adesse neglexerit, aut cœtum fra-

trum, antequam concilium dissolvatur, crediderit A
deserendum : alienum se a fratrum communione
cognoscat, nec eum recipi liceat, nisi in sequenti
synodo fuerit absolutus.

CAP. LI. — *De episcopo qui per ægritudinem ad
synodum venire non potuerit.*

(*Ex decr. Felicis papæ, cap. 11.*) Quod si ægro-
tans fuerit episcopus, aut aliqua eum gravis neces-
sitas detinuerit, pro se legatum ad synodum mittat,
suscepturus, salva fidei veritate, quidquid synodus
statuerit.

CAP. LII. — *De episcopis ad synodum vocatis, et
venire, et missos suos mittere dedignantibus.*

(*De synodo apud Alihei habita, cap. 10.*) Placuit
sanctæ synodo episcopos qui vocati de Saxonia ad
sanctum concilium non venerunt, nec secundum can- B
ones sacros missos suos vel vicarios direxerunt,
gravi increpatione objurgare, et pro culpa inobe-
dientiæ increpare. Unde iterum eos fraterna chari-
tate ad condictum concilium invitamus et vocamus.
Quod et si hoc, quod non optamus, pro nihilo
duxerint, et venire noluerint, justamque rationem
inobedienciæ suæ reddere detrectaverint, apostolica
auctoritate interdicit eis Petrus sancti Petri et papæ
missus, una cum sancta synodo, missas celebrare,
quousque Romam veniant, et coram papa et sancta
Ecclesia dignam reddiderint rationem.

CAP. LIII. — *Concilium universale non nisi necessitate
faciendum.*

(*Ex concil. Africano, cap. 42.*) Placuit ut non sit
ultra fatigandis fratribus universalis necessitas, sed C
quoties exegerint causæ communes, id est, si totius
Africæ undecumque relatæ ad hanc sedem fuerint
litteræ, congregandam esse synodum in ea provincia,
ubi opportunitas persuaserit. Causæ autem quæ
communes non sunt, in suis provinciis judicentur.

CAP. LIV. — *Ut episcopi posteriores se prioribus suis
non præferant.*

(*Ex epist. Lucii papæ, Occidentalibus missa,
cap. 5.*) Episcopi vero per singulas provincias obser-
vent, ne posteriores se superioribus suis præferant,
nec eis inconsultis, nisi quantum ad propriam per-
tinet parochiam, aliquid agant. Sed omnes de com-
munibus eorum causis, consonam sententiam profe-
rant, et determinent, quoniam aliter actæ nullas D
vires habebunt, nec ecclesiasticæ reputabuntur.

CAP. LV. — *Ut episcopi sui ordinis tempus observent,
alter alteri honorem præbentes.*

(*Ex concil. Cabillonensi, cap. 7.*) Item placuit ut,
conservato metropolitani episcopi primatu, cæteri
episcoporum secundum sui ordinationis tempus,
alius alii sedenti deferat locum.

CAP. LVI. — *De episcoporum ordine, ut qui posterius
ordinati sunt, prioribus se non audeant anteferre.*

(*Ex concil. Africano, cap. 53.*) Valentinianus
episcopus dixit : Si permittit bonum patientiæ vestræ,
prosequor ea quæ præterito tempore in Ecclesia
Carthaginensi gesta sunt, et subscriptionibus fra-
trum firmata claruerunt, etiam hoc nos servaturos
esse profiteor. Sed illud scimus, inviolatam semper

mansisse ecclesiasticam disciplinam, ut nullus fra-
trum prioribus suis se aliquando auderet antepo-
nere, sed officiis charitatis id semper exhibitum est
prioribus, quod ab insequentibus gratanter semper
acciperetur.

CAP. LVII. — *De rebus dubiis in conciliis episcoporum
emergentibus.*

(*Ex epist. Bonifacii papæ ad episcopos Galliarum.*)
Si inter episcopos ejusdem concilii dubitatio emer-
serit de ecclesiastico jure, vel de aliis negotiis, pri-
mum metropolitanus eorum cum aliis quibusdam
in concilio considerans rem judicet. Et si non
acquiescat utraque pars judicatis, tunc primas illius
regionis inter ipsos audiat, et quod ecclesiasticis can-
onibus, et legibus nostris consentaneum sit, hoc
definiat, et nulla pars valeat calculo ejus contra-
dicere.

CAP. LVIII. — *Ut episcopi in synodo residentes, quæ ad
emendationem vitæ pertineant, primum emendent.*

(*Ex concil. Arvernensi, cap. 1.*) In primis placuit, ut
quoties secundum statuta Patrum sancta synodus
congregatur, nullus episcoporum aliquam prius cau-
sam suggerere audeat, quam ea quæ ad emendatio-
nem vitæ, ad severitatem regulæ, ad animæ remedia
pertinent, finiantur.

CAP. LIX. — *De metropolitano si comprovincialem
episcopum in sua causa audire distulerit.*

(*Ex decr. Alexandri papæ.*) Si metropolitanus a
quocumque comprovinciali episcopo bis fuerit in
causa propria appellatus, et eum audire distulerit,
in proxima synodo negotii sui habeat licentiam
exercendi : et quidquid propter justitiam a compro-
vincialibus suis fuerit statutum debet custodiri.

CAP. LX. — *Ut episcopi justa judicia semper dijudicent.*

(*Ex concil. Remensi, cap. 19.*) Ut episcopi et ju-
dices judicia discernant, quia sunt quædam judicio
mundi, quædam judicio Dei reservanda. Scriptum
est enim : Nolite judicare ante tempus, quoadusque
veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tene-
brarum, et manifestabit consilia cordium, et tunc
laus erit unicuique a Deo. Et illius memores sint :
In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini et vos.

CAP. LXI. — *Ut canonum statuta ab omnibus rite
custodiantur, et nullus ea suo sensu dijudicare
præsumat.*

(*Ex concil. Meldensi, cap. 11.*) Canonum statuta
sine præjudicio ab omnibus custodiantur, et nemo
in actionibus, vel in judiciis ecclesiasticis suo sensu,
sed eorum auctoritate ducatur. In exponendis etiam,
vel prædicandis divinis Scripturis, sanctorum catho-
licorum Patrum, et probatissimorum sensum quis-
que sequatur, in quorum scripturis, ut beatus dicit
Hieronymus, fidei veritas non vacillet.

CAP. LXII. — *De dissidentibus episcopis.*

(*Ex concil. Carthag. cap. 25.*) Dissidentes episco-
pos, si non timor Dei, synodus reconciliet.

CAP. LXIII. — *De inflatione metropolitano et
fastu, et de episcopis ac reliquis clericis qui in-
duntur a metropolitano.*

(*Ex epist. Anicii papæ episcopis per Galliam em-*

missa, cap. 4.) Si autem aliquis metropolitani inflatus fuerit, et sine omnium comprovincialium presentia, vel consilio episcoporum alias caute, nisi eas tantum quæ ad propriam suam parochiam, aut eos gravare voluerit, ab eis districte corrigatur, ne talia deinceps præsumat. Si vero incorrigibilis, eisque inobtemperaverit, ad hanc apostolicam sedem, cui episcoporum judicia terminare præcepta jus contumacia referatur, ut vindicta de eo cæteri timorem habeant. Si autem propter longinquitatem, aut temporis incommodum vel itineris asperitatem, grave ad hanc sensus causam deferre fuerit, tunc ad ejus primæ causam deferatur, et penes ipsum hujus sedis auctoritate judicetur. Similiter si alii episcoporum metropolitanum suspectum habent apud primatem dioceseos, aut apud hanc sedem audiatur.

IV. — *Ut plebes alienas alius episcopus non usurpet.*

Concil. Carthaginensi, cap. 19.) Placuit ut a piscopo usurpentur plebes alienæ, nec aliquis eorum supergrediatur in diocesi collegam

XV. — *Ut nullus metropolitanus absque comprovincialium episcoporum presentia causas audiat.*

Epist. Iginii papæ cunctis fidelibus missa, cap. 1.) Cæterum, fratres, salvo in omnibus Romanæ ecclesiæ privilegio, nullus metropolitanus cæterorum omnium comprovincialium episcoporum instantia, aliquorum audiat causas : quia non sicut aliter actæ, quam in conspectu eorum a ventilatæ. Et ipse si fecerit, coerceatur a superioribus.

XVI. — *Ut nullus primas vel metropolitanus id agat de Ecclesiis, vel parochiis comprovincialium episcoporum, et de ipsorum causis sine eorum consilio omnium, et nec ipsi aliquid agant ejus consilio, nisi quantum ad proprias pertinet parochias.*

Epist. Calisti papæ episcopis per Galliam commissa, cap. 13.) Nullus autem primas vel metropolitanus diocesanam Ecclesiam vel parochianum, quid ejus parochiæ, præsumit excommunicare, vel iudicare aliquid, vel agere absque ejus consilio : sed hoc observet, quod ab apostolorum et prædecessoribus nostris est statutum a nobis confirmatum : id est, si quis metropolitanus episcopus, nisi quod ad suam solum propriam pertinet parochiam, sine consilio et presentia omnium comprovincialium episcoporum aliquid agere tentaverit, gradus sui periculo subicit, et quod egerit irritum habeatur et vane. Sed quidquid de comprovincialium coepiscoporum causis, eorumque ecclesiarum et clericorum, secularium necessitatibus agere aut disponere voluerit, hoc cum omnium consensu comprobatum agatur pontificum, non aliquo damnatio-

nis fastu, sed humillima et concordi administratione, sicut Dominus ait : Non veni ministrari, sed ministrare. Et alibi : Qui major est vestrum, erit minister vester, et reliqua. Similiter et ipsi comprovinciales episcopi cum ejus consilio, nisi quantum ad proprias pertinet parochias, agant, juxta sanctorum constituta Patrum, ut uno animo, uno ore, concorditer sancta glorificetur Trinitas in sæcula. Nullus primas, nullus metropolitanus, nullusque reliquorum episcoporum alterius adeat civitatem, aut ad possessionem accedat quæ ad eum non pertinet, et alterius episcopi est parochia, super cujusquam dispositione, nisi si vocatus ab eo cujus esse dicitur, ut quiddam ibi disponat vel ordinet, aut judicet, si sui gradus honore potiri voluerit. Sin aliter præsumperit, damnabitur : et non solum ille sed cooperantes, eisque consentientes, quia sicut ordinatio, ita ejus et judicatio, et aliarum rerum dispositio prohibetur.

CAP. LXVII. — *De contentione parochiæ.*

(Ex concil. Arvernensi, cap. 3.) Quicumque episcopus alterius episcopi diocesim per XXX annos sine aliqua interpellatione possederit, quamvis secundum jus legis ejus videatur esse diocesis, admittenda non est contra eum actio reposcendi : sed hoc intra unam parochiam, extra vero nullo modo : ne, dum diocesis defenditur, provinciarum termini confundantur.

CAP. LXVIII. — *Ut episcopi qui negligunt loca sua a vicinis episcopis, ut se corrigant, admoneantur.*

(Ex concilio Africano, cap. 76.) Item placuit, ut quicumque negligunt loca ad suam cathedram pertinentia in catholicam unitatem lucrari, conveniantur a diligentibus vicinis episcopis, ut id agere non morentur. Quod si intra sex menses a die conventionis non effecerint, qui potuerit eas lucrari, ad ipsum pertineant : ita sane, ut si ille ad quem pertinuisse videbantur, probare potuerit, magis illius electam negligentiam ab hæreticis, ut impune ibi sint, et suam diligentiam fuisse præventam, ut eo modo ejus cura sollicitior vetaretur : cum hoc iudices episcopi cognoverint, suæ cathedræ loca restituant. Sane si episcopi intra quos causa versatur, diversarum sunt provinciarum, ille primas det iudices, vicinus provincia est locus de quo contenditur. Si autem ex communi placito vicinos iudices elegerint, aut unus eligatur, aut tres : aut si tres elegerint, aut omnium sententiam sequantur, aut duorum.

CAP. LXIX. — *De duobus episcopis altercantibus de parochia cujusdam basilicæ.*

(Ex concil. Spalensi, cap. 1.) Inter memoratos fratres nostros, Fulgentium Astigitanum et Honorium Cordubensem episcopos, discussio agitata est, propter parochiam basilicæ cujusdam quam horum alter Celtacensem, alter Reginensem asseruit. Et quia inter utrasque partes hactenus limitis actio vendicata est, cujus quamvis vetusta retentione, nullum juris præjudicium adferret : ideoque ne in dubium

ultra inter eos nostra devocaretur sententia, pro-
latis canonibus synodalia decreta perfecta sunt,
quorum auctoritas præmonet ita oportere inhiberi
cupiditatem, ut ne quis terminos alienos usurpet. Ob
hoc placuit inter alternas partes inspectionis viros
mittendos, ita ut diocesis possidentis, si tamen ba-
silicam veteribus signis limes provisus monstraverit,
Ecclesiæ cujus est jus retentionis, si æternum do-
minium. Quod et si limes legitimus eandem basili-
cam non concludit, et tamen longi temporis pro-
batur objecta præscriptio, appellatio præsentis
episcopi non valebit: quia illi tricennalis objectio
silentium imponit. Hoc etiam et sæcularium prin-
cipum edicta præcipiunt, et præsulum Romanorum
decrevit auctoritas. Sin vero infra metas tricennalis
temporis, extra alienos terminos basilicæ injusta
retentio reperitur, repetentis episcopi juri sine mora
restituatur.

CAP. LXX. — *De episcopis qui contendunt de paro-
chiis suis.*

(*Ex concil. Africano, cap. 75.*) Placuit ut quicun-
que episcopi plebes quas ad suam cathedram æsti-
mant pertinere non ita repetunt, ut causas suas epi-
scopis judicantibus agant: sed alio retinente irruer-
int, sive nolentibus, sive volentibus plebibus causæ
sue detrimentum patiantur. Et quicumque jam hoc
fecerunt, si nondum est inter episcopos finita con-
tentio, sed adhuc inde contendunt, ille inde discedat
quem constiterit prætermisissis judiciis ecclesiasticis
irruisse, nec sibi quisque blandiatur, si a primate
ut retineat litteras impetrarit: sed sive habeat lit-
teras, sive non habeat, conveniat eum qui tenet, et
ejus litteras accipiat, ut eum appareat pacifice te-
nuisse Ecclesiam ad se pertinentem. Si autem ille
aliquam quæstionem retulerit, per episcopos judices
causa finiatur, sive quos eis primates dederint, sive
quos ipsi vicinos ex consensu delegerint.

CAP. LXXI. — *Ut in altera parochia clericos alterius
diocesis episcopus nullatenus ordinet.*

(*Ex concil. Antioche., cap. 22.*) Episcopus alienam
civitatem, quæ non est illi subjecta, non adeat, nec
ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet,
nec ordinationem ibi facere præsumat: nisi forte
cum consilio et voluntate episcopi regionis. Si quis
autem tale aliquid facere tentaverit, irrita sit ejus
ordinatio, et ipse coerceatur a synodo.

CAP. LXXII. — *Ut nullo modo de parochia ad aliam
episcopus transeat.*

(*Ex eodem, cap. 21.*) Episcopus ab alia parochia
nequaquam migret ad aliam: nec sponte sua pro-
sus insiliens, nec vi coactus a populis, nec ab epi-
scopis necessitate compulsus. Maneat autem in Ec-
clesia quam primitus a Deo sortitus est, nec inde
transmigret, secundum pristinum terminum de hac
re constitutum.

CAP. LXXIII. — *De præsumptione alienæ diocesis.*

(*Ex epist. Bonifacii papæ.*) Si quis episcopus non
rogatus de alia provincia in aliam venerit, præsum-
ptive irruens ad ordinationem et constitutionem

clericorum, et ad ea quæ ad illum non pertinent,
importunus existat, vacua sint et inania omnia quæ
ab eo fuerint constituta. Ipse autem digna increpa-
tione excommunicetur, et abominetur a sancto
concilio.

CAP. LXXIV. — *Ne episcopus, sua civitate despecta,
ambitus causa ad aliam transeat.*

(*Ex decret. Leonis papæ, cap. 38.*) Si quis autem
episcopus, civitatis suæ mediocritate despecta, ad-
ministrationem loci celebrioris ambierit, et ad
majorem se plebem quacumque ratione transtu-
lerit, a cathedra quidem pellatur aliena, sed carebit
et propria: ut nec illis præsideat quos per avari-
tiam concupivit, nec illis quos per superbiam spre-
vit. Suis igitur terminis quisque contentus sit, nec
supra mensuram juris sui affectet augeri.

CAP. LXXV. — *Ut ab episcopis aliena parochia mi-
nime pervadatur.*

(*De canonibus apostol. tit. 14.*) Episcopo non licere
alienam parochiam propria relicta pervadere, licet
cogatur a plurimis, nisi forte quævis eum rationa-
bilis causa compellat, tanquam qui possit ibidem
constitutis plus lucri conferre, et in causa religionis
aliquid profecto prospicere. Et hoc non a semetipso
pertinet, sed multorum episcoporum judicio et
maxima supplicatione perficiat.

CAP. LXXVI. — *De eadem re.*

(*Ex epist. Evaristi papæ, fratribus per Ægyptum
directa, cap. 4.*) Sacerdotes vero vice Christi lega-
tione funguntur in Ecclesia, et sicut ei sua est
conjuncta sponsa, id est Ecclesia, sic episcopis
junguntur Ecclesiæ, unicuique pro portione sua: et
sicut vir non debet negligere uxorem suam, sed
diligere, et caste custodire, et amare, atque pru-
denter regere, ita et episcopus debet Ecclesiam
suam. Et velut uxor quæ sub manu est viri, obedire
debet viro suo, eumque amare, et diligere: potius
etiam Ecclesia episcopo suo in omnibus obedire,
eumque amare, et diligere ut animam suam debet:
quia illud fit carnaliter, istud spiritualiter. Et sicut
vir non debet adulterare uxorem suam: ita nec
episcopus Ecclesiam suam, id est, ut illam dimittat,
ad quam consecratus est, absque inevitabili neces-
sitate aut apostolica vel regulari mutatione, et
alteri se ambitus causa jungat. Et sicut uxori
non licet dimittere virum suum, ut alteri, vivente
eo, matrimonio se societ, ut eum adulteret, licet
fornicatus sit vir ejus, sed juxta Apostolum, aut
viro suo debet reconciliari, aut manere innupta: ita
Ecclesiæ non licet dimittere episcopum suum, aut
ab eo se segregare, ut alterum eo vivente accipiat:
sed aut ipsum habeat, aut innupta maneat, id est,
ne alterum episcopum suo vivente accipiat, ut for-
nicationis aut adulterii crimen incurrat. Nam si
adulterata fuerit, id est, si se alteri episcopo junx-
erit, aut super se alterum episcopum adduxerit, aut
esse fecerit, vel desideraverit, per acerrimam
pœnitentiam, aut suo reconcilietur episcopo, aut
innupta permaneat.

CAP. LXXVII. — *De mutatione episcoporum.*

epist. Antheri papæ episcopis per Bæticam Toletanam provinciam constitutis missa, 14.) De mutatione ergo episcoporum unde unam sedem apostolicam consulere voluistis, sciam communem utilitatem atque necessitatem fieri, sed non libitu cujusquam aut dominatione. sanctus magister, et princeps apostolorum, quia utilitatis causa translatus est Romam, sed potius proficere posset. Eusebius quoque eadem parva civitate, apostolica auctoritate translatus est Alexandriam. Similiter Felix de civitate qua ordinatus erat electione civium, propter bonam et bonam vitam quam habebat, compellitur episcoporum et reliquorum sacerdotum ac presbyterorum consilia translatus est Ephesum. Non enim de civitate ad civitatem qui non suo libitu, sed utilitate quadam, aut necessitate aliorum hortatu, et consilio potiorum transferretur, nec de minori civitate ad majorem, nec non ambitu nec propria voluntate facit, sed a propria sede pulsus, aut necessitate coactus, utilitate loci, aut populi, non superbe, sed humiliter ab aliis translatus et inthronizatus est: quia videt in facie, Deus autem in corde. Et Dominus per Prophetam loquitur, dicens: Dominus non mutat sedem, qui non mutat mentem, nec mutavit civitatem qui non sua sponte sed consilio et ratione aliorum mutatur. Non igitur migrat de civitate ad civitatem, qui non avaritiæ causa sponte it suam: sed, ut jam dictum est, aut pulsus, aut necessitate coactus, aut electione, aut ratione sacerdotum et populorum translatus alteram civitatem. Nam sicut episcopi habent rationem ordinare regulariter episcopos et reliquos sacerdotes: sic, quoties utilitas aut necessitas proposcerit, supradicto modo et mutare et incurrere potestatem habent.

CAP. LXXVIII. — *De eadem re.*

(Canonibus apostol.) Episcopus aut presbyter non propriam nequaquam sub obtentu religionis mutet. Si vero rejecerit, excommunicetur. Sed si perseveraverit, dejicatur.

CAP. LXXIX. — *Item ex eodem.*

concil. Sardicensi, cap. 1.) Osius episcopus non minus mala consuetudo quam perniciosa corruptela funditus eradicanda est, ne cui libitum sit episcopo de civitate sua ad aliam transire civitatem. Manifesta est enim causa, pro qua re hoc tentat: cum nullus in hac re inventus sit episcopus, qui de majore civitate ad minorem transivisse apparet avaritiæ ardore eos inflammari, utilitati servire, et ut dominationes agant. Si non placet, hujusmodi perniciosa sævius et austerius indicetur, ut nec laicam communionem habere talis est. Responderunt universi: Placet.

A CAP. LXXX. — *De episcopo qui in sua fuerit persecutus Ecclesia, quod ad aliam ei sit fugiendum.*

(Ex decre. Calist. papæ episcopis per Galliam constitutis missis., cap. 15.) Si quis episcopus fuerit persecutus in sua Ecclesia, fugiendum illi est ad alteram, eique sociandum, dicente Domino: Si persecuti vos fuerint in una civitate, fugite in aliam. Si autem utilitatis causa fuerit mutandum, non per se hoc agat, sed fratribus invitantibus, et auctoritate hujus sanctæ sedis faciat, non ambitus causa, sed utilitatis.

CAP. LXXXI. — *De episcopo qui principalem cathedram suæ Ecclesiæ negligit.*

(Ex concil. Rothoma., cap. 16.) Ut non liceat episcopo principalem cathedram suæ parochiæ negligere, et aliam Ecclesiam in sua diocesi magis frequentare.

CAP. LXXXIII. — *De episcopis qui sedes suas negligunt, et in possessionibus suis longe positas diu morantur.*

(Ex concil. Sardicensi, cap. 15.) Osius episcopus dixit: Quia nihil prætermitti oportet, sunt quidam fratres et coepiscopi nostri, qui non in ea civitate resident, in qua videntur episcopi esse constituti, vel certe parvam rem illic habeant: alibi autem idonea prædia habere noscuntur, affectionem proximorum quibus indulgeant. Hactenus permitti eis oportet, ut accedant ad possessiones suas, et disponant vel ordinent fructum laboris suis, ut post quatuor dies Dominicos, id est, post tres hebdomadas, si morari necesse est, in suis potius fundis morentur, aut si est proxima civitas in qua est presbyter, ne sine Ecclesia videantur facere diem Dominicum, illuc accedant, ut neque res domesticæ per absentiam eorum detrimentum sustineant, et non frequenter veniendo ad civitatem in qua episcopus moratur suspicionem jactantiæ et ambitionis evadant. Universi dixerunt placere sibi.

LXXXIII. — *Ut episcopus singulis annis parochiam suam circumbeat.*

(Ex concil. Spalensi, cap. 4.) Ut singulis annis unusquisque episcopus parochiam suam circumbeat, populumque confirmet ac doceat, et ea quæ vitanda sunt prohibeat, et ea quæ agenda sunt, utiliter agere suadeat.

CAP. LXXXIV. — *De episcopis qui raro aut nunquam per seipsos plebes sibi commissas visitant.*

(Ex concil. Meldensi, cap. 5.) Ut episcopi qui plebes sibi creditas, aut raro, aut nunquam per seipsos visitant juxta ordinem evangelicum et apostolicum atque ecclesiasticum, cum Dominus Mosi dicat: Speculatorem dedi te domui Israel, et audies ex ore meo verbum, annuntiabis eis ex me, etc., a comprovincialibus episcopis, acrius corripiantur.

CAP. LXXXV. — *Ut episcopi presbyteros suos de ministeriis illorum diligenter discutiant.*

(Ex concil. Braggar., cap. 2.) Placuit nobis atque convenit, ut episcopi per singulas Ecclesias et dioceses euntes, primum discutiant clericos, quomodo ordinem baptismi teneant vel missarum, et qualiter

quæque officia in Ecclesia peragant. Et si recte quidem invenerint, Deo gratias. Sin autem minime docere debent ignaros.

CAP. LXXXVI. — *Ut episcopus cum paucis suam parochiam circumbeat.*

(*Ex concil. Toletano. cap. 5.*) Cum episcopus suam diœcesim visitat, nulli præ multitudine onerosus existat, nec unquam quinquagenarium numerum evectionis excedat, aut amplius quam una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat.

CAP. LXXXVII. — *Si episcopus parochiam suam visitare nequiverit, viros probabilis viæ pro se mittat.*

(*Ex eodem cap. 6.*) Quod si episcopus, aut languore detentus, aut aliis occupationibus implicatus, visitationem diœceseos explere nequiverit, presbyteros probabilis vitæ, aut diaconos mittat, qui redditus basilicarum et reparationes, et ministrantium vitam inquirant.

CAP. LXXXVIII. — *Qualem ministrum episcopus juxta se habere debeat.*

(*Ex concil. Meldensi, cap. 3.*) Ut quisque episcopus talem juxta se pro viribus habere decertet, qui juxta sincerissimum et purissimum sensum catholicorum Patrum, fide et observatione mandatorum Dei, seu et prædicationis doctrina, presbyteros plebium assidue instruat et informet, ne domus Dei vivi, quæ est Ecclesia, sine lucerna verbi divini remaneat. Sed et idem talis existat, quem amor pecuniæ non vexet, aut reprehensibilis contemptibilem reddat. Hinc est, quod cum Moses querelam in conspectu Dei poneret, non se posse portare tantum onus quod ei fuerat impositum, audivit a Domino: Congrega mihi LXX viros de senioribus Israel, quos tu nosti quod senes populi sint ac magistri, et auferam de spiritu tuo, tradamque eis ut sustentent tecum onus populi, et non tu solus graveris. Quid in Mose, nisi summum sacerdotium? Quid in LXX viris, nisi presbyteros accipimus? Quod autem Dominus aufert de spiritu Mosi, traditque eis, patenter ostendit, quod hi qui ab episcopo in conspectu Dei vocati sunt, ut secum onus populi sustentent, eadem velle, et in partito sibi onere totis viribus cooperari. Hoc enim significat, quod non alium, sed ejusdem Mosi spiritum accipiunt.

CAP. LXXXIX. — *De episcopo ne laicum ponat sibi vicarium.*

(*Ex concil. Bragar., cap. 9.*) Nova actione didicimus quosdam ex nostro collegio contra mores ecclesiasticos, laicos habere in rebus divinis constitutos œconomos. Proinde pariter tractantes eligimus, ut unusquisque nostrum secundum Chalcedonensium Patrum decreta, ex proprio clero œconomum sibi constituat. Indecorum est laicum vicarium esse episcopi, et sæculares in Ecclesia judicare. In uno eodemque officio non debet dispar esse professio. Quod etiam in lege divina prohibetur, dicente Mose: Non arabis in bove simul et asino, quod est, homines diversæ professionis in officio uno non sociabis. Unde oportet nos et divinis libris et sanctorum Patrum obedire præceptis, constituentes ut hi qui

in administrationibus Ecclesiæ pontificibus sociantur, discrepare non debeant, nec professione, nec habitu: nec cohærere et conjungi possunt, quibus et studia et vota diversa sunt. Si quis autem episcopus post hæc ecclesiasticam rem ad laicalem procurationem administrandam elegerit, aut sine testimonio œconomi gubernanda crediderit, vere ut contemptor canonum et fraudator ecclesiasticarum rerum, non solum Christo de rebus pauperum judicabitur reus, sed etiam et concilio manebit obnoxius.

CAP. XC. — *Ut in circuitione episcopi omnes, quæ sunt in parochia singularum matricum, exceptis infirmis, ad synodum ejus venire debeant.*

(*Ex concil. Rothom. 13, cap. 11.*) Cum episcopus suam diœcesim circuit, archidiaconus vel archipresbyter eum præire debet uno duobus diebus per parochias quas visitaturus est. Et plebe convocata, annuntiare debet proprii pastoris adventum. Et ut omnes, exceptis infirmis, ad ejus synodum die denominata imprætermisse occurrant, et omnimodis ex auctoritate sanctorum canonum præcipere, et minaciter denunciare debet, quod si quis absque gravi necessitate defuerit, proculdubio a communionem Christiana sit repellendus. Deinde accitis secum presbyteri, qui in illo loco servitium debent exhibere episcopo, quidquid de minoribus et levioribus causis corrigere potest, emendare satagat, ut pontifex veniens nequaquam in facilioribus negotiis fatigetur, aut sibi immorari amplius necesse sit ibi, quam expensa sufficiat. Ait enim Dominus ad Moysen, de hujuscemodi cooperantibus: Ut tecum, inquit, sustentent onus populi, non tu solus graveris. Et beatus Joannes Baptista adventum Domini præcucurrit prædicando, dicens: Pœnitentiam agite, etc. Et item: Parate viam Domino. Siquidem episcopus vicem Christi agere videtur, et ideo cum gaudio, timore, et summa reverentia a plebibus sibi subjectus suscipiendus est: ut illis cum laude dicatur quod Apostolus discipulis dicit: Testimonium, inquit, vobis perhibeo, quod ita suscepistis me sicut angelum Dei, sicut Dominum Jesum.

CAP. XCI. — *Decretalis constitutio Eutychiani papæ quid episcopi in synodo querere debeant.*

(*Ex decret. Eutychian. papæ, cap. 9.*) Episcopus in synodo residens, post congruam allocutionem, septem ex plebe ipsius parochiæ, vel eo amplius, prout viderit expedire, maturiores, honestiores, atque veraciores viros, in medium debet evocare. Et allatis sanctorum pignoribus, unumquemque illorum tali sacramento constringat.

CAP. XCII. — *Jusjurandum synodale.*

(*Ex eodem decret.*) A modo in antea, quidquid nosti, aut audisti, aut postmodum inquisiturus es, quod contra Dei voluntatem et rectam Christianitatem, in ista parochia factum sit, aut futurum erit, si in diebus tuis evenerit, tantum, ut ad tuam cognitionem quocumque modo perveniat, si scis aut tibi indicatum fuerit synodalem causam esse, et ad ministerium episcopi pertinere, quod tu nec propter amorem, nec propter timorem, nec propter præ-

mium, nec propter parentelam ullatenus celes episcopum, aut ejus missum cui hoc inquirere jusserit, quandocumque te ex hoc interrogaverit : sic te Deus adjuvet et istæ sanctorum reliquiæ.

CAP. XCIII. — *Juramentum cæterorum.*

(*Ex eodem.*) Istud sacramentum quod iste juravit de synodali causa, quod tu illud ex te ita observabis, in quantum sapis, aut audisti, aut ab hac die in antea inquisiturus es, sic te Deus adjuvet, etc.

CAP. XCIV. — *Post datum sacramentum episcopus illos qui juraverunt ita alloquatur.*

(*Ex eodem.*) Videte, fratres, ut Domino reddatis juramenta vestra : non enim homini jurastis, sed Deo creatori vestro. Nos autem, qui ejus ministri sumus, non terrenam substantiam vestram concupiscimus, sed salutem animarum vestrarum requirimus. Cavete ne aliquid abscondatis, ex alterius peccato vestra fiat damnatio.

Prima interrogatio episcopi aut ejus missi.

(*Ex eodem.*) Est in hac parochia homicida, qui hominem, aut spontanea voluntate, aut cupiditatis, aut rapacitatis causa, aut casu, aut nolens, aut coactus, aut pro vindicta parentum, aut in bello, aut jussu Domini, aut proprium servum occiderit?

Interrogatio 2.

Est aliquis parricida, aut fratricida, qui patrem, matrem, sororem, fratrem, avunculum aut aliquem Domini, aut proprium servum interfecerit?

Interrogatio 3.

Est aliquis qui presbyterum, aut diaconum, aut aliquem clericorum occiderit, vel aliquo membro detruncaverit?

Interrogatio 4.

Est aliquis vel aliqua qui infantem proprium oppresserit, vel vestimentorum pondere suffocaverit, et si hoc factum est ante baptismum, aut post baptismum, aut si infans infirmatus per negligentiam parentis absque baptismo obierit?

Interrogatio 5.

Est aliquis vel aliqua qui alterius partum excusserit, vel si ipsa femina propria voluntate suum partum vel conceptum excusserit, et abortivum fecerit?

Interrogatio 6.

Est aliqua femina quæ in fornicatione concipiens timens ne manifestaretur, infantem proprium, aut in aquam projecit, aut in terra occultaverit, quod *morth* dicant?

Interrogatio 7.

Est aliquis qui uxorem suam absque lege, aut certa probatione interfecerit?

Interrogatio 8.

Est aliqua femina quæ virum suum, vel aliquem hominem per herbas venenatas, vel mortiferas potiones interfecerit vel alium hoc facere docuerit?

Interrogatio 9.

Est aliquis vel aliqua qui hoc fecerit, vel alium facere docuerit, ut vir non possit generare, aut femina concipere?

Interrogatio 10.

Est aliquis qui proprium servum extra judicem occiderit, et aliqua femina quæ ancillam propriam necaverit furore zeli inflammata?

Interrogatio 11.

Est aliquis, qui, diabolo impellente, semetipsum occiderit?

Interrogatio 12.

Est aliquis qui in bello publico homines vulneraverit, et nescit si de illo vulnere aliquis perierit? Et si alicui imputatur quod hominem occiderit, et ipse hoc denegaverit?

Interrogatio 13.

Est aliquis qui in consilio fuerit ut homo interficeretur, et non fuit in facto, et tamen per ejus consilium et exhortationem interfectus est?

Interrogatio 14.

Est aliquis qui truncationes manuum, pedum, linguæ, et testiculorum fecerit, et oculos alterius eruerit?

Interrogatio 15.

Est aliquis conjugatus, qui cum alterius uxore adulterium perpetravit, vel uxor cum alterius viro?

Interrogatio 16.

Est aliquis uxorem habens, qui concubinam simul habuerit ancillam propriam, aut aliam feminam?

Interrogatio 17.

Est aliquis qui uxorem legitimam dimiserit, et alteri se conjunxerit, et aliam in conjugium accepit.

Interrogatio 18.

Est aliqua mulier quæ virum proprium dimiserit et alteri se conjunxerit?

Interrogatio 19.

Sunt aliqui, interveniente repudio, qui ab invicem sint separati et sic maneant?

Interrogatio 20.

Est aliquis qui absque consensu uxoris, derelicto legitimo conjugio, in monasterium intraverit?

Interrogatio 21.

Est aliquis qui suam conjugem quamvis culpabilem sine episcopi judicio reliquerit?

Interrogatio 22.

Est aliqua mulier quæ, conscio viro suo, fornicata fuerit?

Interrogatio 23.

Est aliquis uxore carens, qui cum alterius conjugate fornicatus fuerit : aut si qua mulier non habens virum cum alterius marito?

Interrogatio 24.

Est aliquis non habens uxorem, qui cum femina quæ virum non habet fornicatus fuerit?

Interrogatio 25.

Est aliquis laica vigor; quæ mœchata fuerit cum adolescente?

Interrogatio 26.

Est aliquis qui desponsatam puellam non duxerit, et fidem sponsaliorum fregerit?

Interrogatio 27.

Est aliquis qui alterius sponsam rapuerit, et sibi sociaverit?

Interrogatio 28.

Est aliquis qui quamcunque feminam, virginem, aut viduam per raptum traxerit, et sociaverit sibi in matrimonium: et si aliqui sunt, qui in hoc consentientes et adjuvantes fuerint?

Interrogatio 29.

Est aliquis qui, cum Judæa, vel, si Judæus vel paganus, cum aliquis Christiana mœchatus fuerit?

Interrogatio 30.

Est aliqui, qui sanctimoniam, vel viduam Deo sacratam rapuerit, et in conjugium sumpserit, vel ipsis consentientibus cum eis fornicatus fuerit?

Interrogatio 31.

Est aliquis qui vivente marito, conjugem illius adulterasse accusatur, et eo in proximo defuncto eandem sumpsisse dinoscitur?

Interrogatio 32.

Est aliqua mulier quæ dicat quod vir ejus non possit cum ea coire, et ob hanc causam dissidium quærit, et alium virum velit accipere?

Interrogatio 33.

Est aliquis qui cum commatre spiritali mœchatus fuerit, vel eam in matrimonium acceperit, similiterque cum filiola quam ex sacro fonte susceperit, aut ante episcopum tenuit?

Interrogatio 34.

Est aliquis qui propinquam et consanguineam suam in matrimonium accepit, aut cum ea fornicatus est?

Interrogatio 35.

Est aliquis qui irrationabiliter, id est, contra naturam cum masculis, et mutis misceatur animalibus?

Interrogatio 36.

Est aliqua mulier quæ lenocinium fecerit?

Interrogatio 37.

Est aliquis qui in sua domo consentit cum propriis ancillis, vel genitariis suis adulteria perpetrari?

Interrogatio 38.

Interrogandum si aliquis fur, aut sacrilegus sit in eadem plebe, qui ecclesias Dei infregerit, vel aliquid de ecclesia furatus sit, aut publice rapuerit, vel latenter surripuerit: aut si aliquis rapax, et raptor, et damnator Ecclesiæ Dei est?

Interrogatio 39.

Interrogandum si aliquis perjurus sit, aut si sciens, et pro cupiditate terrena pejeraverit: et si nesciens, aut si coactus jussu senioris, aut pro membris, aut pro vita redimenda: aut si aliquis scienter non solum pejeraverit, sed etiam alios in perjurium duxerit?

Interrogatio 40.

Interrogandum si aliquis scienter contra aliquem falsum testimonium protulerit, et quale damnum aliquis per hanc testificationem habuerit?

A

Interrogatio 41.

Interrogandum si aliquis hominem liberum aut servum alterius, aut peregrinum aut adventitium furatus fuerit, aut eum blandientem seduxerit et vendiderit, et extra patriam in captivitatem duxerit: aut si aliquis Judæo vel pagano Christianum mancipium vendiderit, aut si ipsi Judæi Christiana mancipia in suo servitio habeant, vel vendant?

Interrogatio 42.

Interrogandum si aliquis sit magus, ariolus, aut incantator, divinus, aut sortilegus: vel si aliquis vota ad arbores, vel ad fontes, vel lapides faciat, aut ibi candelam seu quodlibet munus deferat, veluti ibi quoddam numen sit, quod bonum, aut malum possit inferre?

B

Interrogatio 43.

Perscrutandum si aliquis subulcus, vel bubulcus, sive venator, vel cæteri hujusmodi diabolica carmina dicat super panem, aut super herbas, aut super quædam nefaria ligamenta, et hæc aut in arbore abscondat, aut in bivio, aut in trivio projiciat, ut sua animalia liberet a peste et clade, et alterius perdat?

Interrogatio 44.

Perquirendum si aliqua scœmina sit, quæ per quædam maleficia, et incantationes, mentes hominum se immutare posse dicat, id est, ut de odio in amorem, aut de amore in odium convertat, aut bona hominum, aut damnet, aut surripiat? Et si aliqua est quæ se dicat cum dæmonum turba in similitudinem mulierum transformata certis noctibus equitare super quasdam bestias, et in eorum consortio annumeratam esse?

Interrogatio 45.

Interrogandum si aliquis sanguinem moricinum, aut dilaceratum a bestia comederit?

Interrogatio 46.

Est aliquis qui juravit quod Deo contrarium est, ut fratri nunquam reconcilietur, quod est peccatum usque ad mortem?

Interrogatio 47.

Est aliquis qui bibit de liquore in quo mustela, vel mus, sive aliquod immundum animal necatum est?

Interrogatio 48.

Est aliquis qui jejunium quadragesimale, vel quatuor temporum, sive Letaniæ majoris, vel Rogationum, sive indictum ab episcopo jejunium pro quacunque plaga, non observaverit?

Interrogatio 49.

Est aliquis qui bibit, aut manducavit, aut portavit super se quo existimaverat se Dei judicium pervertere posse?

Interrogatio 50.

Est aliquis qui in Kalend. Januarii aliquid fecerat, quod a paganis inventum est, et dies observavit, et lunam, et menses, et horum effectiva potentia aliquid speraverat in melius, aut in deterius posse converti?

D

Interrogatio 51.

Est aliquis quodcumque opus inchoans, qui aliquid dixerat, aut quacunque magica arte aliud fecit, nisi ut Apostolus docet, omnia in nomine Domini facienda? Neque enim dæmones in nostrum adjutorium debemus invocare, sed Deum, in collectione similiter herbarum medicinalium, symbolum et orationem Dominicam dicere oportet, et nihil aliud?

Interrogatio 52.

Quærendum etiam si mulieres in lanificiis suis, vel inordiendis telis aliquid dicant, aut observent, nisi, ut supra dictum est, omnia in nomine Domini?

Interrogatio 53.

Est aliquis qui oblationes, id est, eleemosynam parentum defunctorum injuste retineat?

Interrogatio 54.

Est aliquis qui supra mortuum nocturnis horis carmina diabolica cantaret, et biberet, et manducaret ibi, quasi de ejus morte gratularetur, et si alibi mortui in vigiliis nocturnis, nisi in Ecclesia custodiantur?

Interrogatio 55.

Est aliquis qui non communicet, vel tribus temporibus in anno, id est, in Pascha, Pentecoste, et Natali Domini, nisi pro mortiferis criminibus, et episcopi vel sacerdotum judicio, a communione fuerit remotus?

Interrogatio 56.

Est aliquis qui in die Dominica, vel in præcipuis festivitibus, quidquam operis faciat: et si ad Matutinas et ad Missam, et ad Vesperas, his diebus imprætermisse omnes occurrant?

Interrogatio 57.

Est aliquis excommunicatus, qui pro nihilo duxerit excommunicationem: et si aliquis cum excommunicato communicaverit?

Interrogatio 58.

Est aliquis qui modum pœnitentiæ sibi injunctum non custodierit?

Interrogatio 59.

Est aliquis qui patrem aut matrem inhonoraverit, aut percusserit, aut maledixerit?

Interrogatio 60.

Est aliquis qui vomitum post acceptam Eucharistiam per ebrietatem fecerit?

Interrogatio 61.

Est aliquis qui suam decimationem Deo et sanctis ejus retraxerit?

Interrogatio 62.

Est aliquis tam perversus et Deo alienus, ut saltem Dominica die ad ecclesiam non venerit?

Interrogatio 63.

Si porcarii, et alii pastores Dominica die ad ecclesiam non veniant, et Missas non audiant, similiter in aliis festivitibus?

Interrogatio 64.

Est aliquis qui ad confessionem non veniret, vel

A una vice in anno, id est, in capite Quadragesimæ, et pœnitentiam pro peccatis suis non susciperet?

Interrogatio 65.

Est aliquis qui assiduam ebrietatem sectetur, Apostolo dicente: Neque enim ebriosi regnum Dei possidebunt?

Interrogatio 66.

Est aliquis qui contempto suo presbytero, in aliam parochiam iret ad ecclesiam, et ibi communicaret, et suam decimam daret?

Interrogatio 67.

Inquirendum de mendicis qui per parochiam discurrunt: et si unusquisque pauperem de familia sua pascat?

Interrogatio 68.

B Interrogandum si in unaquaque plebe decani sint per villas constituti, viri veraces et Dominum timentes, qui cæteras admoneant ut ad ecclesiam pergant, ad Matutinas, ad Missam, et ad Vesperam, et nihil operis in diebus festis faciant: et si horum quisquam transgressus fuerit, statim presbytero annuntient, similiter de luxuria, et omni opere pravo?

Interrogatio 69.

Est aliquis qui bannum episcopi, aut presbyteri sui, et excommunicationem parvipendit?

Interrogatio 70.

C Perquirendum si parochiani presbytero suo debitum honorem impendant, aut si est aliquis qui eum verbo, vel facto inhonoraret, et ejus monita sperneret?

Interrogatio 71.

Est aliquis qui peregrino, aut viatori hospitium contradixerit?

Interrogatio 72.

Inquirendum est quas festivitates colant?

Interrogatio 73.

Interrogandum si patrini filiis suis Symbolum et Orationem Dominicam insinuent, aut insinuari faciant?

Interrogatio 74.

Perquirendum si IIII aut V vel plures interfecerint hominem?

Interrogatio 75.

D Est aliquis qui contradicit episcopo aut ejus ministris, ne coloni aut servi pro commissis criminibus virgis nudi cædantur?

Interrogatio 76.

Interrogandum si aliquis peregrinum, qui de sua patria propter paganorum infestationem, vel persecutionem fugit, hac de causa quia in domo ejus mansit, et diebus aut annis loco mercenarii illi servivit, pro proprio servo velit habere, et vendere, aut dare alicui præsumat?

Interrogatio 77.

Est aliquis qui injusta mensura suam annonam, aut vinum vendat, cum Dominus dicat: Æquus sit tibi modius, et æquus sextarius?

Interrogatio 78.

Denunciandum etiam quam magnum piaculum sit usuras exigere, et de alieno fenore velle ditescere, et quod sacri canones tales ab Ecclesia ejici præcipiant.

Interrogatio 79.

Est aliquis qui propter cupiditatem Judæum vel paganum interfecerit?

Interrogatio 80.

Est aliquis insaniens qui aliquem hominem occiderit?

Interrogatio 81.

Est aliquis qui arborem succideret, et dum operi necessario insisteret, aliquis subtus arborem deveniens, improvise opprimeretur?

Interrogatio 82.

Est aliquis qui conjurationes et conspirationes sectaretur?

Interrogatio 83.

Est aliquis qui ecclesiam aut clericum fatigare præsumpserit?

Interrogatio 84.

Inquirendum de refugis et perfidis clericis et laicis.

Interrogatio 85.

Percontandum de confratribus et fraternitatem societatibus qualiter in parochia agantur.

Interrogatio 86.

Interrogandum si cantica turpia et risum moventia aliquis circa ecclesiam cantare præsumat.

Interrogatio 87.

Perquirendum si aliquis ecclesiam intrans, fabulis vacare consuevit, et non diligenter auscultat divina eloquia, et si antequam Missa finiatur, de ecclesia exierit?

Interrogatio 88.

Interrogandum si oblationem, id est panem et vinum, viri et feminæ ad Missas offerant, et si non viri conjuges offerant, pro se suisque omnibus ut in canone continetur?

CAP. XCV. — *Ut episcopi libros gentilium non legant.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 16.*) Ut episcopi libros gentilium non legant: hæreticorum autem pro necessitate et tempore.

CAP. CXVI. — *Ut episcopi, prout vulgus intelligere possit secundum proprietatem communis linguæ illorum prædicationem temperent.*

(*Ex concil. Remensi, cap. 11.*) Ut episcopi Sermones et Homelias sanctorum Patrum, prout omnes intelligere possint, secundum proprietatem communis linguæ prædicare studeant.

CAP. CXVII. — *Reprehensio episcopi in pulpito paganos libros exponentis, eo quod cum Jovis laudibus Christi laudes non conveniant.*

(*Ex reg. ad Desiderium episc. Galliz, cap. 84.*) Cum multa nobis bona de vestris fuissent studiis nunciata, ita cordi nostro est nata lætitia, ut negare ea sibi fraternitas vestra concedenda poposcerat, minime pateremur. Sed post hoc pervenit ad

A nos, quod sine verecundia memorare non possumus, fraternitatem tuam Grammaticam, et illa difficiliora quibusdam exponere. Quam rem ita moleste suscepimus, ac sumus vehementer aspernati, ut ea quæ prius dicta fuerunt, in gemitum et tristitiam verteremus. quia in uno ore cum Jovis laudibus, Christi laudes esse non possunt. Et quam grave nefandumque sit episcopis canere, quod nec laico religioso conveniat. Et quamvis dilectissimus filius noster Candidus presbyter postmodum veniens, hac de re subtiliter requisitus negaverit, atque vos conatus fuerit excusare: de nostro tamen adhuc animo non recessit: quia quantum execrabile est hoc de sacerdote enarrari, tanto utrum ita necesse sit districta et veraci oportet satisfactione cognosci. Unde si post hoc evidenter hæc quæ ad nos perlata sunt falsa esse claruerint, neque vos nugis et sæcularibus litteris studere constiterit, et Deo nostro gratias agamus, qui cor vestrum maculari blasphemis nefandorum laudibus non permisit, et de concedendis quæ poscitis securi jam et sine aliqua dubitatione tractemus.

CAP. XCVIII. — *Quantum discrimen immineat pastoribus qui veritatem Christi prædicare negligunt.*

(*Ex decr. Marci papæ, Ægyptiorum episcopis missis, cap. 3.*) Væ enim erit nobis, qui hujus ministerii onus susceptum habemus, si veritatem Salvatoris nostri Jesu Christi, quam apostoli prædicaverunt, prædicare neglexerimus. Væ erit nobis, si silentio veritatem oppresserimus, qui erogare numulariis jubemur, id est, Christianos populos imbueri et docere. Quid in ipsius Christi futuro dicturi sumus examine, si sermonis ejus veritatem confundimur prædicare? Quid erit de nobis, cum de commissis nobis animabus, et de officio suscepto rationem justus judex Christus Deus noster districtam exegerit?

CAP. XCIX. — *Quod episcopum oporteat sine intermissione Ecclesiam suam docere et amare.*

(*Cap. Evaristi papæ V, omnibus per Ægyptum fratribus missum.*) Episcopum vero oportet opportune et importune atque sine intermissione Ecclesiam suam docere eamque prudenter regere et amare, ut a vitiis se absteineat, ut salutem consequi possit æternam. Et illa cum tanta reverentia ejus doctrinam debet suscipere, eumque amare et diligere, ut legatum Dei et præconem veritatis, quia, testante Veritate, quodcumque ligaverit super terram, erit ligatum et in cælo, et quodcumque solverit super terram, erit solutum et in cælis.

CAP. C. — *De ignorantia omnibus, maxime sacerdotibus, vitanda.*

(*Ex concil. Toletano 5, cap. 25.*) Ignorantia mater cunctorum errorum, maxime in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Sacerdotes enim legere sancta Scriptura admonet, Paulo apostolo dicente ad Timotheum: Intende lectioni, exhortationi. Doctores semper se permanere in his sciant. Igitur sacerdotes Scripturas

t canones mæditentur, ut omne opus eorum A
catione et doctrina consistat, atque ædifi-
ctos tam fidei scientia, quam operum disci-

— *Ut episcopus dissidentes concordare com-
pellat.*

ncil. Cartha., cap. 26.) Studendum episcopo
lentes fratres, sive clericos, sive laicos, ad
magis quam ad iudicium hortetur.

— *Ut in die Dominica rerum dijudicationes
non fiant.*

ncil. Spalensi., cap. 2.) Ut nullus episcopus,
positus, die Dominica causas iudicare præ-

I. — *De domestica et interiori conversatione B
episcoporum.*

ncil. Aurelian., cap. 5.) Decrevit sancta syno-
esticam et interiori episcopi conversatio-
us reprehensionis atque suspicionis impene-
feri debere, ut juxta Apostolum providea-
na, non solum coram Deo, sed etiam co-
nibus hominibus. Oportet igitur ut cu-
episcopi et secretioribus quibuslibet obse-
nceræ opinionis sacerdotes et clerici as-
qui vigilantem, orantem, sacra eloquia
em, episcopum suum jugiter attendant, ejus-
ctæ conversationis testes, imitatores, et ad
iam prædicationis existant.

I. — *Ut episcopus quasi hospes se continere
debeat.*

lictis August.) Episcopus quasi hospes fieri
et privatam domum non habeat, sed quasi
esse debet, ut Christus ait: Filius hominis
et ubi caput suum reclinet.

— *Ut episcopi frequenter Missas celebrent.*

ncil. Arausico, cap. 3.) Statuimus, ut non
Dominicis diebus, et præcipuis festivitibus
Missas celebrent, sed cum possibile fuerit,
na quoque sacrificia frequentent, nec fasti-

I — *Ne episcopus pretio corruptus alterius
clericum ordinare præsumat.*

ncil. Hannerensi, cap. 1.) Omnibus ministris D
tiæ dignitatis interdiximus, ut nullus
que munere aut favore corruptus, clericum
parochiæ latenter ac furtive ad ordina-
subintroducere præsumat. Quod si fecerit,
alcedonense decretum, is qui mediator ex-
clericus est, proprio gradu decidat, si laicus
achus, anathematizetur.

II. — *Ut episcopus clericos alterius parochiæ
nullatenus ordinet.*

ncil. Parisiensi, cap. 32.) Episcopus non
at presbyteros aut diaconos alteri subjectos
, nisi forte cum consilio et voluntate ipsius.
autem tale aliquid agere tentaverit,
t ejus ordinatio, et ipse coerceatur a sy-

CAP. CVIII. — *Ut nullus episcopus in alterius episcopi
parochia ad promotionem ministerii accedere præ-
sumat.*

(Ex concil. Antioch., cap. 13.) Nullus episcopus ex
alia provincia audeat ad aliam transgredi, et ad
promotionem ministerii aliquos in Ecclesiis ordi-
nare, licet consensum videantur præbere nonnulli,
nisi litteris tam Metropolitanis, quam cæterorum, qui
cum eo sunt, episcoporum rogatus adveniat, et sic
ad actionem ordinationis accedat. Si vero, nullo
vocante, inordinato more deproperet super aliquibus
ordinationibus, et ecclesiasticis negotiis ad eum
non pertinentibus componendis: irrita quidem quæ
ab eo geruntur existant. Ipse vero incompositi motus
sui, et irrationabilis audaciæ subeat ultionem, ex hoc
jam damnatus a sancto concilio.

CAP. CIX. — *Ne episcopus alterius Ecclesiæ clericum
audacter invadere attentet.*

(Ex concil. Nicæno, cap. 16.) Si quis episcopus
clericum ad alium pertinentem audacter invadere,
et in sua Ecclesia ordinare tentaverit, non con-
sentiente episcopo a quo discessit, is qui regulæ
mancipatur, ordinatio hujusmodi irrita compro-
betur.

CAP. CX. — *De non præsumendis illicitis ordinatio-
nibus.*

*(Ex epist. Simplicii pap. missa Equitio Florentio, et
Seve. epist. cap. 1.)* Relatio nos vestræ dilectionis
instruxit, et gestorum series plenius intimavit,
C Gaudentiam Offiniensis Ecclesiæ sacerdotem contra
statuta canonum ac nostra præcepta ordinationes
illicitas perpetrasse. Quarum illi totam penitus
auferri præcipimus potestatem. Scripsimus enim ad
Severum fratrem et coepiscopum nostrum, ut, si
necesse fuerit, ipse in supradicta Ecclesia, consi-
deratis Patrum regulis, hoc fungatur officio quo
ille abusus esse convictus est: ita ut hi qui illicite
ab eodem sunt proveci, ab Ecclesiasticis ministeriis
remoti sint.

CAP. CXI. — *De episcopo cæco qui, per presbyterum
suum, presbyterum et diaconos duos ordinaverat.*

(Ex concil. Bragga., cap. 5.) Ad cognitionem
nostri examinis Gabrensis diaconi relatu pervenit
de quibusdam ipsius Ecclesiæ clericis, quorum dum
unus ad presbyterii, duo ad Levitarum ministerium
consecrarentur, episcopus autem eorum oculorum
dolore detentus, fertur manum suam super hos tan-
tum posuisse, et presbyterum quemdam illis contra
ecclesiasticum ordinem benedictionem dedisse. Qui
licet propter tantam præsumptionis audaciam pote-
rat accusatus iudicio præsentis damnari, si adhuc
in corpore positus, non fuisset mortis vocatione
præventus: sed quia jam ille examini divino relictus
est, humano iudicio accusari non potest: hi qui
supersunt, et ab eo non consecrationis titulum, sed
ignominie potius eulogium perceperunt, ne sibi
licentiam talis usurpatio faciat, decrevimus ut gra-
dum sacerdotis vel Levitici ordinis, quem perverse
adepti sunt, depositi æquo iudicio abutantur. Tales

enim merito iudicati sunt removendi, quia prave A inventi sunt constituti.

CAP. CXII. — *Quod non oporteat episcopum per pecuniam quempiam ordinare.*

(*Ex concil. Chalced., cap. 2.*) Si quis episcopus per pecuniam fecerit ordinationem, et sub pretio redegerit Spiritus sancti gratiam, quæ non potest vendi, ordinaveritque per pecuniam episcopum, aut presbyterum, aut diaconum, vel quemlibet ex his qui connumerantur in clero: proprii gradus periculo subiacebit: et qui ordinatus est, nihil ex hac ordinatione proficiet, sed alienus sit a dignitate. Si quis vero mediator datus vel acceptis exstiterit: si quidem clericus fuerit, proprio gradu decidat: si vero monachus, aut laicus, anathematizetur.

CAP. CXIII. — *Quod munus etiam sit a lingua vitandum.*

(*Ex dictis Gregorii papæ.*) Sunt nonnulli qui numerorum quidem præmia ex ordinatione non accipiunt, tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur. Hi nimirum quod gratis accipiunt, gratis non tribuunt: quia favoris nummum de impenso officio sanctitatis expetunt. Unde cum virum justum describeret Isaias, ait: Qui excutit manus suas ab omni munere: quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus ab obsequio, est subjectio indebite impensa. Munus a manu, pecunia est. Munus a lingua, favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum ullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit.

CAP. CXIV. — *Ut non valeat sententia episcopi nisi clericorum suorum præsentia firmetur.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 23.*) Irrita erit sententia episcopi, nisi clericorum suorum præsentia confirmetur.

CAP. CXV. — *Ut episcopus secundum redditum Ecclesiarum numerum clericorum faciat.*

(*Ex concil. Spalensi, cap. 1.*) Ne passim episcopus multitudinem clericorum faciat, sed secundum meritum, vel redditum Ecclesiarum numerus moderetur.

CAP. CXVI. — *De episcopis peregrinis.*

(*Ex concil. Arelatensi, cap. 20.*) De episcopis peregrinis qui in urbem solent venire, quos veraciter episcopos scimus esse, placuit eis locum dari ut offerant.

CAP. CXVII. — *Ut levitate vagantes episcopi, ad propria redire compellantur.*

(*Ex regist. Gregor. papæ, ad Siagrium episcopum Augustodun., cap. 122*) Cum sacerdotis dignitas aliis videatur dignitatibus eminere, ita quisquis ea ornatus est, cunctis se imitandum debet ostendere, ut exemplo sui nulli nocere, sed vitam potius valeat componere subjectorum. Nam si actus dissentiat a nomine, quanto pontificatus ipse plus erigit, tanto magis abdicat. Itaque Menatem quendam episcopum, qui illuc de dioceseos nostræ ordinatione profectus est, in tanta se levitate didicimus exhibere, ut et

nobis de eo major sit verecundia, et illi episcopatus nomen non sit in honore, sed onere. Quod quia pudori nobis est, de eo illa cognoscere, quæ in aliarum provinciarum omnino reprehendimus sacerdotibus, fraternitas vestra eum illic immorari amplius non permittat, sed ad nos quantocius reverti compellat. Ac magis inventa per omnia occasione transmittat, ut sub ea qua dignum est observantia refrenatus, sæculares mores ad sacerdotalem studeat convertere dignitatem. Nam satis noxium atque perniciosum est, ut imitatione ipsius, qui ædificari si debuerant destruantur. In qua re non solum ille culpabilis, sed etiam qui non restiterit invenitur. Nam consentire videtur erranti, qui corrigenda, ut resecari debeant, non concurrat. Quia vero quidam Theodorus episcopus de diocesi reverendissimi fratris nostri Constantii Mediolanensis Ecclesiæ episcopi, disciplinam, ut dicitur, evitans, illuc venisse firmatur: hortamur ut et isto diligentius requisito, ad episcopum suum vestra fraternitas retransmittat. Et quia, sicut legitur, qui abjicit disciplinam infelix est, nulla eum illic excusatione patiamini retinere, quatenus et hi, qui levitatis eorum vitio possunt decipi, liberentur, et de ipsis habere mercedem, ne in hac stultitia pereant, valeatis.

CAP. CXVIII. — *Quamdiu episcopus in aliena civitate remoretur.*

(*Ex concil. Sardinensi, cap. 14.*) Osius episcopus dixit: Et hoc quoque statuere debetis, ut ex aliqua civitate cum advenerit ad aliam civitatem, et ambitioni magis quam devotioni sermonem, voluerit in aliena civitate multo tempore residere: forte enim evenit episcopum loci non esse tam instructum, neque tam doctum: is vero qui advenit incipiat contemnere eum, et frequenter facere sermonem, ut dehonestet et infirmet illius personam, ita ut ex hac occasione non dubitet relinquere adsignatam sibi Ecclesiam, et transeat ad alienam. Definite ergo tempora: quia et non recipi episcopum, inhumanum est, et si diutius resideat, perniciosum est. Nemini autem superiori concilio fratres nostros constituisse, ut si quis laicus in ea, in qua commoratur, civitate, quatuor Dominicos dies, id est, per tres septimanas non celebrasset conventum, communionem privaretur. Si hæc circa laicos constituta sunt, multo magis episcopum nec licet, nec decet, si nulla sit tam gravis necessitas quæ detineat, ut amplius a suprascripto tempore absens sit ab Ecclesia sua. Universi dixerunt placere sibi.

CAP. CXIX. — *De suscipiendis episcopis qui persecutionem patiuntur.*

(*Ex eodem cap. 22.*) Osius episcopus dixit: Suggestente fratre et coepiscopo nostro Olympio, etiam hoc placuit, ut si aliquis vim perpressus est, et iniuste expulsus, pro disciplina et catholica confessione vel pro defensione veritatis, effugiens pericula, innocens et devotus ad aliam venerit civitatem, non prohibeatur immorari, quamdiu aut redire possit, aut injuria ejus remedium acceperit: Quia durum

qui persecutionem patitur non recipi; etiam benevolentia et humanitas ei est exhibenda. synodus dixit: Universa quæ constituta sunt a Ecclesia in universo orbe diffusa custodiet. cripserunt qui convenerant.

XX. — *De illis qui se dicunt esse episcopos.* (concil. Remensi, cap. 43.) Sunt in quibusdam loci et alii erronei qui se dicunt episcopos multos negligentes, absque licentia dominorum sive magistrorum, presbyteros et diaconos ordinant. Quorum ordinationem, quia plerumque Simoniacam incidit hæresim, et multis modis subiacet, modis omnibus irritam fieri omnes uno consensu decrevimus.

XI. — *Qualiter peregrini episcopi recipiantur.* (regul. Gregorii pap. universis episcopis per Italiam, cap. 42.) Jovinus excellentissimus vir pater per Illyricum scriptis suis nobis indignoscitur, ad se sacris apicibus destinatis fuisse episcopos quos e propriis locis hostiliter expulerat, ad eos episcopos qui nunc in locis propriis degunt, pro sustentatione animarum præsentis vitæ esse jungendos. Et licet fraternitatem vestram jussio principalis at, habemus tamen majus horum mandatum principis, quo ad hæc terribiliter peragenda sumus, ut non dico fratres et coepiscopos sed ipsos etiam quos nobis contrarios patitur oportunitas postulat, in conferendis necessitatibus carnalium diligamus. Oportet nos ad hanc rem et cœlesti primitus principi nos existere, et imperialibus etiam jussionibus ire, quatenus fratres coepiscoposque nostros, et captivitatis diversarum necessitatibus ancomprimunt, debeatis consolandos conveque vobiscum in ecclesiasticis sustentationibus suscipere: non quidem ut per communitatem episcopalis throni dignitatem, sed ut ab juxta possibilitatem sufficientia debeant percipere. Sic enim et proximum in Deo a in proximo diligere comprobamur. Nullam eis nos in vestris Ecclesiis auctoritatem tribuimus, sed tamen eos vestris solatiis contineri sperare hortamur.

XXII. — *De episcopis vel presbyteris ignotis, qui sine probatione synodalem ministrare non solent.*

(concil. Rotoma., cap. 8.) Statuimus, secundum hanc cautelam, omnes undecunque superveniens ignotos episcopos vel presbyteros, antequam synodalem in ecclesiasticum ministerium admittere.

XXIII. — *Ut episcopus hostilitate expulsus ad aliam vacantem transeat Ecclesiam.*

(regul. S. Grego. ad Agnellum epis., cap. 135.) In tali officii cura nos admonet destitutis Ecclesiis proprios constituere sacerdotes, qui gregem cum pastoralis debeat sollicitudine gubernare.

PATROL. CXL.

A Propterea te Joannem ab hostibus captivitate Lissitanæ civitatis episcopum, in Squillicina Ecclesia cardinalem necesse duximus constituere sacerdotem, ut et susceptam semel animarum curam intuitu futuræ retributionis impleas, et licet a tua, hoste imminente, depulsus sis, aliam quæ pastore vacat debeas Ecclesiam gubernare: ita tamen ut, si civitatem illam ab hostibus liberam effici, et Domino protegente ad priorem statum contigerit revocari, in eam in qua et prius ordinatus es Ecclesiam revertaris. Sin autem prædicta civitas continua captivitatis calamitate premitur, in hac in qua et a nobis incardinatus es debeas Ecclesia permanere.

CAP. CXXIV. — *De episcopis, quod omnes homines eis jure obedire debeant.*

(Ex decret. Clementis papæ, cap. 15.) Omnes principes terræ et cunctos homines episcopis obedire, et capita sua submittere, eorumque auditores existere præcipiebat, ut omnes pariter fideles et cooperatores legis Dei monstrarentur, ne de eis dicatur: Confundentur et erubescunt omnes qui pugnant adversum te et erunt quasi non sint, et peribunt viri qui contradicunt tibi. Quæres eos, et non invenies, viros rebelles tuos: erunt quasi non sint, et veluti consumptio homines bellantes adversum te. Omnes ergo qui eis contraeunt, ita damnatos et infames usque ad satisfactionem monstrabat: et nisi converterentur, a liminibus Ecclesiæ alienos esse præcipiebat.

C **CAP. CXXV.** — *Quod episcopi claves sint Ecclesiæ, et habeant potestatem claudere cælum et aperire portas ejus.*

(Ex eodem cap. 37.) Sanctam ergo Ecclesiam immaculatam omnes servare debere evangelizabat, cujus claves episcopos esse dicebat. Ipsi enim habent potestatem claudere cælum et aperire portas ejus, quia claves cœli facti sunt. Amovere autem eos neminem debere docebat, quia oculi Domini sunt et qui eos tangit, tangit pupillam oculi ejus. Et quanta pœna dignus sit qui eos scandalizat, ipsum Dominum docuisse dicebat, ubi ait: Qui scandalizaverit unum de pusillis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris.

D **CAP. CXXVI.** — *Quod episcopos Dominus ad glorificandum se elegerit, et quod omnes principes terræ eis obedire oporteat, et capita sua submittere.*

(Ex eodem cap. 29.) Ad glorificandum se, et divina mandata seminanda et evangelizanda episcopos Dominus elegit, et ut non prohibeantur, aut perturbentur aiebat: Quoniam qui eos lædit, eum lædit cujus legatione funguntur. Prædicare eos assidue, et mandata Domini sine intermissione annuntiare rogabat. Opera eorum bona coram hominibus monstrare et conscientiam bonam coram Deo habere insinuabat.

CAP. CXXVII. — *De episcopis, quod se invicem diligere debeant.*

(Ex eodem cap. 30.) Episcopos ergo vicem apo-

stolorum gerere Dominum docuisse dicebat, reli-
quorum discipulorum vicem tenere presbyteros de-
bere insinuabat : et si quis a quem ex his scanda-
lizaret, gravisimam sibi pœnam inferri debere præ-
dicabat. Cunctos se invicem diligere et adjuvare
debere, et neminem ab adjutorio fratris se subtra-
here instruebat.

CAP. CXXVIII. — *Ut episcopus episcopum alium non conculcet.*

(*Ex concil. Arelatensi, cap. 13.*) Ut nullus episco-
pus alium episcoporum conculcet, eumque calum-
niari vel injuriari præsumat. Quod si fecerit, gradus
sui periculo subiacebit.

CAP. CXXIX. *De episcopis qui se a fratrum adju-
torio subtraxerint.*

(*Ex decr. Alexandri pap. cap. 30 omnibus episcopis
missis.*) Qui autem ex vestro collegio fuerit, et ab
auxilio vestro se subtraxerit, magis schismaticus
quam sacerdos esse probabitur. « Ecce, inquit Pro-
pheta, quam bonum et quam jucundum habitare
fratres in unum. » Ili vero non in unum habitant, qui
a fratrum se solatio subtrahunt, et, quod deterius
est, fratribus insidias præparant, aut laqueos po-
nunt. Item post pauca : Nos ergo qui discipuli Do-
mini et dici et esse cupimus, portare crucem Do-
mini, et compati fratribus debemus, et non quascun-
que eis insidias aut foveas præparare : quia ta-
lionem meretur qui fratribus foveam parat. Nolite
errare, fratres, quia Deus non irridetur. Hujus rei
gratia vobis Dominus commisit Ecclesiam suam, ut
pro omnibus laboretis, et cunctis oppressis opem
ferre non negligatis. Unde et Dominus per Prophe-
tam loquitur, dicens : Hæc dicit Dominus : Judicate
mane judicium, et eruite vi oppressos de manu ca-
lumniantis, ne forte egrediatur quasi ignis indigna-
tio mea, et succendatur, et non sit qui exstinguat.
Vos ergo qui in summa specula a Domino constituti
estis, attendere eos et opprimere oportet, qui in
fratres seditiones et scandala excitant, ne simul cum
eis pereatis.

CAP. CXXX. — *De episcopis qui se quasi canino dente
invicem corroserint.*

(*Ex eisdem ad eosdem, cap. 18.*) Si vero, quod
absit! discordes fueritis, et canino dente vos dero-
dere cœperitis, non solum eos non superabitis, sed
et vobis ipsi nocebitis, atque ab eis superabimini, et
nocenter forte peribitis.

CAP. CXXXI. — *De episcopis qui fratribus nocere de-
siderant.*

(*Ex decr. Bonifacii papæ.*) Sicut omnis qui diligit
fratrem suum, ex Deo est : ita omnis qui odit pro-
ximum, ex diabolo est. Dilectione enim sola discer-
nitur quis, ex quo genitus approbetur, dicente Joanne :
In hoc manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli.
Omnis qui non facit iustitiam, ex Deo non est, et
non diligit fratrem suum. Quoniam hæc est annun-
tatio quam ab initio audistis, ut diligatis alter-
utrum. Et post paululum : Omnis qui odit fra-
trem suum, homicida est. Et scitis quoniam om-
nis homicida non habet vitam æternam in se

manentem. Ecce homicida probabiliter esse declara-
tur quia fraterna societate dividitur. Nam et si ma-
nus non moveat ad occidendum, pro eo tamen quia
immitis est ad nocendum, jam a Deo homicida te-
netur. Vivit ille, et iste jam interfector convincitur.
Cum igitur his præceptis beatus apostolus Paulus
consona prædicatione concordet, dicens : Sol non oc-
cidat super iracundiam vestram ; et : Nolite locum
dare diabolo, relatæ sunt nobis quorundam sacer-
dotum personæ in tantam obstinationis efferbuisse
discordiam, ut non solum illos ab ira ocoasus solis
non revocet, sed ne annosa quidem transactio tem-
porum ad bonum charitatis reclinet. Quippe in
quorum cordibus ita sol justitiæ Christus occubuit
ut ad lumen charitatis redire vix possint. Horum
igitur et similium discordantium fratrum oblationes,
juxta antiqui canonis definitionem, nullo modo reci-
piendas esse censemus. Personis tamen discordan-
tium id speciali definitione præcipimus, ut, antequam
eos reconciliatio vera innectat, nullus eorum acce-
dere ad altare Domini audeat, vel gratiam commu-
nionis sanctæ percipiat : sed geminato tempore per
pœnitentiam compensabunt, quo discordiæ servie-
runt. Quod si unus eorum, alio contemne, ad sa-
tisfactionem charitatis cucurrerit, ex eo tempore jam
pacificus intra Ecclesiam recipietur, ex quo ad con-
cordiam festinasse convincitur : sententia tamen
superiori servata, ut tempus quod in iram expendit
geminatum in pœnitentiæ satisfactione persolvat.

CAP. CXXXII. — *Ut nullus de episcopo suo querelam
faciat, nisi prius eum de eadem sæpe interpellat.*

(*Ex decr. Alexandri papæ, omnibus orthodoxis
missis, cap. 2.*) Si quis erga episcopum vel actores
Ecclesiæ quamlibet querelam habere justam credi-
derit, non prius primates aut alios adeat iudices,
quam ipsos a quibus se læsum æstimat conveniat
familiariter : non semel, sed sæpissime, ut ab eis
aut suam justitiam accipiat, aut excusationem. Si
autem secus egerit, ab ipsis et ab aliis communione
privetur, tanquam apostolorum aliorumque Patrum
contemptor.

CAP. CXXXIII. — *Ut episcopi a solo Domino sint
dijudicandi.*

(*Ex decr. Clementis papæ, cap. 38.*) Episcopos au-
tem a solo Domino judicandos aut removendos, et
non ab aliis esse dicebat : quia sui sunt, non alte-
rius. Et quis est qui alterius judicet servum? Nam
si ista non patiuntur homines, nec Deus deorum, et
Dominus dominantium hæc ullatenus patitur. Unde
et per prophetas sibi testes esse dicebat per quos
Dominus loquitur, dicens : Ecce excoxi te, sed non
quasi argentum : elegi te in camino paupertatis.
Propter me, propter me faciam ut non blasphemem ;
et gloriam meam alteri non dabo.

CAP. CXXXIV. — *Nimis timendum et prævidendum
ne offendantur episcopi.*

(*Cap. Evaristi pap. VI omnibus per Ægyptum fra-
tribus missum.*) Nimis timenda est, fratres, hæc sen-
tentia, et prævidendum vobis ne offendatis eos qui

a Domino potestatem habent. Et ideo potius A
 ndi, diligendi, et summopere sunt venerandi,
 detrahendi, vel lacerandi aut ejiciendi, sed
 i, et amandi ipso dicente Domino : Qui vos
 ne audit : et qui vos spernit, me spernit.
 e vobis et omnibus fidelibus scribimus, fra-
 ab his vos caveatis et posteris vestris non
 sed bonum exemplum relinquatis, quoniam
 episcoporum ad Christum pertinet, cujus vice
 ar.

XXXV. — *De episcopis qui ab omnibus suis
 inantur, ut eorum criminatio non recipiatur.*

epist. Calist. papæ, cap. 1.) Callistus episcopus
 e catholicæ urbis Romanæ, Benedicto fratri
 copo, salutem in Christo. Criminationes
 ontra doctorem nemo suscipiat : quia non
 filios patres reprehendere, nec servos domi-
 erare. Filii ergo sunt doctorum omnes quos
 nt : et sicut filii patres carnales, sic et hi pa-
 bent diligere spiritales. Non enim bene vivunt
 a recte credunt, aut patres reprehendunt, vel
 int suis. Doctores ergo, qui et patres vocan-
 agis portandi quam reprehendendi sunt, nisi
 fide erraverint. Nullus ergo doctorum per
 accusetur, nec nisi fideli et legitimo, qui
 irreprehensibilem vitam ac conversationem
 accusatori respondeat. Quia indignum est
 or stulto et indocto atque reprehensibiliter
 respondeat juxta stultitiam suam, dicente
 ra : Non respondeas stulto juxta stultitiam C
 Non bene vivit qui non recte credit. Nihil
 ult qui fidelis est. Si quis fidelis est, videat
 a loquatur, ut cuiquam insidias ponat. Fide-
 io semper fideliter agit, et infidelis callide in-
 r, atque fideles et pie ac juste viventes per-
 ititur quia similis similem sibi quærit. Infi-
 vero homo mortuus est in corpore vivente,
 a sermones fidelis hominis vitam custodiunt
 rum. Doctorem enim catholicum, et præcipue
 i sacerdotem, sicut nullo errore implicari, ita
 oportet machinatione aut cupiditate violari,
 : Scriptura sancta : Post concupiscentias tuas
 s, et a voluntate tua averteris.

XXXVI. — *Episcopos a suis ovibus non re-
 prendendos, nisi in fide erraverint.*

*epist. Anaclei papæ, scripta omnibus Christi-
 anis, cap. 1.)* Doctor autem vel pastor Ec-
 , si a fidelibus exorbitaverit, erit a fidelibus
 endus. Sed pro reprobis moribus magis est
 idus, quam dstringendus ; quia rectores Eccle-
 Domino sunt judicandi, sicut ait Propheta :
 stetit in synagoga deorum, in medio autem
 iscernit. Unde oportet unumquemque fidelem,
 erit aut cognoverit plebes suas adversus
 em suum tumescere, aut clerum detractio-
 care, hoc vitium pro viribus extirpare, pru-
 que corrigere satagat : nec eis in quibuscun-
 negotiis misceri, si incorrigibiles apparuerint,
 iam suo reconcilientur doctori, præsumat :

quoniam tam sacerdotes quam reliqui fideles omnes
 summam debent habere curam de his qui pereunt,
 quatenus eorum redargutione aut corrigantur a
 peccatis, aut, si incorrigibiles apparuerint, ab Eccle-
 sia separentur.

CAP. CXXXVII. — *De eadem re.*

(Ex decret. Clementis papæ, cap. 17.) Ipsi autem
 episcopi si exorbitaverint, ab istis non sunt re-
 prendendi vel arguendi, sed portandi, nisi in
 fide erraverint. Hi ergo super hoc sunt, non illi
 super istos : quoniam major a minore non argui
 nec judicari potest. Nullus se extollat erga docto-
 res ac magistros suos : quia discipulus super ma-
 gistrum nec esse debet nec potest. Nullus velit
 dici sanctus antequam sit, sed prius sit ut verius
 dicatur. Præcepta Domini doctorumque ac magi-
 strorum factis quotidie adimplere, et in Christi
 nomine pro inimicis orare oportet.

CAP. CXXXVIII. — *De eadem re.*

(Ex epist. Eusebii papæ, cap. 20.) Necesse enim
 est ut rectores a subditis timeantur, ab ipsisque
 corrigantur, ut humana formidine peccare metuant,
 qui divina judicia non formidant. Deteriores quippe
 sunt qui doctorum vitam moresque corrumpunt,
 his qui substantias aliorum prædiaque diripiunt.
 Ipsi quidem ea quæ extra nos, licet nostra sint,
 auferunt ; nostri quoque detractores, et morum
 corruptores nostrorum, sive qui adversum nos
 armantur, proprie nos ipsi decipiunt, et ideo juste
 infames sunt, et merito ab Ecclesia extorres
 fiunt.

CAP. CXXXIX. — *De eadem re.*

(Ex decret. Gaii papæ, cap. 7.) Oves vero quæ
 pastori suo commissæ fuerint, eum nec reprehen-
 dere, nisi a recta fide exorbitaverit, debent, nec
 ullatenus accusare possunt : quia facta pastorum
 eorum gladio ferienda non sunt, quanquam recte
 reprehendenda videantur.

CAP. CXL. — *De infamatis et dilaceratis episcopis, et
 a civitatibus propriis pulsis.*

*(Ex decret. Evarist. papæ omnibus per Ægyptum
 fratribus missis, cap. 18.)* Audivimus enim quosdam
 a vobis infamatos et dilaceratos episcopos, a civi-
 tatibus propriis pulsos, qui alibi episcopi consti-
 tuti non possunt, nisi in civitatibus non minimis,
 et alios in eis, ipsis viventibus, constitutos. Ideo
 hæc vobis scribimus, ut sciatis hoc non licere,
 sed proprios revocari et integerrime restitui debe-
 re. Illos vero qui adulterina fœditate suas spon-
 sas, quas et uxores eorum præfixo tenore esse
 intelligimus, tenent, ejici ut adulteros, atque in-
 fames fieri, eosque ab ecclesiasticis honoribus ar-
 ceri jubemus. Si autem adversus eos aliquam
 querelam habueritis, his peractis inquirendum erit,
 et auctoritate hujus sanctæ sedis terminandum.

CAP. CXLI. — *Ut episcopus non dijudicetur qui suis
 rebus est expoliatus.*

*(Ex decret. Felicis papæ episcop. per Ægyptum
 missis, cap. 10.)* Nullus enim episcopus qui suis

est rebus exspoliatus, aut a se de propria vi aut A errore pulsus antequam omnia sibi ablata legibus restituantur, et ipse pacifice annum vel plus sui fruatur honoribus, sedique propriæ sit regulariter restitutus, juxta canonicam institutionem accusari, vocari, judicari, aut damnari potest.

CAP. CXLII. — *De eadem re.*

(*Ex decret. Stepha. papæ omnibus episcopis missis, cap. 6*) Nullis enim episcoporum, dum suis fuerit rebus exspoliatus, aut a sede propria qualibet occasione pulsus, debet accusari: aut a quoquam ei potest crimen objici, priusquam integerrime restauretur, et omnia quæ ei ablata quocumque sunt ingenio, legibus, redintegrentur et ipse propriæ sedi et pristino statui regulariter reddatur: ita ut omnes possessiones, et cuncta sibi injuste sublata, atque fructus omnes, ante conceptam accusationem, primates et synodus episcopo de quo agitur funditus restituant. Quia hoc non solum ecclesiasticæ, sed etiam sæculi leges fieri prohibent: neque aliquis eorum, aut Ecclesiarum auctorum, vel defensorum ad aliquos prius accusari debet, quam ipse charitable, bis aut ter ab eis qui se læsos æstimant, vel eos pro aliquibus erratibus corripere cupiunt, conveniatur: ut ab eis aut familiarem emendationem, aut justam percipiat excusationem. Quod qui præsumpserit, liminibus arceatur Ecclesiæ, usque ad condignam satisfactionem.

CAP. CXLIII. — *De eadem re.*

(*Ex decret. Sixti papæ Hispaniæ episcopis missis, cap. 6*) His taliter consideratis, atque cum reliquorum episcoporum decretis, tanquam omnium curam gerentes propter sedis propriæ apicem decernimus ut nemo pontificum aliquem suis rebus exspoliatum episcopum, aut a sede pulsum, excommunicare aut judicare præsumat: quia non est privilegium quo exspoliari possit jam nudatus. Si quis autem aliter agere præsumpserit, sciat censuram hujus sedis cum omnibus membris suis sibi non defuturam, et sicut egerit, ita recipiet. Si bene, bene. Si grave, grave. Si pessime, pessime. Quoniam dignus est operarius mercede sua.

CAP. CXLIV. — *Ut episcopi criminati libere apostolicam appellent sedem, et pleraque alia circa judicium observanda.*

(*Ex decret. Julii papæ Orientalib. episcopis missis, cap. 18*) Ut omnes episcopi qui in quibusdam gravioribus pulsantur vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, libere apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant, ut ab ea, sicut semper fuit, pie fulciantur, defendantur et liberentur. Cujus dispositioni omnes majores ecclesiasticas causas, et episcoporum judicia, antiqua apostolorum eorumque successorum atque canonum auctoritas reservavit. Quoniam culpantur episcopi quia aliter erga fratres egerint quam ejusdem sedis papæ fieri placuerit, placuit ut accusatus vel iudicatus a comprovincialibus in aliqua a causa episcopos

licenter appellet, et adeat apostolicæ sedis pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos, ejus retractari negotium procuret. Et dum iterato iudicio pontifex causam suam agit, nullus alius in ejus loco subrogetur, ponatur, aut ordinetur episcopus. Quoniam, quanquam comprovincialibus episcopis accusati causam pontificis scrutari liceat, non tamen definiri inconsulto Romano pontifice permissum est: cum beato Petro apostolo, non ab alio quam ab ipso dictum sit Domino: Quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis: et quæcunque solveris super terram, erunt soluta et in cælis. Si quis putaverit se a proprio metropolitano gravari, apud primatim dioceseos, aut penes apostolicæ universalis Ecclesiæ papam judicetur. Accusatores et accusationes quas leges sæculi non asciscunt, et nos unanimiter submovemus, ne fiat indistricta probatione impietas, cum recta sit iudicii in electione sententia. Si quis erga episcopum vel actores Ecclesiæ se proprium crediderit habere negotium, non prius adeat iudices, quam ad eos recurrat charitatis studio: ut familiari colloquio commoniti, ea sanare debeant quæ in querimoniam deducuntur. Quod si aliter egerit, communione privetur. Nemo pontificum deinceps aliquem episcopum suis exspoliatum rebus, aut a sede pulsum excommunicare aut judicare præsumat: quia non est privilegium quo spoliari possit jam nudatus. Pari tenore decernimus non credi accusatori qui, absente adversario, causam suggesserit, ante utriusque partis discussionem: nec accusatores nec testes suscipi, qui non sunt idonei. Placuit, si accusatus vel damnatus episcopus appellaverit Romanum pontificem, id statuendum quod ipse juste censuerit. Et omnes qui adversus Patres armantur, infames esse censemus: neque eos qui cum inimicis morantur, ad accusationem vel ad testimonium recipiendos. Placuit ut semper in accusatione clericorum primo persona, fides, vita et conversatio blasphemantium perscrutetur. Nam fides omnes actus hominis præcedere debet: quia dubius in fide, infidelis est. Nec eis omnino esse credendum qui veritatis fidem ignorant, nec rectæ conversationis vitam ducunt: quoniam tales facile et indifferenter lacerant, et criminantur recte et pie viventes. Ideo suspicio eorum discutienda est primo et corrigenda. Neque accusatoribus suspectis, vel de inimicorum domibus prodeuntibus credendum.

CAP. CXLV. — *Episcopus si ab aliquo pulsatus, per episcopos iudices causa finiatur.*

(*Ex concil. Spalensi, cap. 8*) Si episcopus quoquam impetitur vel ille aliquam quæstionem retulerit, per episcopos iudices causa finiatur: sive quos eis primates dederint, sive quos ipsi vicinos ex consensu elegerint.

CAP. CXLVI. — *De episcopis iudicibus quos communis consensus elegerit.*

(*Ex eodem conc., cap. 9*) Iudices autem episcopos quos communis consensus elegerit, non liceat quem

provocare : et quisquis probatus fuerit pro
acia nolle obtemperare iudicibus, cum hoc
sedis episcopo fuerit probatum, det litteras
us ei communicet episcoporum, donec ob-
st.

XLVII. — *Ut episcopi comprovinciales peregrina iudicia non patiantur.*

Decret. Fabiani papæ Hilario episcopo missis,
) Peregrina vero iudicia, salva in omnibus
ca auctoritate, generali sanctione prohibemus.
dignum est ut ab exteris iudicetur qui pro-
s et a se electos debet habere iudices, nisi
ppellatum. Unde oportet, si aliquis episcopo-
per certis accusetur criminibus, ut ab omni-
diatur qui sunt in provincia episcopis : quia
ortet accusatum alicubi quam in foro suo

LVIII. — *De episcopo criminato, si iudicem suspectum habuerit.*

Decret. ejusdem ad eundem episcopum missis,
) Si quis vero episcopus iudicem suspectum
t, et viderit se ingravari, libere sedem apo-
i appellet. Appellantem autem non habeat
ulla, aut detentionis injuriosæ custodia, sed
pellatori conviciantum causam appellationis
sublevare : licet etiam in causis criminali-
vellare, nec appellandi vox denegetur ei
supplicium sententia destinarat.

LIX. — *Si quis episcopus in crimine detenerit, et non potest plurimos congregare, a XII
pis audiatur.*

Concil. Carthag., cap. 12.) Felix episcopus
oggero, secundum statuta veterum concilio-
si quis episcopus, quod non optamus, in
aliquem incurrerit, et nimia necessitas ei
on posse plurimos congregare : ne in cri-
maneat, a XII episcopis, et presbyter a sex
s, cum proprio suo episcopo audiatur, et
a tribus.

. — *De episcopo criminato, si episcopi com-
provinciales in ejus criminatione dissenserint.*

Concil. Antioche., cap. 14.) Si quis episcopus
s criminibus dijudicatur, et contingat de eo
provinciales episcopos dissidere, cum iudicatus
innocens creditur, reus ab aliis aestimatur,
hujus ambiguitatis absolutionem sanctæ
placuit ut metropolitanus episcopus a vicina
a iudices alios convocet, qui controversiam
et ut per eos simul et per comprovinciales
is quod iustum fuerit visum approbetur.

. CLI. — *Ut episcopis nullus laicus crimen
imponere possit.*

Decret. Sylvest. papæ, cap. 1.) In consensu et
tione omnium constitutum est ut nullus
episcopo, vel alicui in ordinibus posito, cri-
quod possit inferre. Et ut presbyter non ad-
episcopum, non diaconus adversus presbyte-
n subdiaconus adversus diaconum, non ac-
versus subdiaconum, non exorcista adversus
o, non lector adversus exorcistam, non
s adversus lectorem, det accusationem ali-

A quam. Et non damnetur præsul, nisi in LXX duo-
bus idoneis testibus.

CAP. CLII. — *Quod inimici accusatores esse non
possint.*

(*Ex decret. Anacleti papæ, omnibus episcopis mis-
sis, cap. 37.)* Accusatores autem et testes esse non
possunt qui in proximo facti sunt inimici, ne irati
nocere cupiant, ne læsi ulcisci se velint. In offensis
igitur accusatorum et testium affectus quærendus
est, et non suspectus.

CAP. CLIII. — *Ut episcopi accusatorum episcopo-
rum iudices esse debeant.*

(*Ex decret. Damasi papæ, cap. 3.)* Accusatorum
episcoporum iudices esse decernimus episcopos sa-
pientes, recte et juste volentes.

CAP. CLIV. — *Qualiter accusatus episcopus discu-
tiendus sit apud patriarchas vel primates, et quot
testibus convinci debeat.*

(*Ex decr. Zepherini papæ omnibus per Siciliam
constitutis episcopis missis, cap. 2.)* Patriarchæ
vero vel primates accusatum discutientes episco-
pum, non ante sententiam proferant finitivam, quam,
apostolica fultus auctoritate, aut reum se ipse
confiteatur, aut per innocentes et regulariter
examinatos convincatur testes, qui minores non
sint numero quam illi discipuli fuerunt quos
Dominus ad adjumentum apostolorum eligere præ-
cepit.

CAP. CLV. — *De patriarchis et primatibus.*

C (*Ex decr. Clementis papæ, cap. 9.)* In illis vero civi-
tatibus in quibus olim apud ethnicos primi flamines
eorum, atque primi legis doctores erant, episcopo-
rum primates poni, vel patriarchas, qui reliquorum
episcoporum iudicia, et majora, quoties necesse fo-
ret, negotia in fide agitent, et secundum Domini
voluntatem, sicut sancti constituerunt apostoli, ita
ut ne quis injuste periclitaretur definirent.

CAP. CLVI. — *De vocatione accusati episcopi.*

(*Ex epist. Damasi papæ, ad Stephan. et ad concil.
Africæ*) Vocatio enim ad synodum, juxta decreta
Patrum canonica, ejus qui impetitur, rationabilibus
scriptis per spatium fieri debet congruum atque
canonicum. Quia, nisi canonice vocatus fuerit suo
tempore, et canonica ordinatione, licet venerit ad
conventam, in quacunque necessitate, nisi sponte
voluerit, nullatenus suis respondebit insidiatoribus :
quoniam nec sæculi leges hoc permittunt fieri, quanto
magis divinæ ?

CAP. CLVII. — *Ut primates de accusato episcopo non
ante sententiam proferant damnationis, quam aut
reum seipsum confiteatur, aut canonice per inno-
centes testes convincatur.*

(*Ex epist. Felicis pa. Paterno epis. miss., cap. 4.)*

Primates quoque accusatum discutientes episcopum,
non ante sententiam proferant damnationis, quam,
apostolica fretus auctoritate, aut reum seipsum con-
fiteatur, aut per innocentes et canonice examinatos
regulariter testes convincatur. Aliter censemus irri-
tam esse et injustam episcoporum damnationem, et

idcirco a synodo retractandam : ita ut oppressis ab omnibus in cunctis subveniatur causis.

CAP. CLVIII. — *Qualis primas esse vel quid agere debeat.*

(*Ex re. ad Gennadium Patricium et Exarchum Africæ.*) Concilium vero catholicorum episcoporum admoneri præcipite, ut primatem non ex ordine loci, postpositis vitæ meritis, faciat, quoniam apud Dominum non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. Ipse vero primas non passim, sicut moris est, per villas, sed in una, juxta eorum electionem, civitate resideat.

CAP. CLIX. — *Ut episcopi singularum gentium sciant quis inter eos sit primus.*

(*Ex epistol. Anacleti papæ, omnibus episcopis missa.*) Beati etiam apostoli inter se statuerunt ut episcopi singularum scirent gentium quis inter eos primus esset, quatenus ad eum potior eorum sollicitudo pertineret. Nam et inter beatos apostolos quædam fuit discretio. Et, licet omnes essent apostoli, Petro tamen a Domino est concessum, et ipsi inter se idipsum voluerunt ut reliquis omnibus præset apostolis Cephas, id est, ut Petrus principatum teneret apostolatus. Qui et eandem formam suis successoribus et reliquis episcopis tenendam tradiderunt. Et non solum hoc in Novo Testamento est constitutum, sed etiam in Veteri fuit. Unde scriptum est : Moses et Aaron in sacerdotibus ejus, id est, primi inter eos fuerunt. Et quamvis ita sit ordinatum, nemo tamen quod suum est quærat, sed quod alterius. Unde ait beatus apostolus Paulus : Unusquisque placeat proximo suo in bonum ad ædificationem. Et sicut ipse Salvator suis ait discipulis : Qui major est vestrum, erit minister vester. Et reliqua.

CAP. CLX. — *Ut episcopus accusatus non communionem privetur, nisi die statuta venire noluerit.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 19.*) Aurelius episcopus dixit : Quisquis episcoporum accusatur, ad primatem provinciæ ipsius causam deferat accusator, nec a communionem suspendatur cui crimen intenditur, nisi si ad causam suam dicendam, electorum judicium die statuta litteris evocatus, minime occurrerit, hoc est, infra spatium mensis ex ea die qua eum litteras accepisse constiterit. Quod si aliquas veras necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit, causæ suæ dicendæ intra alterum mensem integram habeat facultatem. Verum post mensem secundum non communicet donec examinetur. Si autem ad consilium universale infra anni spatium occurrere noluerit, ut vel ibi causa ejus terminetur, ipse in se damnationis sententiam dixisse judicetur. Tempore sane quo non communicat, ne in sua Ecclesia vel parochia communicet. Accusator autem ejus, si nunquam diebus causæ dicendæ defuerit, a communionem non removeatur. Si vero aliquando defuerit, subtrahens se, restituto in communionem episcopo, ipse removeatur a communionem accusator : ita tamen ut nec ipsi adi-

matur facultas causæ peragendæ, si se ad diem occurrere non noluisse, sed non potuisse probaverit. Illud vero placuit, ut, cum agere cœperit in episcoporum judicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis, ad arguendum non admittatur, nisi proprias causas, non tantum ecclesiasticas, asserere voluerit.

CAP. CLXI. — *De Maximo episcopo variis criminibus infamato, et ad synodum sæpius vocato qui venire et se excusare neglexerat.*

(*Ex epistol. Bonifacii papæ ad episcopos Galliarum.*) Bonifacius episcopus Patroclo, Remigio, Maximo, Hilario, Severo, Juliano, Castorio, Leontio, Constantino, Joanni, Montano, Marino, et cæteris episcopis per Gallias et per septem provincias constitutis. Valentinæ nos clerici civitatis adierunt, proponentes libellum et crimina quæ Maximum tota provincia asserit commisisse. Delegata toties cognitione, illum constituta semper subterfugisse judicia, nec confusum conscientia festinasse, ut si esset innocens, exterminatis omnibus, purgaretur : quæ toties decreta ex nostrarum quoque chartarum instructione cognovimus. Qui econtrario probavit de se illa quæ dicta sunt, quia ad ea confutanda, cum essent innumera, a decessoribus meis provincialis est delegata cognitio. Conventus etiam dicitur vitasse, et minime adesse voluisse : et nullus dubitat quod ita judicium nocens subterfugit, quemadmodum ut absolvatur qui est innocens quærit : sed astuta cavillatio eorum qui versutis agendum credunt esse consiliis, nunquam innocentiam nomen accipiet. Confitetur enim de omnibus quisquis se subterfugere judicium dilationibus putat. Veniet tamen aliquando ille qui talis perhibetur in medium. Nec prodest illi toties latuisse, toties subterfugisse, quem sui actus et commissa, quocumque fugerit, ea quæ objiciuntur illi, si vera sunt, crimina persequuntur. Debueram quidem jam nunc dignam pro ejus accusatis in nostro judicio actibus, qui cognitionem et decretum judicium sæpe declinando credidit illudendum, dare sententiam. At ne aliquid præcoqui forsitan judicaret, et sibi qui absens est, licet sit quæsitus a nobis, reservatum esse nihil diceret, maluimus intercapedine temporis data differri, cum hoc etiam ejus accusatores assererent. De cujus intentionibus et moribus sit secretum maximum, tanto magis damnanda committere, quando tardius se constituto judicio præsentaret. Quem Manichæorum involutum caligine arguunt, turpique secta olim. Ita cum non posset abluere animum sordida improbatione, objectaque ei gesta synodalia proferentes, et commissis involutum undique flagitiis, nullum ei sanitatis habuisse respectum, quem furore suo et insana temeritate ad sæcularium quoque judicium tribunali subditum quæstioni, quod in vili quoque persona turpissimum est, objicerent. Pervenisse eum ad homicidii damna asserunt, gestis prolatis in medium. Et hunc talem, post tanta talique commissa, episcopatus adhuc sibi nomen in suis latibus vindicare, in propriæ civitatis infamiam, nimis doloribus con-

lar, et sanctum nomen vindicando sibi velle A
 2. Ideoque, fratres clarissimi, quia audiendus
 sentare se noluit, nec convictus forsitan ab
 tibus se defendere possit: digna tandem ali-
 præsentedus episcopali iudicio pronuntiatio-
 grue ferri sententia iudicamus. Quamquam
 edocta fuerint, sciamus huius nominis non
 turam, qui pudorem nunquam habuisse sa-
 perhibetur, et locum suum nec modico qui-
 napore custodisse, dilationem dedimus, et de-
 is vestram debere intra provinciam esse
 n, et congregare synodum ante diem Kalen-
 Novembrium, ut, si adesse voluerit præsens,
 lit, ad objecta respondeat: si adesse neglexe-
 tionem sententiæ de absentia non lucretur.
 manifestum confiteri eum de crimine, qui, in B
 toties delegato iudicio, purgandi se occa-
 on utitur. Nihil enim interest utrum in
 i examine omnia quæ dicta sunt compro-
 cum ipsa quoque pro confessione procu-
 ies constet absentia. Nos autem per omnes
 las litteras dirigemus, ne excusationem sibi
 onis obtendat, ut ad provinciam venire co-
 t illic se constituto præsente iudicio. Quid-
 item vestra charitas de hac causa duxerit
 ndum, cum ad nos relatum fuerit, nostra, ut
 t, necesse est auctoritate firmetur.

XII. — *De episcopo inculpato qui ad synodum
 vocatus venire contempserat.*

ynodo apud Altheim habita cap. 10). Rich- C
 episcopum qui contra sanctorum canonum
 es Strazburgensem Ecclesiam invasit, quem
 tam synodum per litteras nostras invitavi-
 t venire contemnens, nec vicarium suum
 auctoritate sancti. Petri, ego Joannes vicarius
 ti, ex præcepto sanctæ præsentis synodi in-
 o vocamus iterum, et præcipimus quatenus
 ilium, id est, May Moguntiae indictum a
 litano episcopo suo, ad præsentiam venera-
 rigeri archiepiscopi et confratrum suorum
 suæ inobediendiæ et perversitatis ibidem
 rationem redditurus. Sin autem negligenter
 gere parvipenderit, absteineat se a proprio
 onec, Romam veniens, coram domino papa
 i Ecclesia reddat rationem.

XIII. — *Qui primates sint, qui metropoli-
 tani.*

ap. concil. Niceni, quæ addita sunt a Felice
 primates illi et non alii sint, quam qui in
 synodo sunt constituti. Reliqui vero,
 populos tenent sedes, archiepiscopi vocantur
 primates: salva in omnibus apostolicæ sedis
 e, quæ ei ab ipso Domino est concessa, et
 sanctis Patribus roborata.

XIV. — *Quod neganda sit accusatis licentia
 nandi priusquam se crimine exuerint, et fami-
 is atque sponte confessis, et qui hesternis die,
 rendie, aut ante fuerunt inimici.*

er. Stephani papæ omnibus episcopis missis,
 i. Et neganda est accusatis licentia crimi-

nandi priusquam se crimine quo premuntur exue-
 rint: quia non est credendum contra alios eorum
 confessioni qui criminibus implicati sunt, nisi se
 prius probaverint innocentes quoniam periculosa
 est et admitti non debet rei adversus quæcumque
 professio. Familiares vero et sponte confessi, atque
 sceleribus irretiti, non debent admitti, nec hi
 qui hesternis die, aut perendie, aut ante fuerunt ini-
 mici.

CAP. CLXV. — *De criminationibus adversus doctores
 non suscipiendis, et de peregrinis iudiciis.*

(Eusebii pap. cap. 17.) Et licet hæc possint ge-
 neraliter dicta sufficere, ut vel declinemus errata
 vel custodiamus catholica: ab apostolis tamen eo-
 rumque successoribus novimus constitutum, crimi-
 nationes adversus doctores non debere suscipi nec
 peregrina iudicia fieri, neque quemquam alterius
 iudicis quam sui sententia debere constringi,

CAP. CLXVI. — *Ut adversus doctorem accusationes
 nemo suscipiat.*

(Ex concil. Spalensi, cap. 3.) Accusationes adver-
 sus doctorem nemo suscipiat: quia non potest hu-
 mano condemnari examine, quem Deus suo iudicio
 reservavit.

CAP. CLXXVII. — *Ut nemo episcopum apud sæculares
 accuset.*

(Ex epist. Felicis papæ Egyptiorum episcopis mis-
 sa, cap. 1.) Ut nemo episcopum penes sæculares ar-
 bitros accuset, sed apud summos primates.

CAP. CLXXVIII. — *De episcopis in iudicium sæculare
 non vocandis.*

(Ex epistol. Bonifacii papæ ad episcop. Galliarum).
 Nullus episcopus, neque pro civili, neque pro cri-
 minali causa, apud quamvis iudicem sive civilem
 sive militare producat vel exhibeatur. Magi-
 stratus enim qui hoc jubere ausus fuerit, amissione
 cinguli condemnatione plectetur.

CAP. CLXIX. — *Ut non accusetur episcopus a cri-
 minosis.*

(Ex epistol. Felicis papæ supradictis episcopis mis-
 sa, cap. 18.) Quoties episcopus super certis accu-
 sator criminibus, si tales fuerint accusatores qui
 juste et canonicè recipi debeant, synodo legitima
 in suo tempore congregata, ab omnibus canonicè
 audiatur qui sunt in provincia episcopis. Quod si
 legitimi non fuerint accusatores, non fatigetur epi-
 scopus: quia sacerdotes ad sacrificandum vocari
 debent, non ad litigandum: nec illi qui throni Dei
 vocantur, pravorum hominum insidiis debent turbari,
 sed libere Christo famulari

CAP. CLXX. — *Quod nullus episcopus extra suam
 provinciam ad iudicium invitetur.*

(Ex decret. Julii papæ, Orientali. episc. missis, cap.
 18.) Nullus episcopus extra suam provinciam ad ju-
 dicium devocetur: sed, vocato eo canonicè in loco
 congruo, tempore synodali, ab omnibus comprovin-
 cialibus episcopis audiatur: quia concordem super
 eum canonicamque debent proferre sententiam:
 quia, si hoc minoribus, tam clericis quam laicis

concessum est, quanto magis de episcopis servare A
convenit? Nam si ipse metropolitanum aut iudices
suspectos habuerit, aut infestos senserit, apud pri-
matum dioceseos, aut apud Romanæ sedis pontifi-
cem iudicetur.

CAP. CLXXI. — *De accusatoribus et testibus episco-
porum.*

(*Ex decr. Calist. papæ episcopis per Galliam con-
stitutis, cap. 17.*) Omnes ergo qui in recta fide suspi-
cti sunt, in accusationem sacerdotum, et eorum su-
per quorum fide non hæsitatur, minime recipiantur,
et in testimonio dubii habeantur. Infirmari ergo
oportet eorum vocem de quorum fide dubitatur,
nec eis omnino est credendum qui rectam fidem
ignorant. Quærendum ergo est in iudicio cuius sit
conversationis ac fidei is qui accusat, et is qui ac-
cusatur, quoniam hi qui non sunt rectæ conversa-
tionis ac fidei, et quorum vita est accusabilis, non
permittendi sunt eos accusare: et quorum fides,
vita, et libertas nescitur, et viles personæ in eorum
non recipiantur accusationem. Rimandæ vero sunt
accusatorum enucleatim personæ, quæ sine scripto
difficile, per scriptum autem nunquam recipiantur:
quia per scripturam nullus accusari potest: sed pro-
pria voce, et præsentem eo quem accusare voluerit,
suam quisque agat accusationem, nec, absente eo
quem accusare voluerit, quisquam accusator creda-
tur. Similiter testes per quamcumque scripturam
testimonium non dicant, nec de aliis causis vel ne-
gotiis testimonium dicant, nisi de his quæ sub præ-
sentia eorum acta esse noscuntur. Accusatoris vero
consanguinei adversus eos testimonium nec dicant,
nec eorum familiares, vel de domibus eorum pro-
deutes: sed, si voluerint et in invicem consense-
rint, inter se parentes testificentur, et non in alios:
nec accusatores vel testes suspecti recipiantur: quia
propinquitatis et familiaritatis ac dominationis affe-
ctio veritatem impedire solet.

CAP. CLXXII. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Damasi papæ, Stephano et universis epi-
scopis Africæ missis, cap. 10.*) Accusatores autem
episcoporum et testes, super quibus rogitastis, abs-
que ulla infamia aut suspitione vel manifesta ma-
cula, et vera fide pleniter instructi esse debent: et
tales quales ad sacerdotium eligere divina jubet au-
toritas. Quoniam sacerdotes, ut antiquorum tradit
auctoritas, criminari non possunt, nec in eos testifi-
cari qui ad eundem non debent, nec possunt, pro-
vehi honorem.

CAP. CLXXIII. — *Quæ sint infames personæ.*

(*Ex epist. Stephani papæ ad Hilarium.*) Infames
autem esse eas personas dicimus quæ pro aliqua
culpa notantur infamia; id est, omnes qui Christianæ
legis normam abjiciunt, et statuta ecclesiastica con-
temnunt. Similiter fures, sacrilegos, et omnes capi-
talibus criminibus irretitos, sepulcrorum quoque vio-
latores, et apostolorum atque successorum eorum
religiosa sanctorum Patrum statuta libenter violan-
tes, et omnes qui adversus Patres armantur, qui in

omni mundo infamia notantur. Similiter et incestuo-
sos, homicidas, perjuros, raptores, maleficos, vene-
ficos, adulteros, de bellis fugientes, et qui indigna sibi
petunt loca tenere, aut facultates Ecclesiæ abstrahunt
injuste, et qui fratres calumniantur aut accusant,
et non probant: vel qui contra innocentes principum
animos ad iracundiam provocant, et omnes anathe-
matizatos, vel pro suis sceleribus ab Ecclesia ex-
pulsos, et omnes quos ecclesiasticæ vel sæculi leges
infames pronuntiant: nec servos ante legitimam
libertatem, nec pœnitentes, nec digamos, nec eos
qui curiæ deserviunt, vel qui non sunt integri cor-
pore, aut sanam non habent mentem vel intellectam,
aut inobedientes sanctorum decretis existunt. Hi
omnes nec ad sacros gradus debent provehi, nec isti,
nec liberti, neque suspecti, neque rectam fidem vel
dignam conversationem non habentes, summos sa-
cerdotes possunt accusare.

CAP. CLXXIV. — *De episcopo accusato, et accu-
satoribus recipiendis, et vocatione.*

(*Ex decr. Felicis papæ episcopis per Galliam con-
stitutis missis, cap. 9.*) Si quis episcopus ab illis ac-
cusatoribus qui recipiendi sunt fuerit accusatus,
postquam ipse ab eis charitative conventus fuerit,
ut ipsam causam emendet, et eam corrigere nolue-
rit, non olim, sed tunc ad summos primates causa
ejus canonicè deferatur. Qui in congruo loco infra
ipsam provinciam tempore congruo, id est autu-
mnali vel æstivo, concilium regulariter convocare
debebunt, ita ut ab omnibus ejusdem provin-
ciæ episcopis mihi audiatur. Quo et ipse regulari-
ter convocatus, si eum aut infirmitas aut alia gravis
necessitas non detinuerit, adesse debet: quia
ultra provinciæ terminos accusandi ante licentiæ
non est quam audientia rogetur. Quod si quoquo
modo præsumptum fuerit, statuerunt ut, antequam
et proprius locus et sua omnia ei legibus redinte-
grentur, nullatenus a quoquam accusetur aut cri-
minetur: et nisi sponte elegerit, cuiquam pro tali-
bus respondeat. Sed postquam, ut præfixum est, re-
stitutus fuerit, et sua omnia ei legibus redintegrata
sunt, dispositis ordinatisque suis, magnum spatium
tractandi causam ei concedatur. Et postea, si neces-
se fuerit, regulariter vocatus veniat ad causam, et,
si injuste visum fuerit, accusantium propositionibus
sustentatione fratrum respondeat. Nulla enim per-
mittit ratio, dum ad tempus ejus bona, vel Ecclesiæ,
atque res ab æmulis aut a quibuscumque detinentur,
ut aliquid illi objici debeat, nec quidquam potest ei
quomodolibet majorum vel minorum objici, dum
Ecclesiis vel rebus aut potestatibus caret suis.

CAP. CLXXV. — *De damnatione episcoporum accu-
santium episcopum absque auctoritate apostolicæ
sedis.*

(*Cap. Julii papæ VIII Orientalibus episcopis mis-
sum.*) Si quis ab hodierna die et deinceps episcopum
præter hujus sanctæ sedis sententiam damnare et a
propria pellere sede præsumperit, sciat se irrever-
terabiliter esse damnatum, et proprio perpetim ca-

nore : eosque qui absque hujus sedis sententia ejecti vel damnati, hujus sanctæ sedis auctoritate scilicet pristinam recipere communionem, et sibi restitui sedibus. Quoniam et prius, a sanctis apostolorum, hæc sanctæ huic sedi sunt, et postea in memorata Nicæna synodo propter pravorum hominum infestationes, atque hereticorum persecutiones, et insidiantium motus, sunt concorditer ab omnibus roboratis magis singuli prævideant ne talia audeant agere.

LXXVI. — *Ut accusatus vel judicatus ab episcopis comprovincialibus licenter appellet, et Romanum pontificem.*

lect. Victoris papæ, cunctis fratribus Alexandriae. 1.) Placuit ut accusatus vel judicatus ab episcopis comprovincialibus in aliqua causa licenter appellet, et adeat apostolicæ sedis pontifex, qui, aut per se aut per vicarios suos, tractari negotium procuret. Et, dum iterato pontifex causam suam agit, nullus alius in loco ponatur aut ordinetur episcopus; quoniam, ab episcopis comprovincialibus episcopis accusati cautionibus scrutari liceat, non tamen definire ab illo Romano pontifice permissum est, cum Petrus apostolus non ab alio quam ab ipso sit Dominus: Quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis, et quæcunque solveris super terram, erunt soluta et in cælis.

LXXVII. — *Ut perscripta nullius accusatio suscipiatur, eo absente qui accusatur.*

epist. Stepha. papæ cunctis episcopis missa, 1.) Perscripta enim nullius accusatio, accusatus et eo qui accusatur absentibus, suscipi non debet sed propria voce, si legitima et condigna personæ fuerit, præsentem videlicet eo accusare desiderat: quia nullus absens aut in loco potest aut accusare. Nullus tamen præfatus vir accusari potest, aut respondere suis accusatoribus debet, priusquam regulariter a suo provocatus sit, locumque defendendi aut inquisitorum, ad abluenda crimina.

LXXVIII. — *Ut difficiliore causæ ad apicem sanctæ sedis referantur, ut apostolico terminentur iudicio, cujus sedis auctoritate omnes Ecclesie serventur.*

epist. Anacleti papæ omnibus episcopis missa, 1.) Si quæ vero causæ difficiliore inter vos fuerint, ad hujus sanctæ sedis apicem eas, quasi ad Deum, referte, ut apostolico terminentur iudicio: quia Deum velle ab eoque ita constitutum esse, et apostolicis testimoniis declaratur. Hæc vero apostolicæ sedis cardo et caput factum est a Domino, et ab alio est constituta. Et, sicut cardine ostium aperitur, sic hujus sanctæ sedis auctoritate omnes Ecclesie, Domino disponente, reguntur.

LXXIX. — *Quod omnes episcopi possint accedere Romanam sedem in necessitatibus positi.*

lect. Damasi papæ. Stepha. episcop. Africæ missa. 9.) Quam omnes appellare, si necesse

fuerit, et ejus fulciri auxilio oportet. Nam, ut notis, synodum sine ejus auctoritate fieri non est canonicum: nec episcopus, nisi in legitima synodo et suo tempore apostolica vocatione congregata, definite damnari potest: neque ulla unquam concilia rata leguntur, quæ non sunt fulta apostolica auctoritate.

CAP. CLXXX. — *De induciis criminatorum episcoporum, quales esse debeant.*

(*Ex epist. Felicis papæ II fratribus Ægyptiorum missa, cap. 15.*) De induciis vero episcoporum, super quibus consulistis, diversas a Patribus regulas invenimus institutas. Quidam enim ad repellenda imperitorum machinamenta, et suas præparandas responsiones, et testes confirmandos, et concilia episcoporum atque amicorum quærenda, annum et sex menses mandaverunt concedi: quidam autem annum, in quo plurimi concordant. Minus vero quam sex menses non reperi: quia et laicis hæc indulta sunt, quanto magis Domini sacerdotibus? Nam et a nostris antecessoribus atque reliquis sanctis Patribus multoties inhibitum est ne quis Domini sacerdotes detractionibus non ex radice charitatis prolatis vexet: Quiescite, inquit, et nolite persequi eos qui Deo perfecte ministrant, quorum orationibus et terrena bella sedantur, et recedentium angelorum pelluntur incursus, quique omnes dæmones corruptores precum assiduitate confundunt. Induciæ namque non sub Augusto tempore, sed sub longo spatio concedendæ sunt, ut accusati se præparare, et universos communicatores in provinciis positos convenire, et testes præparare, atque contra insidiatores se pleniter armare valeant. Judices enim et accusatores tales esse debent qui omni careant suspitione, et ex radice charitatis suam desiderent promerere sententiam.

CAP. CLXXXI. — *De episcopo Centuriensi, qui causam suam in synodo agere renuerat.*

(*Ex concil. Africano, cap. 54.*) De Quodvulteo etiam Centuriensi, quoniam adversarius ipsius cum se petisset introduci ad concilium nostrum, interrogatus utrum cum eo vellet apud episcopos experiri, primo promiserat, et alia die respondit hoc sibi non placere, atque discessit: placuit omnibus episcopis, ut nullus eidem Quodvulteo communicet, donec causa ejus qualem potuerit terminum sumat. Nam adimi ei episcopatum antequam causæ ejus exitus appareret, nulli Christiano videri jure potuerit.

CAP. CLXXXII. — *Judicium episcopi qui, pro crimine ejectus ab officio, postea episcopium more prædonis invasit.*

(*Ex regist. ad Joannem episcopum primæ Justinianæ, cap. 17.*) Quando mala quæ pœnitentiæ fletu purganda sunt augentur excessibus, ita major est delinquentibus adhibenda correctio, ut et ipsi facinus suum pœna saltem vindicante cognoscant, et alios ab illicitis ecclesiasticæ tuitionis timor inhibeat. Dilectissimus itaque lator præsentium Nemesion ad nos veniens, indicavit, sicut et gestorum exemplaria

quæ huc detulit continebant, Paulum Doclavenæ civitatis episcopum, inter alia mala in corporali crimine lapsum, a suis fuisse clericis accusatum, atque habita cognitione, ita quod sine dolore dicere non possumus, claruisse, atque insuper, postquam convictus est, etiam libellum illum, in quo ea de quibus accusatus fuerat vera esse confessus est, obtulisse. Qua de re sententia illum episcopali depositum, et se ejus loco cum fraternitatis vestræ consensu esse episcopum ordinatum : sed nunc eundem Paulum cum auxilio sæcularium judicum venientem, episcopium more prædonis ingressum, ablatisque violenter rebus Ecclesiæ, ab eo se projectum, et ad summam injuriam ac necem pene perductum. Et quoniam tantæ nequitiae pravitas nec dissimulanda nec leviter agenda est, fraternitas vestra hæc omnia diligenter curet addiscere : et, si ita se, ut edocti sumus, veritas habet, prædictum Paulum districta faciat executione compelli ut quæcunque abstulit, omni mora vel excusatione cessante, restituat. Si vero nihil Ecclesiæ sed proprium se dixerit abstulisse, quamvis grave et iniquum fuit ut non a vobis vel metropolitano ejus hoc peteret, sed ausu temerario manu præsumeret agere : verumtamen si quid proprium tulit, sub fraternitatis vestræ debet examinatione constare si verum est. Sed et illud diligenter quærendum est, si quid male de rebus dilapidavit Ecclesiæ ; vel quod nunc abstulit, hoc reformare ac satisfacere modis omnibus compellatur. Si autem differre tentaverit, quousque omne quod dilapidavit vel de substantia tulit Ecclesiæ restituat in monasterium mittendus est, ut saltem coactus reddat quod male auferre non timuit. Quod si forte, quod non credimus, post depositionem suam inverecundum ac mente perversa aliquid de episcopatu loqui atque rursus ad hoc qualibet aspirare præsumptione tentaverit, fraternitatis vestræ se contra improbitatem ipsius omnino vigor accendat, atque Dominici corporis et sanguinis communionem privatum, in monasterium eum usque ad diem obitus sui ad agendum curet pœnitentiam retrudendum : quatenus perpetrati sceleris maculas dignis discat fletibus emendare, quas magis in interitu animæ suæ nequiter augere desiderat. Suprascriptus autem dilectissimus frater noster Nemesion in suo loco et episcopatus officio procul dubio reformetur : et ne denuo hac de re inquietudinem ac molestiam patiatur, sollicitos vos esse necesse est : quia hoc non solum ad hujus munitionem, verumetiam ad aliorum constat emendationem proficere, ut pravorum hominum præsumptio nihil de cætero contra sacrorum canonum statuta vel ecclesiasticam disciplinam ullo modo habeat attentare.

CAP. CLXXXIII. — *Cur sancti apostoli eorumque successores voluerint difficilem esse accusationem sacerdotum.*

(*Ex decret. Fabiani papæ, Orientalibus episcopis missis, cap. 19.*) Talia cogitantes sancti apostoli eorumque successores, spiritu Dei repleti, malos

A homines prævidentes, et simplices considerantes, difficilem aut nunquam voluerunt esse accusationem sacerdotum, ne a malis potuissent everti aut submoveri : quia si hoc facile concederetur sæcularibus et malis hominibus, aut nullus, aut vix perpauci remanerent ; quoniam semper fuit et est, et, quod pejus est, nimis viget, ut mali bonos insequantur, et carnales spirituales infestent. Idcirco, ut prædictum est, statuerunt ne accusarentur, aut si aliter fieri non posset, perdifficilis fieret eorum accusatio, et a quibus, ut supradictum est, non præsumeretur, neque a propriis sedibus aut Ecclesiis episcopi ejicerentur.

CAP. CLXXXIV. — *Si episcopus expulsus ausus fuerit ingredi civitatem.*

(*Ex epist. Bonifacii papæ ad episcopos Galliarum.*) Si episcopus expulsus ausus fuerit ingredi civitatem e qua repulsus est, vel exire de loco in quo degere jussus est, jubemus eum in monasterio in alia provincia constituto tradi, ut, qui sacerdotio peccavit, degens in monasterio corrigatur.

CAP. CLXXXV. — *De episcopis qui, se viventibus, successores eligere desiderant.*

(*Ex concil. Antiochen. cap. 23.*) Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitæ perveniat. Quod si tale aliquid factum fuerit, irritum esse hujusmodi constitutum. Servetur autem jus ecclesiasticum id continens oportere non aliter fieri, nisi cum synodo et judicio episcoporum, qui post obitum quiescentis potestatem habent eum qui dignus extiterit promovere.

CAP. CLXXXVI. — *Ut episcopo vivente nullus super ordinetur.*

(*Ex concil. Avernen. cap., 13.*) Ut nullus vivente episcopo alius superponatur aut superordinetur episcopus, nisi forsitan in ejus locum quem capitalis culpa dejecerit.

CAP. CLXXXVII. — *Quod non liceat episcopo successorem eligere.*

(*Ex concil. Spalensi, cap. 8.*) Episcopum non liceat ante finem vitæ alium in loco constituere successorem. Si quis autem hoc usurpare tentaverit, talis constitutio irrita erit. Non ergo aliter fieri oportet, nisi cum consilio et judicio episcoporum, qui post exitum præcessoris potestatem habent dignum eligere.

CAP. CLXXXVIII. — *Quod nusquam canones præcipiant ut pro ægritudine episcopi alius succedat, et si ipse pro sua molestia petierit, qualiter fieri possit.*

(*Ex registr. Gregorii papæ, ad Anatolium Constantinopolitana, diaconum.*) Scripsit mihi dilectio tua me reverendissimo fratri meo Joanni primæ Justinianæ episcopo, pro ægritudine capitis quam patitur episcopum præcipere succedi : ne fortasse, dum episcopi jura eadem civitas non habeat, quod absit ab hoste depereat. Equidem nusquam canones præcipiunt ut pro ægritudine episcopi episcopus succedat : et omnino injustum est ut, si molestia corporis irrui, honore suo privetur ægrotus. Sed suggeren-

t ut, si quis in regimine ægrotat, dispensator A
s requiratur, qui possit ejus curam omnem
et locum illius in regimine Ecclesiæ, ipso non
o, conservare, ut neque Deus omnipotens
tur, neque civitas neglecta esse inveniatur.

LXXXIX. — *De Ariminensi episcopo dolore
is laborante, et in ejus loco altero subrogato.*
regist. S. Greg. papæ, cap. 238.) Qualiter ordi-
obis sacerdotis, corporis, quia notum est, impe-
molestia, Ariminensis Ecclesia pastoralis hacten-
sacerdotali sit regimine destituta, dudum
tas vestra cognovit. Quem dum, habitatorum
us precibus permoti, sæpius hortaremur ut,
adem capitis, qua detinebatur, molestia me-
n se esse sentiret, ad suam, auxiliante Deo, B
retur Ecclesiam; qui, datis induciis, in hoc
nnio exspectatur. Qui, dum cleri vel civium
precibus arguentium instantius hortaremur
aleret, cum eis auxiliante Domino remearet, C
criptis supplicatione nos petit ut, quia ad
a Ecclesiæ regimen vel susceptorum offi-
pro eadem qua detinetur molestia, assurgere
aus posset, Ecclesiæ ipsi ordinare episcopum
nus. Unde, quia cunctarum Ecclesiarum in-
nos sollicitudinis cura constringit ne diutius
fidelium desit custodia pastoralis, illorum
is hujusque ex sui impossibilitate renuntia-
ompulsus, visum nobis est eidem Ariminensi
e debere episcopum ordinari: et, datis ex
ræceptis, clerum plebemque ejusdem Eccle- C
a destitimus admonere quatenus ad eligen-
bi antistitem concordie provisione concurrant.
ur ergo ut fraternitas vestra eum quem uno
u omnes elegerint, sicut et ipsi a nobis po-
e noscuntur, ad se faciat evocari. Quem cauta
nidus examinatione discutite: et si ea in eo,
contextu eptatici morte multata sunt, mi-
homino fuerint opitulante reperta, atque fide-
ersonarum relatione ejus vobis quoque vita
it, ad nos eum cum decreti pagina vestri,
quoque testificationis epistola, destinate,
us eidem a nobis Ecclesiæ, disponente Do-
consecratur antistes.

LXC. — *De episcopo qui per infirmitatem in D
hebetudinem mentis incidit.*
concil. Arausic., cap. 2.) Ut si quis episcopus
mitatem aut in aliquam hebetudinem sensus
it, aut officium oris amiserit, ea quæ episco-
rari conveniunt, presbyterum agere non per-
sed episcopum qui vicinus est vocet, cui
a Ecclesia agendum fuerit imponet.

XCI. — *De episcopo qui propter dolorem capi-
tis sæpe in amentiam devenerat.*
regist. cap. 233, ad Etherium episcopum.)
is triste nobis sit valde quod loquimur, atque
a nos compassione potius urgeat quam ali-
e auditis definire permittat: suscepti tamen
udo regiminis cor nostrum instanti pulsat
magnam nos Ecclesiis curam prospicere, et,

antequam earum possit utilitas deperire, quid fieri
debeat Deo auctore disponere. Pervenit igitur ad
nos, quibusdam referentibus, quemdam episcopum
ita passionem capitis incurrisse, ut, quod mente
alienata agere soleat, gemitus et fletus audire sit.
Ne ergo, languente pastore, grex, quod absit! insi-
diatoris laniandus dentibus exponatur, vel Ecclesiæ
ipsius utilitates depereant, cauta nos necesse est
provisione tractare. Et ideo, quia viventem episco-
pum ab officio suo necessitas infirmitatis, non cri-
men, abducit, alium loco ejus, nisi recusante eo, nulla
sinit ratio ordinari. Sed si intervalla ægritudinis
habere est solitus, ipse data petitione non se ulterius
ad hoc ministerium, subvertente infirmitate, posse
fateatur adsurgere, et alium loco suo expetat ordi-
nandum. Quo facto omnium solemniter electione
alter, qui dignus fuerit, episcopus ordinetur, sic
tamen ut, quousque eundem episcopum in hoc sæ-
culo vita tenuerit, sumptus ei debiti de eadem Ec-
clesia ministrentur. Enimvero si nullo tempore ad
sanæ mentis redit officium, persona fidelis ac vitæ
est probabilis eligenda, quæ ad regimen Ecclesiæ
idonea possit existere atque de animarum utilitate
cogitare, inquietos sub disciplinæ vincula restrin-
gere, ecclesiasticarum rerum curam gerere, et ma-
tutum atque efficacem se in omnibus exhibere. Qui
etiam, episcopo qui nunc ægrotat superstes, loco ejus
debeat consecrari.

CAP. CXCII. — *De restitutis episcopis per Romanum
pontificem.*

*(Ex decret. Sixti papæ II fratrib. per Hispaniam
constitutis commissis, cap. 7.)* Fratres vero quos ti-
more terreno injuste damnastis scitote a nobis juste
esse restitutos. Quibus ex auctoritate sancti Petri,
apostolica auctoritate, omnia quæ eis ablata sunt in-
tegerrime reddi præcipimus, si non vultis et vos et
principes vestri a collegio nostro et membris Eccle-
siæ separari. Justo enim judicio Dei datur plerumque
peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius persequan-
tur, ut qui spiritu juvantur et aguntur fiant per
laborum exercitia clariores. Illi tamen qui hoc agunt,
nullatenus evadent pœnam, quia, ut ait Dominus: Væ
illi per quem scandalum venit. Et, quanquam juxta
Salvatoris sententiam necesse sit venire scandala,
væ tamen per quem veniunt! De occultis etiam cordis
alieni temere judicare peccatum est, et eum cujus
non videntur opera nisi bona iniquum est ex suspi-
cione reprehendere: cum eorum quæ homini sunt
incognita solus Deus judex sit justus inspector et
verus. Unde scriptum est: Incerta non judicemus
quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscon-
dita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium.
Et, quamvis vera sint, non tamen credenda sunt,
nisi quæ certis judiciis comprobantur, nisi quæ ma-
nifesto judicio convincuntur, nisi quæ judiciario or-
dine publicantur. Nullus ergo potest humano con-
demnari examine, quem Deus suo judicio reservavit.
Hæc omnia summopere sunt præcavenda, ne præ-
sumptores esse videamur.

CAP. CXCIII. — *Ut sacerdotes Domini, sicut vulgus A* *facere solet, indicare præsumant, vel compellantur.*

(*Ex decr. Cornelii papæ.*) Sacramentum autem hactenus ab episcopis et reliquis ordinibus exigere, nisi pro fide recta, minime cognovimus, nec sponte eos jurasse reperimus. Summopere ergo sanctus Jacobus apostolus prohibens sacramentum loquitur, dicens: Ante omnia, fratres mei, nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, neque per aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester, Est, est, Non: ut sub iudicium non decidatis.

CAP. CXCIV. — *De episcopo sinistro rumore asperso, per sacramentum autem et purgato et absoluto.*

(*Ex re. ad Justinum imperat., cap. 170.*) Habet hoc proprium antiqui hostis invidia, ut quos in pravorum actuum perpetrationem, Deo sibi resistente, decipere non valet, opiniones eorum falsa ad præsens simulando dilaceret. Quoniam igitur quædam contra sacerdotale propositum de Leone fratre et coepiscopo nostro sinister rumor asperserat, utrum vera essent, districta diutius fecimus inquisitione perquiri, et nullam in eo de his quæ fuerant dicta culpam invenimus. Sed ne quid videretur omissum nostro potuisse cordi dubium remanere, ad beati Petri sacratissimum corpus districta eum ex abundantia fecimus sacramenta præbere. Quibus præstitis magna sumus exultatione gavisi, quod hujuscemodi innocentia ejus evidenter enituit. Pro qua re gloria vestra prædictum virum cum omni charitate suscipiat, reverentiam ei qualem sacerdoti decet exhibeat, nec quædam cordibus remaneat de his quæ jam sunt purgata dubietas. Et ita suprascripto vos episcopo devotissime oportet in omnibus adhærere, ut congrue decenterque Deum in ejus persona videamini, cujus minister est, honorare.

CAP. CXCV. — *Correctio episcopi qui concubinam habuit.*

(*Ex reg. Gregorii papæ ad Andream episcop. Tarentin. cap. 179.*) Tribunal iudicis æterni securus aspiciet quisquis, reatus sui conscius, digna eum modo pœnitentia placare contendit. Habuisse te siquidem concubinam manifesta veritate comperimus, de qua etiam contraria est quibusdam nata suspicio. Sed, quia in rebus ambiguis absolutum non debet esse iudicium, hoc tuæ conscientie elegimus committendum. Qua de re si, in sacro ordine constitutus, ejus te permixtione esse recolis maculatum, sacerdotii honore deposito, ad ministrandum nullo modo præsumas accedere, sciturus in animæ tuæ periculo ministrare, et Deo nostro te sine dubio reddere rationem, si, hujusmodi sceleris conscius, in eo quo es ordine, celans veritatem, permanere volueris. Unde iterum adhortamur ut, si te deceptum hostis antiqui calliditate cognoscis, competenti eum dum licet pœnitentia superare festines: ne cum eo particeps, quod non optamus, in die iudicii deputeris. Si vero hujus reatus tibi conscius non es, in eo te necesse est quo es ordine permanere. Præterea, quoniam mulierem de matriculis contra ordinem sacerdotii

caedi crudeliter fustibus deputasti quam licet post octo menses, exinde minime arbitremur fuisse defunctam, tamen quia ordinis tui habere noloisti respectum, propterea duobus te mensibus ab administratione missarum statuimus abstinere. In quibus, ab officio tuo suspensum, flere te convenit quod fecisti. Nam valde dignum est ut, postquam te ad vitæ istius tranquillam rectitudinem laudabilium sacerdotum exempla non provocant, saltem correctionis medicina compellat.

CAP. CXCVI. — *De episcopo per sacramenta purgato et absoluto.*

(*Ex reg. ad Brunihildam reginam Francorum, cap. 132.*) Menam vero reverendissimum fratrem coepiscopumque nostrum, postquam, ea quæ de eo dicta fuerant requirentes, in nullo invenimus esse culpabilem: qui insuper ad sacratissimum corpus beati Petri apostoli sub jurejurando satisfaciens, ab his quæ objecta ejus opinioni fuerant se demonstravit alienum: reverti illum purgatum absolutumque permisimus: quia, sicut dignum erat ut, si in aliquo reus existeret, culpam in eo canonice puniremus, ita dignum non fuit ut eum, adjuvante innocentia, diutius retinere, vel affligere in aliquo deberemus.

CAP. CXCVII. — *Qualiter senex episcopus corripiendus sit, quomodo mali ejus consiliiarii excommunicandi.*

(*Ex reg. cap. 37.*) Prædicator omnipotentis Domini Paulus apostolus dicit: Seniore ne increpaveris. Sed hæc ejus regula in eo reservanda est, cum culpa senioris exemplo suo non trahit ad interitum corda juniorum. Ubi autem senior juvenibus exemplum ad interitum præbet, districta increpatione feriendus est. Nam scriptum est: Laqueus juvenum omnes vos. Et rursum propheta dicit: Et peccator centum annorum maledictus est. Tanta autem nequitia ad aures meas de tua senectute pervenit, ut eam, nisi adhuc humanitus pensarem, fixa jam maledictione ferirem. Dictum quippe mihi est quod Dominicorum die, priusquam missarum solemniam celebrares, ad exarandam messem latoris præsentium perrexisti, post exarationem ejus missarum solemniam celebrasti. Post missarum solemniam, etiam terminos possessionis illius eradicare minime timuisti. Quod factum quæ pœna debuit insequi, omnes qui audiunt sciunt. Dubii autem de tanta hac perversitate fueramus, sed filius noster Cyriacus abbas a nobis requisitus, dum esset choralis, ita se cognovisse perhibuit. Et quia adhuc canis tuis parcimus, hortamur, aliquando resipisce, senex, atque a tanta levitate morum et operum perversitate compescere. Quanto morti vicinior efficeris, tanto fieri sollicitior atque timidior debes. Et quidem pœna sententiæ in te fuerat jaculanda, sed, quia simplicitatem tuam cum senectute novimus, interim tacemus. Eos vero quorum consiliis hæc egisti, in duobus mensibus excommunicatos esse decernimus, ita ut si quid eis intra duorum mensium spatium humanitus evenerit, benedictione viatici non priventur.

autem ab eorum consiliis cautus existe, te sollicite custodi: ne si, eis in malo discipulis quibus magister in bono esse debuisti, malitiam tuam, nec ulterius senectuti par-

CXCVIII. — *De purgatione Leonis papæ.*

entum Leonis papæ). Auditum, fratres charissime, divulgatum est per multa loca, qualiter mali adversum me insurrexerunt, et dilacerarunt, et miserunt super me gravia crimina. Quam causam iste clementissimus ac serenissimus rex Carolus una cum sacerdotibus et abbatibus suis istam pervenit ad urbem. Quam ego Leo pontifex sanctæ Romanæ Ecclesiæ, iudicatus neque coactus, sed spontanea voluntate, purifico me in conspectu vestro coram angelis ejus, qui conscientiam meam coram beato Petro principe apostolorum, in cuius conspectu consistimus, quia istas criminosas et sceleratas quas illi mihi obijciunt nec perpetrari iussi. Testis mihi est Deus, in cuius conspectu venturi sumus, et in cuius conspectu conerit hoc propter suspiciones malas tollere spontanea voluntate facio, non quasi in conspectu inventum sit, aut quasi ego hanc consuevit aut decretum in sancta Ecclesia successores, nec non et fratribus, et coepiscopis nominam: sed ut melius a vobis abscindatis cogitationes.

CXIX. — *Si quis ex ecclesiastico ordine damnatus fuerit a synodo, et ausus fuerit de sacro ministerio aliquid contingere.*

Antiocheno, cap. 4). Si quis episcopus a synodo, vel presbyter aut diaconus a synodo, ausi fuerint aliquid de ministerio sanguinere, sive episcopus juxta præcedentem lineam, sive presbyter aut diaconus, nullo modo ei nec in alia synodo restitutionis spem habere satisfactionis: sed et communione omnes abjici de Ecclesia, et maxime si, cum didicerint adversum memoratos proferre sententiam, eisdem communicare tenta-

— *Si aliquis ex ecclesiastico ordine excommunicatus fuerit, et communicare præsumperit, a synodo damnatur.*

Antiocheno, cap. 29.) Item placuit universo concilio, ut qui excommunicatus fuerit pro suo nomine episcopus, sive quilibet clericus, et communicationis suæ ante audientiam commissa præsumperit, ipse in se damnationis protulisse sententiam.

— *De ordinatis, si aliquis illorum percussor extiterit.*

Mogunt., cap. 6.) His, a quibus Domini a tractantur, iudicium sanguinis agitare. Et ideo magnopere talis excessus prohibetur, nec, indiscretæ præsumptionis motibus, sed quod morte plectendum est, sententia

A propria judicare præsumant, aut truncationes quibuslibet personis aut per se inferant, aut inferendas præcipiant. Quod si quisquam, horum immemor præceptorum, aut in Ecclesiæ suæ familiis, aut in quibuslibet personis tale aliquid perpetraverit, et concessi ordines honore, privetur et loco, et sub perpetuæ damnationis religetur ergastulo. Cui tamen communicatio exeunti de hac vita non neganda est, propter Domini misericordiam.

CAP. CCII. — *De episcopis sua manu cædentibus.*

(Ex decr. Bonifacii papæ.) Non liceat episcopo manibus suis aliquem cedere. Hoc enim alienum a sacerdote esse debet.

CAP. CCIII. — *De episcopo qui seipsum et sibi commissos corrigere neglexerit.*

B *(Greg. dic.)* Qui nec regimini in se rationem habuit, nec sua delicta detersit, nec crimen filiorum correxit, canis impudicus magis dicendus est quam episcopus.

CAP. CCIV. — *De eadem re.*

(Ex dictis Hieron.) Ut lixivium per cinerem humidum fluens laval et non lavatur: ita bona doctrina per malum doctorem animas credentium lavat a sorde peccatorum.

CAP. CCV. — *De malo pastore quem suæ oves fugiunt.*

(Ex dictis August.) Sicut fugiunt oves vocem pastoris quem non cognoscunt, et deserta petunt, ita mali pastoris ovilia.

CAP. CCVI. — *De illo qui nobilitatem Dei a se ejicit.*

C *(Gregor. dicit.)* Adam primus homo pro peccato de paradiso ejectus est: hoc est, qui nobilitatem Dei a se ejicit, nobilitate loci privetur.

CAP. CCVII. — *Quod non sint omnes filii sanctorum qui tenent loca sanctorum.*

(Hieron. dicit.) Non facile est stare in loco Petri et Pauli, et tenere cathedram regnantium cum Christo; quia hinc dicitur: Non sanctorum filii sunt qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum.

CAP. CCVIII. — *Quod nullus ex genere nec ex loco gloriari debeat.*

(Greg. dicit.) Nos qui præsumimus non ex locorum nec generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus, nec urbium claritate, sed fidei puritate.

CAP. CCIX. — *De sacerdotibus qui ovibus suis mala exempla præbent.*

D *(Ex dictis August.)* Nemo quippe amplius in Ecclesia nocet, quam qui, perverse agens, nomen vel ordinem sanctitatis et sacerdotis habet. Delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit: et in exemplum culpa vehementer extenditur, cum pro reverentia ordinis peccator honoratur.

CAP. CCX. — *Ut tantum curam rerum ecclesiasticarum episcopus habeat.*

(Cap. apost. 30.) Omnium negotiorum ecclesiasticorum curam episcopus habeat, et ea velut Deo contemplante dispenset, nec ei liceat ex his aliquid omnino contingere, aut parentibus propriis quæ Dei sunt condonare. Quod si pauperes sunt, tanquam pauperibus subministret: ne eorum occasione Ecclesiæ negotia deprædentur.

CAP. CCXI. — *De usu pallii, ne a metropolitanis A*
præsumptive utatur.

(*Ex decr. Honor. papæ, cap. 3.*) Quicumque sane metropolitanorum per plateas vel in litiis uti pallio præsumpserit, et non tantum in præcipuis festi-
vitatibus, et ab apostolica sede indictis temporibus, ad missarum solummodo solemnias, careat illo honore; et, prout beatus papa Gregorius ad Joannem Panormitanum episcopum, et Marinianum scribit Ravennatum episcopum, quia grave jugum atque vinculum cervicis, non pro ecclesiastica, sed pro quadam sæculari dignitate defendit, permissa, qua abutitur, dignitate careat: quoniam jure privilegium meretur amittere qui audacter usurpat illicita.

CAP. CCXII. — *Quod episcopus res suæ ecclesiæ, nisi B*
cum suo prius commutet, testamento legare non possit.

(*Ex concil. Agathensi, cap. 6.*) Si quis episcopus condito testamento aliquid de ecclesiastici juris proprietate legaverit, aliter non valebit, nisi tantum de juris proprii facultatibus suppleverit.

CAP. CCXIII. — *De episcopo qui res suæ Ecclesiæ*
parentibus suis indiscrete tribuit.

(*Ex concil. Spalensi, cap. 10.*) Ut episcopi in rebus Ecclesiæ circa propinquos suos exponendis reprehensionem caveant, et ut discretionis modum teneant.

CAP. CCXIV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 5.*) Quoniam multi episcoporum amore propinquorum suorum de rebus sibi commendatis, suo aut quolibet amicorum nomine præ-
dia et mancipia emunt, et ut in propinquorum suorum jus cedant statuunt, et ob hoc jura ecclesiastica convelluntur, et ministerium sacerdotale fuscatur, imo a subditis detrahitur et contemnitur: placuit omnibus ut deinceps avaritiæ hoc genus caveatur. Fixumque ab hinc et perpetuo mansurum esse decrevimus, ut episcopus res sui juris, quas aut ante episcopatum, aut certe in episcopatu hæreditaria successione acquisivit, secundum auctoritatem canonicam, quidquid vult faciat, et cui vult conferat. Postquam autem episcopus factus est, quas-
cumque res de facultatibus Ecclesiæ, aut suo aut alterius nomine, qualibet conditione comparaverit, decrevimus ut non propinquorum suorum, sed in D
Ecclesiæ cui præest jura deveniant.

CAP. CCXV. — *Ne episcopus de rebus viduatæ Eccle-*
siæ quidquam alienare præsumat.

(*Ex decr. Martin. papæ, cap. 20.*) Si quis episcopus nulla ecclesiasticæ rationis necessitate compulsus, in suo clero aut ubi forte non est presbyter, de rebus ecclesiasticis aliquid præsumpserit vendere: res ipsas Ecclesiæ restaurare cogatur, et in judicio episcoporum dejiciatur auditus, et tanquam furti aut latrocinii reus suo privetur honore.

CAP. CCXVI. — *De illis qui ad sacerdotum exsequiis*
venire contemnant.

(*Ex concil. Toletano VIII, cap. 31.*) Ea quæ competunt honestati, contingit sæpe quorundam desidia non impleri. Proinde, quia notum est quæ dignitas

in exsequiis morientis episcopi ex canonibus conservetur, traditione moris antiqui hoc tantum adjicimus ut, si quis sacerdotum, secundum statuta Valentini concilii, ad humanda defuncti episcopi membra venire commonitus, pigra voluntate distulerit, appellantis clericis obeuntis episcopi apud synodum, sive apud metropolitanum episcopum, tempore anni unius nec faciendi missam nec communicandi habeat omnino licentiam. Presbyteri autem sive cæteri clerici, quibus major honoris locus apud eandem Ecclesiam fuerit cujus sacerdos obierit, si omni sollicitudine pro exsequiis jam mortui, aut continuo antistitis morituri, ad commendandum vicinum episcopum tardi inveniantur, aut per quamcunque molestiam animi id negligere comprobentur, totius anni spatio ad pœnitentiam in monasteriis deputentur.

CAP. CCXVII. — *Ut quidquid episcopo relinquatur, id*
emissum in facultates Ecclesiæ computetur.

(*Ex concil. Agathensi.*) Pontifices vero quibus in summo sacerdotio constitutis ab extraneis duntaxat donatur aliquid, vel cum Ecclesia aut sequestratim dimittitur aut donatur: quia hæc ille qui donat pro redemptione animæ suæ, non pro commodo sacerdotis probatur offerre, non quasi suum, sed quasi id emissum in facultates Ecclesiæ computetur: quia justum est ut, sicut sacerdos habet quod Ecclesiæ dimissum est, ita et Ecclesia habeat quod relinqu-
tur a sacerdote.

CAP. CCXVIII. — *Ut nullus episcopus, nisi cum concilio*
cæterorum episcoporum et principis, in hostem ire debeat.

(*Cap. Caroli imperatoris de episcopis Aquisgrani collaudatum.*) Carolus gratia Dei rex, regniq; Francorum rector, et devotus sanctæ Ecclesiæ defensor, atque adjutor in omnibus apostolicæ sedis: Hortatu omnium fidelium nostrorum, et maxime episcoporum, ac reliquorum sacerdotum consulta, servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare, aut in exercitum et in hostem pergere omnino prohibemus, nisi illis tantummodo qui propter divinum ministerium, missarum scilicet solennia adimplenda et sanctorum patrocinia portanda ad hoc electis, id est unum vel duos episcopos cum capellanis presbyteris. Et unusquisque princeps unum presbyterum secum habeat, qui peccata confitentibus judicare, et indicare pœnitentiam possit.

CAP. CCXIX. — *De eadem re.*

(*Cap. ejusdem.*) Secunda vice propter ampliorem observantiam, apostolica auctoritate et multorum episcoporum admonitione instructi, sanctorum quoque canonum regulis edocti, consultu videlicet omnium nobilium nostrorum nosmetipsos corrigentes, posterisque nostris exemplum dantes, volumus ut nullus sacerdos in hostem pergat, nisi duo vel tres tantum episcopi, electione cæterorum propter benedictionem, prædicationem populique reconciliationem, et cum illis electi sacerdotes, qui bene sciunt

nitentiam dare, missas celebrare, de in-
m habere, sacratique olei cum sacris
ctionem impendere, et hoc maxime præ-
ne viatico quis de sæculo recedat.

*De eo si quis ab apostolico falsam detu-
lerit epistolam.*

Triburiensi, cap. 30, cui interfuit rex
In memoriam beati Petri apostoli hono-
tam Romanam et apostolicam sedem, ut
sacerdotalis mater est dignitatis, esse
stra ecclesiasticæ rationis. Quare ser-
m mansuetudine humilitas, ut, licet vix
illa sancta sede imponatur jugum, con-
pia devotione toleremus. Si vero, quod
quilibet, sive sit presbyter sive diaconus,
rturbationem machinando, et nostro mi-
idiando redarguatur falsam ab apostolico
istolam, vel aliud quid quod inde non
falsa fide, et non integra circa apostoli-
ate; penes episcopum sit potestas utrum
cerem aut in aliam detrudat custodiam,
er epistolam aut per idoneos suæ partis
stolicam interpellet sublimitatem, ut po-
ra sancta legatione dignetur decernere
bus justo ordine lex Romana statuatur de-
is corrigatur, et cæteris modus impona-

CCXXI. — *De accusatis episcopis.*

Felicis papæ, cap. 4.) Si primates accusato-
rum cum eis pacificare familiariter mini-
t, tunc tempore legitimo eos ad synodum
nvocatam, non infra angusta tempora
avocent, et prius eis per scripta significant
ponitur, ut ad responsionem præparati
Nam si, aut vi aut timore, ejecti aut suis
liati fuerint, nec canonicè vocari ad syno-
it, nec respondere æmulis debent ante-
rice restituantur, et sua omnia eis lega-
tur.

*— Quod non ita in ecclesiasticis agen-
sit negotiis sicut in sæcularibus.*

eiusdem, cap. 16.) Non enim in eccle-
ndum est negotiis sicut in sæcularibus.
legibus vocatus venerit, ut, cum in foro
æperit aliquis, non licet ante peractam
edere. In ecclesiasticis vero causa dicta
et, si necesse fuerit, aut si se prægravari

I. — *Quod nulli, papa vivente, alium eli-
gere liceat.*

Symmachi papæ, cap. 3.) Si quis pres-
aconus aut clericus, papa incolumi, et eo
subscriptionem pro Romano pontificatu
e, aut pitacio promittere, aut sacramen-
re tentaverit aut aliquod suffragium
el de hac causa privatis conventiculis
rare atque decernere, loci sui dignitate
one privetur.

CAP. CCXIV. — *De sessione episcopi.*

(Ex concil. Carthag.) In Ecclesia in concessu
presbyterorum, episcopus sublimior sedeat.

CAP. CCXXV. — *Item de ordinatione episcopi.*

(Ex dictis Theodori archiepiscopi.) In ordinatione
episcopi, ipse qui ordinat, missam celebrare debet,
et qui ordinatur similiter.

CAP. CCXXVI. — *Quæ sacerdotes Dei declinare
debeant.*

(Ex concil. Turonensi, cap. 1.) Quæcunque ad
aurium et ad oculorum pertinent illecebras, unde
vigor animi emolliri posse credatur, ut de aliquibus
generibus musicorum, aliisque nonnullis rebus,
omnes Dei sacerdotes se abstinere debent: quia
per aurium oculorumque illecebras vitiorum turba
ad animum ingredi solet, histrionum quoque tur-
pium et obscænorum insolentias jocorum ipsi animo
effugere, cæterisque sacerdotibus effugienda prædi-
care debent.

CAP. CCXXVII. *De hæreditate episcopi, cæterorumque
ecclesiasticorum.*

*(Ex concil. apud Altheim habito, cap. 37, cui
interfuit rex Conradus.)* Sed et hoc ibidem inventum
est de episcopis, presbyteris et clericis, si hæredi-
tatem a Domino rege, vel ab alio principe, vel amico
suo, seu per hæreditariam sortem sibi devenerit,
vel acquisierunt, donare eis liceat hanc cui volue-
rint, dum vivunt, pro remedio animæ, ad Ecclesiam
quæcunque elegerint, vel consanguineis suis vel
amicis. Sin autem antea obierint quam firmiter
perfecerint, altari cui serviunt omnia perpetuo
sanctificentur, et in jus tradantur. Similiter de pres-
byteris statutum est. Hildibertus Moguntinensis
archiepiscopus subscripsit. Robertus Treverensis
archiepiscopus subscripsit. Unni Hameburgensis
archiepiscopus subscripsit. Adaluardus Fardinensis
episcopus subscripsit. Richwynus Argentinensis
episcopus subscripsit. Notingus Constantiensis epi-
scopus subscripsit. Unewanus Padarbrunnensis epi-
scopus subscripsit. Udalricus Augustensis episcopus
subscripsit. Bernhardus Halwartanensis episcopus
subscripsit. Rumaldus Minugardenowardensis epi-
scopus subscripsit. Eberis Mindunensis episcopus
subscripsit. Necnon et abbates cum cæteris sacri
ordinis viri subscripserunt.

CAP. CCXXVIII. — *Ne episcopi propter suam quie-
tem plebem sibi commissam negligere præsumant.*

*(Ex concil. apud Sanctum Medardum, præsentem
Carolo rege, cap. 5.)* Providendum est ne episcopi
propter suam quietem ad remotiora loca secedentes,
et suum ministerium negligentes, proprias deserant
civitates: sed aut parochias suas cum officii effica-
cia circumeant, aut cum religione in suis civitati-
bus canonicè cum filiis suis degant. Presbyteros
etiam sibi commissos, doctrina, castitate, et sobrie-
tate, atque hospitalitate secundum suum ministerium
ornari compellant.

CAP. CCXXIX. — *De episcopis qui non visitatis parochiis pretium servitutis requirunt.*

(*Ex concil. Triburiis habito tempore Arnolphi regis, cap. 26.*) Delata est coram sancta synodo querimonia plebium, eo quod sint quidam episcopi nolentes ad prædicandum, vel ad confirmandum, suis per annum parochias circumire: qui tamen exigant ut mansiones quibus in profectioe uti debuerant, alio pretio redimant qui parare debent. Quæ duplex infamia et negligentia et avaritia sanctæ synodo horrore fuit magno, et statuerunt ne quis ultra exerceat id cupiditatis ingenium, et ut sollicitiores sint episcopi de suis gregibus visitandis.

CAP. CCXXX. — *De purgatione episcoporum.*

(*Ex concil. apud Alth. habito præsentate Conrado rege, cap. 16.*) Statuimus propter Dei dilectionem, et proximi, et fidelium honorem catholicorum, et præcipue ob multitudinem, scandala eruenda et funditus extirpanda, et perturbationes quæ noviter exorta sunt et oriuntur, necnon ut omnes sciant nos episcopos, tales Dei misericordia nequaquam esse quales dicimur, exemplum sancti Leonis papæ, qui, supra quatuor Evangelia jurans, coram populo se purgavit, sequi et imitari, salva tamen auctoritate canonica.

CAP. CCXXXI. — *De eo qui ex monacho factus fuerit episcopus.*

(*Ex eodem concil. præsentate rege Conrado, cap. 36.*) Statutum et rationabiliter secundum sanctos Patres a synodo est firmatum ut monachus quem canonica electio a iugo regulæ monasticæ professionis absolvit, et sacra ordinatio de monacho episcopum facit, velut legitimus hæres paternam sibi hæreditatem postea jure vindicandi potestatem habeat. Sed quidquid acquisierat, vel habere visus fuerat, monasterio relinquat, et abbatis sui, qui fuerat secundum regulam sancti Benedicti, arbitrio. Postquam enim episcopus ordinatur, ad altare ad quod sanctificatur et titulatur, secundum sacros canones, quod acquirere poterit restituat.

CAP. CCXXXII. — *De illo qui de aliqua hæresi infamatur, quod in sacro conventu formulam istius professionis recitare debeat.*

(*Ex epist. Cyril. ad Joannem Antioch.*) Ego N. hac scriptura quam manu mea perscripsi, profiteor sequens sanctum iudicium Patrum Nicæusæ synodi trecentorum decem et octo, vel Chalcedonensis synodi universale concilium, cujus definitionem sedes apostolica confirmavit: quod etiam beatissimi papæ Leonis epistola ad sanctæ memoriæ Flavianum Constantinopolitanæ urbis episcopum nostrum data prædicatione lucidissimæ veritatis exposuit. Confiteor unum eundemque Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Dei patris perfectum: eundem in deitate perfectum, eundem in humanitate Deum vere, et hominem vere. Ipsum eundemque ex anima rationali et carne consubstantialem Patri secundum deitatem, consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, in omnibus simi-

lem nobis absque peccato: ante sæcula quidem de Patre genitum secundum deitatem: in novissimis vero diebus eundem propter nos et propter nostram salutem de virgine Maria, quæ eundem Deum peperit secundum humanitatem, unum eundemque Christum Filium Dei Dominum unigenitum in duabus naturis, inconfuse, inconvertibiliter, individue, et inseparabiliter cognitum, nequaquam naturam differentia sublata propter unionem, sed potius salva manente proprietate utriusque naturæ, in unam non in duas concurrisse personas. Sed unum eundemque Filium unigenitum Deum, verum Dominum Jesum Christum, sicut olim prophetæ de eo, vel ipse nos Christus per semetipsum Dominus erudit. Qui autem ita non sentiunt, cum Nestorio et Eutyche, vel eorum sectatoribus æterno anathemate dignos esse pronuntio.

CAP. CCXXXIII. — *De damnatis episcopis, et post reconciliatis.*

Joannes Chrysostomus a duabus synodis orthodoxorum episcoporum fuit dijudicatus, sed iterum fuit restitutus. Marcellus episcopus Ancyre Galatiæ depositus fuit, sed postmodum proprium recepit episcopatum. Asclepius dijudicatus a synodo, Ecclesiam suam postea recepit. Lucianus episcopus Adrianopolites, damnatus a papa Julio, recepit Ecclesiam sui episcopatus. Cyrillus Hierosolymitanus episcopus depositus fuit, postea reconciliatus est Ecclesie suæ. Simili modo et Polychronium ejusdem Ecclesie Hierosolymitanæ pontificem Xistus papa damnavit, et iterum ipse eum reconciliavit. Innocentius papa Photinum damnavit episcopum, sed ipse postea eum in proprium restituit locum Ecclesie suæ. Misenum episcopum a Felice papa damnatum, Gelasius papa successor illius et communicavit, et Ecclesie suæ restituit. Leontius dum esset presbyter depositus fuit, sed postea in Antiochia patriarcha exstitit. Gregorius vero quartus papa Theodosium, quem Engenius ejus antecessor presbyterii honore privaverat, sanctæ Ecclesie Signinæ consecravit episcopum. Ybas namque episcopus dijudicatus fuit, sed sancta synodus canonice suam illi restituit Ecclesiam. Rothadum vero episcopum sanctæ Suessoniensis Ecclesie, a synodo cui Carolus interfuit rex condemnatum, et Soffrenum Placentinum episcopum merito reprobatum, Nicolaus papa ambos reconciliavit.

De episcoporum transmutatione.

Quia vero episcoporum plurimi ex aliis civitatibus ad alias propter necessitatem seu utilitatem temporum sunt migrati et transmutati, quorum nomina hæc sunt: Peregines in Petris est ordinatus episcopus, sed quoniam cives ejus civitatis eum suscipere noluerant, Romanæ civitatis episcopus jussit eum inthronizari in Corintho metropoli, defuncto ejus episcopo eique donec vixit Ecclesie præfuit. Dosideum Seleuciæ episcopum, Alexander Antiochenus episcopus in Tharsum Ciliciæ transmutavit. Reverentius ab Argis Phœnicie in Tyrum transmi-

est. Joannes de Gordolinia mutatus est in Pro-
m, et ei præcedit Ecclesiæ. Palladius ab He-
i mutatus est in Asponam. Alexander, ab alia
poli, in Andrinopolim mutatus est. Gregorius
zenus prius civitatis Cappadociæ fuit episcopus
usima dicitur, deinde a beato Basilio et aliorum
orum consensu in Anzianco constitutus est.
is prius Sebastie Ecclesiæ præfuit, et postea
hiæ præsul est constitutus. Theusebins ab

A Apamia Asiæ transfertur in Eudoxiopolim, quæ du-
dum Salambria vocabatur. Polycarpus, de urbe ante
Pristena Mysiæ, in Nicopolim Traciæ mutatus est.
Hierophilus, de Trapezopoli Frisiæ, transmigratus est
in Platinopolim Thraciæ. Optimus, ab Agardamia
Frigiæ, in Antiochiam Pisiæ transmigratus est.
Silvanus, a Philippopoli Thraciæ, mutatus est in
Trondam.

FINIS LIBRI PRIMI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI SECUNDI.

De ordinationibus presbyterorum et reliquo-
ordinum.
æ presbyteri necessaria discere et scire
ant.
eadem re.
od ordinationes fieri non debeant nisi in loco
o et religioso.
od Abraham primus sit appellatus presbyter,
uare presbyteri nominentur.
uod nullus ex ecclesiastico ordine absolute
at ordinari.
uod sub aspectu audientium ordinationes ce-
ari non debeant.
uod turbis electionem promovendorum facere
eat.
od episcopum vel presbyterum ante triginta C
s ordinare non liceat.
presbyteris qui ante triginta annos ordinan-

uod ante XXV annos diaconi non sint ordi-
li.
uod in veteri lege præcipiatur ut ante XXV
s levitæ in tabernaculo non servirent.
De presbyteris qui sine examine sunt pro-
i.
le eo qui sibi volens aliquod membrum trun-
rit.
le clericis qui a medicorum incisione claudi
iuntur.
le illis qui invident fratrum provectionibus.
Ut seditioarii non ordinentur.
Quod illitteratus, et aliquo membro imminutus,
rehi non debeat.
le filiis concubinarum.
It dæmonibus similibusque passionibus irre-
sacra tractare non debeant.
It de servili conditione, nisi prius a dominis
priis libertatem habeant, nulli ordinentur.
De eadem re.
De bonis illorum qui a dominis propriis liber-
donantur.
Ut servus, nesciente domino suo, ordinari
debeat.
De his qui libertatem a dominis suis ita per-
unt, ut nullum sibi obsequium retentent.

B XXVI. De servis ordinandis secundum ecclesiastica
mandata, quoniam ingenui fieri debent.
XXVII. De eadem re.
XXVIII. De eadem re.
XXIX. De eadem re.
XXX. Exemplar libertatis de proprio servo.
XXXI. De servorum ordinatione.
XXXII. De ecclesiarum servis.
XXXIII. Ut pœnitentes et digami non promovean-
tur.
XXXIV. Energumeni non solum non assumendi sunt
ad clerum, sed inventi ab officio removendi.
XXXV. Ut nullus ex pœnitentibus ordinetur.
XXXVI. De actoribus et procuratoribus, si ordinari
debeant.
XXXVII. Ut de pœnitentibus nullus admittatur ad
clerum.
XXXVIII. Laicus, si secundo uxorem duxerit, clericus
non fiat.
XXXIX. Ut nullus episcopus alterius parochianum
retinere præsumat.
XL. Ut ab alieno episcopo ordinatus in clero non
maneat.
XLI. De quodam episcopo qui alterius episcopi cle-
ricum, eo nolente, ordinaverat.
XLII. Ut nemo clericum alienum suscipiat, sine
voluntate episcopi sui.
XLIII. Ut nullus episcopus alienum clericum sine
litteris sui episcopi suscipiat.
XLIV. De presbyteris et diaconibus qui sine litteris
episcopi sui ambulant.
XLV. De eadem re.
XLVI. Ut quisque ordinatur litteras ab ordinatore suo
accipiat.
XLVII. Ut ordinatus quisque in illis locis permaneat
ad quæ ordinatus est.
XLVIII. De presbytero qui confessus fuerit quod
ante ordinationem peccaverit.
XLIX. De eadem re.
L. Ut nullus presbyter absque sacerdotalibus vesti-
mentis missam celebret.
LI. Ut clericus inter tentationes ab officio non de-
clinat.
LII. Ut omnis presbyter in sua ecclesia singulis Do-
minicis diebus aquam benedicat.

- LIII. Item de aqua benedicenda.
 LIV. Ut missæ peculiare in diebus solemnibus non fiant.
 LV. De ministerio presbyterorum, vel quid eis commissum sit.
 LVI. Ut singuli presbyteri singulos habeant clericos.
 LVII. Quod presbyterorum fides primum discutienda sit.
 LVIII. De eadem re.
 LIX. Quod in primis prædicandum sit qualiter credere debeant.
 LX. De eadem re.
 LXI. De eadem re.
 LXII. Ut omnis presbyter parochianis suis Symbolum et Orationem Dominicam insinuet.
 LXIII. De eadem re.
 LXIV. De dilectione Dei et proximi.
 LXV. De criminibus quibus homines cum diabolo deputantur.
 LXVI. Ut de auditorio nullus egrediatur sacerdote verbum faciente.
 LXVII. De eadem re.
 LXVIII. De eadem re.
 LXIX. De precibus post allocutionem.
 LXX. Ut omnis presbyter in diebus festis populum admoneat quas preces ad Deum fundere debeat.
 LXXI. Ut presbyteri plebes admoneant ut bubulcos et porcarios in principalibus festis ad missam venire permittant.
 LXXII. De admonitione presbyterorum.
 LXXIII. Quomodo unusquisque orare debeat.
 LXXIV. De filiis, quomodo parentibus obedire debeant.
 LXXV. De illis qui principales festivitates in villis celebrant.
 LXXVI. De eadem re.
 LXXVII. Ut presbyteri plebibus annuntient qui dies sint feriandi per annum.
 LXXVIII. Ut presbyteri cum festivitates annuntient, vigiliarum non obliviscantur.
 LXXIX. Ut ad salutationes sacerdotales, ad missam, omnes devote respondeant.
 LXXX. Ut nullus ordinatus per sancta discurrat, ecclesiæ suæ cura derelicta.
 LXXXI. De dominica die qualiter sit veneranda.
 LXXXII. Item de die Dominica.
 LXXXIII. De eadem re.
 LXXXIV. De eadem re.
 LXXXV. De eadem re.
 LXXXVI. De eadem re.
 LXXXVII. De eadem re.
 LXXXVIII. Ut nullus in Dominicis diebus genua flectat.
 LXXXIX. Ut presbyteri privatim fidelibus desiderantibus benedicant, et ut omnis presbyter per familias, per agros, per privatas domos habeat facultatem benedictiones aperire.
- A XC. Ut presbyteri benedictionem episcopalem super plebem facere non debeant.
 XCI. Ut nullus presbyter alterius plebesanum eo nolente recipiat.
 XCII. De alterius presbyteri plebesano.
 XCIII. De ordinatis et reliquis fidelibus, quod sine licentia sui episcopi nil agere debeant.
 XCIV. De eadem re.
 XCV. De eadem re.
 ZCVI. Quod non liceat clericum in duarum civitatum simul conscribi ecclesiis.
 XCVII. De ordinatis, ne de civitate in civitatem contra jus canonum transferantur.
 XCVIII. De eadem re.
 XCIX. Ne presbyteri causa legationis per diversa mittantur loca, cura animarum relicta.
 C. Quod presbyteri assidue legere debeant.
 CI. Ut presbyteri sine horariis non vadant.
 CII. Ut clericus artificio honesto victum quærat.
 CIII. De eadem re.
 CIV. De presbyteris, matutinali officio expleto quid agere debeant.
 CV. De eadem re.
 CVI. Quod magnum periculum sit aliquem fieri iudicem vitæ alienæ, qui nescit suam temperare.
 CVII. Ut presbyteri juxta ecclesiam illorum hospitentur.
 CVIII. De presbytero, si uxorem acceperit, deponatur.
 CIX. De eadem re.
 CX. De eadem re.
 CXI. De eadem re.
 CXII. De eadem re.
 CXIII. Ut ancillæ a cellario presbyterorum removeantur.
 CXIV. Quod diaconi, sicut episcopus et presbyter, cessare debeant ab opere conjugali.
 CXV. De eadem re.
 CXVI. De eadem re.
 CXVII. De incontinentibus.
 CXVIII. De ordinatis, si capti fuerint in fornicatione, perjurio aut furto.
 CXIX. De ordinatis, si usuras exercuerint.
 CXX. De eadem re.
 CXXI. De eadem re.
 CXXII. De eadem re.
 CXXIII. De eadem re.
 CXXIV. De eadem re.
 CXXV. Item de usurariis.
 CXXVI. Quid sit usura.
 CXXVII. De eadem re.
 CXXVIII. De eadem re.
 CXXIX. Ut nullus ex ecclesiastico ordine edendi vel bibendi causa tabernas ingrediatur.
 CXXX. Ut nullus ex sacro ordine cibi vel potus causa tabernas ingrediatur.
 CXXXI. De eadem re.
 CXXXII. Ut illi quibus uxores ducendi licitum non est, aliorum nuptias devitent.
- B
 C
 D

- quod non oportet in bigami nuptiis pran- A
sbyterum.
De eadem re.
De eadem re.
Ut nullus clericus in alia civitate susci-
ne commendatitiis epistolis.
De eadem re.
De clericis fugitivis, ne ab aliis recipian-

Ut peregrini clerici sine litteris sui epi-
n recipiantur.
erici in aliena civitate non maneant, nisi
is loci mores eorum prævideat.
clericis et monachis qui sine litteris epi-
i vagantur.
eadem re.
pauperibus et indigentibus auxilio, cum
untur, pacificis litteris sit subveniendum.
illi clerici qui in alias provincias suos
ur seniores, sine formata ministrare non
untur.
od clerico non liceat alienas possessio-
ducere aut sæcularibus se negotiis immi-

nullus laicus presbyterum suum villica-
plicare præsumat.
e illis presbyteris qui contra statuta ca-
villici fiunt, et aliis sibi non concessis im-
r negotiis, viliisque non admittendis.
Nulli clericorum, ne subdiacono quidem, C
um carnale conceditur.
e principibus qui solent suos sacerdotes
lis ministeriis deputare.
is qui Deo servire disponunt, ut ad mini-
am domorum non accedant.
si liceat aliquem ex clero conductorem
um fieri.
i quilibet ordinatus infra muros civitatis
et ad sacrificium quotidianum non vene-
icus non habeatur.
eadem re.
od omnes sacerdotes Domini oporteat do-
cæteros instruant et sibi proficiant.
inguli presbyteri singulis annis suo epi-
ministerio suo rationem reddant. D
omnis presbyter sibi subditos fidem discere
gat.
alem professionem presbyteros aut diaco-
episcopo oporteat facere, quando per pa-
constituantur.
alli monacho non sacerdoti, vel laico quan-
t erudito prædicare permittitur.
parochiarum clerici ab episcopis suis cano-
ant.
d nulli sacerdotum canones liceat igno-

presbyteris parochialibus, cum convene-
se inebriare non audeant.
eadem re.
- CLXIII. De eadem re.
CLXIV. De eadem re.
CLXV. Ne clerici, necnon viri religiosi, ante horam
tertiam convivia ineant.
CLXVI. De presbyteris, ut hospitales sint.
CLXVII. De eadem re.
CLXVIII. Ut presbyteri plebes suas ut hospitales sint
admoneant.
CLXIX. Ut cibus sacerdotum semper lectio divina
misceatur.
CLXX. De clericis intemperate viventibus.
CLXXI. De clericis scurrilibus.
CLXXII. De eadem re.
CLXXIII. Ut clericus fidejussor non sit.
CLXXIV. Ut clericus barbam non nutriat.
CLXXV. De clericis per creaturam jurantibus.
CLXXVI. De clericis qui adulationibus et proditio-
nibus vacare deprehenduntur.
CLXXVII. De ordinatis qui solent contra ecclesia-
stica mandata auribus principis molestiam in-
ferre.
CLXXVIII. De illis qui episcopis suis ne eos ad am-
pliores honorem in Ecclesia sua promoveant, con-
tradiciunt.
CLXXIX. De presbytero certo crimine deposito, si
de ministerio sibi interdicto aliquid agere præ-
sumpserit.
CLXXX. De presbytero vel diacono damnato, qui
imperatoris auribus molestus extiterit.
CLXXXI. De presbytero qui pravis exemplis mala
de se suspicari permiserit.
CLXXXII. De eadem re.
CLXXXIII. Si clericus adversus clericum habet ne-
gotium, ut ad sæcularia non recurrat iudicia.
CLXXXIV. De presbyteris qui a plebibus infama-
buntur, quomodo purgari debeant.
CLXXXV. Si aliquis ex ordinatis ab episcopo suo
damnatus fuerit, ut non debeat ab aliquo defen-
sari.
CLXXXVI. De presbytero a populo accusato.
CLXXXVII. De clericis convictis et confessis, si in-
tra annum causam suam purgare contempserint,
nulla vox eorum post audiatur.
CLXXXVIII. Ut nullus ex ordinatis laico jurare præ-
sumat.
CLXXXIX. Si presbyter aut diaconus in fornica-
tione, aut perjurio, aut furto captus fuerit, ab of-
ficio suspendatur.
CXC. De ordinatis, si aliquis illorum percussor ex-
stiterit.
CXCI. De presbyteris qui propter suam negligen-
tiam degradantur.
CXCII. De ordinatis, si injuste degradati fuerint.
CXCIII. De ordinatis qui episcopum proprium con-
temnunt.
CXCIV. Si presbyter contra suum episcopum infla-
tus schisma fecerit, ut anathematizetur.
CXCV. De illis qui aliquem ex ordinatis falso crimine
appetierint.

- CXCVI. Ut crinator crimen criminati litteris comprehensum, ante accusationem episcopo suo representet.
- CXCVII. Ut nullus ex ordinatis se proclamet in synodo nisi scriptis.
- CXCVIII. De clericorum accusatoribus, si unum ex objectis probare non potuerint, ad cætera non admittantur.
- CXCIX. De episcopo aut presbytero, si causa criminalis eis reputata fuerit, quomodo se expurgare debeant.
- CC. Ut clerici ab alienis iudicibus non constringantur.
- CCI. Criminantem injuste et non probantem verbis publice castigandum, et in exilium deportandum.
- CCII. Ut si quis clericum accusaverit, et testimoniare non potuerit, accusator pœnam accusati accipiat.
- CCIII. Ut sicut laici clericos in sæcularibus in sua accusatione non recipiunt, ita nec ipsi in sacerdotum recipiantur.
- CCIV. Ut testimonium laici contra clericum nemo suscipiat.
- CCV. De ordinatis si accusati fuerint, quod testibus se excusare debuerint.
- CCVI. De substantia defuncti presbyteri, cujus esse debeat.
- CCVII. De presbyteris qui sine testamento discesserint.
- CCVIII. De clericis qui laicalibus vestimentis utuntur.
- CCIX. De eadem re.
- CCX. De clericis qui otiose in nudinis deambulant.
- CCXI. Ut nullus ex clero arma militaria portet.
- CCXII. Ut omnes clerici magis confidant in defensione Dei quam in armis.
- CCXIII. De illis qui ex ecclesiastico ordine, aut venantur, aut cum accipitribus jocantur.
- CCXIV. De servis Dei, ut omnes silvaticæ vagationes cum canibus et accipitribus illis interdicantur.
- CCXV. Ut clericos discordantes episcopus sua potestate reconciliet.
- CCXVI. De clericis qui proruperint in mutuam cædem.
- A CCXVII. De eadem re.
- CCXVIII. De officiis et ministeriis septem diaconorum cum subdiaconibus, et sequentium ordinum ministris observandis.
- CCXIX. De numero certo diaconorum.
- CCXX. De eadem re.
- CCXXI. Ut diaconi coram presbyteris non sedeant.
- CCXXII. De diaconibus qui se presbyteris anteponunt.
- CCXXIII. Ut exorcistæ energumenis manus imponant.
- CCXXIV. De honore universis ordinibus competente.
- B CCXXV. De sacerdotibus qui adimplere suum ministerium nesciunt, nec discere volunt, quod ab officio sint removendi.
- CCXXVI. Ut inter clericos non computentur qui sub nullius episcopi disciplina inveniuntur.
- CCXXVII. Exemplar formatæ epistolæ quæ in Nicæna synodo a sanctis Patribus est formata et collaudata.
- CCXXVIII. De illo qui fugam fratris celaverit.
- CCXXIX. De illis qui presbyteros suos male tractaverint.
- CCXXX. Ut nomen papæ in Ecclesiis sanctis recitetur.
- CCXXXI. Ut presbyter aut diaconus qui canonicus non est, sed in villis habitat, nusquam summas festivitates celebret, nisi in civitatibus.
- C CCXXXII. Ut presbyteris potestas prædicandi in suis plebibus concedatur.
- CCXXXIII. De clericis qui in rixa interficiuntur.
- CCXXXIV. De clericis qui a dominis suis liberi facti sunt.
- CCXXXV. De presbyteris qui parochias fugerint, in quibus locati sunt.
- CCXXXVI. De presbyteris qui crimine capitali accusantur, et collegas, quibus se excusare possint, non habent.
- CCXXXVII. De prædicatione presbyterorum.
- CCXXXVIII. De ecclesiasticis, si sæculares potestates habere desiderant.
- D CCXXXIX. Ut viri veraces et Deum timentes in civitatibus et in publicis vicis decani constituantur.

naicis capitulorum finis.

BURCHARDI

ECCLESIAE WORMACIENSIS EPISCOPI

DECRETORUM LIBER SECUNDUS

DE SACRIS ORDINIBUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

ordinationem, congruentem dignitatem, officia, ministeriaque presbyterorum, reliquorumque ordinum ecclesiam complectitur.

De ordinationibus presbyterorum, et reliquorum ordinum.

il. Nannetensi, cap. 3.) Episcopus quationes facere disponit, omnes qui ad sacerdotium accedere volunt feria quarta ante ordinationem evocandi sunt ad civitatem, archipresbyteris qui eos repræsentare debent, episcopus e latere suo dirigere debet et alios prudentes viros, gnaros legis exercitatos in ecclesiasticis sanctionibus, modorum vitam, genus, patriam, ætatem, locum, locum ubi educati sint, si sint bene in lege Domini instructi, diligenter investigate omnia si fidem catholicam firmiter verbis simplicibus asserere queant. Ipsi huiusmodi hoc committitur cavere debent ne gratia, aut cujuscunque muneris cupiditas a vero deviet, ut indignum, et minus ad sacros gradus suscipiendos episcopi applicent. Quod si fecerint, et ille qui inserit ad altare removebitur, et illi qui tibi Spiritus vendere conati sunt, coram eodem damnati, ecclesiastica dignitate careant per tres continuos dies diligenter exant sic Sabbato qui probati inventi sunt d præsententur.

hæc presbyteri necessario discere et scire debeant.

August.) Quæ ipsis sacerdotibus necessarii discendum, id est: liber sacramentarius, antiphonarius, baptisterium, Canon pœnitentialis, Psalterium, Homilium anni Dominicis diebus, et singulis aptæ. Ex quibus omnibus si unum sacerdotis nomen vix in eo constabit, quia losæ sunt evangelicæ minæ quibus dicitur ducatum præstet, ambo in foveam

CAP. III. — *De eadem re.*

Zephyrini papæ, fratribus per Ægyptum

0.) Ordinationes vero presbyterorum et

A levitarum tempore congruo, et multis coram astantibus solemniter agite, et probabiles ac doctos viros ad hoc opus constituite, ut illorum societate et adjumento plurimum gaudeatis.

CAP. IV. — *Quod ordinationes fieri non debeant, nisi in loco certo et religioso.*

(Ex concil. Meldensi, cup. 6.) Illi qui ordinari petunt, nullatenus ordinentur, nisi in loco certo et religioso, vel etiam in civitate saltem uno anno immorentur, ut de vita et conversatione atque de doctrina illorum certitudo possit agnosci.

CAP. V. — *Quod Abraham primus sit appellatus presbyter, et quare presbyteri nominentur.*

(Ex epist. Anacleti papæ omnibus episcopis per Italiam constitutis missa, cap. 22.) Porro et Mosis præcipitur ut eligat presbyteros, id est seniores. Unde et in Proverbiis dicitur: Gloria senum canities. Hæc vero canities sapientiam designat, de qua scriptum est: Canities hominum prudentia est. Cumque nongentos et amplius annos ab Adam usque ad Abraham vixisse homines legimus, nullus alius primus appellatus est presbyter, id est senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus vixisse annis convincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam, presbyteri nominantur. Initium enim sacerdotii Aaron fuit: licet Melchisedech prior obtulerit sacrificium Deo, et post hunc Abraham, Isaac et Jacob. Sed hi spontanea voluntate, non sacerdotali auctoritate, ista fecerunt.

CAP. VI. — *Quod nullus ex ecclesiastico ordine absolute debeant ordinari.*

(Ex concil. Chalcedon. cap. 6.) Nullum absolute ordinari debere presbyterum aut diaconum, nec quemlibet in ecclesiastico gradu, nisi specialiter Ecclesie civitatis, aut possessionis aut martyris, aut monasterii nomen, cui ordinandus est, pronuntietur, Qui vero absolute ordinantur, decrevit sancta synodus irritam haberi hujusmodi manus impositionem, et nusquam posse ministrare, ad ordinantis injuriam.

CAP. VII. — *Quod sub aspectu audientium ordinationes celebrari non debeant.*

(Ex concil. Laodicensi, cap. 4.) Quod non oporteat ordinationes sub aspectu audientium celebrari.

CAP. VIII. — *Quod turbis electionem promovendorum facere non liceat.*

(Ex eodem, cap. 13.) Quod non sit permittendum

turbis electiones eorum facere qui sunt ad sacerdotium provehendi.

CAP. IX. — *Quod episcopum vel presbyterum ante triginta annos ordinare non liceat.*

(*Ex concil. Agathens., cap. 7.*) Episcopum vero vel presbyterum ante triginta annos, id est antequam ad viri perfecti ætatem perveniat, nullus metropolitanorum ordinare præsumat: ne per ætatem quod aliquoties evenit, aliquo errore detineantur.

CAP. X. — *De presbyteris qui ante XXX. annos ordinantur.*

(*Ex decr. Fabian, papæ Orientalib. missis.*) Si quis triginta ætatis suæ non impleverit annos, nullo modo presbyter ordinetur, etiam si valde sit dignus: quia et ipse Dominus tricesimo anno baptizatus est, et sic cœpit docere. Oportet ergo eum qui ordinandus est, usque ad hanc ætatem legitimam consecrari.

CAP. XI. — *Quod ante XXV annos diaconi non sint ordinandi.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 16.*) Placuit ut ante viginti quinque annos ætatis, nec diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur, et ut lector populum non salutet.

CAP. XII. — *Quod in veteri lege præcipiatur ut ante vigesimum quintum annum Levitæ in tabernaculo non servirent.*

(*Ex concil. Toletano, cap. 20.*) In veteri lege ab anno vigesimo et quinto Levitæ in tabernaculo servire præcipiuntur, cujus auctoritatem in canonibus sancti Patres secuti sunt. Nos et divinæ legis, et conciliorum præcepti immemores, infantes et pueros Levitas facimus ante legitimam ætatem, ante experientiam vitæ. Ideoque ne ulterius fiat a nobis, et divinæ legis et canonum admonemur sententiis: sed viginti quinque annorum ætatis Levitæ consecrentur, et triginta annorum presbyteri ordinentur: ita ut secundum apostolicum præceptum probentur primum, et sic ministrent, nullum crimen habentes.

CAP. XIII. — *De presbyteris qui sine examine sunt provecti.*

(*Ex concil. Nicæn., cap. 9.*) Si qui presbyteri sine examine sunt provecti, vel cum discuterentur peccata sua confessi sunt, et homines contra canones commoti, manus confessis imponere tentaverunt, tales regula non admittit: quia quod irreprehensibile est catholica defendit Ecclesia.

CAP. XIV. — *De eo qui sibi volens aliquod membrum truncaverit.*

(*Ex decr. Innocentii papæ, cap. 28.*) Qui igitur partem digiti sibi abscidit volens, hunc ad clerum canones non admittunt. Cui vero casu hoc accidit, etsi in clero fuerit repertus, non abjici.

CAP. XV. — *De clericis qui a medicorum incisione claudi efficiuntur.*

(*Ex concil. Hilerdensi, cap. 20.*) Si quis in infirmitate positus clericus, et medicorum incisione claudus efficitur, promoveri ad sacros ordines eum non denegamus.

CAP. XVI. — *De illis qui invident fratrum provectionibus.*

(*Ex concil. Africano, cap. 54.*) Clericus invidens fratrum provectionibus, donec in vitio est, non promoveatur.

CAP. XVII. — *Ut seditioarii non ordinentur.*

(*Ex eodem, cap. 67.*) Seditioarios nunquam ordinandos clericos, sicut nec usurarios vel injuriarum suarum ultores.

CAP. XVIII. — *Quod illiteratus et aliquo membro imminutus provehi ad sacros ordines non debeat.*

(*Ex epist. Gelasii papæ, cap. 16.*) Illiteratos quoque, aut aliqua parte corporis imminutos, nullus præsumat ad clerum provehere. Quia nec litteris carens, sacris esse potest aptus officiis, et vitiosum nihil Deo prorsus offerri legalia præcepta sanxerunt. Similiter qui seipsos abscindunt.

CAP. XIX. — *De filiis concubinarum.*

(*Ex concil. Aurelian., cap. 10.*) De his qui ex concubinis filios habent, et uxores legitimas posthabuerunt, et, defunctis uxoribus, sibi concubinas publice sociant, id observandum censuimus, ut sicut eos qui jam clerici per ignorantiam ordinati sunt non removemus, ita statuimus, ne ulterius ordinentur.

CAP. XX. — *Ut dæmonibus similibusque passionibus irretiti sacra tractare non debeant.*

(*Ex epist. Gelasii papæ, cap. 19.*) Usque adeo sane comperimus illicita quæque prorumpere, ut dæmonibus similibusque passionibus irretitis mysteria sacrosancta tractare tribuatur. Et post pauca: Si corpore sauciatum aut debilem nequaquam sancta contingere lex divina permisit, quanto magis doni cælestis dispensatores esse non convenit, quod est deterius, mente perculsos.

CAP. XXI. — *Ut de servili conditione, nisi prius a dominis propriis libertatem habeant, nulli ordinentur.*

(*Ex concil. Triburien., cap. 25.*) Ut nulli de servili conditione ad sacros ordines promoveantur, nisi prius a dominis propriis legitimam libertatem consequantur. Cujus libertatis charta ante ordinationem in ambone publice legatur; et si nullus contradixerit, rite consecrabuntur. Porro servus non canonicè consecratus, postquam de gradu deciderit, ejus sit conditionis, cujus fuerat ante gradum.

CAP. XXII. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Leonis papæ, cap. 1.*) Admittuntur passim ad ordinem sacrum quibus nulla natalium, nulla morum dignitas suffragatur: et qui a dominis suis libertatem consequi minime potuerunt, ad fastigium sacerdotii, tanquam servilis vilitas hunc honorem jure capiat, provehuntur: et probari Deo posse creditur, qui domino suo necdum probare se potuit. Et post pauca: Debet enim esse immunis ab aliis, qui divinæ militiæ fuerit aggregandus, ut a castris Dominicis, quibus nomen ejus ascribitur, nullis necessitatum vinculis abstrahatur.

III. — *De bonis illorum qui a dominis propriis libertate donantur.*

Concil. Toletano, cap. 2.) De rebus vero illorum peculiari, quia dominis propriis libertate donantur, ut ad gradus ecclesiasticos promoveri, statutum est, ut in potestate dominorum quicquid ante libertatem habuerunt, utrum cedere voluerint, an sibi retinere.

IV. — *Ut servus, nesciente domino suo, ordinari non debeat.*

Concil. Aurelian., cap. 5.) Servus si absente domino, episcopo sciente quod servus servus aut presbyter fuerit ordinatus, ipso in officio permanente, episcopus cum suo duplici satisfactione compenset. Si vero episcopus servum nescierit, qui testimonium perhibuit eum supplicaverint ordinari, simili redempti teneantur obnoxii.

V. — *De his qui libertatem a dominis suis recipiunt, ut nullum sibi obsequium retentent.*

Concil. Tolet., cap. 73.) Quicumque libertatem a dominis suis ita recipiunt, ut nullum sibi obsequium patronus retentent, isti, si sine capitali sunt, ad clericatus ordinem liberantur: quia directa manumissione absoluti fiunt. Qui vero retento obsequio manent, pro eo quod adhuc patroni servituti tenentur obnoxii, nullatenus sunt ad ecclesiasticum promovendi, ne, quando voluerint eorum fiant ex clericis servi.

VI. — *De servis ordinandis secundum ecclesiam mandata, quomodo ingenui fieri debeant.*

Concil. Remensi, cap. 1.) Auctoritas ecclesienter admonet, insuper et majestas regie religioni assensum præbet, ut quemcumque acros ordines ex familia propria promovere quæque delegerit, in præsentia sacerdotum eorum simul et nobilium laicorum, ejus cui est subscriptione et manumissione sub testamento solemniter roboretur. Idcirco archiducus, Deo annuente Wormaciensis Episcopus, quemdam Ecclesiæ nostræ famulante Eberhardum, sacris ordinibus oblatum, in cornu, nobilium virorum in præsentia, auctoritatis testamentum statuo, ita ut ab hac die et tempore bene ingenuus, atque ab vitæ vinculo securus permaneat, tanquam ingenuus fuisset parentibus procreatus vel natus, quemque pergat partem quamcumque voluerit elegerit, ita ut deinceps nec nobis accessoribus nostris ullum debeat noxiæ servitium, sed omnibus diebus vitæ suæ a plenissimaque ingenuitate, sicut alii qui sunt ingenuitatis, per hunc manumissionis ingenuitatis titulum, bene semper ingenuus securus existat. Suum vero peculiare quod est, ut quod abhinc assequi poterit, faciat inde non canonicam auctoritatem libere quicquid. Et ut hæc ingenuitatis pagina inviolabilem

obteneat firmitatem, manu propria illam roboravimus.

CAP. XXVII. — *De eodem.*

(Ex concil. Toletano.) Debent autem suprascriptæ ingenuitatis chartæ non solum nomen illius qui has fieri rogat, sed etiam nomina sacerdotum et nobilium laicorum qui ibi fuerint, in ordine digesta, cum signis propria manu impressis continere. Nam sine horum astipulatione, pagina auctoritate testium nudata pro nihilo deputatur. Oportet etiam ut locum, diem, annum, et principem, et indictiones in fine vel in margine adnotatas habeant in hunc modum: Actum in illa civitate in domo sancti Petri, Kalendis illis anno Dominicæ incarnationis, illo regnante, illo rege, et præsidente in cathedra suprascriptæ civitatis episcopo illo, vel in monasterio illo, indictione illa, in Dei nomine feliciter, Amen. Ait enim Romana auctoritas: Quæcunque leges sine die et consule fuerint prolatae, non valeant.

CAP. XXVIII. — *De eodem.*

(Ex eodem concilio.) Instruendi sunt præterea laici, ut sciant quod nullatenus alio loco manumittere proprios possunt servos, quos Dominicis castris aggregari decreverunt, nisi in sacrosancta Ecclesia ordine supra notato. Quomodo enim clerici extra Ecclesiam libertatem consequi possunt, qui a lege mundana extranei sunt? Et quibus interdicitur ne ad sæculare judicium procedant, quomodo sæculari judicio a jugo servitutis absolvuntur? Sed fortasse dicit aliquis: Clericus fieri non permittitur, nisi ante susceptum clericatus officium, ingenuitatis dignitate potiatur. Re vera verum dicit. Et ideo quod infirmari vel vituperari potest, præcaveri debet.

CAP. XXIX. — *De eodem.*

(Ex eodem concilio.) Non solum autem qui ad clericatus ordinem promovendi sunt, in Ecclesia manumittendi sunt, verumetiam hi quos quisque pro remedio animæ suæ emancipari vult: quia sic scriptum quippe est in pacto Francorum.

CAP. XXX. — *Exemplar libertatis de proprio servo.*

(Ex eodem concilio.) Qui debitum sibi nexum, atque competens relaxat servitium, præmium in futuro apud Dominum sibi provenire non dubitet. Quapropter ego in Dei nomine ill., pro remedio animæ meæ, vel æterna retributione, in ecclesia, sancti Petri, vel illius sancti, sub præsentia episcopi, vel sacerdotum ibi consistentium, ac nobilium laicorum, ante cornu altaris istius ecclesiæ absolvo servum meum ill. per hanc chartam absolutionis et ingenuitatis ab omni vinculo servitutis, ita ut ab hac die et deinceps ingenuus sit, et ingenuus permaneat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus vel procreatus. Eam pergat partem quam maluerit, vel quam ei auctoritas canonica permittit, et sicut alii ingenui vitam ducat ingenuam. Nulli autem hæredum meorum ac prohæredum, nec cuicumque personæ alii quidquam debeat servitutis, vel libertatis obsequium, nisi soli Deo, cui omnia subjecta sunt, vel pro cujus amore ipsum devotus ad ejus

servitium obtuli. Peculiare vero suum quod ei dominus dederit, vel deinceps Deo auxiliante laborare potuerit, concessum in perpetuum habeat, ut inde faciat quidquid illi placuerit, secundum ecclesiasticas sanctiones. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse, aut aliquis de hæredibus meis, vel quælibet opposita persona contra hanc ingenuitatis chartam venire tentaverit, aut eam quolibet modo infringere voluerit, in primis iram Dei incurrat, et a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ extraneus efficiatur, et insuper cui litem intulit sexaginta solitos persolvat, et quod repetit evindicare non valeat, sed præsens ingenuitas, mea vel aliorum, bonorum hominum manibus roborata, cum astipulatione subnixa, omni tempore maneat incon-
vulsa.

CAP. XXXI. — *De servorum ordinatione.*

(*Ex eodem cap. 2.*) De servorum ordinatione, qui passim ad gradus ecclesiasticos indiscrete promoventur, placuit omnibus cum sacris canonibus concordare debere, et statutum erat ut nullus episcoporum deinceps nos ad sacros ordines promovere præsumat, nisi prius a dominis propriis libertatem consecuti fuerint : et si quilibet servus dominum suum fugiens, aut latitans, aut adhibitis testibus munere conductis, vel corruptis, aut qualibet calliditate vel fraude ad gradus ecclesiasticos pervenerit, decretum est ut deponatur, et dominus ejus eum recipiat. Si vero avus, aut pater, ab alia patria in aliam migrans, in eadem provincia filium genuerit, et ipse filius ibidem educatus, et ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, et utrum servus sit ignotum sit, et postea veniens dominus illius legibus eum acquisierit, sancitum est ut si dominus ejus illi libertatem dare voluerit, in gradu suo permaneat. Si vero eum catena servitutis a castris Dominicis abstrahere voluerit, gradum amittat : quia juxta sacros canones vilis persona manens sacerdotii dignitate fungi non potest.

CAP. XXXII. — *De ecclesiarum servis.*

(*Ex eodem concilio, cap. 33.*) De ecclesiarum vero servis communi sententia est decretum, ut archiepiscopi per singulas provincias constituti nostram auctoritatem sequantur : suffraganei autem illorum exemplar illius penes se habeant, et quando-
conque, de familia Ecclesiæ, utilis inventus aliquis ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, et coram sacerdotibus et omni clero ante cornu altaris, sicut in nostra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate, libertatem consequatur : et tunc demum ad gradus ecclesiasticos promoveatur.

CAP. XXXIII. — *Ut pœnitentes vel digami non promoveantur.*

(*Ex concil. Aurelaten., cap. 3.*) Ut digami vel pœnitentes, vel repudiatarum mariti, ad sacerdotium non promoveantur.

CAP. XXXIV. — *Energumeni non solum non assumendi sunt ad clerum, sed inventi ab officio removendi.*

(*Ex concil. Araus., cap. 6.*) Energumeni non solum non assumendi sunt ad ullum ordinem clericatus, sed etiam illi qui ordinati sunt ab imposito officio repellendi sunt.

CAP. XXXV. — *Ut nullus ex pœnitentibus ordinetur.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 68.*) Ex pœnitentibus quamvis bonus, clericus non ordinetur. Si per ignorantiam episcopi factum fuerit, deponatur a clero : quia se ordinationis tempore non prodidit fuisse pœnitentem.

CAP. XXXVI. — *De actoribus et procuratoribus, si ordinari debeant.*

(*Ex eodem, cap. 9.*) Magnus episcopus Astuagensis dixit : Quid dilectioni videtur vestræ, procuratores et actores etiam seu curatores pupillorum si debeant ordinari? Gratus episcopus dixit : Si, post deposita universa et reddita ratiocinia, actus vitæ ipsorum fuerint comprobati in omnibus, debent et cum laude cleri, si postulatus fuerit, honore numerari. Si enim ante libertatem negotiorum vel officiorum, ab aliquo sine consideratione fuerint ordinati, Ecclesia infamatur. Universi dixerunt : Recte omnia statuit sanctitas tua, ideoque ita nostra est quoque sententia.

CAP. XXXVII. — *Ut de pœnitentibus nullus admittatur ad clerum.*

(*Ex concil. Toletan. 1, cap. 1.*) Item placuit ut pœnitentes non admittantur ad clerum, nisi tantum, si necessitas aut usus exegerit, inter ostiarios deputentur, vel inter lectores, ita ut Evangelia et Apostolum non legant. Si qui autem ante ordinati sunt subdiacones, inter subdiacones habeantur, ita ut manum non imponant, aut sacra contingant. Ex eo vero pœnitente dicimus, qui post baptismum, aut pro homicidio, aut pro diversis criminibus gravissimisque peccatis publicam pœnitentiam gerens sub cilicio, divino fuerit reconciliatus altario.

CAP. XXXVIII. — *Laicus, si secundo uxorem duxerit, clericus non fiat.*

(*Ex concil. Autelian., cap. 8.*) Si quis de laicis, post uxorem, aliam cujuscunque conditionis cognoverit mulierem, in clerum nullatenus admittatur.

CAP. XXXIX. — *Ut nullus episcopus alterius parochianum retinere præsumat.*

(*Ex decr. Adrian. pap., cap. 15.*) Nullus episcopus alterius parochianum præsumat retinere aut ordinare absque ejus voluntate, vel judicare : quia sicut irrita erit ejus ordinatio, ita et dijudicatio ; quoniam censemus nullum alterius judicis, nisi sui sententia teneri. Nam qui eum ordinare non potuit nec indicare ullatenus potest.

CAP. XL. — *Ut ab alieno episcopo ordinatus in clero non maneat.*

(*Ex concil. Mogunt., cap. 4.*) Ordinatus clericus ab alio episcopo non deprecante vel consentiente suo, in clero non maneat.

LII. — *De quodam episcopo qui alterius episcopi clericum, eo nolente, ordinaverat.*

concil. Afric., cap. 42.) Epigonius episcopus In multis conciliis hoc statutum est, etiam hoc confirmandum est a vestra prudentia, fratratissimi, ut clericum alienum nullus sibi præepiscopus, præter ejus arbitrium cujus fuerit s. Dico autem Julianum, qui ingratus est Dei iis per meam parvitatem in se collatis, itarium et audacem exstitisse, ut eum qui a metu est, cum esset puer egentissimus, mihi lem commendatus, cumque multis annis a retur, atque incresceret, hunc, ut dixi, baptis- esse in ecclesia mea per manum parvitatism onstat : idem in diocesi Mepaliensi lector esse it, imo annis ferme duobus legerat, nam ne- o contemptu immanissimo idem Julianus eum t, quem dicitur quasi proprium civem sui azaritani me inconsulto usurpare. Nam et em illum ordinavit. Hoc si liceat, pateat hæc i a vobis, beatissimi fratres. Sin minus, tam ens cohibeatur, ne se misceat communioni nam. Numidius episcopus dixit : Si, non postu- que consulta tua dignatione, id videtur fecisse us, judicamus omnes inique factum, atque e. Quapropter nisi idem Julianus correxerit n suum, et cum satisfactione eundem cleri- nem fuerat ausus ordinare, revocaverit tuæ contra statuta concilii faciens, contumaciæ paratus a nobis excipiet judicium. Epigonius C pus dixit : Ætate pater, et ipsa promotione issimus, vir laudabilis, frater et collega no- ictor, vult hanc petitionem generalem omni- ici.

LIII. — *Ut nemo clericum alienum suscipiat sine voluntate sui episcopi.*

conc. Carthag., cap. 20.) Ut clericum alienum, cedente proprio episcopo, nemo audeat vel e, vel promovere in ecclesia sibi credita, rum autem nomen etiam lectores, et psalmi- ostiarii retinent.

LIII. — *Ut nullus episcopus alienum clericum sine litteris episcopi sui suscipiat.*

eodem conc., cap. 6.) Privatus episcopus Be- D nus dixit : Suggero sanctitati vestræ ut sta- non licere clericum alienum ab aliquo suscipi teris episcopi sui, neque apud se retinere nec usurpare sibi de plebe aliena, ut eum ordinet nscientia ejus de cujus plebe est. Gratus epi- dixit : Hoc observare pacem custodit. Nam nsa concilii sanctissimi Sardinensis similiter m est, ut nemo alterius plebis hominem usur- ed si forte erit necessarium, petat a collega consensum habeat.

LIV. — *De presbyteris et diaconibus qui sine litteris episcopi sui ambulant.*

conc. Agathensi, cap. 5.) Presbyter et diaconus, ricus, si sine antistitis sui epistolis ambulat, ionem ei nullus impendat.

CAP. XLV. — *De eadem re.*

(Ex conc. Laodic., cap. 41.) Quod non oporteat sacerdotem, vel clericum, sine litteris proficisci canonicis.

CAP. XLVI. — *Ut quisque ordinatus litteras ab ordinatore suo accipiat.*

(Ex conc. Milivitano, cap. 14.) Deinde placuit, ut quicumque deinceps ab episcopis ordinantur, litteras accipiant ab ordinatoribus suis, manu eorum subscriptas, continentes annum Domini et diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.

CAP. XLVII. — *Ut ordinatus quisque in illis locis permaneat ad quæ ordinatus est.*

(Ex conc. Aurel., cap. 2.) De his qui in quibuscunque locis ordinati fuerint ministri, in ipsis locis perseverent.

CAP. XLVIII. — *De presbytero qui confessus fuerit quod ante ordinationem peccaverit.*

(Ex concil. Cabillon., cap. 5.) Si quis presbyter ante ordinationem peccaverit, et post ordinationem peccatum confessus fuerit, quod ante erraverit, non offerat, sed tantum pro religione nomen presbyteri portet. Si autem non ipse confessus, sed ab alio publice fuerit convictus, nec hoc ipsum habeat ut nomen presbyteri portet. Similiter et de diaconibus observandum est, ut si ipse confessus fuerit, ordinem subdiaconi retineat.

CAP. XLIX. — *De eodem.*

(Ex concil. Neocæsariensi, cap. 8.) Presbyter si præoccupatus corporali peccato promoveatur, et confessus fuerit de se quod ante ordinationem, deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officiis propter studium bonum. Quod si de se ipse non fuerit confessus, et argui manifeste nequiverit, potestatis suæ judicio relinquatur.

CAP. L. — *Ut nullus presbyter absque sacerdotalibus vestimentis missam celebret.*

(Ex concil. Remensi, cap. 4.) Ut nullus presbyter absque amictu, alba, et stola, et fanone, et casula ullatenus præsumat missam celebrare : et hæc sacra vestimenta mundissima sint, et in nitido loco infra ecclesiam collocentur : nec unquam presbyter his indutus extra ecclesiam exeat : quia hoc divina lex prohibet.

CAP. LI. — *Ut clericus inter tentationes ab officio non declinet.*

(Ex concil. Carthag., cap. 50.) Clericum inter tentationes ab officio declinantem, vel negligentius agentem, ab ipso officio dicunt removendum.

CAP. LII. — *Ut omnis presbyter in sua ecclesia singulis Dominicis diebus aquam benedicat.*

(Ex concil. Nannetensi, cap. 5.) Omnibus diebus Dominicis quisque presbyter in sua ecclesia ante missarum solemniam aquam benedictam faciat in vase nitido, et tanto mysterio convenienti, de qua populus intrans ecclesiam aspergatur, et atrium ejusdem ecclesie cum crucibus circumeundo similiter aspergat, et pro animabus ibidem quiescentibus oret. Et qui voluerit in vasculis suis accipiat ex ipsa aqua,

et per mansiones, et agros, et vineas, super pecora A quoque sua, atque super pabula eorum, nec non super cibos et potum suum conspergat.

CAP. LIII. — *Item de aqua benedicenda.*

(*Ex epist. Alexand. papæ, fratrib. per Ægypt. missa.*) Aquam enim sale conspersam populi benedicimus, ut ea cuncti aspersi sanctificentur. Quod et omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus populum sanctificabat, atque mundabat, quanto magis aqua quæ sale aspersa divinisque precibus sacrata est, populum sanctificat atque mundat? Et si sale asperso per Eliseum prophetam sterilitas aquæ sanata est, quanto magis divinis precibus sacrata aqua sterilitatem rerum aufert humanarum, et coinquinatos B sanctificat et purgat, et cætera bona multiplicat, et insidias diaboli avertit, et a phantasmatum versutiis hominem defendit?

CAP. LIV. — *Ut missæ peculiare in diebus solemnibus non fiant.*

(*Ex dictis August.*) Et hoc attendendum est, ut missæ peculiare quæ per dies solemnes a sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus a publicis missarum solemnibus quæ hora tertia canonice fiunt abstrahatur: quia pessimus usus est apud quosdam, in Dominicis diebus, sive in quibuslibet festivitibus mox missam celebrare, quam quis, et si pro defunctis sit, cum audierit abscedat, et per totum diem a primo mane ebrietati et comestationi potius quam Deo deserviat. Admonendus C est populus ut ante publicum peractumque officium ad cibum non accedat: sed omnes ad publicam sanctam matrem ecclesiam missarum solemnibus, et prædicationem auditori convenient: et ut sacerdotes missas hora tertia celebrent, ut populus a publicis solemnibus non abstrahatur. Sed sacerdotes qui in circuitu urbis aut in eadem urbe sunt, et populus, ut prædiximus, in unum ad publicam missarum celebrationem convenient, exceptis Deo sacratis feminis, quibus mos est ad publicum non egredi, sed claustris monasterii contineri.

CAP. LV. — *De ministerio presbyterorum, vel quid eis commissum sit.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Vos presbyteri veraciter nosse debetis, et semper meminisse, quia nos, quibus regendarum animarum cura commissa est, pro his qui nostra negligentia pereunt rationem reddituri sumus: pro his vero quos verbis et exemplis lucrati fuerimus præmium æternæ vitæ percipiemus. Nobis enim a Domino dictum est: Vos estis sal terræ. Quod si populus fidelis cibus est Dei, ejusdem cibi condimentum nos sumus. Scitote vestrum gradum nostro gradui secundum et pene conjunctum esse. Sicut enim episcopi apostolorum in Ecclesia, ita nimirum presbyteri cæterorum discipulorum Domini vicem tenent. Et illi tenent gradum summi pontificis Aaron, isti vero filiorum ejus. Unde oportet vos semper memores esse tantæ dignitatis, memores vestræ consecrationis, memores sacræ, quem in manibus

suscepistis, unctionis: ut nec ab eadem dignitate degeneretis, nec vestram consecrationem irritam faciatis, nec manus sacro unguine delibutas peccando polluat: sed cordis et corporis munditiam conservantes, plebibus exemplum bene vivendi præbentes, his quibus præestis, ducatum ad cælestia regna præbeatis.

CAP. LVI. — *Ut singuli presbyteri singulos habeant clericos.*

(*Ex concil. Nannetensi, cap. 9.*) Ut quisque presbyter qui plebem regit, clericum habeat qui secum cantet, et epistolam et lectionem legat, et qui scholam possit tenere, et admoneat suos parochianos, ut filios suos ad fidem discendam mittant ad ecclesiam, quos ipse cum omni castitate erudiat.

CAP. LVII. — *Quod presbyterorum fides primum discutienda sit.*

(*Ex concil. Matiscon., cap. 3.*) Primo omnium discutienda est fides sacerdotum qualiter credant, et alios credere doceant. Ibi et exempla proponenda sunt, quatenus a creatura Creator quantulumcunque possit intelligi.

CAP. LVIII. — *De eadem re.*

(*Ex dictis August.*) Hortamur vos paratos esse ad docendas plebes nostras. Qui Scripturas scit, prædicet Scripturas. Qui vero nescit, saltem hoc quod notissimum habet plebibus dicat, ut declinent a malo, et faciant bonum, inquirent pacem, sequantur eam: quia oculi Domini super justos et aures ejus in preces eorum. Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Nullus ergo se excusare poterit, quod non habeat linguam unde possit aliquem ædificare. Mox enim ut quemlibet errantem viderit, prout potest et valet, aut arguendo, aut obsecrando, aut increpando, ab errore retrahat, et ad peragendum bonum opus hortetur.

CAP. LIX. — *Quod in primis prædicandum sit qualiter credere debeant.*

(*Ex concil. Rothomag., cap. 1.*) In primis prædicandum est omnibus generaliter, ut credant Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unum Deum esse omnipotentem, quia omnia facit, et unam esse deitatem, et substantiam, et majestatem in tribus personis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

CAP. LX. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 2.*) Item prædicandum est, quomodo Filius Dei incarnatus est de Spiritu sancto, et Maria Virgine, pro salute generis humani passus, sepultus, tertia die resurrexit, et cælum ascendit, in fine mundi veniens judicare omnes homines secundum opera propria: quomodo impii cum diabolo in ignem æternum mittentur, justi cum Christo in vita æterna erunt.

CAP. LXI. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 3.*) Item prædicandum est quod omnes homines in propria carne resurgent.

LXII. — *Ut omnis presbyter parochianis suis Symbolum et Orationem Dominicam insinuet.* A CAP. LXVI. — *Ut de auditorio nullus egrediatur, sacerdote verbum faciente.*

concil. Remensi, cap. 8.) Ut omnis presbyter us parochianis suis Symbolum et Orationem icam aut ipse insinuet, aut aliis insinuandum at, et cum ad confessionem tempore Quadra- ali veniunt, hæc ab unoquoque memoriter sibi ari faciat, nec ante sanctam communionem tradat, nisi hæc ex corde pronuntiare nove- quidem sine horum scientia nullus salvus esse t. In uno enim fides et credulitas Christiana etur: in alio quid orare et petere a Deo de- is exprimitur. Quod sine fide nemo possit alvus, Dominus ostendit, cum dicit: Qui cre- t, et baptizatus fuerit, salvus erit. Nullus au- redere potest quod nescit, nec audivit; ait B Paulus: Quomodo credent ei quem non audie- Nec sola sufficit fides in corde, nisi etiam ver- antietur, ut idem Apostolus testis est: Corde inquit, creditur ad justitiam, ore autem con- fit ad salutem. Nullus autem de stoliditate , vel tenuitate ingenii causetur: quia hæc tam sunt, ut nemo tam hebes et barbarus sit, qui scere et verbis communibus pronuntiare non : tam magna, ut qui horum scientiam pleni- ore potuerit, sufficere sibi credatur ad salutem uam. Illud etiam observandum, ut nullus sus- infantem in baptismo a sacro fonte, ante- idem Symbolum et Orationem Dominicam co- resbytero decantet. Et tunc presbyter omni- C trinis annuntiet quod debitores sint suis fi- cum ad intelligibilem ætatem venerint, hæc insinuare.

CAP. LXIII. — *De eadem re.*

concil. Cabillon., cap. 4.) Jubendum est ut Dominica, in qua omnia necessaria humanæ omprehenduntur, et Symbolum apostolorum, fides catholica ex integro comprehenditur, nibus discatur, tam Latine, quam Barbari- quod ore profitentur, corde credatur, et atur.

P. XLIV. — *De dilectione Dei et proximi.*

eodem, cap. 5.) Item prædicandum est de one Dei et proximi, de fide, et spes in Deo, de D late, patientia, castitate, benignitate, miseri- de elemosynis, de confessione, ut fratribus de remittatur. Qui hæc et similia agunt, re- Dei consequentur.

XV. — *De criminibus, quibus homines cum diabolo deputantur.*

eodem, cap. 4.) Item prædicandum est, pro criminibus homines cum diabolo deputantur, ostolus sic enumerat: Fornicatio, immunditia, idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, tiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessa- et his similia. Qui talia agunt, regnum Dei nsequentur: et ideo hæc cum omni studio antur.

(Ex concil. Carthag. cap. 24.) Sacerdote in ecclesia verbum faciente, qui egressus de auditorio fuerit sine gravi necessitate, excommunicetur.

CAP. LXVII. — *De eadem re.*

(Ex canone apostolorum.) Omnes fideles qui conveniunt in solemnibus sacris ad ecclesiam, et scripturas apostolorum et Evangelium audiunt, non autem perseverant in oratione usque dum missa peragatur, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commoventes, convenit com- munionem privari.

CAP. LXVIII. — *De eadem re.*

(Unde supra.) Omnes Christiani qui ingrediuntur ecclesiam Dei, et Scripturas sacras audiunt, neque communicant in oratione cum populo, sed pro qua- dam intemperantia se a perceptione sanctæ commu- nionis avertunt, hi de Ecclesia removeantur, donec per confessionem pœnitentiæ fructus ostendant.

CAP. LXIX. — *De precibus post allocutionem.*

(Ex concil. Laodicensi, cap. 19.) Quod oporteat seorsum primum post allocutiones episcoporum, vel presbyterorum, orationem super catechumenos celebrari, et postquam catechumeni egressi fuerint, super eos qui sunt in pœnitentia preces fieri. His etiam accedentibus ad manum sacerdotis et disce- dentibus, tres orationes consummari fidelium, ita ut prima quidem sub silentio, secunda vero et tertia per exclamationes solitas expleant.

CAP. LXX. — *Ut omnis presbyter in diebus festis populum admoneat quas preces ad Deum fundere debeat.*

(Ex concil. Aurel., cap. 3.) Oportet ut in diebus Dominicis vel festis, post sermonem intra missarum solemniam habitum ad plebem, sacerdos admoneat, ut, juxta apostolicam institutionem, orationem omnes in commune pro diversis necessitatibus fundant ad Dominum, pro rege et episcopo eorum, et rectoribus Ecclesiarum, pro pace, pro peste, pro infirmis qui in ipsa parochia lecto decumbunt, pro nuper defunctis, in quibus sigillatim precibus plebs Orationem Dominicam sub silentio dicat. Sacerdos vero orationes ad hoc pertinentes per singulas admonitiones solemniter expleat. Post hæc sacra celebretur oblatio. Ait enim Apostolus: Obsecro, primum omnium fieri orationes, obsecrationes, gratiarum actiones, et cætera.

CAP. LXXI. *Ut presbyteri plebes admoneant ut bubulcos atque porcarios in principalibus festis ad missam venire permittant.*

(Ex concil. Rothomag., cap. 5.) Admonere debent sacerdotes plebes subditas sibi, ut bubulcos, atque porcarios, vel alios pastores, vel aratores qui in agris assidue commorantur, vel in silvis, et ideo velut more pecudum vivunt, in Dominicis et in aliis festis diebus saltem vel ad missam faciant vel permittant venire: nam et hos Christus pretioso sanguine suo redemit. Quod si neglexerint, pro ani-

mabus eorum absque dubio rationem se reddituros sciant. Siquidem Dominus veniens in hunc mundum non elegit oratores atque nobiliores quosque, sed piscatores atque idiotas sibi discipulos ascivit, ut ostenderet in facto quod ipse verbis in Evangelio affirmat, dicens: Quod hominibus est altum, abominabile est apud Deum. Et salva altiore intelligentia, nativitas nostri Redemptoris primo omnium pastoribus ab angelo nuntiatur.

CAP. LXXII. — *De admonitione presbyterorum.*

(*Ex concil. Aurelian., cap. 4.*) Ut sacerdotes admoneant populum ut eleemosynam dent, et orationes faciant pro diversis plagis, quas assidue pro peccatis patimur.

CAP. LXXIII. — *Quomodo unusquisque orare debeat.*

(*Ex eodem, cap. 6.*) Item instruendus est populus, ut singulis diebus, qui amplius non potest, saltem duabus vicibus oret: mane scilicet et vespere, dicens Symbolum et Orationem Dominicam: sive, Qui plasmasti me, miserere mei; vel etiam, Deus, propitius esto mihi peccatori: et Deo gratias agens pro quotidianæ vitæ com meatibus, et quia se ad imaginem suam creare dignatus sit, et a pecudibus segregare. His peractis, et solo Deo creatore suo adorato, sanctos invocet, ut pro se intercedere apud majestatem divinam dignentur. Hæc faciant, quibus basilicæ locus prope est, in basilica: qui vero in itinere, aut pro qualibet occasione in silvis, in agris, ubicumque eos ipsa hora matutina vel vespertina invenerit sic faciant, scientes Deum ubique præsentem esse, dicente Psalmista: In omni loco dominationes ejus.

CAP. LXXIV. — *De filiis, quomodo parentibus obedire debeant.*

(*Ex concil. Arvern., cap. 3.*) Admonendi sunt fideles sanctæ Dei Ecclesiæ filii, vel filiæ, ut parentibus suis obedientiam exhibeant, dicente Domino: Fili, honorifica patrem tuum. Nam et ut ipsi parentes erga filios suos ac filias modeste agant admonendi sunt, dicente Apostolo: Et vos, parentes, nolite ad iracundiam provocare filios vestros. Nam et hoc dicendum est eis, ut si illi genitili affectu parcere velint injuriis filiorum, non hos impunitos Dominus sinit, nisi forte pœnitentiæ subjiciantur. Sed tamen levius est filiis parentum quælibet flagella suscipere quam Dei iram incurrere.

CAP. LXXV. — *De illis qui principales festivitates in villis celebrant.*

(*Ex concil. Aurelian., cap. 8.*) Item denuntiandum est, ut nulli civium Paschæ, Natalis Domini vel Pentecostes solemnitates liceat in villa celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse.

CAP. LXXVI. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Agathen., cap. 5.*) Item docendi sunt cives, ut Pascha, Natalem Domini, et Pentecosten in civitatibus cum episcopis suis, nisi infirmitas impedierit, celebrent, accipiendæ communionis vel benedictionis gratia: et qui hoc neglexerint, communione priventur.

A CAP. LXXVII. — *Ut presbyteri plebibus annuntient qui dies sint feriandi per annum.*

(*Ex concil. Lugdunen., cap. 4.*) Item pronuntiandum est, ut sciant tempora feriandi per annum, id est, omnem Dominicam a vespera usque ad vesperam, ne in Judaismo capiantur. Feriandi sunt vero per annum isti dies: Natalis Domini sancti Stephani, sancti Joannis evangelistæ, Innocentium, octava Natalis Domini, Theophania, Purificatio sanctæ Mariæ, sanctum Pascha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, sancti dies Pentecostes, sancti Joannis Baptistæ, duodecim apostolorum, maxime tamen sanctorum Petri et Pauli, qui mundum sua predicatione illuminaverunt, sancti Laurentii, Assumptio sanctæ Mariæ, Nativitas sanctæ Mariæ Virginis, Dedicatio basilicæ sancti archangeli Michaelis, Dedicatio cujuscumque oratorii et omnium sanctorum, et sancti Martini, et illæ festivitates quas singuli episcopi in suis episcopis cum populo collaudaverint, quæ vicinis tantum circum morantibus indicendæ sunt, non generaliter omnibus. Reliquæ vero festivitates per annum non sunt cogendæ ad feriandum, nec prohibendæ. Indictum vero jejunium quando fuerit denuntiatum, ab omnibus observetur.

CAP. LXXVIII. — *Ut presbyteri, cum festivitates annuntiant, vigiliarum non obliviscantur.*

(*Ex concil. apud Compendium, cap. 1.*) Item cum presbyteri sacras festivitates populo annuntiant, etiam jejunium vigiliarum, ubi esse debet, eos omnimodis servare moneant.

CAP. LXXIX. — *Ut ad salutationes sacerdotales admissam omnes devote respondeant.*

(*Ex concil. Aurelian., cap. 2.*) Item intimandum est ut ad salutationes sacerdotales congruæ responsiones discantur, ubi non solum clerici et Deo dicatæ sacerdoti responsionem offerant, sed omnis plebs devota consona voce respondere debet.

CAP. LXXX. — *Ut nullus ordinatus per sancta discurrat, Ecclesiæ suæ cura derelicta.*

(*Ex dictis August.*) Interdicendum est ut nullus ordinatus, sive ordinandus migret de sua parochia ad aliam, nec ad limina apostolorum orationis causa, Ecclesiæ suæ cura derelicta, nec ad palatium causa interpellandi. Quod si fecerit, nihil valet hujusmodi aut ordinatio aut demigratio. Et hoc omnibus fidelibus denuntiandum, ut qui causa orationis ad limina beatorum apostolorum pergere cupiunt, domi confiteantur peccata sua, et sic proficiscantur: quia a proprio episcopo suo aut sacerdote ligandi, aut solvendi sunt, non ab extraneo.

CAP. LXXXI. — *De dominica die qualiter sit veneranda.*

(*Ex concil. apud Compendium, cap. 2.*) Omnes dies Dominicos a vespera in vesperam cum omni veneratione observare decrevimus, et ab illicito opere abstinere, et ut mercatus in eis minime sit, nec placitum ubi aliquis ad mortem vel ad pœnam judicatur nec sacramenta jurentur, nisi pro pace faciendâ.

LXXXII. — *Item de Dominica die.*
il. apud S. Medardum, præsente Carolo imp. 5.) Statuimus quoque, secundum quod minus mandavit, ut opera servilia diebus non agantur, sicut genitor meus in suis s edictis mandavit, quod nec viri ruralia nec in vinea colenda, nec in campis metendo, vel fenum secando, vel sepem nec in silvis stirpando vel arbores cæ- n petris laborare, nec domos struere, nec aborare, nec ad placita convenient, nec lit, nec venationes exercentur.

CAP. LXXXIII. — *De eadem re.*
em concil., cap. 6.) Tria carraria opera in Dominica die, id est, hostilitia carra, el angaria : et, si forte necesse sit, corpus B duci ad sepulcrum.

CAP. LXXXIV. — *Item de eadem re.*
em, cap. 7.) Feminæ opera textilia non die Dominica, non capulent vestitus, non vel lanam carpant, non licet linum bat- vestimenta lavare, nec verveces tondere, odis honor et requies die Dominica persold ad missarum solemniam undique conve- laudant Deum pro omnibus bonis quæ la die conferre dignatus est.

CAP. LXXXV. — *Item de eadem re.*
em, cap. 8.) Omnes dies Dominicas cum ratione observare decrevimus, et ab illi- abstinere, et ut mercatus in eis minime C acitum ubi aliquis ad mortem vel ad pæ- etur, nec sacramenta jurentur, nisi ad

CAP. LXXXVI. — *De eadem re.*
em, cap. 9.) Ut mercatus die Dominico in habeatur.

CAP. LXXXVII. — *De eadem re.*
em, cap. 10.) Ut nullus episcoporum vel rum, vel clericorum, die Dominico propo- isque causæ negotium audeat vindicare, tantum, ut Deo statuta solemniam per-

LXXXVIII. — *Ut nullus in Dominicis diebus genua flectat.*

il. Nicæno, cap. 20.) Quoniam sunt qui- D e Dominico genua flectentes, et in diebus s, ut omnia in diversis locis consonanter ur, placuit sancto concilio a Pascha octavas Pentecostes stantes Domino vota

LXXXIX. — *Ut presbyteri privatim fidelibus itibus benedicant, et ut omnis presbyter ilias, per agros, per privatas domos habeat m benedictiones aperire.*

il. habito apud Regiam, cap. 4.) Ut presby- m fidelibus desiderantibus benedicant. Et itas has discussiones, jussum est omni , per familias, per agros, per privatas desiderio fidelium habere facultatem be- s aperire.

A CAP. XC. — *Ut presbyteri benedictionem episcopalem super plebem facere non debeant.*

(*Ex eodem, cap. 47.)* Benedictionem episcopalem super plebem in Ecclesia fundere, aut pœnitentem in Ecclesia reconciliare, presbytero penitus non licebit.

CAP. XCI. — *Ut nullus presbyter alterius plebesanum eo nolente recipiat.*

(*Ex concil. Nannetensi, cap. 5.)* Ut nullus presby- ter alterius plebesanum eo nolente, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad missam recipiat.

CAP. XCII. — *De alterius presbyteri plebesano, deque illis qui litem implacabilem inter se alunt.*

(*Ex eodem, cap. 419.)* Ut Dominicis vel festis die- bus presbyteri antequam missas celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in ecclesia sit, qui, proprio contempto presbytero, ibi missam velit audire. Quem si invenerint, statim ab ecclesia eji- ciant, et ad suam parochiam redire compellant. Si- militer interrogent, si aliqui discordantes sint, qui inter se litem implacabilem habeant, et si inventi fuerint, statim reconcilientur. Quod si noluerint pa- cem suscipere, ab ecclesia ejciantur usquequo ad charitatem redeant. Non enim possumus munus vel oblationem ad altare offerre, nisi prius fratri recon- ciliemur. His itaque peractis, sacerdotes missarum solemniam rite peragant.

CAP. XCIII. — *De ordinatis et reliquis fidelibus, quod sine licentia sui episcopi nil agere debeant.*

(*Ex epist. Clementis omnibus fidelibus missa, cap. 22.)* Quapropter cunctis fidelibus, et summopere omnibus presbyteris et diaconibus, ac reliquis cleri- cis attendendum est, ut nihil absque episcopi proprii licentia agant. Non utique missas sine ejus jussu quisquam presbyterorum in sua parochia agat, non baptizet, nec quidquam quod ad episcopum perti- neat, absque ejus permissu faciat. Similiter et reliqui populi, majores scilicet et minores, per ejus licen- tiam quidquid agendum est agant, nec sine ejus per- missu a sua parochia abscedant, vel in ea adventan- tes morari præsument. Animæ vero eorum ei creditæ sunt, ideo omnia ejus consilio debent [facere], et eo inconsulto nihil. Quicumque enim obediunt episcopis suis, videntur quidem obedire et Deo. Qui autem eis non obediunt, indubitanter rei et reprobi exi- stant.

CAP. XCIV. — *De eadem re.*

(*Ex epist. ejusdem, cap. 36.)* Nullum enim pre- sbyterum in alicujus episcopi parochia aliquid agere debere absque ejus permissu docebat. Cunctos pres- byteros propriis episcopis in omnibus absque mora obediens instituentem Domino esse debere docebat. Nullum aliena concupiscere aut præsumere eorum. sed unumquemque suis sibi commisis contentum esse docebat. Neminem etiam aliqui aliquid facere, nisi quod sibi vult fieri instruebat.

CAP. XCV. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Arelatensi, cap. 2.)* De presbyteris aut diaconibus qui solent dimittere loca sua in quibus ordinati sunt, et ad alia loca se transferunt, placuit

ut iisdem locis ministrent. Quod si de relictis locis suis ad alium se locum transferre voluerint, deponantur.

CAP. XCVI. — *Quod non liceat clericum in duarum civitatum simul conscribi Ecclesiis.*

(*Ex concil. Chalced., cap. 10.*) Non licere clericum in duarum civitatum conscribi simul Ecclesiis, et in qua ab initio ordinatus est, et ad quam confugit, quasi ad potioem, ob inanis gloriæ cupiditatem. Hoc autem facientes revocari debere ad suam Ecclesiam in qua primitus ordinati sunt, et ibi tantummodo ministrare.

CAP. XCVII. — *De ordinatis, ne de civitate in civitatem contra jus canonum transferantur.*

(*Ex concil. Nicæno, cap. 15.*) Propter multam perturbationem et seditiones quæ fiunt, placuit consuetudinem omnimodis amputari, quæ præter regulam in quibusdam partibus videtur admissa, ita ut de civitate in civitatem, non episcopus, non presbyter, non diaconus transferatur. Si quis autem post definitionem sancti et magni concilii tale aliquid agere tentaverit, et se hujusmodi negotio manciparit, hoc factum prorsus in irritum ducatur, et restituatur Ecclesiæ cui fuerit episcopus, aut presbyter, aut diaconus ordinatus.

CAP. XCVIII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 16.*) Quicumque temere ac periculose, neque timorem Domini præ oculis habentes, nec agnoscentes ecclesiasticam regulam, discedunt ab Ecclesia, presbyteri aut diaconi, vel quicumque sub regula prorsus existunt, hi nequaquam debent in aliam Ecclesiam recipi, sed omnem necessitatem convenit illis imponi, ut ad suas parochias revertantur. Quod si non fecerint, oportet eos communionem privari.

CAP. XCIX. — *Ne presbyteri causa legationis per diversa mittantur loca, cura animarum relicta.*

(*Ex concil. Arelatensi, cap. 3.*) Statutum est ut presbyteri, sicut hactenus factum est, indiscrete per diversa non mittantur loca, nec ab episcopis, nec ab aliis prælatis, nec etiam a laicis, ne forte propter eorum absentiam, et animarum pericula et Ecclesiarum in quibus constituti sunt, negligantur officia.

CAP. C. — *Quod presbyteri assidue legere debeant.*

(*Ex dictis August.*) Presbyteri, oportet vos assiduitatem habere legendi, et instantiam orandi: quia vita viri justii lectione instruitur, oratione ornatur, et assiduitate lectionis munitur homo a peccato, juxta illum qui dicebat: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Hæc sunt enim arma, videlicet lectio et oratio, quibus diabolus expugnatur. Hæc sunt instrumenta quibus æterna beatitudo acquiritur. His armis vitia comprimuntur, his alimentis virtutes nutriuntur. Sed et si quando a lectione cessatur, debet manuum operatio subsequi: quia otiositas inimica est animæ. Et antiquus hostis, quem a lectione sive ab oratione vacantem invenerit, facile ad vitia rapit. Per usum namque lectionis discetis qualiter et vos vivatis, et alios do-

ceatis. Per usum orationis, et vobis et his, quibus in charitate conjuncti estis, prodesse valebitis. Per manuum operationem et corporis macerationem, et vitiis alimenta negabitis, et vestris necessitatibus subvenietis, et habebitis unde necessitatem patientibus porrigatis.

CAP. CI. — *Ut presbyteri sine orariis non vadant.*

(*Ex concil. Mogunt.*) Presbyteri sine intermissione utantur orariis, propter differentiam sacerdotalis dignitatis.

CAP. CII. — *Ut clericus artificio honesto victum quærat.*

(*Ex concil. Afric., cap. 51.*) Clericus quilibet verbo Dei eruditus artificio honesto victum quærat.

CAP. CIII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem concil., cap. 3.*) Clericus victum et vestitum sibi artificio vel agricultura absque officii sui duntaxat detrimento præparet.

CAP. CIV. — *De presbyteris, matutinali officio expleto, quid agere debeant.*

(*Ex concil. Nannet., cap. 60.*) Presbyter mane matutinali officio expleto, pensum servitutis suæ canendo Primam, Tertiam, Sextam, Nonamque persolvat: ita tamen, ut postea horis competentibus et signis designantibus juxta possibilitatem, aut a se, aut a scolaribus publice compleantur. Deinde peractis horis, infirmis visitatis, si voluerit ad opus rurale exeat jejunos, ut iterum necessitatibus peregrinorum et hospitem, sive diversorum commorantium, infirmorum quoque atque defunctorum succurrere possit usque ad statutam horam, pro qualitate temporis et opportunitatis.

CAP. CV. — *De eadem re.*

(*Ex dictis Benedicti.*) Propheta dicente, Septies in die laudem dixi tibi: qui septenarius numerus a nobis sic implebitur, si Matutino, Primæ, Tertie, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, Completoriique tempore, nostræ servitutis officia persolvamus: quia de his dixit Propheta. Nam de nocturnis vigiliis idem ipse ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi, etc. Ergo his temporibus referamus laudes Creatori nostro, super judicia justitiæ suæ.

CAP. CVI. — *Quod magnum periculum sit aliquem fieri judicem vitæ alienæ, qui nescit suam temperare.*

(*Ex dictis August.*) Admonendi sunt presbyteri ut perpendant quia quidquid a fidelibus datur, redemptio peccatorum est: et ideo non gloriantur talibus sumptibus uti, sed magis timeant quod in Veteri Testamento de sacerdotibus dictum est, iniquitatem populi eos debere portare. Et ideo cum magno timore super eos solliciti sint, quorum donis participantur: quia magnum periculum est judicem fieri vitæ alienæ, qui nescit tenere moderamina vitæ suæ.

CAP. CVII. — *Ut presbyteri juxta ecclesiam hospitentur.*

(*Ex concil. Meldensi, cap. 5.*) Ut presbyteri nullatenus ubicumque hospitari sinantur, aut aliquo modo ipsi præsumant, sed assidue apud suas

s esse studeant propter sacra mysteria, vel A
ria, fidelibus exhibenda, nec etiam alibi
e permittantur. Neque mulieres quamcunque
ionem habeant in locis in quibus presbyteri
a recursum habuerint. Quod si observare
nderint, ita ut transgressores, et qui contra
ta fecerint, judicentur.

VIII. — *De presbytero, si uxorem acceperit, deponatur.*

concil. Niocæsariensi, cap. 1.) Presbyter si
i acceperit, ab ordine deponatur. Si vero
tus fuerit, aut adulterium perpetraverit, am-
elli debet, et ad pœnitentiam redigi. Simili-
tiam diaconus, si eodem peccato succubuerit,
ne ministerii subtrahatur.

CAP. CIX. — *De eadem re.*

concil. Nicæno, cap. 3.) Interdixit per omnia
synodus non episcopo, non presbytero, non
o, vel alicui omnino qui in clero est, licere
oductam habere mulierem, nisi forte ma-
aut sororem, aut amitam, vel eas tantum
as quæ suspensiones effugiant.

CAP. CX. — *De eadem re.*

decr. Syricii p., cap. 12.) Feminas vero non
sse patimur in domibus clericorum, nisi eas
i quas propter solas necessitudinis causas
e cum iisdem synodus Nicæna permisit.

CAP. CXI. — *De eadem re.*

concil. eodem, cap. 4.) Statutum est ab episcopis, de
teris qui feminas secum indiscrete habitare
tunt, et propter hoc malæ opinionis suspicione
ntur, et si deinceps admoniti non se correxe-
elut contemptores sacrorum canonum cano-
vectione feriantur.

CAP. CXII. — *De eadem re.*

concil. Agathensi, cap. 3.) Id etiam ad custo-
m vitam et famam speciali ordinatione præci-
, ut nullus clericorum extraneæ sit mulieri
et consolatione aut familiaritate conjunctus,
solum in domum illius extranea mulier non
t, sed nec ipse frequentandi extraneam mu-
habeat potestatem, sed cum [matre tantum
ore et nepte, si habuerit aut voluerit, vivendi
n habeat potestatem, de quibus nominibus
est aliud quam natura constituit suspicari.

XIII. — *Ut ancillæ a cellario presbyterorum removeantur.*

concil. Remensi, cap. 3.) Ancillas vel libertas
urio vel a secreto ministerio, et ab eadem
one in qua clericus manet, placuit removeri.

XIV. — *Quod diaconi, sicut episcopus et pre-
sbyter, cessare debeant ab opere conjugali.*

epist. Leon. pap., cap. 17.) Lex continentiae
est altaris ministris, quæ episcopis atque
teris. Qui cum essent laici, sive lectores,
et uxores ducere, et filios procreare potue-
sed cum ad prædictos pervenerint gra-
cœpit eis non licere quod licuit. Unde, ut
nali fiat spiritale conjugium, oportet eos nec
ere uxores, et quasi non habeant sic habere,

quo et salva sit charitas connubiorum, et cessent
opera nuptiarum.

CAP. CXV. — *De eadem re.*

(Ex concil. Turonic., cap. 6.) Et quia diabolo
nullum locum dare oportet, hoc præcipue custo-
diendum decrevimus, ut nulli clerici cum extraneis
feminis habeant familiaritatem, nec ullum male
loquendi vel sentiendi hominibus aditum tribuant,
quia frequenter per hanc indecentem occasionem
contingit, ut diabolus qui insidiatur sicut leo in cu-
bili suo, de ruinis servorum Dei insultet. Si quis
vero clericus post interdictum episcopi sui his
inhærere præsumperit, a communione habeatur
alienus.

CAP. CXVI. — *De eadem re.*

B *(Ex concil. Nannetensi, cap. 10.)* Inhibendum et
modis omnibus interminandum est, ut nullus sacer-
dos eas personas feminarum, sicut et in canone
insertum continetur, de quibus suspicio esse potest,
in domo sua habeat, sed neque illas quas canones
concedunt, matrem, amitam, sororem: quia, insti-
gante diabolo, etiam in illis scelus frequenter per-
petratum reperitur, aut etiam impedisse quas illa-
rum. Sed si quis de his habuerit talem necessitatem
patientem, cui sit necessitas sustentatio presbyteri,
habeat in vico aut in villa domum longe a presby-
teri conversatione, et ibi eis subministret quæ ne-
cessaria sunt. Sed hoc secundum auctoritatem can-
onum modis omnibus prohibendum, ut nulla fe-
mina ad altare præsumat accedere, aut presbytero
ministrare, aut infra cancellos stare aut sedere.

CAP. CXVII. — *De incontinentibus.*

(Ex canon. apostolor., cap. 22.) De presbyteris et
diaconibus divinarum legum est disciplina, ut inter
incontinentes in officiis talibus positi, omni honore
ecclesiastico priventur, nec admittantur ad tale mi-
nisterium, quod sola continentia oportet impleri.

CAP. CXVIII. — *De ordinatis, quod cum mulieribus
coire non debeant.*

(Ex eodem.) Præterea quod dignum et pudicum et
honestum est, tenere Ecclesia omnino debet, ut sa-
cerdotes et Levitæ cum mulieribus non coeant:
quia ministerii quotidianis necessitatibus occupan-
tur. Scriptum est: Sancti estote, quoniam ego san-
ctus sum Dominus Deus vester.

CAP. CXIX. — *De ordinatis, si usuras exercuerint.*

(Ex eodem.) Episcopus, presbyter, aut diaconus
usuras a debitoribus exigens, aut desinat, aut certe
damnetur.

CAP. CXX. — *De eadem re.*

D *(Ex concil. Nicæno, cap. 17.)* Quoniam multi sub
regula constituti avaritiam et turpia lucra sectan-
tur, oblique divinæ Scripturæ dicentis: « Qui pecu-
niam suam non dedit ad usuram, » mutuum dantes
centesimas exigunt, juste censuit sancta et magna
synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc defini-
tionem usuras accipiens, aut ex adinventione aliqua
vel quolibet modo negotium transiens, aut hemiola,
id est, sescupla exigens, vel aliquid tale prorsus ex-

cogitans turpis lucri gratia, dejiciatur a clero, et A vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi.

CAP. CXXI. — *De eadem re.*

(*Ex epist. Leon. pap., cap. 4.*) Illud etiam duximus præmonendum, ut sicut non suo, ita nec alieno nomine aliquis clericorum exercere fœnus attentet.

CAP. CXXII. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Tarraconensi, cap. 3.*) Quicumque in clero esse voluerit, emendi vilius, vel vendendi charius studio non utatur.

CAP. CXXIII. — *De eadem re.*

(*Ex epist. Leon. pap., cap. 3.*) Ne hoc quoque prætereundum esse duximus, quosdam turpis lucri cupiditate captos, usurariam exercere pecuniam, et fœnore velle ditescere. Quod non dicam in eos in clericali officio constitutos sed et in laicos cadere, qui B Christianos se dici cupiunt, condolemus.

CAP. CXXIV. — *De eadem re.*

(*Ex conc. Carthag., cap. 16.*) Item placuit ut clericus si commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat, si speciem, eandem speciem quantum dederit accipiat.

CAP. CXXV. — *Item de usurariis.*

(*Ex concil. Aurel., cap. 3.*) Ut presbyteri a turpibus lucris et usuris non solum ipsi abstineant, verum etiam plebes sibi subditas abstinere instruant.

CAP. CXXVI. — *Quid sit usura.*

(*Ex concil. Agathen., cap. 1.*) Usura est ubi amplius requiritur quam datur. Verbi gratia: Si dederis C solidos decem, et amplius requisieris: vel si dederis frumenti modium unum, et super aliquid exegeris.

CAP. CXXVII. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Julii papæ, usurariis missis, cap. 125.*) Quicumque enim tempore messis vel vindemiæ, non necessitate, sed propter cupiditatem, comparant annonam vel vinum; verbi gratia: si cum duobus denariis comparat modium unum, et servat usque dum venundetur denariis quatuor, aut sex, aut amplius, hoc turpe lucrum dicimus.

CAP. CXXVIII. — *De eadem re.*

(*Ex epist. Leonis papæ.*) Qualiter negotiantem aut excusat, aut arguit, quia est honestus quæstus, et turpis. Verumtamen pœnitenti utilitas est dispendia D pati quam periculis negotiationis astringi, quia difficile est inter ementis vendentisque commercium non intervenire peccatum.

CAP. CXXIX. — *Ut nullus ex ecclesiastico ordine edendi vel bibendi causa tabernas ingrediatur.*

(*Ex dictis August.*) Canonum statuta prohibent ut nullus ex ecclesiastico ordine sumendi cibi aut potus causa, nisi peregrinationis necessitate compulsi, tabernas ingredi audeat. Sed si aliquis hæc interdicta violaverit, ut sanctorum canonum contemptor acerrimis corripiatur disciplinis.

CAP. CXXX. — *Ut nullus ex sacro ordine cibi vel potus causa tabernas ingrediatur.*

(*Ex concil. Carthag., 24.*) Ut clerici edendi

CAP. CXXXI. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Laodicensi, cap. 24.*) Quod non oportet sacro mysterio deditos a presbyteris usque ad diaconos, et reliquum ecclesiasticum ordinem, id est usque ad subdiaconos, lectores, cantores, exorcistas et ostiarios, et ex numero continentium et monachorum ingredi tabernas.

CAP. CXXXII. — *Ut illi quibus uxores ducere licitum non est, aliorum nuptias devitent.*

(*Ex epist. Leonis papæ, cap. 19.*) Quibus licentia uxores ducendi non est, alienarum nuptiarum evitent convivia.

CAP. CXXXIII. — *Quod non oporteat in bigami nuptiis prandere presbyterum.*

(*Ex concil. Neocæs., cap. 7.*) Presbyterorum in nuptiis bigami prandere non convenit, quia cum pœnitentia bigamus egeat, quis erit presbyter qui, propter convivium, talibus nuptiis possit præbere consensum?

CAP. CXXXIV. — *De eadem re.*

(*Ex dictis August.*) Presbyteri, diaconi, subdiaconi, vel deinceps quibus ducendi uxores non est licitum, etiam alienarum nuptiarum evitent convivia, neque his cœtibus admisceantur, ubi amatoria cantantur et turpia, aut obscœni motus corporum choris et saltationibus efferuntur, ne auditus et obtutus sacris mysteriis deputatus, turpium spectaculorum atque verborum contagione polluat.

CAP. CXXXV. — *De eadem re.*

(*Ex decret. Martini papæ, cap. 1.*) Non liceat sacerdotibus vel clericis aliqua spectacula in nuptiis vel conviviis spectare, sed oportet antequam ingrediantur ipsa spectacula surgere et redire inde.

CAP. CXXXVI. — *Ut nullus clericus in aliena civitate suscipiatur sine commendatitiis epistolis.*

(*Ex canone apostolor.*) Ut si quis clericus aut laicus ad alteram properat civitatem, et suscipitur præter commendatitias epistolas, et qui susceperit, et qui susceptus est, communionem privetur.

CAP. CXXXVII. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Antioch., cap. 27.*) Nulli peregrinorum sine pacificis, id est commendatitiis suscipiantur epistolis.

CAP. CXXXVIII. — *De clericis fugitivis, ne ab aliis recipiantur.*

(*Ex concil. Aurelian., cap. 2.*) In concilio Antiocheno simul et in Chalcedonensi præcipitur ut fugitivi clerici et peregrini a nullo recipiantur, nec ordinentur, nisi cum commendatitiis litteris, et sui episcopi vel abbatis licentia.

CAP. CXXXIX. — *Ut peregrini clerici sine litteris sui episcopi non recipiantur.*

(*Ex concil. Chalced., cap. 13.*) Peregrinos clericos et lectores, in alia civitate, præter commendatitias litteras sui episcopi, nusquam penitus ministrare debere.

CAP. CXL. — *Ut clerici in aliena civitate non maneam, nisi episcopus loci mores eorum prævideat.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 35.*) Ut clerici in aliena

non immorentur, nisi causas eorum justas a loci vel presbyteri locorum perviderint.

[LI. — *De clericis et monachis, qui sine litteris episcopi sui vagantur.*

[Eodem concil., cap. 36.) Clericis vel monachis commendatitiis epistolis episcopi sui licentia eat evagandi.

CAP. CXLII. — *De eadem re.*

[Eodem concil. cap. 37.) Clericis sine committitis epistolis episcopi sui licentia non pateat illi, in monachis quoque presentis sententiae ervetur.

[LIII. — *Ut pauperibus et indigentibus auxilium proficiscuntur, pacificis litteris sit subidum.*

[Eodem concil. Chalced., cap. 11.) Omnes pauperes et B
tes auxilio, cum proficiscuntur, sub proba-
epistolis vel ecclesiasticis pacificis tantum-
commendari decrevimus, et non commendati-
tis, propterea quod commendatitias litteras
ioribus tantummodo praestari personis con-

[LIV. — *Ut illi clerici qui in alias provin-
uos sequuntur seniores, sine formata ministrare
ermittitur.*

[Eodem concil., Meldensi, cap. 2.) Qui cum senioribus
aliis provinciis in aliam provinciam veniunt,
formata ministrare non permittantur; quam
alerint et ministrare idonei inventi fuerint,
atur quam religiose atque studiose sacrum
rium peragant, et in quibus locis agere C

[LV. — *Quod clerico non liceat alienas pos-
nes conducere, aut saecularibus se negotiis
icere.*

[Eodem concil. Chalced., cap. 3.) Pervenit ad sanctam
n quod quidam, qui in clero videntur electi,
lucra turpia conductores alienarum posses-
fiant, et saecularia negotia sub cura sua
ant: Dei quidem ministerium parvipendentes,
um vero discurrentes per domos, et propter
m patrimoniorum sollicitudinem sumentes.
t itaque sanctum concilium, nullum deinceps,
iscopum, non clericum, non monachum, aut
iones conducere, aut negotiis saecularibus
ere, praeter ecclesiasticarum rerum sollicitu- D

[LVI. — *Ut nullus laicus presbyterum suum vil-
licationi implicare praesumat.*

[Eodem concil. Meldensi, cap. 6.) Item jubendum est
o laicorum presbyteros Ecclesiarum suarum
llicationi, et secundum apostolum saeculari et
itae negotiationi implicare, nec secum aliorum
uctoritatem praesumat ducere, quo ministe-
bi commissum cogantur negligere. Quod si
ordicta praesumpserit, excommunicetur.

[LVII. *De illis presbyteris qui contra statuta
um villici fiunt, et aliis sibi non concessis
cantur negociis, viciisque non admittendis.*

[Eodem, cap. 5.) Similiter de illis presbyteris
ntra statuta canonum villici fiunt, tabernas

ingrediuntur, turpia lucra sectantur, et diversissi-
mis modis usuris inserviunt, et aliorum domos
inhoneste et impudice frequentant, et comessatio-
nibus et ebrietatibus deservire non erubescunt, et
per diversos mercatus indiscrete discurrunt, obser-
vandam judicavimus ut ab hinc districte severi-
terque corceantur, ne per eorum illicitam et indecen-
tem actionem, et ministerium sacerdotale vitupere-
tur, et quibus debuerant esse in exemplum deve-
niant in scandalum.

CAP. CXLVIII. *Nulli clericorum, ne subdiacono
quidem connubium carnale conceditur.*

(*Ex epist. Leonis papae, cap. 4.*) Nam quum extra
clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati,
et procreationi filiorum studere sit liberum arbi-
trium, ad exhibendam tamen perfectae continentiae
puritatem, nec subdiaconis quidem connubium
carnale conceditur, ut et qui habent, sint tanquam
non habentes, et qui non habent, permaneant sin-
gulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus est a
capite, dignum est custodiri, quanto magis in primo
aut secundo tertiove servandum est, ne aut levi-
tico aut presbyterali honore, aut episcopali excel-
lencia quisquam idoneus aestimetur qui se a vo-
luptate uxoria necdum frenasse detegitur?

CAP. CXLIX. — *De principibus qui solent suos sacerdo-
tes ministeriis judicandi deputare.*

(*Ex concil. Toletano, cap. 31.*) Saepe principes,
contra quoslibet majestatis obnoxios, sacerdotibus
negotia sua committunt. Et quia sacerdotes a Chri-
sto ad ministerium salutis electi sunt, ibi consen-
tiant regibus fieri iudices ubi jurejurando supplicii
indulgentia promittitur, non ubi discriminis senten-
tia praeparatur. Si quis etiam sacerdotum contra hoc
commune consultum discussor in alienis periculis
exstiterit, sit reus effusi sanguinis apud Christum,
et apud Ecclesiam perdat proprium gradum.

CAP. CL. — *De illis qui Deo servire disponunt, ut ad-
ministrationem domorum non accedant.*

(*Ex concil. Carthagi., cap. 7.*) Nicasius Evastitanus
Episcopus dixit: Credo placere suggestionem meam
sanctitati vestrae, et displicere vobis ut qui serviunt
Deo, et annexi sunt clero, accedant ad actus, et ad-
ministrationem vel procuracionem domorum.

CAP. CLI. — *Item si liceat aliquem ex clero condu-
ctorem privatorum fieri*

(*Ex eodem, cap. 14.*) Item placuit ut episcopi,
presbyteri et diaconi vel clerici non sint conducto-
res aut procuratores privatorum, neque ullo turpi
vel inhoneste negotio victum quaerant, quia respice-
re debent scriptum esse: Nemo militans Deo, implicat se negotiis saecularibus.

CAP. CLII. — *Ut si quilibet ordinatus infra muros ci-
vitatatis manens, ad sacrificium quotidianum non
venerit, clericus non habeatur.*

(*Ex concil. Toletano, cap. 5.*) Presbyter, vel dia-
conus, vel subdiaconus, vel quilibet Ecclesiae depu-
tatus clericus, si intra civitatem fuerit, vel in loco
in quo ecclesia est, aut in castello, aut in vico, aut
in villa, si ad ecclesiam ad sacrificium quotidianum

non venerit, clericus non habeatur, si castigatus non [se] emendaverit.

CAP. CLIII. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Venetico, cap. 1.*) Clericus qui intra muros civitatis manet, et ea die matutinis hymnis sine ægritudine defuerit, septem dies a communione habeatur extraneus.

CAP. CLIV. — *Quod omnes sacerdotes Domini oportet doceri, ut cæteros instruant, et sibi proficiant.*

(*Ex epist. Anacleti papæ omnibus fidei. missa, cap. 10.*) Doceri ergo omnes oportet qui Domini sacerdotio funguntur, ut et cæteros instruant et sibi proficiant. Scriptum est enim: Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et alibi: Populus autem sciens Deum suum obtinebit et faciet, et docti in populo docebunt multos. Ipsa enim veritas per se infert, et dicit: Beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Ille procul dubio est scandalizatus in Deum, qui recte non docet, et qui ejus scandalizat episcopum vel sacerdotem.

CAP. CLV. — *Ut singuli presbyteri singulis annis suo episcopo de ministerio suo rationem reddant.*

(*Ex concil. Mogun. a Ricolfo ejusdem sedis archiepiscopo habito, cap. 3.*) Ut unusquisque presbyter per singulos annos episcopo suo rationem ministerii sui reddat, tam de fide catholica, quam de baptismo, atque de omni ordine ministerii sui.

CAP. CLVI. — *Ut omnis presbyter sibi subditos fidem discere constringat.*

(*Ex concil. Gangren., cap. 5.*) Symbolum, quod est signaculum fidei, et orationem Dominicam discere semper admoneant sacerdotes populum Christianum. Volumusque ut disciplinam condignam habeant qui hæc discere negligunt, sive in jejunio, sive in alia castigatione. Propterea dignum est ut filios suos donent ad scholam, sive ad monasteria, sive foras presbyteris, ut fidem catholicam recte discant, et Orationem dominicam, ut domi alios edocere valeant. Qui vero aliter non potuerit, vel in sua lingua hoc discat.

CAP. CLVII. — *Qualem professionem presbyteros aut diaconos suo episcopo oporteat facere, quando per parochias constituuntur.*

(*Ex concil. Toleta. 5, cap. 27.*) Quando presbyteri aut diaconi per parochias constituuntur, oportet eos professionem episcopo suo facere, ut caste et pure vivant sub Dei timore, ut, dum eos tolis professio alligat, vitæ sanctæ disciplinam retineant.

CAP. CLVIII. — *Nulli monacho non sacerdoti, vel laico, quantumlibet sint eruditi, licet prædicare.*

(*Ex epist. Leonis papæ.*) De his vero quæ in sæpe dicto concilio illicita contra venerandos Nicænos canones præsumptione tentata sunt, ad fratrem et coepiscopum nostrum Antiochenæ sedis præsulem scripsimus: adjicientes et illud quod nobis propter improbitatem monachorum quorundam religionis vestræ verbo mandastis per vicarios nostros, et hoc

specialiter statuentes ut, præter Dei sacerdos audeat prædicare seu monachus, sive ille qui cujuslibet scientiæ nomine gloriatur.

CAP. CLIX. — *Ut parochiarum clerici ab episcopo canones discant.*

(*Ex concil. Aurelia. cap., 6.*) Ut parochiarum a pontificibus suis necessaria sibi statuta legenda percipiant, ne rei ipsi vel populi salutem eorum decreta sunt, excusent se pro ignorasse.

CAP. CLX. — *Quod nulli sacerdotum canones ignorare.*

(*Ex epist. Celest. papæ, cap. 20.*) Celestis versis episcopis per Apuliam et Calabrias tutis. Nulli sacerdoti suos liceat canones nec quidquam facere quod Patrum possit obviare. Quæ enim a nobis res digna servit decretalium norma constitutorum pro aliquo bitu, licentia populis permissa, frangatur?

CAP. CLXI. — *De presbyteris parochialibus convenerint ut se inebriare non audeant.*

(*Ex concil. Namnet. cap. 10.*) Ut nullus eorum, quando ad anniversarium diem, VII vel III, alicujus defuncti, aut quacumque tione ad collectam presbyteri convenerint, briare nullatenus præsumat, nec præsumat in amore sanctorum vel ipsius animæ bilateralis ad bibendum cogere, vel se aliena per ingurgitare, nec plausus et risus inconditibus inanes ibi referre, aut cantare per vel turpia joca, vel urso, vel tornatricem se facere permittat, nec larvas dæmonum, quæ Talamascas dicunt, ibi ante se ferri cogat, quia hoc diabolicum est, et a sacris canonibus habitum.

CAP. CLXII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 11.*) Quando autem convenerint presbyteri ad aliquod convivium, decanus a prior illorum, versum ante mensam incipit benedicat, et tunc secundum ordinem alter alteri honorem præbentes, et per vitum et potum benedicant, et aliquis de illorum aliquid de sancta Scriptura legat. Et postmodum similiter sanctum hymnum dicant: Ipsi Domini, sicut in cæna fecisse legitur contineant omnes presbyteri, maxime in tunc, ut non vituperetur ministerium illorum.

CAP. CLXIII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 12.*) Summopere etiam presbyter caveat, sicut de statu suo vult, ut non quacumque occasione patrem suum quemlibet ad iram et ad rixam, quanto magis pugnam vel ad cædem aliquo verbo irritet, nec provocatus ad hoc quisque prosili in talibus comensationibus et potationibus, se immiscet diabolus.

CAP. CLXIV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 4.*) Quando presbyteri per parochias simul conveniunt, post peractum divinum

et necessariam collationem, non quasi ad refectio-
nem, sed quasi ad prandium ibi ad-
resideant, ne per talia inhonesta convivia se-
ngraent: quia indecens est et onerosum. Sæpe
tarde ad ecclesiam redeunt, majus damnum
reensione conquirunt, et de gravedine mutua
hant, quam lucrum ibi faciunt. Nam de hu-
di conventu Paulus Corinthios reprehendit,
inconvenienter cœnam dominicam manducare
iebant. Sic et qui ad cœnam dominicam, id
collationem verbi sub occasione conveniunt,
veritate ventris causa junguntur, reprehen-
coram Deo et hominibus habentur: et ideo,
is omnibus, qui voluerit, panem cum charitate
no fratris sui simul cum fratribus frangat, et
i singulos bibere faciant, maxime ut ultra ter-
ricem poculum non contingant, et sic ad ec-
redeant.

CLXV. — *Ne clerici, nec non viri religiosi, ante
horam tertiam ineant convivia.*

(*concil. Carthag., cap. 12.*) Non oportet cleri-
laicos religiosos ante sacram horam diei
n inire convivia, neque aliquando clericos
ymno dicto edere panem, et post cibum gratias
i Deo referre.

CLXVI. — *De presbyteris, ut hospitales sint.*

(*concil. Nannet., cap. 3.*) Ut curam hospitem,
ne pauperum atque debiliū, orphanorum quo-
tque peregrinorum habeat presbyter, hosque
randium suum quotidie juxta possibilitatem
est, eisque hospitium tribuat.

CAP. — CLXVII. — *De eadem re.*

(*eodem, cap. 5.*) Ut autem omnis occasio rapinæ
ur, volumus ut presbyteri, qui bonum exem-
charitatis omnibus extendere debent, hospita-
stant, juxta dominicum et apostolicum præ-
m, et humanitatem præbant iter facientibus;
per hospitalitatem placuerunt quidam Deo, an-
hospitio receptis. Et Dominus in die judicii di-
s est electis: Hospes fui, et suscepistis me. Et
licit: Ostium meum semper viatori patuit.

CLXVIII. — *Ut presbyteri plebes suas ut hospi-
tales sint admoneant.*

(*e concil. apud Arvernas.*) Placuit ut presbyteri
s suas admoneant ut ipsi hospitales sint, et
iter facienti mansionem denegent, et ut omnis
no rapinæ tollatur, nihil carius vendant trans-
ibus, nisi quanto in mercato vendere possint.
i si carius vendere voluerint, ad presbyterum
eunt hoc referant, et illius jussu cum huma-
e eis vendant.

CLXIX. — *Ut cibus sacerdotum semper lectio
divina misceatur.*

(*e concil. Africano, cap. 6.*) Pro reverentia Dei
cerdotum id universa sancta synodus statuit, ut,
solent crebro mensis otiosæ fabulæ interponi,
omni sacerdotali convivio lectio Scripturarum
arum misceatur. Per hoc enim et animæ sedi-

ficantur ad bonum, et fabulæ non necessariæ prohi-
bentur.

CAP. CLXX. — *De clericis intemperate viventibus.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 62.*) Clerici inter epula
cantantes, ab officio detrahendi sunt.

CAP. CLXXI. — *De clericis scurrilibus.*

(*Ex eodem, cap. 80.*) Si quis clericus aut monachus
verba scurrilia, jocularia, risumque moventia loqui-
tur, acerrime corripiatur.

CAP. CLXXII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 60.*) Clericos scurriles et verbis
turpibus joculatores ab officio detrahendos.

CAP. CLXXIII. — *Ut clericus fideijussor non sit.*

(*Ex eodem, cap. 70.*) Clericus fideijussionibus in-
serviens, abjiciatur.

CAP. CLXXIV. — *Ut clericus barbam non nutriat.*

(*Ex eodem, cap. 44.*) Clericus nec comam nutriat
nec barbam.

CAP. CLXXV. — *De clericis per creaturam jurantibus.*

(*Ex eodem, cap. 61.*) Clericum per creaturas juran-
tem, acerrime objurgandum. Si perstiterit in vitio,
excommunicandum.

CAP. CLXXVI. — *De clericis qui adulationibus et
proditionibus vacare deprehenduntur.*

(*Ex eodem concil., cap. 56.*) Clericus qui adulatio-
nibus et proditionibus vacare deprehenditur degra-
detur ab officio.

CAP. CLXXVII. — *De ordinatis qui solent contra
ecclesiastica mandata auribus principis molestiam
inferre.*

(*Ex concil. Antioch., cap. 11.*) Si quis episcopus aut
presbyter, aut quilibet regulæ subjectus Ecclesiæ,
præter consilium et litteras episcoporum provinciæ,
et præcipue metropolitani, adierit imperatorem:
hunc reprobari et abjici oportere non solum a com-
munionem, verum et ab honore cujus particeps vide-
tur existere: quia venerandi principis auribus mo-
lestiam tentavit inferre, contra leges Ecclesiæ. Si
igitur adire principem necessaria causa deposcit,
hoc agatur cum tractatu et consilio metropolitani et
cæterorum episcoporum qui in eadem provincia
commorantur: qui etiam proficiscentem suis pro-
sequantur epistolis.

CAP. CLXXVIII. — *De illis qui episcopis suis ne eos
ad ampliorem honorem in ecclesia sua promoveant
contradicunt.*

(*Ex concil. Africano, cap. 31.*) Item placuit ut qui-
cunque clerici vel diaconi pro necessitatibus eccle-
siarum non obtemperaverint episcopis suis, volenti-
bus eos ad honorem ampliorem in sua ecclesia pro-
movere, nec illic ministrent in gradu suo, unde re-
cedere noluerunt.

CAP. CLXXIX. — *De presbytero certo crimine deposi-
to, si de ministerio sibi interdicto aliquid agere præ-
sumpserit.*

(*Ex concil. Tolctano, cap. 6.*) Si quis presbyter ab
episcopo suo fuerit degradatus, aut officio pro certis
criminibus suspensus, et ipse per contemptum et su-
perbiam aliquid de ministerio sibi interdicto agere

præsumpserit, et postea, ab episcopo suo correptus, in certa præsumptione perduraverit, hic omnimodis excommunicetur, et ab ecclesia expellatur. Et quicumque cum eo communicaverit, similiter se sciat esse excommunicatum. Similiter de clericis, laicis, vel feminis excommunicatis observandum est. Quod si aliquis ista omnia contempserit, et episcopus emendare potuerit minime, regis iudicio exilio damnetur.

CAP. CLXXX. — *De presbytero vel diacono damnato qui imperatoris auribus molestus extiterit.*

(*Ex concil. Antioch., cap. 12.*) Si quis a proprio episcopo presbyter aut diaconus, aut a synodo fuerit episcopus forte damnatus, et imperatoris auribus molestus extiterit, oportet ad manus episcoporum converti concilium, et quæ putaverint habere justa, plurimis episcopis suggerant, eorumque discussiones ac iudicia præstolentur. Si vero hæc parvipendentes molesti fuerint imperatori, hoc nulla venia dignos esse, nec locum satisfactionis habere, nec spem futuræ restitutionis penitus operiri.

CAP. CLXXXI. — *De presbytero qui pravis exemplis mala de se suspicari permiserit.*

(*Ex concil. Agathen., cap. 4.*) Si quis presbyter vitæ suæ negligens pravis exemplis mala de se suspicari permiserit, et populus, ab episcopo juramento seu banno Christianitatis constrictus, infamiam ejus patefecerit, et certi accusatores criminis ejus defuerint, admoneatur primo seorsum ab episcopo, deinde sub duobus vel tribus testibus. Si non [se] emendaverit, in conventu presbyterorum episcopus cum publica increpatione admoneat. Si vero neque sic se correxerit, ab officio suspendatur usque ad dignam satisfactionem, ne populus fidelium in eo scandalum patiat. Si autem accusatores legitimi non fuerint qui ejus crimina manifestis indiciis probare contenderint, et ipse negaverit, tum ipse cum septem sociis suis ejusdem ordinis, si valet, a crimine semetipsum expurget. Diaconus vero, si eodem crimine accusatus fuerit, semetipsum cum tribus excuset.

CAP. CLXXXII. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Triburiensi, cap. 21.*) Si quis presbyter contra laicum, vel laicus contra presbyterum aliquam habet querimoniam controversiam, episcopo præcipiente, sine personarum acceptione finiatur. Laicus per juramentum, si necesse sit, se expurget: presbyter vero vice juramenti per sanctam consecrationem interrogetur: quia sacerdotes ex levi causa jurare non debent. Manus per quam corpus et sanguis Christi consecrantur, juramento polluantur! Absit! cum Dominus in Evangelio discipulis suis, quorum vicem non indigni in sancta gerimus Ecclesia dicat: Nolite omnino jurare. Sit autem sermo vester, est, est, non, non. Quod autem his abundantius est, ex malo est.

CAP. CLXXXIII. — *Si clericus adversus clericum habet negotium, ad sæcularia non recurat iudicia.*

(*Ex concil. Chalced., cap. 9.*) Si quis clericus adversus clericum habet negotium, non deserat episco-

pum proprium et ad sæcularia percurrat, sed prius actio ventiletur apud episcopum vel certe consilio ejusdem episcopi, apud quæque partes [cum] voluerint iudicium continere quis autem præter hæc fecerit, canonicis canonibus subjacebit.

CAP. CLXXXIV. — *De presbyteris qui a plebe infamabuntur, quomodo purgari debeant*

(*Ex concil. Hilerdensi, cap. 10.*) Si quis ter a plebe sibi commissi mala opinione infuerit, et episcopus legitimis testibus approbatus potuerit, suspendatur ab officio presbyter dignam satisfactionem, ne populus fidelium scandalum patiat. Digna enim satisfactione eis a quibus reus creditur, post rectam satisfactionem de imposito crimine, innocens esse maneat. Quod ita nobis a majoribus constitutum esse. Sed sive secundum canones, sive ad auctoritatem episcopi sibi collegas VII conjungat, et juret coramposito Evangelio: quod eum sanctus et Christus filius Dei, qui illud fecit et docuit Evangelium continet, et sancti quatuor Evangelii qui illud scripserunt sic adjuvent, quod ille minutam actionem ita non perpetrarit, sic illis oblatum est. Et, in hac satisfactione per se secure deinceps suum exerceat ministerium satisfactionem nonnulli præcedentium patrum actum Leonem papam, in basilica sancti Petri stoli, coram reverendissimo cæsare Carolo, et plebe ita fecisse commemorant: atque venerandum principem contra ejusdem sanctorum adversarios, dignæ ultionis vindictam exerceat.

CAP. CLXXXV. — *Si aliquis ex ordinatis ab episcopo suo damnatus fuerit, ut non debeat ab alio suspensari.*

(*Ex concil. Afric., cap. 29.*) Et illud potest ut statuere dignentur ut, si quis cujuslibet clericus, iudicio episcoporum, quocumque fuerit damnatus, non liceat eum sive ab episcopo quibus præfuit, sive a quolibet homine de interposita pœna damni pecuniæ atque honoris nec ætatem nec sexum excusandum esse pati.

CAP. CLXXXVI. — *De presbytero a populo*

(*Ex epist. Gregorii.*) De presbytero a quolibet sacerdote a populo accusato, si fuerint testes qui crimini illato veritatem jusjurandum erit in medio, et illum testem de innocentia suæ puritate, cui nuda et aperta omnia, sicque maneat in proprio gradu.

CAP. CLXXXVII. — *De clericis convictis et iudicatis si intra annum causam suam purgare contulerint, nulla vox eorum post audiatur.*

(*Ex concil. Afric. cap. 46.*) Rursum constat ut aliquoties clericis convictis et condecentibus aliquo crimine, vel propter eorum quorum die parcutur, vel propter Ecclesiæ opprobrii insolentem insultationem hæreticorum atque contumeliam, si forte causæ suæ adesse voluerint,

suam asserere, intra annum excommunicatorem faciant. Si vero intra annum causam iurgare contempserint, nulla vox eorum penitus audiatur.

XXXVIII. — *Ut nullus ex ordinatis laico jurare præsumat.*

Concil. Remensi, cap. 5.) Ut nullus ex ecclesie ordine cuiquam laico quidquam supra sacra, et sancta Evangelia juret, sed simpliciter veritate et veritate dicat: Est, est, Non, non; nec aliquid quod eis a laicis objiciatur, ad se, in cujus territorio est, deferatur: et quod illi qui ejusdem sunt ordinis iudicentur, aut corrigatur aut expurgetur.

XXXIX. — *Si presbyter aut diaconus in forme, aut perjurio, aut furto, homicidio, captus ab officio suspendatur.*

Concil. apostolo.) Presbyter aut diaconus qui catione, aut perjurio, aut furto, aut homicidio est, deponatur: non tamen communione. Dicit enim Scriptura: Non iudicat Dominus ipsum.

X. — *De ordinatis, si aliquis illorum percussor extiterit.*

Concil. Agathensi., cap. 3.) Si quis in aliquo tico gradu sacratus percussor extiterit, acerrime. Si non emendaverit, depo-

CI. — *De presbyteris qui propter suam negligentiam degradantur.*

Concil. Mogunt., cap. 40.) Dictum est nobis propter suam negligentiam canonicos, et sæculariter gradu amisso vivere, et tiam agendæ bonum negligere. Unde statui-gradu amisso, agendæ pœnitentiæ gratia in-rio aut canonico aut regulari mittantur. hoc fieri causa quælibet prohibuerit, ubi-sint, pœnitentiam agere non desistant. Si misso gradu sæculariter vivere voluerint, et tiam agere neglexerint, ab Ecclesiæ com-separentur.

CII. — *De ordinatis, si injuste degradati fuerint.*

Concil. eodem, cap. 28.) Episcopus, presbyter aut, si, a gradu suo injuste dejectus, in secunda innocens reperiatur, non potest esse quod nisi gradus amissos recipiat coram alteri de piscoporum. Si episcopus est, orarium, an- et baculum. Si presbyter, orarium et plane- diaconus, orarium et albam. Si subdiaconus, et calicem. Sic et reliqui gradus in repara- ui recipiant quæ, cum ordinarentur, perce-

CIII. — *De ordinatis qui episcopum proprium contemnunt.*

Concil. Antioch., cap. 5.) Si quis presbyter nus, episcopum proprium contemnens, se ab sequestraverit, et seorsum colligens altare rit, et componenti episcopo non acquie- sconsentire vel obedire voluerit semel et ite-

rum convocanti, hic damnetur omnimodo, nec ultra remedium consequatur.

CAP. CXCIV. — *Si presbyter contra suum episcopum inflatus schisma fecerit, ut anathematizetur.*

(Ex conc. Carthag., cap. 11.) Ab universis episcopis dictum est: Si quis presbyter ab episcopo suo correptus fuerit, debet utique apud vicinos episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo episcopo reconciliari. Quod nisi fecerit, sed superbia, quod absit! inflatus secernendum se ab episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, et locum amittat. Si querimoniam justam adversus episcopum non habuerit, inquirendum erit.

CAP. CXCIV. — *De illis qui aliquem ex ordinatis falso crimine appetierint.*

(Ex eodem, cap. 5.) Si quis episcopum aut presbyterum vel diaconum falsis criminibus appetierit, et probare non potuerit, nisi in fine dandam ei non esse communionem.

CAP. CXCVI. — *Ut criminator crimen criminati, litteris comprehensum, ante accusationem episcopo suo representet.*

(Ex concil. Aureli., cap. 10.) Illud præterea omni ecclesiastico ordini omnimodis observandum est, ut nullatenus aliquis præsumat in concilio vel synodali conventu aliquem confratrum accusatione pulsare, nisi prius ipsum accusationis crimen et litigationis causas, litteris per ordinem comprehensum, manu propria subscripserit, et episcopo vel sacræ synodo porrexerit, ut juste et canonicè litigantium controversiæ finiantur. Non enim licet, ut auctoritas Romana testatur, nisi inscriptione celebrata reum quemquam fieri, nec ad iudicium exhiberi, quia sicut convictam de crimine pœna constringit, ita accusatorem, si non probaverit quod objecit.

CAP. CXCVII. — *Ut nullus ex ordinatis se proclamet in synodo, nisi scriptis.*

(Ex concil. ad sanct. Medard., cap. 9.) Hincmarus, archiepiscopus Remorum, suis accusatoribus dixit: Quæ est petitio vestra, fratres? — Misericordiam, inquit, petimus nobis a vestra paternitate impendi, de ministracione ordinem ecclesiasticorum, ad quos a domino Ebone quondam proveci, a vestra auctoritate suspensi sumus. Hincmarus episcopus dixit: Habetis libellum reclamationis aut postulationis, sicut ecclesiastica se habet traditio? Illi autem responderunt se præ manibus nullum habere libellum. Hincmarus episcopus dixit: Legum ecclesiasticarum auctoritas talis est ut in causis gestorum semper scripturam requirat: adeo ut qui ad sacrum fontem accedit, suum dare nomen præcipiatur; qui ad summum sacerdotium provehitur, decreto manibus omnium roborato eligitur; ordinatus autem a suis ordinatoribus litteras accipere iubetur; qui etiam ab ecclesiastica societate quolibet excessu discinditur, libellari scriptione aut recipitur aut dejicitur; sed qui accusatur, vel excommunicatur seu reconciliatur, per scripturam accusari vel

reconciliari jubetur. Et sic in cæteris hujusmodi in tantum scriptura deposcitur, ut, sicut beatus Gregorius in Commonitorio ad Joannem defensorem ex Romanis legibus sumens scribit: Sententia quæ sine scriptura profertur, nec nomen sententiæ habere mereatur. Quapropter, fratres et filii, oportet vos, secundum ecclesiasticam auctoritatem, reclamationem vestram libelli serie allegare, eamque manibus vestris roboratam synodo sacræ porrigere, ut convenienter et canonice vobis valeat responderi. Et tunc ipsi fratres libellum conscribentes, eique sua nomina subscribentes, porrexerunt Hincmaro episcopo, qui tunc una cum Wevilone, Senonensi archiepiscopo, et cum Amalrico, Turonensi æque archiepiscopo, sub præsentia gloriosi regis Caroli, synodo præsidebat.

CAP. CXCVIII. — *De clericorum accusatoribus: si unum ex objectis probare non potuerint, ad cætera non admittantur.*

(*Ex concil. Africano, cap. 75.*) Item placuit, quotiescumque clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, et unum ex ipsis de quo prius egerint, probare non valuerint, ad cætera jam non admittantur.

CAP. CXCIX. — *De episcopo aut presbytero, si causa criminalis eis reputata fuerit, quomodo se expurgare debeant.*

(*Ex concil. Wormacien., cap. 8.*) Si episcopo aut presbytero causa criminalis, homicidium, adulterium et maleficium reputatum fuerit, in singulis Missam tractare debet, et Secretam publice dicere, et communicare, et de singulis sibi reputatis innocentem se ostendere. Quod si non fecerit, quinquennio a liminibus ecclesiæ extraneus habeatur.

CAP. CC. — *Ut clerici ab alienis iudicibus non constringantur.*

(*Ex decr. Adriani papæ, cap. 38.*) In clericorum causa hujusmodi forma servetur, ut nequaquam eos sententia non a suo iudice dicta constringat.

CAP. CCI. — *Criminantem injuste, et non probantem, verberibus publice castigandum, et in exilium deportandum.*

(*Ex regn. ad Antemium subdiaconum Campan., cap. 201.*) Cum fortius punienda sint crimina quæ insontibus et maxime sacratis ordinibus ingeruntur, quam sitis culpabiles, omnes qui in causa Joannis diaconi resedistis, attendite, ut Hilarum criminatorem ipsius, nulla ex definitione vestra pœna veniens castigaret. Nec illud ad excusationem vestram esse credatis idoneum, quod vobis quasi iudicare volentibus solus frater et coepiscopus noster Paschasius dicitur detulisse. Nam si zelus in vobis rectitudinis viguisset, facilius uni a multis rationabiliter suaderi, quam multi ab uno poterant sine causa differri. Quia ergo tantæ nequitiae malum sine digna non debet ultione transire, suprascriptum fratrem nostrum Paschasium volumus admoneri ut eundem Hilarum prius subdiaconatus, quo indignus fungitur, privet officio, atque verberibus publice castigatum

faciat in exilium deportari, ut unius pœna multorum possit esse correctio.

CAP. CCII. — *Ut si quis clericum accusaverit, et testimoniis probare non potuerit, accusator pœnam accusati accipiat.*

(*Ex concil. Bruggarden., cap. 8.*) Placuit ut, si quis aliquem clericorum in accusatione fornicationis impetit, secundum præceptum Pauli apostoli, duo vel tria testimonia requirantur ab illo. Quod si non potuerit datis testimoniis approbare quod dixit, excommunicationem accusati accusator accipiat.

CAP. CCIII. — *Ut sicut laici clericos in secularibus in sua accusatione non recipiunt, ita nec ipsi in sacerdotum recipiantur.*

(*Ex concil. Aurelianensi, cap. 5.*) Omnes episcopi in tertia sessione acclamaverunt: Sane dignum est ut, sicut sacerdotes vel clericos in sua accusatione vel sæcularibus iudiciis laici non recipiant, ita ipsi in sacerdotum vel clericorum accusationibus, seu ecclesiasticis negotiis, nisi sponte collaudentur, non recipiantur: quoniam inconveniens est ut hi qui hos respuunt, ab his recipiantur.

CAP. CCIV. — *Ut testimonium laici contra clericum nemo suscipiat.*

(*Ex concil. Triburiensi, cap. 4.*) Testimonium laici adversus clericum nemo suscipiat.

CAP. CCV. — *De ordinatis, si accusati fuerint, quot testibus se excusare debuerint.*

(*Ex concil. Carthagenen., cap. 20.*) Si autem presbyteri vel diaconi fuerint accusati, adjuncto sibi ex vicinis locis proprius episcopus legitimo numero collegarum quos ab eodem accusati petierint, id est, una secum in presbyterii nomine VI in diaconii tribus, ipsorum causas discutiat, eadem dierum et dilationum, et a communione remotionum, et discussione personarum inter accusatores, et eos qui accusantur forma servata. Reliquorum autem clericorum causas, etiam solus episcopus loci agnoscat et finiat.

CAP. CCVI. — *De substantia defuncti presbyteri, cuius esse debeat.*

(*Ex conc. Triburiensi, cui interfuit Arnolphus rex, cap. 23.*) Sancto concilio allatum est quod quidam laici improbe agant contra presbyteros suos, ita ut de morientium presbyterorum substantia partes sibi vindicent sicuti de propriis servis. Interdicimus itaque canonica auctoritate ne hoc ulterius fiat: sed sicuti liberi facti sunt ad suscipiendum gradum et agendum divinum officium, ita nihil ab eis exigatur præter divinum officium. De peculiari vero sacerdotum nihil sibi usurpent, sed totum in quatuor dividatur partes, una episcopo, alia altari, tertia pauperibus, quarta parentibus: et si non sunt idonei parentes, episcopus eam recipiat, et in usum Ecclesiæ diligenter distribuat. Et si quis contra hæc facere præsumperit, anathematizetur.

CAP. CCVII. — *De presbyteris qui sine testamento discesserint.*

(*Ex eodem, cap. 14.*) Si quisunque ex gradu ecclesiastico sine testamento et sine cognatione di-

rit. hæreditas ejus ad ecclesiam, ubi servivit, A
vatur. Similiter de sanctimonialibus.

CCVIII. — *De clericis qui laicalibus vestimentis
utuntur.*

(*Ex eodem, cap. 27.*) Ut laicalibus vestimentis cle-
non utantur, id est, mantello vel cotto, sive
nec pretiosis et ineptis calceamentis, et aliis
atum vanitatibus, sed religioso et decenti ha-
induti incedant.

CAP. CCIX. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Carthagenen., cap. 43.*) Clericus profes-
m suam etiam habitu et iucessu probet, et
o nec vestibus nec calceamentis decorem
at.

CCX. — *De clericis qui ociose in nudinis am-
bulant.*

(*Ex eodem concil., cap. 48.*) Clericus qui, non pro
do aliquid, in nudinis vel in foro deambulat,
leicio suo degradetur.

CCXI. — *Ut nullus ex clero arma militaria
portet.*

(*Ex eodem concil. cap. 48.*) Quicumque ex clero
identur, arma militaria non sumant, nec armati
ant, sed professionis suæ vocabulum religiosus
us et religioso habitu præbeant. Quod si con-
erint, tanquam sacrorum canonum contempto-
: ecclesiasticæ sanctitatis profanatores, proprii
s amissione mulcentur: quia non possunt
Deo et sæculo militare.

CCXII. — *Ut omnes clerici magis confidant in C
defensione Dei quam in armis.*

(*Ex concil. Aurelianen., cap. 9.*) Omnimodis di-
m est presbyteris et diaconibus ut arma non
it, sed magis confidant in defensione Dei quam
nis.

CCXIII. — *De illis qui, ex ecclesiastico ordine,
ut venantur, aut cum accipitribus jocantur.*

(*Ex concil. Meldensi, cap. 8.*) Episcopum, presby-
aut diaconem canes ad venandum, aut accipi-
aut hujusmodi res habere non licet. Quod si
alium personarum in hac voluntate sæpius de-
fuerit, si episcopus est, tribus mensibus se
umunione suspendat, presbyter duobus, diaco-
io ab omni officio et communione suspendantur.

CCXIV. — *De servis Dei, ut omnes sylvaticæ
itiones cum canibus et accipitribus interdici-
ur.*

(*Ex concil. Aurelianen., cap. 3.*) Omnibus servis
nationes et sylvaticas vagationes cum canibus,
accipitres et falcones non habeant, interdici-

CCXV. — *Ut clericos discordantes episcopus
sua potestate reconciliet.*

(*Ex concil. Africano, cap. 59.*) Discordantes clericos
pus vel ratione vel potestate ad concordiam
, inobedientes synodus per audientiam dam-

CCXVI. — *De clericis qui proruperint in mutuam
cædem.*

(*Ex concil. Hilerden., cap. 6.*) Si qui clerici in

mutuam cædem proruperint, prout dignitas officio-
rum in tali excessu contumeliam pertulerit, a pon-
tifice districtius vindicetur.

CAP. CCXVII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 7.*) Frater in fratrem si ausus fue-
rit manum mittere, legitimam disciplinam acci-
piat.

CAP. CCXVIII. — *De officiis et ministeriis septem dia-
conorum cum subdiaconibus et sequentium ordi-
num ministris observandis.*

(*Ex ep. Fabiani papæ, cap. 2.*) Septem ergo diaconi
sint in urbe Roma per septem regiones civitatis, si-
cut a patribus accepimus, qui per singulas hebdo-
madas et dominicos dies, atque festivitatum solemnias,
cum subdiaconibus et acolythis, ac sequentium ordi-
num ministris, injuncta sibi observent ministeria, et
parati omni hora sint ad divinum officium, et quidquid
eis injungitur peragendum. Similiter et vobis prout
opportunitatem fuerit, per singulas civitates est facien-
dum ut divinum, absque ulla mora aut negligentia,
studiose ac solemniter agatur officium.

CAP. CCXIX. — *De numero certo diaconorum.*

(*Ex concil. Neocæsar., cap. 14.*) Diaconi septem
debent esse juxta regulam, licet et valde magna sit
civitas. Idipsum autem et Actuum apostolorum liber
insinuat.

CAP. CCXX. — *De eadem re.*

(*Ex concil. episcoporum, qui in Ancira et Cæsaria
convenerunt, cap. 9.*) Diaconi septem esse debent
secundum regulam, quamvis magna sit civitas. Cui
regulæ auctoritas erit liber Actuum apostolorum.

CAP. CCXXI. — *Ut diaconi coram presbyteris non
sedeant.*

(*Ex concil. Laodicensi, cap. 20.*) Quod non oportet
diaconum coram presbytero sedere, sed jussione
presbyteri sedeat. Similiter autem et dia-
conis honor habeatur ab obsequentibus, id est, a
subdiaconis et omnibus clericis.

CAP. CCXXII. — *De diaconibus qui se presbyteris
anteponunt.*

(*Ex concil. Toletan., cap. 39.*) Nonnulli diacones
in tantam erumpunt superbiam ut sese presbyteris
anteponant, atque in primo choro ipsi priores stare
præsumant presbyteris in secundo choro constitutis.
Ego ut sublimiores sibi presbyteros agnoscant, tam
hi quam illi in utroque choro consistant.

CAP. CCXXIII. — *Ut exorcistæ energumenis manus
imponant.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 90.*) Omni die exor-
cistæ energumenis manus imponant.

CAP. CCXXIV. — *De honore universis ordinibus
competente.*

(*Ex decr. Silvestr. papæ, cap. 4.*) Ita fratres jubet
auctoritas divina, et affirmat, ut, a subdiacono usque
ad lectorem, omnes subditi sint diacono cardinali
urbis Romæ, in Ecclesia honorem repræsentantes
tantum. Pontifici vero, presbyter, diaconus, subdia-
conus, acolythus, exorcista, lector, abbas, monachus,
in omni loco repræsentet obsequium, sive in publico,
sive in gremio ecclesiæ.

CAP. CCXXV. — *De sacerdotibus qui adimplere suum ministerium nesciunt, nec discere volunt: quod ab officio sint submovendi.*

(*Ex concil. Aurelianensi, cap. 6.*) Sacerdotes qui rite non sapiunt adimplere ministerium suum, nec discere juxta præceptum suorum episcoporum pro viribus satagunt, vel contemptores canonum existunt, ab officio proprio sunt submovendi, quousque hæc pleniter emendata habeant.

CAP. CCXXVI. — *Ut inter clericos non computentur qui sub nullius episcopi disciplina inveniuntur.*

(*Ex concil. Parisiensi, cap. 10.*) Nulla ratione clerici aut sacerdotes habendi sunt qui sub nullius episcopi disciplina et providentia gubernantur. Tales enim acephalos, id est, sine capite, priscae Ecclesiae consuetudo nuncupavit.

CAP. CCXXVII. — *Exemplar formatæ epistolæ, quæ in Nicæna synodo a sanctis patribus est formata et collaudata.*

(*Ex decr. Nicæni concilii.*) In nomine patris π , et filii γ , et spiritus sancti α . Walterio Spirensi episcopo, ego Burchardus sanctæ Wormaciensis Ecclesiae devotus gregis Christi famulus, in Deo vero summæ felicitatis beatitudinem. Cum sancta catholica Ecclesia prompta sit sequi documenta Evangelica, quæ dicunt: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, accipiet mercedem, prophetæ; et qui recipit justum in nomine justii, et cætera: et Apostolus jubeat hospitalitatem seclari, et necessitatibus sanctorum virorum communicare; tamen propter eos qui cauteriatam habent suam conscientiam, dicentes se esse simplices, cum sint astutia diabolica repleti, et pro opere pietatis dicunt se de loco ad locum transire, cum sint sua malitia faciente fugitivi, et dicunt se esse ministerio sacro insertos, cum non sint: statutum est a sanctis Patribus neminem clericum alienum et ignotum recipi ab aliquo episcopo et inthronizari in sua ecclesia, nisi habeat a proprio episcopo epistolam quæ in canonibus nominatur formata. Ideo notum facimus paternitati vestræ quod præsens frater noster harum litterarum portitor nomine Ecmannus, non pro sua nequitia expulsus est a nobis: sed, postulantibus fratribus nostris, eo quod ex familia nostra fuit et noster baptizatus, fecimus ei libertatem receptam a cornu altaris canonice, et ordinavimus eum ad gradum presbyterii. Cui etiam has dimissorias sive commendatitias litteras fecimus, et eum ad vestram dilectam fraternitatem dirigimus, ut in vestra parochia sub vestro sacro regimine, et defensione consistere valeat. Ego, inquam, Burchardus humilis episcopus, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et in unitate sanctæ Ecclesiae, in qua Petro datum est jus ligandi atque solvendi, absolvo Ecmannum presbyterum de civitate Wormaciensi, indictione X; et licentiam do vobis inthronizandi eum in quacunque ecclesia vultis vestræ parochiæ. Hanc ergo epistolam Græcis litteris hinc inde munire decrevimus, et annulo Ecclesiae nostræ firmare censuimus. Fraternitatem vestram Christus nobis incolu-

men conservet. π . γ . α . π . β . ϵ . ζ . ξ . α . κ . ν . θ . Data Wormaciæ, Idibus Martii, anno Dominicæ incarnationis millesimo duodecimo, indictione X.

CAP. CCXXVIII. — *De illo qui fugam fratris celaverit.*

(*Ex dictis Basilii.*) Si quis eum quem, distractionem ecclesiasticam non ferentem, fugam meditari agnoverit, non statim prodiderit, perditionis illius participem se esse non dubitet: et tam diu est a conventu fratrum sequestrandus, quam diu ille valeat revocari.

CAP. CCXXIX. — *De illis qui presbyteros suos male tractaverint.*

(*Ex concil. Arvernens., cap. 7.*) Si quis presbyterum proprium inhonorat, aut verbo aut facto contumeliam facit, tam diu a liminibus Ecclesiae arceatur, quousque per condignam poenitentiam satisfaciatur. Ait enim Apostolus: Presbyteri qui bene præsent, duplici honore digni habeantur. Item alibi dicit: Obedite præpositis vestris, subjecti eis estote, etc.

CAP. CCXXX. — *Ut nomen papæ in Ecclesiis sanctis recitetur.*

(*Ex concil. Vasensi, cap. 3.*) Et hoc justum visum est nobis ut nomen domini papæ, quicumque sedi apostolicæ præfuerit, in nostris Ecclesiis recitetur.

CAP. CCXXXI. — *Ut presbyter aut diaconus qui canonicus non est, sed in villis habitat, nusquam summas festivitates celebret nisi in civitatibus.*

(*Ex concil. Arvernens., cap. 6.*) Si quis presbyter aut diaconus, qui non in civitate canonicus esse dignoscitur, sed in villulis habitans, in oratoriis officio sancto deserviens celebrat divina mysteria, festivitates præcipuas, Domini Natalem, Pascha, Pentecosten, et si quæ principales sunt festivitates reliquæ, dehinc ne faciat commonemus: et nusquam alibi nisi cum episcopo suo in civitate festivitates supra dictas celebret. Quicumque sunt cives laici, natu majores, pari modo in urbibus ad pontifices suos in prædictis festivitatibus veniant, et ibi divina mysteria celebriter audiant. Quod si qui improba temeritate hæc contempserint, a communione pellantur.

CAP. CCXXXII. — *Ut presbyteris potestas prædicandi in suis plebibus concedatur.*

(*Ex concil. Vasensi, cap. 6.*) Hoc etiam pro ædificatione omnium ecclesiarum, et pro utilitate totius populi nobis placuit, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis, verbum faciendi daremus presbyteris potestatem, ita ut si presbyter aliqua infirmitate prohibente per seipsum non potuerit prædicare, sanctorum patrum Homeliæ a diaconibus probatis recitentur.

CAP. CCXXXIII. — *De clericis qui in rixa interficiuntur.*

(*Ex concil. Tribur., cui Arnolfus rex interfuit, cap. 50.*) Quicumque clericus aut in bello, aut in rixa, aut gentiliis ludis mortuus fuerit, neque oblatione neque oratione pro eo postuletur, sed in manus incidat iudicis: sepultura tantum non privetur.

CAP. CCXXXIV. — *De clericis qui a dominis suis liberi facti sunt.*

(*Ex concil. apud Alth. habito, cui interfuit Conradus rex, cap. 38.*) Nullus clericus ad gradum presbyterii promoveatur, nisi ut scriptum in canonibus habetur. Si enim propter Dei dilectionem quis de servis suis quemquam elegerit, et docuerit litteras, et libertati condonaverit, et per intercessionem erga episcopum presbyterum effecerit, et secundum apostolos victum et vestitum ei donaverit: ille autem postea in superbiam elatus missam dominis suis et canonicas horas observare, et psallere renuerit, et ei juste obedire, dicens se liberum esse, noluerit, et quasi libere cuius vult homo fiat, hoc sancta synodus anathematizat, et illum a sancta communione arceri iudicat, donec resipiscat et domino suo obediat secundum canonica praecepta. Sin autem obstinato animo et hoc contempserit, accusetur apud episcopum qui eum ordinavit, et degradetur: et fiat servus illius idem domini sui, sicut natus fuerat. Quisquis vero talem secum habuerit, postea quam rem illius praedictam audierit, et domino suo non reddiderit, vel a se projecerit, sive episcopus, sive comes, sive clericus, sive laicus, anathematis illius societate nodatus, poenam excommunicationis luet.

CAP. CCXXXV. — *De presbyteris qui parochias fugerint in quibus locati sunt.*

(*Ex concil. Cabillon., cap. 41.*) Presbyter proprio loco dimisso ad aliam migrans nequaquam recipiatur, nisi suae migrationis causam dixerit, et se innocenter vixisse in parochia in qua ordinatus est sub testibus probaverit: litteras etiam habebit in quibus sint nomina episcopi et civitatis plumbo impressa, quibus cognitis, et talibus inventis quibus fides adhiberi possit, recipiatur.

CAP. CCXXXVI. — *De presbyteris qui crimine capitali accusantur, et collegas quibus se excusare possint non habent.*

(*Ex concil. Tribur., cui interfuit Arnolphus rex, cap. 6.*) De presbyteris qui crimine fornicationis, sive aliquo capitali flagitio accusantur, et non habent collegas cum quibus se excusare possint, aut si forte lapsi fuerint, quomodo satisfaciant. In quorum iudicio neque ad dexteram, neque ad sinistram declinandum est, sed recta via gradiendum. In concilio namque Neocæsariensi cap. scriptum est: Presbyter si uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si

vero fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet et ad poenitentiam redigi.

CAP. CCXXXVII. — *De predicatione presbyterorum.*

(*Ex concil. Triburiensi, cui interfuit rex Arnolph.*)

Præcipimus vobis ut unusquisque vestrum super duas seu tres hebdomadas, diebus dominicis seu festivitibus sanctorum, populum sibi commissum doctrinis salutiferis ex sacra Scriptura sumptis in Ecclesia sibi commissa post Evangelium perlectum instruere studeat, et jubeat illis ut nullus de ecclesia exeat, antequam a presbytero sive diacono ultima laus, id est Benedicamus Domino, aut *Ite missa est*, pronuntietur.

CAP. CCXXXVIII. — *De ecclesiasticis, si sæculares potestates habere desiderant.*

(*Ex epist. Gre. papæ Secundino servo Dei recluso directa.*) Certum namque est non vos ante exercitui ducem præponere, nisi vobis labor ejus fidesque complaceret, et nisi eum anteactæ vitæ virtus et sollicitudo aptum esse monstraverit. Si vero non aliis nisi hujusmodi viris committitur gubernandus exercitus, qualis dux esse debeat animarum ex istius bonæ rei comparatione colligitur. Sed verecundum nobis est, et dicere pudet, quia sacerdotes sibi ducatum arripiunt, qui exordium religiosæ militiæ non viderunt.

CAP. CCXXXIX. — *Ut viri veraces et Deum timentes, in civitatibus et in publicis vicis decani constituantur.*

(*Ex concil. Rothoma., cap. 9.*) Ut populus admoneatur ut in dominicis et festis diebus omnes ad vesperras, et nocturnas vigiliis, et ad missam omnimodis occurrant, et ut decani in civitatibus et in vicis publicis viri veraces et Deum timentes constituantur, qui desides et negligentes commoneant ut ad Dei servitium absque occasione properent, et ut ipsi decani sacramento adstringantur ut, nulla interveniente causa, scilicet, aut amoris, aut timoris, aut propinquitatis, muneris, negligentes et transgressores reticeant, quin sacerdotibus proprias eorum culpas manifestent. Sacerdotum autem erit ita eorum vitia, zelo et amore divino, cum debita disciplina corrigere, sicut ipsi nolunt pro aliorum erratibus sententiam justæ damnationis suscipere. Et ut dies festi a vespera usque ad vesperam absque opere servili cum debito honore celebrentur.

FINIS LIBRI SECUNDI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI TERTII.

CAP. I. Quid sit Ecclesia.

II. De primitiva Ecclesia.

III. Quod sacerdotes agros quos vendere solebant, ad communem utilitatem ecclesiis tradebant.

IV. Quo tempore viri religiosi seipsos domino consecrarunt, ædificantes basilicas in suis fundis.

V. Quod Constantinus primus imperatorum fabricandi ecclesias licentiam tribuit.

VI. Ut nullus ecclesiam ædificet, nisi ille cui episcopus loci locum designaverit.

VII. De illo qui in suo prædio ecclesiam ædificare desiderat.

VIII. Ut omnes ecclesiæ in illius episcopi potestate sint in cujus territorio positæ sunt.

IX. Ut antiquæ ecclesiæ possessionibus propter novas non spolientur.

- X. De ecclesiis et altaribus, ubi aliqua dubitatio est de consecratione, ut consecrentur.
- XI. Si altare motum fuerit, denuo ecclesia consecretur.
- XII. Si ecclesia violata fuerit, iterum consecretur.
- XIII. Ut ecclesiam ubi paganus sepultus est, non liceat dedicari.
- XIV. Ut in ecclesia in qua cadavera sepulta sunt, altare consecrare non liceat.
- XV. Ut loca semel dicata, perpetuo sic permaneant.
- XVI. De locis dudum sacratis, et nunc neglectis, ut iterum reformentur.
- XVII. Ut nullus aliud altare erigere præsumat, nisi quod ab episcopo consecratum est.
- XVIII. Ut energumeni ecclesiarum pavimenta ver-
B rant.
- XIX. De monasteriis semel consecratis.
- XX. De illis qui dotem ecclesiæ sibi vindicare præsumpserint.
- XXI. De ecclesiis destructis, quomodo restaurari debeant.
- XXII. Quod in una terminatione plures baptismales ecclesiæ esse non possint.
- XXIII. Ut regularia monasteria nec vendi nec commutari possint nisi cum alio monasterio.
- XXIV. Ut non liceat alicui unius Ecclesiæ terram, nisi cambiatur, vertere ad aliam.
- XXV. Ut altaria, nisi sint lapidea, chrismate non consecrentur.
- XXVI. Ut monasterium ad meliorandum in alium liceat ponere locum.
- XXVII. Ut sine missa ecclesia non debeat dedicari.
- XXVIII. Ut episcopus neminem prohibeat ecclesiam ingredi, et audire verbum Dei.
- XXIX. Ut populus qui convenerit ad Missam, antequam finiatur non discedat.
- XXX. De illis qui ecclesiastica habent beneficia.
- XXXI. De ecclesiis apud barbaros constitutis.
- XXXII. De ecclesiis Arianorum.
- XXXIII. De diocesanis ecclesiis destitutis.
- XXXIV. Qualiter destitutam ecclesiam alteri ecclesiæ recte conjungere valeat episcopus.
- XXXV. Ut picturæ in ecclesia fieri non debeant.
- XXXVI. Item de pictura.
- XXXVII. Ut non pro debito episcopus de consecranda ecclesia munus aliquod requirat.
- XXXVIII. Ut ecclesiam in qua cadavera infidelium sepulta sunt sanctificare non liceat.
- XXXIX. De lignis dedicatæ ecclesiæ, ad quod usus verti debeant.
- XL. Quid episcopo agendum sit, si plures hæredes de una contenderint ecclesia.
- XLI. De eadem re.
- XLII. De ecclesiis inter hæredes divisis.
- XLIII. Ut singuli presbyteri singulas habeant ecclesias.
- XLIV. De eadem re.
- XLV. De eadem re.
- XLVI. Ut unusquisque presbyter una ecclesia contentus sit.
- XLVII. De eadem re.
- XLVIII. De eadem re.
- XLIX. De eadem re.
- L. De ordinibus sacris.
- LI. De ecclesiis seu sanctis noviter inventis.
- LII. Ut unaquæque ecclesia mansum integrum habeat sine servitio.
- LIII. Ut nullus de dote ecclesiæ, vel de manso presbyterorum censum persolvere cogat.
- LIV. De altaribus quæ passim fiunt per agros.
- LV. Ut martyrum dignitatem nullus profanus infamet.
- LVI. Ut missarum solennia non ubique, sed in locis ab episcopo consecratis fiant.
- LVII. De missa non celebranda, nisi in sacro loco.
- LVIII. De eadem re.
- LIX. Quod non liceat missas celebrare, nisi in locis ab episcopo civitatis consecratis.
- LX. De eadem re.
- LXI. De eadem re.
- LXII. De reparatione Ecclesiæ.
- LXIII. Ut ante horam diei tertiam non sint celebrandæ missæ.
- LXIV. Ut pro fidelibus defunctis singulis diebus missas celebrare liceat.
- LXV. Ut missa mortuorum pro omnibus Christianis sit cantanda.
C
- LXVI. Ut institutiones missarum sicut in metropoli fiunt, sic et reliquis comprovincialibus Ecclesiis.
- LXVII. Ut preces et præfationes, quæ in concilio probatæ non fuerint, non celebrentur.
- LXVIII. Ut nullus presbyter solus missam cantare præsumat.
- LXIX. De Præfationibus quæ sancta Romana tenet Ecclesia.
- LXX. De sacerdotibus, missarum tempore si ægritudinis aliquis eventu eis accesserit.
- LXXI. De eadem re.
- LXXII. De presbyteris qui dæmonibus variisque passionibus vexantur, quod illis sacra tractare non liceat.
- LXXIII. De eadem re.
D
- LXXIV. De presbyteris qui soli missas solent celebrare.
- LXXV. De illis qui conjugati presbyteri oblationes spreverint.
- LXXVI. Ut presbyteri communicent quotiescunque missas celebraverint.
- LXXVII. De eadem re.
- LXXVIII. De eadem re.
- LXXIX. De eadem re.
- LXXX. Ut in ecclesia nihil aliud agatur, nisi id ad quod facta est.
- LXXXI. De eadem re.
- LXXXII. De eadem re.
- LXXXIII. Ut nullus in ecclesia convivetur.

- LXXXIV. Ut nullus in ecclesia tabernas constituat. **A**
- LXXXV. De eadem re.
- LXXXVI. Ut unicolque in domo sua orare liceat.
- LXXXVII. Ut canticum turpe circa ecclesias non fiat.
- LXXXVIII. Ut sanctorum reliquiæ in oratoriis villaribus non ponantur.
- LXXXIX. Ut sedes episcopalis, si necesse fuerit, in alium locum transferatur.
- XC. De mutandis sanctis locis.
- XCI. Quod, translatis martyribus, honor interdum cum illis migret, interdum in loco permaneat.
- XCII. Quod sanguis martyrum consecret locum, non locus sanguinem.
- XCIII. Quid sit basilica.
- XCIV. De illis qui domum Dei contemptibilem **B** faciunt.
- XCV. De eadem re.
- XCVI. Ut calix et patena ex auro aut ex argento fiat.
- XCVII. De observanda mensa Christi.
- XCVIII. Ut corporale ex purissimo linteo sit, et unius materiei.
- XCIX. Ut sacrificium altaris non in serico panno, aut tincto celebretur.
- C. Ut mulieres ad altare non accedant, et officiis virorum se non intromittant.
- CI. De eadem re.
- CII. Ut laici juxta altare non sedeant.
- CIII. De illis sacerdotibus qui in Ecclesia, dum Evangelia leguntur, sedere præsumunt.
- CIV. Ut nullus calicem, patenam, vel vestimentum sacerdotale in vadium tabernario præstare præsumat.
- CV. Ut nullus calicem, patenam, aut aliqua vasa sacra ad alios usus facere præsumat.
- CVI. Quod licitum sit episcopis cum consilio cleri de thesauro ecclesiæ suæ familiæ in necessitate succurrere.
- CVII. Ne cadavera pallio altaris cooperiantur.
- CVIII. Ne ad nuptiarum ornatum divina ministeria præstentur.
- CIX. Ut ecclesia sæculari potentia minime pervadatur.
- CX. De presbyteris qui ecclesias suas per pretium **D** acquisierint.
- CXI. Ut nullus laicus ab ecclesia sua presbyterum ejicere audeat.
- CXII. Item de illis qui presbyteris ecclesias auferunt.
- CXIII. Ut nullus aliquod munus propter ecclesiam a presbytero requirat.
- CXIV. De eadem re.
- CXV. Ut presbyteri plebes admoneant ut lintamina altaris præparent.
- CXVI. Ut episcopi prævideant quid presbyteri dominis suis pro ecclesiis facere debeant.
- CXVII. De eadem re.
- CXVIII. De presbyteris nihil habentibus quando ordinantur.
- CXIX. De eadem re.
- CXX. De eadem re.
- CXXI. De eadem re.
- CXXII. De eadem re.
- CXXIII. De presbyteris qui ex redditibus ecclesiæ sibi res comparaverint, et estructuras ibi fecerint, et mulieres ibi posuerint.
- CXXIV. De consuetudine servanda quæ non est contra fidem.
- CXXV. Ut ecclesiastica statuta, ab apostolis et reliquis magistris Ecclesiæ tradita, integra servantur.
- CXXVI. Ut consuetudines ecclesiasticæ pro lege sint tenendæ.
- CXXVII. Item de consuetudinibus ecclesiasticis observandis.
- CXXVIII. Quid agendum sit in causis de quibus certa in canonibus non inveniuntur judicia.
- CXXIX. Ut cuncta quæ Deo offeruntur consecrata habeantur.
- CXXX. De eadem re.
- CXXXI. Ut decima nullo modo negligatur.
- CXXXII. De illis qui decimas dare nolunt.
- CXXXIII. Quod decimæ ab omnibus Christianis ex debito reposci debeant.
- CXXXIV. De illis qui decimas dare noluerint, nisi pretio conducantur.
- CXXXV. Ut decima Dei census nuncupetur.
- CXXXVI. De oblationibus parochitarum : cujus esse debeant.
- C** CXXXVII. Quod in unaquaque ecclesia tam de redditibus quam oblationibus quatuor debeant fieri portiones.
- CXXXVIII. Item quod de decimis quatuor debeant fieri portiones.
- CXXXIX. Ubi terminari debeant contentiones ortæ inter Christianos.
- CXL. De his qui oblationes parentum, aut testamenta, vel quod ipsi donaverint ecclesiis, retinere aut auferre conantur.
- CXLI. De illis qui Deum hæredem faciunt.
- CXLII. De his qui oblationes defunctorum aut negant aut difficulter reddunt.
- CXLIII. De eadem re.
- CXLIV. De eadem re.
- CXLV. De eadem re.
- CXLVI. Ut omnes ecclesiæ vel decimæ in episcoporum potestate consistant.
- CXLVII. Quod tricennalis possessio firma sit.
- CXLVIII. Ut singularum Ecclesiarum rusticanae parochiæ semper maneant inconcusæ.
- CXLIX. Quod tricennalis possessio, si intacta permansit, mutari non debeat.
- CL. Item de rebus XXX annis possessis.
- CLI. De illis qui de ecclesiis cœmetaria faciunt.
- CLII. De illis qui in sacris locis se sepeliri petierint.
- CLIII. De eadem re.
- CLIV. De eadem re.
- CLV. De eadem re.
- CLVI. De eadem re.

- CLVII. Ut corpora defunctorum in ecclesia non sepeliantur.
- CLVIII. De eadem re.
- CLIX. Ut nemo pro sepeliendis mortuorum corporibus aliquid muneris exigat.
- CLX. De sepultura conjugatorum in primis connubiis.
- CLXI. De eadem re.
- CLXII. De eadem re.
- CLXIII. Quorum mens una fuerat, sepultura non separet.
- CLXIV. De rebus immobilibus ecclesiæ.
- CLXV. De eadem re.
- CLXVI. De præstariis viduarum ecclesiarum ut non valeant.
- CLXVII. De eadem re.
- CLXVIII. De eadem re.
- CLXIX. De eadem re.
- CLXX. De donatione, vel venditione, vel commutatione rei ecclesiasticæ.
- CLXXI. De commutationibus ecclesiasticarum rerum.
- CLXXII. De eadem re.
- CLXXIII. De ecclesiasticis mancipiis.
- CLXXIV. De eadem re.
- CLXXV. De regalibus præceptis super præstaria.
- CLXXVI. De episcopo qui mancipium Ecclesiæ manumitti desiderat.
- CLXXVII. De sacerdotibus qui res suas ecclesiæ relinquunt.
- CLXXVIII. Ut presbyteri rem ecclesiæ vendere non præsumant.
- CLXXIX. Ut nullus ordinatus de ministeriis ecclesiæ aliquid vendere præsumat.
- CLXXX. De presbyteris qui de jure sui tituli aliquid distrahunt.
- CLXXXI. De eadem re.
- CLXXXII. Quod quantum remedium veniæ oblatio ecclesiastica tribuit conferenti, tantum damnum præparat fraudatori.
- CLXXXIII. De clericis qui documenta quibus ecclesiæ possessio firmatur distrahunt.
- CLXXXIV. De libertis qui a patrocínio ecclesiæ discesserunt.
- CLXXXV. De libertis ecclesiæ.
- CLXXXVI. De libertis qui a quibuscunque manumissi sunt.
- CLXXXVII. De manumissis in ecclesia.
- CLXXXVIII. De fugitivis ecclesiast. servis.
- CLXXXIX. De episcopis qui nihil suis ecclesiis conferunt, et tamen ex familia liberos facere præsumunt.
- CXC. De illis qui pro aliquo reatu fugiunt ad ecclesiam.
- CXCI. De raptore, si cum rapta ad ecclesiam confugerit.
- CXCII. De servo, si pro qualibet culpa dominum suum ad ecclesiam fugerit.
- CXCIII. De eadem re.
- CXCIV. De eadem re.
- A CXCIV. De eadem re.
- CXCVI. De immunitate ecclesiæ.
- CXCVII. De fugientibus ad ecclesiam.
- CXCVIII. Quid in ecclesia legi debeat.
- CXCIX. Ut excommunicandi sint qui libros famosos legerint.
- CC. De illis qui clam concipiunt.
- CCI. De infantibus in adulterio natis, et ad ecclesiam expositis.
- CCII. De eadem re.
- CCIII. De avaritia sacerdotum.
- CCIV. De illis qui ecclesias incenderint.
- CCV. De quodam clerico a diabolo vexato.
- CCVI. De rebus ecclesiæ quæ mortuo episcopo a presbyteris venditæ fuerint.
- B CCVII. De eo qui spernit oblationem presbyteri qui uxorem habuit.
- CCVIII. Quod non permittantur ecclesiastici ad cœmeteria hæreticorum accedere.
- CCIX. Quod non oporteat ab hæreticis eulogias accipere.
- CCX. Quod nullus Christianus ad pseudomartyres ire debeat.
- CCXI. Quod non oporteat plebeios psalmos in ecclesia cantari.
- CCXII. De illis qui conventus qui ad confessiones martyrum fiunt abominantur.
- CCXIII. Ut victus ab exorcistis energumenis in domo Dei sedentibus administretur.
- C CCXIV. Ut sacra vasa non ab aliis quam a sacris viris tractari debeant.
- CCXV. De sacratis feminis quæ sacra vasa et pallas altaris tractare præsumperint.
- CCXVI. De vasis sacris, de palliis altaris, et velis ecclesiæ; si vetustate consumpta fuerint, quid inde faciendum sit.
- CCXVII. De ordine librorum Veteris Testamenti.
- CCXVIII. De ordine prophetarum.
- CCXIX. De ordine librorum Novi Testamenti, quos sancta Romana Ecclesia tenet, et omnis universalis Ecclesia observat.
- CCXX. Ordo septem epistolarum canonicarum.
- CCXXI. De notitia librorum apocryphorum qui a sanctis patribus æterna damnatione damnati sunt.
- D CCXXII. Quando et quo tempore libri Veteris et Novi Testamenti legendi sint.
- CCXXIII. De vasculis quibus mysteria sacra conficiuntur.
- CCXXIV. De ecclesia a compluribus cohæredibus obsessa.
- CCXXV. De altaribus in quibus sacræ reliquiæ non inveniuntur.
- CCXXVI. In altari in quo episcopus missam celebrat, ne eo die presbyter aliam iterare præsumat.
- CCXXVII. Ut in oblatione corporis et sanguinis Domini incensum imponi debeat.
- CCXXVIII. Ut quoties basilicam ad quam itur præsentia novæ plebis impleverit, toties sacrificium subsequens offeratur.

- CCXXIX. Ut nullus presbyter titulum super titulum A usurpare præsumat.
- CCXXX. Ut episcopus aut presbyter postquam missam inceperit et orationem dixerit, nisi passio aliqua intervenerit, antequam inceptum ministerium adimpleat, ab altario Dei nullo modo discedere audeat.
- CCXXXI. Ut nullus episcopus vel presbyter ad celebranda missarum solemnità cum baculo ire, aut velato capite altario Dei assistere audeat.
- CCXXXII. Ne corpora sanctorum transferantur de loco ad locum.
- CCXXXIII. Qui mortui in ecclesia sepeliantur.
- CCXXXIV. Quod omnes fideles in ecclesia nihil agere debeant, nisi orare.
- CCXXXV. Quod divina clementia fixis in terram genibus exoranda sit, nisi in majoribus solemnitatibus.
- CCXXXVI. Quod non liceat mortuis osculum dare.
- CCXXXVII. Ut fideles sepeliri debeant.
- CCXXXVIII. Ut sacerdotes ad tempus orationibus vacent antequam sacrificent.
- CCXXXIX. De laicis qui ecclesias proprias habent.
- CCXL. De ecclesiis monachorum.
- CCXLI. De illis qui, dum suæ proprietatis loca alicubi dare voluerint, decimam nusquam tradere se posse cognoscant.

Indicis Capitulorum finis.

BURCHARDI

ECCLESIAE WORMACIENSIS EPISCOPI

DECRETORUM LIBER TERTIUS.

DE ECCLESIIS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Liber hic de divinarum domorum institutione, cultu et honore, de decimis et oblationibus, deque justitiis singulorum tractat: quique libri in sacro catalogo recepti, qui rejecti et apocryphi sint, ostendit.

CAP. I. — *Quid sit Ecclesia.*

(*Ex decr. Julii papæ, cap. 5.*) Ecclesia Græcum est, quod in Latinum vertitur *convocatio*, propterea quod omnes ad se vocet. Catholica, id est universalis, ideo dicitur quia per universum mundum est constituta, vel quoniam catholica, hoc est generalis in eadem doctrina est ad instructionem.

CAP. II. — *De primitiva Ecclesia.*

(*Ex decr. Melchiad. papæ, cap. 8.*) Nemo, qui Scripturas divinas legit, ignorat quod, in principio nascentis Ecclesiæ, discipuli in unum congregati sunt cum multitudine credentium, in quibus erat cor unum et anima una, quique, vendentes prædia et possessiones suas, adferebant pretia, et dividebatur singulis prout cuique opus erat. Futuram namque Ecclesiam in gentibus apostoli prævidebant, maximeque quia Dominus illis prædixerat: « Euntes in mundum universum prædicate Evangelium, » vel quia expellendos esse a Judæa noverant se et in gentibus dispergendos, Ecclesiamque congregandam ex rudi populo, idcirco prædia in Judæa minime sunt adepti, sed pretia tantummodo ad fovendos egentes. At vero, cum inter turbines et adversa mundi succresceret Ecclesia, adeo usque pervenit ut non solum D

B orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi et ad baptismi sacramenta concurrerent.

CAP. III. — *Quod sacerdotes agros quos vendere solebant, ad communem utilitatem Ecclesiis tradebant.*

(*Ex decret. Urban. papæ, cap. 2.*) Videntes autem sacerdotes et levitæ et reliqui fideles, plus utilitatis posse adferre si hæreditates et agros, quos vendebant, Ecclesiis, quibus præsidebant episcopi, traderent, eo quod ex sumptibus eorum, tam præsentibus quam futuris temporibus, plura et elegantiora possent ministrare fidelis communem vitam deductibus, quam ex pretio ipsorum, cœperunt prædia et agros quos vendere solebant matricibus Ecclesiis tradere, et ex sumptibus eorum vivere.

CAP. IV. — *Quo tempore viri religiosi seipsos Domino consecrarunt, ædificantes basilicas in suis fundis.*

(*Ex decret. Melchia. papæ, cap. 12.*) Ab illo enim tempore et deinceps viri religiosi non solum possessiones et prædia quæ possederant, sed etiam semetipsos Domino consecrarunt, ædificantes basilicas in suis fundis in honore sanctorum martyrum per civitates, ac monasteria innumera in quibus cœtus Domino servientium conveniret. Denique reges et præsides ac magistratus non solum hanc licentiam tribuere, sed etiam ipsi propria largiti sunt per universa regna terrarum, unde alerentur egentes qui nihil in mundo possidebant, Ecclesiæque fabricarentur atque restaurarentur, Deoque et Ecclesiæ ejus rite famulantium, servorumque illius supplementa absque necessitate tribuerentur.

CAP. V. — *Quod Constantinus primus imperatorum A fabricandi Ecclesias licentium tribuit.*

(*Ex eodem, cap. 10.*) E quibus vir religiosissimus Constantinus primus, fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit per universum orbem in suo degentes Imperio non solum fieri Christianos, sed etiam fabricandas Ecclesias, et prædia tribuenda constituit. Denique idem præfatus princeps donaria immensa, et fabricam templi primæ sedis beati Petri principis apostolorum instituit, adeo ut sedem imperialem qua Romani principes præsidebant, relinqueret, et B. Petro suisque successoribus profuturam concederet.

CAP. VI. — *Ut nullus Ecclesiam ædificet, nisi ille cui episcopus loci locum designaverit.*

(*Ex concil. Aurelianen., cap. 3.*) Nemo Ecclesiam B ædificet antequam civitatis episcopus veniat, et ibidem crucem figat publice, et atrium designet, et ante præliniat qui ædificare vult, quæ ad luminaria, et ad custodiam et stipendia custodum sufficiant, et ostensa donatione sic domum ædificet. Et postquam consecrata fuerit, atrium ejusdem Ecclesiæ sancta aqua conspergat.

CAP. VII. — *De illo qui in suo prædio Ecclesiam ædificare desiderat.*

(*Ex concil. Wormaciensi, cap. 6.*) Quicumque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, et consensum et voluntatem episcopi habebit in cujus parochia fuerit, licitum sit. Verumtamen omnino prævidendum est episcopo, ut aliæ Ecclesiæ antiquiores, propter novas suam justitiam aut decimam C non perdant, sed semper ad antiquiores Ecclesias persolvatur.

CAP. VIII. — *Ut omnes Ecclesiæ in illius episcopi potestate sint, in cujus territorio positæ sunt.*

(*Ex concil. Aurelianen., cap. 4.*) Omnes basilicæ quæ per diversa loca constructæ sunt vel quotidie constituuntur, placuit, secundum priorum canonum regulam, ut in ejus episcopi in cujus territorio positæ sunt, potestate consistent.

CAP. IX. — *Ut antiquæ Ecclesiæ possessionibus suis propter novas non spolientur.*

(*Ex concil. Meldensi, cap. 8.*) Ut Ecclesiæ antiquitus constitutæ, nec decimis, nec ulla possessione priventur, ita ut novis oratoriis tribuatur.

CAP. X. — *De Ecclesiis et altaribus, ubi aliqua dubitatio est de consecratione, ut consecrentur.*

(*Ex eodem concil., cap. 45.*) Ut Ecclesiæ vel altaria quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur, et ut superflua altaria destruantur.

CAP. XI. — *Si altare motum fuerit, denuo Ecclesia consecretur.*

(*Ex decr. Ygini papæ, cap. 4.*) Si motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia; si parietes mutantur, et non altare, salibus tantum exorcizetur.

CAP. XII. — *Si Ecclesia violata fuerit, iterum consecretur.*

(*Ex eodem, cap. 6.*) Si homicidio vel adulterio Ecclesia fuerit violata, diligentissime expurgetur, et denuo consecretur.

CAP. XIII. — *Ut Ecclesiam ubi paganus sepultus est, non liceat dedicari.*

(*Ex concil. Aureliano, cap. 7.*) Ecclesiam ubi paganus sepultus est, non liceat consecrare, neque Missas in ea celebrare, sed jactari foras et mundari oportet.

CAP. XIV. — *Ut in Ecclesia in qua cadavera sepulta sunt altare consecrare non liceat.*

(*Ex eodem, cap. 6.*) In Ecclesia in qua cadavera mortuorum sepeliuntur, sanctificare altare non liceat. Si autem consecratum prius fuit, Missas licet celebrare in ea.

CAP. XV. — *Ut loca semel dedicata, perpetuo sic permaneant.*

(*Ex concil. apud Aquisgran., cap. 4.*) Ut loca quæ semel Deo dedicata sunt, aut monasteria fuerant, maneant perpetuo sic, nec possunt ultra fieri secularia habitacula.

CAP. XVI. — *De locis dudum sacratis, et nunc neglectis, ut iterum reformentur.*

(*Ex eodem, cap. 6.*) Placuit ut loca jamdudum consecrata, et nunc spurcitiis fœdata, juxta possibilitatem in antiquum statum reformentur.

CAP. XVII. — *Ut nullus aliud altare erigere præsumat, nisi quod ab episcopo consecratum est.*

(*Ex decr. Hormisdæ papæ, cap. 10.*) Ut nullus presbyter in Ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab episcopo loci vel ejus permissu sanctificatum est: ut sit discretio inter sacratum et non sacratum, nec dedicationem fingat, nisi sit. Quod si fecerit, si clericus est, degradetur, si laicus, anathematizetur.

CAP. XVIII. — *Ut energumeni Ecclesiarum pavimenta verrant.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 91.*) Pavimenta domorum Dei energumeni verrant.

CAP. XIX. — *De monasteriis semel consecratis.*

(*Ex concil. Chalced., cap. 24.*) Quæ semel dedicata sunt sunt monasteria consilio episcoporum qui civitates tenent, manere perpetuo monasteria, et res quæ ad ea pertinent monasteriis reservari debere, nec posse ea ultra fieri sæcularia habitacula. Qui vero hoc fieri permiserint, canonum sententiis subjacebunt.

D CAP. XX. — *De illis qui dotem Ecclesiæ sibi vindicare præsumpserint.*

(*Ex concil. Toletan., cap. 19.*) Multi, contra canonum constituta, sic Ecclesias quas ædificaverint postulant consecrari, ut dotem, quam Ecclesiæ contulerint, censeant ad episcopi ordinationem non pertinere. Quod factum et in præteritum displicet, et in futuro prohibetur; sed omnia, secundum consuetudinem antiquam, ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant.

CAP. XXI. — *De Ecclesiis destructis, quomodo restaurari debeant.*

(*Ex decr. Ygini papæ, cap. 5.*) Ut Ecclesiæ destructæ, ubi aut plures sunt quam necesse sit, aut majoris magnitudinis, quam ut ex rebus ad eas pertinentibus restaurari possint, episcopi provi-

us inveniatur qualiter consistere pos-

— *Quod in una terminatione plures bap-*
males Ecclesie esse non possint.

apud Aquisgran., cap. 5) Plures baptis-
iæ in una terminatione esse non pos-
na tantummodo cum subditis capellis.
tio fuerit de terminatione duarum ma-
bes utrarumque discernant, et si non
lis Dei iudicio discernatur.

— *Ut regularia monasteria nec vendi*
nec commutari possint.

Silverii papæ., cap. 1.) Nemini regum
i hominum in proprium liceat monaste-
e, nisi ad aliud monasterium : vel com-
i cum alio monasterio : vel quocunque B
vendere. Hoc etiam divina et apostolica
ica sub anathematis pœna sanxit aucto-
si factum fuerit, non valebit, sed ipsum
a in pristinum reformetur statum.

— *Ut non liceat alicui unius Ecclesie*
sm, nisi cambiat, vertere ad aliam.

l. Lugdun., cap. 5.) Non licet episcopo
erram Ecclesie vertere ad aliam, quam-
int in ejus potestate. Tamen si commu-
nt terras earum, cum consensu ambo-

— *Ut altaria, nisi sint lapidea, chrismate*
non consecrentur.

l. Epaonensi, cap. 10.) Altaria si non
a, chrismatis unguine non consecrentur. C
ida autem divina officia ordinem quem
ni tenent, comprovinciales eorum et ob-
ebunt.

— *Ut monasterium ad meliorandum in*
alium liceat ponere locum.

Bonifacii papa, cap. 6.) Si quis vult mo-
suum ad meliorandum in alium locum
: cum consilio episcopi et fratrum suo-
mittat presbyterum in priori loco, ad mi-
lesie.

— *Ut sine Missa Ecclesia non debeat*
dedicari.

Evarist. papæ, cap. 4.) Omnes basilicæ
emper debent consecrari.

— *Ut episcopus neminem prohibeat Ec-*
cliam ingredi, et audire verbum Dei.

l. apud Valentias habito, cap. 16.) Ut
nullum prohibeat ingredi Ecclesiam et
um Dei, sive gentilem, sive hæreticum,
a, usque ad Missam catechumenorum.

— *Ut populus qui convenit ad Missam,*
antequam finiatur non discedat.

l. Arelatensi, cap. 1.) Item, cum ad cele-
issam in Dei nomine convenit populus,
iscedat quam Missæ solemnitas complea-
episcopus defuerit, benedictionem acci-
tis.

— *De illis qui Ecclesiastica habent bene-*
ficia.

l. Mogunt., cap. 42.) Quicumque benefi-

cium Ecclesiasticum habent, ad tecta Ecclesie re-
stauranda vel ipsas Ecclesias emendandas omnino
adjuvent, et nonam et decimam reddant.

CAP. XXXI. — *De Ecclesiis apud barbaros consti-*
tutis.

(*Ex concil. Constanti., cap. 6.*) Ecclesias autem Dei
in barbaris gentibus constitutas gubernari et admi-
nistrari oportet secundum consuetudinem quæ est
a patribus observata.

CAP. XXXII. — *De Ecclesiis Arianorum.*

(*Ex decr. Joan. 1 papæ, episcopis per Italiam di-*
rectis.) Ecclesias vero Arianorum ubicunque inve-
neritis, catholicas eas divinis precibus et operibus
absque ulla mora consecrate : quia et nos, quando
fuimus Constantinopoli, tam pro religione catholica
quam et pro regis Theodorici causa negotii suadente
atque hortante, Arianosque extirpante piissimo
atque Christianissimo Justino orthodoxo imperato-
re, quascunque illis in partibus eorum Ecclesias
reperire potuimus, catholicas eas Domino opem fe-
rente consecravimus.

CAP. XXXIII. — *De diæcesanis Ecclesiis destitutis.*

(*Ex concil. Terraconensi, cap. 9.*) Multorum ca-
suum experientia magistrante, reperimus nonnullas
diæcesanas Ecclesias destitutas. Pro qua re id con-
stitutione decrevimus ut antiquæ consuetudinis ordo
servetur, et annis singulis ab episcopo diæceses vi-
sitentur, et, si qua forte basilica reperta fuerit
destituta, ordinatione ipsius reparetur : quia tertia
pars ex omnibus per antiquam traditionem ut ac-
cipiatur ab episcopis, ex principibus novimus sta-
tutum.

CAP. XXXIV. — *Qualiter destitutam Ecclesiam al-*
teri Ecclesie recte conjungere valeat episcopus.

(*Ex regist. Greg. ad Baccandam Formiensem episc.*
mis.) Et temporalis necessitas nos perurget, et im-
minutio exigit personarum, ut destitutis Ecclesiis
salubri ac provida debeamus dispositione succur-
rere. Et ideo, quoniam Ecclesiam Minturnensem
funditus tam cleri quam plebis destitutam desola-
tione cognovimus, tuamque pro ea petitionem qua-
tenus Formianæ Ecclesie, in qua corpus beati Erasmi
martyris requiescit, cuique fraternitas tua præsidet,
adjungi debeat, et piam esse ac justissimam prævi-
dentes, necessarium duximus, consulentes tam de-
solationi loci illius quam tuæ Ecclesie paupertati,
reditus supradictæ Ecclesie Minturnensis, vel quid-
quid ei antiquo modernoque jure, vel privilegio po-
tuit potestve qualibet ratione competere, ad tuæ
Ecclesie jus potestatemque hac præcepti nostri auc-
toritate concedimus, ut a præsentis tempore, sicuti
e propria quippe Ecclesia debeas cogitare, eique
competentiæ tuæ provisione disponere, quatenus
deinceps, quod perire nunc usque potuit, pauperum
Ecclesie tuæ utilitatibus, clerique proficiat.

CAP. XXXV. — *Ut picturæ in Ecclesia fieri non de-*
debeant.

(*Ex conc. Elibertan., cap. 2.*) Placuit picturas in

Ecclesia fieri non debere, ne quod colitur et adoratur, in parietibus depingatur. A nec communi consensu et consilio episcopi statuatur ibi presbyterum, et unde vivat.

CAP. XXXVI. — *Item de pictura.*

(*Ex epist. Gregorii Secundino servo Dei recluso directa.*) Aliud est enim picturam adorare, aliud per picturæ historiam quid sit adorandum addiscere. Nam quod legentibus Scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus: quia in ipsa ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legunt qui litteras nesciunt. Unde et præcipue gentibus pro lectione pictura est. Quod magnopere, tu qui inter gentes habitas, attendere debueras; ne, dum recto zelo incaute succendereris, ferocibus animis scandalum generares. Frangi ergo non debuit quod non ad adorandum in Ecclesiis, sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretione condidisses, sine dubio et ea quæ intendebas salubriter obtinere, et collectum gregem non dispergere, sed potius poteras congregare, ut pastoris intemperatum nomen excelleret, non culpa dispersoris incumberet.

CAP. XXXVII. — *Ut non pro debito episcopus de consecranda Ecclesia munus aliquod requirat.*

(*Ex concil. Wormacien., cap. 1.*) Placuit ut quoties ab aliquo fidelium ad consecrandas Ecclesias episcopus invitatur, non quasi ex debito munus aliquod a fundatore requirat, sed si ipse quidem aliquid ex suo voto obtulerit, non respuatur. At tamen unusquisque episcopus meminerit ut non prius dedicet Ecclesiam, nisi antea dotem basilicæ et obsequium ipsius per donationem chartulæ confirmatum accipiat. Nam non levior est ista temeritas si sine luminaribus vel sine substantiali sustentatione est eorum qui ibidem servituri sunt, quam si domus privata consecratur Ecclesia.

CAP. XXXVIII. — *Ut Ecclesiam in qua cadavera infidelium sepulta sunt sanctificare non liceat.*

(*Ex concil. Agrippin., cap. 23.*) Ecclesiam in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur sanctificare non licet, sed apta videtur ad consecrandum, [modo] inde evulsis corporibus, et rasis parietibus, vel lotis lignis reædificetur. Si hæc consecrata prius fuerint, Missas in ea celebrare licet, si tamen fideles fuerint qui in ea sepulti sunt.

CAP. XXXIX. — *De lignis dedicatæ Ecclesiæ, ad quos usus verti debeant.*

(*Ex decr. Ygini papæ, cap. 3.*) Ligna Ecclesiæ dedicatæ non debent ad aliud opus jungi nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in monasterio fratribus; in laicorum opera non debent admitti.

CAP. XL. — *Quid episcopo agendum sit, si plures hæredes de una contenderint Ecclesia.*

(*Ex concil. Tribur., cap. 20.*) Si plures hæredes contenderint de communi Ecclesia, auferri jubeat episcopus reliquias sacras et Ecclesiam claudi, do-

CAP. XLI. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Greg. papæ, cap. 5.*) De Ecclesiis quæ inter cohæredes sunt divisæ considerandum est quatenus si secundum providentiam et admonitionem episcopi ipsi cohæredes eas voluerint tenere, et honorare faciant. Sin autem hoc contradixerint, in episcopi potestate maneat, utrum eas ita consistere permittat, aut reliquias inde auferre velit.

CAP. XLII. — *De Ecclesiis inter hæredes divisis.*

(*Ex concil. Mediomatricis, cap. 1.*) Perlatum est ad sanctam synodum quod inter hæredes Ecclesiæ in rebus propriis constitutæ dividantur, et tanta per eandem divisionem simultas oriatur, ut de uno altari quatuor partes fiant, et singulæ partes singulos habeant presbyteros, quod sine discordia et simultate nullo modo fieri potest. Unde nobis visum est quod hujuscemodi Ecclesiæ inter hæredes dividi non debeant, et si in contentionem venerint, et simultates inter eos surrexerint, per quas sacerdos suo ibi officio canonice fungi non possit, præcipiatur ab episcopo civitatis ut nullo modo ibi Missarum solemnities celebrentur, donec illi ad concordiam redeant, et pari voto atque concilio Ecclesia illa sacerdotem canonice habeat, qui libere suum ministerium ibi peragere possit.

CAP. XLIII. — *Ut singuli presbyteri singulas habeant Ecclesias.*

(*Ex decr. Dionysii papæ, cap. 4.*) De Ecclesiis ergo parochianis, unde apostolicam sedem consulere voluisti, qualiter sint custodiendæ ac dividendæ sacerdotibus, nihil tuæ charitati melius nobis videtur intimare, quam ut sequaris quod nos in Romana Ecclesia nuper egisse cognoscitur: Ecclesias vero singulas singulis presbyteris dedimus, et unicuique jus proprium habere statuimus, ita videlicet ut nullus alterius parochiæ terminos aut jus invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, et taliter Ecclesiam et plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni judicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, et non judicium, sed gloriam pro suis actibus accipiat. Hanc quoque normam, charissime, te et omnes episcopos sequi convenit, et quod tibi scribitur, omnibus quibuscunque potueris notum facias, ut non specialis, sed generalis fiat ista præceptio.

CAP. XLIV. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Remensi, cap. 2.*) Unusquisque presbyter Ecclesia una ad quam ordinatus est contentus sit, et nullus in duabus Ecclesiis ministrare præsumat.

CAP. XLV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem concil., cap. 8.*) Sicut in unaquaque Ecclesia presbyter debet esse, ita ipsa Ecclesia, quæ sponsa vel uxor ejus dicitur, non potest dividi inter plures presbyteros, sed unum tantummodo habebit sacerdotem, qui eam caste et sinceriter regat. Unde interdiximus ut nullus præsumat Ecclesiam inter

plures dividere, quia Ecclesia Christi uxor a debet esse non scortum, sicut Calistus atur.

I. — *Ut unusquisque presbyter una Ecclesia contentus sit.*

dem, cap. 11.) Statutum est ut unaquæque suum presbyterum habeat, ubi id fieri favorente episcopo permiserit.

CAP. XLVII. — *De eadem re.*

ncil. Nannetensi, cap. 8.) Sicut enim episcopus plus potest habere quam unam civitatem, nam uxorem, ita presbyter unam tantum. Itaque nullus presbyter plures præsumat ecclesias, si de statu suo gaudere desiderat.

CAP. XLVIII. — *De eadem re.*

ncil. Meldensi, cap. 10.) Si quis de ordine alii contemptu minoris Ecclesiæ ambitiose ad potio-rem aspiraverit, canonica erga natio conservetur, hoc est ut, utrisque careat.

CAP. XLIX. — *De eadem re.*

scr. Calist. papæ, cap. 4.) Quoniam sicut a-
xor, nec adulterari ab aliquo, vel judicari
oni, nisi a proprio viro eo vivente permitti-
nec uxor episcopi, vel presbyteri, quæ ejus
vel parochia indubitanter intelligitur, eo
ab altero dijudicari vel disponi, aut ejus
a frui permittitur. Unde ait Apostolus:
ta est uxor legi, quamdiu vir ejus vivit: eo
uncto, soluta est a lege viri. » Similiter et
quæ uxor sacerdotis dicitur, eo vivente ei
est. Eo vero defuncto nubat in Domino, ut
clariter. Si enim eo vivente alteri nupserit,
judicabitur.

CAP. L. — *De ordinibus sacris.*

pistola Isidori.) Domino sancto, meritisque
atri Lantfredo episcopo, Isidorus episcopus.

sanctitatis tuæ litteris, gavisus sum quod
salutem tuam earum relatu cognovi. De his
tuæ in sequentibus insinuare eloquii tui ser-
vit, gratias ago Deo, quod sollicitudinem offi-
cialis tibi impendis, qualiterque ecclesiastica
ordinentur perquiris. Et licet omnia prudentiæ
t cognita: tamen quia affectu fraterno me
ex parte qua valeo, expediam: et de om-
nibus gradibus, quid ad quemlibet perti-
oquar. Ad Psalmistam pertinet officium ca-
licere laudes, responsoria, et quidquid per-
cantandi peritiam. Ad ostiarium namque
et claves Ecclesiæ, ut claudat et aperiat tem-
pli, et omnia quæ sunt intus, extraque custo-
diles recipiat, excommunicatos et infideles

ctorem pertinet lectiones pronuntiare, et ea
ophetæ vaticinarint populis prædicare. Ad
am pertinet exorcismos memoriter retinere,
ue super energumenos et catechumenos in-
ndo imponere. Ad acolythum pertinet præ-
luminariorum in sacrario. Ipse cereum por-
suggesta pro eucharistia calicis præparat. Ad

subdiaconum pertinet calicem et patenam ad altare
Christi deferre, et levitis tradere, eisque ministrare;
urceolum quoque et aquamanile, et manutergium te-
nere, episcopo, presbytero et levitis pro lavandis ante
altare manibus coram præbere. Ad diaconum perti-
net assistere sacerdotibus, et ministrare in omnibus
quæ aguntur in sacramentis Christi, in baptismo
scificet, in chrismate, et patena, et calice, oblatio-
nes quoque inferre et disponere in altari; compo-
nere etiam mensam Domini atque vestire, crucem
ferre, et prædicare Evangelium et Apostolum. Nam
sicut lectoribus Vetus Testamentum, ita diaconibus
Novum prædicare præceptum est. Ad ipsum quo-
que pertinet officium precum et recitatio nomi-
num. Ipse præmonet aures ad Dominum, ipse hor-
tatur orare, ipse clamat, et ipse pacem annuntiat.
Ad presbyterum pertinet sacramentum corporis et
sanguinis Domini in altari Dei conficere, et oratio-
nem dicere, et benedicere dona Dei. Ad episcopum
pertinet basilicarum consecratio, unctio altaris et
confectio chrismatis. Ipse prædicta officia et ordines
ecclesiasticos distribuit, ipse sacras virgines bene-
dicet; et dum præcessit unusquisque in singulis,
hic tamen est præordinator in cunctis. Hi sunt
ordines ac ministeria clericorum, quæ tamen
auctoritate pontificali in archidiaconi cura et pri-
micerii, ac thesaurii sollicitudine dividuntur. Ar-
chidiaconus enim imperat subdiaconis et levitis, ad
quem ista ministeria pertinent. Ordinatio vestiendi
altare ad levitas, cura incensi, et sacrificii necessa-
ria sollicitudo quis levitarum Apostolum et Evan-
gelium legat, quis preces dicat, seu responsorium
in Dominicis diebus aut solemnitatum decantet, sol-
licitudo quoque parochianorum et ordinatio, et jur-
gia, ad ejus pertinent curam. Præparandas diocæ-
sanas basilicas ipse suggerit sacerdoti. Ipse inquit
parochias cum jussione episcopi, et ornamenta, vel
res basilicarum parochianarum, gesta libertatum
ecclesiasticarum episcopo idem refert, collectam
pecuniam de communionem ipse accipit, et episcopo
defert, et clericis partes proprias idem distribuit.

CAP. LI. — *De Ecclesiis, seu sanctis noviter inventis.*

(*Ex concil. Agrippinensi, cap. 5.)* De Ecclesiis,
seu sanctis noviter sine auctoritate inventis, nisi epi-
scopo probante, in cujus territorio est, minime
venerentur, salva etiam de hoc et de omnibus Ec-
clesiis canonica auctoritate.

CAP. LII. — *Ut unaquæque Ecclesia mansum inte-
grum habeat sine servitio.*

(*Ex concil. Womarcien., cap. 18.)* Sancitum est
ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer absque
ullo servitio attribuatur, et presbyteri in eis con-
stitui, non de decimis, neque de oblationibus fide-
lium, non de domibus, neque de atriis vel hortis
juxta Ecclesiam positis, neque de præscripto manso
aliquod servitium faciant præter ecclesiasticum;
et si aliquid amplius habuerint, inde senioribus suis
debitum servitium impendant.

CAP. LIII. — *Ut nullus de dote Ecclesie, vel de manso presbyterum censum persolvere cogat.*

(*Ex concil. Meldensi, cap. 8.*) Juxta synodalia præcepta decrevimus ut nullus mortalium de agro ecclesiastico, et manso ac mancipiis, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus fuerit Ecclesie, neque de decimis et oblationibus fidelium quemquam presbyterorum aliquem censum persolvere cogat, nec quisquam cujuslibet ordinis aut dignitatis exinde quidquam subtrahat, et redhibitionem quamcunque exigat temporalem. Quod si fecerit, communionem usque ad satisfactionem privetur.

CAP. LIV. — *De altaribus, quæ passim sunt per agros.*

(*Ex concil. Africano, cap. 50.*) Item placuit ut altaria quæ passim per agros et per vias tanquam memorie martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus aut reliquie martyrum condite probantur, ab episcopis, qui locis eisdem præsent, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut qui recte sapiunt, nulla ibi superstitione devincti teneantur; et omnino nulla memoria martyrum probabiliter accipiatur, nisi aut ubi corpus, aut aliquæ reliquie certæ sunt, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis, fidelissima origine traditur. Nam quæ per somnia, et per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicumque constituuntur altaria, omni modo reprobentur.

CAP. LV. — *Ut martyrum dignitatem nullus profanus infamet.*

(*Ex concil. Carthagin., cap. 3.*) Martyrum dignitatem nemo profanus infamet, neque passiva corpora, quæ sepulturæ tantum propter misericordiam ecclesiasticam commendari mandatum est redigant, ut aut insaniam præcipitatos, aut tali peccato discretos, non ratione vel tempore competenti quo martyria celebrantur, martyrum nomen appellent. At si qui in injuriam martyrum, claritati eorum adjungant insaniam, placet eos si laici sunt ad penitentiam redigi, si autem sunt clerici, post commotionem honore privari. Universi dixerunt: Recte stabit sanctitas vestra. Hoc et singulis conciliis statutum est.

CAP. LVI. — *Ut missarum solemnia non ubique, sed in locis ab episcopo consecratis fiant.*

(*Ex concil. Triburiensi, cap. 4.*) Missarum solemnia, non ubique, sed in locis ab episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus. Concedimus etiam ut sicubi, quod nostris peccatis exigentibus per plurimum est factum, a Nordmannis, et a Slavis, et ab Ungaris, et a malis Christianis, seu alio qualicumque modo Ecclesie fuerint incensæ et combustæ, in cappellis cum tabula consecrata missas interim celebrare permittimus, donec ipsæ Ecclesie restaurari queant. In itinere vero positus, si Ecclesia defuerit, ut sub dio seu in tentoriis item si tabula altaris consecrata, cæteraque sacra mysteria ad id officium pertinentia

A adfuerint, missarum solemnia celebrare concedimus, aliter omnino interdiciamus.

CAP. LVII. — *De missa non celebranda, nisi in sacro loco.*

(*Ex decr. Felicis IV, papæ, omnibus episcopis missis.*) Scripta sanctitatis vestræ, quæ ad sedem apostolicam misistis super quibusdam consultis, quasi ad caput, ut inde acciperetis responsa, unde omnis Ecclesia totius religionis sumpsit exordium, gratanter suscepti, et breviter vobis respondere curavi. De Ecclesiarum enim consecratione, et de missarum celebrationibus non aliubi, quam in sacratis Domino locis absque magna necessitate fieri debet, liquet omnibus quibus sunt nota Novi et Veteris Testamenti præcepta. Tabernaculum vero Mosen, Domino præcipiente, fecisse, et sacrasse cum mensa et altari ejus, et æreis vasis et utensilibus, ad divinum cultum explendum legimus, et non solum divinis precibus ea sacrasse, sed etiam sancti olei unctione, Domino jubente, perluisse novimus. Qualiter autem hæc facta sunt, et non alii ipsa sacra quam sacerdotes sacra unctione delibuti, Dominoque cum vestibus sanctis sacrati et levitæ tractabant, ferebant, erigebant, et deponebant, in ipsis institutionibus quæ, jubente Domino, per Mosen conscriptæ sunt in lege Domini reperitur. Qualiter ergo David regum piissimus ampliaverat cultum Dei, et templum Domini ædificare voluit, sed propter multum sanguinem quem effuderat, prohibitus est, et ipse collegerat expensas. Salomon quoque filius ejus id ipsum quod ipse facere optaverat, jubente et auxiliante Domino, perfecit, et templum cum altari, et reliqua ad divinum cultum peragendum consecravit.

CAP. LVIII. — *De eadem re.*

(*Ex epist. Felicis IV, papæ, omnibus Episcopis missa.*) Judæi ergo loca in quibus Domino sacrificabant divinis habebant supplicationibus consecrata, nec in aliis, quam Deo dicatis locis munera Domini offerebant. Si enim Judæi, qui umbræ legis deserviebant, hæc faciebant, multo magis quibus veritas patefacta est, et gratia et veritas per Jesum data est, templa Domino ædificare et prout melius possumus ornare, eaque divinis precibus et sanctis unctionibus suis cum altaribus et vasis, vestibus que et reliquis ad divinum cultum explendum utensilibus devote et solemniter sacrare, et non in aliis locis, quam in Domino sacratis ab episcopis, et non a chorepiscopis, qui sæpe prohibiti sunt, nisi, ut prædictum est, summa exigente necessitate, missas celebrare, nec sacrificia Domino offerre debemus. Et hoc, nisi summa necessitas agere compulerit, non in domibus, quia in sacris canonibus sacrificia in domibus offerri prohibita sunt, sed in tabernaculis divinis precibus a pontificibus dicatis, et in mensis Domino sacratis, et sacra unctione a pontificibus delibutis, pro summa, ut præfixum est, necessitate, et non pro libitu cujusquam et pigritia agatur. Sæpius est missam non cantare, aut non audire, quam in his locis, ubi fieri non oportet fore, nisi, ut sæpe dictum est, pro summa contingat necessitate, que-

necessitas legem non habet. Unde scriptum est: **A**
 ne offeras holocausta tua in omni loco quem vi-
 sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus.
 Exodo legitur: Vos vidistis quia de cælo locum
 vobis: Non facietis deos argenteos, nec deos
 facietis vobis. Altare de terra facietis mihi,
 eretis super eo holocausta et pacifica vestra.
 vestras in omni loco, in quo memoria fuerit
 is mei. Et sicut non alii, quam sacrati Domino
 otes debent missas cantare, nec sacrificia su-
 tare offerre, sic nec in aliis, quam in præfa-
 mino sacratis locis Missas cantare, aut sacri-
 offerre licet. Si autem legitur in concilio Laodi-
 capite XXVI, quod hi qui non sunt ab epi-
 ordinati, tam in Ecclesiis quam in domibus
 zare non possunt, multo magis majoris gradus
 eria, nisi ab eis, qui ad eos gradus sunt sa-
 quibus fungi debent, vel officia agi, vel sa-
 offerri non licet. Quod autem, ut paulo su-
 prælibatum est, oblationes in domibus
 non debent in eodem concilio, cap. LIX pro-
 m habetur ita: Non oportet in domibus obla-
 celebrari ab episcopis vel presbyteris. Solem-
 s vero dedicationum Ecclesiarum et sacerdo-
 per singulos annos solemniter sunt celebrandæ,
 Domino exempla dante, qui ad festum dedi-
 nis Templi, omnibus id faciendum dans for-
 cum reliquis populis eandem festivitatem ce-
 nus venit, sicut scriptum est: Facta sunt
 ia Hierosolymis, et hiems erat, et ambulabat
 in templo in porticu Salomonis. Quod autem
 dierum sint encœnia celebranda. in libro Re-
 peracta dedicatione templi reperietis. De ec-
 rum vero consecratione quoties dubitatur, et
 orta scriptura, nec certi testes existunt, a qui-
 consecratio sciatur, absque ulla dubitatione
 e eas esse sacrandas, ne talis trepidatio faciat
 orationem, quoniam non monstratur esse
 um, quod nescitur factum. His fratres testi-
 is scripturarum, ab apostolica auctoritate con-
 vestris breviter respondisse sufficiat: vobis
 a prævidendum est, et omnibus prædicandum,
 icita non agantur.

LIX. — Quod non liceat Missas celebrare, nisi D
in locis ab episcopo civitatis consecratis.

decr. Clementis papæ, cap. 22.) Hic ergo, hoc
 a præsentis vita positos oportet vos agnoscere
 statem et præceptum Dei, ubi et agendi et
 icandi sit locus, quoniam in aliis locis sacri-
 et missas celebrare non licet, nisi in his in
 is episcopus proprius jusserit, aut ab episcopo
 ariter ordinato, tenente videlicet civitatem,
 crati fuerint. Aliter enim non sunt hæc agenda,
 ite celebranda, docente nos Novo et Veteri Te-
 ento. Hæc a Domino Apostoli acceperunt, et
 tradiderunt: hæc nos docemus, vobisque et
 bus absque reprehensione tenere, et docere
 is agendum est, mandamus.

CAP. LXI. — De eadem re.

(Ex concil. Laodicensi, cap. 58.) Quod non oporteat
 in domibus oblationes celebrari, ab episcopis vel
 presbyteris.

CAP. LXI. — De eadem re.

(Ex concil. Aurelian., cap. 4.) Audivimus quod
 quidam laici in domibus propriis præcipiant pre-
 sbyteris suis Missas celebrare, et inter canum dis-
 cursus, et scortorum greges, sanctitatis mysteria
 polluuntur magis quam consecrentur. Quapropter
 præcipimus ut nullus presbyter extra ecclesiam
 præsumat Missam cantare, nisi forte itineris ne-
 cessitas exposcat, in tentorio aut sub dio, in loco
 nitido, et longe ab omni immunditia remoto, Mis-
 sas celebrare permittimus, et hoc nullatenus sine
 tabula consecrata,

CAP. LXII. — De reparatione Ecclesiæ.

(Ex epist. Vigilii papæ.) De fabrica vero cujus-
 libet Ecclesiæ, si dirupta fuerit instauranda, et si
 in eo loco consecrationis solemnitas debeat iterari,
 in quo sanctuaria non fuerint, nihil judicamus
 officere, si per eam minima aqua exorcizata jactetur,
 quia consecrationem cujuslibet Ecclesiæ, in
 qua Spiritus sancti ara non ponitur, celebritatem
 tantum scimus esse Missarum. Et ideo si qua san-
 ctorum basilica a fundamentis etiam fuerit inno-
 vata, sine aliqua dubitatione, cum in ea Missarum
 fuerit celebrata solemnitas, totius sanctificatio con-
 secrationis implebitur. Si vero sanctuaria quæ ha-
 bebat, ablata sunt, rursus eorum repositione, et
 Missarum solemnitate reverentiam sanctificationis
 accipiet.

CAP. LXIII. — Ut ante horam diei tertiam non sint
Missæ celebrandæ.

(Ex epist. Telesphori papæ, cap. 6.) Missarum
 celebrationes ante horam diei tertiam minime sunt
 celebrandæ, quia eadem hora et Dominus cruci-
 fixus, et super apostolos Spiritus sanctus descen-
 disse legitur, excepta nocte sanctæ nativitatis.

CAP. LXIV. — Ut pro fidelibus defunctis singulis
diebus Missas celebrare liceat.

(Ex concil. Cabillon., cap. 39.) Visum præterea
 nobis est ut in omnibus Missarum solemnibus pro
 defunctorum spiritibus loco competenti Dominus de-
 precetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non
 pro viventibus et pro quibuslibet necessitatibus do-
 minus deprecetur, ita nimirum nulla dies excipi
 debet, quin pro animabus fidelium preces Domino in
 Missarum solemnibus fundantur. Antiquitus igitur
 hunc morem sancta tenet Ecclesia, ut et in Missa-
 rum solemnibus et aliis precibus Domino spiritus
 quiescentium commendentur, dicente beato Augus-
 tino: Non sunt prætermittendæ supplicationes pro
 spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus
 in Christiana et catholica societate laudamus. De-
 functos etiam tacitis nominibus eorum sub generali
 commemoratione suscepit Ecclesia, ut quibus ad ista
 desunt parentes, aut filii, aut quicumque cognati vel
 amici, ab una eis exhibeatur pia matre communi.

CAP. LXV. — *Ut Missa mortuorum pro omnibus Christianis sit cantanda.*

(*Ex dictis Dionysii Areop. et Augustini.*) Dionysius Areopagita dicit blasphemias Deo facere, qui Missas offert pro malo homine. Augustinus dicit pro omnibus Christianis esse faciendum quia vel eis proficit, aut offerentibus, aut petentibus proderit.

CAP. LXVI. — *Ut institutiones Missarum sicut in metropoli fiunt, sic et in reliquis comprovincialibus Ecclesiis.*

(*Ex concil. Gerunden, cap. 6.*) Ut institutiones Missarum sicut in metropolitana Ecclesia fiunt, ita in Deo nomine in omnibus comprovincialibus Ecclesiis, tam ipsius Missæ, ordo, quam psallenti, vel ministrandi consuetudo servetur.

CAP. LXVII. — *Ut preces et præfationes quæ in concilio probatæ non fuerint, non celebrentur.*

(*Ex concil. Africano, cap. 64.*) Placuit etiam hoc, ut preces quæ probatæ fuerint in consilio, sive præfationes, sive commendationes, seu impositiones manus ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omnino contra fidem proferantur, sed quæcumque cum prudentioribus fuerint collatæ dicantur.

CAP. LXVIII. — *Ut nullus presbyter solus Missam cantare præsumat.*

(*Ex concil. Nannetensi, cap. 30.*) Definivit sanctum concilium ut nullus presbyter solus præsumat Missam cantare. Cui enim dicit, « Dominus vobiscum, » aut « sursum corda », gratias agamus Domino Deo nostro, » cum nullus sit qui respondeat? Aut in canone, et omnium circumadstantium, cum nemo sit? Aut quem invitat ad orationem, cum dicit: « Oremus, » cum nullus sit qui secum oret? Aut ergo ista penitus reticenda sunt, et non solum non erit perfectum sacrificium, verum etiam incurret quisquis ille est illam terribilem sententiam: Si quis tulerit de hoc, tollat Deus partem ejus de libro vitæ; aut si hæc muris et parietibus insurraverit, ridiculosum erit, Quapropter illa periculosa superstitio maxime a monasteriis monachorum exterminanda est. Prævideant autem prælati ut presbyteri in cœnobiis et in aliis Ecclesiis cooperatores habeant in celebratione Missarum. Si quis hæc transgressus fuerit, ab officio suspendatur.

INCIPIUNT DECRETA SECUNDI PELAGII PAPÆ, SUCCESSORIS BENEDICTI, ET ANTECESSORIS GREGORII PAPÆ.

CAP. LXIX. — *De præfationibus quas sancta Romana Ecclesia et collaudavit, et firmiter tenet.*

(*Ex decret. Pelagii papæ.*) Pelagius Romanæ Ecclesiæ et apostolicæ sedis episcopus, universis Germaniarum atque Galliarum regionum episcopis. Cum in Dei nomine in Romana Ecclesia synodum episcoporum sive cæterorum consacerdotum Dei fidelium congregatam habuissemus, et de Ecclesiasticis statutis, ut sunt ab apostolis et a sanctis Patribus tradita, diligentius tractarem, supervenere litteræ, vestræ, et ut magis essent auctoritative, etiam vivæ voces processerunt, rogantes ut ordinem

A præfationum quem sancta Romana Ecclesia hactenus haberet, nostris litteris vobis remandarem. Tunc de vestra voluntate et studio tam bono multum gavisi sumus, sacrum ordinem Romanum, sacraque constituta nostrorum antecessorum solerter relegendes, invenimus has novem præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas, quas longe retro vetustas, in Romana Ecclesia hactenus servavit. Id est, unam in albis Paschalibus. Aliam de Ascensione Domini. Tertiam de Pentecoste. Quartam de Natali Domini. Quintam de Apparitione Domini. Sextam de Apostolis. Septimam de sancta Trinitate. Octavam de Cruce. Nonam de jejunio in Quadragesima tantummodo dicendam. Has præfationes tenet et custodit sancta Romana Ecclesia. Has tenendas esse vobis mandamus.

CAP. LXX. — *De sacerdotibus Missarum tempore si ægritudinis aliquis eventus accesserit.*

(*Ex concil. Toletan. 8. cap. 2.*) Nihil contra ordines statutum temeritatis ausu præsumatur, neque illa quæ summa veneratione censentur, vel minimo præsumptionis tactu solvantur, cum adhuc tantum fieri jussa sunt, nec interrupta noscuntur, ne languoris proventu, robore salutis natura privetur. Non ergo solum fragilitati consulitur humanæ, sed etiam sacris mysteriorum Dei, providentur habere sollicitudinem. Censuimus igitur convenire ut, cum a sacerdotibus Missarum tempore sancta mysteria consecrantur, si ægritudinis accidat quilibet eventus, quo cœptum nequeat consecrationis expleri mysterium, sit liberum episcopo vel presbytero, ut alter consecrationem expleat officii cœpti. Non enim aliud ad supplementum initiatis mysteriis competit, quam aut incipientis aut subsequæntis complenda benedictione sacerdotis, quia nec perfecta videri possunt, nisi perfectionis ordine compleantur. Cum enim simus omnes unum in Christo, nihil contrarium diversitas format, ubi efficaciam prosperitatis unitas fidei repræsentat. Quod etiam consultum cuncti ordinis clerici inditum vel indultum esse sibi non ambigant, sed, ut, præmissum est, præcedentibus statim alii pro complemento succedant. Ne tamen quod naturæ languoris causa consulitur, in præsumptionis perniciem convertatur, nullus post cibum potumque sive quodlibet minimum sumptum Missas facere, nullusque absque patentis proventu molestiæ minister vel sacerdos cum cœperit, imperfecta officia præsumat omnino relinquere. Si quis hæc temerare præsumperit, excommunicationis sententiam sustinebit.

CAP. LXXI. — *De eadem re.*

(*Ex decret. Anacleti papæ.*) Sacerdotes quando sacrificant, non soli hoc agere debent, sed testes secum habeant, ut Deo perfecte in sacratis Domino locis sacrificare probentur. Ait namque auctoritas legis divinæ: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus.

II. — *De presbyteris qui dæmonibus variis-
sionibus vexantur, quod illis sacra tractare
sunt.*

Secret. Pii papæ, cap. 6.) Bene siquidem ma-
gulis definitum est ut, dæmoniis aliisque
suis irretitis, mysteria sacra tractare non
sui præcepto, consensu rationis adhibito, id
iter definivimus, ut nullus de his qui aut in
irrepti a dæmonibus eliduntur, aut quoli-
vexationis incuribus efferuntur, vel sa-
eant ministrare altaribus, vel indiscussi se
gerant sacramentis, exceptis illis qui cor-
incommoditatibus dediti, sine hujusmodi
suis in terram approbantur elisi. Qui tamen
andiu erant ab officii sui et ordine et loco
, quousque unius anni spatio, per discre-
episcopi inveniantur ab incurso dæmonum

CAP. LXXIII. — *De eadem re.*

Secret. Sotheris papæ, cap. 8.) Ut illud divini
monentis singuli præcaveant quo scribitur :
quia, cum ceciderit, non habet sublevan-
mopere verendum est nobis et cavendum,
s illis atque temporibus quibus Domino
; vel sacrificatur, unicuique divinis singu-
officiis insistenti, pernicioza passio vel cor-
uælibet valetudo occurrat, quæ aut corpus
subruat faciat, aut mentem alienatione vel
confundat. Pro hujusmodi ergo ausibus præ-
s, necessarium duximus instituere ut, ubi
s vel loci, sive cleri copia suffragatur, ha-
isquis ille canens Deo atque sacrificans post
i solaminis adiutorem : ut si aliquo casu ille
ia impleturus accedit turbatus fuerit, vel ad
elusus, a tergo semper habeat qui ejus vicem
tur intrepidus, et officium inceptum ad-

XIV. — *De presbyteris qui soli Missas solent
celebrare.*

Concil. eodem, cap. 10.) Hoc quoque statutum est
us presbyterorum Missarum solemnia cele-
præsumat, nisi duobus præsentibus sibi que
lentibus ipse tertius habeatur, quia cum
er ab eo dicitur : « Dominus vobiscum, » et
Secretis : « Orate pro me, » aptissime con-
at et ipsius respondeatur salutationi.

XV. — *De illis qui conjugati presbyteri obla-
tiones spreverint.*

Concil. Agathen., cap. 8.) Si quis decernit
erum conjugatum tanquam occasione nuptia-
nod offerre non debeat, et ab ejus oblatione
abstinet, anathema sit.

XVI. — *Ut presbyteri communicent quoties-
cunque Missas celebraverint.*

Concil. Rothomag., cap. 2.) Dictum est nobis
quidam presbyteri celebrata Missa detrectantes
mere divina mysteria quæ consecrarunt, cali-
umni mulierculis quæ ad Missas offerunt tra-
vel quibusdam laicis qui dijudicare corpus
i nesciunt, id est, discernere inter cibum

A spiritalem atque carnalem. Quod quantum sit omni
Ecclesiasticæ religioni contrarium, pietas fidelium
novit. Unde omnibus presbyteris interdiximus ut
nullus in posterum hoc facere præsumat, sed ipse,
cum reverentia sumat, et diacono aut subdiacono
qui ministri sunt altaris colligenda tradat. Illud
etiam attendat ut eos propria manu communicet.
Nulli autem laico aut feminæ Eucharistiam in mani-
bus ponat, sed tantum in os ejus cum his verbis po-
nat : Corpus Domini et sanguis prosit tibi ad remis-
sionem peccatorum et ad vitam æternam. Si quis
hæc transgressus fuerit, quia Deum omnipotentem
contemnit, et quantum in ipso est inhonorat, ab
altari removeatur.

CAP. LXXVII. — *De eadem re.*

B *(Ex epist. Anacleti papæ, cap. 12.)* Peracta autem
consecratione omnes communicent qui noluerint
ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim et Apostoli
statuerunt, et sancta Romana tenet Ecclesia. Et si
hoc neglexerint, degradentur.

CAP. LXXVIII. — *De eadem re.*

(Ex concil. Aurelian., cap. 10.) Auditum est ali-
quos presbyteros Missam celebrare et non commu-
nicare, quod omnino in canonibus apostolorum
interdictum esse legitur. Vel quomodo dicere recte
potest si non communicaverit : « Sumpsimus, Do-
mine, sacramenta ? » etc.

CAP. LXXIX. — *De eadem re.*

C *(Ex eodem, cap. 11.)* Si quis episcopus, aut presby-
ter, aut diaconus, vel quilibet ex sacerdotali cata-
logo facta oblatione non communicaverit, aut causam
dicat : et si rationabilis fuerit, veniam consequatur,
aut si non dixerit, communione privetur, tanquam
qui populo causa læsionis extiterit.

CAP. LXXX. — *Ut in Ecclesia nihil aliud agatur nisi
id ad quod facta est.*

(Ex dictis August.) In oratorio præter orandi et
psallendi Deo cultum penitus nihil agatur, ut nomini
huic et opera jugiter impensa concordent.

CAP. LXXXI. — *De eadem re.*

(Ex dictis Benedicti.) Oratorium hoc sit quod di-
citur, nec ibi quidquam aliud geratur aut condatur,
quam divinis mysteriis conveniat.

CAP. LXXXII. — *De eadem re.*

D *(Ex concil. Laodicen., cap. 28.)* Quod non oporteat
in domiciliis divinis, id est, in Ecclesiis agapen
fieri, nec intra domum Dei comedere, vel accubitus
sternere.

CAP. LXXXIII. — *Ut nullus in Ecclesia convivetur.*

(Ex concil. Carthag., cap. 28.) Ut nulli episcopi
vel clerici in Ecclesia conviventur, nisi forte trans-
euntes hospitii necessitate illic reficiantur. Populi
etiam ab hujusmodi conviviiis, quantum fieri potest,
prohibeantur.

CAP. LXXXIV. — *Ut nullus in Ecclesia tabernas
constituat.*

(Ex concil. Turonen., cap. 2.) Perlatum est ad
sanctam synodum quod quidam presbyteri in
Ecclesiis sibi commissis tabernas, quod nefas

est, constituent, ibique per caupones vinum vendant, aut vendere permittant, et ubi tantummodo orationes et verbum divinum, Deique laus debuerit resonare, ibi comessiones et ebrietates fiant, ibi risus et plausus et verba turpia, ibi rixæ et contentiones resultent. Quod quam sit Deo contrarium Dominus Jesus demonstrat. Qui cum invenisset in templo vendentes et ementes, et nummularios sedentes facto funiculo de resticulis, omnes ejecit de templo. Si enim ea quæ licite vendi videbantur in templo, et ad hoc emebantur, ut in eodem templo offerrentur Domino, ipse foras ejecit, quid putas de tam pestifera præsumptione et Dei contemptu fiet? Et si non solum sacerdotibus sed etiam omnibus clericis præcipitur, ne tabernas ingrediantur: quis audire potest ut Ecclesiæ Dei tabernæ fiant? Itaque interdicit per omnia synodus ne hoc in posterum ullatenus fiat. Quod si factum fuerit, presbyter deponatur, laici communione privati ab Ecclesia, quam dehonestaverunt, expellantur.

CAP. LXXXV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 3.*) Si enim domus Dei orationis domus vocatur, hoc debet esse quod dicitur: nec ibi aliud debet geri aut recondi. Ubi enim corpus Domini consecratur, ibi angelorum præsentia non dubitatur adesse. Ubi sanctorum reliquiæ reconditæ venerantur, ne quid inhonestum appareat, quod oculos ad orationem venientium offendat, ne quid ibi videatur quod ad lucrum temporale pertineat: sed omnia sancta, omnia munda, et tantummodo ad Ecclesiasticum ministerium pertinentia.

CAP. LXXXVI. — *Ut unicuique in domo sua orare liceat.*

(*Ex concil. Aureliano, cap. 3.*) Unicuique fidelium in domo sua oratorium licet habere, et ibi orare, Missas autem ibi celebrare non licet.

CAP. LXXXVII. — *Ut canticum turpe circa Ecclesias non fiat.*

(*Ex concil. Carthag.*) Canticum turpe atque luxuriosum circa Ecclesias atque in atriis Ecclesiæ agere omnino contradicimus, quod ubique vitandum est.

CAP. LXXXVIII. — *Ut sanctorum reliquiæ in oratoriis villaribus non ponantur.*

(*Ex concil. Epaonensi, cap. 25.*) Sanctorum reliquiæ in oratoriis villaribus non ponantur, nisi forsitan clericus cujuscunque parochiæ vicinus esse contingat, qui sacris pignoribus psallendi frequentis famuletur.

CAP. LXXXIX. — *Ut sedes episcopalis, si necesse fuerit, in alium locum transferatur.*

(*Ex reg. Greg., ad Joannem Billitran. episcopum.*) Temporis qualitas admonet episcoporum sedes antiquitas certis civitatibus constitutas, ad alia quæ securiora putamus ejusdem diœceseos loca transponere, quo et habitatores nunc degere, et Barbaricum possit periculum facilius declinari. Propterea te Joannem fratrem coepiscopumque nostrum Billitranensis civitatis, sedemque tuam in loco qui appellatur Renati ad sanctum Andream apostolum præcipimus exinde

A transmigrare, quatenus et ab hostilitatis incursu liberior existere valeas, et illic consuetudinem solemnum festorum disponas.

CAP. XC. — *De mutandis sanctis locis.*

(*August. dicit.*) Tribus causis loca sanctorum transmutanda sunt. Primo, quum necessitas persecutorum loca eorum gravavit. Secundo, quum difficultas locorum fuerit. Tertio, quum malorum societate gravantur.

CAP. XCI. — *Quod translatis martyribus, honor interdum cum illis migret, interdum in loco permaneat.*

(*Ex dictis Hieron.*) Notandum cum transmutantur alii qui de martyribus, cum his honor commigrat: aliis vero transmutatis honor in locis eorum esse non cessat.

CAP. XCII. — *Quod sanguis martyrum consecrat locum, non locus sanguinem.*

(*Ex dictis August.*) Sanguis martyrum consecrat locum, non locus sanguinem. Si aliquis dixerit: Mea est Ecclesia, dices illi, quod in Cantico legitur: Una est columba mea, et unus est dilectus meus. Et dices illi: Aptum est filium occidi in sinu matris et nutricis suæ? Tamen scias nutricem tantum pollutam, et pro hac pollutione consecratam, filium autem mortuum esse.

CAP. XCIII. — *Quid sit basilica.*

(*Ex dictis S. Isidor.*) Basilion Græcorum rex erat. Hinc et basilica regalis, quia in primis temporibus reges tantum sepeliebantur in ea, ideo nomen sortita est. Nam nunc temporis cæteri homines, sive igni combusti, sive acervo lapidum sepulti sunt.

CAP. XCIV. — *De illis qui domum Dei contemptibilem faciunt.*

(*Ex concil. Gangren., cap. 5.*) Si quis docet domum Dei contemptibilem esse, et conventus qui in ea celebrantur, anathema sit.

CAP. XCV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 6.*) Si quis extra Ecclesiam seorsum conventus celebrat, et despiciens Ecclesiam, ea quæ sunt Ecclesiæ voluerit usurpare, non conveniente presbytero juxta decretum episcopi, anathema sit.

CAP. XCVI. — *Ut calix et patena ex auro aut ex argento fiant.*

(*Ex concil. Remensi, cap. 5.*) Ut calix Domini cum patena, si non ex auro omnimodis, ex argento fiat. Nec causentur presbyteri avaritia suadente de paupertate vel impossibilitate, cum quarta pars ex omnibus quæ ad Ecclesiam pertinent, in fabricis ipsius Ecclesiæ sit impendenda. Admonendus est etiam populus ut aliquid in donariis Domini offerat, sicut ille antiquus populus sub Mose in tabernaculo Domini fecisse legitur. Si quis autem tam pauper est, saltem vel stanneum calicem habeat. De ære autem ex aurichalco non fiat calix, quia ob vini virtutem eruginem parit, quæ vomitum provocat. Nullus autem in ligneo calice, aut vitreo præsumat cantare.

XCVII. — *De observanda mensa Christi.* (Eodem concil., cap. 5.) Observandum est ut Christi, id est, altare ubi corpus Dominicum tur, ubi sanguis ejus hauritur, ubi sancto- quæ reconduntur, ubi preces et vota po- conspectu Dei a sacerdote offeruntur, cum ratione honoretur, et mundissimis linteis diligentissime cooperiatur, nihilque super tur, nisi capsæ cum sanctorum reliquiis et Evangelia, Expleta Missa calix cum patena, mentorum liber, cum vestibibus sacerdotamundo loco sub sera recondantur.

VIII. *Ut corporale ex purissimo linteis sit, et unius materiei.*

(Eodem, cap. 3.) Corporale super quod sacra- mmolatur, ex mundissimo et purissimo lin- ec in eo alterius generis materia pretiosior misceatur, et nunquam super altare rema- i in tempore missæ, sed aut in sacramen- bro ponatur, aut cum calice et patena in imo loco recondatur: vel quando abluatur ote, diacono vel subdiacono, primo in er- loco et vase ad hoc præparato abluatur, ex Dominico corpore et sanguine infectum hæc a lavandario in nitido loco paretur.

X. — *Ut sacrificium altaris non in serico panno aut tincto celebretur.*

(Ist. Eusebii papæ, cap. 51.) Hic inter cætera consultu omnium constituimus ut sacrifici- aris non in serico panno, aut tincto quis- celebrare præsumeret, sed in puro lineo ab consecrato, terreno scilicet lino procreato ntexto, sicut corpus Domini nostri Jesu Chri- done linea munda sepultum fuit.

— *Ut mulieres ad altare non accedant, et officiis virorum se non intromittant.*

(Ist. Laodicensi, cap. 43.) Quod non oportet ingredi ad altare, et ea contingere quæ officiis deputata sunt.

CAP. CI. — *De eadem re.*

(Ist. Gelasii papæ, cap. 16.) Nihilominus im- audivimus, tantum divinarum rerum sub- spectum, ut femina sacris altaribus mini- mentur, cunctaque non nisi virorum famu- atata sexui non competit exhibere.

CII. — *Ut laici juxta altare non sedeant.*

(Ist. Mogunt., cap. 13.) Ut laici secus al- sancta mysteria celebrantur, in clericos, vigiliis quam ad Missas stare vel sedere non præsumant, sed pars illa quæ cancellis dividitur, tantum psallentibus pateat cle- orandum vero et communicandum laicis s, sicut mos est, pateant sancta sanctorum.

— *De illis sacerdotibus qui in Ecclesia dum Evangelia leguntur, sedere præsumunt.*

(Ist. I papæ epistola episcopis Germaniæ ac- . directa.) Anastasius episcopus cunctis cis et Burgundiæ regionis episcopis in Do- utem. Exegit dilectio vestra, charissimi, ut oritate sedis apostolicæ, vestris deberemus

A consultis respondere. Et quamvis non prolixè, sed succincte hoc agere propter quasdam alias occupa- tiones festinarem: denuo tamen si necesse fuerit ob has vel alias necessitates quasi ad caput mittere charitative non dubitetis, quia vestras preces et nunc et tunc acceptabiles habemus. Significastis enim quosdam sacerdotes in Ecclesia quando Evan- gelia leguntur sedere, et Domini salvatoris verba non stantes sed sedentes audire, et hoc ex majorum traditione se accepisse narrantur. Quod nullatenus deinceps fieri sinatis apostolica auctoritate manda- mus: sed dum sancta Evangelia in Ecclesia reci- tantur, sacerdotes et cæteri omnes non sedentes, sed venerabiliter in conspectu Evangelii stantes, Dominica verba intente audiant et fideliter adorent.

B CAP. CIV. — *Ut nullus calicem, patenam, vel vesti- mentum sacerdotale in vadium tabernario præstare præsumat.*

(Ex concil. Remensi, cap. 11.) Ut nullus presbyter præsumat calicem, vel patenam, vel pallium altaris, vel vestimentum sacerdotale, aut librum ecclesia- sticum tabernario, vel negociatori, aut cuilibet laico vel feminæ in vadium dare, nisi justissima neces- sitate urgente, quia tanta est sanctitas sacri mini- sterii, ut salva altioris mysterii intelligentia, etiam per prophetam Dominus prohibuerit, ne cum sanctis vestimentis sacerdos procedat ad populum, sed illa intra sancta dimittat, a colloquio divino rediens. Et cui in tabernis ad bibendum a sacris canonibus in- gredi prohibetur, sanctificata sacro ministerio nec ad contingendum immundis: quanto minus in va- dium exhibere debet? Sicut Stephanus sanctus papa et martyr sanctum Hilarium in suis decretalibus docuit.

CAP. CV. — *Ut nullus calicem, patenam, aut aliqua vasa sacra ad alios usus facere præsumat.*

(Ex concil. Aurelianensi, cap. 9.) Nullus sacerdos seu laicus calicem, aut patenam, aut quælibet vasa sacra et divino cultu mancipata, ad alios usus suos retorquere præsumat. Nam quicumque de calice sacro aliud bibit præter Christi sanguinem qui in sacramento accipitur, et patenam ad aliud officium habet quam altaris ministerium, deterrendus est exemplo Balthazar, qui dum vasa Domini in usus communes adsumpsit, vitam pariter cum regno amisit.

D CAP. CVI. — *Quod licitum sit episcopis cum consilio cleri de thesauro Ecclesiæ suæ familiæ in necessitate succurrere.*

(Ex concil. Arvernensi, cap. 5.) Licitum sit episco- pis præsentibus presbyteris et diaconibus de the- sauro Ecclesiæ familiæ et pauperibus ejusdem Ec- clesiæ, secundum canonicam institutionem, juxta quod indiguerint erogare.

CAP. CVII. — *Ne cadavera pallio altaris coope- riantur.*

(Ex eodem, cap. 39.) (Ne opertorio Domini corpo- ris, vel altaris non unquam corpus dum ad tumultum evehitur obtegatur, ne sacro velamine dum hono- rantur corpora, altaria polluantur.

CAP. CVIII. — *Ne ad nuptiarum ornatum divina ministeria præstentur.* A

(*Ex eodem, cap. 8.*) Ne ad nuptiarum ornatum ministeria divina præstentur, et dum improborum tactu vel pompa sæcularis luxuriæ polluantur, ad officia sacri mysterii videantur indigna.

CAP. CIX. — *Ut Ecclesia sæculari potentia minime pervadatur.*

(*Ex concil. apostol., cap. 31.*) Si quis episcopus sæcularibus potestatibus usus, Ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur, et segregetur, omnesque qui illi communicant.

CAP. CX. — *De presbyteris qui Ecclesias suas per pretium acquisierint.*

(*Ex concil. Mogunti., cap. 5.*) Quicumque presbyter per pretium ecclesiam fuerit adeptus, quoniam contra Ecclesiasticæ regulæ disciplinam agere dignoscitur, et qui alium presbyterum legitime ad Ecclesiam ordinatum per pecuniam expulerit, eamque sibi taliter vindicaverit, omnimodis deponatur.

CAP. CXI. — *Ut nullus laicus ab Ecclesia sua presbyterum ejicere præsumat.*

(*Ex eodem, cap. 29.*) Ut laici presbyteros non ejiciant de Ecclesiis, neque constituent sine consensu episcoporum suorum.

CAP. CXII. — *Item de illis qui presbyteris Ecclesias auferunt.*

(*Ex concilii. Cabillon., cap. 42.*) Inventum est quod multi arbitrii sui temeritate, et quod est gravius ducti cupiditate, presbyteris quibuslibet absque consensu episcoporum Ecclesias dant vel auferunt. Unde oportet ut canonica regula servata, nullus absque consensu episcopi cuilibet presbytero Ecclesiam det. Quam si juste adeptus fuerit, hanc non nisi culpa gravi, et coram episcopo canonica severitate amittat.

CAP. CXIII. — *Ut nullus aliquod munus propter Ecclesiam a presbytero requirat.*

(*Ex concil. Mogunt., cap. 30.*) Ut nullus omnino munera exigat a presbyteris, propter commendationem Ecclesiæ.

CAP. CXIV. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Rothomag., cap. 5.*) Sancitum est atque omnimodis prohibitum ut si quis presbyter inventus fuerit alicui clerico aut laico munera dare aut dedisse, aut aliquam pecuniam tribuere, ut alterius presbyteri Ecclesiam surripiat, aut Ecclesiam vacantem pretio redimat, pro hac cupiditate seu rapina, seu præsumptione turpis luci gratia dejiciatur a clero, et alienus existat a regula.

CAP. CXV. — *Ut presbyteri plebes admoneant ut linteamina altaris præparent.*

(*Ex concil. Remensi, cap. 4.*) Ut presbyteri per plebes suas feminis prædicent, ut linteamina in altaria præparent.

CAP. CXVI. — *Ut episcopi prævideant quid presbyteri dominis suis pro Ecclesiis facere debeant.*

(*Ex concil. Arelatensi, cap. 3.*) Ut episcopi prævideant quem honorem presbyteri pro Ecclesiis suis facere debeant.

CAP. CXVII. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Aurel., cap. 10.*) Ut nullus presbyter ad introitum Ecclesiæ xenia donet.

CAP. CXVIII. — *De presbyteris nihil habentibus quando ordinantur.*

(*Ex concil. Rimensi, cap. 6.*) Investigandum si nihil patrimonii habens presbyter quando proventus est ad ordinem ecclesiasticum, postea emerit prædia, cujus juris sint, quoniam Ecclesiæ ad quam de nihil habente promotus est esse debent, juxta canonicam auctoritatem.

CAP. CXIX. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Arausico, cap. 54.*) Presbyter cum diocesim tenet, de his quæ emerit, ad Ecclesiæ nomen scripturam faciat, aut ab ejus quam tenet Ecclesiæ ordinatione discedat.

CAP. CXX. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 47.*) Placuit ut episcopi, presbyteri, diaconi, vel quicumque clerici, qui nihil habentes ordinantur, et tempore episcopatus vel clericatus sui, agros vel quæcunque prædia suo nomini comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis crimine teneantur obnoxii, nisi ad Ecclesiam ad quam titulati sunt, eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis propria liberalitate alicujus, vel successione cognationis aliquid venerit, faciant inde quod velint.

CAP. CXXI. — *De eadem re.*

(*Ex eodem cap. 48.*) Ut unusquisque presbyter res quas post diem consecrationis acquisierit, propriæ Ecclesiæ relinquat.

CAP. CXXII. — *De eadem re*

(*Ex concil. Toletano.*) Cæterum, presbyter si post ordinationem aliquid acquisierit, illud observandum est, quod in canonibus de consecratis nihil habentibus constitutum est.

CAP. CXXIII. — *De presbyteris qui ex redivis Ecclesiæ sibi res comparaverint, et structuras ibi fecerint, et mulieres ibi posuerint.*

(*Ex concil. Remensi, cap. 10.*) Inquirendum si aliquis presbyterorum de redivis Ecclesiæ, vel oblationibus ac votis fidelium alio nomine res comparaverit, et ibi structuras fecerit, vel quæ ad Ecclesiam pertinent, ibidem collocaverit, et mulierum frequentationem inibi fieri permiserit, vel quod turpius est, tales mulieres ibidem habuerit, quæ lanificium suum exercent, et curam domus agant, et in eadem presbyter frequenter veniens manserit, et contra decreta canonum hoc malum agat; quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine presbyter fenus exercere debet, multo minus fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis, quoniam hoc sacrilegium est, et par crimen Judæ furis qui sacras oblationes asportabat et furabatur.

CAP. CXXIV. — *De consuetudine servanda, quæ non est cont'a fidem.*

(*Ex epist. Pii papæ.*) Petistis enim per Hylarium chartularium nostrum, a beatæ memoriæ decessore nostro, ut omnes vobis retro temporum consuetudines servarentur, quæ a beati Petri apostolorum

ipsis ordinationum initiis hactenus vetustas servavit. Et nos quidem juxta seriem relationis nostræ consuetudinem laudamus, quæ contra fidem catholicam nihil usurpare citur.

CXXV. — *Ut ecclesiastica statuta ab apostolis reliquis magistris Ecclesiæ tradita integra serventur.* (Ex *decr. Innocentii papæ, cap. 1.*) Innocentius Deo, episcopo Egobino, salutem. Si instituta ecclesiastica, ut sunt a beatis apostolis tradita, integra, ut servare Domini sacerdotes, nulla diversitas, varietas in ipsis ordinibus et consecrationibus retur. Sed dum unusquisque non quod traditum sed quod sibi visum fuerit, hoc existimat esse admodum, inde diversa in diversis locis vel ecclesiis, generi, aut celebrari videntur: ac fit scandalum populis qui, dum nesciunt traditiones antiquas una præsumptione correptas, putant sibi aut a se non convenire, aut ab apostolis vel apostolicis viris contrarietatem inductam. Quis enim aut non advertat id quod a principe apostolice Petri Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac usque custoditur, ab omnibus debere servari, ne perducatur aut introduci aliquid, quod aut auctoritate non habeat, aut aliunde accipere videatur? Numquam, præsertim cum sit manifestum in omnem partem, Gallias, Hispanias, Africam atque Siciliam usque interjacentes, nullum instituisse Ecclesiam nisi eos quos venerabilis apostolus Petrus, aut successores constituerunt sacerdotes? Aut lesi si in his provinciis alius apostolorum invenitur ut legitur docuisse. Qui si non legunt, quia legem quam inveniant, oportet eos hoc sequi quod a Romana custodit a qua eos principium habuisse non dubium est, ne, dum peregrinis assensibus studeant caput institutionum videantur mutare. Sæpe dilectionem tuam ad urbem venisse, nobiscum in ecclesia convenisse non dubium est quem morem, vel in consecrandis mysteriis, vel in ceteris agendis arcanis teneat cognovisse. Quod si esse arbitraretur ad informationem Ecclesiæ tuæ, reformationem, si præcessores tui, quod minus id, aut aliter tenuerint satis certum haberem de aliquibus consulendos nos esse dixisses. Idcirco respondemus non quod te aliqua ratione credamus, sed ut majore auctoritate, vel instituas, vel si qui a Romanæ Ecclesiæ institutionibus errant, aut commoneas, aut indicare non possas, ut scire valeamus qui sint, qui aut novitatem adducunt, aut alterius Ecclesiæ quam Romanæ imitant consuetudinem esse servandam.

CXXVI. — *Ut consuetudines ecclesiasticæ pro lege sint tenendæ.* (Augustinus dicit ad Casulanum presbyterum.) In minimis rebus de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta majorum lege tenenda sunt, et sicut prævaricatores legis divinarum, ita contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt.

A CAP. CXXVII. — *Item de consuetudinibus ecclesiasticis observandis.*

(Ex *dictis Basilii, cap. 27.*) Ecclesiasticarum institutionum consuetudines quasdam Scripturis, quasdam vero apostolica traditione per successiones in mysterio confirmatas accepimus, quibus par virtus, et idem utrisque pietatis effectus quin sit, quotus quisque vel aliquantulum sacrarum expertus Scripturarum hæsitaverit? Si enim attentaverimus consuetudines Ecclesiæ, non per Scripturas a Patribus traditas nihili aestimare, quantum religio detrimenti latura sit despicientibus liquido constabit. Quæ enim, ut inde ordiamur, Scriptura salutiferæ crucis signaculo fideles docuit insigniri? Quæ multifariam digesta super panem et calicem prolixæ orationis et consecrationis verba commendavit? Nam non modo quod in Evangelio continetur, vel apostolo in secretis dicimus, sed et alia per plura adjicimus, magnam quasi vim consummandis accommodantia mysteriis. Quæ Orientem versus nos orare litterarum forma præstituit? Benedicimus fontem baptismatis, oleum unctionis. Huc accedit quod ter immergimus quos baptizamus, oleo unguinis, verbis abrenuntiare Satanæ et angelis ejus informamus. Unde hæc et alia in hunc modum non pauca, nisi quia tacita ac mystica traditione a Patribus ecclesiastico more reverentiori diligentia sunt in mysteriis observata silentio, quam publicata scripto.

CAP. CXXVIII. — *Quid agendum sit in causis de quibus certa in canonibus inveniuntur judicia.*

(Ex *decr. Innocentii papæ, cap. 18.*) De causis de quibus nulla solvendi, ligandique auctoritas in libris Veteris Testamenti, quatuor Evangeliorum, cum scriptis totis apostolorum non appareat, ad divina recurrito scripta Græce. Si nec in illis, ad catholicæ Ecclesiæ historias catholicas, a doctoribus catholicis scriptas manum mitte. Si nec in illis, canones apostolicæ sedis intueri. Si nec in his, sanctorum exempla perspicaciter recordare. Quod si in his omnibus inspectis hujus quæstionis qualitas non lucide investigatur, seniores provinciæ congrega, et eos interroga. Facilius namque invenitur, quod a pluribus sentientibus quæritur. Verus enim repromissor Dominus ait: Si duo ex vobis, vel tres conveniant super terram in nomine meo, de omni re quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo.

CAP. CXXIX. — *Ut cuncta quæ Deo offeruntur, consecrata habeantur.*

(Ex *concil. Aurelian cap. 7.*) Omnia quæ Deo offeruntur, consecrata habentur, in vineis, terris, sylvis, utensilibus, vestimentis, pecoribus, et reliquis possessionibus, et quæ Ecclesiis sine dubio Christo, qui sponsus earum est, offeruntur.

CAP. CXXX. — *De eadem re.*

(Ex *concil. Rothomag., cap. 3.*) Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum Domini sunt, et illi sanctificantur. Boves, et oves, et capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino. Non eligetur nec

bonum nec malum, nec altero commutabitur. Si quis mutaverit, et quod mutat, et quod mutatum est, sanctificabitur Domino, et non redimetur. Sed quia modo multi inveniuntur decimas dare nolentes, statuimus ut secundum Domini nostri præceptum admoneantur semel, et secundo et tertio. Si non emendaverint, anathematis vinculo constringantur usque ad satisfactionem, et ad emendationem congruam.

CAP. CXXXI. — *Ut decima nullo modo negligatur.*

(*Ex concil. Mogunt., cap. 35.*) Admonemus atque præcipimus ut decimas Deo omnino dare non negligatur, quas Deus ipse sibi dari constituit, quia timendum est ut quisquis Deo suum debitum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua.

CAP. CXXXII. — *De illis qui decimas dare nolunt.*

(*Ex concil. Cavallon., cap. 18.*) Questi sunt præterea quidam fratres, quod essent aliqui episcopi et abbates, qui decimas non sinerent dare ad Ecclesias, ubi illi coloni Missam audiunt. Proinde decrevit sacer iste conventus, ut episcopi et abbates de agris et vineis, quæ ad suum vel fratrum stipendium habent, decimas ad Ecclesias deferri faciant. Familiæ vero ibi dent decimas suas, ubi infantes eorum baptizantur, et ubi per totum anni circulum missas audiunt.

CAP. CXXXIII. — *Quod decimæ ab omnibus Christianis ex debito repositi debeant.*

(*Ex concil. Mogunti., cap. 8.*) Decimas Deo et sacerdotibus Dei dandas, Abraham factis, Jacob promissis insinuat. Deinde lex statuit, omnes doctores sancti commemorant. Et profecto dignum erat ut Israelitæ decimas pecorum, et frugum, et omnium pecuniarum Domino darent, qui eos liberaverat a decem plagis, quibus percussit Ægyptios, et in novissima plaga primogenita cunctorum disperdidit, gratiamque suis præstitit, ut impetratis pecuniis spoliarent Ægyptum. De quibus decimis Augustinus doctor venerabilis dicit: Decimæ ex debito requiruntur. Quid si diceret Deus, nempe meus es, homo, mea est terra quam colis, mea sunt semina quæ spargis, mea animalia quæ fatigas, meus est solis calor; et cum omnia mea sint, tu qui minus accommodas, solam decimam merebaris, sed reservo tibi novem, da mihi decimam. Si non dederis mihi decimam, auferam novem. Si dederis mihi decimam, multiplicabo novem. Cum itaque Judaicus populus præceptum decimarum tanta diligentia observaret, ut de minimis quibusque holusculis, ruta videlicet, menta et cimino, ut ipse Dominus testatur, decimas daret, cur non majori studio plebs Evangelica eandem impleat jussionem? Cui et major numerus est sacerdotum, et sincerior cultus sacramentorum? Ideo ergo dandæ sunt, ut hac Deus devotione placatus, largius præstet quæ necessaria sunt, sicut superius ostendimus. Et ut sacerdotes ac ministri Ecclesiæ cura et sollicitudine necessitatum corporalium, sine quibus hæc vita transigi non po-

test, relevati, liberiores fiant ad meditationem divinæ legis et doctrinæ administrationem, atque spiritalis servitii voluntariam expletionem. Et ut munus populi in quotidiana oblatione Domino immoletur, nec non secundum statuta canonica in sustentationem pauperum, et restaurationem ecclesiarum proficiat. Quatuor enim partes juxta canones fieri de fidelium oblationibus debent, una sit episcopi, altera clericorum, tertia pauperum, quarta restorationi ecclesiarum servetur.

CAP. CXXXIV. — *De illis qui decimam dare noluerint nisi pretio redimantur.*

(*Ex concil. Mediomatricis, cap. 3.*) De decimis quas populus dare non vult, nisi quolibet munere ab eo redimantur, ab episcopis prohibendum est ne fiat.

CAP. CXXXV. — *Ut decima Dei census nuncupetur.*

(*Ex concil. Agrippin., cap. 6.*) Item, quod decima, quæ a fidelibus datur, Dei census nuncupanda est, et ideo ex integro reddenda. Cujus tertia pars secundum canonem Toletanum, episcoporum esse debet. Nos vero hac potestate uti nolumus, sed tantum singulis annis quartam partem usu Romanorum pontificum, et observantia sanctæ Ecclesiæ Romanæ de eadem habere volumus. Quod si quis contentiosus inde repertus fuerit, sive clericus, sive ille laicus sit, communionem privabitur, et synodali censura judicabitur.

CAP. CXXXVI. — *De oblationibus parochitarum cujus esse debeant.*

(*Ex concil. Toletano.*) De his quæ ad parochitanas ecclesias offeruntur, in terris, vineis, mancipiis, pecuniis, antiquorum canonum instituta servantur, ut omnia in episcopi potestate consistant. De his autem quæ altaribus offeruntur, tertia pars fideliter episcopis deferatur, duæ clericis decimæ autem secundum quosdam singulis annis tertia pars, aut in tertio tota. Sed tamen nos sequentes Romanos, singulis annis quartam partem, aut in quarto totam episcopi recipiant.

CAP. CXXXVII. — *Quod in unaquaque Ecclesia tam de redivibus quam oblationibus quatuor debeant fieri portiones.*

(*Ex epist. Gelasii papæ, cap. 27.*) Quatuor autem tam de redivibus quam de oblationibus fidelium, prout cujuslibet Ecclesiæ facultas admittit, sicut dudum rationabiliter est decretum, convenit fieri portiones. Quarum sit una pontificis, altera clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda. De quibus sicut sacerdotis intererit integram ministris Ecclesiæ memoratam dependere quantitatem, sic clerus delegatam sibi summam nihil insolenter noverit expetendum. Ea vero quæ ecclesiasticis ædificiis attributa sunt, huic operi veraciter prærogata, locorum doceat instauratio manifesta sanctorum, quia nefas est si sacris ædibus destitutis in lucrum suum præsul impendia his designata convertat. Ipsam nihilominus ascriptam pauperibus portionem, quamvis divinis rationibus se dispensasse monstraturus esse videatur, tamen juxta quod scri-

ptum est : ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est, oportet etiam pæsenti testificatione prædicari, et bonæ famæ præconiis non taceri.

CAP. CXXXVIII. — *Item quod de decimis quatuor debeant fieri portiones.*

(*Ex concil. Nannetensi, cap. 6.*) Instruendi sunt presbyteri, pariterque admonendi, quatenus noverint decimas et oblationes quas a fidelibus accipiunt, pauperum et hospitem et peregrinorum esse stipendia, et non quasi suis, sed quasi commendatis uti. De quibus omnibus sciant se rationem posituros in conspectu Dei, et nisi eas fideliter pauperibus et his qui præmissi sunt administraverint, damna passuros. Qualiter vero dispensari debeant, canones sancte instituunt. Scilicet, ut quatuor partes inde fiant, una ad fabricam ecclesiæ relevandam, altera pauperibus distribuenda, tertia presbytero cum suis clericis habenda, quarta episcopo reservanda, ut quidquid exinde jusserit, prudenti concilio fiat.

CAP. CXXXIX. — *Ubi terminari debeant contentiones ortæ inter Christianos.*

(*Ex decr. Marcelli papæ, cap. 3.*) Quæcunque ergo contentiones inter Christianos ortæ fuerint, ad Ecclesiam deferant, et ab ecclesiasticis viris terminentur. Et si obedire noluerint, quousque obediant a liminibus sanctæ Ecclesiæ excludantur.

CAP. CXL. — *De his qui oblationes parentum aut testamenta, vel quod ipsi donaverint Ecclesiis, retinere aut auferre conantur.*

(*Ex concil. habito apud Valentias, cap. 4.*) Clerici etiam vel sæculares, qui oblationes parentum aut donatas, aut testamentis relictas retinere perstiterint, aut id quod ipæi donaverint Ecclesiis vel monasteriis crediderint auferendum, sicut synodus sancta constituit, velut necatores pauperum, quousque reddant ab Ecclesiis excludantur.

CAP. CXLI. — *De illis qui Deum hæredem faciunt.*

(*S. Isidor. dicit.*) Augustinus ait in libro de Hæredibus : Noli sub imagine pietatis augere pecuniam, dicens : Filiis meis servo has res. Quare non potius servas illi qui te ex nihilo fecit, qui te pascit, et filios servat? Nonne melius creatori tuo thesaurizabis quam filiis? Item idem : Qua fronte hæreditatem a Christo quæris, quum Christum tua hæreditate fraudaveris? Qui dixit : Theaurizate vobis thesauros in cælo?

CAP. CXLII. — *De his qui oblationes defunctorum aut negant aut difficulter reddunt.*

(*Ex concil. apud Valentias, cap. 4.*) Qui oblationes defunctorum aut negant Ecclesiis, aut cum difficultate reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.

CAP. CXLIII. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Urbani papæ, cap. 4.*) Ipse enim res fidelium, oblationes appellantur, quia Domino offeruntur. Non ergo debent in alios usus quam ecclesiasticos, et prædictorum Christianorum fratrum vel indigentium converti, quia vota sunt fidelium, et pretia peccatorum, atque ad prædictum opus explendum

A Domino traditæ. Si quis autem, quod absit, secus egerit, videat ne damnationem Ananiæ et Saphyræ percipiat, et reus sacrilegii efficiatur sicut illi fecerunt qui pretia prædictarum rerum fraudabant, de quibus in prædictis legitur apostolorum Actibus.

CAP. CXLIV. *De eadem re.*

(*Ex concil. Gangren., cap. 7.*) Si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere vel dare voluerit præter conscientiam episcopi vel ejus cui hujusmodi officia commissa sunt, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit.

CAP. CXLV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 8.*) Si quis dederit vel acceperit oblata præter episcopum vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus, et qui dat et qui accipit, anathema sit.

CAP. CXLVI. — *Ut omnes Ecclesiæ vel decimæ in episcoporum potestate consistent.*

(*Ex concil. Cabillon., cap. 1.*) In sancto Cabillonensi concilio decretum est ut omnes Ecclesiæ cum dotibus suis et decimis, et omnibus rebus suis, in episcopi proprii potestate consistent, atque ad ordinationem vel dispositionem suam semper pertineant.

CAP. CXLVII. — *Quod tricennalis possessio firma sit.*

(*Ex concil. Toletan. v, cap. 35.*) Sicut diœcesim alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii conventum non admitit. Ideoque basilicæ quæ novæ conditæ fuerint, ad eam procul dubio episcopum pertinebunt, cujus conventus esse constiterit.

CAP. CXLVIII. — *Ut singularum Ecclesiarum rusticanae parochiæ semper maneant inconcussæ.*

(*Ex concil. Chalced., cap. 17.*) Singularum Ecclesiarum rusticas parochias vel possessiones manere inconcussas illis episcopis qui eas retinere noscuntur, et maxime si per tricennium eas absque vi obtinentes, sub dispensatione rexerunt. Quod si intra tricennium facta fuerit de his altercatio, licere eis qui se læsos asserunt, apud sanctam synodum provinciæ de his movere certamen decrevimus.

CAP. CXLIX. — *Quod tricennalis possessio, si intacta permansit, mutari non debeat.*

(*Ex epist. Gelasii papæ, cap. 11.*) Illud etiam adnecti placuit ut si, quod absit, facultates Ecclesiæ, nec non et diœceses ab aliis quibusque possidentur episcopis, jure sibi vindicent quod tricennalis lex conclusit, quia et ultra triginta annos nulli liceat pro eo appellare, quod legum tempus excludit.

CAP. CL. — *Idem de rebus per triginta annos possessis.*

(*Ex concil. Matisen., cap. 7.*) Ut de rebus Ecclesiarum quæ ab eis per triginta annorum spatium sine ulla interpellatione possessæ sunt, testimonia non recipiantur, sed eo modo contineantur, sicut res ad fiscum dominicum pertinentes contineri solent.

CAP. CLI. — *De illis, qui de ecclesiis cæmeteria faciunt.*

(*Ex concil. Meldensi, cap. 9.*) Antiquus in his regionibus in Ecclesia sepeliendorum mortuorum usus fuit, et plerumque loca divino cultui mancipata, et

ad offerendas Deo hostias præparata cæmeteria sive A polyandria facta sunt. Unde volumus ut ab hac re deinceps abstinenceatur, ut nemo in Ecclesia sepeliatur, nisi forte talis sit persona sacerdotis, aut cujuslibet justis hominis, qui per vitæ meritum talem vivendo suo corpori defuncto locum acquisivit. Corpora vero quæ antiquitus in Ecclesiis sepulta sunt, nequaquam projiciantur, nisi sint paganorum, sed tumuli qui apparent profundius in terram mittantur, et pavimento desuper facto nullo tumulorum vestigio apparente, Ecclesiæ reverentia conservetur. Ubi vero tanta est multitudo cadaverum, ut hoc facere difficile sit, locus ille pro cæmeterio habeatur, ablato inde altari, et in alio loco constituto, ubi religiose et pure Deo sacrificium offerri valeat.

CAP. CLII. — *De illis qui in sacris locis se sepelire petierint.*

(*August. dicit.*) Quibus peccata dimissa non sunt a sacris locis post mortem adjuvari non possunt, quia quos peccata gravia deprimunt, si in sacris locis sepelire se faciunt; restat ut de sua præsumptione judicentur, quatenus eos sacra loca non liberant, sed culpa temeritatis accusat.

CAP. CLIII. — *De eadem re.*

(*Gregor. dicit in dialogo suo.*) Cum gravia peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis si in Ecclesiis sepeliantur, quod eorum proximi quoties ad eadem loca sacra veniunt, suorum, quorum sepulturam aspiciunt, recordatur, et pro eis Domino preces fundunt. Nam quos peccata gravia deprimunt, non ad absolutionem potius quam ad damnationis cumulum majorem, eorum corpora in Ecclesiis ponuntur. Quod melius ostendimus, si ea quæ diebus nostris gesta sunt breviter enarremus. Vir namque vitæ venerabilis Felix Portuensis episcopus, in Sabinensi provincia ortus atque enutritus est, qui quamdam sanctimoniam feminam in loco eodem fuisse testatur, quæ carnis quidem continentiam habuit, sed linguæ procacitatem atque stultiloquium non declinavit. Hæc igitur defuncta, atque in Ecclesia sepulta est. Nocte autem eadem ejusdem Ecclesiæ custos per revelationem vidit, quia ducta ante sacrum altare per medium secabatur, pars una illius igni cremabatur, pars autem altera intacta remansit. Cum-
D que hoc surgens mane fratribus narraret, et locum vellet ostendere in quo fuerat igne consumpta, ipsa flammæ combustio ita ante altare apparuit in marmoribus, ac si illic eadem femina corporeo fuisset igne concremata. Ex qua re aperte datur intelligi, quia hi quibus peccata dimissa non fuerint, ad evitandum judicium sacris locis post mortem non valent adjuvari.

CAP. CLIV. — *De eadem re.*

(*Item Greg.*) Joannes quoque magnificus in hac urbe locum perfectorum servans, cujus veritatis atque gravitatis sit novimus, qui mihi testatus est, Valerianum patricium in civitate quæ Brixia dicitur fuisse defunctum. Cui ejusdem civitatis episcopus accepto pretio locum in Ecclesia præbuit, in quo sepeliri debuisset. Qui videlicet Valerianus usque ad

ætatem decrepitam levis ac lubricus exstitit, modumque suis pravitatibus ponere contempsit. Eadem vero nocte qua sepultus est, beatus Faustinus martyr, in cujus Ecclesia corpus ejus fuit humatum custodi suo apparuit dicens: Vade et dic episcopo, projiciat hinc fetentes carnes quas hic posuit, quia, si non fecerit, ipse die trigesimo morietur. Quam visionem custos episcopo timuit confiteri, et rursus admonitus declinavit. Die autem trigesimo, ejusdem civitatis episcopus, cum vespertina hora sanus atque incolumis ad lectum redisset, subita et inopinata morte defunctus est.

CAP. CLV. — *De eadem re.*

(*Item Greg.*) Adest quoque in præsentis senex venerabilis pater Venentius Lunensis episcopus, et magnificus Liberius vir nobilissimus atque veracissimus, qui se scire suosque homines interfuisse testantur ei rei, quam narrant nuper in Genuensi urbe contigisse. Ibi namque, ut dicunt, Valentinus nomine Mediolanensis Ecclesiæ defensor defunctus est, vir valde lubricus, et cunctis levitatibus occupatus, cujus corpus in ecclesia beati martyris Syri sepultum est. Nocte autem media in eadem ecclesia factæ sunt voces, ac si quis violenter ex ea repelleretur ac traheretur foras. Ad quas nimirum voces currebant custodes, et viderunt duos quosdam terribilissimos spiritus, qui ejusdem Valentini pedes quadam ligatura strinxerant, et eum ab ecclesia clamantem ac nimium vociferantem foras trahebant. Qui videlicet territi, ad sua strata reversi sunt. Mane autem facto, aperuerunt sepulcrum in quo idem Valentinus positus erat, ejusque corpus non invenerunt. Cumque extra ecclesias quærerent ubi projectum esset, invenerunt hoc in sepulcro alio positum, ligatis adhuc pedibus sicut de ecclesia fuit abstractum. Ex qua re, Petre, collige, quia hi quos peccata gravia deprimunt, si in sacro loco sepelire se faciant, restat ut etiam de sua præsumptione judicentur, quatenus eos sacra loca non liberent, sed etiam culpa temeritatis accuset.

CAP. CLVI. — *De eadem re.*

(*Item Greg.*) Nam quid quoque in hac urbe contigerit, tinctorum qui hic habitant multitudo testatur: quod quidam artis eorum primus cum defunctus fuisset, juxta ecclesiam beati Januarii martyris, juxta portam sancti Laurentii a conjuge sua sepultus est. Sequenti autem nocte ex sepultura eadem, audiente custode, ejus spiritus cœpit clamare: Ardeo, ardeo. Cum vero has diu voces emitteret, custos hoc ejus nuntiavit uxori. Uxor vero illius eos qui diligenter inspicerent ejusdem artis viros transmisit ad ecclesiam, volens cognoscere qualiter corpus ejus esset in sepulcro de quo talia clamaret. Qui aperientes sepulcrum, vestimenta quoque intacta repperunt, quæ nunc usque in eadem ecclesia, pro ejusdem causæ testimonio servantur; corpus vero illius omnino non invenerunt, ac si in eodem sepulcro positum non fuisset. Ex qua re colligendum est quæ

ultione anima ejus damnata sit, cujus et caro est ab A ecclesia rejecta. Quid igitur sacra loca sepultis prosunt, quando hic qui indigni sunt ab eisdem sacris locis divinitus projiciuntur.

CAP. CLVII. — *Ut corpora defunctorum in ecclesia non sepeliantur.*

(*Ex concil. Bragga., cap. 4.*) Item placuit ut corpora defunctorum nullo modo intra basilicam sepeliantur, sed si necesse est de foris circa murum basilicæ. Nam si firmissimum hoc privilegium usque nunc retinent Galliæ civitates, ut nullo modo intra ambitum murorum civitatum, cujuslibet defuncti corpus sit humatum, quanto magis venerabilium martyrum debet reverentia obtineri?

CAP. CLVII. *De eadem re.*

(*Ex concil. Meldensi, cap. 10.*) Ut nemo quemlibet mortuum in ecclesia quasi hæreditario jure, nisi quem episcopus aut presbyter pro qualitate conversationis et vitæ dignum duxerit, sepelire præsumat, nec quisquam ossa cujuslibet mortui de sepulcro suo ejicere, aut sepulturam cujusquam temerario ausu quoquo modo violare, sed unumquemque in loculo sibi a Deo parato atque concesso, adventum sui judicis præstolari concedat.

CAP. CLIX. — *Ut nemo pro sepeliendis mortuorum corporibus aliquid muneris exigat.*

(*Ex concil. Nanneten. cap. 11.*) Præcipiendum secundum canonum auctoritatem, ut de sepulcris et hominibus sepeliendis nihil muneris exigant, nisi forte qui sepelitur, vivens jusserit ecclesiæ, in cujus atrio sepelitur, de suis rebus aliquid tribuere, aut etiam post mortem illius quibus commissum est ejus eleemosynam facere, de rebus illius aliquid dare sponte voluerint: tamen nullatenus a presbyteris illis aliquid exigatur, sive ab illis qui locis et vicis præsent. Prohibendum etiam secundum majorum instituta, ut in ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in atrio, aut in porticu, aut in exedris ecclesiæ. Infra ecclesiam vero, aut prope altare ubi corpus Domini et sanguis conficitur, nullatenus habeant licentiam sepeliendi.

CAP. CLX. *De sepultura conjugatorum in primis connubiis.*

(*Hieron. dicit.*) Ebron dicitur esse civitas trium virorum, quia in ea sepulti sunt tres patriarchæ in spelunca duplici cum tribus uxoribus suis, id est, Abraham et Sara, Isaac et Rebecca, Jacob et Lia, præter ipsum Adam et Evam uxorem suam. Tobias dicit ad filium suum: Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepelies, et honorem habebis matri tuæ omnibus diebus, et cum ipsa compleverit tempus, sepelies eam juxta me in uno sepulcro.

CAP. CLXI. — *De eadem re.*

(*Item ejusd.*) Quos conjunxit unum conjugium, jungat unum sepulcrum: quia una caro est, et quod Deus conjunxit, homo non separet.

CAP. CLXII. — *De eadem re.*

(*August. dicit.*) Unaquæque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte.

CAP. CLXII. *Quorum mens una fuerat, sepultura non separet.*

(*Item August.*) Soror sancti Benedicti sepulta est in sepulcro quod ipse sibi præparaverat ut quorum mens una semper fuit in Domino, eorum quoque corpora sepultura non separaret. Ita in primo connubio conjuncti, quia una et eadem caro est, in uno sepulcro sepeliantur.

CAP. CLXIV. — *De rebus immobilibus Ecclesiæ.*

(*Ex concil. apud Sylvanectim præsentate Ludovico rege, cap. 5.*) Nulli liceat alienare rem immobilem Ecclesiæ, sive domum, sive agrum, sive hortum, sive rusticam mancipium, neque creditoribus specialis hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum contineat conditionem, donationem, permutationem et emphyteoseos perpetuum contractum. Sed omnes omnino sacerdotes ab hujusmodi alienatione abstineant, pœnas timentes, quas Leoniana constitutio minatur.

CAP. CLXV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 6.*) — Si princeps voluerit rem immobilem sanctis locis præstare et accipere ab eo aliam immobilem rem, et eo modo permutationem contrahere, liceat hoc facere ei divina pragmatica sanctione ab eo promulgata.

CAP. CLXVI. — *De præstariis viduarum Ecclesiarum ut non valeant.*

(*Ex conc. apud Belvacum, cui Ludovicus imperator intererat, cap. 10.*) Ut precariæ et commutationes, tempore viduarum Ecclesiarum factæ, ab his qui loca episcoporum occupaverant, rescindantur, et cum auctoritate Ecclesiastica, vel civili, si faciendæ sunt fiant.

CAP. CLXVII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 11.*) Precariæ a nemine de rebus Ecclesiasticis fieri præsumantur, nisi quantum de qualitate convenienti datur ex proprio, duplum accipiatur ex rebus Ecclesiæ, in suo tantum qui dederit nomine, si res proprias et Ecclesiasticas usu fructuario tenere voluerit. Si autem res proprias ad præsens dimiserit, ex rebus ecclesiasticis triplum fructuario usu, in suo tantum quis nomine sumat, quia sic eas quemque tractare, ut alienarum rerum dispensatorem convenit, non propriarum rerum largitorem.

CAP. CLXVIII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem concil., cap. 12.*) A nulla potestate quis cogatur facere precariam de rebus Deo et sanctis ejus dicatis, cum ratio et usus obtineat, neminem cui non vult, contra utilitatem et rationem, præstitum de proprio facere beneficium.

CAP. CLXIX. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 13.*) Ut precariæ, de quinquennio in quinquennium secundum antiquam consuetudinem et auctoritatem renoventur.

CAP. CLXX. — *De donatione, vel venditione, vel commutatione ecclesiasticæ rei.*

(*Ex concil. habito apud Valentias, cap. 50.*) Irrita erit episcoporum donatio, vel venditio, vel

commutatio rei ecclesiasticæ, absque collaudatione A
et subscriptione clericorum.

CAP. CLXXI. — *De commutationibus rerum ecclesiasticarum.*

(*Ex concil. apud Belvacum. cap. 5.*) Ut commutationes rerum ecclesiasticarum valde caveantur, et subtilissime si aliquo modo fieri debent, inspiciantur. Quæ autem inconsultæ factæ sunt, juxta decretum canonicum Hilarii papæ, quas illicite decessor episcopus admiserit, vel ab aliis illicite commissæ sunt, ab eo qui successor est emendentur.

CAP. CLXXII. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Matiscon., cap. 4.*) A sancta synodo decretum est, et imperialis auctoritas denuntiat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum ecclesiasticorum quælibet persona sine licentia et consensu regio præsumat facere.

CAP. CLXXIII. — *De ecclesiasticis mancipiis.*

(*Ex concil. apud Carisiacum, cap. 2.*) Neque mancipia ecclesiastica quisquam, nisi ad libertatem commutat, videlicet ut mancipia quæ pro ecclesiastico homine dabuntur, in ecclesiæ servitute permaneant, et ecclesiasticus homo qui commutatur, perpetua libertate fruatur. Quod enim semel Domino consecratum est, ad humanos usus jam transferri non potest. Ait enim lex: Si quis mutaverit, et quod mutat, et quod mutatum est, sanctificabitur Domino.

CAP. CLXXIV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem cap. 3.*) Injustum videtur et impium, C
ut mancipia quæ fideles viri seu feminæ pro remedio animæ suæ Deo et sanctis ejus consecrarunt, cujuscunque muneris pretio vel commutationis commercio, iterum in secularem servitutem redigantur, cum canonica auctoritas servos fugitivos tantummodo distrahi permittat, et ideo omnes rectores Ecclesiarum summopere caveant, ne unius eleemosyna alterius peccatum fiat. Et est absurdum ut Ecclesiastica dignitate servus decedens, humanæ obnoxius sit servituti.

CAP. CLXXV. — *De regalibus præceptis super præstaria.*

(*Ex concil. ad S. Medardum, cap. 11.*) Præcepta regalia super precariis Ecclesiasticis fieri nec ratio sinit, nec auctoritas quolibet modo permittit. Quoniam præcepta in jure ecclesiastico firmare indignum judicatur, necesse est ut majestas regia non nisi ab ecclesiastico rectore petatur. Idem autem custos Ecclesiæ solertissime caveat, ne sui ordinis et Ecclesiasticæ communionis forte immemor, contra auctoritatem præceptum regium pro quacunque assentatione fieri petat. Qui etsi fecerit, non audiatur. Si autem et obtinuerit, regia discretionem, et episcopali judicio idem rescindatur, et petitor injustus pro principis injusta suggestionem digne corripiatur.

CAP. CLXXVI. — *De episcopo qui mancipium Ecclesiæ manumitti desiderat.*

(*Ex concil. Toletan. v, cap. 68.*) Episcopus qui

mancipium juris Ecclesiæ, non retento ecclesiastico patrocínio, manumitti desiderat, duos meriti ejusdem et peculii coram concilio Ecclesiæ cui præeminet, per commutationem subscribentibus sacerdotibus offerat, ut rata et justa inveniatur definitio commutationis. Tunc enim liberam manumissionem sine patrocínio Ecclesiæ concedere poterit, quia eum quem libertati tradere disponit, jam juri proprio acquisivit. Hujusmodi autem liberto adversus Ecclesiam, cujus juris existit, accusandi vel testificandi denegetur licentia. Quod si præsumpserit, placet ut, stante commutatione, in servitutem propriam Ecclesiæ revocetur.

CAP. CLXXVII. — *De sacerdotibus, qui res suas Ecclesiæ relinquunt.*

(*Ex eodem concil. v, cap. 69.*) Consensus totius concilii definivit ut sacerdotes, qui aut res suas Ecclesiæ relinquunt, aut nihil habentes, aliqua tamen prædia, aut familias Ecclesiis suis conquirunt liceat illis aliquos de familiis ejusdem Ecclesiæ manumittere, juxta rei collatæ modum, quem antiqui canones decreverunt, ita ut cum peculio et posteritate sua, si ingenui sunt, sub patrocínio Ecclesiæ maneant, utilitates injunctas sibi juxta quod poterint prosequentes.

CAP. CLXXVIII. — *Ut presbyteri rem Ecclesiæ vendere non præsumant.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 33.*) Item placuit ut presbyteri non vendant rem Ecclesiæ, ubi sunt constituti, nescientibus episcopis suis: quomodo et episcopis non liceat vendere prædia Ecclesiæ, ignorante concilio vel presbyteris suis. Non habenti ergo necessitatem, nec episcopo liceat matricis Ecclesiæ, nec presbytero rem tituli sui usurpare.

CAP. CLXXIX. — *Ut nullus ordinatus de ministeriis Ecclesiæ aliquid vendere præsumat.*

(*Ex concil. Braggar., cap. 30.*) Si quis presbyter aut diaconus inventus fuerit de eleemosynis Ecclesiæ aliquid venundasse, quia sacrilegium commisit, placuit eum in ordinatione Ecclesiæ non haberi. In judicio tamen episcopi dimittendum, sive dignus sit, sive indignus in suo recipi gradu.

CAP. CLXXX. — *De presbyteris qui de jure tituli sui aliquid distrahunt.*

(*Ex eodem, cap. 31.*) Quicumque presbyter de jure tituli sui quolibet modo aurum, argentum, vel gemmas, vestes quoque, si sunt, vel si accesserint aliqua mobilia ad ornamenta divina, aliquid in perpetuum alienare tentaverit, donator, alienator ac venditor, honoris sui amissione mulctetur.

CAP. CLXXXI. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 32.*) Si quis episcopus nulla ecclesiasticæ rationis necessitate compulsus, in suo clero, aut ubi forte non est presbyter, de rebus ecclesiasticis aliquid præsumpserit vendere, res ipsas, Ecclesiæ propriæ restaurare cogatur, et in judicio episcoporum dejiciatur auditus, et tanquam furti aut latrocinii reus suo privetur honore.

XXXII. *Quod quantum remedium veniæ obla-*
eclesiastica tribuit conferenti, tantum dam-
nræparat fundatori.

concil. Toletan., cap. 33.) Omnis itaque rei
sticæ quantitas, sicut remedium veniæ tribuit
adi, ita damnum rite præparat fraudatori.
nullus sacerdotum, vel ministrorum ex
eclesiæ, quæ in quibuscunque locis a fide-
urgiuntur, aliquid auferat, et juri suo, aut
æ propriæ unitati connectat. Verum, ut hu-
soliditas potior habeatur, propinquis ejus,
struxerunt vel ditaverunt Ecclesiam, licitum
c bonæ intentionis habere solertiam, ut, si
tem seu ministrum aliquid ex collatis
præviderint defraudare, aut commonitionis
conventionem compescant, aut talia episcopo,
ici corrigenda denuntient. Quod si talia epi-
agere tentat, metropolitano ejus hæc insi-
procurent. Si autem metropolitanus talia
regis hæc auribus insinuare non differant.
imen hæredibus in eisdem rebus non liceat,
uris proprii potestatem præferre, non rapi-
on fraudem ingerere, non violentiam quam-
præsumere. Si quis hæc monita temerare
pserit, et male rapta cum confusione resti-
excommunicationis annuæ sententiam susti-

LXXXIII. *De clericis qui documenta, quibus*
eclesiæ possessio firmatur, distrahunt.

concil. Agathen., cap. 5.) Si quis vero de cle-
ocumenta, quibus Ecclesiæ possessio firma-
it suppressere, aut negare, aut adversariis
e tradere, damnabili et puniendi obstina-
præsumpserit, quidquid per absentiam docu-
rum damni Ecclesiæ illatum est, et de propriis
tibus reddat, et communione privetur. Hi autem
damnum Ecclesiæ præcepta et testimonia
Ecclesiæ impie sollicitati a traditoribus susce-
i, pari sententia feriantur.

LXXXIV. *De libertis, qui a patrocínio Eccle-*
sia discesserunt.

concil. Tolet. v, cap. 71.) Liberti Ecclesiæ,
patrocínio ejus discedentes, quibuslibet per-
adhæserunt, si admoniti redire contem-
t, manumissio eorum irrita sit, quia per obe-
e contemptum ingrati actione tenentur.

CAP. CLXXXV. *De libertis Ecclesiæ.*

eodem concil. v, cap. 70.) Liberti Ecclesiæ,
nunquam moritur eorum patrona a patrocínio
m nunquam discedant, nec posteritas quidem
, sicut priores canones decreverunt. Et ne
libertas eorum in futura prole non pateat,
e posteritas naturali ingenuitate obtinens,
o Ecclesiæ patrocínio non subtrahat, necesse
a iidem liberti, quam ab eis progeniti pro-
iem episcopo suo faciant, per quam se ex fa-
Ecclesiæ liberos effectos esse fateantur, ejus-
atrocínium non relinquunt, sed juxta virtutem
obsequium ei, vel obedientiam præbeant.

CAP. CLXXXVI. *De libertis, qui a quibuscunque*
manumissi Ecclesiæ patrocínio commendati sunt.

(Ex eodem v, cap. 72.) Liberti, qui a quibuscun-
que manumissi sunt, atque Ecclesiæ patrocínio
commendati existunt, sicut regulæ antiquorum Pa-
trum constituerunt, sacerdotali defensione a cujus-
libet insolentia protegantur, sive in statu libertatis
eorum, seu in peculio quod habere noscuntur.

CAP. CLXXXVII. *De manumissis in Ecclesia.*

(Ex concil. Arausic., cap. 6.) In Ecclesia manu-
missos, vel per testamentum Ecclesiæ commendatos,
si quis in servitutem, vel in obsequium, vel ad colo-
nariani conditionem imprimere tentaverit, animad-
versione ecclesiastica coercetur.

CAP. CLXXXVIII. *De fugitivis ecclesiasticis servis.*

(Ex eodem Toletan.) Fugitivos etiam servos
ecclesiasticos domos suas, aut familias deserentes,
qui etiam si revocati fuerint, teneri non possunt,
simili ratione ab episcopo, si voluerit, aut si ita
illi meruerint, distrahantur.

CAP. CLXXXIX. *De episcopis, qui nihil suis Eccle-*
siis conferunt, et tamen ex familia liberos facere
præsumunt.

(Ex eodem.) Episcopi, qui nihil ex proprio suo
Ecclesiæ Christi conferunt, liberos ex familiis Eccle-
siæ ad condemnationem suam facere non præsu-
mant. Impium est enim ut qui res suas Ecclesiæ
Christi non contulerit, damnum Ecclesiæ inferat.
Tales igitur liberos successor episcopus, absque
aliqua oppositione ad jus Ecclesiæ revocabit.

CAP. CXC. — *De illis, qui pro aliquo reatu fugiunt ad*
Ecclesiam.

(Ex concil. Aurelian., cap. 10.) In synodo Aurelia-
nensi prima sub Clodoveo rege, in qua sederunt
episcopi viginti quatuor, de his qui ad Ecclesiam pro
reatibus suis fugiunt, id constitutum est observan-
dum, quod antiqui canones decreverunt, et lex Ro-
mana constituit, ut ab Ecclesia, vel ab Ecclesiæ
atriis, vel a domo episcopi vel a claustro, quia hæc
pro emunitate habentur, eos abstrahi omnino non
liceat, sed nec alteri consignari, nisi ad Evangelia
datis sacramentis, de morte, et debilitate, et omni
pœnarum genere sint securi, ita, ut ei cui reus
fuerit criminosus, de satisfactione conveniat. Quod
si sacramenta sua convictus fuerit violasse, reus
perjurii non solum a communione Ecclesiæ, vel om-
nium clericorum, verum etiam, et a catholicorum
convivio separetur. Quod si cui reus est, noluerit
sibi intentione faciente componi, et ipse reus de
Ecclesia actus timore discesserit, ab Ecclesiæ cle-
ricis non requiratur.

CAP. CXCI. — *De raptore, si cum rapta ad Ecclesiam*
confugerit.

(Ex eodem, cap. 2.) De raptoribus autem femi-
narum id constituendum esse censuimus, ut si ad
ecclesiam raptor cum rapta confugerit, et feminam
ipsam violentiam pertulisse constiterit, statim libe-
retur de potestate raptoris, et parentibus reddatur,
et raptor mortis, vel pœnarum impunitate concessa,
liberam habeat eundi facultatem. Si vero parentes

mulieris ecclesiasticis viris obedire noluerint, excommunicentur.

CAP. CXCII. — *De servo, si pro qualibet culpa dominum suum ad Ecclesiam fugerit.*

(*Ex eodem, cap. 3.*) Servus qui ad Ecclesiam confugerit pro qualibet culpa, si a domino pro commissa culpa ecclesiastici sacramentum susceperint, statim ad servitium domini sui redire cogatur. Et postquam dato sacramento domino suo fuerit consignatus, si aliquid pœnæ pro eadem culpa qua accusatur probatus fuerit pertulisse, pro contemptu Ecclesiæ, et prævaricatione fidei a communione et convivio catholicorum, sicut superius comprehensum est, extraneus habeatur. Si vero servus pro culpa sua ab Ecclesia defensatus, sacramenta domini clericis exigentibus de impunitate perceperit, exire nolentem a domino liceat occupari.

CAP. CXCIII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 5.*) Similiter in Matiscensi synodo decretum est ut hi qui fugiunt suos inimicos, aut in Ecclesiam, aut in atrium Ecclesiæ, aut in domum episcopi, aut in clastrum regularium non inde abstrahantur, nisi prius super sacra accepta securitate a persecutoribus de morte, de debilitate, et omni pœnarum genere, sint securi: etiam si servi sint illorum, qui eos insequuntur, ita ut ei cui rei criminosi fuerint de satisfactione conveniant. Quod si is qui super sacra prius juraverat, post convictus fuerit juramentum violasse, reus perjurii communione privetur, quousque satisfaciatur.

CAP. CXCIV. — *De eadem re.*

(*Ex concil. apud Theodonis villam, cap. 11.*) Reum confugientem ad Ecclesiam, seu in atrium Ecclesiæ, aut in officinas regularium fratrum, vel in curiam aut in domum episcopi, quia hæc in antiquis canonibus pro emunitate tenentur, nemo abstrahere audeat, neque inde donare ad pœnam vel ad mortem, ut honor Dei et sanctorum ejus præ omnibus conservetur, sed rectores ecclesiarum pacem et vitam, ac membra ei cum juramento obtinere studeant: sed tamen legitime componat, quidquid inique fecerat: et si insequitor magistris ecclesiæ obedire noluerit, canonicè constringatur.

CAP. CXCV. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Arausico, cap. 5.*) Eos qui ad Ecclesiam confugerint, tradi non debere, sed loci reverentia et intercessione defendi. Si quis autem mancipia clericorum pro suis mancipiis ad Ecclesiam, confugientibus crediderit occupanda, per omnes Ecclesias districtissima damnatione feriatur.

CAP. CXCVI. — *De emunitate Ecclesiæ.*

(*Ex concil. Triburi., cap. 30.*) Si quis in atrio Ecclesiæ pugnam committit, aut homicidium facit, quidquid pro emunitate violata emendandum est, altario solvatur, cujuscunque fuerit Ecclesia illa.

CAP. CXCVII. — *De fugientibus ad Ecclesiam.*

(*Ex concil. Mediomatricis, cap. 2.*) Si quis contumax vel superbus timorem Dei, vel reverentiam Ecclesiarum sanctarum non habuerit, et fugientem

A servum suum, vel quem ipse persecutus fuerit, de atrio Ecclesiæ, vel de porticibus quomodolibet Ecclesiæ adhærentibus per vim abstraxerit, et Deum omnipotentem in hoc contempserit, pro emunitate D. CCC, solidos episcopo componat, et ipse publica pœnitentia juxta judicium episcopi multetur, ut sit honor Dei et reverentia sanctorum, et ut Ecclesia Dei semper invicta permaneat.

CAP. CXCVIII. — *Quid in Ecclesia Dei legi debeat.*

(*Ex concil. Aureliano, cap. 3.*) Nihil aliud in Ecclesia legatur aut cantetur, nisi ea quæ auctoritatis divinæ sunt, et Patrum orthodoxorum sanxit auctoritas, nec falsa angelorum nomina colant, sed ea tantum quæ prophetica et Evangelica docet Scriptura, id est Michael, Gabriel, Raphael.

CAP. CXCIX. — *Ut excommunicandi sint qui libros famosos legerint.*

(*Ex decr. Adriani papæ, cap. 2.*) Hi qui inventi fuerint libros famosos et ignotos in Ecclesia legere, vel cantare, excommunicentur.

CAP. CC. — *De illis quæ clam concipiunt.*

(*Ex concil. Matiscen., cap. 6.*) In hoc sancto concilio decretum est ut unusquisque presbyter in sua plebe publice annuntiet, ut si aliqua femina clanculo corrupta conceperit, et pepererit, nequaquam diabolo coactante filium, aut filiam suam interficiat, sed quocunque prævalet ingenio, ante januas Ecclesiæ partum deportari, ibique poni faciat, ut coram sacerdote in crastinum delatus, ab aliquo fidei suscipiatur et nutriatur, et tali ex causa homicidii reatum et, quod majus est parricidium evadat. Nam qui filium, aut filiam interficit, parricida omnimodis tenetur.

CAP. CCI. — *De infantibus in adulterio natis, et ad Ecclesiam expositis.*

(*Ex concil. Arelaten., cap. 5.*) Si expositus ante Ecclesiam cujuscunque fuerit miseratione collectus, contestationis ponat epistolam, ut si is qui collectus est intra X dies quæsitus, agnitusque non fuerit, securus habeat qui collegit. Sane, qui post prædictum tempus calumniator extiterit, ut homicida ecclesiastica districtione damnabitur, sicut Patrum sanxit auctoritas.

CAP. CCII. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Vasensi, cap. 9.*) De expositis, quia collata ab omnibus querela processit, eos non ad misericordiam jam, sed canibus exponi, quos colligere calumniarum metu, quamvis infelix a præceptis misericordiæ mens humana detractet, id observandum est ut secundum statuta fidelissimorum Augustorum, piissimorumque principum, quisquis expositum colliget, Ecclesiam contestetur, contestationem collegat. Nihilominus de altari Dominico die minister annuntiet ab ecclesiastico expositum esse collectum, ut intra dies decem ab expositionis die expositum recipiat, si quis se probaverit agnovisse, collectiori pro ipsorum X dierum misericordia, prout valuerit, ad præsens retribuatur, aut in perpetuum cum Dei gratia, si voluerit, possideat. Si quis

im hoc ordine collectorum repetitor, vel A
tor exstiterit, ut homicida habendus est.

AP. CCIII. — *De avaritia sacerdotum.*

ncil. Toletan., cap. 33.) Avaritia radix
a malorum, cujus sitis etiam sacerdotum
stinet. Multi enim fidelium in amore Chri-
styrum, in parochiis episcoporum basilicas
it, oblationes conscribunt, sacerdotes
runt, atque in usus suos convertunt. Inde
cultores sacrorum deficiunt, dum stipendia
nt. Inde labentium basilicarum ruinæ non
r, quia avaritia sacerdotali omnia aufe-
ro qua re constitutum est a præsentī con-
copos ita dioceses suas regere, ut nihil ex
re præsumant auferre : sed juxta priorum
em conciliorum, tam de oblationibus, B
decimis, et de tributis ac frugibus tertiam
itur. Quod si amplius quippiam ab eis
tum exstiterit, per concilium restauretur,
ibus ipsis conditoribus, aut certe propin-
um, si jam illi a sæculo discesserunt. Nove-
m conditores basilicarum in rebus quas
clesiis conferunt, nullam potestatem ha-
juxta canonum instituta, sicut ecclesiam,
tem ejus ad ordinationem episcopi perti-

CCIV. — *De illis qui ecclesias incenderint.*

ecr. Julii papæ.) Si quis ecclesiam igne
, XV annos pœniteat, et eam sedule restituat,
n suum distribuatur pauperibus.

. — *De quodam clerico a diabolo vexato.*

logo Greg. papæ.) Ex eodem quoque tem-
dam Aquinensis Ecclesiæ clericus dæmonio
, qui a venerabili viro Constantio Ecclesiæ
stite per multa fuit martyrum loca transmis-
anari posset. Sed sancti Dei martyres no-
ei sanitatis donum tribuere, ut quanta esset
licto gratia demonstrarent. Ductus itaque
nnipotentis Dei famulum Benedictum, qui
risto Domino preces fundens, antiquum
le obsesso homine protinus expulit. Cui
æcepit dicens : Vade, et post hæc carnem
edas, et ad sacrum ordinem nunquam ac-
ræsumas. Quacunque autem die sacrum
æmerare præsumpseris, statim juri diaboli
anciparis. Discessit itaque clericus sanus
errere solet animum pœna recens, ea quæ
æcepit interim custodivit. Cum ergo post
altos omnes priores illius de hac luce mi-
et minores suos sibimet superponi in sacris
cerneret, verba viri Dei quasi ex longo
oblitus postposuit, atque ad sacrum ordi-
essit. Quem mox is qui reliquit diabolus
imque vexare quousque animam ejus excu-
a cessavit.

I. — *De rebus Ecclesiæ quæ, mortuo episcopo,
a presbyteris venditæ fuerint.*

ncil. Ancirano, cap. 14.) De his quæ per-
d Ecclesiam, quæcunque, cum non esset

episcopus, presbyteri vendiderunt, placuit rescisso
contractu ad jura ecclesiastica revocari. In judicio
autem erit episcopi, si pretium debeat recipi nec-
ne : quia plerumque rerum districtarum reditus am-
pliolem summam pro pretio dato reddiderit.

CAP. CCVII. — *De eo qui spernit ablationem presby-
teri, qui uxorem habuit.*

(Ex concil. Gangren., cap. 4.) Quicumque discer-
nit a presbytero qui uxorem habuit, quod non oporteat,
eo ministrante, de oblatione percipere, anathe-
ma sit.

CAP. CCVIII. — *Quod non permittantur ecclesiastici
ad cæmeteria hæreticorum accedere.*

(Ex concil. Laodicen., cap. 8.) Quod non permit-
tantur ecclesiastici ad hæreticorum cæmeteria, vel
ad ea quæ ab eis appellantur martyria, orationis
causa vel sanitatis accedere. Sed hujusmodi si fi-
deles fuerint, certo tempore communionem privari :
pœnitentes autem et confitentes se deliquisse, con-
venit suscipi.

CAP. CCIX. — *Quod non oporteat ab hæreticis eu-
logias accipere.*

(Ex eodem, cap. 32.) Quod non oporteat ab hære-
ticis eulogias accipere, quæ sunt maledictiones
potius quam benedictiones.

CAP. CCX. — *Quod nullus Christianus ad pseudo-
martyres ire debeat.*

(Ex eodem, cap. 34.) Quod omnem Christianum
non oporteat deserere martyres Christi, et ire ad
pseudomartyres, id est, hæreticorum, et quos ipsos
constat hæreticos exstitisse. Hi namque alienati
sunt a Deo. Sint igitur anathema qui ad tales ac-
cesserint.

CAP. CCXI. — *Quod non oporteat plebeios psalmos
in Ecclesia recitare.*

(Ex eodem concilio, cap. 59.) Quod non oporteat
plebeios psalmos in Ecclesia cantari, nec libros
præter canonem legi, sed sola sacra volumina Novi
Testamenti vel Veteris.

CAP. CCXII. — *De illis qui conventus, qui ad con-
fessiones martyrum fiunt, abominantur.*

(Ex concil. Antioch., cap. 20.) Si quis superbiæ
usus affectu, conventus abominatur qui ad confes-
siones martyrum celebrantur, et ministeria quæ in
eis fiunt simul cum eorum memoriis execratur,
anathema sit.

CAP. CCXIII. — *Ut victus ab exorcistis energumenis
in domo Dei sedentibus administraretur.*

(Ex concil. Carthag., cap. 91.) Energumenis in
domo Dei sedentibus victus quotidianus per exor-
cistas opportuno tempore ministretur.

CAP. CCXIV. — *Ut sacra vasa non ab aliis quam a
sacris viris tractari debeant.*

(Ex decr. Syxti papæ, cap. 49.) Cognoscat sa-
pientia vestra, fratres charissimi, quia in hac sancta
apostolica sede a nobis et reliquis episcopis, cæte-
risque Domini sacerdotibus, statutum est ut sacra
vasa non ab aliis quam a sacris Dominoque di-
catis contrectentur hominibus. Indignum enim valde
est ut sacra Domini vasa, quæcunque sunt, humanis

usibus serviant, aut ab aliis quam a Domino famulantibus eique dicatis tractentur viris, ne pro talibus præsumptionibus iratus Dominus plagam imponat populo suo, et hi qui etiam non peccaverunt, mala patiantur, aut pereant : quia perit justus sæpissime pro impio. Attendite, fratres, ne talia vestris in Ecclesiis permittatis deinceps fieri, ne grex pretioso sanguine Christi redemptus, in præcipitium, quod absit ! ruat.

CAP. CCXV. — *De sacratis fœminis quæ sacra vasa et pallas altaris tractare præsumpserint.*

(*Ex decr. Sotheris papæ, cap. 46.*) Sacratas Deo fœminas vel monachas sacra vasa, vel sacras pallas penes vos contingere, et incensum circum altaria deferre perlatum est ad apostolicam sedem. Quæ omnia reprehensione et vituperatione plena esse nulli recte sapientium dubium est. Quapropter hujus sanctæ sedis auctoritate hæc omnia vobis resecare funditus, quantocius poteritis, censemur : et ne pestis hæc latius divulgetur, per omnes provincias abstergi diutissime mandamus.

CAP. CCXVI. — *De vasis sacris, de pallis altaris et velis ecclesiæ, si vetustate consumpta fuerint, quid inde faciendum sit.*

(*Ex epist. Clementis papæ, cap. 56.*) De vasis sane sacris ita gerendum est : Altaris palla, cathedra, candelabrum, et velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur : quoniam non licet ea quæ in sacrario fuerunt, male tractari, sed incendio universa tradentur. Cineres quoque eorum in baptisterium inferantur, ubi nullus transitus habeatur, in pariete, aut in fossis pavementorum jactentur, ne introeantium pedibus inquinentur. Pallas vero et vela quæ in sanctuarii sordidata fuerint ministerio, diaconi cum humilibus ministris intra sacrarium lavent, non ejicientes foras a sacrario velamina Dominicæ mensæ, ne forte pulvis Domini corporis male decidat, syndone foris delata, et erit hoc operanti peccatum, Idcirco in sacrario ministris præcipimus cum diligentia custodire. Pallæ in alia pelvi laventur, in alia vela.

INCIPIUNT DECRETA DE RECIPIENDIS, VEL NON RECIPIENDIS LIBRIS, SCRIPTA A GELASIO PAPA, CUM SEPTUAGINTA ERUDITISSIMIS EPISCOPIS IN SEDE APOSTOLICA URBIS ROMÆ. (*Ex decr. Gelasii papæ de recipiendis libris.*)

CAP. XVII. — *De ordine librorum Veteris Testamenti.*

Genesis liber unus.
Exodi liber unus.
Levitici liber unus.
Numeri liber unus.
Deuteronomii liber unus.
Jesu Nave liber unus.
Judicum liber unus.
Regum libri quatuor.
Ruth liber unus.
Paralipomenon libri duo
Psalmorum liber unus.
Salomonis libri quinque.
Job liber unus.

Tobiæ liber unus.
Hesdræ liber unus.
Hester liber unus.
Judith liber unus.
Machabæorum libri duo.

CAP. CCXVIII. — *De ordine prophetarum.*

Esaiæ liber unus.
Hieremiæ, cum Cinoth, id est Lamentationi
suis, liber unus.
Ezechielis liber unus.
Danielis liber unus.
Osæ liber unus.
Amos liber unus.
Micheæ liber unus.
Joel liber unus.
Abdiæ liber unus.
Ionæ liber unus.
Naum liber unus.
Abacuc liber unus.
Sophoniæ liber unus.
Aggæi liber unus.
Zachariæ liber unus.
Malachiæ liber unus.

CAP. CCXIX. *De ordine librorum Novi Testamenti quos sancta Romana Ecclesia tenet, et quos unio salis Ecclesia observat.*

Evangeliorum libri quatuor.
Secundum Matthæum liber unus.
Secundum Marcum liber unus.
Secundum Lucam liber unus.
Secundum Joannem liber unus.
Actus apostolorum liber unus.

Epistolæ Pauli numero XIV.

Ad Romanos epistola una.
Ad Corinthios epistolæ duæ.
Ad Galatas epistola una.
Ad Ephesios epistola una.
Ad Philippenses epistola una.
Ad Colossenses epistola una.
Ad Thessalonicenses epistola una.
Ad Timotheum epistolæ duæ.
Ad Titum epistolæ duæ.
Ad Philemonem epistola una.
Ad Hebræos epistola una.
Apocalypsis Joannis liber unus.

CAP. CCXX. *Ordo VII epistolarum canonicarum.*

Petri apostoli epistolæ duæ.
Jacobi apostoli epistola una.
Joannis apostoli epistolæ tres.
Judæ Zelotis apost. epistola una.

(*Ex decr. ejusdem.*) Post propheticas et evangelicas atque apostolicas Scripturas, quibus Ecclesia catholica per gratiam Dei fundata est, etiam illud intimè putavimus, quod quamvis universæ per orbem diffusæ catholicæ Ecclesiæ unus thalamus Christi : sancta tamen Romana catholica et apostolica Ecclesia nullis synodicis constitutis cæteris Ecclesiis prælata est, sed Evangelica voce Domini Salvatoris nostri primatum obtinuit : Tu es Petrus, inquit

et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni cœlorum. Et quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata et in cœlo. Et quæcunque solveris super terram, erunt soluta et in cœlo. Cui data est etiam societas beatissimi Pauli apostoli vasis electionis, qui non diverso, sicut hæretici garrunt, sed uno tempore, uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Cæsare Nerone agonizans coronatus est, et pariter supradictam sanctam Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt, hancque omnibus urbibus in universo mundo sua præsentia, atque venerando triumpho prætulērunt. Est ergo prima Petri apostoli sedes Romana Ecclesia non habens maculam, nec rugam, nec aliquid hujusmodi. Secunda autem sedes apud Alexandriam, beati Petri nomine a Marco ejus discipulo et evangelista consecrata est, ipseque a Petro apostolo in Ægyptum directus, verbum veritatis prædicavit, et gloriosum consummavit martyrium. Tertia vero sedes apud Antiochiam ejusdem beatissimi Petri nomine habetur honorabilis, eo quod illic, priusquam Romam venisset, habitavit, et illic primum nomen Christianorum novellæ gentis exortum est. Et quamvis aliud fundamentum nemo possit ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus, tamen ad ædificationem nostram eadem sancta Romana Ecclesia, post illas Veteris vel Novi Testamenti, quas regulariter suscepimus, etiam has suscipi non prohibet Scripturas : Sanctam synodum Nicænam trecentorum decem et octo Patrum, mediante Maximo Constantino Augusto, in qua Arius hæreticus condemnatus est. Sanctam synodum Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua Macedonius hæreticus debitam damnationem excepit. Sanctam synodum Ephesinam, in qua Nestorius damnatus est, cum consensu beatissimi Cœlestini papæ, mediante Cyrillo Alexandrinæ sedis antistite, et Archadio episcopo ab Italia destinato. Sanctam synodum Chalcedonensem, mediante Martino Augusto, et Anatholio Constantinopolitano episcopo, in qua Nestoriana et Eutychiana hæresis simul cum Dioscoro ejusque complicibus damnatæ sunt. Sed et si quæ sunt concilia a sanctis Patribus hactenus instituta præter istorum quatuor auctoritatem, et custodienda et recipienda decrevimus. Jam nunc subjiciendum de opusculis sanctorum Patrum, quæ in Ecclesia catholica recipiantur : Opuscula B. Cypriani martyris et Carthaginensis episcopi. Item opuscula B. Gregorii Nazianzeni episcopi. Item opuscula Basilii Cappadoceni episcopi. Item opuscula B. Athanasii Alexandrini episcopi. Item opuscula B. Joannis Constantinopolitani episcopi. Item opuscula B. Theophili Alexandrini episcopi. Item opuscula B. Cyrilli Alexandrini episcopi. Item opuscula B. Hylarii Pictaviensis episcopi. Item opuscula B. Ambrosii Mediolanensis episcopi. Item opuscula B. Augustini Hypponeregiensis episcopi. Item opuscula B. Hieronymi presbyteri. Item opuscula Prosperi viri reli-

giosissimi. Item epistola B. Leonis papæ ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum destinata. Cujus textum quispiam si usque ad unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema sit. Item opuscula atque tractatus omnium Patrum orthodoxorum qui in nullo a sanctæ Ecclesiæ Romanæ consortio deviarunt, nec ab ejus fide, vel prædicatione sejuncti sunt, sed ipsius communionis per gratiam Dei usque in ultimum diem vitæ suæ fuere participes, legendos decernimus. Item decretales epistolas, quas beatissimi papæ diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt, venerabiliter suscipiendas. Item gesta sanctorum martyrum, quæ multiplicibus tormentorum cruciatibus et mirabilibus confessionum triumphis irradiant, quis ista catholicorum dubitet, et majora eos in agonibus fuisse peressos, nec suis viribus, sed Dei gratia et adjutorio universa tolerasse? Sed ideo secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur, quia et eorum qui scripsere nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus aut dictis superflua, aut minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur : sicut cujusdam Cyrilli, et Julittæ, sicut Georgii, aliorumque hujusmodi passiones, quæ ab hæreticis perhibentur conscriptæ. Propter quod, ut dictum est, ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur. Nos tamen cum prædicta Ecclesia, omnes martyres et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneramur. Item Vitas patrum Pauli, Antonii, Hylarionis, et omnium eremitarum, quas tantum vir beatissimus scripsit Hieronymus, cum omni veneratione suscipimus. Item actus beati Sylvestri apostolicæ sedis præsulis, licet ejus qui conscripsit nomen ignoretur, a multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognovimus, et pro antiquo usu multæ hæc imitantur Ecclesiæ. Item scriptura de inventione Dominicæ crucis, et alia scriptura de inventione capitis beati Joannis Baptistæ, novellæ quidem relationes sunt, et nonnulli eas catholici legunt. Sed cum hæc ad catholicorum manus advenerint, beati Pauli apostoli præcedat sententia : Omnia probate, quod bonum est tenete. Item, Rufinus vir religiosus plurimos ecclesiasticæ operis edidit libros, nonnullas etiam scripturas interpretatus est. Sed quoniam beatissimus Hieronymus in aliquibus eum de arbitrii libertate notavit, illa sentimus, quæ prædictum beatum Hieronymum sentire cognoscimus. Et non solum de Rufino, sed etiam de universis, quos vir sæpius memoratus zelo Dei et fidei religione reprehendit. Item Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatissimus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. Reliqua autem omnia cum suo auctore dicimus esse renuenda. Item Chronica Eusebii Cæsariensis, atque ejusdem Historiæ ecclesiasticæ libros, quamvis in primo narrationis suæ libro tepuerit, et post in laudibus atque excusatione Origenis schisma-

tici unum conscripserit librum : propter rerum tamen singularem notitiam, quæ ad instructionem pertinet, usquequaque non dicimus renuendos. Item Orosium virum eruditissimum collaudamus, quia valde nobis necessariam adversus paganorum calumnias ordinavit historiam, miraque brevitate contextuit. Item venerabilis viri Sedulii Paschale opus, quod Heroicis descripsit versibus insigni laude præferimus. Item Juvenci nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur. Cætera quæ ab hæreticis et schismaticis conscripta, vel prædicta sunt, nulatenus recipit catholica et apostolica Romana Ecclesia. E quibus pauca quæ ad memoriam venerint, et a catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda.

CAP. CCXXI. — *De notitia librorum apocryphorum, qui a sanctis Patribus æterna damnatione damnati sunt.*

(Item ejusdem.) In primis Ariminensem synodum a Constantino Cæsare Constantini filio congregatam mediante Tauro præfecto, ex tunc et in æternum confitemur esse damnatam. Item Itinerarii nomine Petri apostoli, quod appellatur sancti Clementis, libri VIII, apocryphi. Actus nomine Andreæ apostoli, apocryphus. Actus nomine Thomæ apostoli, apocryphus. Actus alius nomine Petri apostoli, apocryphus. Actus nomine Philippi apostoli, apocryphus. Evangelia Thaddæi nomine, apocrypha. Evangelia nomine Barnabæ, apocrypha. Evangelia nomine Petri apostoli, apocrypha. Evangelia nomine Thomæ, quibus Manichæi utuntur, apocrypha. Evangelia nomine Bartholomæi, apocrypha. Evangelia nomine Andreæ apostoli, apocrypha. Evangelia quæ falsavit Lucianus, apocrypha. Evangelia quæ falsavit Ysicius, apocrypha. Liber de infantia Salvatoris, apocryphus. Liber de Nativitate Salvatoris, et de Maria, vel obstetrice, apocryphus. Liber qui appellatur Pastoris, apocryphus. Libri omnes quos fecit Leutius discipulus diaboli, apocryphi. Liber qui appellatur Fundamentum, apocryphus. Liber qui appellatur Thesaurus, apocryphus. Liber de filiabus Adelgenesis, apocryphus. Centimetrum de Christo Virgilianis compaginatum versibus, apocryphum. Liber qui appellatur Actus Teclæ et Pauli, apocryphus. Liber qui appellatur Nepotis, apocryphus. Liber Proverbiorum ab hæreticis conscriptus, et sancti Sixti nomine signatus, apocryphus. Revelatio quæ appellatur Pauli, apocrypha. Revelatio quæ appellatur Thomæ, apocrypha. Revelatio quæ appellatur Stephani, apocrypha. Liber qui appellatur Transitus sanctæ Mariæ, apocryphus. Liber qui appellatur Pœnitentia Adam, apocryphus. Liber de Ogiæ nomine Gigantis, qui post diluvium cum dracone ab hæreticis pugnasse perhibetur, apocryphus. Liber qui appellatur Testamentum Job, apocryphus. Liber qui appellatur Pœnitentia Origenis, apocryphus. Liber qui appellatur Pœnitentia sancti Cypriani, apocryphus. Liber qui appellatur Jamnæ et Mambæ, apocryphus. Liber qui appellatur Sors apostolorum, apocryphus. Liber Lusa apostoli, apocryphus. Libri canones apostolo-

rum, apocryphi. Liber Physiologus ab hæreticis conscriptus, et beati Ambrosii nomine præsignatus, apocryphus. Historia Eusebii Pamphili, apocrypha. Opuscula Tertulliani, sive Africani, apocrypha. Opuscula Postumiani et Galli, apocrypha. Opuscula Montani, et Priscillæ, et Maximillæ, apocrypha. Opuscula omnia Fausti Manichæi, apocrypha. Opuscula alterius Clementis Alexandrini, apocrypha. Opuscula Cassiani presbyteri Galliarum, apocrypha. Opuscula Victorini Pictaviensis, apocrypha. Opuscula Fausti Regiensis Galliarum, apocrypha. Opuscula Frumentii, apocrypha. Epistola Jesu ad Abagarum, apocrypha. Epistola Abagari ad Jesum, apocrypha. Passio Quiricæ et Julitæ, apocrypha. Passio Georgii, apocrypha. Scripta quæ appellantur Salomonis contradictio, apocrypha. Phylacteria omnia, quæ non angelorum, ut illi confingunt, sed dæmonum magis nominibus conscripta sunt, apocrypha. Hæc et his similia, quæ Simon Magus, Nicolaus, Cerinthus, Marcion, Basilides, Ebion, Paulus etiam Samosatenus, Fotinus et Bonosus, qui simili errore defecerunt, Montanus quoque cum suis obscenissimis sequacibus, Apollinaris, Valentinus sive Manichæus, Faustus, Sabellius, Arius, Macedonius, Eunomius, Novatus, Sabbacius, Galistus, Donatus et Eustatius, Nibinianus, Pelagius, Julianus Edanensis, Cælestinus, Maximianus, Priscillianus ab Hispania, Lampadius, Dioscorus, Euty chius, Petrus et alius Petrus, e quibus unus Alexandriam, alius Antiochiam maculavit, Achatius Constantinopolitanus cum consortibus suis, necnon et omnes hæreses quas ipsi eorumque discipuli, sive schismatici docuerunt, vel conscripserunt, quorum nomina minime retinemus, non solum repudiata, verumetiam ab omni catholica Romana Ecclesia eliminata, atque cum suis auctoribus, auctorumque sequacibus sub anathematis indissolubili vinculo, in æternum confitemur esse damnata.

CAP. CCXXII. — *Quando, et quo tempore libri Veteris et Novi Testamenti legendi sint.*

In Septuagesima ponunt Heptaticum, usque in XV diem ante Pascha. XV die ante Pascha ponunt Hieremiam, usque in cœnam Domini. In cœna Domini legunt tres lectiones de Lamentatione Hieremiæ : Quomodo sedet sola civitas, etc. Et tres de tractatu sancti Augustini in Psalmo LXIII : Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor. Et tres de Apostolo, ubi ait ad Corinthios : Convenientibus vobis in unum. Secunda lectio sic incipit : Similiter postquam cœnavit. Tertia : De spiritualibus autem, nolumus vos ignorare, fratres. In Parasceve tres lectiones de Lamentatione Hieremiæ. Et tres de tractatu sancti Augustini in Psalmo LXIII. Et tres de Apostolo, ubi ait in epistola ad Hebræos : Festinamus ingredi in illam requiem. Secunda lectio : Omnis namque pontifex. Tertia : De quo grandis nobis sermo est. In Sabbato sancto tres lectiones de Lamentatione Hieremiæ. Et tres de tractatu sancti Augustini in Psalmo LXIII : Exaudi, Deus, orationem

meam cum deprecor. Et tres de Apostolo, ubi ait in epistola ad Hebræos : Christus assistens pontifex. Secunda lectio : Ubi enim Testamentum. Tertia : Umbram enim habens, lex bonorum futurorum. In Pascha Domini, Homilias de ipsa die pertinentes. Infra hebdomadam, Homilias. In octavas paschæ ponunt Actus apostolorum. Et epistolas canonicas, et Apocalypsin, usque in octavas Pentecostes. In octavis Pentecostes ponunt Regum et Paralipomenon usque in Calend. Augusti. In Dominica prima mensis Augusti ponunt Salomonem, usque in Calend. Septembris. In Dominica prima Septembris ponunt Job, Tobiam, Hester, et Ezra, usque in Calend. Octobris. In Dominica prima mensis Octobris ponunt Machabæorum, usque in Calendas Novembris. In Dominica prima mensis Novembris ponunt Ezechielem, et Danielelem, et minores Prophetas, usque in Calend. Decemb. In Dominica prima mensis Decembris, ponunt Esaiam prophetam usque in Natalem Domini. In vigilia Natalis Domini legunt primum de Esaia tres lectiones. Prima lectio : Primo tempore alleviata est terra Zabulon. Secunda : Consolamini. Tertia : Consurge, consurge. Deinde leguntur Sermones vel Homiliæ ad ipsum diem pertinentes. In Natali sancti Stephani Homiliæ de ipso die. In natali sancti Joannis similiter. In natali Innocentium similiter. In octavas Domini Homiliæ de ipso die. In Dominica prima post natalem Domini ponuntur epistolæ Pauli usque Septuagesimam. In Epiphania lectiones tres de Esaia. Prima lectio sic incipit : Omnes sitientes. Secunda, Surge, illuminare. Tertia, Gaudens gaudebo. Deinde leguntur Sermones vel Homiliæ ad ipsum diem pertinentes.

CAP. CCXXIII. — *De vasculis, quibus mysteria sacra conficiuntur.*

(*Ex concil. Tribur. cui interfuit rex Arnolphus, cap. 9.*) Vasa quibus sacrosancta conficiuntur mysteria, calices sunt et patenæ. De quibus Bonifacius martyr et episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit : Quondam sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur : nunc econtra lignei sacerdotes aureis utantur calicibus. Zepherinus XVI, Romanus episcopus, patenis vitreis missas celebrare constituit. Tunc deinde Urbanus decimus octavus papa omnia ministeria sacra fecit argentea. In hoc enim, sicut et in reliquis cultibus magis et magis per incrementum temporum decus succrevit Ecclesiarum. Nostris enim diebus, qui servi patrisfamilias sumus, ne decus matris Ecclesiæ imminuatur, sed magis cumuletur et amplificetur, statuimus ut deinceps nullus sacerdos sacrum mysterium corporis et sanguinis Jesu Christi Domini nostri in ligneis vasculis ullo modo conficere præsumat, ne unde placari debet, inde irascatur Deus.

CAP. CCXXIV. — *De ecclesia a compluribus cohæredibus obsessa.*

(*Ex eodem concil. cui interfuit rex Arnolphus,*

cap. 32.) Quæcunque ecclesia a compluribus cohæredibus sit obsessa, concordia, unanimitate undique procuretur, ne propter aliquas disceptationes servitium Dei minuatur, et cura populi irreligiose agatur. Si vero contingat pro ea comparticipes diffidere, et sub uno presbytero nolle eam procurare, et propterea jurgia et contentiones tam inter ipsos quam inter clericos incipiant frequentare : quia, juxta Apostolum, servus Dei non oportet litigare, episcopus tollat inde reliquias, et sub magna cura honorifice collocet eas, atque ejusdem ecclesiæ claudat ostia, et sub sigillo signet ea. Et ut sacrum mysterium nullus celebret in ea antequam concordia unanimitate unum omnes eligant presbyterum, qui idoneus sit sacrosanctum locum procurare, et populo Dei utiliter præesse.

CAP. CCXXV. — *De altaribus, in quibus sacræ reliquiæ non inveniuntur.*

(*Ex concil. Africano, cap. 50.*) Altaria in quibus corpora, vel reliquiæ martyrum non esse probantur, ab episcopis ejusdem loci destruuntur.

CAP. CCXXVI. — *In altari in quo episcopus missam celebrat, eo die presbyter aliam iterare non præsumat.*

(*Ex concil. Urbico.*) Nec in altari, in quo missam episcopus cantavit, presbyter eo die missam celebrare præsumat.

CAP. CCXXVII. — *Ut in oblatione corporis et sanguinis Domini incensum imponi debeat.*

(*Ex conc. Rothomag., cap. 1.*) Ut tempore quo Evangelium legitur, finitoque offertorio, super oblationem incensum, in mortem videlicet Redemptoris nostri, ponatur, decrevimus.

CAP. CCXXVIII. — *Ut quoties basilicam ad quam itur præsentia novæ plebis impleverit toties sacrificium subsequens offeratur.*

(*Ex epist. Leonis papæ ad Dioscorum Alexandrin. episcopum missa, cap. 2.*) Ut autem in omnibus observantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri, ut cum solemnior festivitas conventum populi numerosioris indixerit, et ad eandem tanta fidelium multitudo convenerit, quam recipere basilica una non possit, sacrificii oblatio indubitanter iteretur, ne his tantum admissis ad hanc devotionem, qui prius advenerint, videantur hi qui postmodum confluerint non recepti, cum plenum pietatis atque rationis sit, ut quoties basilicam ad quam itur præsentia novæ plebis impleverit, toties sacrificium subsequens offeratur. Necesse est enim, ut quædam populi pars sua devotione privetur, si unius tantum missæ more servato, sacrificium offerre non possint, nisi prima diei parte convenierint.

CAP. CCXXIX. — *Ut nullus presbyter titulum super titulum usurpare præsumat.*

(*Ex concil. Nanneten.*) Ut si quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus presbyter apud senioremem sæcularem nulla precatone, vel aliquo xenio ecclesiam illam obtineat, quia titulus per se constans antea exstitit, sed neque capellam sine consultu episcopi. Quod si fecerit, definitam sententiam

sibi prolatam suscipiat, sicuti de episcopo canonica decrevit auctoritas, ut si per ambitionem majorem civitatem appetierit, et illam perdat quam tenuit, et illam nequaquam obtineat, quam usurpare tentavit.

CAP. CCXXX. — *Ut episcopus aut presbyter, postquam missam inceperit, et orationem dixerit, nisi passio aliqua intervenerit, antequam inceptum ministerium adimpleat, ab altario Dei nullo modo discedere audeat.*

(*Ex decr. Zachariæ papæ, cap. 14.*) Ut episcopus aut presbyter, dum ingressus fuerit ad missarum solemnità celebranda, nisi passio aliqua intervenerit, nullo modo audeat data oratione recedere, ut ab alio episcopo, aut presbytero suppleantur missarum solemnità, sed qui initium ponit, suppleat usque ad finem. Quia scriptum est: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Si quis vero præsumpserit præter quod posuimus agere, a sacro corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi sit suspensus.

CAP. CCXXXI. — *Ut nullus episcopus vel presbyter ad celebrandum missarum solemnità cum baculo ire, aut velato capite altario Dei assistere præsumat.*

(*Ex decr. ejusdem, cap. 13.*) Ut nullus episcopus, presbyter, aut diaconus ad celebrandum missarum solemnità præsumat cum baculo introire, aut velato capite altario Dei assistere, quoniam et apostolus Paulus prohibet viros velato capite orare in Ecclesia, et si temere præsumpserit, communione privetur.

CAP. CCXXXII. — *Ne corpora sanctorum transferantur de loco ad locum.*

(*Ex concil. Mogunt., cap. 51.*) Deinceps vero corpora sanctorum de loco ad locum nullus transferre præsumat, sine consilio principis, vel episcoporum sanctæque synodi licentia.

CAP. CCXXXIII. — *Qui mortui in ecclesia sepeliuntur.*

(*Ex eodem, cap. 52.*) Nullus mortuus infra ecclesiam sepeliatur, nisi episcopi, aut abbates, aut digni presbyteri, vel fideles laici.

CAP. CCXXXIV. — *Quod omnes fideles in ecclesia nihil agere debeant, nisi orare.*

(*Ex concil. Turonen., cap. 38.*) Sacerdotes debent fideles admonere, ut quando ad ecclesiam conveniunt, sine strepitu ac tumultu eam ingrediantur, in qua etiam quandiu in orationis causa morantur, nequaquam inanes inter se proferant confabulationes, sed tempore quo missarum solemnità celebrantur, non solum ab otiosis et inutilibus verbis, verum etiam et a perniciosis cogitationibus funditus abstinendum sit.

CAP. CCXXXV. — *Quod divina clementia fixis in terram genibus exoranda sit, nisi in majoribus solemnitatibus.*

(*Ex eodem, cap. 37.*) Sciendum est quod exceptis diebus Dominicis, et illis solemnitatibus quibus sancta et universalis Ecclesia ob recordationem Dominicæ resurrectionis solet stando orare, fixis in terram genibus suppliciter clementiam nobis

A profuturam nostrorumque criminum indulgentiam deprecandum est: cujus rei in Evangelio ipse Dominus nobis dedit exemplum. Sed et Stephanus martyr, et apostolus Paulus eadem fecisse, liber Actus apostolorum testis est, ex quibus intelligi datur, oportere Christianum humiliter in terram prosterni, ne forte illi dicatur: Cur superbiat terra et cinis?

CAP. CCXXXVI. — *Quod non liceat mortuis osculum dare.*

(*Ex concil. Agathen., cap. 3.*) Non licet mortuis osculum dare, nec palliis quæ in sacrificio super altare ponuntur, corpora eorum involvere, vel super feretrum ponere.

CAP. CCXXXVII. — *Ubi fideles sepeliri debeant.*

(*Ex concil. Triburien., cui interfuit rex Arnolphus, cap. 15.*) Restat propter instantem, quæ tunc maxima occurrit, necessitatem ubicunque facultas rerum et opportunitas temporum suppetat sepulturam morientium apud ecclesiam, ubi sedes est episcopi, celebrari. Si autem hoc propter itineris longinquitatem aut adjacentem alicujus inopportunitatis difficultatem impossibile videatur, exspectet eum terra sepulturæ suæ quo canonicorum aut monachorum sive sanctimonialium congregatio sancta communiter degat, ut eorum orationibus judici suo commendatus occurrat, et remissionem delictorum quam meritis non obtinet, illorum intercessionibus percipiat. Quod si et hoc ineptum et difficile æstimetur, ubi decimam persolvebat vivus, sepeliatur mortuus.

CAP. CCXXXVIII. — *Ut sacerdotes ad tempus orationibus vacent, antequam sacrificent.*

(*Ex decret. Innocentii papæ, cap. 26.*) Nam Paulus ad Corinthios scribit dicens: Abstinete vos ad tempus ut vacetis orationi, et hoc utique laicis præcepit, multo magis sacerdotibus, quibus et orandi et sacrificandi jure officium est: semper debent ab hujusmodi consortio abstinere. Qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare forsitan usurpabit, aut qua conscientia, quove merito exaudiri se credit, cum dictum sit: Omnia munda mundis coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum?

CAP. CCXXXIX. — *De laicis qui proprias ecclesias habent.*

(*Ex concil. Remensi, præsentate Ludovico imperatore, cap. 5.*) Si laici capellas proprias habuerint, a ratione et auctoritate alienum habetur ut ipsi decimas accipiant, et inde canes aut genitias suas pascant, sed potius presbyteri ecclesiarum eas accipiant, et inde restaurationem ecclesiarum, et luminaria, et hospitem ac pauperum receptionem exhibeant, et pro sancta Ecclesia, ac pro statu regni Dei misericordiam studiose implorent.

CAP. CCXL. — *De ecclesiis monachorum.*

(*Ex concil. apud Confluentiam cui interfuit Henricus, et Carolus, reges, cap. 6.*) Hoc quoque statutum est quatenus ecclesiæ quorumcunque mona-

chorum in singulis parochiis sitæ episcoporum, ut decet, divinitus subdantur regimini, eisque debita obsequia in exercendis ecclesiasticæ curæ negotiis sollicite exhibeant, ipsi proculdubio monachi episcopis suis in omnibus obediant.

CAP. CCXLI. — *De illis qui dum suæ proprietatis loca alicubi dare voluerint, decimam nusquam tradere se posse cognoscant.*

(*Ex eodem concilio cui interfuit Henricus, et Caro-*

FINIS LIBRI TERTII.

lus, reges, cap. 8.) Si quis vero laicus vel clericus seu utriusque sexus persona proprietatis suæ loca, vel res alicubi donare delegaverit, decimationum proventum priori Ecclesiæ legitime signatum inde abstrahere nullam habeat potestatem. Quod si facere tentaverit, talis traditio irrita prorsus ducatur, et ipse ad emendationem ecclesiastica coerceatur censura.

INDEX CAPITULORUM LIBRI QUARTI.

- I. Quid sit baptismus.
- II. Ut præter Pascha et Pentecosten nisi morte periclitantibus, baptismus non fiat.
- III. Quo tempore baptisma celebrandum sit, ut qui baptizantur non infideles, sed fideles inveniantur.
- IV. De duobus temporibus baptismatis.
- V. Item quo tempore baptismus fieri debeat.
- VI. De eadem re.
- VII. De eadem re.
- VIII. Ut viginti dies ante baptismum ad purgationem exorcismi catechumeni veniant.
- IX. Quod omnes ad baptismum venientes quinta feria majoris hebdomadæ fidem episcopo vel presbytero reddere debeant.
- X. Ut omnes baptizandi prius sint exorcizandi.
- XI. Ut baptizandi nomine dato a carne et vino se abstineant.
- XII. Quod neophyti a lautioribus cibis aliquod tempus et a conjugibus se abstinere debeant.
- XIII. Ut omnis presbyter vas baptismale habeat.
- XIV. Ut nullus presbyter nisi in civitatibus baptizare præsumat, excepta causa infirmitatis.
- XV. Qualiter ei qui fidelis existere voluerit, baptismum sit tribuendum.
- XVI. De martyribus qui sine baptismo martyrium susceperunt.
- XVII. Quod catechumenis sacramentum in Pascha dari non debeat.
- XVIII. De catechumenis a baptisterio removendis.
- XIX. De catechumenis segregandis et informandis.
- XX. De catechumenis peccantibus.
- XXI. De illis qui nuper sunt baptizati, quod promoveri non debeant.
- XXII. De presbyteris si in Trinitate juxta præceptum Domini non baptizaverint.
- XXIII. De eadem re.
- XXIV. Quod in baptismo et in confirmatione, si necesse fuerit, unus patrinus possit esse.
- XXV. Ut unus patrinus, vel patrina ad suscipiendum infantem accedant.
- XXVI. Ut ille qui non est confirmatus a baptismo nullum recipiat.
- XXVII. Ut nullus fiat patrinus nisi recte credat.
- XXVIII. Ut presbyteri a patrinis requirant si symbolum teneant.
- XXIX. De symbolo octo dies ante Pascha publice in omnibus Ecclesiis recitando.
- B XXX. De gentibus infirmis, si baptismum desiderant.
- XXXI. De gravida baptizanda.
- XXXII. De parvulis infirmis baptizandis.
- XXXIII. De illis qui in ægitudine baptizantur.
- XXXIV. De illis qui parvulos recentes negant esse baptizandos.
- XXXV. De infirmis baptizandis.
- XXXVI. De ægrotantibus si baptismum desiderant, et post obmutescunt.
- XXXVII. De mortuis non baptizandis.
- XXXVIII. De subito obtumescente, si testes habuerit baptizando.
- XXXIX. De his qui apud hæreticos baptizantur in nomine sanctæ Trinitatis.
- C XL. De eadem re.
- XLI. Ut baptismus in Trinitate susceptus non iteretur.
- XLII. De illis qui nesciunt qua fide baptizati sint.
- XLIII. De presbytero qui grammaticam ignorabat, et tamen in Trinitate baptizabat.
- XLIV. De illis qui aliquam habent dubitationem baptismatis ut rebaptizentur.
- XLV. De infantibus si certos testes habere non possunt, eos non esse baptizatos.
- XLVI. De presbyteris per quorum negligentiam sine baptismo aliquis mortuus fuerit.
- XLVII. Ut nullus presbyter in propria provincia alicui infirmo baptismum denegare præsumat.
- D XLVIII. De illis qui denuo baptizati sunt.
- XLIX. De hoc, si parvulus ægrotans ad quemlibet presbyterum baptismi gratia defertur.
- L. De illis qui bis vel ter baptizati sunt.
- LI. De illis qui bis ignorantes baptizati sunt.
- LII. De parvulorum animabus qui sine baptismo moriuntur.
- LIII. De energumenis baptizatis.
- LIV. De energumenis et catechumenis baptizandis.
- LV. De rebaptizatis.
- LVI. De presbytero qui recte baptizatum denuo baptizaverit, et non recte baptizatum ab hæreticis non baptizaverit.
- LVII. Ut diaconi suam mensuram custodiant.

- LVIII. De inordinato, si quasi ordinatus baptizare A
præsumpserit.
- LIX. Ut presbyteri populum admoneant, suos infan-
tulos ad confirmationem episcopo præsentent.
- LX. Ut omnes perfectæ ætatis jejuni ad confirma-
tionem veniant.
- LXI. De duobus sacramentis, id est, baptismo et
manus impositione.
- LXII. Ut omnes Christiani ad confirmationem festi-
nent.
- LXIII. Item de manus impositione.
- LXIV. Item de confirmatione.
- LXV. Quod omnes fideles accepto baptismate chri-
sma cœleste percipere debeant.
- LXVI. Ut omnes renati fonte baptismatis, donum
sancti Spiritus per manus impositionem accipere B
debeant.
- LXVII. Ut episcopi non nisi jejuni confirmationes
faciant, excepta causa infirmitatis.
- LXVIII. Ut episcopis in campo, si necesse sit, liceat
confirmare: melius est autem in ecclesia aut in
atrio ecclesiæ.
- LXIX. Ut a solis episcopis baptizati sint, consi-
gnandi.
- LXX. Ut presbyteri baptizatos in frontibus chri-
smate signare non audeant.
- LXXI. De presbyteris qui pro baptismate pretia
requirunt.
- LXXII. De presbyteris qui veteri chrismate bap-
tizare præsumunt.
- LXXIII. Ut presbyter in sua plebe sine chrismate
ire non debeat.
- LXXIV. De presbytero qui se deprehenderit non
esse baptizatum.
- LXXV. De presbyteris, quomodo in cœna Domini de
chrismate, de oleo sanctificato, de oleo infirmo-
rum facere debeant.
- LXXVI. De eadem re.
- LXXVII. De eadem re.
- LXXXVIII. De eadem re.
- LXXIX. De presbyteris qui pro accipiendo chri-
smate ad civitates venire solent.
- LXXX. De chrismate quod semper sub sera esse
debeat.
- LXXXI. De Judæis, quomodo ante baptismum exa-
minari debeant.
- LXXXII. De Judæis, ut nullus eis vim ad credendum
debeat inferre.
- LXXXIII. Ut Judæorum filii baptizati ab eorum con-
sortio separari debeant.
- LXXXIV. Ut nulla communio sit Hebræis ad fidem
Christianam translatis cum aliis nondum bap-
tizatis.
- LXXXV. De Judæis qui apostataverunt.
- LXXXVI. De Judæorum servis.
- LXXXVII. De mancipiis Judæorum quæ ad bap-
tismum confugiunt.
- LXXXVIII. Item de mancipiis Judæorum, aut Chri-
stianis, aut ad fidem Christianam venire deside-
rantibus.
- LXXXIX. De illis qui de hæresi ad fidem venire de-
siderant.
- XC. De Judæis, si Christianum mancipium circum-
ciderint.
- XCI. Quid sanctus Gregorius de Judæis præce-
perit.
- XCII. De illis baptizatis qui pro periculo mortis a
diaconibus baptizati fuerint.
- XCIII. De illis qui presbyteros cogunt denarios pro
balsamo dare.
- XCIV. De chrismatis panno.
- C XCV. Quod catechumeni cum baptizatis manducare
non debeant.
- XCVI. De scrutinio faciendo.
- XCVII. De ministerio baptismatis.
- XCVIII. Quod bigamus vocetur, qui ante baptismum
uxorem, et aliam post baptismum habuit.
- XCIX. De episcopis et presbyteris et diaconibus re-
baptizatis.
- C. De eo qui per ignorantiam ordinatur antequam
baptizetur.
- CI. De illis qui gratiam sancti Spiritus vendere co-
nantur.

Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

ECCLESIE WORMACIENSIS EPISCOPI

DECRETORUM LIBER QUARTUS.

DE SACRAMENTO BAPTISMATIS ET CONFIRMATIONIS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Libro hoc de baptismo et confirmatione, deque
iis quæ circa hæc observanda sunt, tractatur.

CAP. I. — *Quid sit baptismus.*

(*Ex decr. Fabian. papæ, cap. 5.*) Baptismus Græcæ,

Latine *tinctio* interpretatur. Quod idcirco *tinctio*
dicitur, quia ibi homo spiritu gratiæ in melius mu-
tatur, et longe aliud quam erat efficitur, baptizatus
in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Sicut in
tribus testibus stat omne verbum, ita hoc sacramen-

tum confirmat ternarius numerus nominum divino-
rum, id est, Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

CAP. II. — *Ut præter Pascha et Pentecosten nisi morte periclitantibus baptismus non fiat.*

(*Ex epist. Leon. papæ, cap. 11.*) Unde quia manifestissime patet, baptizandis in Ecclesia electis hæc duo tempora, id est Pascha et Pentecosten, esse legitima, dilectionem vestram monemus, ut nullos alios dies huic observantiæ misceatis. Quia si sunt alia quoque festa quibus multa in honorem Dei reverentia debeat, principalis tamen et maximi sacramenti custodienda nobis est mystica et rationabilis exemplatio, non interdicta licentia qua in baptismo tribuenda quolibet tempore periclitantibus subvenitur. Ita enim ad has duas festivitates con-
nexas sibi et atque cognatas, incolumium et pacis
securitate degentium libera vota deferimus, ut in
mortis periculo, in obsidionis discrimine, in perse-
cutionis angustiis, in timore naufragii, nullo tem-
pore hoc veræ salutis singulare præsidium cuiquam
denegemus.

CAP. III. — *Quo tempore baptismus celebrandum sit, et ut qui baptizantur non infideles sed fideles inveniantur.*

(*Ex decr. Victoris papæ, fratribus per Alexandriam constitutis, cap. 2.*) In paschali vero tempore et Pentecoste baptismus celebrandum est catholicum, sed tamen si necesse fuerit, aut mortis periculum ingruerit, gentiles ad fidem venientes quoquo loco, vel momento, ubicunque venerit, sive in flumine, sive in mari, sive in fontibus tantum Christianæ confessione credulitatis clarificata baptizantur. Ipsi quoque, quod in baptismo polliciti sunt, summopere est attendendum, ne infideles sed fideles inveniantur. Ipsi vero qui infidelitatis nota asperguntur, infames efficiuntur, atque inter fideles minime reputantur.

CAP. IV. — *De duobus temporibus baptismatis.*

(*Ex decr. Gelasii papæ, cap. 10.*) Baptizandi sibi quispiam passim quocunque tempore nullam credat inesse fiduciam, præter Paschale festum et Pentecostes venerabile sacramentum, excepto duntaxat gravissimi languoris incursu, in quo verendum est ne, morbi crescente periculo, sine remedio salutari
fortassis ægrotans exitio præventus abscedat.

CAP. V. — *Item quo tempore baptismus fieri debeat.*

(*Ex decr. Syrici papæ, cap. 2.*) Sequitur de diversis baptizandorum, prout unicuique libitum fuerit, improbabilis et emendanda confusio, quæ a nostris consacerdotibus, quod commoti dicimus, non ratione auctoritatis alicujus, sed sola temeritate præsumitur, ut passim ac libere natalitiis Christi, seu apparitionis, necnon et apostolorum, seu martyrum festivitibus innumeræ, ut asseris, plebes baptismi mysterium consequantur, cum hoc sibi privilegium et apud nos, et apud omnes Ecclesias, Dominicum specialiter cum Pentecoste suo Pascha defendat.

CAP. VI. — *De eadem re.*

(*Ex concil. apud Compendium, cap. 3.*) Ut extra statuta tempora canonum, id est in Pascha et Pentecoste, baptismus non celebretur: quia sacri canones hoc modis omnibus, nisi aliquod periculum institerit, fieri prohibent, in tantum ut etiam eos qui alio tempore baptizantur, a gradibus ecclesiasticis abstineant, nec ad clerum admittantur.

CAP. VII. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Wormac., cap. 10.*) Sacrosancti baptismi sacramentum, non nisi in Paschali festivitate, et Pentecoste unusquisque fidelium noverit esse præbendum: exceptis his quibus mortis periculo urgente, ne in æternum pereant, talibus oportet remediis subvenire.

CAP. VIII. — *Ut viginti dies ante baptismum ad purgationem exorcismi catechumeni veniant.*

(*Ex concil. Braggar., cap. 3.*) Hoc omnimodis præcipimus et antiqui canones præcipiunt, ut ante baptismum viginti dies ad purgationem exorcismi catechumeni veniant, et in illis viginti diebus juxta canonicum præceptum, et erudiantur et consecrentur.

CAP. IX. — *Quod omnes ad baptismum venientes quinta feria majoris hebdomadæ, fidem episcopo vel presbytero reddere debeant.*

(*Ex concil. Laodicensi, cap. 46.*) Quod oporteat eos qui ad baptismum veniunt fidem discere, et quinta feria septimanæ majoris episcopo aut presbyteris reddere.

CAP. X. — *Ut omnes baptizandi prius sint exorcizandi.*

(*Ex decr. Cælest. pap. Galliarum episc. missis, cap. 12.*) Illud etiam, quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu, cum sive parvuli, sive [adulti] ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam et exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur, ut tunc vere appareat quomodo princeps hujus mundi mittatur foras.

CAP. XI. — *Ut baptizandi nomine dato a carne et vino se abstineant.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 85.*) Baptizandi nomen suum dent sub abstinentia vini et carni, ac manus impositione crebro examinent baptismum.

CAP. XII. — *Quod neophyti a lautioribus cibis aliquod tempus, et a conjugii se abstinere debeant.*

(*Ex eodem, cap. 87.*) Neophyti aliquandiu a lautioribus epulis, et spectaculis, vel conjugibus abstineant.

CAP. XIII. — *Ut omnis presbyter vas baptismule habeat.*

(*Ex concil. Meldens., cap. 7.*) Omnis presbyter qui fontem lapideum habere nequiverit, vas conveniens ad hoc solummodo baptizandi officium habeat, quod extra ecclesiam non deportetur. Similiter ad corporale lavandum, et ad pallas altaris propria vasa habeantur, in quibus nihil aliud fiat.

CAP. XIV. — *Ut nullus presbyter nisi in civitatibus A baptizare præsumat, excepta causa infirmitatis.*

(*Ex eodem, cap. 48.*) Nemo presbyterorum baptizare præsumat, nisi in civitatibus atque temporibus constitutis, nisi causa ægritudinis, vel certæ necessitatis, et loca illa auctoritatem et privilegia debita retineant.

CAP. XV. — *Qualiter ei qui fidelis existere voluerit, baptismum sit tribuendum.*

(*Ex decr. Clementis papæ, cunctis fidelibus missis, cap. 62.*) Si quis ergo fidelis voluerit existere, et desiderat baptizari, exutus prioribus malis de reliquo pro bonis actibus hæres honorum cœlestium ex gestis propriis fiat. Accedat ad sacerdotem suum, et ipsi det nomen suum, atque ab eo audiat mysteria regni cœlorum. Jejunii frequentibus operam impendat, ac semetipsum in omnibus probet, ut tres menses jam consummando, in die festo possit baptizari. Baptizetur unusquisque in aquis perennibus, nomine trinæ beatitudinis invocato super se, perunctus primo oleo per orationem sanctificato, ut ita demum per hæc consecratus, possit percipere locum cum sanctis.

CAP. XVI. — *De martyribus qui sine baptismo martyrium susceperunt.*

(*Ex dictis August.*) Catechumenum quamvis in bonis operibus defunctum, vitam habere non credimus, excepto duntaxat nisi martyrii sacramenta compleantur. Baptizatus confitetur fidem suam coram sacerdote, et interrogatus respondebit. Hoc idem martyr coram persecutore facit, qui et confitetur fidem, et interrogatus respondet. Ille post confessionem aspergitur martyrio, vel vero aspergitur sanguine, vel tingitur igne. Ille manus impositione pontificis accipit Spiritum sanctum. Hic habitaculum efficitur Spiritus sancti dum non est ipse qui loquitur, sed spiritus qui in illo loquitur. Ille communicat Eucharistiæ in commemoratione mortis Domini: hic ipsi Christo commoritur. Ille confitetur se mundi actibus renuntiaturum, hic ipse renuntiavit vitæ. Illi omnia peccata remittuntur, isti extinguuntur.

CAP. XVII. — *Quod catechumenis sacramentum in Pascha dari non debeat.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 5.*) Item placuit ut per solemnissimos Paschales dies sacramentum catechumenis non detur, nisi solum salis, quia si fideles per illos dies sacramentum non mutant, nec catechumenos oportet mutare.

CAP. XVIII. — *De catechumenis a baptisterio removendis.*

(*Ex concil. Arausic., cap. 17.*) Ab baptisterium catechumeni nunquam admittendi sunt, nisi ipsi baptizentur.

CAP. XIX. — *De catechumenis segregandis, et informandis.*

(*Ex eodem, cap. 18.*) A fidelium benedictione catechumeni, etiam inter domesticos ordines, in quantum caveri potest, segregandi informandique sunt, ut se et signandos vel benedicendos semotim offerant.

CAP. XX. — *De catechumenis peccantibus.*

(*Ex concil. Neocæsar., cap. 6.*) Catechumenus, si ingrediatur ecclesiam, et in ordine eorum, qui instruuntur, assistat, hic autem deprehensus fuerit peccans, siquidem genu flectit, audiat, ut non delinquat ulterius. Si vero et audiens peccaverit, expellatur.

CAP. XXI. — *De illis qui nuper sunt baptizati, quod promoveri non debeant.*

(*Ex concil. Laodiensi, cap. 3.*) De his qui nuper sunt illuminati baptisate, quod eos in sacerdotali non conveniat ordine promoveri.

CAP. XXII. — *De presbyteris, si in Trinitate juxta præceptum Domini non baptizaverint.*

(*Ex canone apostolor.*) Si quis episcopus aut presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sed in tribus sine initio principiis, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, abjiciatur.

CAP. XXIII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem.*) Si quis episcopus aut presbyter, non trinam mersionem unius mysterii celebraverit, sed semel mergit in baptisate, quod dari videtur in morte Domini, deponatur. Non enim dixit Dominus: In morte mea baptizate, sed: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

CAP. XXIV. — *Quod in baptismo, et in confirmatione, si necesse fuerit, unus patrinus possit esse.*

(*Ex decr. Ygini papæ, cap. 10.*) In catechumeno, et in baptismo, et in confirmatione unus pater potest fieri, si necessitas cogit: non est tamen consuetudo Romana, sed per singula singuli suscipiunt.

CAP. XXV. — *Ut unus patrinus, vel patrina ad suscipiendum infantem accedat.*

(*Ex decr. Leonis papæ apud S. Medardum.*) Ut non plures ad suscipiendum de baptismo infantem accedant, quam unus, sive vir, sive mulier. In confirmationibus quoque idipsum fiat.

CAP. XXVI. — *Ut ille qui non est baptizatus, vel confirmatus, a baptismo nullum recipiat.*

(*Ex concil. Mogunt., cap. 2.*) In baptismo vel in chrismate non potest alium suscipere in filium ipse qui non est baptizatus, vel confirmatus.

CAP. XXVII. — *Ut nullus patrinus fiat, nisi recte credat.*

(*Ex concil. Parisiensi, cap. 2.*) Ut nemo a sacro fonte aliquem suscipiat, nisi Orationem dominicam et Symbolum juxta suam linguam et intellectum teneat, et coram presbytero decantet, et ut intelligant omnes pactum, quod cum Deo pepigerunt.

CAP. XXVIII. — *Ut presbyteri a patrinis requirant si Symbolum teneant.*

(*Ex concil. Wormaciens. iv, cap. 1.*) Annuntiet presbyteri, ut neque viri, neque fœminæ de sacro fonte filiolos, vel filiolas suscipiat, nisi memoriter Symbolum et Orationem dominicam tenuerint.

CAP. XXIX. — *De symbolo octo dies ante Pascha publice in omnibus ecclesiis recitando.*

(*Ex concil. Agathen. cap. 1.*) Symbolum etiam pl-

nibus ecclesiis una die, id est, octo dies A
nicam resurrectionem, publice in ecclesia
bus tradi.

— *De gentilibus infirmis, si baptismum
desiderant.*

m concilio, cap. 3.) Gentiles, si in infir-
deraverint sibi manum imponi, si fuerint
parte honesta vita, placuit eis manum im-
ri Christianos.

XXXI. — *De gravida baptizanda.*

il. Neocæsar., cap. 6.) Gravida oportet
quando voluerit. Nihil enim in hoc quæ-
nti communicat, propterea quod uniuscu-
positum in confessione declaratur.

II. — *De parvulis infirmis baptizandis.*

il. Habegerunda, cap. 5.) De parvulis
uper materno utero æditi sunt, placuit
ut si infirmi, ut assolet, fuerint, et lac
non appetunt, etiam eadem die qua nati
lati fuerint, baptizentur.

I. — *De illis qui in ægrotudine baptizentur.*

il. Neocæsar., cap. 12.) Si quis ergo in
fuerit baptizatus, presbyter ordinari non
enim fides illius et voluntaria, sed ex
descendit, nisi forte postea ipsius stu-
des hujus probabilis videtur, aut hominum
it.

V. — *De illis qui parvulos recentes negant
esse baptizandos.*

il. Africano, cap. 66.) Item placuit, ut C
parvulos recentes ab uteris matrum
s negat, aut dicit in remissionem quidem
a eos non baptizari sed nihil ex Adam
iginalis peccati quod lavacro regenera-
etur, unde sit consequens, ut in eis forma
s in remissionem peccatorum non vera
telligendum est quod ait Apostolus: Per
ninem peccatum intravit in mundum, et
um mors, et ita in omnes homines per-
quo omnes peccaverunt, nisi quemadmo-
sia catholica ubique diffusa semper intel-
ter hanc enim regulam fidei, etiam par-
ihil peccatorum in seipsis adhuc commit-
erunt, ideo in peccatorum remissionem D
aptizantur, ut in eis regeneratione mun-
l generatione traxerunt.

XXXV. — *De infirmis baptizatis.*

il. Laodien., cap. 47.) Quod oporteat eos
ritudine percipiunt baptismum, postquam
nt, fidem perdiscere, et scire cujus mun-
es facti sunt.

XVI. — *De ægrotantibus, si baptismum
desiderant, et post obmutescunt.*

il. Africano, cap. 12.) Ut ægrotantes, si
spondere non possunt, cum voluntatis
imonium sui qui periculo proprio adfuere
aptizentur, et ut scœnicis atque histio-
erisque hujusmodi personis reconciliatio
r.

CAP. XXXVII. — *De mortuis non baptizandis.*

(Ex concil. Carthag. cap. 6.) Cavendum est ne
mortuos etiam baptizari posse fratrum infirmitas
credat, quibus nec Eucharistiam dare animad-
vertat.

CAP. XXXVIII. — *De subito obmutescente, si testes
habuerit, baptizando.*

(Ex concil. Arausic., cap. 11.) Subito obmute-
scens, prout statutum est, baptizari et pœnitentiam
accipere potest, si voluntatis præteritæ testimo-
nium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo
nutu.

CAP. XXXIX. — *De his qui apud hæreticos baptizan-
tur in nomine sanctæ Trinitatis.*

(Ex concil. Rothomag., cap. 3.) Baptisma unum
B est, sed in Ecclesia catholica, cujus nos membra
effecti sumus, ubi una fides est, ubi in nomine Pa-
tris, et Filii, et Spiritus sancti datur. Et ideo qui
apud illos hæreticos baptizati sunt, qui in sanctæ
Trinitatis confessione baptizant, et veniunt ad nos,
recipiantur quidem quasi baptizati, ne sanctæ Tri-
nitatis invocatio vel confessio annulletur, sed do-
ceantur integre, et instruantur, sensu sanctæ Trini-
tatis, et mysterio quod in sancta Ecclesia tenetur:
et si consentiunt credere, vel acquiescunt confiteri,
purgatæ fidei integritate, firmentur manus imposi-
tione. Si vero parvuli sunt hebetes, qui doctrinam
non capiant, respondeant pro illis qui eos offerunt
juxta morem baptizandi, et ita interragentur, ut
sciant quid respondere debeant, et sic manus im-
positionem accipiant.

CAP. XL. — *De eadem re.*

(Ex concil. Wormaciens., cap. 5.) Quicumque ba-
ptizatus fuerit ab hæreticis in nomine Patris, et
Filii, et Spiritus sancti, nullo modo rebaptizari de-
bet, sed per solam manus impositionem purgandus
est.

CAP. XLI. — *Ut baptismus in Trinitate susceptus non
iteretur.*

(Ex concil. Carthagin., cap. 1.) Ut baptismus in
Trinitate susceptus non iteretur. Ergo si vobis
placet, consideremus primum titulum de rebaptiza-
tis, et sanctitatem vestram postulo, ut mentis vestræ
placita producat ad descendentem in aquam, et
interrogatum in Trinitate secundum Evangelii fidem,
et apostolorum doctrinam, et confessum bonam
conscientiam in Deum de resurrectione Jesu Christi,
liceat iterum interrogari in eadem fide, et in aqua
iterum tingi? Universi episcopi dixerunt: Absit, ab-
sit! illicitam esse sancimus rebaptizationem, et satis
esse alienum a sincera fide et a catholica disci-
plina.

CAP. XLII. — *De illis qui nesciunt qua fide baptizati
sunt.*

*(Ex decr. Leonis papæ episcopis per Siciliam con-
stitutis missis, cap. 29.)* Hi autem de quibus scri-
psisti, qui se baptizatos sciunt, sed cujus fidei fue-
rint qui eos baptizaverunt se nescire profitentur,
quoniam quolibet modo formam baptismatis acce-
perunt, baptizandi non sunt, sed per manus imposi-

tionem, ritibus Spiritus sancti, quos ad hanc
sua auctoritas non potest, sed solus
sunt.

Cap. XLII. — De prodigijs, quae promissionem
ignominiae, et timorem Trinitatis significat.

[Inquit, Zacharias papa ad Bonifacium Augustum,
archiepiscopum.] Virginitas et castitas religiosi viri
apud barbaros provocationem dignitas, adeo aut
sacro rursus, per quos instituerunt, quod iam re-
verenda fraternitas iniquitatem in Christianos deus
habetur. Quod videtur, quasi contra naturam,
et in admittendum quosdam modum, si habere-
tur, ut dicitur in. Et dicitur quippe, quod hanc
in eadem provincia avaritia, qui Latinos legem
peius ignorat, et dum baptizant, rationem Latini
aliqui subterfuge loquuntur, dicens: Baptizati in
nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, si per
hoc nos reverenda fraternitas considerari voluerit.
Sed, sanctissime frater, si deus qui baptizavit,
non verum invidiosum nos habuit, sed pro sola
ignominia Romanae libertatis subterfuge loquens,
si profecto mem, baptizati dicitur, non potest
construere et deus baptizantur: quia quod nos
hinc temperum habet sancta fraternitas, quocumque
baptizatus hinc de heresia in nomine Patris, et
Filii, et Spiritus sancti, nullo modo religiose de-
bet, sed per istam naturam impudenter proferri de-
bet. Nam, sanctissime frater, si hoc est et talis re-
ligio est, non amplius a te illis proditor aliquis
baptizatus, sed et sancti Patris dicitur et proditor,
hinc sanctus dicitur conservari.

Cap. XLIII. — De illis qui aliquam habent dubita-
tionem baptismi, et recipiuntur.

[In die. Leonis papa ad Bonifacium Narbonem,
episcopum miter, cap. II.] Si colla collata iudicia
hinc propinquas ad fundum, adeo inter dicitur
sui ritibus, quibus in de quibus queritur baptizati
hinc dicitur, apertum est et resuscitatum, ne
maius perant. In quibus quod non ostenditur
genus, ratio non sicut et videtur servatum. Qui
sicut possunt dicitur quod ad ecclesiam resti-
tuit non potestibus nisi, potestis recordari in quod
sicut potestibus dicitur acceptis. Sed si hinc
sicut et ipse memore dicitur est, restituerent
sicut ritibus quod collatum non dicitur, quia non
sicut interant promissionem, ubi est diligenti-
ter placita.

Cap. XLIV. — De defunctis, et quibus hinc habet
non potest, et non esse baptizatos.

[In die. Anthoni, cap. III.] Jam placuit de
defunctis quibus non invenitur certissima testis
qui non baptizatus esse sine dubitatione testatur,
sicut ipse non per alium de testibus sine memo-
riam dicitur respondere, utique sine compede non
esse baptizandos, ne sine baptizato non hinc memo-
riam potestibus privari. Sicut enim legem
barbaros dicitur non esse commiserant, qui non
sicut hinc a hinc hinc restituit.

Cap. XLV. — De prodigijs per quos non
dum esse baptismum aliqui ritibus fuerit

[In die. Sixti papa, cap. I.] Perpendat p
ari quod dicitur in ecclesia dicitur
sicut baptismum a magno dei spiritu. Si
quidem est la colla sicut non potestibus per
tam apertum, quod prius, quia non est non
super dicitur est, qui per eam baptismum
pariter dicitur est? In die. per
sicut dicitur est, ut dicitur per
magno Christi dicitur est, per non non
non hinc restituitur, sed si, quod
sicut, per non hinc dicitur non
sicut, per non hinc baptismum.

Cap. XLVI. — De malis prodigijs de propria
sua, sicut sine magno spiritu baptismum
sicut promissum.

[In die. Marini papa, cap. I.] Quocumque
dicitur in propria provincia est in die, ut si
que hinc hinc, committatur sicut non
baptizatus sicut, sed pro ista dicitur sicut
de sicut restituitur, et si non baptismum
sicut.

Cap. XLVII. — De illis qui dicitur baptismum
in die. Leonis papa, ad Bonifacium
Augustinum, cap. VI.] In die, de quibus si
dicitur non non creditur committitur, qui
sicut baptismum et sicut non, ut non
dicitur non, et non in contra dicitur. Sicut
sicut non sicut restituitur, ut non restituitur
dicitur, quia in societatem dicitur non si
potestibus restituitur, et per impudenter a
pote non, committitur sicut non
Tempus sicut potestibus habet non dicitur
sicut hinc dicitur, per non restituitur a
impudenter non dicitur, per non sicut non
sicut non dicitur, et per dicitur non
sicut baptismum restituitur non dicitur, in
et quia in quibus dicitur, et non dicitur
de sicut hinc dicitur restituitur et per
non restituitur non dicitur sicut non

Cap. XLVIII. — De illis, et potestibus dicitur ad
sicut propinquas baptismum pro dicitur

[In die. Bonifacii papa, cap. II.] Si per
sicut ad quosdam prodigijs baptismum
in de sicut potestibus dicitur hinc, et in
sicut non non dicitur. Si quis non
potestibus committitur dicitur, et non per
dicitur baptismum pro dicitur hinc, et
in si, quod non non dicitur
sicut restituitur non dicitur
sicut.

Cap. XLIX. — De illis, et potestibus dicitur ad
sicut propinquas baptismum pro dicitur

[In die. Bonifacii papa, cap. III.] Si per
sicut ad quosdam prodigijs baptismum
in de sicut potestibus dicitur hinc, et in
sicut non non dicitur. Si quis non
potestibus committitur dicitur, et non per
dicitur baptismum pro dicitur hinc, et
in si, quod non non dicitur
sicut restituitur non dicitur
sicut.

Cap. L. — De illis, et potestibus dicitur ad
sicut propinquas baptismum pro dicitur

[In die. Bonifacii papa, cap. IV.] Si per
sicut ad quosdam prodigijs baptismum
in de sicut potestibus dicitur hinc, et in
sicut non non dicitur. Si quis non
potestibus committitur dicitur, et non per
dicitur baptismum pro dicitur hinc, et
in si, quod non non dicitur
sicut restituitur non dicitur
sicut.

Cap. LI. — De illis, et potestibus dicitur ad
sicut propinquas baptismum pro dicitur

[In die. Bonifacii papa, cap. V.] Si per
sicut ad quosdam prodigijs baptismum
in de sicut potestibus dicitur hinc, et in
sicut non non dicitur. Si quis non
potestibus committitur dicitur, et non per
dicitur baptismum pro dicitur hinc, et
in si, quod non non dicitur
sicut restituitur non dicitur
sicut.

Cap. LII. — De illis, et potestibus dicitur ad
sicut propinquas baptismum pro dicitur

[In die. Bonifacii papa, cap. VI.] Si per
sicut ad quosdam prodigijs baptismum
in de sicut potestibus dicitur hinc, et in
sicut non non dicitur. Si quis non
potestibus committitur dicitur, et non per
dicitur baptismum pro dicitur hinc, et
in si, quod non non dicitur
sicut restituitur non dicitur
sicut.

Cap. LIII. — De illis, et potestibus dicitur ad
sicut propinquas baptismum pro dicitur

[In die. Bonifacii papa, cap. VII.] Si per
sicut ad quosdam prodigijs baptismum
in de sicut potestibus dicitur hinc, et in
sicut non non dicitur. Si quis non
potestibus committitur dicitur, et non per
dicitur baptismum pro dicitur hinc, et
in si, quod non non dicitur
sicut restituitur non dicitur
sicut.

Cap. LIV. — De illis, et potestibus dicitur ad
sicut propinquas baptismum pro dicitur

[In die. Bonifacii papa, cap. VIII.] Si per
sicut ad quosdam prodigijs baptismum
in de sicut potestibus dicitur hinc, et in
sicut non non dicitur. Si quis non
potestibus committitur dicitur, et non per
dicitur baptismum pro dicitur hinc, et
in si, quod non non dicitur
sicut restituitur non dicitur
sicut.

Cap. LV. — De illis, et potestibus dicitur ad
sicut propinquas baptismum pro dicitur

[In die. Bonifacii papa, cap. IX.] Si per
sicut ad quosdam prodigijs baptismum
in de sicut potestibus dicitur hinc, et in
sicut non non dicitur. Si quis non
potestibus committitur dicitur, et non per
dicitur baptismum pro dicitur hinc, et
in si, quod non non dicitur
sicut restituitur non dicitur
sicut.

Cap. LVI. — De illis, et potestibus dicitur ad
sicut propinquas baptismum pro dicitur

[In die. Bonifacii papa, cap. X.] Si per
sicut ad quosdam prodigijs baptismum
in de sicut potestibus dicitur hinc, et in
sicut non non dicitur. Si quis non
potestibus committitur dicitur, et non per
dicitur baptismum pro dicitur hinc, et
in si, quod non non dicitur
sicut restituitur non dicitur
sicut.

Cap. LVII. — De illis, et potestibus dicitur ad
sicut propinquas baptismum pro dicitur

[In die. Bonifacii papa, cap. XI.] Si per
sicut ad quosdam prodigijs baptismum
in de sicut potestibus dicitur hinc, et in
sicut non non dicitur. Si quis non
potestibus committitur dicitur, et non per
dicitur baptismum pro dicitur hinc, et
in si, quod non non dicitur
sicut restituitur non dicitur
sicut.

Cap. LVIII. — De illis, et potestibus dicitur ad
sicut propinquas baptismum pro dicitur

[In die. Bonifacii papa, cap. XII.] Si per
sicut ad quosdam prodigijs baptismum
in de sicut potestibus dicitur hinc, et in
sicut non non dicitur. Si quis non
potestibus committitur dicitur, et non per
dicitur baptismum pro dicitur hinc, et
in si, quod non non dicitur
sicut restituitur non dicitur
sicut.

d soli Domino sub habitu regulari vel clericali- A modis communicent, sacramenti ipsius virtute vel
 giosissime famulari decretum est. muniendi ad incursu dæmonis quo infestantur, vel
 purgandi, quorum jam ostenditur vitæ purgatio.

. — *De illis qui bis ignorantes baptizati sunt.*
penitentiali Theod., cap. 14.) Qui bis igno- CAP. LIV. — *De energumenis et catechumenis bapti-*
 baptizati sunt non indigent pro eo pœnitere, zandis.
 ad secundum canones non possunt ordinari, (Ex eodem, cap. 14.) Energumenis et catechu-
 erna aliqua necessitas cogat. Qui autem non menis in quantum vel necessitas exegerit, vel op-
 iterum baptizati sunt, quasi iterum Christum portunitas permiserit, de baptismo consulendum.
 erint, septem annos pœniteant, quartam, et CAP. LV. — *De rebaptizatis.*
 feriam, et tres Quadragesimas pœniteant. Si (Ex concil. Everdensi, cap. 14.) Cum rebaptizatis
 o aliquo fuerit, similiter. Si pro munditia fideles religiosi nec in cibo participant.
 int, tribus annis similiter pœniteant.

I. — *De parvulorum animabus, qui sine bapti-*
smate moriuntur.

epist. Gregor. papæ scripta Secundino servo Dei B
 .) In extremo vero epistolæ requisisti quid eis
 dendum sit, qui dilectionem tuam de parvulo-
 imabus requirunt, qui sine gratia baptismatis
 tur, dicentes : Si corpus originali tenetur
 unde anima quæ a Deo datur rea erit, quæ
 in actuali delicto non consensit corpori? Sed
 re dulcissima mihi tua charitas sciat, quia de
 animæ inter sanctos Patres requisitio non
 versata est, sed utrum ipsa ab Adam descen-
 an certe singulis detur, incertum remansit,
 e in hac vita insolubilem fassi sunt esse quæ-
 a. Gravis est enim quæstio, nec valet ab ho-
 mprehendi : quia si de Adæ substantia anima
 arne nascitur, cur non etiam cum carne mo-
 Si vero cum carne quæ ab Adam prolata est, C
 ta peccatis tenetur. Sed cum hoc sit, incertum
 st, quia nisi sacra baptismatis gratia fuerit
 is homo, omnis anima originalis peccati vin-
 est obstricta. Hinc enim scriptum est : Non
 ndus in conspectu ejus, nec unius disei infans
 terram. Hinc David ait : In iniquitatibus con-
 sum, et in delictis peperit me mater mea.
 ipsa Veritas dicit : Nisi quis renatus fuerit ex
 et Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœ-
 . Hinc Paulus apostolus ait : Sicut in Adam
 moriuntur, ita et in Christo omnes vivifica-
 r. Cum ergo infans qui nihil peccavit in con-
 t omnipotentis Dei esse non valet mundus, cur
 ista ex legitimo conjugio prolatus, in iniquitate D
 ptus est? Cur? nisi quia qui mundatus aqua
 amatis non fuerit mundus non est? Cur in Adam
 homo moritur, si originalis peccati vinculis
 enetur? Sed quia genus humanum in parente
 velut in radice putruit, ariditatem erexit in
 , et inde omnis homo cum peccato nascitur,
 primus homo permanere voluit in peccato. De
 item subtilius ac latius loqui debueram, sed
 me et curarum tumultus premunt, et harum
 or ut laxaretur importunus exstitit, unde multa
 , pauca locutus sum.

CAP. LIII. — *De energumenis baptizatis.*

concil. Arausic., cap. 13.) Energumeni bapti-
 e purgatione sua curantes, si se sollicitudini
 orum tradunt, monitisque obtemperant, omni-

A modis communicent, sacramenti ipsius virtute vel
 muniendi ad incursu dæmonis quo infestantur, vel
 purgandi, quorum jam ostenditur vitæ purgatio.

CAP. LIV. — *De energumenis et catechumenis bapti-*
zandis.

(Ex eodem, cap. 14.) Energumenis et catechu-
 menis in quantum vel necessitas exegerit, vel op-
 portunitas permiserit, de baptismo consulendum.

CAP. LV. — *De rebaptizatis.*

(Ex concil. Everdensi, cap. 14.) Cum rebaptizatis
 fideles religiosi nec in cibo participant.

CAP. LVI. — *De presbytero qui recte baptizatum de-*
novo baptizaverit, et non recte baptizatum ab hære-
ticis non baptizaverit.

(Ex concil. Lugdunensi, cap. 47.) Episcopus aut
 presbyter si eum qui secundum veritatem habuerit
 baptisma denuo baptizaverit, aut si pollutum ab
 impiis, et non recte baptizatum non baptizaverit,
 deponatur, tanquam deridens crucem et mortem
 Domini, nec sacerdotes veros a falsis sacerdotibus
 jure discernens.

CAP. LVII. — *Ut diaconi suam mensuram custodiant.*

(Ex decr. Gelasii papæ, cap. 7.) Diacones quoque
 propriam constituimus servare mensuram, nec ultra
 tenorem paternis canonibus deputatum quippiam
 tentare permittimus : nihil eorum suo ministerio
 penitus applicare, quæ primis ordinibus propriæ
 decrevit antiquitas. Absque episcopo et presbytero
 baptizare non audeant, nisi prædictis fortassis offi-
 ciis longius constitutis necessitas extrema compel-
 lat, quod et laicis Christianis facere plerumque
 conceditur.

CAP. LVIII. — *De inordinato, si quasi ordinatus bap-*
tizare præsumpserit.

(Ex decr. Hormisdæ papæ, cap. 4.) Si quis bap-
 tizat, aut aliquid divinum officium exercuerit per
 temeritatem non ordinatus, abjiciatur ab Ecclesia,
 et nunquam ordinetur.

CAP. LIX. — *Ut presbyteri populorum admoneant ut*
suos infantulos ad confirmationem episcopo præ-
sentent.

(Ex conc. Wormaciens., cap. 2.) Annuntient pre-
 sbyteri populis, ut quam citius potuerint, suos
 infantulos ad confirmandum episcopo præsentari
 faciant. Quod si neglexerint, et presbyter et populus
 canonicis disciplinis subjaceant.

CAP. LX. — *Ut omnes perfectæ ætatis, jejuni ad*
confirmationem veniant.

(Ex concil. Aurelian., cap. 5.) Ut jejuni ad confirma-
 touem veniant perfectæ ætatis, et moneantur confes-
 siones facere prius, ut mundi donum sancti Spiritus
 valeant accipere, et quia nunquam erit Christianus,
 nisi confirmatione episcopali fuerit chrismatus.

CAP. LXI. — *De duobus sacramentis, id est, baptismo*
et manus impositione.

(Melchia. papa Hispaniarum episcopis hæc scribit,
 cap. 6.) De his vero super quibus rogastis vos in-
 formari, id est, utrum majus esset sacramentum
 manus impositionis episcoporum, aut baptismus,
 scitote utrumque magnum esse sacramentum. Et
 sicut unum a majoribus fit, id est, a summis ponti-

ficibus quod a minoribus perfici non potest, ita et majori veneratione venerandum et tenendum est. Sed ita conjuncta sunt hæc duo sacramenta, ut ab invicem nisi morte præveniente nullatenus possint segregari, et unum sine altero rite perfici non potest.

CAP. LXII. — *Ut omnes Christiani ad confirmationem festinent.*

(*Ex concil. Wormac., cap. 6.*) Ut ad prædicationem et confirmationem episcopi omnes devote conveniant, eique fideliter ministrent et obediant.

CAP. LXIII. — *Item de manus impositione.*

(*Eusebius papa fratribus per Campaniam et Tusciam constitutis scribit.*) Manus quoque impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi a summis sacerdotibus. Nec tempore apostolorum ab aliis quam ab ipsis apostolis legitur aut scitur peractum esse: neque ab aliis, sicut jam dictum est, quam ab illis qui eorum locum tenent unquam perfici potest aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur et vacuum, nec inter ecclesiastica unquam reputabitur sacramenta.

CAP. LXIV. — *Item de confirmatione.*

(*Ex concil. Moguntin., cap. 5.*) Præcipimus ut ad accipiendum per manus impositionem pontificis Spiritus sancti donum, sollicite et devote omnes concurrant, et episcopo suo ea quæ necessaria sunt fideliter ministrent, eique ab omnibus et per omnia obediatur.

CAP. LXV. — *Quod omnes fideles, accepto baptismate, chrisma percipere debeant.*

(*Ex concil. Laodicensi, cap. 48.*) Quod oporteat eos qui baptizantur post lavacrum chrisma coeleste percipere, et regni Christi participes inveniri.

CAP. LXVI. — *Ut omnes renati fonte baptismatis, donum sancti Spiritus per manus impositionem accipere debeant.*

(*Ex epist. Anteri papæ, cap. 15.*) Omnes enim fideles per manus impositionem episcoporum, post baptismum accipere debent Spiritum sanctum, ut pleni Christiani inveniantur. De Spiritu sancto accipimus, ut spiritales efficiamur: quia animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, quia cum Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam, ad constantiam dilatatur. De Spiritu sancto accipimus, ut sapiamus inter bonum et malum discernere, justa diligere, injusta respuere, ut invidiæ ac superbiæ repugnemus, ut luxuriæ ac diversis illecebris, et fœdis indignisque cupiditatibus resistamus. De Spiritu sancto accipimus; ut amore et gloriæ ardore succensi erigere a terrenis mentem ad superna et ad divina valeamus.

CAP. LXVII. — *Ut episcopi non nisi jejuni confirmationes faciant, excepta causa infirmitatis.*

(*Ex concil. Meldensi, cap. 6.*) Ut episcopi non nisi jejuni per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant exceptis infirmis, et morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet et Pentecoste, a jejuniis celebrari debet baptismus:

ita etiam traditionem sancti Spiritus a jejuniis convenit celebrari.

CAP. LXVIII. — *Ut episcopis in campo, si necesse sit, liceat confirmare: melius est autem in ecclesia in atrio ecclesiæ.*

(*Ex concil. Remensi, cap. 10.*) Episcopo licet in campo, si necesse sit, confirmare.

CAP. LXIX. — *Ut a solis episcopis baptizati signandi.*

(*Ex decr. Innocentii pap. Decentio episc. cap. 3.*) De consignandis vero infantibus nescitum est non ab alio quam ab episcopo fieri: nam presbyteri, licet sint secundi sacerdotes, tamen apicem non habent. Hoc autem sacramentum solis deberi, ut vel consignent, vel paracletum tradant, non solum consuetudo ecclesie demonstrat, verum illa lectio Actuum apostolorum quæ asserit Petrum et Joannem esse directores: jam baptizatis tradant Spiritum sanctum. Nam presbyteris seu extra episcopum seu præsentem episcopum cum baptizant, chrismate baptizatos ungere sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non frontem ex eodem oleo signare, quod solis dicitur episcopis, cum tradunt Spiritum paracletum.

CAP. LXX. — *Ut presbyteri baptizatos in fronte chrismate signare non audeant.*

(*Ex regul. Greg. ad Januarium episcopum capitulum, cap. 200.*) Presbyteri baptizatos in fronte signare in frontibus chrismate non præsumant, sed presbyteri baptizatos tangant in pectore episcopi postmodum confirmant in fronte.

CAP. LXXI. — *De presbyteris qui pro baptizatis pretia requirunt.*

(*Ex epist. Gelasii papæ, cap. 5.*) Baptizandi signandisque fidelibus pretia nulla præfigant, in quibuslibet impositionibus quibuslibet impositis exagitare eos non audeant: quoniam quod gratis accepimus, gratis dare mandamur. Et ideo nihil a prædictis accipere exigere moliantur, quo vel paupertate commoverentur, vel indignatione revocati, redemptionis causas adire despiciant, certum habentes, quod si prohibita deprehensi fuerint admisisse, vel commissa non potius sua sponte correxerint, periculum suum proprii sint honoris.

CAP. LXXII. — *De presbyteris qui veteri chrismate baptizare præsumunt.*

(*Ex concil. Lugdun., cap. 3.*) Si quis de alio chrismate, quam de illo novo quod proprii episcopi traditione vel concessione accepit, baptizare nisi periclitante morte tentaverit, pro temeritatis ausu in se suæ damnationis protulisse sententiam manifestatur.

CAP. LXXIII. — *Ut presbyter in sua plebe sine chrismate ire non debeat.*

(*Ex concil. Vasensi, cap. 5.*) Nullum presbyterum in plebe sibi commissa sine chrismate unquam debere progredi, quia inter nos placuit sen-
tentiæ christi. De eo autem qui in plebe sine chrismate quacunque necessitate faciente non christus fuerit, in confirmatione sacerdotis perficietur.

LXXIV. — *De presbytero qui se deprehenderit non esse baptizatum.* A CAP. LXXXI. *De Judæis, quomodo ante baptismum examinari debeant.*

concil. apud Compendium, cap. 5.) Si quis rter ordinatus deprehenderit se non esse bap- m, baptizetur et ordinetur iterum et omnes prius baptizavit.

LXXV. — *De presbyteris quomodo in cœna Do- i de chrismate, de oleo sanctificato, de oleo infir- um facere debeant.*

concil. Meldensi, cap. 1.) Ut presbyter in Domini ampullas tres secum deferat, unam ad 1a, alteram ad oleum ad catechumenos inun- s, tertiam ad infirmos, juxta sententiam aposto- ut quando quis infirmatur inducat presbyte- clesiae, etc.

CAP. LXXVI. — *De eadem re.*

concil. apud Valentias, cap. 2.) Presbyteri iœcesanas Ecclesias regunt, non a quibuslibet pis, sed a suo, nec per juniorem clericum, sed ipsos, aut per illum qui ejusdem ordinis sit, aschæ solemnitatem chrisma petant.

CAP. LXXVII. — *De eadem re.*

concil. Meldensi, cap. 5.) Ut nemo episcopo- vel quilibet minister ecclesiasticus propter sa- chrisma aliquid numeris accipiat, neque dena- vel quælibet munuscula, quæ per ministros porum a presbyteris inordinabiliter exiguntur.

CAP. LXXVIII. — *De eadem re.*

concil. Vasensi, cap. 10.) Per singula territo- resbyteri vel ministri ab episcopis non prout m fuerit a vicinioribus, sed a suis propriis per singulos petant chrisma, appropinquante so- tate Paschali, nec per quemcunque alium quam ipsos aut per vicarios ejusdem ordinis, quia orum est inferioribus summa committi. Opti- autem est ut ipse suscipiat, qui in tradendo s est.

LXXIX. — *De presbyteris qui pro accipiendo chrismate ad civitates venire solent.*

concil. Meldensi, cap. 6.) De presbyteris qui andi chrismatis gratia ad civitates in cœna ni venire solliciti erant, sancitum est ut de i longe positi sunt, de octo vel decem unus ab iacono eligatur, qui acceptum chrisma sibi iis diligenter perferat. Hi vero qui non longius ate quam quatuor aut quinque millibus habi- more solito ad accipiendum chrisma per se it. Discendi vero gratia, alio non Quadragesi- mpore ad civitatem convocentur, propter ple- ni commissas.

LXXX. — *De chrismate, quod semper sub sera esse debeat.*

concil. Turonen., cap. 3.) Præterea et illud odis observandum est, ut sacrum chrisma et consecratum semper sub sera sit, ne illud Christo incorporamur, et unde omnes fideles leantur, unde reges et sacerdotes inunguntur, infidelis aut immundus tangat, aut aliquis is ad Dei iudicium subvertendum subripiat, xperimento didicimus.

(*Ex concil. Agathensi, cap. 35.*) Judæi quorum per- fidia frequenter ad fomitem redit, si ad legem ca- tholicam venire voluerint, octo menses inter cate- chumenos ecclesiae limen introeant, et si pura fide venire noscuntur, tunc demum baptismatis gratiam mereantur. Quod si casu aliquo periculum infirmi- tatis intra præscriptum tempus incurrerint, et de- sperati fuerint, baptizentur.

CAP. LXXXII. — *De Judæis, ut nullus eis vim ad credendum debeat inferre.*

(*Ex concil. Toletun. v. cap. 57.*) De Judæis autem hoc præcepit sancta synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre. Cui enim vult Deus misere- tur, et quem vult indurat. Non enim tales inviti salvandi sunt, sed volentes, ut integra sit forma ju- stitiæ. Sicut homo propria arbitrii voluntate serpenti obediens periit, sic vocante se gratia Dei propriæ mentis conversione homo quisque credendo salvatur. Ergo non vi, sed libera arbitrii facultate, ut conver- tantur salvandi sunt, non potius impellendi. Qui autem jampridem ad Christianitatem coacti sunt, sicut factum est temporibus religiosissimi principis Sisenandi, quia jam constat eos sacramentis divinis associatos, et baptismi gratiam suscepisse, et chris- mate unctos esse, et corporis Domini et sanguinis exstitisse participes, oportet ut fidem etiam quam vi vel necessitate susceperant, tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, fidesque quam susce- perunt vilis ac contemptibilis habeatur.

CAP. LXXXIII. — *Ut Judæorum filii baptizati ab eo- rum consortio separari debeant.*

(*Et eod. v, cap. 60.*) Judæorum filios vel filias ba- ptizatos, ne parentum ultra involvantur erroribus, ab eorum consortio separari decernimus, deputatos aut monasteriis, aut Christianis viris, aut mulieribus Deum timentibus, ut sub eorum conversatione cultum fidei discant, atque in melius constituti, tam in moribus quam in fide proficiant.

CAP. LXXXIV. — *Ut nulla communio sit Hebræis ad fidem Christianam translatis cum aliis nondum ba- ptizatis.*

(*Ex eod. v, cap. 62.*) Sæpe malorum consortia etiam bonos corrumpunt, quanto magis eos qui ad vitia proni sunt? Nulla igitur ultra communio sit Hebræis ad fidem Christianam translatis cum his qui adhuc in veteri ritu consistunt, ne forte eorum participa- tione subvertantur. Quicumque igitur amodo ex his qui baptizati sunt infidelium consortia non vitave- rint, et hi Christianis donentur, et illi publicis cædi- bus deputentur.

CAP. LXXXV. — *De Judæis qui apostataverint.*

(*Ex eodem concilio v, cap. 59.*) Plerique qui ex Judæis dudum ad Christianam fidem premoti sunt, nunc blasphemantes Christum, non solum Judaicos ritus perpetrasse noscuntur, sed etiam et abomi- nandas circumcisiones exercere noscuntur. De quibus, consulta piissimi ac religiosissimi domini nostri Si-

senandi regis, hoc sanctum decrevit concilium, ut A hujusmodi transgressores pontificali auctoritate correcti ad cultum Christiani dogmatis revocentur, ut quos voluntas propria non emendat, animadversio sacerdotalis coerceat. Eos autem quos circumciderunt, si filii eorum sunt, a parentum consortio separentur, si servi pro injuria corporis sui libertati tradantur.

CAP. LXXXVI. — *De servis Judæorum.*

(*Ex eodem XIII, cap. 9.*) Item ut si Judæorum servi necdum conversi ad Christi gratiam convolaverint, libertati donentur.

CAP. LXXXVII. — *De mancipiis Judæorum quæ ad baptismum confugiunt.*

(*Ex concil. apud Arvernens., cap. 30.*) Licet prioribus canonibus jam fuerit definitum ut de mancipiis paganis quæ apud Judæos sunt si ad ecclesiam confugerint, et baptismum petierint, etiam ad quoscunque Christianos refugerint, taxato et oblato a fidelibus justo pretio, ab eorum dominio liberentur, ideo statuimus hoc, ut tam justa constitutio ab omnibus catholicis observetur.

CAP. LXXXVIII. — *Item de mancipiis Judæorum, aut Christianis aut ad fidem Christianam venire desiderantibus.*

(*Ex concil. Matisen., cap. 16.*) Præsenti concilio, Deo auctore, sancimus ut nullum Christianum mancipium Judæo deinceps serviat, sed datis pro quolibet bono mancipio duodecim solidis, ipsum mancipium quicumque Christianorum, seu ad ingenuitatem, seu ad servitium licentiam habeat redimendi, et si Christianum fieri desiderat et non permittitur, similiter faciat : quia nefas est ut quod Christus Dominus sanguinis sui effusione redemit, blasphemum Christianæ religionis in vinculis tenere. Quod si acquiescere his quæ statuimus quicumque Judæus noluerit, quandiu ad pecuniam constitutam venire distulerit, liceat mancipium ipsum cum Christianis ubicunque voluerit habitare.

CAP. LXXXIX. — *De illis qui de hæresi ad fidem venire desiderant.*

(*Ex concil. Arelatens., cap. 9.*) Si ad ecclesiam aliquis de hæresi venerit, interrogent eum de Symbolo, et si viderint eum in Patre, et Filio, et Spiritu sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum sanctum.

CAP. XC. — *De Judæis, si Christianum mancipium circumciderint,*

(*Ex concil. apud Theogonis villam habito, cap. 4.*) Si quis Judæorum Christianum mancipium, vel cuiuslibet sectæ alterius, emerit et circumciderit, a Judæi ipsius potestate sublatus in libertate permaneat.

CAP. XCI. — *Quid sanctus Gregorius de Judæis præceperit.*

(*Ex reg. Greg. ad Joannem Terracinensem episcopum.*) Joseph præsentium lator Judæus insinuavit nobis de loco quodam, in quo ad celebrandas festivitates suas Judæi in Terracinensi castro consistentes convenire consueverant, quod tua eos fra-

ternitas expulisset, et in alium locum pro colendis similiter festivitibus suis, te quoque noscente, et consentiente migraverint, et nunc de eodem loco etiam expelli se denuo conqueruntur. Quod si ita est, volumus tua fraternitas ab hujusmodi se querela suspendat, et loco quem, sicut prædiximus, cum tua conscientia quo congregentur, adepti sunt, eos, sicut mos fuit, ibidem liceat convenire. Hos enim, qui a Christiana religione discordant, mansuetudine, benignitate admonendo, suadendo, ad unitatem fidei necesse est congregare, ne quos dulcedo prædicationis, et præventus futuri judicis terror ad credendum invitare poterat, minis et terroribus repellantur. Oportet ergo ut ad audiendum de te verbum Dei benigne convenient, quam austeritate quæ supra modum extenditur, expavescant.

CAP. XCII. — *De illis baptizatis, qui pro periculo mortis a diaconibus baptizati fuerint.*

(*Ex concil. Turonico, cap. 3.*) Si quis diaconus regens plebem, sine episcopo vel presbytero, aliquos pro periculo mortis baptizaverit, episcopus eos per benedictionem et confirmationem perficere debet. Quod si ante de sæculo recesserit, sub fide qua quisque credit, poterit esse justus.

CAP. XCIII. — *De illis qui presbyteros cogunt denarios pro balsamo dare.*

(*Ex concil. Cavallon., cap. 5.*) Quidam fratres dixerunt consuetudinis antiquæ fuisse in eorum Ecclesiis, ut pro balsamo emendo ad chrisma faciendum, sive pro luminaribus Ecclesiæ concinnandis, binos vel quaternos denarios presbyteri darent. Unde omnes uno consensu statuimus, ut sicut pro dedicandis basilicis, et dandis ordinibus nihil accipiendum est, ita etiam pro balsamo sive luminaribus emendis nihil presbyteri chrisma accepturi dent. Episcopi itaque de Ecclesiæ facultatibus balsamum emant, et luminaria singuli in Ecclesiis suis.

CAP. XCIV. — *De chrisomatis panno.*

(*Ex concil. apud Belvacum, cap. 8.*) Si quis voluerit chrisomatis pannum iterum linire et super alium baptizatum mittere, non est absurdum.

CAP. XCV. — *Quod catechumeni cum baptizatis manducare non debeant.*

(*Ex concil. Mogunt., cap. 5.*) Catechumeni manducare non debent cum baptizatis, neque osculum eis dare, quanto minus gentilis?

CAP. XCVI. — *De scrutinio faciendo.*

(*Ex concil. Romano, cap. 15.*) De scrutinio faciendo decrevimus, ut in episcopiis, et ubi conventus est populi, et cleri, et possibilitas permittit, ibi celebretur.

CAP. XCVII. — *De ministerio baptismatis.*

(*Ex concil. Mogunt., cap. 9.*) Baptisterii et catechumenorum ventilata est ratio, ut sacerdotes plenius intelligant qualiter condignis ordinibus efficiant Christianum.

CVIII. — *Quod bigamus vocetur, qui ante A*
matrimonium uxorem, et aliam post baptismum ha-

lecr. Innocentii papæ, cap. 52.) Deinde po-
nendum dici oportet bigamum, cum qui cate-
chizatus habuerit, atque amiserit uxorem, si post
ea fuerit aliam sortitus, eamque primam
quæ novo homini copulata sit: quia illud
sacramentum per baptismi sacramentum cum cæteris
sacramentis sit ablutum, quod cum de una utique di-
vinitate, si tres habuerit in veteri positus homine
erit ei quæ post baptismum quarta est, sic
tantibus prima. Virginis æque nomen acci-
piendum quarto ducta est loco. Quis, oro, istud non
contra Apostoli esse præceptum, qui ait:
Uxor virum oportere fieri sacerdotem? Sed
quod in baptismo totum, quicquid in
matrimonio gestum est, sit solutum. Dicite mihi
quæ vestra loquor, crimina tantum dimittuntur
post baptismum? An et illa quæ secundum Domini
mandata, ac Dei instituta complentur? Uxorem
habere crimen est, aut non est crimen? Si crimen
non præfata venia dixerim, erit auctor in
vobis ut crimina committerentur, in paradiso
pariter eos jungeret, benedixit. Si vero non est
crimen, quia quod Deus junxit, nefas sit crimen ap-
petere Salomon addidit: et enim a Deo præpara-
ta uxor, quomodo creditur inter crimina esse
matrimonium, quod Deo auctore legitur consumma-
tum? An de talium filiis percensetur? Nunquid
matrimonium admittendi in hæreditatis consortio, qui
suscepti sunt, quæ ante baptismum fuit uxor?
Matrimonium appellandi, vel naturales, vel spurii, quia
legitimum matrimonium, nisi illud, ut vobis
diximus, quod post baptismum assumitur? Ipse Do-
minus interrogaretur a Judæis, si liceret dimit-
tere uxorem, atque exponeret fieri non debere, ad-
dicens quod Deus conjunxit, homo non separet.
Quis, oro, e his locutus esse credatur, quæ post bap-
tismum dimittuntur, meminerint hoc, et a Judæis esse
diximus, et Judæis esse responsum. Quæ vero
diximus quæro, si una eademque sit uxor ejus,
quæ ante baptismum, postea sit fidelis, filiosque
quos genuit esse catechumenos, suscepit, ac
fidelios cum fidelis, utrum sint fratres appellandi
post baptismum? Habeant postea defuncto patre cum cæteris
fratribus hæreditatis consortium, quibus filiorum
regeneratio spiritalis creditur abstulisse?
Quis, oro, ita sentire, atque judicare absurdum
matrimonium malum ratio est hoc defendi, et vacua
opinione jactari, quam aliqua auctoritate ro-
gare non possit inter peccata deputari, quod
diximus, et Deus conjunxit? Nunquid si quis
catechumenus virtutibus studuerit, humilitatem se-
cervit, patientiam tenuerit, eleemosynas fece-
rit destinatas qualibet ratione eripuerit, adul-
teraverit, castitatem tenuerit, quæro, si
matrimonium factus fueris, fidelis amittit, quia per
matrimonium totum, quod vetus homo gesserit puta-

tur auferri? Aspiciamus gentilem hominem Cor-
nelium orationibus atque eleemosynis revelationem,
Petrumque ipsum vidisse. Nunquid per baptismum
hæc illi ablata sunt propter quæ ei baptismum esse
concessum videtur? Si ita creditur, mihi credite, non
modicum erratur: quia quicquid bene gestum fue-
rit, et secundum præcepta legalia custoditum non
potest facientibus deperire. Nuptiarum ergo co-
pula, quia Dei mandato perficitur, non potest dici
peccatum, et quod peccatum non est, solvi inter
peccata omnino credi non debet, eritque integrum
æstimare, aboleri non posse prioris nomen uxoris
quod non dimissum sit pro peccato, quod ex Dei
sit voluntate completum.

B CAP. XCIX. — *De episcopis et presbyteris, et diaco-*
nibus rebaptizatis.

(Ex decr. Felicis papæ, cap. 1.) Communis dolor
et generalis est gemitus, quod intra Africam re-
baptizatos etiam episcopos, presbyteros, diaco-
nosque cognovimus. Quæ res sine dubio ad vestræ
quoque pervenit notitiam sanctitatis, qualiter in
Africanis regionibus astutia diaboli sævierit in po-
pulum Christianum, atque in id multiplici deceptione
proruperit, ut non modo vulgus incautum, sed ipsos
quoque in mortis profunda demerserit sacerdotes,
nullus non orbis ingemuit, nulla terra nescivit.
Unde in grandi mœrore positi, dissimulare non pos-
sumus pereuntium atque a nobis exigendarum dis-
crimen animarum. Quapropter competens adhibenda
est talibus medela vulneribus, ne immatura curandi
facilitas, mortifera captis peste nihil prosit, sed se-
gnius tractata perniciæ reatu non legitimæ curationis
involvat pariter saucios et medentes. In primis ita-
que venientis ad vos, et remedium postulantis solli-
cite discutienda est professio, et persona decepti, ut
medela possit congruens exhiberi: et qui satis-
facturus Deo per pœnitentiam rebaptizatum se legi-
time doluerit, utrum ad hoc facinus concurrat, an
impulsus accesserit, requiratur, sciens quod se
decipiat ipse qui fallit, nihilque per nostram facili-
tatem tribunalis excelso judicio derogari, cui illa
sunt rata, quæ pia, quæ vera, quæ justa sunt. Et
aliter necessitatis, aliter tractanda est ratio volun-
tatis. Deterior est autem causa illius, qui forte pre-
tium sollicitatus est, ut periret. Nihil enim intentatum
relinquit inimicus. Cui ne de sua liceat gaudere
captura, succurrendum est irretitis, et contere-
ndus venantis est laqueus, ut infucatis lamentanti-
bus lapsum, tam justitiæ moderatione quam com-
punctione pietatis, ad aulam quam reliquerant, sit
ingressus. Nec pudeat forsitan, aut pigeat, in
dictis jejuniorum, gemituumque temporibus obe-
dire, aut aliis observantiæ salubrioris obtemperare
præceptis: quia humilibus datur gratia, non superbia.
Sit ergo ruinæ suæ dolore prostratus, quisquis in
Christo fieri quærit erectus. Et per dispensationis no-
stræ ministerium, quod vestram sequi convenit cha-
ritatem, nec alicui fas est, vel velle, vel posse trans-
cendere, causas ejus, qui contra apostolicam doctri-

nam, ad iterationem se nimis infaustam baptismatis dedit, vel ejus qui aliquibus argumentis excusandum callide proprium putaverit esse consensum, sacerdotali vigore et humanitate tractemus, ut in eis fides, quæ nisi est una, jam nulla est, adjutorio Domini iudicis ad salutem, sine nostræ properationis offensione, reparatur : quia cum peccatoris a nobis satisfactio protrahitur, non præter nostram laudem atque lætitiâ, mens ejus ad veniam purgatio invenitur. Et ideo memineritis hanc super his nos habere sententiam, ut servata discretione peccantium non eadem cuncti qui lapsi sunt, lance pensentur : quoniam majoris castigationis est exigendus usum, cui domus Domini commissa fuerit disciplina. Ut ergo ab Ecclesiæ summatibus inchoemus, eos quos episcopos, presbyteros, vel diaconos fuisse constiterit, et seu optantes forsitan, seu coactos lavacri illius unici, salutarisque claruit fecisse jacturam, et Christum, quem non solum dona regenerationis, verum etiam gratia præcepti honoris induerant, exuisse, cum constet neminem ad secundam tinctionem venire potuisse, nisi se palam Christianum negaverit, et professus fuerit esse paganum, quod cum generaliter sit in omnibus execrandum, multo magis in episcopis, presbyteris, et diaconibus auditu saltem dictuque probatur horrendum : sed quia idem Dominus, atque Salvator clementissimus est, et neminem vult perire, usque ad exitus sui diem in pœnitentia, si resipiscunt, jacere conveniet, nec orationi non modo fidelium, sed ne catechumenorum quidem omnimodis interesse. Quibus communicatio laica in morte redhibenda est. Quam rem diligentius explorare vel facere pro baptismo sacerdotis cura debet. De clericis autem, et monachis, aut puellis Dei, aut secularibus servari præcipimus hunc tenorem, quem Nicæna synodus circa eos qui lapsi sunt, vel fuerunt, servandum esse constituit, ut scilicet, qui nulla necessitate, nullius rei timore atque periculo, se ut rebaptizaretur hæreticis impie dederunt : si tamen eos ex corde pœniteat, tribus annis inter audientes sint. Septem vero annis subiaceant inter pœnitentes manibus sacerdotum : duobus etiam ad oblationes modis omnibus non sinantur, sed tantummodo popularibus in oratione socientur, nec confundatur Deo colla submittere, quia eum non timuit, abnegare. Quod si, utpote mortales, intra metas præscripti temporis cœperit vitæ finis urgere, subveniendum est imploranti, et seu ab episcopo, qui pœnitentiam dederit, seu ab alio, qui tamen datam esse probaverit, aut similiter a presbytero viaticum abeunti de sæculo non negetur. Pueris autem quibus quod adhuc investes sunt, a puritate vocabulum est, seu clericis, seu laicis, aut etiam similibus puellis, quibus ignorantia suffragatur ætatis, aliquandiu sub manus impositione detentis, reddenda communicatio est, nec eorum expectanda pœnitentia quos excipit a coercitione censura. Quod est a nobis proinde constitutum, ne hi quibus in terreni labe contagii, plus minusve restat ad vitam, dum

adhuc in pœnitentia sunt, pœnitenda forte cogitant. Quod si ante præfinitum pœnitentiæ te despectus a medicis, aut evidentibus mortis periculis, recepta quisquam communionis gratia valescit, servemus in eo quod Nicæni canones naverunt, ut habeatur inter illos, qui in oratione sola communicant, donec impleatur spatium temporis eidem præstitutum. Nec catechumenos, qui sub tali professione baptizati sunt, iterimus : quia non est causa dissimilis, sicut sancti canones ordinarunt, ejus qui quolibet Christum, quem semel confessus est, abjurare per annos inter audientes sint, et postea cœnæ permittantur orare, per manus impositionem communionis catholicæ gratiam recepturi, e sane tantummodo episcopis, presbyteris, diaconibus solo mortis suæ tempore reconciliandum jam diximus : cæteros, id est, sive clericos, sive laicos, seu laicos, sexus utriusque personas violentia et periculis coactos, iterationem baptismatis subiisse constiterit, vel qui aliquo tempore, hujus se facinoris piaculis dixerint nati, in pœnitentia per triennium durare debent, et per manus impositionem ad socium recipi sacramenti, illo per omnia custodiri ex his unquam, qui in qualibet ætate alibi in Ecclesia catholica, aut baptizati, aut rebaptizati sunt, ad ecclesiasticam militiam permittantur accedere. Quibus satis esset, quod in catholicorum numerum sunt recepti, quoniam de suo ordine et communione debetur ferre iudicium, quisquis hoc violaverit : vel qui non removerit eum quem ex ministerio clericale obrepisse cognoverit. Idem vero maxime, et omni cautela est procedendum ne quis fratrum coepiscoporumque nostrorum aut etiam presbyterorum in alterius civitatis diocesi pœnitentem, vel sub manu positum sacerdotis aut eum qui conciliatum se esse dixerit episcopi vel presbyteri testimonio et litteris, parochia presbyter, aut episcopus in civitate, recipiat. Quod aliqua dissimulatione neglectum, contingit etiam clericorum, qui in locis in quibus minus curatum fuerit commorantur. His itaque dispositis, et ad Ecclesiarum vestrarum nostram deliberatione perlatis, parere vos cogimus. Quibus licet ad animarum reparationem nihil videatur, tamen si cui novi aliquid, et quod per nos potuit fuerit revelatum, secundum beatissimum apostolum tacente priore fidenter inspicere, quia Spiritus sanctus ubi vult spirat, maxime sua causa tractatur. Nec nos pigebit audire, qua sunt ommissa non arroganter abnuere, sed sanabiliter ordinare. Datum Iduum Martiarum Dynamio, et Sibidio quartum consulibus.

CAP. C. — *De eo qui per ignorantiam ordinatus antequam baptizetur.*

(*Ex dictis S. Isidori episcopi.*) Si quis per

rantiam ordinatur antequam baptizetur, debent ab eo baptizati baptizari, et ipse non ordinetur, sed Romanus pontifex iudicat non hominem qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat.

CAP. CI. — *De illis qui gratiam sancti Spiritus vendere conantur.*

(*Ex concil. Tribur. cui interfuit rex Arnolphus, cap. 22.*) Dictum est solere in duibusdam locis pro

perceptione chrismatis nummos dari: solere quoque pro baptismo et communione. Hoc symoniacæ hæresis semen detestata est sancta Sinodus, et anathematizavit, et ut de cætero nec pro ordinatione, nec pro chrismate, vel baptismo, vel pro balsamo, nec pro sepultura, vel communione, quicquam exigatur: sed gratis dona Christi, gratuita dispensatione donentur.

FINIS LIBBI QUARTI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI QUINTI.

CAP. I. Quod omne crimen sacrificiis Deo oblatis deleatur, quæque in sacrificiis debent adhiberi quæ rejici.

II. Quod in Eucharistia nec pura aqua nec purum vinum offerri debeat.

III. Ut in sacrificio panis et vinum cum aqua mixtum offeratur.

IV. Ut nihil aliud in sacrificio offeratur nisi panis et vinum aqua mixtum.

V. De passione Domini in consecratione corporis miscenda.

VI. Quæ species ad altare non ad sacrificium sed ad benedictionem simplicem offerantur.

VII. De eadem re.

VIII. Nihil in sacrificio præter quod Dominus statuit offerendum.

IX. Ut presbyteri vas mundum habeant ubi corpus Domini cum diligentia recondatur.

X. Ut presbyter Eucharistiam in promptu habeat.

XI. Tot oblationes quot populo sufficiant offerendas, relictas in crastinum non reservandas.

XII. Oblationes de sabbato in sabbatum innovandas.

XIII. Ut præsentem et præcipiente presbytero, diaconus populum communicet.

XIV. Quod discretio magna esse debeat de perceptione corporis et sanguinis Domini.

XV. De quotidiana perceptione Eucharistiæ.

XVI. De eadem re.

XVII. Laici ter minimum in anno communicent.

XVIII. An Eucharistiam qui semper peccat, semper accipere debeat.

XIX. Quod singulis diebus Dominicis in Quadragesima fideles communicandi sint.

XX. Ut in cœna Domini Eucharistiæ perceptio non negligatur.

XXI. De histrionibus et magis, an communionem cum cæteris fidelibus accipere debeant.

XXII. Quam diu unusquisque ante sacram communionem ab uxore se abstinere debeat.

XXIII. Quod inter catholicos non connumeretur, qui in istis temporibus, Pascha, Pentecoste, Natali Domini non communicaverit.

XXIV. Ut oblatio altaris singulis Dominicis diebus fiat.

XXV. De eadem re.

XXVI. De diaconibus quod presbyteris communionem dare non debeant.

XXVII. De eulogiis populis a presbytero dandis.

XXVIII. Oratio simplex eulogiæ.

XXIX. De pane qui offerendus est.

XXX. De presbyteris qui corpus Dominicum ad deferendum infirmis mulierculis tradunt.

XXXI. Ut defunctis Eucharistia non detur.

XXXII. Ut oblationes in majoribus festis ab omnibus, etc.

XXXIII. Quod ministris altaris supra altare solis communicare liceat.

XXXV. Ut nullus infra presbyterum ordinatus rem a presbytero consecratam alteri porrigat.

XXXV. De illis qui post aliquam degustationem sacrificium acceperint.

XXXVI. Ut presbyter illiteratus Missam celebrare non debeat.

XXXVII. Pro unius oblatione alterius non spernendam.

XXXVIII. Ut dissidentium fratrum oblationes non recipiantur.

XXXIX. Ut refutanda sint eorum dona qui pauperes opprimunt.

XL. De presbyteris immolantibus.

XLI. De eadem re.

XLII. De presbyteris quibus solet dormiendo sæpe semen effluere.

XLIII. De eadem re.

XLIV. De presbyteris villanis si in civitate offerre audeant.

XLV. De eadem re.

XLVI. De illis qui per ebrietatem Eucharistiam evomuerint.

XLVII. De hoc si aliquid de calice sacri sanguinis stillaverit.

XLVIII. De illo qui evomit sacrificium et a canibus consumitur.

XLIX. De eadem re.

L. De Eucharistia inveterata.

LI. De illis qui non bene custodierint corpus et sanguinem Domini.

LII. De eadem re.

LIII. De muliere quæ peperit, ut communicet si voluerit.

Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

WORMACIENSIS ECCLESIAE EPISCOPI

DECRETORUM LIBER QUINTUS

DE SACRAMENTO CORPORIS ET SANGUINIS DOMINI.

ARGUMENTUM LIBRI

Liber hic quæ ad sacramentum Eucharistiæ spectant plenissime tractat, adeo ut nihil quod ad hanc rem attinet requiras.

CAP. I. — *Quod omne crimen sacrificiis Deo oblati deleatur, quæque in sacrificiis debeant adhiberi, quæ rejici.*

(*Ex decretis Julii papæ episcopis per Ægyptum missis.*) Cum omne crimen atque peccatum oblati Deo sacrificiis deleatur, quid de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificii oblatione erratur? Audivimus enim quosdam schismatica ambitione detentos, contra divinos ordines et apostolicas institutiones, lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare. Alios quoque intinctam Eucharistiam populis, pro complemento communionis porrigere. Quosdam etiam non expressum vinum in sacramento Domini calicis offerre, sed oblati uvis populos communicare. Alios vero pannum lineum musto intinctum, per totum annum reservare, et in tempore sacrificii cum aqua partem ejus lavare, et sic offerre. Quod quam sit Evangelicæ atque apostolicæ doctrinæ contrarium, et consuetudini ecclesiasticæ adversum, non difficile ab ipso fonte veritatis probabitur, a quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Cum enim magister Veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, non illis lac, sed panem tantum, et calicem sub hoc sacramento cognoscimus, dedisse. Legitur enim in evangelica veritate: Accepit Jesus panem et calicem, et benedicens dedit discipulis suis. Cesset ergo lac sacrificando offerri, quia manifestum et evidens exemplum Evangelicæ veritatis illuxit, quod præter panem et vinum aliud offerri non liceat. Illud vero quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex evangelio testimonium receperunt, ubi apostolis corpus suum et sanguinem commendavit, seorsum enim panis, et seorsum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illi tantum discipulo, quem intincta bucella magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. Nam quod de expresso botro, id est de uvarum grans populus communicatur valde est omnino confusum, sed si necesse fuerit, botrus in calice comprimatur, et aqua

A misceatur: quia calix Dominicus juxta canonicum præceptum vino et aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice aqua misceatur, Christo populus adunatur, et credentium plebs ei in quem credidit copulatur, et dicitur. Quæ copulatio et conjunctio aquæ et vini miscetur in calice Domini, ut commixtio illius non possit separari. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando botrus solus offertur, in quo vini tantum contentia demonstratur, salutis nostræ sacramentum negligitur, quod per aquam significatur. Non potest calix Domini esse aqua sola, nec vinum nisi utrumque misceatur. Et ideo, quia jam plurima et multiplex majorum emanavit sententia deinceps omnis talis error atque præsumptio debet, ne perversorum inordinata compago veritatis enervet. Et ideo nullum deinceps erit aliud in divinis sacris offerri, nisi juxta quorum sententiam conciliorum, panem tantum et calicem vino et aqua permixtum. De cætero quam præceptum est faciens, tandiu sacrificium cessabit, quandiu legitima pœnitentiæ actione correptus ad gradus sui officium redire non amisit.

CAP. II. — *Quod in Eucharistia nec pura aqua nec purum vinum offerri debeat.*

(*Ex concil. Wormaciensi, cap. 2.*) In Eucharistia non debet pura aqua offerri, ut quidam sobrii causa falluntur, sed vinum cum aqua mixtum et vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio dicitur: Non bibam de hoc genimine vitis, et aquam et vinum, quod post cœnam dabat. Sed de latere aqua cum sanguine egressa, vinum de vera vite ejus vite cum aqua expressum ostendit. Cum magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, panem tantum et calicem sub hoc sacramento præbuisse cognoscimus, ideoque præter panem et vinum cum aqua mixtum aliud offerri non debet. Calix enim Dominicus et aqua commixtus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo quando in calice vino aqua permixta offertur, Christo populus adunatur, et credentium

ei in quem credidit copulatur et jungitur. Quæ copulatio et conjunctio aquæ et vini sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa non possit separari. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Non potest enim calix Domini esse aqua sola aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur.

CAP. III. — *Ut in sacrificio panis et vinum cum aqua mixtum offeratur.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 23.*) Ut in sacramentis corporis et sanguinis Domini nihil amplius offeratur quam quod ipse Dominus dicit, hoc est, panis et vinum aqua mixtum : nec amplius in primitiis offeratur Deo vino et frumento.

CAP. IV. — *Ut nihil aliud in sacrificio offeratur, nisi panis et vinum aqua mixtum.*

(*Ex concil. African., cap. 4.*) Ut in sacramentis corporis et sanguinis Domini nihil amplius offeratur quam quod ipse Dominus tradidit, hoc est, panis et vinum aqua mixtum. Primitiæ vero, ceu mel et lac quod uno die solemnissimo in infantum mysterio solet offerri, quamvis in altari offerantur, suam tamen habeant propriam benedictionem, ut a sacramento corporis Domini et sanguinis distinguantur, nec amplius in primitiis offeratur, quam de uvis et frumentis.

CAP. V. — *De passione Domini in consecratione corporis miscenda.*

(*Ex decr. Alexan. pap. cap. 5.*) In sacramentorum quoque oblationibus, quæ inter Missarum solemnias Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, ut ejus, cujus corpus et sanguis conficitur, passio celebretur, ita ut repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum et vinum aqua permixtum in sacrificio offerantur. Non debet enim, ut a patribus accepimus, et ipsa ratio docet, in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum, quia utrumque ex latere ejus in sua passione profluxisse legitur. Ipsa vero Veritas nos instruit, calicem et panem in sacramento offerre, quando ait : Accipit Jesus panem et benedixit, deditque discipulis suis, dicens : Accipite et manducate, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Similiter, postquam cœnavit, accepit calicem, deditque discipulis suis dicens : Accipite et bibite ex eo omnes, quia hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Crimina enim atque peccata oblatis his Domino sacrificiis delentur. Idcirco et passio ejus in his commemoranda est, qua redempti sumus, et sæpius recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hostiis delectabitur et placabitur Dominus, et peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificiis majus esse potest, quam corpus et sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit : quæ pura conscientia Domino, offerenda est, et pura mente consummanda, atque ab

A omnibus veneranda. Et sicut potior est cæteris : ita potius excoli, et venerari debet.

CAP. VI. — *Quæ species ad altare non ad sacrificandum, sed ad benedictionem simplicem offerantur.*

(*Ex canon. apostol., capite 4.*) Offerri non liceat aliquid ad altare præter novas spicas, et uvas, et oleum ad luminaria, et fabas, et thymiama ad incensum, tempore quo sancta celebratur oblatio.

CAP. VII. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Melch. pap., capite 1.*) Hæc species quas non licet offerre super altare juxta constitutionem apostolorum eorumque successorum, ad domum sacerdotum deferantur, et a sacerdotibus benedicantur, et simplici benedictione benedicta demum a populis sumantur. Fabæ tantum et uvæ, novæ spicæ, et oleum, et odoramenta ad incensum, et cætera quæ apostoli constituerunt super altare offerantur.

CAP. VIII. *Nihil in sacrificio præter quod Dominus statuit offerendum.*

(*Ex canon. apostol., capite 3.*) Si quis episcopus, aut presbyter, præter ordinationem Domini alia quædam in sacrificio offerat, super altare, id est, aut mel, aut lac, aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra constitutionem Domini faciens, deponatur.

CAP. IX. — *Ut presbyteri vas mundum habeant, ubi corpus Domini cum diligentia recondatur.*

(*Ex concil. Turonen., capite 4.*) Ut omnis presbyter habeat pixidem, aut vas tanto sacramento dignum, ubi corpus Dominicum diligenter recondatur, ad viaticum recedentibus a sæculo. Quæ tantum sacra oblatio intincta debet esse in sanguine Christi, ut veraciter presbyter possit dicere infirmo, corpus et sanguis Domini proficiat tibi, etc. Semperque sit super altare obserata propter mures et nefarios homines, et de septimo in septimum diem semper mutetur, id est, illa a presbytero sumatur, et alia, quæ eodem die consecrata est, in locum ejus subrogetur, ne forte diutius reservata, mucida, quod absit, fiat.

CAP. X. — *Ut presbyter Eucharistiam in promptu habeat.*

(*Ex concil. Wormac., cap. 5.*) Ut presbyter semper Eucharistiam habeat paratam, ut quando quis infirmatus fuerit, aut parvulus infirmus fuerit statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

CAP. XI. — *Tot oblationes quot populo sufficiant offerendas, relictas in crastinum non reservandas.*

(*Ex epist. Clementis pa., c. 28.*) Certe tanta in altari holocausta offerentur quanta populo sufficere debeant : quod si remanserit id crastinum non reservetur, sed cum timore et tremore clericorum diligentia consumantur. Qui autem residua corporis Domini, quæ in sacrario relictæ sunt consumunt, non statim ad communes sumendos cibos conveniant, nec putent sanctæ portioni commiscere cibum qui per aqualiculos digestus in secessum emittitur. Si igitur mane Dominica porrigitur, usque ad sextam

jejunent ministri qui eam consumpserint. Et si tertia A vel quarta hora acceperint, jejunent usque ad vesperam. Sic secreta sanctificatione, æterna custodienda sunt sacramenta.

CAP. XII. — *Oblationes de sabbato in sabbatum innovandas.*

(*Ex concilio Aurel., capite 4.*) Illud etiam annectendum videtur, ut oblationes quæ in altari offeruntur, de sabbato in sabbatum semper innoventur: quia panes propositionis qui super mensam Domini ponebantur, a sabbato in sabbatum semper mutabantur, ne diu servati mucidi fiant, et, ut quidam sæviunt, igne concrement. Quod si aliquis diabolo instigante hoc facere præsumpserit, anathema sit.

CAP. XIII. — *Ut præsentem et præcipiente presbytero, B diaconus populum communicet.*

(*Ex concilio Carthag., capite 38.*) Ut diaconus præsentem presbytero Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogit, jussus eroget.

CAP. XIV. — *Quod magna discretio esse debeat de perceptione corporis et sanguinis Domini.*

(*Ex epist. Clementis pa., capite 32.*) In perceptione corporis et sanguinis Domini magna discretio, adhibenda est. Cavendum est enim ne si nimium in longum differatur ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si vero indiscrete accipiatur, timendum est illud quod ait Apostolus: Qui manducat et bibit corpus et sanguinem Domini indigne, judicium sibi manducat et bibit. Juxta ejusdem apostoli vocem, probare se debet homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat, ut videlicet abstinens aliquot diebus ab operibus carnis, et purificans corpus animamque suam præparet se ad percipiendum tantum sacramentum exemplo David, qui, nisi confessus fuerit se abstinuisse ab opere conjugali, ab heri et nudius tertius, nequaquam panes propositionis a sacerdote accepisset.

CAP. XV. — *De quotidiana perceptione Eucharistiæ.*

(*Ex dictis August.*) Quotidie Eucharistiæ communionem percipere, nec laudo, nec vitupero: Omnibus tamen Dominicis diebus communicandum hortor. Si tamen metus in affectu peccandi est, gravari D magis dico Eucharistiæ perceptione quam purificari. Et ideo quamvis quis peccato mordeatur peccandi non habeat de cætero voluntatem, et communicaturus satis faciat lacrymis et orationibus, et confidens de Domini miseratione, accedat ad Eucharistiam intrepidus et securus. Sed hoc de illo dico quem mortalia peccata non gravant.

CAP. XVI. — *De eadem re.*

(*Ex dictis ejusdem ad Januarium.*) Dixit quispiam, non quotidie accipiendam Eucharistiam, alius affirmet quotidie. Faciat unusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neque enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit, Zachæus et ille centurio; quum alter eorum gaudens in domo sua suscepit Domi-

num, alter dixerit: Domine, non sum dignus intres sub tectum meum: ambo Salvatorem Ilicantes, quamvis non uno modo: ambo promiseri, ambo misericordiam consequuti. A valet, quod magna secundum propriam voluntatem in ore cujusque sapiebat.

CAP. XVII. — *Laici ter minimum in anno commu-*

(*Ex epist. Fabii pa., capite 4.*) Ut si non fortius, vel ter laici homines communicent in nisi forte quis majoribus quibuslibet criminibus pediat, id est, in Pascha et Pentecoste, et Domini.

CAP. XVIII. — *An Eucharistiam qui semper semper accipere debeat.*

(*Ex dictis Cyprian. et aliorum sanctorum Pa-*

Sanctus Cyprianus dixit: Eucharistia quotiescunque effunditur sanguis Christi missionem peccatorum effunditur, deo semper, qui semper pecco, deo semper habere: nam. S. Hilarius episcopus dixit: Si tanta ne peccata ut excommunicetur quis, non se debet medicina corporis Domini separare. Unde timendum ne diu abstractus a Christi corpore, alienus rem salute. Nam manifestum est eos vivere, qui ejus attingunt, ipso Domino dicente: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui enim peccare quievit communicare non desinat.

CAP. XIX. — *Quod singulis diebus Dominicis in dragesima fideles communicandi sint.*

(*Ex dictis Silverii pap., capite 3.*) Singulis Dominicis in Quadragesima, præter hos qui communicati sunt, et præter illos qui in publicâ tentia sunt, sacramenta corporis et sanguinis sumenda sunt: et in cæna Domini, in Paschæ, et in die Resurrectionis Domini, et costes, et in Natali Domini, penitus ab o communicandum est.

CAP. XX. — *Ut in cæna Domini Eucharistiæ perceptio non negligatur.*

(*Ex decr. Sotheris pap., cap. 5.*) In cæna Domini a quibusdam perceptio Eucharistiæ negligatur. Quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus exceptis his quibus pro gravibus criminibus tum est, percipienda sit, ecclesiasticus usus monstrat, cum etiam pœnitentes eadem die percipienda corporis et sanguinis Domini sacramenta reconcilientur.

CAP. XXI. — *De histrionibus et magis, si communem cum cæteris fidelibus accipere debeant.*

(*Ex epist. sancti Cyprian. episc. ad Eucratium.*) Cyprianus Eucratio confratri salutem. Pro dilata et reverentia ut ad consulendum me existeret frater charissime, quid mihi videatur de histrionibus illo, qui apud vos constitutus, adhuc in sua dedecore perseverat, et magister et erudiendorum, imo perdendorum puerorum male didicit, cæteris quoque insinuat, an ta communionem cum cæteris Christianis debeant

aut nobiscum communicare: puto nec majestati A
divinæ, nec Evangelicæ disciplinæ congruere, ut pu-
dor et honor Ecclesiæ, tam turpi et infami conta-
gione fœdetur.

CAP. XXII. — *Quandiu unusquisque ante sacram
communione ab uxore se abstinere debeat.*

(*Ex concil. Elibertan., cap. 3.*) Omnis homo ante
sacram communionem a propria uxore abstinere
debet tres, aut quinque, aut septem dies.

CAP. XXIII. — *Quod inter catholicos non connume-
retur, qui in istis tribus temporibus, Pascha, Pen-
tecoste, Natali Domini, non communicat.*

(*Ex canone Agathen.*) Sæculares vero, qui in
Natali Domini, Pascha, et in Pentecoste non com-
municaverint, catholici non credantur, nec inter ca-
tholicos habeantur.

CAP. XXIV. — *Ut oblatio altaris singulis Dominicis
diebus fiat.*

(*Ex decr. Fabii papæ, cap. 5.*) Decernimus ut in
Dominicis omnibus diebus altaris oblatio, ab omnibus
viris, vel mulieribus fiat, tam panis quam vini, ut per
has immolationes a peccatorum suorum fascibus
liberentur.

CAP. XXV. — *De eadem re.*

(*Ex decr. ejusdem, cap. 10.*) Oblationem quoque
et pacem in Ecclesia facere jugiter admoneatur po-
pulus Christianus: quia ipsa oblatio sibi et suis
magnum remedium est animarum, et in ipsa pace
vera unanimitas et concordia demonstratur.

CAP. XXVI. — *De diaconibus quod presbyteris com-
munionem dare non debeant.*

(*Ex Nicæno concilio, cap. 18.*) Pervenit ad magnum,
sanctumque concilium, quod in quibusdam locis et
civitatis presbyteris gratiam sacræ communionis
diaconi porrigant, quod nec regula, nec consuetudo
tradidit, ut ab his qui potestatem non habent offe-
rendi, illi qui offerunt Christi corpus accipiant.
Necnon et illud innotuit, quod quidam diaconi ante
episcopos sacra oblata contingant. Hæc igitur omnia
resecantur, et in sua diaconi mensura permaneant,
scientes quod episcoporum quidem ministri sint,
inferiores autem presbyteris habeantur. Per orbem
ergo post presbyteros gratiam sacræ communionis
accipiant, aut episcopo eis, aut presbytero porri-
gente. Sed nec sedere in medio presbyterorum dia-
conis liceat: quia si hoc fiat, præter regulam et or-
dinem probatur existere. Si quis autem etiam post
has definitiones obedire noluerit, a ministerio cessare
debebit.

CAP. XXVII. — *De eulogiis populo a presbyteris
dandis.*

(*Ex decr. Pii papæ, cap. 4.*) Ut de oblationibus
quæ offeruntur a populo et consecrationi supersunt,
vel de panibus quos offerunt fideles ad Ecclesiam,
vel certe de suis presbyter convenienter partes in-
cisas habeat in vase nitido, ut post Missarum solem-
nia, qui communicare non fuerunt parati, eulogias
omni die Dominico, et in diebus festis inde accipiant,
et illa, unde eulogias presbyter daturus est, ante in
hæc verba benedicat.

CAP. XXVIII. — *Oratio simplex eulogiæ.*

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus,
benedicere digneris hunc panem tua sancta et spiritali
benedictione, ut sit omnibus salus mentis et corporis,
atque contra omnes morbos et universas inimicorum
insidias tutamen. Per Dominum nostrum Jesum
Christum Filium tuum panem vitæ, qui de cœlo
descendit et dat vitam et salutem mundo, et tecum
vivit et regnat. Per, etc.

CAP. XXIX. — *De pane qui offerendus est.*

(*Ex decr. Anitii papæ, cap. 3.*) Panes quos Deo in
sacrificium offertis, aut a vobismetipsis, aut a vestris
pueris coram vobis nitide ac studiose fiant, et dili-
genter observetur, ut panis, et vinum, et aqua, sine
quibus Missæ nequeunt celebrari, mundissime atque
studiose tractentur, et nihil in eis vile, nihil non
probatum inveniatur, juxta illud quod ait Scriptura:
Sit timor Domini vobiscum, et cum diligentia cun-
cta facite.

CAP. XXX. — *De presbyteris qui corpus Dominicum
ad deferendum infirmis mulierculis tradunt.*

(*Ex concil. Remensi, cap. 2.*) Pervenit ad notitiam
nostram, quod quidam presbyteri in tantum parvi-
pendant divina mysteria, ut laico, aut feminæ sa-
crum corpus Domini tradant ad deferendum infir-
mis, et quibus prohibetur, ne sacrarium ingredian-
tur, nec ad altare appropinquent, illis sancta san-
ctorum committuntur. Quod quam sit horribile, quam
detestabile omnium religiosorum animadvertit pru-
dentia. Igitur interdicit per omnia synodus, ne talis
temeraria præsumptio ulterius fiat, sed omnimo-
dis presbyter per semetipsum infirmum communi-
cet. Quod si aliter fecerit, gradus sui periculo sub-
jacebit.

CAP. XXXI. — *Ut defunctis Eucharistia non detur.*

(*Ex concil. Carthag., cap. 6.*) Item placuit, ut
corporibus defunctorum Eucharistia non detur.
Scriptum est enim: Accipite, et edite. Cadavera
autem, nec accipere possunt, nec edere: et nec
jam mortuos homines baptizari faciat presbytero-
rum ignavia.

CAP. XXXII. — *Ut oblationes in majoribus festis ab
omnibus æquanimiter fiant.*

(*Ex concil. Matisen. cap. 50.*) In synodo Mati-
scensi decretum est, ut in omnibus diebus Domini-
cis aliisque festivitibus oblatio ab omnibus, qui
ad Missam convenerint, utriusque sexus offeratur
in Ecclesia, singuli singulas oblationes offerentes,
Finita Missa a presbytero oblationes accipiant. Om-
nis autem qui hanc definitionem per inobedien-
tiam evacuare præsumpserit, anathemate percel-
latur.

CAP. XXXIII. — *Quod ministris altaris supra altare
solis communicare liceat.*

(*Ex concil. Laodicen. cap. 19.*) Solis autem mini-
stris sacro ordini deditis ad altare accedere, et com-
municare liceat.

CAP. XXXIV. — *Ut nullus infra presbyterum ordinatus, rem a presbytero consecratam alteri porrigat.*

(*Ex decr. Silvestr. papæ, cap. 7.*) Nullus acolythorum, vel subdiaconorum rem consecratam a presbytero jam aliis porrigat: quia aliud est minister, aliud adsistens, nisi tantum supportet, quod ei sacerdos imposuerit, ore suo benedictum.

CAP. XXXV. — *De illis qui post aliquam degustationem sacrificium acceperint.*

(*Ex decr. Eutychii papæ, capite 2.*) Qui acceperit sacrificium post cibum, aut post aliquam parvissimam refectionem, nisi pro viatico, pueri tres dies, majores septem, clerici viginti dies pœniteant

CAP. XXXVI. — *Ut presbyter illiteratus Missam celebrare non debeat.*

(*Ex decr. Fabiani papæ, capite 10.*) Sacrificium non est accipiendum de manu sacerdotis, qui orationes, vel lectiones, et reliquas observationes in Missa, secundum ritum implere non posset.

CAP. XXXVII. — *Pro unius oblatione alterius non spernendam.*

(*Eugenii papæ, capite 17.*) Presbyter pro unius oblatione, alterius non spernat.

CAP. XXXVIII. — *Ut dissidentium fratrum oblationes non recipiantur.*

(*Ex concilio Africano, capite 93.*) Oblationes dissidentium fratrum, neque in sacrario, neque in gazophylacio recipiantur.

CAP. XXXIX. — *Ut refutanda sint eorum dona, qui pauperes opprimunt.*

(*Ex eodem, capite 94.*) Eorum, qui pauperes opprimunt, dona a sacerdotibus refutanda.

CAP. XL. — *De presbyteris immolantibus.*

(*Ex concilio Ancyrano, capite 1.*) Presbyteros immolantes, et iterum luctamen adeuntes, si hoc non per illusionem aliquam sed ex veritate fecerunt, nec ante parentes et affectantes, atque suadentes, ut æstimarent quidem tormentis aptari, sed his visu tantum et habitu subjici, hoc placuit honorem quidem propriæ sedis retinere: offerre autem, aut alloqui populum, aut omnino sacerdotalibus fungi officiis non licere.

CAP. XLI. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 12.*) Diaconi similiter, qui immolaverunt, honorem quidem habeant, cessent vero ab omni sacro mysterio, sive a pane, sive a calice offerendo, vel prædicando. Quod si quidam episcoporum conscii sunt laboris eorum, et humilitatis, et mansuetudinis, et voluerint eis aliquid amplius tribuere, vel adimere, penes ipsos erit potestas.

CAP. XLII. — *De presbyteris, quibus solet dormiendo sæpe semen effluere.*

(*Interrogatio August. Anglorum apostoli.*) Si post illusionem, quæ per somnium solet accidere, vel corpus Domini quilibet accipere valeat, vel si sacerdos sit, sacra mysteria celebrare.

CAP. XLIII. — *De eadem re.*

(*Responsio Gregor.*) Et quidem hunc Testamentum veteris legis, sicut in superiori capitulo jam diximus

A pollutum dicit, nisi lotum aqua ei usque ad vesperum intrare Ecclesiam non conceditur. Quod tamen aliter populus spiritalis intelligens, sub eodem intellectu accipiet, quo præfati sumus quia quasi per somnium illuditur, qui tentatus immundicia veris imaginibus in cogitatione inquinatur. Sed lavandus est aqua, ut culpas cogitationis lacrymis abluat, et nisi prius ignis tentationis recesserit, reum se quasi usque ad vesperum cognoscat. Sed est in eadem illusionem necessaria valde discretio, quæ subtiliter pensari debeat, ex qua re accidat menti dormientis. Nam aliquando ex crapula, aliquando ex naturæ superfluitate, vel infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit. Et quidem quum ex naturæ superfluitate, vel infirmitate evenerit, omnimodo hæc illusio non est timenda: qui hanc animus nesciens pertulisse magis dolendus est quam fecisse. Quum vero ultra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde animus aliquem reatum, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi corporis Christi vel missarum solemniam celebrandi, quum fortasse, aut festus dies exigit, aut exhiberi mysterium pro eo quod sacerdos alius in loco deest, ipsa necessitas compellit, mutatis vestibus cantet. Nam si adsunt alii, qui implere mysterium valeant, illusio per crapulam facta a perceptione sacri mysterii prohibere non debet, sed ab immolatione sacri mysterii abstinere, ut arbitror, humiliter debet, si tamen dormientis mentem turpi imaginatione non concusserit. Nam sunt quibus ita plerumque illusio nascitur, ut eorum animus, etiam in somno corporis positus, turpibus imaginationibus non fœdetur. Qua in re unum ibi ostenditur, ipsa mens rea non tamen sit, vel suo iudicio libera: quum se et dormienti corpore nihil meminit vidisse, tamen in vigiliis corporeis meminit in ingluviem cecidisse. Sin vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio dormientis, patet animo reatus suus. Videt enim a qua radice inquinatio illa processerit: quia quod cogitavit sciens, hoc pertulit nesciens. Propterea talem pollutionem, a sacro mysterio eo die abstinere oportet. Sed pensandum est, ipsa cogitatio utrum in suggestionem, hac in delectationem, vel, quod majus est, in peccati consensu ceciderit. Tribus enim modis impletur omne peccatum, videlicet, suggestionem, delectationem, consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum: quia et primam culpam serpens suggestit, Eva, velut caro, delectata est, Adam, vero velut spiritus consecratus. Et necessaria est magna discretio inter suggestionem atque delectationem, inter delectationem atque consensum, iudicem sui præsidere animum. Quum enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nullo peccati delectatio sequatur, peccatum omnino perpetratum non est. Quum vero delectatio caro cæperit, tunc peccatum incipit nasci, si autem etiam ad consensum ex deliberatione consentit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestionem

igitur peccati, si mens est in delectatione, fit nutrimentum, in consensu perfectio. Et sæpe contingit, ut hoc quo malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat: et cum caro delectari sine animo nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur invitus, ut ei ex ratione contradicat; ne consentiat, et tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Unde et ille cœlitus exercitatus præcipuus miles gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Si autem captivus erat minime pugnabat. Quapropter et captivus erat, et pugnabat: igitur legi mentis ejus lex, quæ in membris est, repugnabat. Si autem pugnabat, captivus non erat. Itaque est homo, ut ita dixerim, captivus et liber. Liber ex justitia, captivus ex delectatione quam portat invitus.

CAP. XLIV. — *De presbyteris villanis si in civitate offerre audeant.*

(*Ex concil. Neocæs., cap. 13.*) Presbyteri ruris in ecclesia civitatis episcopo præsentem, vel presbyteris urbis ipsius, offerre non possunt, nec panem sanctificatum dare, calicemque porrigere. Si vero absentes hi fuerint, et ad dandam orationem vocentur, soli dare debent.

CAP. XLV. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Sotheris papæ, cap. 13.*) Presbyteri qui conreligionales non sunt, in ecclesiis, præsentibus episcopis vel presbyteris civitatis, offerre non poterunt, nec panem dare, in oratione autem calicem dabunt. Quod si absentes sunt civitatis sacerdotes, et fuerint invitati in orationem, soli possunt dare.

CAP. XLVI. — *De illis qui per ebrietatem eucharistiam evomuerint.*

(*Ex Pœnitentiali Bedæ.*) Si quis per ebrietatem vel voracitatem eucharistiam evomuerit, XL dies pœniteat: clerici, vel monachi, seu diaconi, XL dies pœniteant, presbyteri, LXX dies, episcopi XC. Si pro infirmitatis causa evomuerit, VII dies pœniteat.

CAP. XLVII. — *De hoc, si aliquid de calice sacri sanguinis stillaverit.*

(*Ex decr. Pii papæ, cap. 3.*) Si vero per negligentiam de calice aliquid stillaverit in terram, lingua-bitur, tabula radetur. Si non fuerit tabula, ut non conculcetur, locus corradetur, et in igne consumetur, et cinis intra altare recondetur, et sacerdos quadraginta dies pœniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister stillam, et tres dies pœniteat. Si per linteum altaris ad aliud stilla pervenerit, quatuor dies pœniteat. Si usque tertium, novem dies. Si usque quartum, quindecim dies: et linteamina quæ tetigerunt stillam tribus minister abluat vicibus, calice subterposito, et aqua ablutionis sumatur, et juxta altare recondatur

A CAP. XLVIII. — *De illo qui evomit sacrificium, et a canibus consumitur.*

(*Ex Pœnitentiali Theod.*) Qui evomuerit sacrificium et a canibus consumitur, annum unum pœniteat: sin autem, quadraginta dies pœniteat. Si in die quando communicaverit sacrificium evomuerit, si ante mediam noctem tres superpositiones faciat. Si post mediam noctem, duas, Si post matutinas unam.

CAP. XLIX. — *De eadem re.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Si vero sacrificium evomuerit, quadraginta dies pœniteat. Si infirmitatis causa, septem dies: si in ignem projicit, centum psalmos cantet: si vero canes lambuerint talem vomitum, centum dies qui evomit, pœniteat.

CAP. L. — *De eucharistia inveterata.*

(*Ex concil. Aurelian., cap. 5.*) Omne sacrificium sordida vetustate perditum, igne comburendum est, et cinis juxta altare sepeliendus.

CAP. LI. — *De illis qui non bene custodierint corpus et sanguinem Domini.*

(*Ex eodem, cap. 6.*) Qui non bene custodierit sacrificium, et mus, vel aliquod aliud animal comederit illud, quadraginta dies pœniteat. Qui autem perdidit illud in ecclesia, aut pars ejus ceciderit, et non inventa fuerit, XXX dies pœniteat. Perfundens aliquid super altare de calice quando offertur, VI dies pœniteat, aut si abundantius, VII dies pœniteat. Qui autem perfundit calicem dum solemnitas missæ celebratur, XL dies pœniteat. Si vero celebrata missa presbyter neglexerit accipere sacrificium, similiter XL dies pœniteat, et qui acceperit sacrificium pollutus nocturno tempore, VII dies. Diaconus obliviscens oblationem offerre donec offeratur linteamen, quando recitantur nomina pausantium, similiter pœniteat. Qui negligentiam erga sacrificium fecerit, ut vermibus consumptum ad nihilum devenerit, III quadragesimas cum pane et aqua pœniteat. Si integrum inventum fuerit, in eo vermis comburatur, et cinis sub altari condatur, et qui neglexerit, quaternis diebus suam negligentiam solvat. Si cum amissione saporis decoloratur sacrificium, XX dies expleantur jejuniis, conglutinatum vero, VII dies qui mersit, pœniteat.

CAP. LII. — *De eadem re.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Si ceciderit sacrificium de manibus offerentis terratenus ut non inveniatur, omne quodcunque inventum fuerit in loco in quo ceciderit comburetur, et cinis ut supra, abscondatur, et cui acciderit medium annum pœniteat. Si vero sacrificium inventum fuerit, locus scopis mundetur, et stramen ut supra, ignetur, et cinis ut supra, recondatur et sacerdos XX dies pœniteat.

CAP. LIII. — *De muliere quæ pœperit, ut communicet si voluerit.*

(*Ex concil. Carthag.*) Mulier enixa, si vult, communionem percipiat

INDEX CAPITULORUM LIBRI SEXTI.

- CAP. 1. Si quis spontanea voluntate homicidium perpetraverit, juxta decreta Melchiadis papæ, et Triburiensis concilii statuta, talem pœnitentiam accipere debet.
2. Quid in primo anno observare debeat.
3. Quid in secundo et tertio anno observare debeat.
4. Quid in reliquis quatuor annis observare debeat.
5. De homicidiis et calumniis episcoporum, et reliquorum ordinum.
6. De eadem re.
7. De eadem re.
8. De interfecto sacerdotum.
9. De presbyteris depositis, et sic occisis.
10. De presbyteris qui sine orario occiduntur.
11. De presbytero interfecto ad quem ejus compositio pertineat.
12. De illis qui per insidias homicidium perpetraverint.
13. Item de homicidio sponte commisso.
14. De eadem re.
15. De homicidio sponte commisso.
16. De eadem re.
17. De illo qui domino suo præcipiente homicidium fecerit.
18. De illo qui servum suum interfecerit.
19. De femina quæ furore zeli ancillam suam verberaverit, et sic perierit.
20. De eadem re.
21. De illis qui in opere necessario casu homicidium perpetraverint.
22. De eadem re.
23. De illis qui in publico bello homicidia committunt.
24. De illis qui de homicidio sunt infamati, si negaverint.
25. De insano si homicidium perpetraverit.
- A 26. De illis qui veneficio homicidia committunt.
27. De illo per cujus delationem aliquis interfectus fuerit.
28. Quod tria genera sint homicidarum.
29. Quod homicidæ ab ecclesiastica communione sint submovendi.
30. De eadem re.
31. De illis quorum consilio homicidia fiunt.
32. De illis qui pro vindicta parentum homicidia committunt.
33. De illo qui propter cupiditatem Judæum interfecerit.
34. De parricidis et fratricidis.
35. De eadem re.
- B 36. De illis qui infantes suos non sponte interficiunt.
37. De illo qui uxorem legitimam sine judicio interfecerit.
38. De eadem re.
39. De eadem re.
40. De eadem re.
41. De uxore mariti mortem conciliante.
42. De hoc, si plures uuum impugnaverint.
43. De vindicta non prohibenda.
44. De illis qui post baptismum capitalem protulerint sententiam.
45. De illis qui in confractioe idolorum occisi fuerint.
46. De eo qui matrem suam occiderit, qualiter pœnitere debeat.
- C 47. Si quis clericus homicidium fecerit, ab ordine cessare debet.
48. De eo, si quis in hostem contra paganos dimicans, interficit captivos Christianos.
49. De eo qui Christianum mancipium seduxerit, et sic vendiderit.

Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

WORMACIENSIS ECCLESIE EPISCOPI

DECRETORUM LIBER SEXTUS

DE HOMICIDIIS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Liber hic de Homicidiis sponte et non sponte commissis, de parricidiis, de fratricidiis, de illis qui uxores legitimas, et seniores suos interficiunt, et de cæde ecclesiasticorum tractat, quæque singulis hisce homicidii generibus sit pœnitentia injungenda, ostendit.

CAP. I. Si quis spontanea voluntate homicidium perpetraverit juxta decreta Melchiadis papæ, et Triburiensis concilii statuta, talem pœnitentiam accipere decet.

(Ex concilio Triburi., capite 4.) In primis, ut licen-

dam non habeat Ecclesiam intrandi, illos proximos, XL dies nudis pedibus incedat, et nullo vehiculo utatur. In laneis vestibibus sit absque femoralibus arma non ferat, et nihil sumat in his quadraginta diebus nisi tantum panem, et salem, et puram bibat aquam. Et nullam communionem cum cæteris Christianis, neque cum alio pœnitente habeat in cibo et potu, antequam quadraginta dies adimpleantur. Et ex cibo quem sumit, nullus alius manducet. Considerata vero personæ qualitate, vel infirmitate, de pomis, vel oleribus seu leguminibus, prout visum

fuert, aliquid pro misericordia indulgeatur, maxime si quis coactus et non sponte homicidium fecerit, et ei omnimodis ex canonica auctoritate interdicitur, ut in his diebus cum nulla femina misceatur, nec ad propriam uxorem accedat, nec cum aliquo homine dormiat. Juxta Ecclesiam sit, ante cujus januas peccata sua defleat diebus et noctibus, et non de loco ad locum pergat, sed in uno loco his quadraginta diebus sit. Et si forte habuerit insidiatores vitæ suæ, interim differatur ei pœnitentia, donec ab episcopo pax ei ab inimicis concedatur, et si in infirmitate detentus fuerit, ita ut non possit digne pœnitere, differatur pœnitentia donec sanitati restituatur. Si autem longa ægitudine detentus fuerit ad sententiam episcopi pertinebit quomodo reum et infirmum sanare disponat. Completis XL diebus aqua lotus vestimenta et calceamenta, accipiat, et capillum incidat.

CAP. II. — *Quid in primo anno observare debeat.*

(*Ex eodem, capite 5.*) In primo anno post quadraginta dies, totum illum annum a vino, medone et mellita cervisia, a carne, et caseo, et pinguibus piscibus abstineat, nisi festis diebus, qui in illo episcopo a cuncto populo celebrantur. Et nisi forte in magno itinere, vel in hoste, vel diu ad Dominicam curtem, vel infirmitate detentus sit, tunc liceat uno denario, vel precio unius denarii, aut tres pauperes pascendo, tertiam feriam, quintam feriam, et sabbatum redimere, ita duntaxat, et una re de tribus utatur. Postquam domum venerit, aut sanitati fuerit restitutus, nullam licentiam habeat redimendi. Completo anni circulo in Ecclesiam introducatur, et pacis osculum ei concedatur.

CAP. III. — *Quid in secundo et tertio anno observare debeat.*

(*Ex eodem, capite 6.*) In secundo et tertio anno similiter jejuset nisi quod tertiam feriam, quintam et sabbatum, potestatem habeat redimendi prætaxato pretio ubicunque est. Cætera diligenter omnia observet ut in primo anno.

CAP. IV. — *Quid in reliquis quatuor annis observare debeat.*

(*Ex eodem, capite 7.*) Quatuor anni deinde restant per quos singulos jejuset tres Quadragesimas. Unam ante Pascha cum cæteris Christianis, abstinendo de vino, medone, mellita cervisia, carne, et sagimine, et ovis, et pinguibus piscibus. Alteram, ante nativitatem sancti Joannis. Si aliquid remanet de quadraginta diebus, post Missam sancti Joannis impleat. Tertiam, ante Natalem Domini jejuset, ut supradictum est. Et in quatuor supradictis annis, tertia, quinta feria, et sabbato, utatur quicquid vult, et secundam, et quartam feriam redimere potest pretio jam supradicto, sextam feriam omnimodis observet in pane et aqua, et nequaquam redimat. His expletis, sacram communionem accipiat.

CAP. V. — *De homicidiis, et calumniis episcoporum, et reliquorum ordinum.*

(*Ex concil. apud Theodonis villam habito, capite 3.*)

A In concilio apud Theodonis villam, ubi interfuerunt XXXII episcopi, Histolphus Moguntiensis archiepiscopus cum suis suffraganeis, Hetti Treverensis archiepiscopus cum suis suffraganeis, Ebo Remensis archiepiscopus cum suis suffraganeis, cum nuntiis reliquorum episcoporum Galliæ et Germaniæ, ob nimiam præsumptionem quorundam tyrannorum in sacerdotes Domini debacchantium, et propter factum quod in Wasconia noviter acciderat de episcopo Joanne, inhoneste et inaudite mordridato decretum est, ut communi consensu et humili devotione supplicarentur auribus principis, si suæ pietati complaceret, ut calumnia in Christi sacerdotes peracta, juxta synodalia determinaretur pleniter statuta, hoc idem episcoporum judicio placeret, si ex toto secundum potestatem eorum posset definiri, id est, ut canonica ferirentur sententia, hi videlicet, qui timorem Domini postponentes, in ministros suos grassare præsumerent. Quod si vero pietati ejus complaceret, juxta capitula regum præcedentium, ubi eorum provisio misericorditer in offensis pecuniæ quantitatem interposuit, pro consolatione sanctæ Ecclesiæ, ut præfatæ res per pecuniam ab imperatoribus sacerdotibus ad defensionem concessam, et per pœnitentiam determinarentur episcoporum judicio, si pietas illius collaudare voluerit, sic definiri eis complaceret. Si quis subdiaconum calumniatus fuerit, vulneraverit, vel debilitaverit, et convaluerit, quinque quadragesimas sine subditis annis pœniteat, et trecentos solidos cum sua compositione, et episcopalibus bannis episcopo componat. Si autem mortuus fuerit, singulas supradictas Quadragesimas cum sequentibus annis pœniteat, et CCCC solidos, cum tripla sui compositione, et episcopalibus bannis triplicibus episcopo componat. Si diaconum calumniatus fuerit, et convaluerit, sex Quadragesimas sine subditis annis pœniteat, et CCCC solidos cum compositione sua et episcopalibus bannis episcopo componat. Si autem mortuus fuerit, singulas supra dictas sex Quadragesimas cum sequentibus annis pœniteat, et DC solidos cum triplici sua compositione, et episcopalibus bannis triplicibus episcopo componat. Si quis presbyterum calumniatus fuerit, et spassaverit, sex Quadragesimas sine subditis annis pœniteat, et DC solidos cum triplici sua compositione, et episcopalibus bannis triplicibus episcopo componat. Si autem mortuus fuerit, duodecim annorum pœnitentia secundum canones ei imponatur, et DCCCC solidos cum triplici compositione sua, et episcopalibus bannis triplicibus componat. Si quis episcopo insidias posuerit, comprehenderit, vel in aliquo dehonestaverit, decem Quadragesimas cum subditis annis pœniteat, et presbyteri occisi triplicem compositionem componat. Si autem casu et non sponte occiditur, cum provincialium episcoporum consilio homicida pœniteat. Si quis autem sponte eum occiderit, carnem non comedat, vinum non bibat cunctis diebus vitæ suæ, cingulam militare deponat, absque spe conjugii in

perpetuum maneat. Aistolphus Moguntiensis archiepiscopus dixit : Si principibus placuerit, aliisque suis fidelibus, rogemus ut collaudetur et subscribatur. Et collaudatum est, et subscriptum est, tam a principe, quam a cæteris omnibus.

CAP. VI. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Triburiensi, capite 1. Capitulum ecclesiast. apud Triburiam a Carolo et primis Galliæ et Germaniæ collaudatum et subscriptum.*) Placuit nobis et fidelibus nostris, ut sicut ab episcopis et reliquis sacerdotibus ac Dei servis, alio anno apud Theodonis villam admoniti fuimus et rogati, ut episcopi et eorum ministri quos Deus suo non humano iudicio reservavit, juxta sanctorum canonum, sanctorumque patrum, ac capitularium præcedentium regum coram positorum statuta, et Dei sacerdotes, eorumque cooperatores, quorum intercessionibus supplicationibus sancta Dei Ecclesia constare videtur, intacti permaneant. Constituimus, ut si quis subdiaconum calumniatus fuerit, et convaluerit, pœnitentia canonica pœniteat, et CCC solidos episcopo componat. Et si mortuus fuerit, juxta id quod canones præcipiunt pœniteat, et CCCC solidos episcopo componat. Si diaconum quis calumniatus fuerit, et convaluerit, pœniteat secundum canones, et CCCC solidos episcopo componat. Si non convaluerit, juxta præcepta synodalia pœniteat, et DC solidos episcopo componat. Si presbyterum quis male tractaverit, et spassaverit, secundum ejus episcopi sententiam pœniteat, et DCCCC solidos episcopo componat. Si autem mortuus fuerit, ut synodus dijudicaverit, pœniteat, et mille CC solidos episcopo componat. Et si quis episcopo insidias posuerit, comprehenderit, vel in aliquo dehonesterit, pœniteat secundum canonum statuta, et presbyteri non occisi triplicem compositionem, cum instillis quæ in superiori capitulo scriptæ, et confirmatæ esse videntur, componat. Si quis per industriam episcopum occiderit, juxta id quod apud Theodonis villam a XXXII episcopis decretum est, et quod ibi a nobis et a primatibus totius Germaniæ, et Galliæ, benigna collaudatione collaudatum est, et subscriptum est, pœniteat, et pecuniam a nobis concessam Ecclesiæ viduatæ persolvat. Et hoc de nostro adjecimus, ut si quis in his supradictis sanctorum canonum nostrique decreti sanctionibus, episcopis inobediens et contumax extiterit, primum canonica sententia ferriatur. Deinde in nostro regno beneficium non habeat, et alodis ejus in bannum mittatur, et si annum unum et diem nostro banno permanserit ad fiscum nostrum redigatur, et captus in exilium religetur, et ibi tam diu custodiatur et constringatur, donec coactus Deo, et sanctæ Ecclesiæ satisfaciatur, quod prius gratis facere noluerat. Et si omnibus vobis complacuerint dicite. Et tertio ab omnibus conclamatum est, placet. Et imperatores, et pene omnes Galliæ et Germaniæ principes subscripserunt, singuli singulas facientes cruces, et Ecclesiasticus ordo Deo et principibus laudes referentes hymnum, Te

A Deum laudamus, decantabant, et sic soluta est synodus.

CAP. VII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 24.*) Qui presbyterum occiderit XII annorum ei pœnitentia secundum canones imponatur aut si negaverit, si liber est, cum LXXII juret. Si autem servus, super duodecim vomeres ferventes se expurget. Convictus noxæ usque ad ultimum vitæ tempus militiæ cingulo careat, et absque spe conjugii maneat.

CAP. VIII. — *De interfecto sacerdotum.*

(*Ex concilio Wormacien., capite 3.*) Qui sacerdotem voluntarie occiderit, carnem non comedat, et vinum non bibat cunctis diebus vitæ suæ. Jejuset usque ad vesperam, exceptis diebus festis atque dominicis; arma non sumat, equum non ascendat, Ecclesiam per quinque annos non ingrediatur, sed ante fores Ecclesiæ stet. Post quinque annos Ecclesiam ingrediatur, nondum vero communicet, sed inter audientes stet. Cum autem fuerit duodecimi anni cursus finitus, communicandi ei licentia concedatur, et equitandi tribuatur remissio. Maneat autem in reliquis observationibus tres dies per hebdomadam, ut perfectius purificari mereatur.

CAP. IX. — *De presbyteris depositis, et sic occisis.*

(*Ex concil. Turonico., cap. 3.*) Nuntiatum est nobis, quod aliqui olim dixerunt se fuisse sacerdotes, et postea degradati pro suis peccatis pœnitentiam agendo, suffragia sanctorum per diversa loca transientes quæsierunt, trucidati sint. Hujusmodi interfecto omnem ecclesiasticam dignitatem denegamus, donec dignam pœnitentiam pro reatu suo secundum iudicium episcoporum exsolvant : quia gravius aliis homicidis pœnitere debent.

CAP. X. — *De presbyteris qui sine orario occiduntur*

(*Ex concilio Tribur., cui interfuit rex Arnolphus cap. 26.*) Ut presbyteri non vadant, nisi stola vel orario induti. Et si in itinere spoliantur, vel vulnerantur, aut occiduntur, non stola vestiti, simplicem emendatione sua solvantur. Si autem cum stola triplici.

CAP. XI. — *De presbytero interfecto, ad quem ejus compositio pertineat.*

(*Ex eodem, cap. 5.*) Presbyteri interfecti compositio episcopo ad cujus parochiam pertinebat, solvatur, ita videlicet, ut medietatem Wirigeldi episcopus utilitatibus Ecclesiæ cui præfuit, tribuat, et alteram medietatem in eleemosynam ejus justè dispertiat, quia nullus nobis ejus hæres proximio videtur, quam ille qui ipsum Domino sociavit.

CAP. XII. — *De illis qui per insidias homicidium perpetraverint.*

(*Ex concil. Nanneten., cap. 2.*) Si quis voluntarie, et per insidias hominem interfecerit, jugi pœnitentiæ se submittat. Et si hoc publice actum constat, si laicus est, a communione orationum quinquennio removeatur. Post quinquennium tantum in orationum communionem recipiatur, non autem offerat, non corpus Domini contingat. In quo perdurans

quatuordecim annis, tunc ad plenam communionem A cum oblationibus recipiatur.

CAP. XIII. — *Item de homicidio sponte commisso.*

(*Ex concil. Ancirano, cap. 21.*) Qui voluntarie homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem jugiter submittant se, perfectionem vero circa vitæ exitum censequantur.

CAP. XIV. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Pariensi., cap. 6.*) Si quis homicidium sponte commiserit, et non violento resistens, sed vim faciens, innocentem et simpliciter gradientem interfecerit, usque ad finem vitæ suæ graviter pœniteat, sic tamen, ut si pœnitentiam bene peregerit, in exitu ei communionis viaticum non negetur.

CAP. XV. — *De homicidio non sponte commisso.*

(*Ex concil. Ancirano, cap. 22.*) De homicidiis non sponte commissis prior quidem definitio, post septennem pœnitentiam, perfectionem consequi præcipit. Secunda vero quinquennii tempus explere.

CAP. XVI. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Nanneten., cap. 2.*) Si quis casu non volens, homicidium perpetraverit, quadraginta dies in pane et aqua pœniteat. Quibus peractis, biennio ab oratione fidelium segregetur, non communicet nec offerat, post biennium in communionem orationis suscipiatur: offerat autem, non tamen communicet. Post quinquennium ad plenam communionem recipiatur, abstinentia ciborum in arbitrio sacerdotis maneat.

CAP. XVII. — *De illo qui domino suo præcipiente homicidium fecerit.*

(*Ex eodem, cap. 25.*) Si quis liber jubente Domino suo servum ejus occiderit, ut homicidium sponte commissum pœniteat.

CAP. XVIII. — *De illo qui servum suum interfecerit.*

(*Ex concil. Agathen., cap. 62.*) Si quis servum proprium, sine conscientia vel judicio judicis occiderit, ut homicidium sponte commissum lugeat.

CAP. XIX. — *De femina quæ furore zeli accensa ancillam suam verberaverit et sic perierit.*

(*Ex concilio Elibertan., capite 5.*) Si qua domina furore zeli accensa, flagellis verberaverit ancillam suam, ita ut infra diem tertium animam cruciatu effundat, eo quod incertum sit voluntate, an casu occiderit: si voluntate, post septem annos, si casu, per quinquennii tempora, acta legitima pœnitentia, ad communionem placuit admitti. Quod si infra tempora constituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

CAP. XX. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Silvestr. papæ.*) Si quis hominem publice pœnitentem interfecerit, ut homicidium sponte commissum dupliciter pœniteat, et nisi in fine non communicet.

CAP. XXI. — *De illis qui in opere necessario casu homicidium perpetraverint.*

(*Ex concilio Wormacien., capite 5.*) Sæpe contingit ut, dum quis operi necessario insistens arborem incidat, aliquis subitus ipsam veniens deprimatur.

Et idcirco, si voluntate vel negligentia incidentis arborem factum est, ut homicida pœnitentiæ debet omnino submitti. Quod non voto, sed incuria illius, non denique sententia contingit, sed dum ille operi necessario fortassis incumberet iste insperatus occurreret sub arbore, et sub ipsa oppressus est, incisor arboris non tenetur pro homicida.

CAP. XXII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Tribur., 17.*) Si duo fratres in sylva arbores succiderint et appropinquante casura unius arboris, frater fratri dixerit cave, et ille fugiens in pressuram arboris inciderit, et mortuus fuerit, vivens frater innocens de sanguine germani dijudicetur.

B CAP. XXIII. — *De illis qui in publico bello homicidia committunt.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 2.*) Oportet autem diligentius eos admonere, qui homicidia in bello perpetrata pro nihilo ducunt, excusantes non ideo necesse habere de singulis facere pœnitentiam, eo quod jussu principum peractum sit, et Dei judicio ita finitum. Scimus enim, quod Dei judicium semper justum est, et nulla reprehensione dignum. Sed tamen oportet eos considerare, qui hanc necem nefariam cupiunt, utrum se coram oculis Dei, quasi innoxios excusare possint, qui propter avaritiam, quæ omnium malorum radix est, et idolorum servituti comparatur, atque propter favorem dominorum suorum temporalium, æternum Dominum contempserunt, et mandata illius spernentes, non casu, sed per industriam homicidium fecerunt. Nam de his legimus, qui homines non sponte interfecerunt. Deum per legislatorem urbes refugii deputasse, ad quas confugientes salvarentur ab ultore sanguinis proximi sui, et non morerentur. Unde in Deuteronomio scriptum est: Hæc erit lex homicidæ, cui vita servanda est: Qui percusserit proximum nesciens, et heri, et nudius tertius nullum contra eum habuisse odium comprobatur, sed abiisse simpliciter cum eo in sylvam ad ligna cædenda, et in succisione lignorum securis fugerit de manu, aut ferrum lapsum de manubrio amicum ejus percusserit et occiderit, hic ad unam urbium supradictarum confugiat et vivat, nec proximus ejus, cujus sanguis effusus est, stimulo doloris percutiat animam ejus. De eo vero qui per industriam aliquem occiderit, in Exodo scriptum est: Si quis de industria, et per insidias occiderit proximum, ab altari meo evelles eum, ut moriatur. Et in Deuteronomio: Si quis odio habens proximum suum insidiatus fuerit vitæ ejus, et surgens, percusserit eum, et mortuus fuerit, effugerit ad unam de supradictis, urbibus, mittent seniores civitatis illius, et rapiant eum de loco refugii, et tradent eum in manus proximi ejus, cujus sanguis effusus est, et moriatur, nec misereberis ejus. Si ergo illum quem Dominus dignum morte esse judicavit reum non esse quis dicit, quomodo contrarius legi Dei non existit, qui hoc quod Deus præcepit, casum esse contendit? Sed inter hæc sciendum est,

quod magna distantia est inter legitimum principem, A et seditiosum tyrannum : inter eum qui subvertere nititur Christiænæ pacis tranquillitatem, et illum qui armis contra iniquitatem certat defendere æquitatem.

CAP. XXIV. — *De illis qui de homicidio sunt infamati, si negaverint.*

(*Ex concilio Turonen., capite 2.*) Ubi manifestari potest quemlibet hominem perpetrasse homicidium secundum canonicam auctoritatem, condignum pœnitentiæ iudicium illi ingeratur. Si autem manifestis indiciis non potest probari eum homicidam esse, nec ipse vult confiteri, omnipotentis Dei iudicio cui omnia occulta manifesta sunt, reservetur : ei tamen indicetur publice a presbytero, quod communione ecclesiastica indignus sit, et ea carere debeat, donec perpetratum crimen confiteatur, et per confessionem, et per pœnitentiam condignam, ab hoc crimine se absolvere certet.

CAP. XXV. — *De insano, si homicidium perpetraverit.*

(*Ex eodem, capite 7.*) Si quis insaniens aliquem occiderit, si ad sanam mentem pervenerit, levior ei pœnitentia imponenda est, quam ei qui sana mente tale quid commiserit. Cui quamvis pœnitentia sit imponenda, quia infirmitas causa peccati fuisse creditur : tantum tamen lenior, quam ei qui sanus aliquem occiderit, quantum inter sanum et insanum et irrationabile a rationabili constat esse discriminis.

CAP. XXVI. — *De illis qui veneficio homicidia committunt.*

(*Ex concilio Eliberit., capite 5.*) Si quis vero veneficio interfecerit alterum, eo quod sine idololatria perficere scelus non potuit, nisi in fine imperitendam non esse illi communionem.

CAP. XXVII. — *De illo per cuius delationem aliquis interfectus fuerit.*

(*Ex eodem, capite 1.*) Delator si quis exstiterit fidelis, et per delationem ejus aliquis fidelium fuerit præscriptus vel interfectus, placuit eum non nisi in fine accipere communionem. Si levior causa fuerit, intra quinquennium accipere communionem poterit. Si catechumenus fuerit, post quinquennii tempora admittatur ad baptismum.

CAP. XXVIII. — *Quod tria genera sint homicidarum.*

(*Ex epistola Clementis papæ, capite 16.*) Homicidarum vero tria genera esse dicebat, et pœnam eorum parilem fore docebat. Sicut enim homicidas interfectores fratrum, ita detractores eorum, eosque odientes, homicidas esse manifestabat. Quia occidit, qui odit fratrem suum : et qui detrahit, pariter homicida esse monstratur. Omnes enim a carnalibus desideriis quæ militant adversus animam abstinere, et bonam eorum conversationem ac innocentem omnibus monstrare rogabat. Ex corde enim cunctos attentius invicem diligere insinabat. Seniores venerari, et juniores diligere, episcopos sacerdotes suos, ac cunctos reliquos Ecclesiæ ministros, atque omnem plebem sibi commissam, verbis et mandatis divinis instruere et armare. Hosque omnes eorum

episcopos tota animi virtute diligere, ut oculos suos, qui oculi sunt illorum, eorum præceptis in omnibus obedire, etiam si ipsi aliter, quod absit, agant quam deceat : memores scilicet illius dominici præcepti : quæ dicunt, facite : quæ autem faciunt, facere nolite.

CAP. XXIX. — *Quod homicidæ ab ecclesiastica communione sint submovendi.*

(*Ex concilio Agathen., capite 10.*) Itaque censuimus homicidas a communione ecclesiastica submovendos, nisi pœnitentiæ satisfactione, admissa crimina diluerint.

CAP. XXX. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Turonico, capite 7.*) Homicidis penitus non communicandum, donec per confessionem pœnitentiæ ipsorum crimina diluantur.

CAP. XXXI. — *De illis quorum consilio homicidia fiunt.*

(*Ex dictis August.*) Periculose se decipiunt, qui existimant eos tantum homicidas esse, qui manibus hominem occidunt, et non potius eos, per quorum consilium, et fraudem, et exhortationem homines extinguuntur. Nam Judæi Dominum nequaquam propriis manibus interfecerunt, sicut scriptum est : Nobis non licet interficere quemquam, sed tamen illis Domini mors imputatur, quia ipsi eum lingua crucifixerunt, dicentes : Crucifige eum. Unde unus Evangelista dicit, Dominum crucifixum esse hora tertia, alius sexta : quia Judæi crucifixerunt eum hora tertia lingua, manibus hora sexta milites. Qui ergo hominem tradit, ille eum interficit, Domino dicente : Majus peccatum habet, qui me tradidit tibi. Unde Psalmista : Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ, linguæ eorum gladius acutus. Subjiciant ergo se pœnitentiæ, quorum consilio sanguis funditur, si veniam promereri voluerint.

CAP. XXXII. — *De illis qui pro vindicta parentum homicidia committunt.*

(*Ex Pœnitentiali Theodor.*) Qui pro vindicta fratris, aut aliorum parentum occiderit hominem, ita pœniteat, ut homicidia sponte commissa, cum ipsa Veritas dicat : Mihi vindictam, et ergo retribuam.

CAP. XXXIII. — *De illo qui propter cupiditatem Judæum interfecerit.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 6.*) Qui odii meditatione vel propter cupiditatem Judæum, vel paganum occiderit, quia imaginem Dei, et spem futuræ conversionis extinxerat, XL dies in pane et aqua pœniteat.

CAP. XXXIV. — *De parricidis et fratricidis.*

(*Ex concilio Tribur., capite 5.*) Statuimus, ut parricidæ et fratricidæ per unius anni circulum ante fores ecclesiæ orantes Domini clementiam perseverent. Completo anni circulo introducantur in ecclesiam, tamen inter audientes, usque dum unius anni spatium finiatur, stent. His itaque peractis, si pœnitentiæ fructus in eis conspicitur, corporis et sanguinis Domini participes fiant, ut non obdarentur desperatione. Carnem non manducant omnibus diebus vitæ illorum, jejunent autem usque ad nonam

quotidie, exceptis festis diebus atque dominicis. Abstineant autem se a vino, medone, atque mellita cervisia, tres dies per hebdomadam. Arma portare non audeant, nisi contra paganos. Et ubicunque ire maluerint, nullo vehiculo deducantur, sed pedibus propriis pergant. Ab uxoribus si habuerint non separentur. Tempus autem hujus pœnitentiæ in episcoporum ponimus arbitrio, ut secundum conversationem illorum, aut extendere, vel minuere valeant.

CAP. XXXV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 11.*) Parricidium autem quam sit detestabile crimen, iudicio facto inter Cain et Abel fratrem suum Dominus ipse ostendit, cum ad Cain parricidam ait: Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ejus, et vagus et profugus eris super terram. In quo etiam posuit signum, ut tremens et gemens et profugus semper viveret, nec auderet uspiam sedes habere quietis. Sed quia modernis temporibus, parricidæ profugi discurrunt per diversa loca, et variis vitiis atque gulæ illecebris deserviunt, melius nobis videtur, ut in uno loco manentes pœnitentia districta semetipsos castigent, si forte a Domini pietate indulgentiam facinoris sui percipere mereantur. Non enim eis licebit ultra militiæ cingulum sumere, et nuptiis atque conjugii copula uti, quia sacri canones hoc eis non consentiunt.

CAP. XXXVI. — *De illis qui infantes suos non sponte interficiunt.*

(*Ex concilio Triburi., capite 21.*) Si quis filium suum non sponte occiderit, juxta homicidia non sponte commissa pœniteat.

CAP. XXXVII. — *De illo qui uxorem legitimam sine iudicio interfecerit.*

(*Ex decr. Pii papæ, capite 26.*) Quicumque propriam uxorem absque lege, vel sine causa et certa probatione interfecerit, aliamque duxerit uxorem, armis depositis publicam agat pœnitentiam. Et si contumax fuerit, et episcopo suo inobediens exstiterit, anathamatizetur, quousque consentiat. Eadem lex erit illi qui seniores suos interfecerit.

CAP. XXXVIII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 1.*) Si maritus uxorem, aut uxor maritum interfecerit, æquum iudicium sit super eos, dicente Domino: non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Et post pauca: Ita, inquit, parvum audietis ut magnum, nec accipietis cujusquam personam, quia Dei iudicium est. Idecirco uterque eorum in hujuscemodi criminis actione si negaverit, pari iudicio examinetur. Si negaverit et non potest vinci manifestis indiciis, si liber est, juret cum duodecim: si servus, ferventi ferro se purget. Sin autem uxor moriens maritum uno vel duobus audientibus de morte ejus inculpaverit, non ideo erit victus, sed si liber est cum LXXII juret; si

A servus, super XII vomeres ferventes se purget. Eadem lex erit marito uxorem accusanti.

CAP. XXXIX. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Elibertan., capite 85.*) Si mulier maritum suum causa fornicationis veneno interfecerit, aut quacunque arte perimere facit, quia dominum et seniores suos occidit, seculum relinquat, et in monasterio pœniteat.

CAP. XL. — *De eadem re.*

(*Epistola Paulini Forojuliensis episcopi ad Heistulfum.*) Admonere te cum lacrymis et multo gemitu curo, fili Heistulfe, si tamen filius dici debeas, qui tam crudeliter infelix homicidium perpetrasti. Nam occidisti uxorem tuam partem corporis tui, legitimo tibi matrimonio sociatam sine causa mortis, non tibi resistentem, non insidiantem quoquo modo vitæ tuæ. Non invenisti eam cum alio viro nefariam rem facientem, sed incitatus a diabolo, impio inflammatus furore, latrocinii more, atrocior et crudelior, omni bestia, eam gladio tuo interemisti. Et nunc post mortem ejus addis iniquitatem super iniquitatem, filiorum tuorum improbe prædo, qui matri non pepercisti, et filios tuos ideo orphanos fecisti, ut superinduceres mortis causam post mortem: et per unum homicidam, et reprobum testem incusare vis mortuam: hoc nec Evangelium, nec ulla divina humanaque lex concedit, ut unius testimonio etiam idoneo, aliquis condemnatur, vel justificetur: quanto magis per istum tam flagitiosum et scelestum, nec illa viva debuit condemnari, nec tu poteris post ejus mortem excusari? Prius causa criminis subtiliter erat investiganda, et tunc si rea fuisset inventa, secundum legis tramitem debuit excipere ultionis vindictam. Nam etsi verum, quod absit, fuisset, sicut ille adulter mentitus est, post VII annos pœnitentia peracta, dimittere eam per approbatam causam poteris si voluisses, occidere eam nullatenus debuisti. Duo consilia proponimus tibi: Accepta tecum deliberatione duorum, elige magis quod placeat, et miserere animæ tuæ. Et tu hic in isto angusto tempore positus, ne sis tu ipse tuimet homicida, et in æternum pereas, relinque hoc malignum sæculum quod te traxit ad tam immanissimum peccati facinus. Ingredere monasterium, humiliare sub manu abbatis, et multorum fratrum precibus adjunctus, observa cuncta simplici animo quæ tibi ab abbate fuerint imperata, si forte ignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis. Istud consilium ut certissima scias levius et salubrius est, ut sub alterius custodia lugeas deffenda peccata. Secundum autem consilium tale est. Arma depone, et cuncta sæcularia negocia dimitte. Carnem et sagimen omnibus diebus vitæ tuæ non comedas, excepto uno die Resurrectionis Domini, et uno die Pentecostes, et uno die Natalis Domini cæteris temporibus in pane et aqua, et interdum leguminibus et oleribus pœniteas: in jejuniis, in vigiliis, et in orationibus, et in eleemosynis persevera omni tempore. Vinum, medonem, et mellitam cervisiam nunquam bibas, nisi in aliis prædi-

ctis tribus diebus. Uxorem ne ducas, concubinam non habeas, adulterium non facias, absque spe conjugii perpetuo permanes. Nunquam te laves in balneo, equum non ascendas, causam tuam et alterius in conventu fidelium non agas, in conviviis lætantium nunquam sedeas, in ecclesia segregatus ab aliis Christianis post ostium humiliter stes, ingredientium et egredientium orationibus suppliciter te commendes, communione sacri corporis et sanguinis Domini cunctis diebus vitæ tuæ indignum te existimes. In ultimo termino vitæ tuæ pro viatico, si observaveris consilium, ut accipias, tibi concedimus. Sunt et alia multa duriora quæ tibi juxta pondus tanti facinoris essent adjicienda : sed si hæc omnia quæ supra misericorditer dicta sunt, perfecto corde Deo auxiliante perfeceris, et custodieris, confidimus de immensa Dei clementia, remissionem tuorum peccatorum habiturum, et secundum boni justique pastoris imperium, resolvat te sancta ecclesia ab hoc vinculo peccati in terris, ut per ipsius gratiam qui eam suo sanguine redemerat, sit solutus in coelis. Sin autem aliter feceris, et sanctæ matris Ecclesiæ salubre consilium despexeris, ipse tibi sis judex, et in laqueo diaboli quo irretitus teneris maneat, sanguisque tuus sit super caput tuum : nos alieni a consortio tuo, et sub indissolubili anathemate permanes, donec Deo et sanctæ Ecclesiæ satisfacias.

CAP. XLI. — *De uxore mariti mortem conciliante.*

(*Ex concilio apud Vermeriam, capite 3.*) Si qua mulier mortem viri sui cum aliis conciliata est, et ipse vir aliquem illorum se defendendo occiderit, et si hoc probare potest ille vir eam ream esse consilii, potest ut nobis videtur, ipsam uxorem dimittere, et si voluerit aliam uxorem accipere, ipsa autem insidiatrix, pœnitentiæ subjecta, absque spe conjugii maneat.

CAP. XLII. — *De hoc, si plures unum impugnaverint.*

(*Ex eodem concilio, capite 98.*) Si quatuor aut quinque homines seu etiam plures, contra unum hominem rixati fuerint, et ab his vulneratus mortuus fuerit, quicumque eorum ei plagam imposuit, secundum statuta canonum ut homicida judicetur, reliqui autem qui eum impugnabant volentes eum interficere, similiter pœniteant. Qui nec eum impugnabant, nec vulnerabant, nec consilio, nec auxilio cooperatores fuerunt, sed tantum adfuerunt, extra noxam sint.

CAP. XLIII. — *De vindicta non prohibenda.*

(*Ex dictis Apostoli Hierony. August. Greg.*) De vindicta non prohibenda in Novo Testamento, Hieronymus de personis dignis ad vindictam ait : Qui percutit malos in eo quod mali sunt, et habet causam interfectionis ut percutiat pessimos, minister Dei est. Item, lex et ministri ejus coerceant inimicos et constringant. Apostolus inquit : Regi quasi præcedenti, et ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Item Hieronymus : Homicidas et sacrilegos punire,

A non est effusio sanguinis. Augustinus ait : Quæ ista est vanitas? Uni parcere et omnes in discrimen adducere? Polluuntur enim omnes uno peccante. Unde et in lege jubetur : Maleficos non patiaris vivere. Unde Propheta : Mortificabant animas quæ non moriuntur. Unde Gregorius : non morientem quippe mortificat, qui justum damnat, et non victurum vivificare nititur, qui reum a supplicio solvere conatur. Helias namque multos affecit morte, propria manu, nece et igne divinitus inspirato. In Novo etiam Testamento Petrus Ananiam et Saphiram terrificè mulctavit.

CAP. XLIV. — *De illis qui post baptismum capitalem protulerunt sententiam.*

(*Ex dictis Innocentii papæ, capite 25.*) Quæsitum est etiam super his qui post baptismum administraverunt, et aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam capitalem protulerunt sententiam. De his nihil legimus a majoribus definitum, meminerant enim a Deo potestates has fuisse concessas, et propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, et Dei ministrum esse datum in hujusmodi vindicem. Quomodo igitur reprehenderent factum, quod ab auctore Deo viderent esse concessum? De his ergo ita ut hactenus servatum est sic habemus, ne aut disciplinam evertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsis autem in ratione reddenda, gesta sua omnia servabuntur.

CAP. XLV. — *De illis qui in confractione idolorum occisi fuerint.*

(*Ex concilio Elibertan., capite 70.*) Si quis idola fregerit, et ibidem occisus fuerit, quia in Evangeliiis scriptum non est, neque invenitur sub apostolis unquam factum, placuit in numerum eum non recipi martyrum.

CAP. XLVI. — *De eo qui matrem suam occiderit qualiter pœnitere debeat.*

(*Ex epistola Nicolai papæ ad Radoldum S. Argenteæ Retensis Ecclesiæ episcopum.*) Nicolaus episcopus servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo Radoldo episcopo sanctæ Argenteæ Retensis Ecclesiæ. Dum universis mundi partibus credentium agmina principis apostolorum liminibus properant, quidam vir nomine Thiothart venit vestræ beatitudinis epistolam gerens, quam nostro contulit præsulatui, cujus paginam perlegentes, matricidam illum esse cognovimus, quo facto multis fletibus lacrymisque profusis, valde doluimus. Idcirco præcipimus et patrum almorum censuris statuimus, ut sub pœnitentiæ jugo permaneat, ita ut unum per annum Ecclesiam non ingrediatur, sed ante fores basilicæ orans ac deprecans Deum perseveret, qualiter tanto eripiatur piaculo. Completo vero anni circulo introeundi in Ecclesiam licentiam habeat, tamen inter audientes stet, et nondum communicet. Completis autem trium annorum circulis, sacre communionis illi gratia concedatur. Oblationes vero non offerat, nisi postquam aliorum septem annorum curricula expleantur. In his autem omnibus annis atque temporibus carnem non man-

ducat, nec vinum bibere præsumat, exceptis festis diebus atque Dominicis, et a Pascha usque Pentecostes, et quocumque ire voluerit, nullo vehiculo deducatur, sed pedibus proficiscatur, arma non sumat nisi contra paganos. Jejunet autem tres dies per hebdomadam usque ad vesperum. A propria quidem ac legitima sua conjuge non separetur, ne fornicationis voragine corruat, quod ne fiat optamus. Si autem ante trium annorum cursum finis vitæ illius appropinquaverit, corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi particeps fiat: sin autem, ut supra statuimus efficiatur, tamen si illius conversationem et lacrymarum fontem in omnibus videritis floridis actionibus et optimis operibus pululare, humanius circa eum vestra sollicitudo pervigil appareat, mitisque omnibus demonstratur. Optamus vos in Christo bene valere.

CAP. XLVII. — *Si quis clericus homicidium fecerit, ab ordine cessare debet.*

(*Ex concilio Triburiensi, cui interfuit rex Arnolphus, capite 11.*) Si quis clericus, quamvis nimium coactus, homicidium fecerit, sive sit presbyter, sive diaconus, deponatur. Legimus in canonibus apostolorum, quod episcopus, presbyter aut diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus est, deponatur: quanto magis is qui hoc immane scelus fecerit, ab ordine cessare debet? Qui enim Christum sequi desiderat, debet sicut ipse ambulavit et ipse ambulare. Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum percuteretur, non repercutiebat: cum pro nobis pateretur, non comminabatur. Et ipse in Evangelio suo præcepit: Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe illi et alteram. Non enim de-

benus occidere, cum Dominus dicat: Audistis quia dictum est antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit iudicio: ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio; nec malum pro malo reddere, sed sicut Apostolus Romanis scribens, ait: Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. Si quis clericorum præsens erit ubi homicidium factum fuerit, et neque consensu, neque consultu, nec in aliquo homicidii reatu pollatus esse convincitur, nihil ei obsit quin consecratus in gradu permaneat. Non consecratus, si alias dignus sit, promotus accedat.

CAP. XLVIII. — *De eo si quis in hostem contra paganos dimicans interficit Christianos captivos.*

B (*Ex eodem concilio cui interfuit rex Arnolphus, cap. 34.*) Sæpe fit victoria Christianorum, victa est pars paganorum. Quare una cum interfectis paganis perempti fuerint Christiani captivi a barbaris, quia in impetu belli nequeunt distingui, idcirco justum decernentes statuimus, cum interfectis misericordius agendum, ita ut, XL diebus pœnitentiæ indulgentius transactis, penes episcopum sit auctoritas et potestas ut perpendat culpam, agat indulgentiam.

CAP. XLIX. — *De eo qui Christianum mancipium seduxerit et sic vendiderit.*

C (*Ex concilio apud Confluentiam cui interfuit Henricus, et Carolus, reges, capite 7.*) Item interrogatum est quid de eo faciendum sit, qui Christianum hominem seduxerit et sic vendiderit. Responsumque est ab omnibus, homicidii reatum ipsum hominem sibi contrahere.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI SEPTIMI.

- CAP. 1. Quod infames vocentur qui ex consanguineis nascuntur.
 2. Quod nulli liceat de propria cognatione uxorem ducere.
 3. De incestuosis.
 4. De eadem re.
 5. De eadem re.
 6. Ne aliquis fidelium ad propinquam sanguinis sui accedat.
 7. Quod æqualiter non conjungendus sit in matrimonio vir suis consanguineis et uxoris.
 8. Quod uno modo parentela viri et mulieris in conjunctione consideranda sit.
 9. In quo geniculo abstinendum sit.
 10. In quo ramusculo consanguinitatis legitima connubia fieri possint.
 11. Quod consanguinitas usque ad septimum geniculum conservari debeat.
 12. De eadem re.
 13. De eadem re.
 14. De eadem re.

15. De eadem re.
 16. De eadem re.
 17. Ut duobus vel tribus testibus testimonia dicentibus consanguinei separentur.
 18. De eadem re.
 19. Quid sauctus Gregorius Augustino Anglorum prædicatori propter teneritatem novæ fidei permiserit.
 20. Quod sanctus Gregorius hoc Anglorum genti specialiter non generaliter permiserit.
 21. Quod extranei, nisi ex necessario, discidium inter consanguineos facere non debeant.
 22. De eadem re.
 23. De eadem re.
 24. De eadem re.
 25. Sacramentum de parentela, quomodo inquirendum sit.
 26. Juramentum testium.
 27. Sacramentum de incestuoso discidio.
 28. Hæc capitula de septem gradibus consanguinitatis sanctus Isidorus diligenti inquisitione descri-

pserat, et in figura inferius depicta apertius ordi-
naverat.

Capitulum L de septem gradibus.

Capitulum 2.	∴	
Capitulum 3.	∴	,,
Capitulum 4.		
Capitulum. 5	∴	∴

A Capitulum 6.

Capitulum 7.

29. De incestuosis qui admonitiones sacerdotum contemnunt.

30. Quod infra sextam generationem conjugia non fiant.

Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

WORMACIENSIS ECCLESIAE EPISCOPI

DECRETORUM LIBER SEPTIMUS

DE INCESTU

ARGUMENTUM LIBRI.

Libro hoc de incesta consanguinitatis copulatione agitur, et in quo gradu coire dirimique conjugia debeant, quæque pro ratione delicti incesto pollutis pœnitentia injungi debeat, ostenditur.

CAP. I. — *Quod infames vocentur qui ex consanguineis nascuntur.*

(*Ex epist. Calist. papæ fratribus per Galliam constitutis missa, capite 1.*) Conjunctiones autem consanguineorum fieri prohibete, quia eas et divinæ leges et sæculi prohibent. Leges ergo divinæ, hæc agentes, et eos qui ex eis prodeunt non solum ejiciunt, sed et maledictos appellant. Leges vero sæculi infames tales vocant, et ab hæreditate repellunt. Nos vero sequentes patres nostros infamia eos notamus, et infames esse censemus: quia infamiæ maculis aspersi sunt, nec eos quos leges sæculi rejiciunt, nos in testimonium suscipere debemus. Eos autem consanguineos dicimus, quos divinæ et sæculi leges consanguineos appellant, et in hæreditatem suscipiunt, nec repellere possunt. Talium enim conjunctiones, nec legitimæ sunt nec permanere possunt, sed sunt repellendæ. Quisquis ergo non est legitime conjunctus, vel absque dotali titulo et sine benedictione sacerdotis constat esse copulatus, sacerdotes vel legitime conjunctos criminari, vel in eos testificari minime potest: quoniam omnis incesti macula pollutus infamis est, et accusare supradictos non permittitur. Non solum ergo hi rejiciendi sunt, et infames efficiuntur, sed etiam omnes eis consentientes.

CAP. II. — *Quod nulli liceat de propria cognatione uxorem ducere.*

(*Ex concilio Wormac. capite 2.*) In copulatione fidelium generationum numerum non definimus, sed id statuimus, ut nulli liceat Christiano de propria consanguinitate seu cognatione uxorem accipere,

B usque dum generatio recordatur, cognoscitur, aut memoria retinetur.

CAP. III. — *De incestuosis.*

(*Ex concilio Hilerdensi, capite 10.*) De his qui se incesta pollutione commaculant, placuit ut quousque in ipso detestando et illicito carnis contubernio perseverant, usque ad missam tantum catechumenorum in ecclesia admittantur. Cum quibus etiam nec cibum sumere ulli Christianorum, sicut Apostolus jussit, oportet.

CAP. IV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Agathens., capite 8.*) De incestis conjunctionibus nihil prorsus veniæ reservamus nisi cum adulterium separatione sanaverint. Et si sanare noluerint, anathematizentur.

CAP. V. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Aurelian., capite 1.*) Incestuosi, dum in ipso detestando atque nefando scelere manent, non inter fideles Christianos, sed inter gentiles aut catechumenos habeantur, id est, cum Christianis non sumant potum, non cibum, sed soli hoc faciant; non osculentur aut salutentur ab eis. Sed si suis sacerdotibus inobedientes exstiterint, et a tam nefando scelere se segregare atque ad publicam pœnitentiam redire noluerint, inter eos habeantur qui spiritu periclitantur immundo, vel etiam inter eos de quibus per se Veritas ait: Si te non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Et si alter eorum morte præventus fuerit, alter quandiu vivat graviter pœniteat, et sine spe conjugii maneat.

CAP. VI. — *Ne aliquis fidelium ad propinquam sanguinis sui accedat.*

(*Ex concilio Toletan. II, capite 5.*) Nam et hæc salubriter præcavenda sancimus, ne quis fidelium

propinquam sanguinis sui, usquequo affinitatis liniamenta successione generis cognoscit, in matrimonio sibi desideret copulari, quoniam scriptum est : Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus. Et iterum : Anima quæ fecerit quidpiam ex istis, peribit de medio populi sui. Sane quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris conjugii libertatem.

CAP. VII. — *Quod æqualiter non jungendus sit in matrimonio vir suis consanguineis, et uxoris.*

(*Ex decretis Julii papæ.*) Æqualiter vir non jungatur in matrimonio consanguineis suis, et consanguineis uxoris suæ.

CAP. VIII. — *Quod uno modo parentela viri et mulieris in conjunctione consideranda sit.*

(*Ex concilio Matisen., capite 3.*) Sane consanguinitas quæ in proprio viro observanda est, hæc nimirum in uxoris parentela de lege nuptiarum custodienda est : quia constat eos duos fuisse in carne una, communis illis utraque parentela esse credenda est, sicut scriptum est : Erunt duo in carne una.

CAP. IX. — *In quo geniculo abstinendum sit.*

(*Ex dictis sancti Isidori.*) Isidorus in Etymologiis suis usque ad septimam generationem consanguinitatis abstinendum, et sic legitimo connubio conjungendum asseruit. Inde reor eum fecisse, quod genealogiæ seriem retexens, quousque ordinem numerandi perducere posset, eo cognitionem sanguinis servandam æstimavit. Sicque ad invocationem generis et amicitiae jus confirmandum, redire ad connubium sancivit, quando jam cognationis ordo numerari desinit.

CAP. X. — *In qua ramusculo consanguinitatis legitima connubia fieri possint.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Beatus Isidorus de consanguinitate sic loquitur : Cujus series septem gradibus dirimitur, hoc modo : Filius et filia, quod est frater et soror, sit ipse truncus. Illis seorsum sejunctis, ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi, nepos et neptis, primus : pronepos et proneptis, secundus : abnepos et abneptis, tertius : adnepos et adneptis, quartus : trinepos et trineptis, quintus : et trinepotis nepos et trinepotis neptis, sextus. Hæc consanguinitas, dum se paulatim in propaginum ordinibus dirimens, usque ad ultimum gradum sese subtraxerit, et propinquitas esse desierit, tunc primum lex in matrimonii vinculum recipietur, et quodammodo revocabit fugientem. Ideo autem usque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est, ut sicut in sex ætatibus mundi generatio et hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminetur.

CAP. XI. — *Quod consanguinitas usque ad septimum geniculum conservari debeat.*

(*Ex epist. Gregorii papæ episcopis Galliæ missa.*) Progeniem suam unumquemque ad septimam observare decernimus generationem, et quandiu se agnoscent affinitate propinquos, ad conjugalem copulam

A accedere denegamus. Quod si fecerint, separentur.

CAP. XII. — *De eadem re.*

(*Ex concil. apud Theodonis villam habito cap. 8.*) Nullus fidelium usque ad affinitatis lineam, id est usque in septimam progeniem, consanguineam suam ducat uxorem, vel eam quoque modo incesti macula polluat. Si quis vero hoc temere præsumpserit, ut incestum luat, ac publice, juxta canonicos gradus pœniteat.

CAP. XIII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Lugdun., cap. 10.*) Nulli ex propinquitate sui sanguinis usque ad septimum gradum uxores ducant, neque sine benedictione sacerdotis. Qui ante innupti erant, a sacerdote benedicti nubere audeant.

CAP. XIV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Aurelian., cap. 10.*) Nullum in utroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis, vel uxoris, usque in septimi generis gradum uxorem ducere, vel incesti macula commaculari.

CAP. XV. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Agrippin., cap. 6.*) In septem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur, ultra quos nec affinitas invenitur, nec successio potest amplius prærogari.

CAP. XVI. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Meldensi, cap. 7.*) De affinitate namque sanguinis per gradus cognationis, placuit usque ad septimam generationem observare : nam et hæreditas rerum per legales definitiones sancit usque ad septimum gradum prætere hæredum successionem : non enim succederent, nisi ei de propagine cognationis deberetur.

CAP. XVII. — *Ut duobus vel tribus testibus testimonium dicentibus consanguinei separentur.*

(*Ex concil. Hilerdensi, cap. 20.*) Ut omnis controversia, quæ de ecclesiasticis rebus fit, secundum divinam legem sub duobus vel tribus testibus terminetur. Testis est Dominus, cum dixit : Non unus stet contra alium, sed in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

CAP. XVIII. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Cabillon., cap. 5.*) Contradicimus quoque ut in quarta, vel quinta, sextaque generatione, nullus amplius conjugio copuletur. Ubi autem post interdictum factum fuerit inventum, separetur.

CAP. XIX. — *Quid sanctus Gregorius Augustino Anglorum prædicatori propter teneritatem novæ fidei permiserit.*

(*Ex epist. Joannis Constantinop. episcopi ad Felicem episcopum Siciliae.*) Gregorius papa requisitus ab Augustino Anglorum gentis episcopo quota generatione fideles debeant copulari, dispensatorie sic rescribit : Quædam lex in Romana republica permittit ut sive frater et soror, seu duorum fratrum germanorum vel duarum sororum filius et filia misceantur : sicut experimento didicimus, ex tali conjugio sobolem non posse succrescere. Unde ne-

cesse est ut jam quarta vel quinta generatio fidelium licenter sibi jungantur. A CAP. XXV. — *Sacramentum de parentela inquirendum sit.*

CAP. XX. — *Quod sanctus Gregorius hoc Anglorum genti specialiter, non generaliter permiserit.*

(*Item idem Joan. dicit.*) Verum post multum temporis a Felice Mesenæ Siciliæ præsule requisitus, utrum Augustino Gregorius scripsit ut Anglorum quarta generatione contracta matrimonia minime solverentur, humillimus Pater Gregorius inter cætera talem dedit rationem : Quod scripsi Augustino Anglorum gentis episcopo, alumno videlicet ut recorderis tuo, de consanguinitatis conjunctione, ipsi et Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne a bono quod cœperat metuendo austeriora recederet, specialiter, et non generaliter certissime scripsisse me cognoscas. Unde et mihi omnis Romana civitas testis existit, nec ea intentione hæc illis scripsi mandata, ut postquam firma radice in fide fuerint solidati, si infra propriam consanguinitatem inventi fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est usque ad septimam generationem jungantur : sed quod adhuc illis neophytis existentibus eis primum illicita consentire, et eos verbis ac exemplis instruere, et quæ post de talibus egerint, rationabiliter et fideliter excludere oporteret. Nam juxta Apostolum qui ait : Lac dedi vobis potum non escam, ista illis modo, non posteris, ut præfixum est, temporibus tenenda indulsumus, ne bonum quod infirma adhuc radice plantatum erat, exureretur sed aliquantum firmaretur, et usque ad perfectionem custodiretur. Hæc ego ergo Joannes idcirco perstringenda curavi, ut hi qui occasione novæ dispensationis illicita matrimonia contra hunc eruditissimum virum causantur, non generaliter quartæ generationis copulam censuisse, imò venialiter.

CAP. XXI. — *Quod extranei, nisi ex necessario, discrimen inter consanguineos facere non debeant.*

(*Ex decr. Fabiani papæ, cap. 8.*) Consanguineos extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in synodo computet, sed propinqui ad quorum notam pertinet, id est, pater, mater, frater, soror, patruus, avunculus, amita, matertera, et eorum procreatio. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus et veracioribus quibus eadem propinquitas nota sit, episcopus canonice perquirat : et si inventa propinquitas fuerit, separentur.

CAP. XXII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Romano Gregor.*) Si quis neptem suam in conjugium duxerit, anathema sit.

CAP. XXIII. — *De eadem re.*

(*Ejusdem Gregor.*) Si quis consobrinam in conjugium duxerit, anathema sit.

CAP. XXIV. — *De eadem re.*

(*Item ejusdem Gregor.*) Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, in conjugium duxerit, anathema sit.

De ista parentela quam dicunt esse i N. et istam ejus conjugem N. quidquid in audisti a tuis vicinis, aut a tuis antiquioribus pinquis, quod tu per nullum ingenium, nisi amore, nec propter timorem aut per aut per consanguinitatem celabis episcopo aut ejus missum, cui hoc inquirere jusse docunque te ex hoc interrogaverit, sic te vet, et istæ sanctorum reliquiæ.

CAP. XXVI. — *Juramentum testium*

Istud sacramentum quod iste juravit parentela, quæ inter illum N. et ejus conjugem computatur, quod tu illud observabis in sapis, aut audisti, sic te Deus adjuvet.

CAP. XXVII. — *Sacramentum de incestuosis*

Ab isto die in antea quod tu per nullum te sociabis huic tuæ conguineæ N. contra legem et rectam Christianitatem tertium et incestum perpetrasti, nec in co in adulterio illam tibi sociabis, nec cum illam mensam manducabis et bibes, aut sub manebis, nisi forte in ecclesia aut in aliquo loco, ubi nulla mala suspicio possit esse coram testibus idoneis pro certa necessitate colloquamini. Nec conjugem accipies, post peractam pœnitentiam tibi licentia dabitur ab episcopo tuo, aut ejus misso, sic te Deus et istæ sanctorum reliquiæ.

CAP. XXVIII. — *Hæc capitula de septem gradibus consanguinitatis sanctus Isidorus diligenti in descripserat, et in figura inferius depicta ordinaverat.*

CAPITULUM 1 DE 7 GRADIBUS.

(*Isidor. de 7 gradibus consanguinitatis*) gradu superiori linea continentur pater, mater, filius, filia, quibusque nullæ junguntur.

CAPITULUM 2.

Secundo gradu continentur superioribus lineis avia : inferioribus, nepos, neptis. In transverso, soror, quæ personæ duplicantur. Avus enim tam ex patre, quam ex matre accipiuntur personæ sequentibus quoque gradibus similibus substantia earum, quæ in quo gradu subsistentibus ordine duplicantur. Istæ personæ in secundo gradu ideo duplices appellantur, quia duo avi, et est, et maternus. Item duo genera nepotum sive ex filio, sive ex filia procreati. Frater ex transverso veniunt, id est, aut frater patris, aut frater matris; quia aut patruus, aut avunculus. Qui et ipsi hoc ordine duplicantur.

CAPITULUM 3.

Tertio gradu veniunt supra, proavus, infra pronepos, proneptis : ex obliquo, fratrisque filius, vel filia. Patruus, amita

patris frater, et soror. Avunculus, matertera, ma- A
tris frater, et soror.

CAPITULUM 4.

Quarto gradu veniunt supra, abavus, abavia :
infra abnepos, abneptis : ex obliquo fratris et so-
roris, nepos, neptis, patruelis, soror patruelis, id
est, patrum filius, vel filia. Consobrinus, consobrina,
id est, avunculi et materteræ filius, vel filia. Ami-
tinus, amitina, id est, amitæ filius, vel filia. Itemque
consobrini : quia ex duabus sororibus nascuntur.
Quibus accrescit patruus magnus, amita magna, id
est, avi paterni frater et soror. Avunculus magnus,
matertera magna, id est, aviæ tam paternæ, quam
maternæ, frater et soror.

CAPITULUM 5.

Quinto gradu veniunt supra quidem atavus, ata-
via : infra adnepos, adneptis : ex obliquo fratris et
sororis, pronepos, proneptis : fratres patruelis,
sorores patruelis : amitini, amitinae : consobrini,
consobrinae filius, vel filia, proprius consobrinus,
consobrina, id est, patrum magni, amitæ magnæ,
avunculi magni, materteræ magnæ filius, vel filia.
Quibus accrescunt propatruus, proamita. Hi sunt
proavi materni frater et soror, proavunculus, pro-
matertera. Hi sunt proaviæ paternæ, maternæque
frater et soror, proavique materni. Hæc species, nec
aliis gradibus quam scripta est, nec aliis vocabulis
declarari potest.

CAPITULUM 6.

Sexto gradu veniunt supra tritavus, tritavia : in-
fra trinepos, trineptis : ex obliquo fratris et sororis,
abnepos abneptis, fratres patruelis, sorores patruelis.
Amitini amitinae, consobrini consobrinae. Patrum
magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ
magnæ. Nepos neptis prioris consobrini filius
vel filia, qui consobrini appellantur. Quibus ex latere
accrescunt propatrum, proamita : proavunculi, pro-
materteræ filius, vel filia, adpatruus, adamita. Hi
sunt abavi paterni frater et soror, abavunculus, ab-
matertera. Hi sunt abaviæ paternæ maternæque
frater et soror, abavique materni. Hæc quoque
explanari amplius non possunt, quam auctor ipse
disseruit.

CAPITULUM 7.

Septimo gradu, qui sunt cognati recta linea, su-
pra infraque pro propriis nominibus non appellan-
tur, sex ex transversa linea continentur fratris
sororis adnepos adneptis, consobrini filii, filiaque
successionis. Idcirco gradus septem constituti sunt :
qui ulterius per rerum naturam, nec nomina inve-
niri, nec vita succedentibus prorogari potest. In
his septem gradibus omnia propinquitatum nomina
continentur, ultra quos affinitas inveniri, nec successio
potest amplius propagari.

CAP. XXIX. — *De incestuosis qui admonitiones sacer-
dotum contemnunt.*

B (*Ex concilio Turon., capite 1.*) Incestuosi, parricidæ,
homicidæ, multi apud nos, proh dolor! repe-
rinntur : sed aliqui ex illis sacerdotum nolunt
admonitionibus aurem accommodare, volentes in
pristinis perdurare criminibus : quos oportet per
sæcularis potentia disciplinam a tam prava consue-
tudine coerceri, qui per salutifera sacerdotum mo-
nita noluerunt revocari.

CAP. XXX. — *Quod infra sextam generationem con-
jugia non fiant.*

C (*Ex concilio apud Confluentiam cui interfuit Hen-
ricus, et Carolus, reges, capite 1.*) Anno Dominicæ
incarnationis DCCCCXXII, apud Confluentiam jussu
venerabilium principum Caroli videlicet, et Henrici
regum reverendissimorum, congregati sunt episcopi
numero VIII : Hermannus Agrippinensis archiepis-
copus, Herigerus Moguntiensis archiepis-
copus, Thiedo Wirceburgensis episcopus, Luittharius Mindanensis
episcopus, Doto Osneburgensis episcopus, Richgou-
wo Wormaciensis episcopus, Richwinus Strazbur-
gensis episcopus, Unwano Padebrunensis episco-
pus, cum abbatibus aliisque sacri ordinis viris
quamplurimis. Cap. 1. Qui, ipso cooperante et sen-
tentias eorum confirmante Domino nostro Jesu
Christo, in synodali residentibus conventu multa uti-
lia ac sanctæ Dei Ecclesiæ profutura saluberrimo
tractantes consilio inter cætera quæ statuerunt, hoc
maxime necessarium, et instanti, proh dolor! tem-
pore per abusionem frequentissimum cognationis
incestum, summa cautela vitandum firmaverunt :
hoc est, ne ullus Christianus infra sextam genera-
tionem nuptias copulare præsumat.

12. De virginibus necdum velatis, quæ tamen in proposito virginali se simulaverant permanere.
13. De sanctimonialibus si a proposito sacro devierint.
14. De eadem re.
15. Quo tempore sacrum velamen sacris virginibus imponi debeat.
16. De eadem re.
17. De sanctimonialibus, quæ alias velare præsumunt.
18. De virginibus, qua ætate velari debeant.
19. Quod desponsatam puellam alii viro non sit licitum dare, monasterium autem licet eligere, si vult.
20. Ut aliquis incognitus non cito in monasterio monachorum recipiatur.
21. De clericis qui monachorum propositum appetunt.
22. De virginibus sacris, quæ propter districtiorem vitam ad aliud monasterium ire disposuerint.
23. Quo vestitu virgines ad consecrationem venire debeant.
24. Ut præter scientiam domini sui servus non efficiatur monachus.
25. De illo qui servum alienum causa religionis docet contemnere dominum suum.
26. De fugitivis clericis.
27. De sæcularibus, si se semel per religionem tonderint, et post laici efficiuntur.
28. Ut servus in monasterium non recipiatur nesciente domino suo.
29. De monachis ac monachabus qui se sacrilega contagione miscuerunt.
30. Ut non liceat Deo sacratis nuptialia jura contrahere.
31. De his qui sanctimoniales in matrimonium acceperint, ut separati sine spe conjugii maneant.
32. De virginibus quæ prævaricatæ sunt.
33. Ut viduæ velum sibi imponere non debeant, inconsulto episcopo suo, et ne presbyteri eis imponere præsumant, quod et episcopis non licet.
34. Quod viduæ sub nulla benedictione sint velandæ.
35. De viduis quæ semel sacræ conversationis velamen suscipiunt.
36. De viduis, ut nullus eas velare attentet.
37. De nobilibus feminis, quæ, postquam velatæ fuerint, domi in deliciis residere delectantur.
38. De his qui velatas et Deo consecratas in conjugium duxerint.
39. De viduis quæ professam continentiam prævaricatæ sunt.
40. De eadem re.
41. De eadem re.
42. De feminis quarum mariti obierint, ut non cito se velent.
43. Ut viduitatis professio coram episcopo fiat.
44. Ut nullus velet, vel jubeat, viduas vel virgines nubere.
45. De viduis propositum relinquentibus.
46. Ut viduæ velatæ ad nuptias ire non debeant.
47. De vidua quæ sub obtentu religionis velum ad tempus sibi imposuerit.
48. De viduis et puellis quæ in domibus propriis habitum religionis susceperunt.
49. Quod sanctus Gregorius quamdam feminam velatam quæ sacrum propositum transgressa est comprehendi jusserit.
50. De viduis velatis, si voluptatibus carnis inservire accusantur.
51. Ut sacrilegi dijudicentur qui se sacratis feminis miscuerunt.
52. De his qui sanctimoniales virgines vel viduas velatas rapiunt.
53. Ut clerici seu laici cum bono testimonio cum sacris puellis loqui debeant.
54. Quod mulieres velatæ, aut in monasteriis, aut in domibus suis habitum observent.
55. Ut adolescentiores viduæ, vel sanctimoniales, ab episcopo non negligantur.
56. Ut unusquisque episcopus clericos in suo episcopo vagantes ad suum episcopum redire faciat.
57. De clericis vagis.
58. Ut monachæ monastice vivant, et canonice secundum canonicam vitam vivant.
59. Ut sanctimoniales abbatissæ suæ sint obedientes.
60. De feminis, quæ propter continentiam muliebrem mutant habitum.
61. De illo qui virginitatem custodierit, nuptias autem exsecraverit.
62. De feminis quæ propter religionem crines tonderint.
63. De illis qui propter continentiam palliis vestiuntur.
64. De illis qui virginitatem observant, et sic extolluntur.
65. Quod non sit permittendum monachos et monachas in uno monasterio simul habitare.
66. Ut episcopus monasteria monachorum et sanctimonialium frequenter visitet.
67. Ut abbates in potestate episcoporum consistent.
68. De monachis qui filios procreaverint.
69. De sanctimonialibus quæ vim barbaricam per-tulerunt.
70. De quadam abbatissa quæ se proclamaverat super militibus in claustro suo hospitantibus.
71. Quod res ecclesiasticæ ad laicos disponendæ non respiciant.
72. De eadem re.
73. Ut abbates ad synodum iræ non cogantur, nisi pro rationabili re.
74. Ut congregationes monachorum sine collaudatione episcopi fieri non liceat.
75. De virginibus sacris quæ parentibus privantur.
76. Qui religiosis feminis præponendus sit.
77. De sanctimonialibus, quid in claustro facere debeant.
78. Nullus laicus claustra sanctimonialium ingrediatur, nisi ad opera exercenda.

79. Janitrix claustrum non eligatur, nisi testimonium habeat bonum.
80. Ut abbatissa, nisi per licentiam sui episcopi, a monasterio non egrediatur.
81. Ut unus abbas duobus monasteriis præesse non debeat.
82. Ut monachi compatres non habeant.
83. Quod feminæ in conventu docere non debeant.
84. Ut femina pœnitentiam dare non debeat, nec sedere inter sacerdotes in convivio.
85. De mulieribus virorum causas discutientibus.
86. Quod abbas pro humiliatione locum suum relinquere possit.
87. Quod laicus in ecclesia lectionem recitare non debeat.
88. Quod non liceat episcopo abstrahere rem monasterii, quamvis erga se peccaverit abbas.
89. Ne monachi placita sæcularia adeant.
90. De negotio sæculari.
91. De clericis injuste tonsuratis.
92. Ut episcopi sive abbates ante se joca turpia fieri non permittant.
93. De illis qui ab episcopo seu ab aliis avaritiæ causa seducti se totonderunt.
94. Ut abbatissa magnam curam habeat de congregatione sua.
95. Ut sanctimoniales in domibus suis cum aliquibus masculis manducare vel bibere non præsumant.
96. Qualiter indignus abbas a suo separetur officio.
97. De clericis qui tonsuras dimiserint, et uxores acceperint.
98. De puellis quæ se ante legitimos annos sua sponte sacræ religioni tradiderint.
99. De illo qui filiam, aut neptem, vel parentem suam Deo omnipotenti offerre voluerit.
100. De eadem re.
101. De abbate qui feminas in monasterio suo festivitates celebrare permiserit.

Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

WORMACIENSIS ECCLESIAE EPISCOPI

DECRETORUM LIBER OCTAVUS

DE VIRIS AC FEMINIS DEO DICATIS

ARGUMENTUM LIBRI.

Libro hoc de viris et feminis, qui, Deo dicati, sacrum propositum reliquerunt, deque eorumdem pœnitentia tractatio instituitur.

CAP. I. — *De illis quos unus aut ambo parentes sanctæ religioni tradiderint.*

(*Ex concil. Tolet. xi, capite 6.*) Quoniam hucusque dissolutæ operationis effectus interdum nutare fecit honestum constitutionis edictum, dum incognite resolvi putatur quod indissolubili sanctionis auctoritate tenetur: ideo quidquid obvium ex incerto occurrerit evidenter abjici decet, ut de cætero nihil supersit quod indubium nutet. Ideoque si in qualibet minori ætate, vel religionis tonsuram, vel religioni debitam vestem in utroque sexu filiis aut unus aut ambo parentes dederint, certe vel nolentibus aut nescientibus se susceptam et non mox visam in filiis abdicaverint, sed vel coram se vel coram Ecclesia palamque in conventu eodem filios talia habere permiserint, ad sæcularem reverti habitum ipsis filiis quandoque penitus non licebit, sed convicti quod tonsuram aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis et cultum habitumque revocentur, et sub strenua districtione hujusce observantiæ inservire cogantur. Parentibus sanis filios religioni contradere non amplius quam usque ad

C duodecimum ætatis eorum annum licentia poterit esse. Postea vero an voluntate parentum, an suæ devotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum religionis adsumere cultum. Quisquis autem, vel abolitione tonsuræ, vel sæcularis vestis assumptione detectus fuerit attigisse transgressionem, excommunicationis censuram accipiat et religioni semper inhæreat.

CAP. II. — *De virginibus quæ sponte, non coactæ parentum imperio, habitum religionis susceperunt.*

(*Ex decr. Leonis papæ, capite 17.*) Puellæ quæ non parentum coactæ imperio, sed spontaneo judicio virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, prævaricantur, etiam si nondum eis gratia consecrationis accessit. Cujus utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent.

CAP. III. — *De illis qui se ante legitimos annos totonderunt et velaverunt.*

(*Ex concilio Mogunt. cui interfuit Carolus imperator, et Ricolphus archiepiscopus, in claustrum S. Albani, capite 20.*) Si quis ante annos legitimos tonsuratus est sine consensu parentum suorum, et si ipsi parentes infra annum non se reclamaverunt ad principem, aut ad proprium episcopum, aut ad missum dominicum, in ipso clericatu permaneat. Si vero

mos annos per vim clericus factus est, et A devolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione im ad super memoratas personas minime avit, ita in clericatu permaneat sicut is perius dictum est. Si vero præfatæ personarum reclamationem fecerunt, hi qui eos voverunt, ipsis sive parentibus eorum hoc exsolvant quod contra eos contraxerunt. Qui ante legitimos annos tonsuratus est, eadem tonsura permanere debeat necne, te sit parentum. Si vero is qui tonsuratus is servus fuit, domino per legem emendat quid de ejus servo contra eum contractum vero qui tonsuratus est, utrum in eadem permaneat, in potestate sit domini sui. Si si liberi sunt, ante legitimos aut post legi- B os, hoc modo, sicut superius taxatum est, sunt et ad gradus ecclesiasticos perven- isdem gradibus perseverare cogantur. Si is, qui superius taxato modo tonsuratus gradus ecclesiasticos pervenerit, domino gem emendetur, et ei redditus in suo gra- neat. Hoc et de velandis puellis observan-

— De illis qui semel in clero deputati sunt, ut monachorum vitam expetiverunt.

(*Concilio Chalced. capite 7.*) Qui semel in clero sunt, aut monachorum vitam expetiverunt, neque ad militiam, neque ad dignitatem enire mundanam : sed hoc tentantes et es pœnitentiam, quo minus redeant ad hoc C ter Deum primitus elegerunt, anathemati-

Ut canonici qui in monasterio monachos versantur, aut monachice vivant, aut sub : regula constringantur.

(*Concilio Mogunt., capite 17.*) Præcipimus ut ne episcopus sciat per singula monasteria isque abbas canonicos in monasterio suo hoc omnino ambo pariter provideant, si leri voluerint, regulariter vivant, sin au- nice vivant omnino.

— Quod monachum paterna devotio, vel propria professio faciat.

(*Concilio Toletan. capite 49.*) Monachum autem devotio, aut propria professio facit. Quid- D m fuerit, alligatum tenebit. Proinde his im reverti recludimus aditum, et omnes m interdiciamus regressus.

— De clericis qui se fingunt monachos esse. (*Concilio Toletan.*) Ut clerici, qui se fingunt nomine monachos esse, et non sunt, s corrigantur atque emendentur, ut vel chi sint vel veri canonici.

— Quod spontaneum propositum monachi mutari non liceat.

(*Concilio Leonis papæ, capite 26.*) Propositum proprio arbitrio aut voluntate susceptum, potest absque peccato. Quod enim quis debet et reddere. Unde qui relicta sin- professione ad militiam, vel ad nuptias

purgandus est : quia et si innocens militia, et honestum potest esse conjugium, electionem meliorem deseruisse transgressio est.

CAP. IX. — *Ut monacho sine conscientia sui abbatis votum vovere non liceat.*

(*Ex dictis Basilii.*) Monacho non liceat votum vovere sine consensu abbatis sui. Si autem voverit, frangendum erit.

CAP. X. — *De virginibus quæ ante XII annos, insciis mundiburdis suis, velamen sibi imposuerint.*

(*Ex concilio Tribur., capite 10.*) Virgines quæ ante XII annos, insciis mundiburdis suis, sacrum velamen capiti suo imposuerint, et illi mundiburdi annum et diem hoc tacendo consenserint, in B sancto proposito permaneat. Et si in prædicto anno et die pro illis se proclamaverint, petitioni eorum assensus præbeatur, nisi, forte Dei timore tactis, cum eorum licentia in religionis habitu perseverent.

CAP. XI. — *Ut clerici ex ea Ecclesia, in qua semel legerint, ab alia non recipiantur.*

(*Ex concilio Africano, capite 57.*) Item placuit ut quicumque in Ecclesia vel semel legerit, ab alia Ecclesia ad clericatum non teneatur.

CAP. XII. — *De virginibus necdum velatis, quæ tamen in proposito virginali se simulaverant permanere.*

(*Ex decr. Innocentii papæ, capite 20.*) Hæ vero quæ, necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverant permanere, licet velatæ non fuerint, si forte nupserint, revocandæ sunt, et agenda pœnitentia illis est : quia sponsio earum a Domino tenebatur. Nam si Apostolus illas quæ a proposito viduitatis discesserunt dixerat habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, quanto magis virgines quæ prioris promissionis fidem frangere conatæ sunt?

CAP. XIII. — *De sanctimonialibus, si a proposito sacro deviaverint.*

(*Ex decr. ejusdem, capite 19.*) Quæ Christo spiritaliter nubunt, si postea publice nupserint, vel se clanculo corruperint, non eas admittendas esse ad agenda pœnitentiam, nisi is cui se junxerant de mundo recesserit. Si enim de hominibus hæc ratio custoditur, ut quæcunque vivente viro alteri nupserit adultera habeatur, nec ei agenda pœnitentiæ licentia concedatur, nisi unus ex his fuerit defunctus : quanto magis de illa tenenda est, quæ ante immortalis se sponso conjunxerat et postea ad humanas nuptias transmigravit?

CAP. XIV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Toletan.*) De viris ac feminis sacris propositum transredientibus sacrum proclivis cursus est a voluntate, et imitatrix natura vitiorum. Quamobrem quisquis virorum vel mulierum habitum semel induerint, vel induerunt spontaneæ religiosum, aut si vir deditus Ecclesiæ thoro, vel femina fuerit, aut fuit delegata puellarum monasterio, in utroque sexu prævaricator ad propositum invitus reverti cogatur, ut vir detondeatur, et puella mona-

sterium ingrediatur. Si autem quolibet patrocinio desertores permanere voluerint, sacerdotali sententia a Christianorum cœtu habeantur extorres, ut nec locus eis ullus sit communis. Viduas quoque universalis jam dudum statuit synodus, professionis vel habitus sui desertrices, ut superiori sententia condemnentur.

CAP. XV. — *Quo tempore sacrum velamen sacris virginibus imponi debeat.*

(*Ex decr. Gelasii papæ, capite 12.*) Devotis quoque virginibus, nisi aut in Epiphania, aut in albis Paschalibus, aut in apostolorum natalitiis, sacrum minime velamen imponatur, et non ante XXV annos; nisi forte, sicut de baptismo dictum est, gravi languore correptis, ne si hoc munere de sæculo exeant, implorantibus non negetur.

CAP. XVI. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Milevit., capite 26*) Item placuit ut quicumque episcoporum necessitate periclitantis pudicitie virginalis, cum vel petitor potens vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquando mortis periculoso scrupulo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem, seu velavit intra vigesimum quintum annum ætatis, non ei obsit consilium, quod de isto numero annorum constitutum est.

CAP. XVII. *De sanctimonialibus quæ alias velare præsumunt.*

(*Ex decr. Eutychiæ papæ, capite 13.*) Nihilominus etiam in quibusdam locis inolitum invenimus usum stultitiæ plenum, et ecclesiasticæ auctoritati contrarium, eo quod videlicet nonnullæ abbatissæ et aliquæ ex sanctimonialibus viduis et puellis virginibus contra fas velum imponere præsumant. Et ideo nonnullæ injuste velatæ putant se liberius suis carnalibus desideriis posse inservire, et suas voluntates explere. Quapropter statuimus ut si abbatissa aut quælibet sanctimonialis post hanc definitionem in tantam audaciam proruperit ut aut viduam aut puellam virginem velare præsumpserit, iudicio canonico usque ad satisfactionem subdatur.

CAP. XVIII. — *De virginibus, qua ætate velari debeant.*

(*Ex decr. Pii papæ.*) Ut virgines non velentur ante XXV annos ætatis, nisi forte necessitate periclitantis pudicitie virginalis. Et non sunt consecrandæ alio tempore nisi in Epiphania, et albis Paschalibus, et in apostolorum natalitiis, nisi causa mortis urgente.

CAP. XIX. — *Quod desponsatam puellam alii viro sit licitum dare, monasterium autem licet eligere si vult*

(*Ex decr. Eusebii papæ, capite 10.*) Desponsatam puellam non licet parentibus dare alii viro, tamen monasterium licet eligere, si voluerit.

CAP. XX. — *Ut aliquis incognitus, non cito in monasterio monachorum recipiatur.*

(*Ex concilio Toletan., cap. 5.*) Si aliquis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus ei non præstetur. Et si intra tres an-

nos, aut servus, aut libertus, vel colonus quærat a domino suo, reddatur ei cum omnibus quæ attulit, fida tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium requisitus non fuerit, postea quæri non potest, nisi sit tam longe quod inveniri non possit, sed tantum ea quæ iu monasterium adduxit, dominus servi recipiat.

CAP. XXI. — *De clericis qui monachorum propositum appetunt.*

(*Ex eodem, cap. 50.*) Clerici qui monachorum propositum appetunt, et meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopis in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdicti propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.

CAP. XXII. — *De virginibus sacris, quæ propter districtiorem vitam ad aliud monasterium ire disposuerint.*

(*Ex concilio Tribur., cap. 11.*) Virgines sacræ, si pro lucro animæ suæ, propter districtiorem vitam ad aliud monasterium pergere disposuerint, ibidemque commanere decreverint, synodus concedit. Si vero fuga disciplinæ alium locum quæsierint, redire cogantur.

CAP. XXIII. — *Quo vestitu virgines ad consecrationem venire debeant.*

(*Ex concilio Carthag., cap. 11.*) Sanctimonialis virgo, cum ad consecrationem suo episcopo offeratur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper usura est, professioni et sanctimoniali aptis.

CAP. XXIV. — *Ut præter scientiam domini sui, servus non efficiatur monachus.*

(*Ex concilio Arelatan., capite 4.*) Placuit in monasteriis non esse suscipiendum servum ad monachum faciendum, præter proprii Domini voluntatem. Qui vero hoc constitutum nostrum excesserit, eum a communione suspendi decrevimus, ne nomen Domini blasphemetur.

CAP. XXV. — *De illo qui servum alienum, causa religionis, docet contemnere dominum suum.*

(*Ex concilio Braggar., capite 47.*) Si quis servum alienum, causa religionis, docet contemnere dominum suum, et recedere ab ejus servitio, durissime in omnibus arguatur, et ad pœnitentiam compellatur.

CAP. XXVI. — *De fugitivis clericis.*

(*Ex decr. Leonis papæ.*) Fugitivum vero clericum, aut monachum deserentem disciplinam, velut contemptorem placuit revocare.

CAP. XXVII. — *De sæcularibus, si se semel per religionem totonderint, et post laici efficiuntur.*

(*Ex concilio Toletan., v, capite 5.*) Quicumque ex sæcularibus accipientes pœnitentiam se totonderunt, et rursus prævaricantes laici effecti sunt, comprehensi ab episcopo suo, ad pœnitentiam ex qua recesserunt revocentur. Quod si aliqui qui per potentiam irrevocabiles sunt, nec admoniti revertentur, vere ut apostatæ coram Ecclesia anathematis sententia condemnentur. Non aliter et hi qui tonsi collaudantibus parentibus fuerint, seipsos religioni devoverunt, et postea habitum sæcularem sumpserunt, et

cordote comprehensi, ad cultum religionis pœnitentia revocentur. Quod si reverti non ut apostatæ anathematis sententiæ sub-
Quæ forma servabitur, etiam in viduis quæ sacris, ac pœnitentibus feminis, quæ salem habitum induerunt, et postea aut itaverunt, aut ad nuptias transierunt.

I. — *Ut servus in monasterium non recipiatur, nesciente domino suo.*

Concilio Chalced., capite 4.) Nullum vero recipi monasteriis servum obtentu monachi præter conscientiam licet.

II. — *De monachis et monachabus, qui se sacrilega contagione miscuerint.*

St. Syricii papæ, capite 6.) Impudicasque personas, monachorum scilicet atque chararum quæ, abjecto proposito sanctitatis ac sacrilega contagione se miscuerunt, et in conscientiam desperatione perductæ deplexibus libere filios procreaverunt, a quorum cœtu ecclesiarumque conventibus eas esse mandamus, quatenus retrusæ in stulis, tantum facinus continua lamentationes, purificatorio possint plenitudinis qui, in eis vel ad mortem saltem solius salutis intuitu per communionis gratiam possit

— *Ut non liceat Deo sacratis nuptialia jura contrahere.*

Concilio Chalced. capite 16.) Virginem quæ se non consecravit, similiter et monachum non nuptialia jura contrahere. Quod si hoc inventi perpetrantes, excommunicentur. Confitentem, decrevimus ut habeat auctoritatem loci episcopus, misericordiam humanitatis largiri.

I. — *De his qui sanctimoniales in matrimonio ceperint, ut separati sine spe conjugii maneat.*

St. Paschalis papæ, capite 11.) Hi igitur qui sanctimonialibus feminis in matrimonio injuriam Christi copulati juxta censuram alicuius zeli separentur, et nunquam eis concessi vinculo religari, sed in pœnitentiæ se vehementer, dum vivunt, afficiant.

XXII. — *De virginibus quæ pœvaricatæ sunt.*
St. Gelasii papæ, capite 10.) Virginibus sacris se quosdam sociare cognovimus, et post Deo propositum, incesta fœdera sacrilegare. Quos protinus æquum est a sacra ratione detrudi: et nisi per publicam probationem omnino non recipi, sed tamen in mundo de sæculo transeuntibus, si digne pœnitentiam non negetur.

II. — *Ut viduæ velum sibi imponere non debeant licet episcopo suo, et ne presbyteri eis imponant, quod et episcopis non licet.*

St. Rothomagi., capite 9.) Statutum est non debere velare se, inconsulto suo episcopo simul et hoc statutum est, ut si presbyterorum deinceps hujus constitutio-

nis normæ contumaciter transgressor extiterit, scilicet ut aliquas viduas velare præsumat, quia hoc et episcopis non licet, gradus sui periculum incurrat. Similiter et de puellis virginibus a presbyteris non velandis statutum est, ut si quis hoc facere tentaverit, tanquam transgressor canonum damnetur.

CAP. XXXIV. — *Quid viduæ sub nulla benedictione sint velandæ.*

(*Ex decr. Gelasii papæ, capite 21.*) Nam de viduis sub nulla benedictione velandis, superius latius duximus disserendum. Quæ si propria voluntate professam pristini conjugii castitatem mutabili mente calcaverunt, periculi earum intererit, quali Deum debeant satisfactione placare. Sicut enim si se forsitan continere non poterant secundum Apostolum, nullatenus nubere vetabantur, sic habita secum deliberatione, promissam Deo pudicitiam fidem debuerunt custodire. Nos autem nullum talibus laqueum debemus injicere, sed solas adhortationes præmii sempiterni, pœnasque proponere divini judicii, ut nostra sit absoluta conscientia, et illarum pro se rationem Deo reddat intentio. Cavendum quippe est quod de earum moribus actibusque beatus Paulus testatur apostolus, quod planius exponere præterimus, ne sexus instabilis non tam deterreri quam admoneri videatur.

CAP. XXXV. — *De viduis quæ semel sacræ conversationis velamen suscipiunt.*

(*Ex concilio Aurelian., capite 3.*) Viduæ spontanea voluntate ab altari sacræ conversationis velamen suscipiunt, decrevit sancta synodus in eodem proposito eas permanere. Non enim fas esse decernimus, ut postquam se Domino semel sub velo consecraverint, et inter velatas oblationes fecerint, iterum eis concedi Spiritui sancto mentiri.

CAP. XXXVI. — *De viduis, ut nullus eas velare attentet.*

(*Ex concilio Mogunt., cap. 6.*) Viduas autem velare pontificum nullus attentet, prout constitutum est in decretis Gelasii, capitulo XII, quod nec auctoritas divina, nec canonum forma præstitit. Quæ si propria fuerit voluntate continentiam professa, ut in ejusdem Gelasii capitulo XXI legitur, ejus intentio pro se reddat rationem Deo: quia sicut secundum Apostolum, si se continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur, sic secum habita deliberatione, promissam fidem pudicitiam Deo debet custodire. Nos autem, auctoritate Patrum suffulti, in hoc sacro conventu sancimus, et libere judicamus, si sponte velamen, quamvis non consecratum, sibi imposuerit, et in ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit, nolit, sanctimonialis habitum ulterius habere debet, licet sacramento confirmare velit eo tenore et ratione velamen sibi imposuisse ut iterum posset deponere.

CAP. XXXVII. — *De nobilibus feminis quæ, postquam velatæ fuerint, domi in deliciis residere delectantur.*

(*Ex concilio apud Aquisgran., Ludovico Pio præsentate, capite 6.*) De nobilibus feminis quæ amissis viris repente velantur, et in propriis domibus diversas necessitates opposcentes residere delectan-

tur, de quibus in aliis conventibus coram serenitate vestra jam dudum ventilatum et definitum est, majori solertique studio admonendas et instruendas ab episcopis statuimus, quatenus suæ salutis consulant, ne sic indiscrete vivendo, et propria noxiæque libertate utendo, et per diversa vagando, periculum animarum suarum incurrant, semper illud apostolicum ante oculos habentes, quo dicitur: Vidua quæ in deliciis est, vivens mortua est.

CAP. XXXVIII. — *De his qui velatas et Deo consecratas in conjugium duxerint.*

(*Ex concilio Aurelian., capite 23.*) Si quis sacro velamine consecratam in conjugium duxerit, et post dicatum Deo propositum incesta fœdera sacrilegaque miscuerit, ut in constitutis Gelasii papæ, cap. XX, legitur, protinus æquum est sacra communione detrudi, et nisi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi. Si tamen pœnituerint, transeuntibus de sæculo viaticum non negatur. In Chalcedonensi concilio, cap. XVI, hoc perpetrantes excommunicantur. Confitentibus auctoritate episcopi misericordia largitur. In epistola Syricii papæ, cap. VI, velatæ et Deo consecratæ, si abjecto proposito sanctitatis clanculum sacrilega contagione se miscuerint, et illicitis complexibus publice et libere filios procreaverint, has nuptias detestabiles a monasteriorum cœtu, et ecclesiarum conventibus eliminandas esse judicatum est: quatenus detrusæ ergastulis, tantum facinus continua lamentatione defleant. Unde verbo Domini et canonica auctoritate in hac sancta synodo præcipimus, ut omnino separentur, et juramento colligentur, ulterius sub uno non cohabitare tecto, nec familiari frui colloquio, excepto in ecclesia, aut in publico, aut rem habere ullam communem, unde suspicio illecebrosi desiderii, aut scandalum libidinosi facti juste possit oriri. Si qua etiam inter se dividenda sint, dividant, et uterque sua provideat, et incestuosus sine spe conjugii maneat.

CAP. XXXIX. — *De viduis quæ professam continentiam prævaricatæ sunt.*

(*Ex concilio Carthag., capite 104.*) De viduis quæ professam continentiam prævaricatæ sunt: sicut bonum est castitatis præmium, ita et majori observantia et præceptione custodiendum est, ut si quæ viduæ, quamlibet adhuc in minoribus annis positæ et matura ætate a viro relictæ, se devoverint Deo, et veste laicali abjecta, sub testimonio episcopi et Ecclesiæ religioso habitu apparuerunt, postea vero ad nuptias sæculares transierunt, secundum Apostolum damnationem habeant: quia fidem castitatis quam Deo voverunt, irritam facere visi sunt. Tales ergo personæ a Christianorum communione sequestrentur, neque etiam in convivio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ conjuges reæ sunt, si suis viris obnoxie fuerint, quanto magis viduæ quæ Dei religiositatem mutaverunt, crimine adulterii notabuntur, si devotionem quam sponte nec coacte Deo obtulerunt libidinosa voluntate corrupe-

rint, atque ad secundas nuptias transitum fecerint? Quæ et si violentia irruente ab aliquo oppressæ fuerint, ac postea delectatione libidinis permanente in conjugio raptori vel violento viro consenserint, damnatione superius dicta teneantur obnoxie. De talibus ait Apostolus: Cum enim luxuriatæ fuerint, nubere in Christo volunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

CAP. XL. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Zephyrini papæ, capite 4.*) Ut viduæ non sint in deliciis, sed, secundum Apostolum, sub potestate episcopi vivant.

CAP. XLI. — *De eadem re.*

(*Apostol. dicit.*) Præcipe, inquit, ut viduæ irreprehensibiles sint. Vidua eligatur non minus XL annorum, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, etc. Adolescentiores viduas devita. Cum enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: simul et otiosæ loquentes quod non oportet. Volo ergo juniores nubere, procreare filios, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario, maledicti gratia. Jam enim quædam conversæ sunt retro Satanam.

CAP. XLII. — *De feminis quarum mariti obierint, ut non cito se velent.*

(*Ex concilio Aurelian., capite 5.*) De feminis quæ viros amittunt, placet ne se sicut hactenus indiscrete velent, sed triginta dies post decessum viri sui exspectent. Et post tricesimum diem per consilium episcopi sui, vel, si episcopus absens fuerit, consilio aliorum religiosorum sacerdotum suorumque amicorum id quod eligere debent eligant: et ut rogetur princeps a sacro conventu, ut hi qui publicam egerunt pœnitentiam, et feminæ quæ viros amittunt, sua auctoritate donec deliberent quid agant tueantur, et specialiter pro his capitula fieri, et legis mundanæ capitulis inserenda decrevimus.

CAP. XLIII. — *Ut viduitatis professio coram episcopo fiat.*

(*Ex concil. Arausic., capite 6.*) Viduitatis servandæ professionem coram episcopo in secretario habitam, imposita coram episcopo veste viduali, non esse violandam, ipsam talis professionis desertricem merito esse damnandam decernimus.

CAP. XLIV. — *Ut nullus velet vel jubeat viduas vel virgines nubere.*

(*Ex concilio Toletan., capite 10.*) Pro consulto castitatis, quod maxime hortamento concilii proficere debeat, annuente glorioso domino nostro Recaredo rege, hoc sanctum affirmat concilium, ut viduis quibus placuerit tenere castitatem, nulla vi ad nuptias iterandas venire cogantur. Quod si priusquam profiteantur continentiam, nubere elegerint, illis nubant quos propria voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio et virginibus habeatur, nec contra voluntatem parentum vel suam cogantur maritos accipere. Si quis vero propositum castitatis viduæ vel virginis impedierit, a sancta communione et a liminibus ecclesiæ habeatur extraneus.

LV. — *De viduis propositum relinquentibus.*

ist. Greg. papæ missa ad Bonifacium.) Viduas ito discedentes viduitatis, super quibus nos e voluit dilectio tua, frater charissime, credo a sancto Paulo, et a multis sanctis Patribus, vertantur, olim esse damnatas. Quas et nos a auctoritate damnandas, et a communione atque a liminibus ecclesiæ arcendas fore s, usquequo obediant episcopis suis et ad quod cœperunt invitæ aut voluntariæ reverde virginibus autem non velatis, si deviasanctæ memoriæ prædecessore nostro papa tio taliter decretum habemus: Hæ vero dum sacro velamine tectæ, tamen in proirginali semper se simulaverunt permanere, atæ non fuerint, si nupserint, aliquanto

his agenda pœnitentia est: quia sponsio Domino tenebatur. Si enim inter homines nœ fidei contractus nulla ratione dissolvi, magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepi i sine vindicta non poterit? etc. Nam si virondum velatæ taliter pœnitentia publica ur et a cœtu fidelium usque ad satisfactiocluduntur, quanto potius viduæ quæ perfeetatatis, et maturioris sapientiæ, atque consilii, virorumque consortio multoties usæ sunt, um religionis assumpserunt, et demum apont, atque ad priorem vomitum sunt re nobis et ab omnibus fidelibus a liminibus et a cœtu fidelium, usque ad satisfactio-nt eliminandæ et carceribus tradendæ, qua-xta beatum apostolum Paulum, tradentes odi hominem Satanæ, ut spiritus salvus sit Domini? De talibus enim et Dominus per loquitur dicens: Auferte malum de medio De quibus et per Prophetam ait: Lætabitur um viderit vindictam, manus suas lavabit aine peccatoris. De talibus namque et eorum is atque eisdem consentientibus dicitur: n solum qui faciant, sed etiam qui consen- cientibus, rei sunt.

LVI. — *Ut viduæ velatæ ad nuptias ire non debeant.*

lecr. Gelasii papæ ad Sicilienses episcopos capite 9.) Neque viduas ad nuptias transire; quæ religioso proposito diuturna observa-ermanserunt. Similiter virgines nubere prohi- quas annis plurimis in monasteriis ætatem se contigerit.

LVII. — *De vidua quæ sub obtentu religionis velum ad tempus sibi imposuerit.*

oist. Nicolai papæ, capite 5.) Nicolaus episcopus servorum Dei, reverendissimo et sancto confratri nostro Adalwino sanctæ Vivenensis archiepiscopo. Quod autem interrogasti ina quæ post obitum mariti sui velamen super caput suum imposuit, et finxit se sub velamine sanctimoniam esse, postea vero tias rediit, bonum mihi videtur quia per

A hypocrisim ecclesiasticam regulam conturbare voluit, et non legitime in voto suo permansit, ut pœnitentiam agat de illusionem nefanda, et revertatur ad id quod spondit, et in sacro ministerio inchoavit. Nam si consenserimus quod omnia sacramenta ecclesiastica quisque, prout vult, fingat et non vere faciat, omnis ordo ecclesiasticus conturbatur, nec catholicæ fidei jura consistunt, nec canones sacri rite observantur. Quid enim proffit Simoni Mago baptismum sacrum fecte suscipere, et in Christianitate permansurum se finxisse, cum per apostolum fraude ejus detecta quod sibi futurum esset prænuntiatum est. Ait enim: Pecunia tua tecum sit in perditione: cor enim tuum non est rectum coram Deo: pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, et roga Deum ut forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui in felle enim amaritudinis, et obligatione iniquitatis video te esse. Ideo tales, nisi resipiscant, spirituali gladio percutere censemur. Non enim fas est Spiritui sancto mentiri, sicuti Ananias et Sapphira mentiti sunt, et statim perierunt.

CAP. XLVIII. — *De viduis et puellis quæ in domibus propriis habitum religionis susceperunt.*

(Ex concilio Toletan. iv, capite 57.) De viduis et puellis quæ habitum religionis in domibus propriis tam a parentibus quam per se mutaverunt, si postea contra instituta Patrum, vel præcepta canonum. conjugia crediderint copulanda, tandiu utrique habeantur a communione suspensi, quousque quod illicite perpetraverunt emendare neglexerint, a C communione vel omnium Christianorum convivio in perpetuum sint sequestrati.

CAP. XLIX. — *Quod sanctus Gregorius quamdam feminam velatam quæ sacrum propositum transgressa est, comprehendi jusserit.*

(Ex reg. Greg. ad Sepontium episcop.) Si custos religiosi habitus fuisses, aut esse nosses episcopus, filiam gloriosæ memoriæ Tulliani magistri militiæ, te illic posito, nec projectis religiosis vestibus ad sæcularem reverti habitum, nec ad nos licuisset perversam epistolam destinare. Sed quia nimia desidia ac torpore deprimeris, in tuo dedecore res ad præsens illicita impune commissa est. Nam sicut præfati sumus, si sollicitus esses, prius ad nos ultio mulieris pravissimæ, quam culpa debuit pervenire. Quia ergo tantum hebes, tantumque es negligens, ut nisi canonicam vitæ fueris coercionem expertus, in aliis distractionem et disciplinam nescias custodire, qualiter debeas esse sollicitus, congruo tibi, si Domino placuerit, tempore demonstramus. Præsentia igitur scripta suscipiens evigila, et excitatus saltem exsequere quod pressus nunc usque ignavia distulisti. Instantiæ ergo tuæ sit, prædictam mulierem una cum Sergio defensore comprehendere, et statim non solum ad male contemptum habitum sine excusatione aliqua revocare, sed etiam in monasterio ubi omnino districte valeat custodiri detrudere, et ita omnem circa illam sollicitudinem exhibere, ut quam sit nefarium quod commisit, ex tua possit distractione cognoscere. Qua in re si quis, quod non

credimus-laicorum aliquo tibi ingenio tentaverit obsistendum, a sanctissimæ eum communionis participatione suspende, nobisque renuntiare festina, ut quantum si execrabile quod præsumit, postquam consideratione propria non advertit, emendationis qualitate cognoscat. In his autem omnibus [ita] cautum ac stude vigilantem te ostendere, ut culpam tuam non geminare neglectus, sed aliquantisper valeat et sollicitudo minuere.

CAP. L. — *De viduis velatis, si voluptatibus carnis inservire accusantur.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 2.*) Ut illæ quæ quasi sanctimoniales sub velamine religionis degere videntur, sed potius in deliciis viventes, mortuæ in divinis oculis computantur, per provincias discurrerent, curiosæ et verbosæ, si libidinibus cæterisque carnis voluptatibus inservire accusantur, si manifeste detegi potuerint, episcopali auctoritate et regia potestate in talibus locis residere sub testimonio religioso cogantur, ubi pœnitentiam si fecerint dignam, assequantur etiam fructuosam. Si enim manifeste detegi non valuerint, erga Ecclesiam suæ opinionis malam famam canonicè purgare cogantur: et ut religiosius de cætero vivant, et in monasteriis conversentur, episcopali decreto et regia potestate coerceantur. De his etiam Apostolus dicit: Quæ cum fornicatæ fuerint, in Christo nubere volunt.

CAP. LI. — *Ut sacrilegi dijudicentur, qui se sacratis feminis miscuerint.*

(*Ex concilio Arelatensi, capite 7.*) Sciendum est omnibus quod Deo sacratarum feminarum corpora per votum propriæ sponsionis et verba sacerdotis Deo consecrata templa esse Scripturarum testimoniis comprobantur, et ideo violatores earum sacrilegi ac juxta Apostolum filii perditionis esse noscuntur.

CAP. LII. — *De his qui sanctimoniales virgines, viduas velatas rapiunt.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 8.*) Qui sanctimoniales virgines vel viduas rapiunt, et progressu etiam criminis in conjugium sumunt, publicæ pœnitentiæ subigantur. Ipsæ vero feminæ locis congruis pœnitentiæ retrudantur, et ad habitum religionis redire cogantur. Ipse autem incestuosus sine spe uxoriæ copulationis perenniter maneat, nisi nescisse se velatam expurgare potuerit. Si vero, quod absit! conjugio iterare præsumperint, acriori subdantur vindictæ, et amplius propellantur. Qui se forte obedire monitis salutaribus noluerint, anathematizentur.

CAP. LIII. — *Ut clerici seu laici cum bono testimonio cum sacris puellis loqui debeant.*

(*Ex concilio Spalensi, capite 10.*) Hæc cautela circa omnes servetur, ut laici remoti a peculiaritate virginum, nec usque ad vestibulum habeant accedendi familiare permissum, nec ipse qui præest cum sola colloqui debet, sed sub testimonio duarum aut trium sororum, ita rara sit accessio, brevisque locutio.

A CAP. LIV. — *Quod mulieres velatæ, in monasteriis, aut in domibus suis habitum observent.*

(*Ex decr. Eugenii papæ capite 28.*) Mulieres obtentu religionis velatæ, aut in monasterio regulariter vivant, aut in domibus suis susceptum habitum caste observent.

CAP. LV. — *Ut adolescentiores viduæ, vel sanctimoniales, ab episcopo non negligantur*

(*Ex concilio Carthag., capite 102.*) Ad reatum episcopi pertinet, vel presbyteri qui parochiæ præest, si sustentandæ ab Ecclesia vitæ præsentis causa adolescentiores viduæ vel sanctimoniales eorum familiaritatibus subjiciantur.

B CAP. LVI. — *Ut unusquisque episcopus clericos in suo episcopio vagantes, ad suum episcopum redire faciat.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 19.*) Ut unusquisque episcopus in sua parochia diligenter presbyteros vel clericos inquiret, unde sint: et si aliquem fugitivum invenerit, ad suum episcopum redire faciat.

CAP. LVII. — *De clericis vagis.*

(*Ex eodem capite 18.*) De clericis vagis, seu deacephalis, id est, de his qui sunt sine capite, neque in servitio Domini nostri, neque sub episcopo, neque sub abbate, sed sine canonica vel regulari vita degentes, ut in libro officiorum secundo, cap. tertio, de his dicitur: Hos neque inter laicos, et inter sæcularium officiorum studia, neque inter clericos religio tentat divina, sed solutos atque oberrantes, sola turpis vita complectitur et vaga: quique dum nullum metuunt, explendæ voluptatis suæ licentiam sectantur, et quasi animalia bruta libertate ac desiderio feruntur, habentes signum religionis, non religionis officium, hypocentauris similes, neque equi nec homines. Tales omnino præcipimus, ut ubicunque inventi fuerint, episcopi sine ulla mora eos sub custodia constringant canonica, et nullatenus eos amplius ita errabundos et vagos secundum desideria voluptatum suarum vivere permittant. Sin autem episcopis suis canonicè obedire noluerint, excommunicentur usque ad iudicium episcopi regionis illius. Sin autem nec illi eos corrigere valuerint, omnino sub vinculis constringantur usque ad synodum, ut ibi eis indicetur utrum ad iudicium principis aut ad universalem synodum deferantur, sub custodia publica.

CAP. LVIII. — *Ut monachæ monastice vivant, et canonicè secundum canonicam vitam vivant.*

(*Ex eodem concilio cui interfuit Carolus imper., et Ricolphus archiep., in claustr. S. Alb., capite 13.*) Abbatissas autem cum sanctimonialibus omnino recte et juste vivere censemus. Quæ vero professionem secundum regulam sancti Benedicti fecerunt, regulariter vivant. Sin autem, canonicè vivant pleniter, et sub diligenti cura custodiam habeant, et in claustris suis permaneant, nec foras exitum habeant. Sed et ipsæ abbatissæ in monasteriis sedeant nec foras vadant, sine licentia et consilio episcopi sui.

CAP. LIX. — *Ut sanctimoniales abbatissæ suæ sint A obedientes.*

(*Ex eodem, capite 14.*) Sanctimoniales, nisi forte abbatissa sua pro aliqua necessitate incumbente mittente, nequaquam de monasterio egrediantur. Hæ vero quæ famulos aut famulas non habent, ad exercenda negotia ad mediam monasterii portam perveniant, et ibi coram testibus negotium suum exercent.

CAP. LX. — *De feminis quæ propter continentiam muliebrem mutant habitum.*

(*Ex concilio Grangen. capite 13.*) Si qua mulier propter continentiam quæ putatur, habitum mutat, et pro solito muliebri amictu virilem sumit, anathema sit.

CAP. XLI. — *De illo qui virginitatem custodierit, B nuptias autem exsecraverit.*

(*Ex eodem, capite 9.*) Quicumque virginitatem custodiens, aut continentiam studens, velut horrescens nuptias temerat, nec propter hoc quod bonum et sanctum est nomen virginitatis assumit, anathema sit.

CAP. XLII. — *De feminis quæ propter religionem crines totonderint.*

(*Ex eodem, capite 17.*) Si qua mulier propter divinum cultum, ut æstimat, crines attondit, quos ei Deus ad subjectionis memoriam tribuit, tanquam præceptum dissolvens obedientiam, anathema sit.

CAP. XLIII. — *De illis qui propter continentiam pallii vestiuntur.*

(*Ex concil. Cabillon., capite 12.*) Si quis virorum C propter continentiam, quæ putatur, amictu pallii utitur, quasi per hoc habere se justitiam credens, et despicit eos qui cum reverentia byrris et aliis communibus et solitis vestibus utuntur, anathema sit.

CAP. LXIV. — *De illis qui virginitatem observant, et sic extolluntur.*

(*Ex eodem, capite 10.*) Si quis ex his qui virginitatem propter Deum servant extollitur adversum conjugatos, anathema sit.

CAP. LXV. — *Quod non sit permittendum monachos et monachas in uno monasterio simul habitare.*

(*Ex reg. Greg. papæ.*) In nullo loco monachos et D monachas permittimus unum monasterium habere, sed nec ea quæ duplicia vocant, et si quid tale est. Religiosus episcopus mulieres quidem in suo loco studeat manere, monachos autem aliud monasterium ædificare cogat. Sin autem plurima sint talia monasteria, separentur in aliis monasteriis monachæ, et in aliis monachi. Res autem quas habent communes, secundum jura eis competentia distribuantur.

CAP. LXVI. — *Ut episcopus monasteria monachorum et sanctimonialium frequenter visitet.*

(*Ex concil. Rothomag., capite 3.*) Ut episcopus monasteria monachorum et sanctimonialium frequenter introeat, et cum gravibus et religiosis personis, et in eorum, vel in earum conventu residens, eorum vitam et conversationem diligenter discutiatur, et, si quid repre-

hensibile invenerit, corrigere satagat. Sanctimonialium etiam, pudicitiam subtiliter investiget. Et si aliqua invenitur quæ, neglecto proposito castitatis, clerico aut laico impudenter misceatur, et in privata custodia retrudatur, ubi quod male commisit digne pœniteat. Interdicat etiam ex auctoritate sanctorum canonum, ut nullus laicus aut clericus in earum claustris et secretis habitationibus accessum habeat, neque presbyteri, nisi tantum ad missam, expleta missa ad ecclesias suas redeant. Omnibus præterea publice et privatim denuntiet, quantum piaculum sit, qui sponsam Christi vitiare præsumit. Si enim ille reus tenetur qui sponsam hominis violat, quanto magis reus majestatis efficitur qui sponsam omnipotentis Dei corrumpit?

CAP. LXVII. — *Ut abbates in potestate episcoporum consistent.*

(*Ex concilio Aureliano, capite 4.*) Abbates pro humilitate religionis in episcoporum potestate consistent, et si quid extra regulam fecerint, ab episcopis corrigantur. Non semel, sed sæpius in anno, episcopi visitent monasteria monachorum, et si quid corrigendum fuerit, corrigant. Monachi autem abbatibus omni obedientia et devotione subiaceant. Quod si quis per contumaciam exstiterit indevotus, ac per loca aliqua vagari, aut peculiare aliquod habere præsumpserit, omnia quæ acquisierit ab abbatibus auferantur secundum regulam monasterio profutura. Ipsi autem qui fuerint pervagati, ubi C inventi fuerint, cum auxilio episcopi tanquam fugaces sub custodia revocentur et constringantur.

CAP. LXVIII. — *De monachis qui filios procreaverint.*

(*Ex dictis S. Isidor.*) Monachi filios procreantes in carcere recludantur, tantum facinus continua lamentatione deflentes, ut eis vel ad mortem sola misericordia in communionis gratia possit indulgeri.

CAP. LXIX. — *De sanctimonialibus quæ vim barbaricam pertulerunt.*

(*Ex decr. Leonis papæ, capite 49.*) De his autem quæ, in sacro virginitatis proposito constitutæ, barbaricam pertulere violentiam, et integritatem pudoris non in animo sed corpore perdiderunt, ea nobis videtur servanda moderatio, ut neque in viduarum dejiciantur gradum, neque in sacrarum et perseverantium virginum numero censeantur. Quibus si in omnibus virginalibus observationibus perseverant, et castimoniam soliditatem mente custodiunt, sacramentorum non est neganda communio: quia injustum est illas in eo vel argui, vel notari, quod non voluntas admisit, sed vis hostilis eripuit.

CAP. LXX. — *De quadam abbatissa quæ se proclamaverat super militibus in claustro suo hospitantibus.*

(*Ex regis. Greg. ad Fortunatum episcopum Neapolit., capite 112.*) Insinuavit nobis latrrix præsentium Agnella abbatissa, quod intra monasterium ipsius milites hospitentur. Et omnino de fraternitatis vestræ sollicitudine mirati sumus, cur hoc patienter tulerit, et non illud cum omni celeritate fecerit emendari. Unde hortamur, ut vel nunc studii vestri sit in-

stanter eis quorum interest imminere, quatenus sine aliqua exinde excusatione tollantur, et nullus illic ulterius meatum accipiat, nec callidus hostis occasionem inveniens, de deceptione religiosi habitus, quod absit! valeat exultare.

CAP. LXXI. — *Quod res ecclesiasticæ ad laicos disponendæ non respiciant.*

(*Ex concilio apud Compendium, capite 10.*) Synodali decreto sancitum est, ne laici vel sæculares de viris Deo dicatis Ecclesiæque facultatibus aliquid ad se putent vel præsumant præter reverentiam pertinere, quorum quarumque sacerdotibus disponendi indiscusse a Deo cura commissa docetur. Si quis contra hæc venire præsumperit, anathemate feriat.

CAP. LXXII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, capite 3.*) De viris Deo dicatis vel ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi, nulla legitur laicis, quamvis religiosis, unquam attributa facultas.

CAP. LXXIII. — *Ut abbates ad synodum ire non cogantur, nisi pro rationabili re.*

(*Ex concilio Turonensi, capite 11.*) Episcopus non debet abbatem cogere ad synodum ire, nisi aliqua rationabilis causa consistat.

CAP. LXXIV. — *Ut congregationes monachorum sine colaudatione episcopi fieri non liceat*

(*Ex concilio Epaonensi, capite 10.*) Cellulas novas aut congregatiunculas monachorum absque notitia episcopi prohibemus institui.

CAP. LXXV. — *De virginibus sacris, quæ parentibus privantur.*

(*Ex concilio Africano, capite 11.*) Ut virgines sacræ, si parentibus a quibus custodiebantur privatæ fuerint, ab episcopo custodiantur. Ubi autem episcopus absens est, providentia gravioribus feminis commendetur, ut simul habitantes invicem se custodiant, ne, passim vagando, Ecclesiæ lædant existimationem.

CAP. LXXVI. — *Qui religiosis feminis præponendus sit.*

(*Ex concilio Carthaginensi, capite 97.*) Qui religiosis feminis præponendus sit, ab episcopo probetur.

CAP. LXXVII. — *De sanctimonialibus, quid in claustro facere debeant.*

(*Ex concilio Moguntino, capite 6.*) Sanctimoniales in monasterio constitutæ habeant studium in legendo et in cantando, et horas canonicas solemniter pariter celebrent, et omnes, exceptis quas infirmitas tenet, in dormitorio dormiant, et omnibus diebus ad capitulum et ad collationes veniant, et regulam a sanctis Patribus illis constitutam diligenter observent.

CAP. LXXVIII. — *Nullus laicus claustra sanctimonialium ingrediatur, nisi ad opera exercenda.*

(*Ex eodem, capite 16*) Nullus vassus abbatissæ, nec minister aliquis, nec clericus, nec laicus claustra ancillarum Dei ingrediatur, nisi forte quando necessitas operandi incumbit.

A CAP. LXXIX. — *Janitrix claustrum non eligatur, nisi testimonium habeat bonum.*

(*Ex eodem, cap. 15.*) Portaria non eligatur, nisi quæ ætate matura sit, et testimonium habeat bonum, et vitæ probabilis sit.

CAP. LXXX. — *Ut abbatissa, nisi per licentiam sui episcopi a monasterio non egrediatur.*

(*Ex concilio Gangren., capite 9.*) Abbatissa nequaquam de monasterio egrediatur, nisi per licentiam episcopi sui. Et si quando foras pergat, de sanctimonialibus quas secum ducit curam maximam habeat, ut nulla eis detur occasio peccandi.

CAP. LXXXI. — *Ut unus abbas duobus monasteriis præesse non debeat.*

(*Ex concilio Arausic., capite 54.*) Unum abbatem duobus monasteriis interdicimus præsidere.

CAP. LXXXII. — *Ut monachi compadres non habeant.*

(*Ex concilio Augustodunensi, capite 5.*) Ut monachi vel monachæ compadres habere non præsumant.

CAP. LXXXIII. — *Quod feminæ in conventu docere non debeant.*

(*Ex concilio Carthaginensi.*) Mulier quamvis docta in conventu docere non audeat.

CAP. LXXXIV. — *Ut femina pœnitentiam dare non debeat, nec sedere inter sacerdotes in convivio.*

(*Ex concilio Remensi, præsentate Ludovico imperatore, capite 5.*) Femina non det pœnitentiam, nec corporale cum oblatione, nec calicem super altare ponat, nec inter ordinatos stet in ecclesia, nec se deat inter sacerdotes in convivio.

C CAP. LXXXV. — *De mulieribus virorum causas discutentibus.*

(*Ex concil. Nanneten., cap. 8.*) Cum Apostolus dicat: Mulieres in ecclesia taceant: non enim permittitur eis loqui, turpe est enim mulieri in ecclesia loqui: mirum videtur, quod quædam mulierculæ contra divinas humanasque leges, attrita fronte impudenter agentes, placita generalia et publicos conventus indesinenter adeunt, et negotia regni utilitatesque reipublicæ magis perturbant quam disponant, cum indecens sit, et etiam inter barbaras gentes reprehensibile, mulieres virorum causas discutere, et quæ de lanificiis suis, et operibus textilibus, et mulieribus inter genitricias suas residentes debuerant disputare, in conventu publico ac si in curia residentes, senatoriam sibi usurpant auctoritatem. Quæ ignominiosa præsumptio fautoribus magis imputanda videtur, quam feminis. Unde quia divinæ leges, ut supra monstratum est, hoc contradicunt, et humanæ nihilominus idipsum prohibent, ut feminæ nihil aliud prosequantur in publico, quam suam causam. Ait enim lex Theodosiana: Nulla ratione feminæ amplius quam suas causas agendi habeant potestatem, nec alicujus causam a se noverint prosequendam: idcirco ex auctoritate canonica interdicimus, ut nulla sanctimonialis virgo, vel vidua, conventus generales adeat, nisi a principe fuerit evocata aut ab episcopo suo: nisi forte propriæ necessitatis ratio impulerit, et hoc ipsum cum licentia et nuntio episcopi sui.

XXVI. — *Quod abbas pro humiliatione locum suum relinquere possit.*

concil. Mongunt. cap. 18.) Abbas potest pro tione, et cum permissione episcopi, locum elinquere: tamen fratres eligant sibi abba-
ipsis si habeant, sin autem de extraneis. Nec
us debet abbatem violenter retinere in loco
ngregatio debet eligere sibi abbatem post
abbatis sui, vel eo vivente, si ipse discesse-
peccaverit. Ipse enim non potest aliquem or-
le suis propinquis vel amicis, sine voluntate

XXVII. — *Quod laicus in ecclesia lectionem recitare non debeat.*

idem, cap. 19.) Laicus non debet in eccle-
onem recitare, nec alleluia dicere, nisi psal-
tum et responsoria sine alleluia.

XXVIII. — *Quod non liceat episcopo abstrahere monasterium, quamvis erga se peccaverit abbas.*

idem, cap. 20.) Episcopo non libet tollere
onem monasterii, quamvis peccaverit abbas,
tat eum in aliud monasterium, in potestatem
abbatis.

LXXXIX. — *Ne monachi placita sæcularia adeant.*

idem, cap. 21.) Ac deinde decrevimus, sicut
regula dicit, ut monasterium ubi fieri possit,
anos ordinetur: quia illi præpositi sæpe in
m incidunt, et in laqueum diaboli. Hoc tamen
volumus, ut non monachi ad sæcularia pla-
atenus veniant, neque ipse abbas sine licen-
copi sui, et cum necessitas exigit, tunc per
em et consilium episcopi sui illuc vadat. Ne-
m tamen contentiones aut lites aliquas ibi
præsumat, sed quidquid quærendum, vel
espondendum sit, per advocatos suos hoc fa-
obates et monachi usque ad interrogationem
m habeant, et cum interrogantur, cum hu-
et reverentia respondeant: Alias querelas
devitent. In eorum claustro permaneant,
ne ex eis foras vadat, nisi per necessitatem
ite mittatur in obedientiam: nec foris man-
neque libat sine permissione abbatis, nec ad
a sæcularia vadat.

CAP. XC. — *De negotio sæculari.*

idem, cap. 22.) Ministri autem altaris Domi-
monachi, nobis placuit, ut a negotiis sæcula-
mnino abstineant. Multa sunt ergo negotia
ia, de his tamen pauca perstringamus, ad
rtinet omnis libido, non solum immunditia
sed etiam omnis carnalis concupiscentia.
id plus justo appetit homo, turpe lucrum est:
i injusta accipere vel etiam dare pro ali-
culari conquæstu, pretio aliquem conducere,
iones, et lites, et rixas amare, in placitis sæ-
us disputare, excepta defensione orphanorum
tarum, conductores aut procuratores esse
rium rerum, turpis verbi vel facti jocularum
vel jocum sæcularem diligere, aleas amare

ornamentum inconveniens proposito suo quærere,
in deliciis vivere velle, gulam et ebrietatem sequi,
pondera injusta vel mensuras habere, negotium in-
justum exercere. Nec tamen justum negotium est
est contradicendum propter necessitates diversas:
quia legimus sanctos apostolos negotiasse, et in re-
gula S. Benedicti præcipitur prævidere, per quorum
manus negotium monasterii transeat. Canes et aves
sequi ad venandum, et in omnibus quibuslibet cau-
sis superfluum esse. Ecce talia et his similia mini-
stris altaris Domini necnon et monachis omnino
contradicimus. De quibus dicit Apostolus: Nemo mi-
litans Deo implicat se negotiis sæcularibus.

CAP. XCI. — *De clericis injuste tonsuratis.*

(Ex eodem, cap. 23.) De clericis vero hoc statui-
mus, ut hi qui hactenus inventi sunt sive canonico
sive in monachico ordine tonsurati sine eorum volun-
tate, si liberi sunt, ut ita permaneant, et deinceps
cavendum ut nullus tondeatur, nisi legitima ætate,
et spontanea voluntate, vel cum licentia domini sui,
vel consensu parentum.

CAP. XCII. — *Ut episcopi sive abbates, ante se joca turpia fieri non permittant.*

(Ex eodem, cap. 24.) Ut episcopi et abbates ante
se joca turpia facere non permittant, sed pauperes
et indigentes secum ad mensam habeant, et lectio
divina ibi personet, et sumant cibum cum benedi-
ctione, et laude Domini secundum Apostolum: Sive
manducatis sive bibitis, omnia in laude Dei faciatis.

CAP. XCIII. — *De illis qui ab episcopo seu ab aliis avaritiæ causa seducti se totonderunt.*

(Ex eodem, cap. 25.) Constituit sane sacer iste
conventus, ut episcopi sive abbates, qui non in fru-
ctum animarum, sed in avaritiam et turpe lucrum
inhiantes, quoslibet homines illectos circumveniando
totonderunt et res eorum tali persuasione non so-
lum acceperunt, sed potius surripuerunt, pœnitent-
tiæ canonicæ sive regulari, utpote turpis lucri se-
ctatores, subjaceant: hi vero qui vanis promissio-
nibus illecti, vel quibuslibet machinationibus
persuasi, mentis inopes effecti, rerum suarum do-
mini esse nescientes, comam deposuerunt, in eo
quod cœperunt perseverare cogantur. Res namque
quæ ab illectis et negligentibus datæ, ab avaris et
negligentibus non solum acceptæ sed raptæ noscun-
tur, hæredibus reddantur, qui dementia parentum,
avaritia incentorum exhæredati esse noscuntur. Si
vero nescientibus episcopis aut abbatibus, ministri
eorum, quilibet videlicet in clero, hoc fecisse con-
vincuntur, episcopi et abbates, desidia: illi vero
rapacitate et avaritia, judicentur. Hoc vero quod
quis Deo juste et rationabiliter de rebus suis offert,
firmiter Ecclesia tenere debet.

CAP. XCIV. — *Ut abbatissa magnam curam habeat de congregatione sua.*

(Ex eodem, cap. 26.) Abbatissa diligentem habeat
curam de congregatione sibi commissa, et provideat
ut in lectione et in officio, et in modulatione psal-
morum ipsæ sanctimoniales strenuæ sint, et in om-

nibus operibus bonis illa eis ducatum præbeat, utpote pro animabus earum rationem redditura in conspectu Domini : et stipendia sanctimonialibus præbeat necessaria, ne forte per indigentiam cibi aut potus peccare compellantur.

CAP. XCV. — *Ut sanctimoniales in domibus suis cum aliquibus masculis manducare vel bibere non præsumant.*

(*Ex eodem, cap. 27.*) Non debere sanctimoniales in propriis mansionibus cum aliquibus masculis, clericis sive laicis consanguineis sive extraneis bibere sive comedere : sed si quando id agendum est, in auditorio agatur, et cum nullo masculo eis colloquium habere liceat, nisi in auditorio, et ibi coram testibus idoneis.

CAP. XCVI. — *Qualiter indignus abbas a suo separetur officio.*

(*Ex concil. Tribur. cui interfuit rex Arnolphus, cap. 13.*) Si quis autem abbas cautus in regimine et humilis, castus sobriusque, misericors, discretus non fuerit, ac divina præcepta verbis et exemplis non ostenderit, ab episcopo in cujus territorio consistit, et a vicinis abbatibus et cæteris Deum timentibus suos arceatur honore, etiam si omnis congregatio vitiis suis consentiens abbatem eum habere voluerit.

CAP. XCVII. — *De clericis qui tonsuras dimiserint, et uxores acceperint.*

(*Ex eodem concil., præsentate Arnolpho rege, cap. 16.*) Clericus si tonsura dimissa uxorem acceperit, qui quidem sit sine gradu nec ad monasterium aliquod a parentibus traditus, si uxorem habere permittitur, iterum tonderi cogatur, nec in vita sua tonsuram negligere audeat. Quem autem progenitores ad monasterium tradiderunt, et in Ecclesia cæpit cantare, et legere, nec uxorem ducere, nec monasterium de-

serere poterit, sed si discesserit, reducatur. Si tonsuram dimiserit, rursus tondeatur, uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur.

CAP. XCVIII. — *De puellis quæ se ante legitimos annos sua sponte sacræ religioni tradiderint.*

(*Ex eodem, cap. 17.*) Puella si ante duodecim annos ætatis sponte sua sacrum sibi velamen assumit, possunt statim parentes vel tutores ejus id factum irritum facere, si volunt. At si annum et diem id dissimulando consenserint, ulterius nec ipsa, nec illi mutare hoc poterunt. Porro si in fortiori ætate a dolescentula, vel adolescens servire Deo elegerint, non est potestas parentibus hoc prohibendi.

CAP. XCIX. — *De illo qui filium, aut neptem, vel parentem suam Deo omnipotenti offerri voluerit.*

(*Ex eodem, cap. 6.*) Quicumque filiam suam, aut neptem, vel parentem Deo omnipotenti offerri voluerit, licentiam habeat : sin autem, virum accipiat, domi infantes suos nutriat, et non aliam infra monasterium mittere nutriendi gratia præsumat, nisi eam quam firmiter in ipso loco, in Dei servitio perseverare voluerit, secundum instituta sanctorum Patrum, seu secundum canonicam auctoritatem.

CAP. C. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 7.*) Omnino prohibemus, ut nullus filium aut nepotem, vel parentem suum in monasterio puellarum ad nutriendum commendare præsumat, nec quisquam illum ibi suscipere audeat.

CAP. CI. — *De abbate qui feminas in monasterio suo festivitates celebrare permiserit.*

(*Ex concilio Urbico.*) Si abbas mulierem in monasterium suum ingredi permiserit, aut festivitates aliquas ibidem spectare, tribus mensibus in alio monasterio retrudatur, pane et aqua tantum contentus.

FINIS LIBRI OCTAVI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI NONI.

CAP. I. Quod aliud sit uxor, aliud concubina, nec erret quisquis filiam suam in matrimonium concubinam habenti tradiderit.
 2. Qualis uxor legitima esse debeat.
 3. Ut nullus occulte nuptias celebret.
 4. Quo tempore nuptiæ celebrandæ sint.
 5. Qualiter benedicantur a sacerdote sponsus et sponsa.
 6. Ut nullum conjugium sine dote fiat.
 7. Ut sponsus et sponsa ante nuptias a sacerdote benedicantur.
 8. De primo conjugio.
 9. Quod vir fidelis a muliere infideli separari non debeat.
 10. Ut in Christianorum nuptiis non saltetur.
 11. Ut viduam nemo furetur in uxorem.
 12. Ut virginem nemo furetur in uxorem.
 13. De virgine vel vidua furata.
 14. De virginibus quæ virginitatem ante nuptias non custodierint.

15. Quod nulli liceat concubinas habere.
 16. De illis qui ante nuptias concubinas habuerint.
 17. Item de concubinis.
 18. De ancilla, si proprio domino suo legitime fieri possit.
 19. De illo qui servum suum et ancillam in matrimonium conjunxerit.
 20. De multinubis.
 21. Quod secunda conjugia sæcularibus non negentur, quibus tamen ad clerum minime venire conceditur.
 22. De illis qui in plurimas nuptias inciderunt.
 23. De illis qui tertio nuptias celebraverint.
 24. De bigamis.
 25. De numero maritorum.
 26. De ingenuo homine, si alterius ancillam pro ingenua, acceperit, et post ancillam eam esse intellexerit.
 27. De femina ingenua, si servum maritum acceperit.

28. De legitime conjunctis, si alter illorum in amen- A riant, velut impiæ, ecclesiastica communione pri-
tiam devenerit.
29. De legitimis matrimoniis servorum.
30. Si furiosi matrimonia contraxerint.
31. De desponsata puella, si alter eam in matrimo-
nium possit accipere.
32. De his qui sponsas alienas rapiunt.
33. De his qui feminas rapiunt.
34. De eadem re.
35. De his qui rapiunt puellas sub nomine simul ha-
bitandi.
36. De puellis raptis nondum desponsatis.
37. De raptis desponsatis.
38. De eadem re.
39. De eadem re.
40. De illis qui in matrimonio sunt et concumbere B
non possunt.
41. De eadem re.
42. De eadem re.
43. De eadem re.
44. De eadem re.
45. De conjugatis, qui sæcularia relinquere deside-
rant.
46. De viro qui uxorem suam velare permiserit.
47. De muliere, si sine licentia viri sui velum sibi
imposuerit.
48. De viro qui sine uxoris permisso monasticam
vitam suscepit.
49. De regina Thietbirga, quæ causa religionis a re-
gia dignitate discedere voluerat.
50. De Lothario rege qui uxorem suam in custodia
detinebat.
51. De singulari certamine quod Lotharius molitus
est contra Thietbirgam uxorem suam.
52. De femina de adulterio inculcata, si cum marito
debet inire certamen legale, suæ potestati prius
debet, etc.
53. De eadem re.
54. De illis qui in alias provincias fugerint aut suos
seniores secuti fuerint, et uxores suas domi reli-
querint.
55. De feminis quæ captis viris, vel in captivita-
tem, etc.
56. Quod non probetur esse culpabilis qui uxorem D
capti in matrimonio videtur esse sortitus.
Ut si mulieres ad priores maritos redire nolue-
58. Ut si viri de captivitate regressi, intemperantia
uxorum offensi non fuerint, et voluerint eas in
conjugio recipere liberam habeant facultatem.
59. De illo qui in paganismo uxorem suam dimiserit.
60. De baptizato, si uxor ejus infidelis converti no-
luerit.
61. De illo qui ante baptismum mulierem virginem
acceperat.
62. De illis feminis quæ nulla causa interveniente
reliquerunt viros suos.
63. De femina quæ adulterum reliquerit, et adulte-
rum acceperit.
64. Quod neque dimissus ab uxore, neque dimissa
a marito jungatur.
65. De illo qui vivente marito conjugem illius adul-
terasse accusatur, et eam post ejus mortem sum-
psisse dignoscitur.
66. De eadem re.
67. De illo qui uxorem habet, et sæpius mœchatus
fuerit.
68. Si laicus absolutus cum laica absoluta pecca-
verit.
69. De uxore quæ conscio marito mœchata fuerit.
70. De viro uxorem non habente, si cum uxore al-
terius adulterium perpetraverit.
71. De conjugatis qui aliqua certa re discidium fece-
rint, ut inupti maneant.
- C 72. De illis qui interveniente repudio aliis se in ma-
trimonio copulaverint.
73. Si cujus uxor constuprata fuerit, et propterea
maritus perdere illam machinaverit.
74. De eo, si quis cum uxore alterius, vivente eo, for-
nicatus fuerit.
75. De ingenuo qui ingenuam acceperit uxorem, et
postea se servum fecerit.
76. De illis conjugatis, quorum leges diversæ sunt.
77. Cur communicantes viri cum adulteris uxoribus
non convenient.
78. Quod non conveniat Christianos cum hæreticis
nuptialia jura contrahere.
79. Judiciæ examinatio.
80. Separatio incestæ copulationis.
- D 81. Reconciliatio conjugatorum.
82. De eadem re.

BURCHARDI

ECCLESIAE WORMACIENSIS EPISCOPI

DECRETORUM LIBER NONUS.

DE FEMINIS NON CONSECRATIS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Libro hoc de virginibus et viduis Deo non sacratis, de earum raptoribus, pœnaque iis imponenda, de legitimo matrimonio, de illegitimo concubitu ejusque pœnitentia tractatur.

CAP. I. — *Quod aliud sit uxor, aliud concubina, nec erret quisquis filiam suam in matrimonium concubinam habenti tradiderit.*

(*Ex decr. Leonis papæ, capite 18.*) Non omnis mulier viro juncta uxor est viri, quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, et inter æquales multo prius hoc ipsum Domino constituyente, quam initium Romani juris existeret. Itaque aliud est uxor, aliud concubina, sicut aliud est ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad manifestandam harum personarum discretionem testimonium ponit ex Genesi, ubi dicitur Abraham: Ejice ancillam et filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Unde cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi et Ecclesiæ sacramentum, dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium. Igitur cujuslibet loci laicus, si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est quasi eam conjugato dederit, nisi forte illa mulier et ingenua facta, et dotata legitime, est publicis nuptiis honestata videatur; quia paterno arbitrio viris conjunctæ carent culpa, si mulieres quæ a viris habebantur in matrimonio non fuerunt, quia aliud est nupta, aliud concubina.

CAP. II. — *Qualis uxor legitima esse debeat.*

(*Ex epistola Leonis papæ.*) Qualis esse debeat uxor quæ habenda est secundum legem: virgo casta et desponsata in virginitate, et dotata legitime, et a parentibus tradita, et a sponso et a paranympis accipienda, et ita secundum legem et Evangelium publicis nuptiis honeste in conjugium liquide sumenda: et omnibus diebus vitæ nisi ex consensu et causa vacandi Deo nunquam propter hominem separanda, et si fornicata fuerit dimittenda; sed illa vivente altero non deducenda, quia adulteri regnum Dei non possidebunt, et pœnitentia illius per scripturas recipienda.

A CAP. III. — *Ut nullus occulte nuptias celebret.*

(*Ex decr. Hormisdæ papæ, capite 6.*) Ut nullus fidelis cujuscunque conditionis sit occulte nuptias faciat, sed, benedictione a sacerdote accepta, publice nubat in Domino.

CAP. IV. — *Quo tempore nuptiæ celebrandæ sint.*

(*Ex concilio Hilerdensi, cap. 3.*) Quod non oporteat a Septuagesima usque in octavas Paschæ, et tribus hebdomadibus ante festivitatem sancti Joannis Baptistæ, et ab Adventu Domini usque post Epiphaniam nuptias celebrare. Quod si factum fuerit, separantur.

CAP. V. — *Qualiter benedicantur a sacerdote sponsus et sponsa.*

(*Ex concilio apud Valentias, capite 101.*) Sponsus et sponsa cum benedicendi sunt, a sacerdote, a parentibus, vel a paranympis in ecclesia sacerdoti offerantur, et cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.

CAP. VI. — *Ut nullum conjugium sine dote fiat.*

(*Ex concilio Arelatensi, capite 6.*) Nullam sine dote fiat conjugium, juxta possibilitatem fiat dos, nec sine publicis nuptiis quisquam nubere vel uxorem ducere præsumat.

CAP. VII. — *Ut sponsus et sponsa ante nuptias a sacerdote benedicantur.*

(*Ex decr. Sotheris papæ, capite 5.*) Ut sponsus ac sponsa cum precibus et oblationibus a sacerdote benedicantur, et legibus sponsetur ac donetur, et a paranympis custodiatur, et publice solemniterque accipiatur. Biduo etiam ac triduo abstineant se, et doceantur, ut castitatem inter se custodiant, certisque temporibus nubant, ut filios non spurios sed hæreditarios Deo et sæculo generent.

CAP. VIII. — *De primo conjugio.*

(*Ex concil. Mediolan., cap. 2*) In primo conjugio debet presbyter missam agere et benedicere ambos, et postea se abstineant ab ecclesia XXI diebus.

CAP. IX. — *Quod vir fidelis a muliere infideli separari non debeat.*

(*Apostolus dicit.*) Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat vi-

sanctificatus enim erit vir infidelis in muliere
sanctificata erit mulier infidelis per virum

— *Ut in Christianorum nuptiis non saltetur.*
concil. Laodicen., cap. 35.) Quod non oporteat
eos euntes ad nuptias plaudere vel saltare,
erubescerent cœnare, vel prandere, sicut Chris-
tiani fecerunt.

XI. — *Ut viduam nemo furctur in uxorem.*
concil. r. dicit.) Si quis viduam furatus fuerit in
vel consentiens ei, anathema sit. Et respon-
dentes tertio : Anathema sit.

XII. — *Ut virginem nemo furctur in uxorem.*
concil. ejusdem.) Si quis virginem, nisi desponsave-
rit in uxorem vel consentiens ei,
anathema sit. Et responderunt omnes tertio : Ana-
thema sit.

XIII. — *De virgine vel vidua furata.*
concil. Eusebii pap., cap. 10.) Si quis virginem
autem furatus in uxorem, nisi fuerit a se de-
m, anathema sit.

XIV. — *De virginibus quæ virginitatem ante nu-
ptias non custodierint.*

concil. Elibertan., cap. 5.) Virgines quæ virgi-
nitatem suam non custodierint, si eosdem qui eas
sunt maritos acceperint, eo quod solas nuptias
habuerint, post pœnitentiam unius anni reconcilien-
tiam cognoverint viros, eo quod mœchatae
inquinamento pœniteant, et sic ad communio-
nem admittantur.

XV. — *Quod nulli liceat concubinam habere.*
concil. August.) Audite, charissimi, membra
et matris catholicæ Ecclesiæ filii. Quod dico
vobis, audiant fideles ; quod dico fidelibus,
competentes ; quod dico fidelibus et compe-
tentibus, audiant pœnitentes ; quod dico fidelibus et compe-
tentibus, et pœnitentibus, audiant et catechu-
diant omnes : omnes timeant, et nemo contem-
nihi in consolationem vester auditas, ne vobis
testimonium dolor meus. Competentibus dico,
vobis non liceat, sufficiant vobis uxores, con-
vobis non licet habere. Audiat Deus, si vos
scitis ; audiant angeli ejus, si vos contempnitis :
uxores non licet vobis habere. Et si non habere-
tis, tamen non licet vobis habere concubinas,
postea dimittatis, ut dicatis uxores. Tanto ma-
natio vobis erit, si volueritis habere et con-
tinet uxores. Non licet habere uxores, qua-
res mariti vivunt. Nec vobis, feminæ, habere
potest, quorum priores uxores vivunt. Adulte-
nt ista conjugia, non jure cœli, sed jure
nec illam feminam licet habere, quæ per
non discessit a marito, eo vivente. Solius for-
is causa licet uxorem adulteram dimittere,
vivente non licet alteram ducere.

XVI. — *De illis qui ante nuptias concubinas ha-
buerint.*

Aug.) Quale est et illud quod multi virorum
nuptias concubinas sibi adhærere non erube-

scunt, quas post aliquot annos dimittunt, et sic
postea legitimas uxores accipiunt. Unde coram
Deo et coram angelis ejus contestor, atque denuntio,
Deum et ista semper prohibuisse, et nunquam ei
placuisse. Et præcipue temporibus Christianis con-
cubinas habere nunquam licet, et nunquam li-
cebit.

CAP. XVII. — *Item de concubinis.*

(Ex concilio Arelaten., capite 4.) Nulli liceat uno
tempore duas uxores habere : sed neque unquam
concubinam.

CAP. XVIII. — *De ancilla, si proprio domino suo legitima
fieri possit.*

(Ex decr. Julii papæ, capite 4.) Si quis ancillam
suam libertate donaverit, et in matrimonio sibi
sociaverit, dubitabatur apud quosdam utrum hujus-
modi nuptiæ legitimæ esse videantur, an non. Nos
itaque vetustam ambiguitatem decidentes talia con-
nubia legitima esse censuimus. Si enim ex affectu
fiunt omnes nuptiæ, et nihil impium, et legibus
contrarium in tali copulatione fieri potest, quare
prædictas nuptias inhibendas existimaverimus. Om-
nibus vobis unus est pater in cœlis, et unusquisque
dives et pauper, liber et servus, æqualiter pro se,
et pro animabus eorum rationem daturi sunt.
Quapropter omnibus cujuscunque conditionis sint,
unam legem, quantum ad Deum, habere non dubi-
tamus.

CAP. XIX. — *De illo qui servum suum, et ancillam in
matrimonium conjunxerit.*

(Ex concilio Matiscen., capite 10.) Si servum et an-
cillam dominus amborum in matrimonium conjunxe-
rit, et postea liberato servo vel ancilla, non potest
redimi qui in servitio est, ideo matrimonia non
solvantur.

CAP. XX. — *De multinubis.*

(Ex concilio Braggarensi, capite 81.) Si quis multis
nuptiis fuerit copulatus, pœnitentiam agat : con-
versatio autem et fides pœnitentis compendit
tempus.

CAP. XXI. — *Quod secunda conjugia sæcularibus non
negentur, quibus tamen ad clerum minime venire
conceditur.*

(Ex decr. Gelasii papæ, capite 22.) Secundas nuptias,
sicut sæcularibus inire conceditur, ita post eas nul-
lus ad clericale sinitur venire collegium. Alia est
enim humanæ fragilitati generaliter concessa licen-
tia, alia debet esse vita divinarum rerum servitio
dedicata.

CAP. XXII. — *De illis qui in plurimas nuptias inci-
derunt.*

(Ex concilio Neocæsar., capite 1.) De his qui in
plurimas nuptias inciderunt, et tempus quidem præ-
finitum manifestum est, sed conversatio eorum, et
fides, tempus abbreviat.

CAP. XXIII. — *De illis qui tertio nuptias celebra-
verint.*

(Ex decr. Hormisdæ papæ, capite 2.) Ne quisquam
amplius, quam duas accipiat uxores : quia jam ter-
tia superflua est.

CAP. XXIV. — *De bigamis.*

(*Ex concilio Laodicensi, capite 1.*) De his qui secundum ecclesiasticam regulam libere ac legitime secundis nuptiis juncti sunt, nec occulte nuptiarum copulam fecerunt, oportet ut parvo tempore transacto vacent orationibus et jejuniis. Quibus etiam juxta indulgentiam communionem reddi decrevimus.

CAP. XXV. — *De numero maritorum.*

(*Ex dictis Hieronymi.*) Ubi fuerit numerus maritorum, ibi vir proprius unus esse desistit.

CAP. XXVI. — *De ingenuo homine, si alterius ancillam pro ingenua acceperit, et post ancillam eam esse intellexerit.*

(*Ex concil. apud Vermeriam, cui interfuit Pipinus rex, capite 7.*) Si quis ingenuus homo ancillam alterius uxorem acceperit, et existimat quod ingenua sit, si ipsa femina postea fuerit inservita, si eam a servitute redimere potest, faciat: si non potest, si voluerit, aliam accipiat. Si autem servam eam scierat, et collaudaverat: post, ut legitimam habeat. Similiter et mulier ingenua de servo alterius facere debet.

CAP. XXVII. — *De femina ingenua, si servum maritum acceperit.*

(*Ex eodem concilio, capite 8.*) Si femina ingenua accipit servum, sciens quia servus esset, habeat eum: quia omnes unum patrem habemus in cœlis. Una lex erit, et viro et feminæ.

CAP. XXVIII. — *De legitime conjunctis, si alter eorum in amentiam devenerit.*

(*Ex epistola Nicolai ad Carolum Mogunt. episcopum missa.*) Si qui matrimonium sani contraxerint, et nni ex duobus amentia, aut furor, aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt. Similiter sentiendum de his qui ab adversariis excæcantur, aut membris detruncantur.

CAP. XXIX. — *De legitimis matrimoniis servorum.*

(*Ex concilio Cabillon., capite 30.*) Dictum est nobis, quod quidam legitima servorum matrimonia potestativa quadam præsumptione dirimant, non attendentes illud evangelicum: Quod Deus conjunxit, homo non separet. Unde nobis visum est ut conjugia servorum non dirimantur, etiamsi diversos dominos habeant: sed in uno conjugio permanentes, dominis serviant suis. Et hoc in illis observandum est, ubi legalis conjunctio fuit, et per voluntatem dominorum.

CAP. XXX. — *Si furiosi matrimonia contraxerint.*

(*Ex decreto Fabiani papæ, capite 5.*) Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt; sed si contractum fuerit, non separentur.

CAP. XXXI. — *De desponsata puella, si alter eam in matrimonium possit accipere.*

(*Ex epist. Syricii papæ, capite 4.*) De conjugali autem violatione requisisti, si desponsatam alii puellam, alter in matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat modis omnibus inhibemus: quia illa benedictio quam nupturæ sacerdos imponit, apud fideles cujus-

dam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.

CAP. XXXII. — *De his qui sponsas alienas rapiunt.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 5.*) De his qui sponsas alienas rapiunt, antiqua et synodalis sententia observetur. Quod et si forte in Ecclesia eventus talis reperiri dignoscitur, ut pro salutis et religionis competentia humanius quiddam debeant tractare pontifices, sicut canonica, ut eisdem verbis utamur, docet auctoritas, quia prior, inquiring, definitio durius: posterior autem quiddam tractavit humanius, nullo modo ut ad maximam indulgentiam descendamus, alterius sponsæ acceptor, sine publica transeat pœnitentia. Quod si hæc obedire renuerit, sine ulla refragatione anathematizetur. Fautores vero illius, juxta modum culpæ, episcopi decreto pœniteant. Si vero, quod non optamus, de gradu ecclesiastico talibus nuptiis se consensorem, vel interventorem manifeste prodiderit, a gradu proprio repellantur. Et si verisimilibus exinde suspicionibus fuerit propulsatus, canonicè se purget.

CAP. XXXIII. — *De his qui feminas rapiunt.*

(*Ex concilio apud Aquisgran. capite 3.*) Placuit ut hi qui rapiunt feminas, vel furantur, aut seducunt, eas nullatenus habeant uxores, quamvis eis postmodum conveniat, aut eas dotaverint, vel nuptialiter cum consensu parentum suorum acceperint. Si quis autem uxorem habere voluerit, canonicè et legaliter eam accipiat, et non rapiat. Qui vero eam rapuerit, vel furatus fuerit, aut seduxerit, nunquam eam uxorem habeat.

CAP. XXXIV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 10.*) Qui vero deinceps rapere virgines præsumpserint, vel viduas, secundum synodalem beati Gregorii definitionem, ipsi, et complices eorum anathematizentur, et raptiores sine spe conjugii perpetuo maneant.

CAP. XXXV. — *De his qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi.*

(*Ex concilio Chalced. capite 27.*) Eos qui rapiunt mulieres sub nomine simul habitandi, cooperantes autem et conniventes raptoribus, decrevit sancta synodus ut si quidem clerici sunt, decidant de gradu proprio; si vero laici, anathematizentur.

CAP. XXXVI. — *De puellis raptis nondum desponsatis.*

(*Ex concilio Cabillon., capite 27.*) De puellis raptis necdum desponsatis in Chalcedonensi concilio scriptum est: Eos qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi, cooperantes et conniventes raptoribus decrevit sancta synodus ut siquidem clerici sunt, decidant de gradu proprio: si vero laici, anathematizentur. Quibus verbis datur intelligi, qualiter hujus mali auctores damnandi sunt: quando participes consilium conniventes tanto anathemate feriuntur, et juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas sibi jure vindicare nullatenus possunt.

CAP. XXXVII. — *De raptis desponsatis.*

(*Ex concilio Toletano.*) Proinde placuit, atque statutum est a sacro conventu, ut si aliquis sponsum

alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, et A sine spe conjugii maneat. Et si ipsa eidem crimini consentiens non fuit, licentia nubendi alii non negetur. Quod si et ipsi post hæc se conjungere præsumpserint, utrique usque ad satisfactionem anathematizentur.

CAP. XXXVIII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Ancirano, capite 10.*) Desponsatas puellas, et post ab aliis raptas, placuit erui, et eis reddi, quibus ante fuerant desponsatæ, etiamsi eis a raptoribus vis illata constiterit.

CAP. XXXIX. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 65.*) Si autem necdum eas quas rapuerant cum voluntate parentum sub præfato desponsionis, vel dotalitii nomine in conjugium sumptas habent, quando in omnium aures hæc fuerit constitutio promulgata, ab earum conjunctione separentur, et publicæ pœnitentiæ subigantur. Raptæ autem parentibus legaliter restituantur. Post actam vero publicam pœnitentiam, si ætas et incontinentia exegerit, legitimo et ex utrisque partibus placito conjugio socientur. Nam in his non regulam constituimus, sed, ut verbis Magni Leonis utamur, quid sit tolerabilius æstimamus. Quod si unus ex conjugatis obierit, is qui publicam pœnitentiam egerit, et superstes extiterit, iterare conjugium non præsumat, nisi forte episcopus præviderit aliquam concedere indulgentiam, ut graviolem possit amovere offensam.

CAP. XL. — *De his qui in matrimonio juncti sunt, et concumbere non possunt.*

(*Ex epist. Greg. ad Joannem Ravennatem episcopum.*) Quod autem interrogasti de his qui matrimonio juncti sunt, et nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium ducere possit, quibus scriptum est: Vir et mulier si se conjunxerint, et postea dixerit mulier de viro, quod non possit coire cum eo, si potest probare per justum judicium quod verum sit, accipiat alium: si autem ille aliam acceperit, separentur.

CAP. XLI. — *De eadem re.*

(*Ex concilio apud Vermeriam temporibus Pipini regis, capite 17.*) Si qua mulier proclamaverit, quod vir suus nunquam cum ea coisset, exeant inde ad crucem: et si verum fuerit, separentur, et illa faciat quod vult.

CAP. XLII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio apud Compendium, capite 20.*) Si quis accepit uxorem, et habuit ipsam aliquo tempore, et ipsa femina dicit quod non coisset cum ea, et ille vir dicit quod sic fecit, in veritate viri consistat. quia vir caput est mulieris.

CAP. XLIII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Tribur., capite 3.*) Vir si duxerit uxorem concumbere cum ea non valens, et frater ejus clanculo eam vitiaverit, et gravidam reddiderit, separentur. Considerata autem imbecillitate, misericordia eis impartiat ad conjugium, tantum in Domino.

CAP. XLIV. — *De eadem re.*

(*Ex epist. Gregor.*) De his acquisitis, qui ob causam frigidæ naturæ se dicunt non posse in invicem operam carnis dantes commisceri: Iste vero si non potest ea uti pro uxore, habeat quasi sororem. Quod retinaculum jugale volunt rescindere, maneant utrique innupti: nam si huic non potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conveniet? igitur si vir aliam vult accipere uxorem, manifesta ratio patet, quia succendente diabolo odii fomitem, exosam eam habuit, et idcirco illam dimittere mendacii falsitate molitur. Quod si mulier causatur, et dicit, Volo mater esse et filios procreare, uterque eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis, jurejurando dicat ut nunquam per commistionem carnis conjuncti una caro effecti fuissent, tunc videtur mulierem secundas posse contrahere nuptias. Humanum dico propter infirmitatem carnis eorum. Vir autem qui frigidæ naturæ est, maneat sine conjugio. Quod si et ille aliam copulam acceperit, tunc hi qui juraverint perjurii crimine rei teneantur, et pœnitentia peracta, priora cogantur recipere connubia.

CAP. XLV. *De conjugatis qui sæcularia relinquere desiderant.*

(*Ex dictis Basilii episcopi.*) Si quis vult conjugatus converti ad monasterium, non est recipiendus, nisi prius conjugio castimoniam profitente fuerit absolutus. Nam si illa, vivente illo, per incontinentiam alteri nupserit, procul dubio adultera erit, nec recipitur apud Deum ejusmodi viri conversio, cujus sequitur conjugalis fœderis prostitutio. Tales ergo tunc sine culpa sequantur Christum relicto sæculo, si habeant ex pari voluntate castitatis consensum.

CAP. XLVI. — *De viro qui uxorem suam velare permiserit.*

(*Ex concilio Remensi, capite 3.*) Qui uxorem suam permiserit velare, aliam non accipiat, se similiter convertatur.

CAP. XLVII. — *De muliere, si sine licentia viri sui velum sibi imposuerit.*

(*Ex decr. apud Compendium, capite 6.*) Mulier, si sine licentia mariti sui velum in caput miserit, si viro placuerit, recipiet eam iterum ad conjugium.

CAP. XLVIII. — *De viro qui sine uxoris permisso monasticam vitam suscepit.*

(*Ex reg. Greg. ad Adriam notarium, capite 80.*) Agathosa, latrix præsentium, questa est maritum suum contra voluntatem suam in monasterio urbici abbatis esse conversum. Quod quia ad ejusdem abbatis culpam et invidiam non est dubium pertinere, experientiæ tuæ præcipimus ut diligenti inquisitione discretiatur, ne forte cum ejus voluntate conversus sit, vel ipsa se mutare promiserit. Et si hoc repererit, et illum in monasterio permanere provideat, et hanc sicut promisit mutare compellat. Si vero nihil horum est, nec quoddam fornicationis crimen propter quod viro licet uxorem relinquere, prædictam mulierem commisisse cognoveris, ne il-

lius conversio uxori relictæ in sæculo fieri possit A perditionis occasio, volumus ut maritus suum illi vel si jam tonsuratus est, reddas, omni excusatione cessante. Nam si excepta fornicationis causa virum uxorem relinquere nulla ratione conceditur, quia postquam copulatione conjugii viri atque mulieris unum corpus efficitur, non potest ex parte converti, et ex parte in sæculo manere.

CAP. XLIX. — *De regina Thietbirga, quæ causa religionis a regia dignitate discedere voluerat.*

(*Ex epist. Nicolai papæ ad Carolum regem.*) Scripsit nobis Thietbirga regina, regia se velle dignitate seu copula exui, et solam privata vita fore contentam desiderare. Cui nos scripsimus non hoc aliter fieri posse, nisi eandem vitam conjux ejus Lotharius elegerit. Et post pauca. De retroacta contro- B versia Thietbirga non debet ulterius ad iteratam responsionem promoveri. Quod bene semel definitum est, et interpositis juramentis deliberatum, nulla debet iteratione, nisi fortassis ubi fuerit major auctoritas, retractari.

CAP. L. — *De Lothario rege qui uxorem suam in custodia detinebat.*

(*Item ejusdem.*) Verum, sicut multorum relatu didicimus, Lotharius rex conventum celebrare disponit, et Thietbirgam reginam examini proprio et judicio subicere meditatur. Et si quidem eam præstigiis falsitatis suæ potuerit exhibere, quasi non fuerit legitima sua uxor, vult eam penitus a se sequestrare : sin autem vult eam tanquam propriam uxorem admittere, sed deinde, quasi mœchata fuerit, C insimulare, atque pro hoc hominem suum et hominem Thietbirgæ ad monachiam impellere, et, si homo ipsius reginæ ceciderit, disponit hanc sine dilatione perimere. Quæ quantum sint omni divinæ vel sanctorum Patrum, legi contraria, magnitudo prudentiæ vestræ, credimus, jam advertit.

CAP. LI. — *De singulari certamine, quod Lotharius molitus est contra Thietbirgam uxorem suam.*

(*Item ejusdem.*) Monomachiam vero in lege non assumimus, quæ præceptam fuisse non reperimus. Quam licet iniisse quosdam legamus, sicut sanctum David et Goliath sacra prodit historia, nusquam tamen ut pro lege teneatur alicubi divina sanxit auctoritas : cum hoc et hujuscemodi sectantes Deum D solummodo tentare videantur.

CAP. LII. — *De femina de adulterio inculcata, si cum marito debet inire certamen legale, suæ potestati prius debet ad tempus restitui.*

(*Item ejusdem.*) Præterea sive de conjugii fœdere, sive de adulterii crimine judicium sit agitandum, nulla ratio patitur Thietbirgam cum Lothario posse inire conflictum, vel legitimum controversiæ inire certamen, nisi prius ad tempus fuerit suæ potestati et consanguineis propriis libere sociata. Inter quos etiam locus providendus est, in quo nulla sit vis multitudinis formidanda, et non sit difficile testes producere, vel cæteras personas, quæ tam a sanctis canonibus, quam a venerandis Romanis legibus in hujusmodi controversiis requiruntur. Hæc idcirco

diximus, ut ostendamus quem legum conflictum Lotharius congregari posse autumat, cum personam, quam in suis penetralibus quotidie fatigat, et conterit, quando vult ad judicium educit, quando vult ad claustra reducit : et quando educta fuerit, nisi ea profiteatur quæ ipse præceperit, punit. Propriæ igitur libertati committi, et ab omni oppressione ac potestate illius, cum quo initur conflictus, oportet liberari, atque suis liberaliter uti, et suspectas personas convenit declinare, quæ se ab objectis ostendere cupit immunem.

CAP. LIII. — *De eadem re.*

(*Item idem.*) Itaque summo studio Thiethirgam conjugem tuam tanquam propriam carnem fovere ac diligere procurato, et ne illam a te ullo pacto consentias discedere, vigilanter attende. Unde si vult a te discedere, corripe, imo corrige eam, et a tali intentione per omnia revocare satage. Jam vero si amore pudicitæ separationem quærit, et conjugalis connubii solutionem efflagitat, certum est, Apostolo dicente, quia mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Verum si et ipse pudicitiam sectatus religionis obtentu copulam dissolvere vis, tantum ne simulate fiat concedimus. Nam licet sit scriptum : Quod Deus conjunxit, homo non separet, Deus tamen et non homo separat, quando divini amoris intuitu, ex consensu utriusque conjugis matrimonia dissolvuntur. Si ergo hoc modo vis, gratuito permittimus animo, celeremque præbemus assensum : aliter autem fieri mutuam separationem vestram prohibemus.

CAP. LIV. — *De illis qui in alias provincias fugerint, aut suos seniores secuti fuerint, et uxores suas domi reliquerint.*

(*Ex concilio apud Vermeriam, capite 6.*) Si quis necessitate inevitabili cogente in alium ducatum seu provinciam fugerit, et uxor ejus, cum valet et potest, amore parentum aut rerum suarum eum sequi noluerit, ipsa omni tempore quandiu vir ejus quem secuta non fuit, vivit, semper innupta permaneat. Ille vero qui necessitate cogente in alia patria manet, si nunquam in suam patriam se reversurum sperat, si se continere non potest, aliam uxorem accipiat, tamen cum pœnitentia.

CAP. LV. — *De feminis quæ, captis viris vel in captivitate missis, aliis nupserunt.*

(*Ex epist. Leonis papæ, capite 42.*) Quod debeant feminæ, quæ, captis viris et in captivitate ductis, aliis viris nupserant, putantes interemptos maritos remeatis de captivitate prioribus viris copulari, ut cuique id quod legitime habuit reformetur, et recipiat unusquisque quod suum est, et redintegrentur fœdera nuptiarum.

CAP. LVI. — *Quod non probetur esse culpabilis, qui uxorem capti in matrimonio videtur esse sortitus.*

(*Item ejusdem, capite 43.*) Nec tamen culpabilis judicetur, et tanquam alieni juris perversor habeatur, qui personam ejus mariti qui jam non esse existimabatur, assumpsit. Si enim multa quæ ad

eos qui in captivitatem ducti sunt pertinebant, in A
jus alienum transire potuerunt, tamen plenum justitiae est ut iisdem reversis propria reformentur. Quod si in mancipiis, vel in agris, aut etiam in domibus ac possessionibus rite servatur, quanto magis in conjugiorum redintegratione faciendum sit, ut quod bellica necessitate turbatum est, pacis remedio reformetur?

CAP. LVII. — *Ut si mulieres ad priores maritos redire noluerint, velut impiæ ecclesiastica communione privandæ sint.*

(*Item ejusdem, cap. 45*) Si autem aliquæ mulieres ita posteriorum virorum amore sunt captæ, ut malint his cohærere quam ad legitimum redire consortium, merito sunt notandæ, ita ut ecclesiastica communione priventur: quæ de re excusabili contaminationem criminis elegerunt, ostendentes sibimet pro sua incontinentia placuisse, quod justa remissio poterat expiare. Redeant ergo in suum statum voluntaria redintegratione conjugia, neque ullo modo ad opprobrium malæ voluntatis trahatur quod conditio necessitatis extorsit: quia sicut hæ mulieres quæ reverti ad viros suos noluerint, impiæ sunt habendæ, ita illæ in affectum ex Deo initum redeunt merito sunt laudandæ.

CAP. LVIII. — *Ut si viri de captivitate regressi intemperantia uxorum offensi non fuerint, et voluerint eas in conjugio recipere, liberam habeant facultatem.*

(*Item ejusdem, capite 44.*) Et ideo si viri post longam captivitatem reversi, ita in dilectione suarum C
conjugum perseverent ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est et inculpabile judicandum quod necessitas intulit, et restituendum est quod fides poscit.

CAP. LIX. — *De illo qui in paganismo uxorem suam dimiserit.*

(*Ex decr. Eutychn. papæ.*) Si quis gentilis gentilem dimiserit uxorem ante baptismum, post baptismum in potestate ejus erit eam habere, vel non habere.

CAP. LX. — *De baptizato, si uxor ejus infidelis converti noluerit.*

(*Ex decr. ejusdem.*) Simili modo si unus ex conjugatis baptizatus est, et alter gentilis, et sequi non vult, sit sicut dicit Apostolus: Infidelis si discedit, discedat.

CAP. LXI. — *De illo qui ante baptismum mulierem virginem acceperat.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 2.*) Si quis habuerit uxorem virginem ante baptismum, vivente illa post baptismum alteram habere non potest. Crimina in baptismo solvuntur, non conjugia.

CAP. LXII. — *De illis feminis quæ, nulla causa interveniente, reliquerunt viros suos.*

(*Ex concilio Elibertan., capite 7.*) Item feminæ quæ nulla præcedente causa reliquerunt viros suos, et alteri se copulaverunt, et in hoc permanere voluerint, nec in fine accipiant communionem.

CAP. LXIII. — *De femina quæ adulterum reliquerit et adulterum acceperit.*

(*Ex eodem, capite 9.*) Item femina fidelis quæ

adulterum maritum reliquerit fidelem, et adulterum ducit, prohibeatur ne ducat. Si autem duxerit, non prius accipiat communionem quam is quem reliquit de sæculo exierit, nisi forte necessitas infirmitatis dare compulerit.

CAP. LXIV. — *Quod neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri jungantur.*

(*Ex concilio Africano, capite 63.*) Placuit ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri jungantur, sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur.

CAP. LXV. — *De illo qui vivente marito conjugem illius adulterasse accusatur, et eam post ejus obitum sumpsisse dignoscitur.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 69.*) Is qui vivente marito conjugem illius adulterasse accusatur, et eo in proximo defuncto eandem sumpsisse dignoscitur, omnimodis publicæ pœnitentiæ subigatur. De quo etiam post pœnitentiam præfata, si expedierit, servabitur regula, nisi forte, id est, aut mulier virum qui mortuus fuerat occidisse notetur, aut propinquitas vel alia quælibet actio criminalis impediatur. Quod si probatum fuerit, sine ulla spe conjugii cum pœnitentia perpetuo maneant. Si autem negaverit se eandem feminam vivente viro nequaquam adulterasse, et præfati homicidii neuter eorum reus extiterit, et probatis testibus neuter eorum convinci potuerit, purgent legaliter famam suæ opinionis, et sumpto utantur conjugio, si alia, ut diximus, non impederit ratio.

CAP. LXVI. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Tribur, capite 3.*) Relatum est auribus sanctorum sacerdotum, quemdam alterius uxorem stupro violasse: insuper et mœchæ, vivente viro suo, juramentum dedisse, ut post legitimi mariti mortem si supervixisset, duceret uxorem. Quod et factum est. Tale igitur connubium prohibemus et anathematizamus.

CAP. LXVII. — *De illo qui uxorem habet, et sæpius mœchatus est.*

(*Ex concilio Elibertan., capite 4.*) Si quis fidelis habens uxorem non semel sed sæpius fuerit mœchatus, in fine mortis est conveniendus. Quod si se promiserit cessaturam, detur ei communio. Si resuscitatus rursus fuerit mœchatus, placuit ulterius non illudere alios de communionem pacis.

CAP. LXVIII. — *Si laicus absolutus cum laica absoluta peccaverit.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 7.*) Si laicus cum laica femina, id est, uterque absolutus a lege conjugii concubuerit, tres annos pœniteant. Et quanto sæpius et negligentius ea peccata commiserunt, tanto magis et tempus addatur, et modus pœnitentiæ.

CAP. LXIX. — *De uxore quæ conscio marito mœchata fuerit.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 9.*) Si conscio marito et ipso consentiente uxor mœchata fuerit, placuit nec in fine dandam eis communionem. Si vero eam

reliquerit, et separati fuerint, et digne pœnituerint, A post decem annos accipiant communionem.

CAP. LXX. — *De viro uxorem non habente, si cum alterius uxore adulterium perpetraverit.*

(*Ex concilio Nanneten., capite 6.*) Quod si vir non habens uxorem cum alterius uxore adulterium perpetravit, aut si qua mulier non habens virum cum alterius viro, ille qui fœdus violavit conjugii, VII annos, ut supra dictum est, pœniteat. Ille qui lege conjugii non tenetur, quinque annos pœniteat. Neque enim æqualis pœnitentia danda est his quibus sufficere poterat ad explendam libidinem suam conjugum amplexus: et illis qui, conjugē carentes, ardore libidinis impellente, in fornicationem ceciderunt.

CAP. LXXI. — *De conjugatis qui aliqua certa re disciplinam fecerint, ut innupti maneant.*

(*Ex dictis August.*) Apostolus Paulus dicit: His qui sunt in conjugio præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Potest enim fieri ut discedat ea causa quia Dominus permisit. Aut si feminæ licet virum dimittere etiam propter causam fornicationis, et non licet viro, quid respondebimus de hoc quod dicit posterius: Et vir uxorem non dimittat? Quare non addidit, excepta causa fornicationis, quod Dominus permittit: nisi quia similem formam vult intelligi, ut si dimiserit quod causa fornicationis permittitur, maneat sine uxore, aut reconcilietur uxori? Et post pauca: Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti, sed quia permisit non jussit.

CAP. LXXII. — *De illis qui, interveniente repudio, aliis se in matrimonium copulaverint.*

(*Ex decreto Innocentii papæ, capite 26.*) De his etiam requisivit dilectio tua, qui interveniente repudio aliis se matrimonio copulaverunt, quos in utraque parte adulteros esse manifestum est. Qui vero vel uxore vivente, quamvis dissociatum esse videatur conjugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri, in tantum ut hæc etiam personæ quibus tales conjuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commisisse videantur, secundum illud quod legimus in Evangelio: Qui dimiserit uxorem suam, et duxerit aliam, mœchatur. Et ideo omnes a commu-
D nione fidelium abstinendos. De parentibus autem aut propinquis eorum nihil tale statui potest, nisi si incestores illiciti consortii fuisse videantur.

CAP. LXXIII. — *Si cujus uxor constuprata fuerit, et propterea maritus perdere illam machinaverit.*

(*Ex concil. Triburiensi, capite 46.*) Si cujus uxor constuprata fuerit, et propterea maritus capitali sententia delere illam machinaverit, ipsa vero, urgente mortis periculo, ad episcopum confugerit, et auxilium quæsierit, operosiori tamen si potest episcopus labore desudet ne occidatur; si vero non potest, nullo modo liceat ei requirenti eam reddere ad occidendum, quæ se ei obtulit ad defendendum: sed solerti cura transmittat eam ad locum quem ipsa delegerit, ut secunda possit vivere. Si vero interdum ma-

ritus eam invenerit, et repetierit, secundum sæculum potestatem habuerit quid ei agere velit: sed audiat S. Augustinum dicentem: Cum enim vir a virtute nomen accepit, et mulier a mollitie, id est fragilitate, quare contra crudelissimam libidinis bestiam vult unusquisque uxorem suam esse victricem, cum ipse ad primum libidinis ictum victus cadat? Nam quidquid contra fidem catholicam non licet mulieribus, nec viris licebit. Si autem eadem mulier timore perterrita, a loco ubi eam episcopus destinavit aufugerit, et vir ejus ab episcopo semel, aut bis, vel sæpius repetierit, si vitam ei obtinere possit, perquirat et reddat: sin autem, omnino non reddat. Maritus vero, quandiu ipsa vivat, nullo modo alteram ducat.

B CAP. LXXIV. — *De eo, si quis cum uxore alterius, vivente eo, fornicatus fuerit.*

(*Ex concilio apud Alth. habito, præsentate Conrado rege, capite 5.*) Illud vero communi decreto secundum canonum instituta definimus et præjudicamus, ut si quis cum uxore alterius, vivente eo, fornicatus fuerit, moriente marito synodali judicio aditus ei claudatur illicitus, ne ulterius ei jungatur matrimonio, quam prius polluit adulterio. Nolumus enim nec Christianæ religioni convenit ut nullus ducat in conjugium, quam prius polluit per adulterium.

CAP. LXXV. — *De ingenuo qui ingenuam accipit uxorem, et postea servum se fecerit.*

(*Ex concil. Tribur. cui interfuit rex Arnolphus, capite 8.*) Perlatum est ad sanctam synodum quod quidam ingenuus ingenuam acceperit uxorem, et post filiorum procreationem occasione divortii ejusdem servum se fecerit, utrum necessario mulierem tenere debeat, et, si tenuerit, utrum illa quoque secundum sæcularem legem servituti subjici debeat. Judicatum est uxorem minime debere dimitti, non tamen ob Christi legem mulierem in servitutem redigi, dum ille non ex consensu conjugis se servum fecit, quem liberum ipsa maritum accepit.

CAP. LXXVI. — *De illis conjugatis quorum leges diversæ sunt.*

(*Ex eodem, capite 15.*) De Francia nobilis quidam homo nobilem de Saxonia Saxonum lege duxit uxorem. Tenuit multis annis, et ex ea filios procreavit. Verum quia non iisdem utuntur legibus Saxones et Franci, causatus est quod eam non sua, id est Francorum lege desponsaverit, vel acceperit, aut dotaverit: dimissaque illa, duxit alteram. Definivit super hoc sancta synodus, ut ille transgressor evangelicæ legis subjugatur pœnitentiæ; a secunda conjugē separetur, priorem resumere cogatur.

CAP. LXXVII. — *Cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non convenient.*

(*Ex decr. Innocentii papæ, capite 24.*) Cur viri cum adulteris non convenient, et illud desideratum est sciri, cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non convenient, cum contra uxores in consortio adulterorum virorum manere videantur, dum super hoc Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione contemnet, sed viros suos mulieres non

adulterio accusant, et non habent latentia A
vindictam. Viri autem liberius uxores adul-
terii sacerdotes deferre consueverunt, et ideo
his prodito earum crimine communio dene-
gatur. Virorum autem, latente commisso, non facile
a se ex suspicionibus abstinetur, qui utique
debetur si ejus flagitium detegatur. Cum ergo
causa sit interdum probatione cessante, vindictæ
inquietus.

XVIII. — *Quod non conveniat Christianos cum
hæreticis nuptialia jura contrahere.*

(*Concilio Laodicensi, capite 31.*) Quod non oportet
Christianos hæreticis universis nuptiarum fœdera
contrahere, nec eis filios dare vel filias, sed magis
cautionem, si tamen Christianos se fieri permit- B

CAP. LXXIX. — *Judicii examinatio.*

De hoc quod mihi reputatum est in hac synodo,
quod cum ista femina adulterium vel fornicationem
fecissem, quod non ego ita feci, nec inde
verum habilem recognosco, sic me Deus adjuvet ad
iudicium.

CAP. LXXX. — *Separatio incestæ copulationis.*

Ab isto die in antea cum ista femina cum qua
adulterium vel fornicationem fecisti, unde discipli-
nam vel pœnitentiam suscepisti, amplius non adul-
terabis, nec fornicaberis cum ea, nec aliam uxorem
accipies, nisi post peractam pœnitentiam tibi
licentia data fuerit ab episcopo, aut ab ejus misso :
sic te Deus adjuvet.

CAP. LXXXI. — *Reconciliatio conjugatorum.*

Ab isto die in antea istam tuam conjugem nomine
N. quam injuste dimiseras ita tenebis, sicut per rec-
tum maritus suam debet habere conjugem, in di-
lectione et debita disciplina : nec eam per ullum
malum ingenium a te separabis, nec ea vivente aliam
accipies : sic te Deus adjuvet.

CAP. LXXXII. — *De eadem re.*

A modo in antea istum tuum maritum quem in-
juste dimiseras ita tenebis et amplexaberis, et ei in
servitio, in amore et in timore ita eris subjecta et
obediens, sicut per rectum uxor suo debet subjecta
esse marito, nec unquam ab eo te separabis, nec
illo vivente alteri viro te sociabis, nec conjugio aut
adulterio : Sic te Deus adjuvet.

FINIS LIBRI NONI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI DECIMI.

1. Ut episcopi de parochiis suis sortilegos et C	22. Ut vaticinatores cæsi de civitatibus ejeciantur.
2. Ut sortilegos expellant.	23. De illis qui phylacteriis utuntur.
3. Ut sortilegorum ultoribus arborum.	24. Item de mulierculis incantatricibus.
4. Ut sortilegorum ultoribus idolorum.	25. De illis qui manducant, aut bibunt, aut portant super se aliquid ad Dei iudicium subvertendum.
5. De eadem re.	26. De illis qui in tabulis, aut in codicibus futura requirunt.
6. De illis qui divinationes requirunt.	27. De illis qui sortes sanctorum requirunt.
7. De illis qui ritum paganorum observant.	28. De illis maleficis, qui sperant se mentes homi- num pervertere posse.
8. De illis qui auguriis et incantationibus subser- vant.	29. De eadem re.
9. De eadem re.	30. De illis qui ad suas vanitates perficiendas dæmo- nes invocant.
10. De illis qui sortes observant.	31. De illis qui nocturna sacrificia dæmonum cele- braverint.
11. De arboribus quas vulgus colit.	32. De illis qui ad arbores vel ad fontes aliqua vota voverunt.
12. De illis qui dies et menses observant.	33. De illis, qui, quando luna obscuratur, clamores suos et maleficia sua exercuerint.
13. De illis qui dæmonibus immolant.	34. De illis qui vanitates suas in excubiis exercue- runt.
14. De illis qui traditiones gentilium observant.	35. De eadem re.
15. De mulierculis quæ infantes suos pro sanitate natiuitatem aut supra tectum ponunt.	36. De conviviis quæ fiunt ritu paganorum.
16. Ut non liceat iniquas observationes Kalendar. facere.	37. De eadem re.
17. De illis qui Kalendas Januarias ritu paganorum facere præsumunt.	38. Ne fideles in cœmeteriis prandere præsumant.
18. De eadem re.	39. De illis qui balationes fecerint, et se in alienas formas transmutterint.
19. De mulierculis vel venatoribus, qui suas incanta- tiones exercuerint.	40. Quod incantationes et magicæ artes laquei dia- boli sint.
20. Ut non liceat mulierculas Christianas vanita- tibus suis lanificiis observare.	
21. Ut non liceat cum incantationibus herbarum incantationem fieri.	
22. De illis qui ad arbores, vel ad fontes jaculas in- iiciunt.	

41. De illis qui salutem non a Salvatore, sed ab ejus A
creatura requirunt.
42. De eadem re.
43. De eadem re.
44. De execrabilibus remediis, quas medici suis in
præcantationibus faciunt.
45. De natura dæmonum.
46. De divinatione dæmonum.
47. De eadem re.
48. De sacerdotibus et reliquis ecclesiasticis ordini-
bus qui magos, hariolos, aut divinos consulunt.
49. De illis qui ad fascinum incantationes fecerint.
50. Quod dæmoniacum petras, vel herbas sine incan-
tatione liceat portare.
51. Ut malefici, nisi se corrigant, regnum Dei non B
possideant.
52. De illis qui murmurant.
53. De eadem re.
54. De eadem re.
55. De contentiosis.
56. De illis qui in lingua lascivi fuerint.
57. De illis qui per odium dissidentes exstiterint.
58. De illo qui odio habet aliquem, et ad pacem re-
verti noluerit.
59. De eadem re.
60. De eadem re.
61. De eadem re.
62. De illis qui contentiones et rixas amaverint.
63. De illis qui faciles sunt ad detrahendum.
64. De illis qui contra episcopos suos conspirave-
rint.
65. De eadem re.
66. De clericis maledicis.
67. De illis qui detrahunt suis prioribus.
68. De clericis vel monachis conjurantibus, vel con-
spirantibus contra episcopum suum.
69. De eadem re.

Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

WORMACIENSIS ECCLESIAE EPISCOPI.

DECRETORUM LIBER DECIMUS.

DE INCANTATORIBUS ET AUGURIBUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Libro hoc de incantatoribus, de auguribus, di-
vinis, sortilegis et variis illusionibus diaboli, de
maledicis, contentiosis, conspiratoribus, deque
singulorum pœnitentia tractetur.

CAP. I. — *Ut episcopi de parochiis suis sortilegos
et maleficos expellant.*

(*Ex concilio Anquiren., capite 1.*) Ut episcopi eo-
rumque ministri omnibus viribus elaborare studeant,
ut perniciosam et a diabolo inventam sortilegam
et maleficam artem penitus ex parochiis suis era-
dicent: et si aliquem virum aut feminam hujuscemodi
sceleris sectatorem invenerint, turpiter debone-
statum de parochiis suis ejiciant. Ait enim Apo-
stolus: Hæreticum post unam et secundam admo-
nitionem evita, sciens quia subversus est, qui D
ejusmodi est. Subversi sunt, et a diabolo capti
tenentur, qui, derelicto creatore suo, a diabolo
suffragia quæruunt, et ideo a tali peste mundari de-
bet sancta Ecclesia. Illud etiam non omittendum
quod quædam sceleratæ mulieres retro post Satanam
conversæ, dæmonum illusionibus, et phantasmati-
bus seductæ, credunt se et profitentur nocturnis
horis, cum Diana paganorum dea, vel cum Hero-
diade et innumera multitudine mulierum equitare
super quasdam bestias, et multa terrarum spatia
intempestæ noctis silentio pertransire ejusque jus-

C sionibus velut dominæ obedire et certis noctibus ad
ejus servitium evocari. Sed utinam hæ solæ in
perfidia sua periissent, et non multos secum in in-
fidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera
multitudo hac falsa opinione decepta hæc vera esse
credit, et credendo a recta fide deviat, et in errore
paganorum revolvitur, cum aliquid divinitatis, aut
numinis extra unum Deum esse arbitatur. Qua-
propter sacerdotes per Ecclesias sibi commissas
populo omni instantia prædicare debent, ut nove-
rint hæc omnimodis falsa esse, et non a divino, sed
a maligno spiritu talia phantasmata mentibus infi-
delium irrogari. Siquidem ipse Satanus, qui trans-
figuratur se in angelum lucis, cum mentem cujus-
cunque mulierculæ ceperit, et hanc sibi per infide-
litate[m] et incredulitate[m] subjugaverit, illico trans-
format se in diversarum personarum species atque
similitudines, et mentem quam captivam tenet in
somnia deludens, modo læta, modo tristia, modo
cognitas, modo incognitas personas, ostendens, per
devia quæque deducit. Et cum solus spiritus hoc
patitur, infidelis mens hæc non in animo, sed in
corpore evenire opinatur. Quis enim non in somnia
et nocturnis visionibus extra seipsum educitur, et
multa videt dormiendo, quæ nunquam viderat
vigilando? Quis vero tam stultus et hebes sit, qui
hæc omnia quæ in solo spiritu fiunt, etiam in cor-

occidere arbitretur? Cum Ezechiel propheta A
s Domini in spiritu non in corpore vidit. Et
s apostolus Apocalypsis sacramenta in spiritu
corpore vidit, et audivit sicut ipse dicit:
inquit, fui in spiritu. Et Paulus non audet
re raptum in corpore. Omnibus itaque publice
iandum est, quod qui talia et his similia
fidem perdit, et qui fidem rectam in Deo
abet, hic non est ejus, sed illius in quem
id est diaboli. Nam de Domino nostro scri-
est: Omnia per ipsum facta sunt. Quisquis
iquid credit posse fieri, aut aliquam creatu-
melius aut in deterius immutari, aut trans-
i in aliam speciem, vel similitudinem, nisi
o Creatore qui omnia fecit et per quem B
facta sunt, procul dubio infidelis est et pagano
r.

CAP. II. — *De cultoribus arborum.*

reg. Gregorii.) Pervenit ad nos quosdam,
lici nefas est, arbores colere, et multa alia
Christianam fidem illicita perpetrare: et
ur cur hoc fraternitas vestra districta emen-
tione distulerit. Propterea scriptis præsentia-
mortamur hoc diligenti investigatione perquiri,
tate cognita, talem in eis faciatis exercere
am, quatenus et Deus placari possit, et aliis
ultio correctionis exemplum sit.

CAP. III. — *De cultoribus idolorum.*

eodem, capite 5.) Contra idolorum namque C
s, vel aruspicum atque sortilegorum, frater-
tuam vehementius pastoralis hortamur invi-
custodia, atque publice in populo contra
ei viros sermonem facere, eosque a tali labe
gii, et divini intentione iudicii, et præsentis
ericulo adhortatione suasoria revocare. Quos
si emendare se a talibus atque corrigere nolle
is, ferventi comprehendere zelo te volumus:
em, si servi sunt, verberibus, cruciatibusque
ad emendationem pervenire valeant, casti-
i vero sunt liberi inclusione digni, districta-
at in pœnitentia dirigendi, ut qui salubria et
s periculo revocantia audire verba contem-
ruciatus saltem eos corporis ad desideratam
valeat reducere sanitatem.

CAP. IV. — *De eadem re.*

eodem, capite 18.) Pervenit ad nos quod quos-
cantatores atque sortilegos fueris insecutus,
nino nobis sollicitudinem, zelumque tuum
fuisse cognoscas. Sed moleste tulimus quod
tare, ne ab eis nobis contra experientiam
urripi potuisset, didicimus, dum quando
asse ac scire debueris, hoc tibi apud nos ad
adationem magis proficere, non ad culpam
. Et ideo studii tui sit sollicite quærere, et
ique inveneris huiusmodi Christi inimicos
icta ultione corrige, ut et nos de experientia
lius possimus habere iudicium, et Deo te
quod maxime studendum est, valeas com-
e.

CAP. V. — *De illis qui divinationes requirunt.*

(Ex concilio Ancirano capite 23.) Qui divinationes
expetunt, et more gentilium subsequuntur, aut in
domos suas huiusmodi homines introducunt, exqui-
rendi aliquid, arte malefica, aut expiandi causa, sub
regula quinquennii jaceant, secundum gradus pœni-
tentiae definitos.

CAP. VI. — *De illis qui ritum paganorum observant.*

(Ex concilio Braggar., capite 6.) Si quis paganorum
consuetudinem sequens, divinos et sortilegos in
domum suam introduxerit, quasi ut malum foras
mittat, aut maleficia inveniat, quinque annos pœni-
teat.

CAP. VII. — *De illis qui auguriis et incantationibus
subserviunt:*

(Ex concilio Carthag., capite 89.) Auguriis vel in-
cantationibus servientem, a conventu Ecclesiae sepa-
randum. Similiter et Judaicis superstitionibus, vel
feriis inhærentem.

CAP. VIII. — *De eadem re.*

(Ex pœnitentiali Romano.) Qui auguriis vel divina-
tionibus inserviunt, vel qui credit ut aliqui homi-
num sint immissores tempestatum: vel si qua mu-
lier divinationes, vel incantationes diabolicas fecerit,
VII annos pœniteat.

CAP. IX. — *De illis qui sortes observant.*

(Ex eodem.) Auguria vel sortes quæ dicuntur falsæ
sanctorum, vel divinationes, qui eas observaverint,
vel quarumcunque scripturarum, vel votum vove-
rint, vel persolverint ad arborem, vel ad lapidem,
vel ad quamlibet rem, excepto ad Ecclesiam, omnes
excommunicentur. Si ad pœnitentiam venerint, cle-
rici annos tres, laici annum unum et dimidium, pœ-
niteant.

CAP. X. — *De arboribus quas vulgus colit.*

(Ex concilio Nannetensi, capite 8.) Summo studio
decertare debent episcopi, et eorum ministri, ut
arbores dæmonibus consecratæ quas vulgus colit,
et in tanta veneratione habet, ut nec ramum vel
surculum inde audeat amputare, radicitus excidan-
tur, atque comburantur. Lapides quoque quos in
ruinosus locis et silvestribus dæmonum ludificatio-
nibus decepti venerantur, ubi et vota vovent et
deferunt, funditus effodiantur, atque in tali loco
projiciantur, ubi nunquam a cultoribus suis venerari
possint. Et omnibus annuntietur quantum scelus sit
idololatria, et qui hæc veneratur et colit quasi
Deum suum negat, et Christianitati abrenuntiat, et
talem pœnitentiam inde suscipiat quasi idola ad-
orasset: omnibusque interdicanter ut nullus votum
faciat, aut candelam vel aliquod munus pro salute
sua rogaturus alibi deferat, nisi ad ecclesiam Do-
mino Deo suo. Scriptum est enim: Vovete et reddite
Domino Deo vestro. Novimus siquidem quanta Domi-
nus antiquo populo per prophetas suos comminatus
est qui in lucis sacrificabant, et in excelsis immo-
labant. Si quis hæc transgressus fuerit, fidem per-
didit, et est infideli deterior. Et idcirco omni modo

a sanctæ Ecclesiæ consortio abscindatur, et nisi A digne pœnituerit, non recipiatur.

CAP. XI. — *De illis qui dies et menses observant.*

(*Ex dictis Ambros.*) Apostolus dicit : Dies observatis, et menses, et tempora, et annos timeo ne sine causa laboraverim in vobis. Dies observant, qui dicunt : Puto crastino proficiscendum non est. Post crastinum enim non debet aliquid inchoari, et sic solent magis decipi. Hi autem colunt menses, qui cursum lunæ perscrutantur, dicentes : Septima luna strumenta confici non debent : nona autem luna ~~emplas~~ servum domum duci non oportet. Et per hæc ~~facilia~~ solent adversa provenire. Tempora vero observant, ~~cum~~ dicunt : Hodie veris initium est, et ideo festivitas est. Et rursum : Post-
B rum est, domum egredi non licet. ~~Annos~~ sic colunt, cum dicunt : Kalendis Januarii novus est ~~annus~~, quasi non quotidie annus impleatur. Hæc superstitio longe debet esse a servis Dei. Si quis in hac perfidia delegitur, clerici, annum unum ; laici dimidium pœniteant.

CAP. XII. — *De his qui dæmonibus immolant.*

(*Ex pœnitentiâ Theodor.*) Nam de his qui dæmonibus immolant Theodori episcopi constitutiones habemus, in quibus scriptum est : Qui immolant dæmoniis in minimis, annum unum pœniteant ; qui vero in magnis, x annos pœniteant.

CAP. XIII. — *De illis qui traditiones gentilium observant.*

(*Ex concil. Braggar., capite 20.*) Non licet Christianis traditiones gentilium observare, vel colere elementa, aut lunam, aut stellarum cursum, et inanem signorum fallaciam considerare pro domo faciendâ, et ad conjugia sociandâ. Scriptum est enim : Omnia quæcunque facitis in verbo aut in opere, in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo. Si quis autem fecerit, severissime corripitur, et canonicè pœniteat.

CAP. XIV. — *De mulierculis, quæ infantes suos pro sanitate in fornacem aut supra tectum ponunt.*

(*Ex pœnitentiâ Bedæ presbyteri.*) Mulier si qua filium suum ponit supra tectum, aut in fornacem pro sanitate febrium, unum annum pœniteat.

CAP. XV. — *Quod non liceat iniquas observationes Kalendarum agere.*

(*Ex decret. Martialis papæ.*) Non licet iniquas observationes agere Kalendarum, et otiis vacare, neque lauro, aut viriditate arborum cingere domos. Omnis hæc observatio paganorum est.

CAP. XVI. — *De illis qui Kalendas Januarias ritu paganorum colere præsumunt.*

(*Ex decret. Zachar. papæ, capite 11.*) Si quis Kalendas Januarias ritu paganorum colere, vel aliquid plus novi facere propter novum annum, aut mensas cum lapidibus vel epulis in domibus suis præparare, et per vicos et plateas cantatores et choros ducere præsumpserit, anathema sit.

CAP. XVII. — *De eadem re.*

(*Ex concil. Rothomag.*) Si quis in Kalendis Januariis aliquid fecerit quod a paganis inventum est, et dies

observat et lunam, et menses, et horarum effectus potentia aliquid sperat in melius aut in deverti, anathema sit.

CAP. XVIII. — *De bubulcis, vel venatoribus qui suæ cantationes exercuerint.*

(*Ex eodem, capite 4.*) Perscrutandum si aliquis bubulus, vel bubulus, sive venator, vel cæteri huiusmodi, dicat diabolica carmina super panem super herbas, aut super quædam nefaria ligam et hæc aut in arbore abscondat, aut in bivio, aut in trivio projiciat, ut sua animalia liberet a pericula, et alterius perdat. Quæ omnia idolola esse nulli fidei dubium est : et ideo summopere exterminanda.

CAP. XIX. — *Quod non liceat mulierculas Christianas vanitates in suis lanificiis observare.*

(*Ex concilio Braggar., capite 10.*) Non licet mulieribus Christianas, vanitatem in suis lanificiis observare, sed Deum invocent adiutorem, qui eis sapientiam texendi donavit.

CAP. XX. — *Quod non liceat cum incantationibus barum collectionem fieri.*

(*Ex eodem, capite 21.*) Non licet in collectione barum medicinalium aliquas observationes vel cantationes attendere, nisi tantum cum synaxi divina, et Oratione Dominica, ubi Deus et Dominus noster honoretur.

CAP. XXI. — *De illis qui ad arbores vel fontanas culas incenderint.*

(*Ex eodem, capite 22.*) Si in alicujus presbyteri rochia infideles, aut faculas incenderint, aut arbores aut fontes, aut saxa venerantur, si hoc eruerint, sacrilegium se fecisse cognoscat, prætor aut hortator rei ipsius. Si admonitus hoc ei dare neglexerit, communione privetur.

CAP. XXII. — *Ut vaticinatores cæsi de civitate ejiciantur.*

(*Ex concilio Arelaten., capite 11.*) Vaticinator qui se futura scire dicunt, cæsi de civitate ejiciantur.

CAP. XXIII. — *De illis qui phylacteriis utuntur.*
(*Ex decret. Gregor.*) Si quis hariolos, aruspices, incantatores observaverit, aut phylacteriis usus fuerit, anathema sit.

CAP. XXIV. — *Item de mulierculis incantatrici-*

(*Ex pœnitentiâ Romano.*) Mulier si divinati vel incantationes diabolicas fecerit, annum unum pœniteat, vel tres quadragesimas, vel quadraginta dies secundum qualitatem delicti.

CAP. XXV. — *De illis qui manducant aut bibunt, portant super se aliquid ad Dei judicium sustinendum.*

(*Ex concilio Tribur., capite 4.*) Si aliquis manducet aut bibat, aut portat super se unde existimat judicium pervertere posse, et exinde comprobaverit, eadem sententia feriat, qua magi, et harioli et incantatores feriuntur.

CAP. XXVI. — *De illis qui in tabulis aut in codicibus futura requirunt.*

(*Ex pœnitentiâ Theod.*) In tabulis vel codicibus

sorte futura non sunt requirenda, et ut nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec divinationes aliquas in aliquibus rebus observare. Quod si fecerit, quadraginta dies pœniteat.

CAP. XXVII. — *De illis qui sortes sanctorum requirunt.*

(*Ex concil. Agathens., capite 3.*) Nec illud est prætereundum quod maxime fidem religionis infestat, quod aliqui clerici vel laici student auguriis, et sub nomine fictæ religionis, quam sortes sanctorum vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt. Quicumque clericus, vel laicus in eo detectus fuerit talia consulere, vel docere, ab Ecclesia ejiciatur.

CAP. XXVIII. — *De illis maleficis qui sperant se mentes hominum pervertere posse.*

(*Ex pœnitentia Romano.*) Malefici vel incantatores, vel immissores tempestatum, vel qui per invocationem dæmonum mentes hominum perturbant, anathematizati abjiciantur: et si emendare voluerint, clerici tres annos, laici unum annum pœniteant.

CAP. XXIX. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Agath., capite 4.*) Perquirendum si aliqua femina sit, quæ per quædam maleficia et incantationes mentes hominum se immutare posse dicat, id est, ut de odio in amorem, aut de amore in odium convertat, aut bona hominum aut damnet, aut subripiat. Et si aliqua est quæ se dicat cum dæmonum turba, in similitudinem mulierum transformata, certis noctibus equitare super quasdam bestias, et in eorum consortio adnumeratam esse, hæc talis omnimodis scopis correpta, ex parochia ejiciatur.

CAP. XXX. — *De illis qui ad suas vanitates perficiendus dæmones invocant.*

(*Ex pœnitentia Bedæ presbyteri.*) Quicumque pro curiositate futurorum, vel invocatorem dæmonum, vel divinos quos hariolos appellant, vel aruspices qui anguria colligunt, consuluerint, clerici ab omni officio remoti, tres annos, laici duos annos pœniteant.

CAP. XXXI. — *De illis qui nocturna sacrificia dæmonum celebraverint.*

(*Ex pœnitentia Romano.*) Quicumque nocturna sacrificia dæmonum celebraverint, vel incantationibus dæmones quacunque arte ad sua vota invitarint, tres annos pœniteant.

CAP. XXXII. — *De illis qui ad arbores vel ad fontes aliqua vota voverint.*

(*Ex concilio Agathensi, capite 5.*) Perscrutandum si aliquis vota ad arbores, ad fontes, vel ad lapides, vel quosdam quasi ad altaria faciat, aut ibi candelam seu quodlibet munus deferat, veluti ibi quoddam numen sit, quod bonum aut malum possit inferre.

CAP. XXXIII. — *De illis qui, quando luna obscuratur, clamores suos et maleficia sua exercuerint.*

(*Ex concilio Arelaten., capite 5.*) Quicumque exercuerint hoc, quando luna obscuratur, ut cum clamoribus suis ac maleficiis et sacrilego usu se posse defendere credant, et quicumque divinos præcantatores phylacteria etiam diabolica, vel characteres diabolicos, vel herbas, vel sucos, suis vel sibi impendere

tentaverint, vel quintam feriam in honorem Jovis, vel Kalen. Janua. secundum paganam consuetudinem honorare præsumperit, monachus v, clericus iv, laicus ii, annos pœniteat.

CAP. XXXIV. — *De illis qui vanitates suas in excubiis exercuerint.*

(*Ex eodem, capite 3.*) Laici qui excubias funeris observant, cum timore et tremore et reverentia hoc faciant. Nullus ibi præsumat diabolica carmina cantare, non joca et saltationes facere, quæ pagani diabolo docente adinvenerunt. Quis enim nesciat diabolicum esse, et non solum a religione Christiana alienum sed etiam humanæ naturæ esse contrarium, ibi lætari, cantari, inebriari, et cachinnis ora dissolvi, et omni pietate, et affectu charitatis postposito, quasi de fraterna morte exsultare, ubi luctus et planctus flebilibus vocibus debuerat resonare pro amissione chari fratris? Patres siquidem Veteris ac Novi Testamenti mortes sanctorum virorum legitimus multis in locis cum fletu deplorassee: in nullo autem loco qui a sæculo recesserant exsultasse. Nam et Jacob patriarcham flevit tota Ægyptus lxx diebus. Et Joseph, et fratres ejus cum patrem deferrent in terram Chanaan ad sepeliendum, celebrantes exsequias ad aream Athael, quæ sita est trans Jordanem, planctu magno atque vehementi impleverunt vii dies. Tantus autem fuit planctus, ut locus inde nomen acciperet. Et de beato Stephano legimus, quod sepelierunt eum, sive curaverunt viri timorati, et fecerunt planctum magnum super eum. Et ideo talis inepta lætitia et pestifera cantica, ex auctoritate Dei interdicenda sunt. Si quis autem cantare desiderat, Kyrie eleison cantet: sin aliter, omnino taceat. Sin autem tacere non vult, in crastino a presbytero taliter coerceatur, ut cæteri timeant.

CAP. XXXV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 10.*) Placuit prohiberi ne feminæ in cœmeterio pervigilent, eo quod sæpe sub obtentu orationis et religionis, latenter scelera committant.

CAP. XXXVI. — *De conviviis quæ fiunt ritu paganorum.*

(*Ex concilio Afric., capite 27.*) Illud etiam petendum, ut quoniam contra præcepta divina convivia multis in locis exercentur, quæ ab errore gentili attracta sunt, ita et nunc a paganis Christiani ad hæc celebranda cogantur, ex qua re temporibus Christianorum imperatorum persecutio altera fieri occulta videatur, vetari talia jubeant, et de civitatibus et possessionibus imposita pœna prohiberi, maxime cum etiam in natalibus beatissimorum martyrum per nonnullas civitates, et in ipsis locis sacris talia committere non reformident, quibus diebus etiam, quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos atque plateas exercent, ut matronalis honor, et innumerabilium feminarum pudor, devote venientium ad sacratissimum diem, injuriis lascivientium appetatur, ut etiam ipsius sanctæ religionis pene fugiatur accessus.

CAP. XXXVII. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Leonis papæ.*) Si convivio solo gentilium, et escis immolaticijs usi sunt, possunt jejuniis et manus impositione purgari, ut deinceps ab idolothitis abstinentes, sacramentorum Christi possint esse participes. Si autem aut idola adoraverunt, aut homicidiis vel fornicationibus contaminati sunt, ad communionem eos nisi per pœnitentiam publicam non oportet admitti.

CAP. XXXVIII. — *Ne fideles in cœmeteriis prandere præsumant.*

(*Ex concilio Braggar., capite 70.*) Non liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulcra deferre, et sacrificare mortuis.

CAP. XXXIX. — *De illis qui balationes fecerint, et se in alienas formas transformaverint.*

(*Ex eodem, capite 80.*) Si quis balationes ante ecclesias sanctorum fecerit, seu qui faciem suam transformaverit in habitu muliebri, et mulier in habitu viri, emendatione pollicita in annos pœniteat.

CAP. XL. — *Quod incantationes et magicæ artes laquei diaboli sint.*

(*Ex dictis Augusti.*) Admoneant sacerdotes fideles populos, ut noverint magicas artes incantationesque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil posse remedii conferre, non animalibus languentibus claudicantibusve, vel etiam moribundis quidquam mederi, sed hæc esse laqueos et insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur. Et si quis hæc exercuerit, clericus degradetur, laicus anathematizetur.

CAP. XLI. — *De illis qui salutem non a Salvatore, sed ab ejus creatura requirunt.*

(*August. in libro de Civitate Dei.*) Omnis sapientia a Domino Deo est, et apud illum fuit semper, et est ante ævum. Arenam maris et pluviae guttas, et dies sæculi quis dinumerabit? Altitudinem cœli, et latitudinem terræ, et profundum abyssi quis mensus est? Sapientiam Dei præcedentem omnia, quis investigabit? Prior omnium creata est sapientia, et intellectus prudentiæ ab ævo. Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis, et ingressus illius mandata æterna. Qui enim sine Salvatore salutem vult habere, et sine vera sapientia æstimat prudentem se fieri posse, non sanus sed æger, non prudens sed stultus, in ægritudine assidua laborabit, et in cæcitate noxia stultus et demens permanebit. Ac proinde omnis inquisitio, et omnis curatio quæ a divinis et magis, vel ab ipsis dæmoniis in idolorum cultura expetitur, mors potius dicenda est, quam vita. Et qui ea sectantur, si se non correxerint, ad æternam perditionem tendunt, Psalmista dicente: Omnes dii gentium sunt dæmonia. Qui per deceptos homines alios decipere quotidie gestiunt, ut perditionis suæ faciant eos esse participes. Itaque hæc vanitas magicarum artium, ex traditione angelorum malorum, in toto terrarum orbe plurimis sæculis valuit per quamdam scientiam futurorum et infernorum, et per inventiones eorum inventa sunt aruspicia,

A augurationes et ipsa quæ dicuntur oracula et necromatia.

CAP. XLII. — *De eadem re.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Nec mirum de magorum præstigijs, quorum in tantum prodire maleficiorum artes, ut etiam Mosi simillimis signis resisterent, vertentes virgas in dracones, aquas in sanguinem, cum fertur etiam in gentilium libris quod quædam maga famosissima Circe socios Ulixis mutaverit in bestias. Legitur et de sacrificio, quod Arcades deo suo Liceo immolabant, ex quo quicumque sumerent, in bestiarum formas converterentur. Sed hæc omnia magicis præstigijs potius fingeantur, quam rerum veritate complerentur. Ut ergo ipsi errores ignorantibus manifesti fiant, de eorum proprietate atque inventoribus juxta traditionem majorum primum dicere congruum arbitramur. Magi sunt, qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi permissu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac sine ullo veneni haustu, violentia tantum carminis interimunt. Unde et Lucanus: Mens hausti nulla sanie polluta veneni, incantata perit. Dæmonibus enim accitis audent ventilare, ut quisquis suos perimat malis artibus inimicos. Hi etiam sanguine utuntur, et victimis sæpe contingunt corpora mortuorum. Necromantii sunt quorum præcationibus videntur resuscitati mortui divinare et ad interrogata respondere. Necros enim, Græce mortuus, mantia divinatio nuncupatur. Ad quos suscitandos cadaveri sanguis adjicitur. Nam amare dæmones sanguinem dicuntur: ideoque quoties Necromantia fit, cruor aquæ miscetur, et colore sanguinis facilius provocantur. Hydromantii ab aqua dicti: est enim hydromantia in aquæ inspectione umbras dæmonum evocare, et imagines ludificationis eorum videre; ibique ab eis aliqua audire. Ubi adhibito sanguine, inferos perhibentur sciscitari.

CAP. XLIII. — *De eadem re.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Igitur genus divinationis a Persis fertur allatum. Varro autem dicit divinationis quatuor esse genera: terram, aquam, aerem, et ignem. Hinc geomantiam, hydromantiam, aeromantiam, pyromantiam, dictam autumant. Divini dicti sunt, quasi Deo pleni. Divinitati enim plenos esse assimilant, et astutia quadam fraudulenta hominibus futura conjectant. Duo autem sunt genera divinationis: ars et furor. Incantatores vero dicti sunt, qui artem verbis peragunt. Arioli vocati sunt propterea quod circa aras idolorum nefarias preces enittunt et funesta sacrificia offerunt, hisque celebritatibus dæmonum responsa accipiunt. Aruspices nuncupati sunt, quasi horarum inspectores. Dies enim et horas in agendis negotiis operibusque custodiunt: quod per singula tempora observare debeat homo intendunt. Hi etiam exta pecudum inspiciunt, et ex eis futura prædicunt. Augures sunt, qui volatus avium et voces intendent, aliaque signa rerum vel observationes

hominibus occurrentes ferunt. Idem et A
 Jam et auspicia sunt, quæ iter facientes
 Dicta autem sunt auspicia quasi avium
 : auguria quasi avium garriva hoc est,
 s et linguæ. Jam augurium quasi avige-
 l aves gerunt. Duo autem sunt genera
 n : unum ad oculos, alterum ad aures
 Ad oculos scilicet volatus : ad aures vox
 honissæ a Pithio Appollinæ dictæ, quod is
 it divinandi. Astrologi dicti sunt eo quod
 augurantur. Genethliaci appellati sunt
 taliciorum considerationes dierum. Gene-
 ominum per XII signa cœli describuntur,
 e cursus, nascentium mores, actus et
 ædicare conantur, id est, quis, quali signo B
 is, aut quem effectum habeat vitæ qui
 terpretantur. Hi sunt qui vulgo mathe-
 antur. Cujus superstitionis genus constel-
 liti vocant, id est, notationes siderum,
 e habeant cum quisque nascitur. Primum
 m stellarum interpretes magi nuncupa-
 ut de his legitur qui in Evangelio natum
 annuciaverunt. Postea hoc nomine soli
 ci dicti sunt, cujus artis scientia usque
 ium fuit concessa, ut, Christo edito, nemo
 ivitatem alicujus de cœlo interpretetur.
 dicti sunt, quod horas nativitatis homi-
 larentur, dissimili et diverso fato. Sorti-
 qui sub nomine fictæ religionis, per quas
 sanctorum sortes vocant, divinationis C
 profitentur, aut quarumcunque scriptu-
 tiæ inspectione futura promittunt. Sali-
 ati sunt : quia dum eis membrorum quæ-
 tes salierint, aliquid sibi exinde prospere
 iste significari prædicunt.

— *De execrabilibus remediis quæ medici
 suis in præcantationibus faciunt.*

(*ejusdem.*) Ad hæc omnia supradicta per-
 ligaturæ execrabilium remediorum quæ
 orum commendat, seu in præcantatio-
 in characteribus vel in quibuscunque rebus
 lis atque ligandis. In quibus omnibus ars
 est, ex quadam pestifera societate homi-
 gelorum malorum exorta. Unde cuncta D
 nt Christiano, et omni penitus execra-
 lianda, atque damnanda. Auguria autem
 . Hæc autem Phryges primi invenerunt.
 i vero Mercurius primus dicitur inve-
 um autem præstigiū, quod præstringat
 orum. Aruspicinam artem primus Hetru-
 sse dicitur quidam Strages. Hic ex horis
 n dictavit, et postea non apparuit. Nam
 lose, arante quodam rustico subito hunc
 riluisse, et aruspicinam dictasse, qua die
 s est. Quos libros Romani ex Hetrusca
 ropriam mutaverunt. His ergo portentis,
 ium fallaciam illuditur curiositas humana,
 impudenter appetunt scire, quod nulla
 competit investigare. Ac ideo datur po-

testas immundis spiritibus, ut pervasa sibi apta, hoc
 est pravos homines, seducant illos qui spernunt
 veritatem et credunt mendacio, et juxta Pauli sen-
 tentiam : Sanam doctrinam non sustinebunt, sed
 ad sua desideria coacervabunt sibi magistros pru-
 rientes auribus, et a veritate quidem auditum aver-
 tant, ad fabulas autem convertentur. Onerati pec-
 calis, ducuntur variis desideriis, semper discentes,
 et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes.
 Quemadmodum autem Jamnes et Mambres resti-
 terunt Mosi, ita et isti resistunt veritati, homines
 corrupti mente, reprobi circa fidem, sed ultra non
 proficient. Insipientia enim eorum manifesta erit
 omnibus, sicut et illorum fuit. Nec ideo quisquam
 credere debet, quolibet magicis artibus aliquid
 facere posse, sine permissu Dei, qui omnia quæ fiunt,
 aut justo judicio facit, aut permissu suo ita fieri
 sinit. Quod prædicti magi leguntur similia fecisse
 Mosi, qui virgam suam projecit, et conversa est in
 draconem, projeceruntque ipsi singuli virgas suas,
 quæ versæ sunt in dracones, sed devoravit virga
 Aaron virgas eorum. Non ergo fuerunt creatores
 draconum, nec magi, nec angeli mali, quibus mini-
 stris illa operabantur. Insunt enim rebus corporeis
 per omnia elementa mundi quædam occultæ semina-
 riæ rationes, quibus cum data fuerit opportunitas tem-
 poralis atque causalis, prorumpunt in species debitas
 suis modis et finibus. Et sic non dicuntur angeli, qui
 ista faciunt animalium creatores, sicut nec agricolæ
 segetum, vel arborum, vel quorumcunque in terra gi-
 gmentium creatores dicendi sunt, quamvis noverint
 præbere quasdam visibiles opportunitates et causas,
 ut illa nascantur. Quod autem isti faciunt visibiliter,
 hoc illi invisibiliter. Deus vero solus unus creator est
 qui causas ipsas et rationes seminarias rebus inse-
 ruit. Præterea quidam quærendum putant, quomodo
 Scriptura narret Pithonissam Samuelem prophetam
 suscitasse ad colloquium Saul impiissimi regis, si
 Pithonica divinatio, errori magicæ artis deputanda
 sit. Quibus ita responderi potest, indignum omnino
 facinus esse, si secundum verba historiæ commode-
 tur assensus. Quomodo enim poterat fieri, ut arte
 magica attraheretur vir, et nativitate sanctus, et vitæ
 operibus justus? Aut si non attractus est, consensit.
 Quod utrumque de viro justo credere adversum est.
 Nullum suffragium habet justitia, si aut voluntarius
 amisit meritum spiritalis, quem positus in carne
 quæsiverat. Quod valde absurdum est : quia hinc
 qui justus recedit, permanet justus. Porro autem
 hoc est præstigiū Satanæ, quo ut plurimos fal-
 lat, etiam bonos in potestate se habere confingat;
 quod Apostolus inter cætera ostendit, dicens : Ipse
 Satanæ transfiguratur se in angelum lucis. Ut enim
 errorem faceret in quo gloriaretur, in habitu viri
 justi et nomine se subornavit, ut nihil proficere
 spem quam prædicabant Dei cultoribus mentiretur,
 quando hinc exeuntes justos finxit in sua potestate
 esse. Sed hoc quosdam fallit, quod de morte Saul et
 filii ejus non sit mentitus, quasi magnum sit diabolo

ante occasum mortem corporis prævidere, cum signa quædam soleant apparere morituris, quippe a quibus Dei protectio amota videtur : quanto magis diabolo quem angelica majestate sublimem prophetica oracula fuisse testantur, de cujus magnitudine Apostolus ait : An ignoratis altitudinem Satanæ? Quid mirum ergo, si imminentem prope mortem potuit prævidere, cum hoc sit unde fallit, et se in Dei potestate vult adorari? Nam tanta hebetudine demens effectus est Saul, ut ad Pythonissam confugeret. Depravatus enim causa peccat, ad hæc se contulit quæ damnaverat. Sed si quis propter historiam, et ea quæ verbis expressa sunt, putet non prætermittenda, ne ratio historiæ inanis sit, recte faciat quidem, si tamen, minime istud ad veri rapiat rationem, sed ad visum et intellectum Saul : neque enim reprobus factus, poterat bonum intellectum habere. Historicus enim mentem Saul et habitum Samuelis descripsit, ea quæ dicta et visa sunt exprimens, prætermittens, si vera an falsa sint. Quid enim ait, audiens, in quo habitu esset excitatus? Intellexit, inquit, hunc esse Samuelem. Quid intellexerit, retulit : quia bene non intellexit, contra Scripturam aerium adoravit. quam dominum et putans Samuelem, adoravit diabolum, ut fructum fallaciæ suæ haberet Satanæ. Hoc enim nititur, ut adoretur quasi Deus. Si enim vere Samuel illi apparuisset, non utique vir justus permisisset se adorari, qui prædicaverat Dominum solum esse adorandum : et quomodo homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, dicebat ad virum pestilentiæ, dignum adorare gehennæ : cras mecum eris? His duobus titulis subtilitatem fallaciæ suæ providit improvidus Satanæ : quia et adorari se permisit sub habitu et nomine Samuelis contra legem, et virum peccatis pressum, cum magna distantia peccatorum et justorum sit, cum Samuele justissimo futurum mentitus est. Verum potest videri, sed de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat. Ad eum enim transmigravit, quem adoravit. Semper ergo diabolus sub velamine latens prodit se, dum ea conflagit, quæ horreant personis, per quas fallere nititur. Si autem quislibet nobis opponit ac dicit : quomodo eveniunt illa, quæ illi divini prædicunt futura aut quomodo possunt ægris præbere medelam, aut sanis immittere ægritudinem, si aliquid propriæ virtutis ac potestatis non habent? Hoc a nobis recipiat responsum quod ideo quisquam non debet eis credere : quia aliquando eveniunt quæ prædicunt, aut sanare videntur languidos, vel lædere sanos : quia hoc permissu Dei fit, ut ipsi qui hæc audiunt, vel vident, prohibentur, et appareat quali fide sint, vel devotione erga Deum. Sicut in Deuteronomio legitur Moyses verbo Domini populo Dei præcipisse ita dicens : Si surrexit in medio tui prophetans, aut qui somnium vidisse se dicat, et prædixerit in signum ac portentum, et venerit quod locutus est, et dixerit tibi : Eamus, et sequamur deos alienos quos ignoras et serviamus eis, non audies verba prophetæ, aut somniatoris : quia tentat

A vos Dominus Deus vester, ut palam fiat utriusque eum, an non. In toto corde, et in tota vestra Deum vestrum sequimini, et ipsum mandata illius custodite, et audite vocem ejus servietis, et ipsi adhærebitis, etc. Ubi sane i voluit, etiam illa quæ a divinantibus non sec Deum dicuntur, si acciderint quæ dicuntur accipienda, vel etiam si fiant quæ præcipiuntur eis, aut colantur quæ coluntur ab eis. Nec suam potestatem Deus ostendit esse quod distingunt, sed quasi quæreretur cur ea permitte sam tentationis exposuit. Ad cognoscendam eorum dilectionem utrum eam habent erga suum. Cognoscendam vero ab ipsis potius, quam illo, qui scit omnia, antequam fiant.

B
CAP. XLV. — *De natura dæmonum.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Siendum vero est hanc esse naturam, ut aerei corporis sensu terræ corporum sensum facile præcedant, celeritate propter aerei corporis superiorem mobilitatem solum cursus quorumlibet hominum, vel ferarum etiam volatus avium incomparabiliter vult. Quibus duabus rebus quantum ad aereum attinet præditi, hoc est, acrimonia sensus et celeritas motus; multo ante cogitata prænunciant, vel nuntiant quæ homines pro sensus terreni tarditate minime capiunt. Accessit etiam dæmonibus per tam longum tempus quo eorum protenditur, rerum longe majori scientia, quam potest hominibus propter brevem vitam provenire. Per has efficacias quas aerei corporis natura sortita est, non solum futura prædicunt dæmones, verum etiam mira multa faciunt quoniam homines dicere ac facere non possunt quædam quibus serviant, et quibus hanc divinos deferant, arbitrantur, instigante nullo vitio curiositatis propter amorem felicitatis atque terrenæ, et excellentiæ temporalis. Qui se ab eis cupiditatibus mundant, nec eis se ferri rapiendosque permittunt, sed inquirunt, et aliquid quod eodem modo semper est, cujus participatione beati sint, primum considerant non id præponendos esse dæmones, quod acrioris sensus prævalent, aeris scilicet, hoc est, sublimi clementi : quia nec ipsis terrenis corporibus sibi præponendas putant, quæ acrius multa prædicunt : veluti sagacem canem, quia latentem olfactu acerrimo sic invenit ut ad eam capi ducatum quemdam homini præbeat, non utique clementiore intellectu animi, sed acutiore celeritate sensu : vel vulturem, quia, projecto cadavere provisa longinquitate advolat : nec aquilam sublimiter volans, de tanto intervallo natante fluctibus piscem dicitur prævidere, et graviter exertis pedibus atque unguibus rapere : nec multa animantium genera, quæ inter herbas suæ noxias pascendo circumerrant, nec earum quo lædantur, attingunt, cum eas horum experiendo cavere didicerit, et multa innoxia, sint inexperta, formidet. Unde conjicere faci-

quantum possit in aeriis corporibus sensus esse acrior, nec ideo tamen dæmones, qui eo præditi sunt, bonis hominibus præponendos prudens quisque censuerit. Hoc et de corporum celeritate dicimus. Et hac enim præstantia non solum a volucris homines, verum a multis etiam quadrupedibus ita superantur, ut in eorum comparatione plumbei deputandi sint, nec tamen ideo sibi hæc animantium genera existimant præponenda, quibus capiendis et mansuefaciendis, atque in suæ voluntatis usum, commodumque redigendis, non vi corporis, sed rationis imperitant. Illam vero tertiam dæmonum potentiam, quod diuturna rerum experientia, quemadmodum prænoscant, atque prænunciant, multa didicerunt, ita contemnunt, qui hæc vigilantè curant a verissimæ lucis veritate discernere, ut nec malos senes plura expertos et ob hoc quasi doctiores ideo probi adolescentes sibi antecellere existiment, ut nec medicos, nec nautas, nec agricolas quos pravæ voluntatis et iniquis moribus viderint, ideo putent sibi esse præferendos, quod illi de valetudinibus, illi de tempestatibus, illi de arbustorum fructuumque generibus multa ita prænunciant, ut harum rerum inexperto divinare videantur. Quod vero non solum quædam dæmones futura prædicunt, verum etiam quædam faciunt, pro ipsa utique sui corporis excellentia, cur non contemnatur a prudentibus, cum plerique iniqui ac perditii homines ita exercent corpora sua, tantamque diversis artibus possint, ut ea qui hæc nesciunt, nec aliquando viderunt, etiam narrata vix credant. Quam multa funambuli, cæterique theatri artifices : quam multa opifices, maximeque mechanici miranda fecerunt? Num ideo meliores sunt bonis, et sancta pietate præditi hominibus? Quæ ideo commemoravimus, ut qui hæc sine pervicacia, et sine vana resistendi animositate considerat, simul cogitet, si de subjacenti crassiore materia, vel sui quisque corporis, vel terræ, et aquæ, lapidum, atque lignorum, metallorumque variorum tanta quidem homines possunt, ut eos illi qui hæc non possunt, plerumque stupendo in sui comparatione divinos vocent, cum quidam illorum sint artibus potentiores, quidam istorum moribus meliores : quanto meliora et majora pro subtilissimi corporis, hoc est, aërii facultate, ac facilitate dæmones possint, cum tamen sint pravæ voluntatis, maximeque superbæ fastu, et evidenti malitia spiritus immundi, atque perversi. Quantum autem valeat aëris elementum, quo eorum corpora prævalent ad multa visibilia visibilibus molienda, movenda, mutanda, atque veranda, longum est nunc demonstrare, et putamus quod vel mediocriter consideranti facile occurrat.

CAP. XLVI. — *De divinatione dæmonum.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Igitur nunc primum sciendum est, quoniam de divinatione dæmonum quæstio est, illos ea plerumque prænunciare quæ ipsi facturi sunt. Accipiunt enim sæpe potestatem et morbos immittere, et ipsum aerem vitiando morbidum reddere, et perversis atque amatoribus terrenorum commodo-

rum malefacta suadere : de quorum moribus certi sunt, quod sint eis talia suadentibus consensuri. Suadent autem miris et invisibilibus modis per illam subtilitatem corporum suorum, corpora hominum non sentientium penetrando, et se cogitationibus eorum per quædam imaginaria visa miscendo, sive vigilantium, sive dormientium. Aliquando autem non quæ ipsi faciunt, sed quæ naturalibus signis futura prænoscant, quæ signa in hominum sensus venire non possunt, ante prædicunt. Neque enim quia prævidet medicus quod prævidere nescit hujus artis ignarus, ideo jam divinus habendus est. Quid autem mirum, si quemadmodum ille in corporis humani, vel perturbata, vel modificata temperie, seu bonas, seu malas futuras prævidet valetudines, sic dæmon in aëris affectione, atque ordinatione sibi nota, nobis ignota, futuras prævidet tempestates? Aliquando et hominum dispositiones, non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscunt, atque hinc etiam multa futura prænunciant, aliis videlicet mira, qui ista disposita non noverunt. Sicut enim apparet concitior animi motus in vultu, ut ab hominibus quoque aliquid forinsecus agnoscat quod intrinsecus agitur, ita non debet esse incredibile si etiam leniores cogitationes dant aliqua signa per corpus, quæ obtuso sensu hominum cognosci non possunt, acuto autem dæmonum possunt. Hac atque hujusmodi facultate, multa dæmones futura prænunciant, cum tamen ab eis longe sit altitudo illius prophetiæ quam Deus per sanctos angelos et prophetas operatur. Nam si quid de illa Dei dispositione prænunciant, audiunt ut prænunciant, et cum ea prædicunt quæ inde audiunt, non fallunt : veracissima enim sunt angelica, et prophetica oracula. Sic autem indignanter accipitur, quod aliqua etiam talia dæmones audiant et prædicant, quasi aliquid indignum sit, ut quod ideo dicitur ut hominibus innotescat, hoc non solum boni, verum etiam mali non taceant, cum in ipsis hominibus etiam vitæ bonæ præcepta videamus pariter a justis perversisque cantari, nec obesse aliquid, imo etiam prodesse ad majorem noticiam, famamque veritatis, cum de illa etiam hi quidquid noverunt, dicunt, qui ei perversis moribus contradicunt. In cæteris autem suis prædictionibus dæmones plerumque et fallunt et falluntur quidem : quia cum suas dispositiones prænunciant, ex improvise desuper aliquid jubetur, quod eorum consilia cuncta perturbat : velut si aliquid disponant quilibet homines quibusque potestatibus subditi, quod non prohibuitur suos præpositos arbitrentur, idque facturos se esse promittat, at illi penes quos major potestas est, ex alio superiore consilio hoc totum dispositum atque præparatum repente prohibeant. Falluntur etiam cum causis naturalibus, sicut medici, et naturæ, et agricolæ, sed longe acutius, longeque præstantius pro aëri corporis sensu solertiore et excitatione prænoscant : quia et hæc

ab angelis Deo summo pie servientibus ex alia dispositione ignota, dæmonibus ex improvise ac repente mutantur, tanquam si aliquid ægro extrinsecus accedat quo moriatur, quem medicus veris salutis præcedentibus signis, victarum esse promiserat. Aut si aeris qualitate provisa diu statutum illum ventum nautarum aliqui prædixissent, cum Dominus Christus cum discipulis navigans ut requiesceret imperavit, et facta est tranquillitas magna. Vel si agricola illo anno fructificationem vitem aliquam polliceatur, naturam utique terræ et numeros seminum callens, quo tamen anno eam vel improvisa cæli intemperies arefaciat, ita multa etiam ad præsentiam prædictionemque dæmonum pertinentia, quæ minoribus et usitatoribus causis futura prævidentur, eadem majoribus et occultioribus causis impedita mutantur. Fallunt autem etiam studio fallendi et invida voluntate, quia hominum errore lætantur. Sed ne apud cultores suos pondus auctoritatis amittant, id agunt, ut interpretibus suis signorumque suorum conjectoribus culpa tribuatur, quando vel decepti fuerint, vel mentiti. Nonnunquam vero ipsi maligni spiritus et illusores hominum atque invisores salutis eorum, solent prædicere defectum culturæ suæ et idolorum ruinam, quatenus prescii videantur quid in singulis regnis aut locis venturum sit, et quid adversi suæ factioni contingere possit. Quod etiam illi qui gentilium historias legunt non ignorant. Quid ergo mirum, si jam imminente templorum et simulacrorum eversione, quam prophetæ Dei summi tanto ante prædixerant, Serapis dæmon alicui cultorum suorum hoc de proximo prodidit, ut suam quasi divinitatem recedens vel fugiens commendaret. Fugantur enim isti, vel etiam jussis superioribus colligati abstrahuntur et alienantur a locis suis, ut de rebus in quibus colebantur fiat voluntas Dei, qui hoc tanto ante per omnes gentes futurum esse prædixit, et ut per suos fideles fieret imperavit. Cur autem hoc non sineretur dæmon prædicere, cum sibi jam prænosceret imminere? Cum hæc prædictio et in prophetis attestaretur a quibus sunt ista conscripta, et prudentibus daret intelligi quam vigilanter esset dæmonum cavenda fallacia, cultusque fugiendus, qui cum ante per tam longum tempus in templis suis hæc futura tacuissent, quæ per prophetas prædicta ignorare non possent, posteaquam appropinquare cœperunt, voluerunt ea quasi prædicere, ne ignari victique putarentur.

CAP. XLVII. — *De eadem re.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Cum igitur tam longe ante prædictum esset atque conscriptum, ut alia iterum taceamus, dicamus illud quod Sophonias propheta dicit: Prævalebit Dominus adversus eos, exterminabit omnes deos gentium terræ, et adorabunt eum, unusquisque de loco suo, omnes insulæ gentium. Aut non credebant ista sibi eventura, quia in templis gentium colebantur, et hæc ideo per suos vates ac phanaticos frequentare noluerunt: aut cum ea ven-

tura certissime scirent, ideo per sua templa tacuerunt, ne jam tunc inciperent ab hominibus intelligentibus deseri atque contemni: quod de templorum et simulacrorum suorum futura eversione eis a prophetis attestaretur, qui eos coli prohibebant. Nunc vero posteaquam tempus advenit quo complerentur vaticinia prophetarum Dei unius, quis istos deos dicit, et ut colantur vehementissime præcipit? Quum non hoc etiam ipsi compertum prædicere sinerentur, ut inde clarius appareret eos hæc antea vel minime credidisse, vel suis cultoribus enunciare timuisse, in fine autem tanquam nihil amplius habentes quid agerent, etiam ibi voluisse suam ostentare divinitatem, ubi jam produntur diu simulasse divinationem? Tamen nec ista ipsa quæ ab eis vix raro et clanculo proferuntur, movere nos debent. Si cuiquam dæmonum extortum est, id prodere cultoribus suis quod didicerat ex eloquiis prophetarum, vel ex oraculis angelorum. Quod cur non fieret, cum et ista non sint oppugnatio, sed testatio veritatis? Illud enim quod solum ab ipsis phanaticis flagitandum est, nec unquam antea protulerunt, nec unquam postea, nisi forte confictum proferre conabuntur, aliquid deos suos per vates suos, contra Deum Israel ausos fuisse prædicere aut dicere. De quo Deo doctissimi eorum autores, qui omnia illa legere ac nosse potuerunt, magis quæsiverunt quis Deus esset, quam Deum negare potuerunt. Porro autem Deus iste quem nullus eorum negare ausus est verum Deum, quia et si negaret non solum subjaceret debitis pœnis, verum etiam certis convinceretur effectibus. Iste ergo Deus quem nemo, ut diximus, illorum negare ausus est verum Deum, illos falsos esse deos, et omnino deserendos, eorumque templa et simulacra et sacra evertenda per suos vates, hoc est prophetas, aperta denunciatio prædixit, aperta potestate præcepit, aperta veritate complevit. Unde quis est qui usque adeo desipiat, ut non eum potius colendum eligat, quem coli non prohibent quos colebat? Quem procul dubio cum colere cœperit, illos utique non est culturus, quos prohibet coli quem colit. Quod autem ipsum essent culturæ gentes, exterminatis diis falsis quos antea colebant, a prophetis ejus esse prædictum paulo ante commemoravimus, et nunc repetamus. Prævalebit, inquit, Dominus adversus eos, et exterminabit omnes deos gentium terræ, et adorabunt eum, unusquisque de loco suo, omnes insulæ gentium. Neque enim solæ insulæ hic intelligendæ sunt, sed potius omnes gentes in his positæ adorant Deum. Nec merum quandoquidem alibi non insulas nominat, sed universum orbem terrarum, dicens: Commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium, quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium. Hæc autem per Christum fuisse complenda, et aliis pluribus testimoniis, et in eodem ipso psalmo unde commemoravimus satis apparet. Cum enim paulo superius futuram passionem suam per Prophetam ipse

loqueretur, dicens : Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea, ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me, diviserunt sibi vestimenta mea et super vestem meam miserunt sortem ; paulo post infert illud quod posuimus : Commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terræ, etc., quanquam et illud testimonium quod prius adhibui, ubi dictum est ; prævalebit Dominus adversus eos, et exterminabit omnes deos gentium terræ, in eo quod positum est, prævalebit, satis ostendit etiam hoc prænunciatum, quod pagani prius oppugnaturi essent Ecclesiam, nomenque Christianum quantum valerent persecuturi, ut si fieri posset, de terra omnino deleteretur. Et quia eos patientia martyrum, et magnitudine miraculorum, et consequente fide populorum erat superaturus, ideo sic dictum est, prævalebit Dominus adversus eos. Non enim diceretur, prævalebit adversus eos, nisi oppugnando illi resisterent. Unde et in Psalmo ita prophetatum est : Ut quid fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum et adversus Christum ejus. Et paulo post dicit : Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam fines terræ. His atque hujusmodi propheticis documentis prædictum ostenditur, quod videmus impleri per Christum, fuisse futurum ut Deus Israel, quem unum verum Deum intelligimus, non in una ipsa gente quæ appellata est Israel, sed in omnibus gentibus coleretur, et omnes falsos deos gentium et templis eorum, et a cordibus cultorum suorum amoliretur. Erant nunc isti et adhuc contra Christianam religionem, contra verum Dei cultum, vanitates pristinas defensitare audeant, ut cum strepitu periant. Nam et hoc de illis prædictum est in psalmis, dicente Propheta : Sedisti super thronum, qui iudicas æquitatem. Increpasti gentes, et periit impius, nomen eorum delesti in æternum, et in seculum seculi. Inimici defecerunt frameæ, et civitates eorum destruxisti. Periit memoria eorum cum strepitu, et Dominus in æternum permanet. Necesse est ergo ut impleantur omnia hæc. Nec etiam illud quod adhuc audent ipsi pauci qui remanserunt vaniloquas suas ostentare doctrinas, et Christianos tanquam imperitissimos irridere, nos commovere debet, dum in eis impleri ea quæ prædicta sunt videamus. Ex quo enim fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania adversus Dominum et adversus Christum ejus, quando ab eis fundebatur sanguis sanctorum, et vastabatur Ecclesia, usque ad hoc tempus, et deinceps quotidie minuuntur. Nos autem, quos adversus eorum opprobria et superbas irrisiones, fortissimos reddunt oracula Dei, de hac quoque re audemus et gaudemus impleri. Sic enim nos alloquitur per Prophetam : Audite me qui scitis iudicium, populus meus, in quorum corde lex mea, opprobria hominum nolite metuere, et detractio eorum ne

superemini, nec quod vos spernant magi duxeritis Sicut enim vestimentum, ita per tempus assumuntur, et sicut lana a tineâ comedentur : justitia autem mea in æternum manet. Attendendum est ergo atque omni studio cavendum, ne nostris temporibus in quibus videmus Christianam religionem in toto orbe dilatatam, propter desidiam magistrorum et inertiam doctorum, pauci illi qui adhuc supersunt confundantur ritum culturæ veri Dei, et, dæmoniis illusionibus depravati, divinationes falsas in populo Dei agant, rusticos et imperitos seducentes, ita ut deserta ipsa veritate, quæ lux est mundi, et illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum tenebrarum harum, quærant scientiam futurorum, et a deceptoribus hominum quærant salutem animarum, sive etiam corporum suorum. His enim prævaricationibus maxime irritatur Deus, et ad vindictam provocatur. Unde per Ezechielem comminatur dicens : Væ prophetis insipientibus qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israel erant. Nunquid non visionem cassam vidistis, et divinationem mendacem locuti estis, et dicitis : Ait Dominus, cum ego non sim locutus? Propterea hæc dicit Dominus Deus : Quia locuti estis vana, et vidistis mendacium, ideo ecce ego ad vos, ait Dominus Deus : Et erit manus mea super prophetas qui vident vana, et divinant mendacium : in concilio populi mei non erunt, et in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur. Ad doctores autem per eundem prophetam increpans eorum inertiam, ita loquitur dicens : Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel ut staretis in prælio in die Domini. Et rursum : Væ, inquit, pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges pascuntur a pastoribus? Lac comedebatis, et lanis operiebamini, et quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit non consolidastis, et quod ægrotum non sanastis, et quod fractum est non alligastis, et quod abjectum non reduxistis, quod perierat non quæstistis : sed cum austeritate imperabatis eis et cum potentia, et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor, et dispersæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri, et dispersæ sunt. Hinc per Hieremiam dicitur : A minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur : a propheta usque ad sacerdotem, cuncti faciunt mendacium. Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam, dicentes, Pax pax, cum non esset pax ; confusi sunt : quia abominationem fecerunt. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel : Ecce ego cibabo populum istum absynthio, et potum dabo eis aquam fellis, et dispergam eos in gentibus quas non noverunt, ipsi et patres eorum, et mittam post eos gladium donec consumantur. Qualiter ergo displiceat Deo omnipotenti pastorum negligentia, et subditorum error, non solum prophetica testimonia ostendunt, sed etiam facta antiquorum declarant, cum in libro Regum legitur quomodo malignus spi-

ritus deceperit Achab regem Israel per falsos prophetas ita ut credens eis interierit, et quomodo Ochozias filius ejus ægrotans miserit nuncios ad consulendum Beelzebud Deum Accaron, utrum vivere atque convalescere posset de infirmitate sua. Ob quod Helias propheta, a Deo missus, increpat eum, ita dicens: Quia misisti nuncios ad consulendum Beelzebud Deum Accaron, quasi non esset Deus in Israel a quo possit interrogare sermonem, ideo de lectulo super quem ascendisti non descendes, sed morte morieris. Mortuus est autem ipse juxta sermonem Domini quem locutus est Helias, et salutem quam quærebat non invenit. Quapropter curandum summopere est omnibus modis, hoc est, prælatis et subditis, majoribus at minoribus, sacerdotibus et plebi, ne aliquem seducat per hujusmodi illusionem fraus, dolus, et nequicia hostis antiqui, ita ut a mendacibus velimus discere veritatem, et a pestiferis morbis mortisque autoribus quæramus infirmitatis nostræ remedium: sed magis ad Deum vivum et vivificatorem omnium confugiendo devoto corde properemus, per orationes sacras, jejunia et elemosynas illum deprecantes, ut ipse propter benignitatem suam consulat servis suis, eripiens nos de omnibus inimicis nostris, doceatque nos facere voluntatem suam: quia ipse est Dominus Deus noster, spiritumque suum bonum nobis tribuat, qui nos ducat in viam rectam, vivificetque nos in æquitate sua: quatenus ejus magisterio omni tempore vitæ nostræ gratum servitium ei exhibentes, post hanc vitam per ejus gratiam mereamur beatitudinem possidere sempiternam.

CAP. XLVIII. — *De sacerdotibus et reliquis ecclesiasticis ordinibus qui magos, ariolos, aut divinos consulunt.*

(*Ex concilio Toletan., capite 29.*) Si quis episcopus, aut presbyter, sive diaconus, vel quilibet ex ordine clericorum, magos, aut aruspices, aut ariolos, vel sortilegos, aut eos qui profitentur artem aliquam, aut aliquos eorum similia exercentes consulens fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suæ depositus, monasterium ingressus, ibique perpetuæ pœnitentiæ deditus, scelus admissum sacrilegii luat.

CAP. XLIX. — *De illis qui ad fascinum incantationes fecerint.*

(*Ex concilio Cabillon., capite 5.*) Si quis præcantaverit ad fascinum, vel qualescunque præcantiones, exceptis Symbolo et oratione Dominica, qui cantat, et qui cantatur, tres Quadragesimas in pane et aqua pœniteat.

CAP. L. — *Quod dæmoniacum petras vel herbas sine incantatione liceat portare.*

(*Ex dictis Hierony.*) Dæmonium sustinenti licet petras vel herbas habere sine incantatione.

CAP. LI. — *Ut maledici nisi se corrigant regnum Dei non possideant.*

(*Apostolus dicit.*) Apostolus dicit: Neque maledici regnum Dei possidebunt. Si quis hoc peccatum admiserit, tam grande pœniteat, quam grande perpetravit scelus, quod a regno Dei non separetur.

CAP. LII. — *De illis qui murmurant.*

(*Ex concilio Mogunti, capite 8.*) Si quis murmurans extiterit, videat ne pœnam murmurantium incurrat, de qua Apostolus dicit: Neque murmuraveritis sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore. Juxta mensuram opusque peccati: quia in hoc sententia Apostoli pleniter declaratur, sacerdotis judicio pœniteat.

CAP. LIII. — *De eadem re.*

(*Ex eodem.*) Qui contentiosus aut murmurans extiterit, secundum arbitrium prioris ita pœniteat, qualiter culpæ qualitas extat.

CAP. LIV. — *De eadem re.*

(*Apostolus dicit.*) Apostolus dicit: Omnes facite sine murmurationibus. Alienus sit a fratrum unitate qui murmurat, et opus ejus abjiciatur.

CAP. LV. — *De contentiosis.*

(*Ex decr. Hylarii papæ, capite 15.*) Si quis videtur contentiosus esse, dicente Apostolo: Nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei, si quis hoc facit notetur usquequo corrigatur.

CAP. LVI. — *De illis qui in lingua lascivi fuerint.*

(*Ex pœnitentiæ Theodo.*) Si quis lascivus in lingua fuerit, triduana pœnitentia expietur.

CAP. LVII. — *De illis qui per odium dissidentes extiterint.*

(*Ex dictis S. Isidori.*) Si quis discors et litigans, et per odium dissidens extiterit, quosque ad concordiam redeat, a conventu et societate Ecclesiæ, et canones jubent, alienus existat.

CAP. LVIII. — *De illo qui odio habeat aliquem, et ad pacem reverti noluerit.*

(*Ex eodem.*) Si quis odio habet aliquem, ita ut ad pacem reverti non velit, sicut sancti Patres statuerunt, excommunicetur et ab Ecclesia separetur, donec reconcilietur.

CAP. LIX. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Fabiani papæ, capite 3.*) Si quis contristatus noluerit reconciliari satisfaciente eo qui contristavit, acerrimis maceretur inediis, usque dum gratanti animo satisfactionem recipiat.

CAP. LX. — *De eadem re.*

(*Ex eodem.*) Si quis non vult reconciliari fratri suo quem odio habet, tamdiu in pane et aqua pœniteat, usque dum reconcilietur ei.

CAP. LXI. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Agatensi, capite 7.*) Placuit etiam, ut sicut plerumque fit ut quicumque aut longinqua inter se lite discesserunt, et ad pacem revocari diuturna intentione nequiverint, de Ecclesiæ cœtu justissima excommunicatione pellantur.

CAP. LXII. — *De illis qui contentiones et rixas amaverint.*

(*Ex eodem, capite 5.*) Si quis contentiones vel rixas amaverit, vel manifestum convitium fratri intulerit, juxta arbitrium rectoris modumque peccati, diuturna expietur pœnitentia.

CAP. LXIII. — *De illis qui faciles sunt ad detrahendum.*

(*Ex eodem, capite 10.*) Si quis promptus facilisque

est ad detrahendum, dicensque quod verum non est, VI dies in pane et aqua, sequestratus a fraterno consortio, pœniteat.

CAP. LXIV. — *De illis qui contra episcopos suos conspiraverint.*

(*Ex epist. Galist. papæ ad omnes Galliæ episcopos.*) Conspirationum vero crimina vestris in partibus vigere audivimus, et plebes contra episcopos suos conspirare nobis mandatum est. Civis criminis astutia non solum inter Christianos abominabilis est, sed etiam inter ethnicos, et ab exteris lege prohibita. Et idcirco hujus criminis reos, non solum Ecclesiasticæ, sed etiam sæculi damnant leges: et non solum conspirantes, sed et consentientes eis. Antecessores vero nostri quam plurima turba episcoporum, quicumque eorum in sacerdotali ordine sunt constituti aut existunt clerici, honore quo utuntur carere præceperunt: cæteros vero communione privari, et ab ecclesia extorres fieri jusserunt, et non solum facientes, sed eis consentientes.

CAP. LXV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Tungren. capite 5.*) Quisquis per dolum mittit manum suam in Christum Domini episcopum videlicet, patrem et pastorem suum: quia sacrile-

gium committit, et qui ecclesiam Dei devastat, et incendit: quia et hoc sacrilegium est, placuit sanctæ synodo ut in uno loco, id est in monasterio, pœniteat omnibus diebus vitæ suæ.

CAP. LVI. — *De clericis maledicis.*

(*Ex concilio Carthag., capite 57.*) Clericus maledicus, maxime a sacerdotibus cogatur ad postulandam veniam. Si noluerit, degradetur, nec unquam ad officium, absque satisfactione revocetur.

CAP. LXVII. — *De illis qui detrahunt suis prioribus.*

(*Ex dictis Basilii episcopi.*) Si quis detraxerit qui ei præest, VII dies a conventu ecclesiæ separatus, ut Maria soror Aaron quæ detraxit Mosi, pœniteat.

CAP. LXVIII. — *De clericis vel monachis conjurantibus vel conspirantibus contra episcopum suum.*

(*Ex concilio Chalced., capite 19.*) Si qui ergo clerici vel monachi reperti fuerint conjurantes aut conspirantes, aut insidias ponentes episcopis, aut clericis, gradu proprio pœnitentibus abjiciantur.

CAP. LXIX. — *De eadem re.*

Igitur si clerici aut monachi inventi fuerint conjurati, aut per conjurationem calumniam machinantes episcopis vel clericis, proprium amittant gradum.

FINIS LIBRI DECIMI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI UNDECIMI.

CAP. 1. De sede episcoporum, cur in Ecclesia altius cæteris sedere debeant. 2. Episcopus cum excommunicare, vel anathematizare aliquem pro certis et manifestis sceleribus dispositum habet, post lectionem Evangelii clerum et plebem ita debet alloqui. 3. Prima excommunicatio. 4. Item excommunicationis allocutio. 5. Excommunicatio secunda. 6. Item tertia excommunicatio. 7. Excommunicatio quarta. 8. Reconciliatio excommunicati. 9. Ne episcopi præcipites sint aliquem excommunicare. 10. De eadem re. 11. De eadem re. 12. Ut nullus graviter ferat, cujus parochianus ab alio episcopo pro certa culpa excommunicatus fuerit. 13. De illis qui in parochia consistentes aliquid contra Deum fecerint, quoties ab episcopo ad emendationem vocari debeant. 14. De eadem re. 15. Quod aliud sit peccare in Deum, aliud in hominem. 16. De eadem re. 17. Quod sanctum sanctorum sit quidquid Domino offeratur. 18. De illis qui Christi pecunias auferunt vel rapiunt.	19. De eadem re. 20. De eadem re. 21. De eadem re. 22. De eadem re. 23. De his qui domum Dei contemptibilem ducunt. 24. De eadem re. 25. Ut res ablatæ cum multiplicatione restituantur. 26. Quod ecclesiasticarum rerum incendia, et depredationes pro emunitate sint emendandæ. 27. De rebus ecclesiasticis, quomodo restitui debeant. 28. Quod sacrilegi sint ecclesiarum prædones. 29. De eadem re. 30. De his qui truncationes membrorum, depredationes, et domorum incendia fecerint. 31. Quod cum excommunicato orare non liceat. 32. De eadem re. 33. De eadem re. 34. De eadem re. 35. De eadem re. 36. De eadem re. 37. De eadem re. 38. De eadem re. 39. De eadem re. 40. De eadem re. 41. De eadem re. 42. De eadem re. 43. De eadem re.

44. De eadem re.
 45. De illis qui ex alia parochia sunt, et deprædationes faciunt.
 46. De illis qui defendunt delinquentes.
 47. De illis qui intra annum causam suam tractare neglexerint.
 48. De eadem re.
 49. Ut notentur excommunicatorum nomina, et in foribus Ecclesiæ præfigantur.
 50. De episcopo qui ante damnati absolutionem obierit.
 51. De illis qui excommunicati moriuntur.
 52. De eadem re.
 53. De furibus et furtis.
 54. De eadem re.
 55. De eadem re.
 56. De eadem re.
 57. De eadem re.
 58. De eadem re.
 59. De eadem re.
 60. De eadem re.
 61. De eadem re.
 62. De servo qui fugerit dominum suum.
 63. De clericis, si in demoliendis sepulcris comprehensi fuerint.
 64. De clericis aut monachis, si furtum fecerint.
- A 65. De illis qui de ministerio Ecclesiæ aliquid furati fuerint.
 66. De monachis, si de furto infamati fuerint, quomodo se expurgare debeant.
 67. De illis qui colonorum flagella defendunt.
 68. De episcopis qui apud Romanam sedem accusati fuerint quod cum excommunicatis communicarent.
 69. De episcopis qui sibi subjectos seducunt, communicantes cum excommunicatis.
 70. De eadem re.
 71. De episcopis, ut non sint malum exemplum populo.
 72. De correctione episcoporum qui cum excommunicatis communicaverunt.
- B 73. De his qui contemnunt bannum ab episcopis impositum.
 74. De eo pro quibus causis quemlibet hominem anathematis vinculo ligari oporteat.
 75. De illis qui furtum et rapinam exercuerint.
 76. De illis qui in patibulis suspenduntur.
 77. De episcopis qui cum excommunicatis communicaverint.
 78. De clericis qui fugerint Ecclesias suas, et de servis qui dominos proprios fugerint.

Indicis Capitulum finis.

BURCHARDI

ECCLESIAE WORMATIENSIS EPISCOPI

DECRETORUM LIBER UNDECIMUS

DE EXCOMMUNICATIONE.

ARGUMENTUM LIBRI.

Libro hoc de excommunicatione, ejusque neglectu et contemptu, de furibus et prædonibus, deque sacrarum ædium insensibus, ac deprædatoribus agitur.

CAP. I. — *De sede episcoporum, cur in ecclesia altius cæteris sedere debeant.*

(*Ex epist. Urbani papæ.*) Quod autem sedes episcoporum in ecclesia excelsæ constitutæ, et præparatæ inveniuntur in throno, speculationem, et potestatem judicandi, et solvendi, atque ligandi a Domino sibi datam materiæ docent. Unde ipse Salvator in Evangelio ait: Quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo. Et alibi: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta erunt. Ideo ista prætulimus, charissimi, ut intelligatis potestatem episcoporum vestrorum, in eisque Dominum venerimini, et eos ut animas vestras diligatis, et quibus illi non communicant non commu-

C nicetis, et quos ejecerint non recipiatis. Valde enim timenda est sententia episcopi, licet injuste liget, quod tamen summopere prævidere debet.

CAP. II. — *Episcopus cum excommunicare vel anathematizare aliquem pro certis et manifestis sceleribus dispositum habet, post lectionem Evangelii, clerum et plebem ita debet alloqui.*

(*Ex concilio Rhotomag., capite 3.*) Noverit charitas vestra, fratres mei, quod quidam vir nomine N. diabolo suadente postponens Christianam promissionem quam in baptismo professus est, per apostasiam conversus post Satanam, cui abrenunciavit, et omnibus operibus ejus, vineam Christi, id est Ecclesiam ejus, devastare et deprædari non pertimescit: pauperes Christi, quos pretioso sanguine suo redemit, violenter opprimens et interficiens, et bona eorum diripiens. Unde, quia filius hujus nostræ Ecclesiæ (cui Deo auctore præsidemus) debuerat esse: quia in ea per aquam et Spiritum sanctum renatus est, et inter adoptivos filios Dei adnumeratus, quamvis modo-

filius diaboli sit imitando diabolum, solliciti ne A culpa suam necdum cognovit, nec confessus est, per negligentiam pastorem aliqua de ovibus nobis creditis deperiret, pro qua in tremendo iudicio ante principem pastorem Dominum nostrum Jesum Christum rationem reddere compelleremur, juxta quod ipse terribiliter nobis comminatur, dicens: Si non annuntiaveris iniquo iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram. Misimus ad eum presbyterum nostrum, et litteras comminatorias semel, et iterum, atque tertio, invitantes eum canonicè ad emendationem, et satisfactionem, et pœnitentiam, corripientes eum paterno affectu. Sed ipse, pro dolor! diabolo cor ejus indurante, monita salutaria sprexit, et in incepta malitia perseverans Ecclesiæ Dei quam læsit, superbiam spiritu inflatus, satisfacere dedignatur. De talibus itaque transgressoribus, et sanctæ religionis pacisque, quam Christus suis discipulis dedit, atque reliquit, violatoribus, præcepta dominica et apostolica habemus, quibus informamur, quid de hujuscemodi prævaricatoribus agere nos oporteat. Ait enim Dominus in Evangelio: Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum. Fratres, in unumquemque nostrum peccat, qui in sanctam Ecclesiam peccat. Si enim sancta Ecclesia unum corpus est, cujus corporis caput Christus est, singuli autem sumus alter alterius membra: et si cum patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, procul dubio in nos peccat, qui membra nostra lædit. Jubet ergo Dominus, ut frater, id est, Christianus in nos peccans, primo secrete corripiatur, deinde cum testibus redarguatur: novissime in conventu ecclesiæ publice conveniatur. Quod si has tres commonitiones, et pias correptiones contemnit, et satisfacere despicit, post hæc sibi, inquit, sicut ethnicus et publicanus, id est, gentilis atque paganus, ut non jam pro Christiano, sed pro pagano habeatur. Et in alio loco, membrum quod a sua compage resolvitur, et a junctura charitatis dissociatur, et omne corpus scandalizat, Dominus, et abscindi, et projici jubet, dicens: Si oculus, manus, vel pes tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te. Et Apostolus: Auferte, inquit, malum a vobis. Et iterum: Si quis frater nominatur, et est fornicator, aut adulter, aut homicida, aut rapax, cum hujusmodi, nec cibum sumere licet. Et Joannes dilectus præ cæteris Christi discipulus, talem nefarium hominem salutare prohibebat, dicens: Nec ei Ave dixeris, neque eum in domum receperis. Qui enim ei Ave dicit, communicat operibus ejus malignis. Dominica itaque atque apostolica præcepta adimplentes membrum putridum et insanabile, quod medicinam non recipit, ferro excommunicationis a corpore Ecclesiæ abscindamus, ne tam pestifero morbo reliqua membra corporis veluti veneno inficiantur.

CAP. III. — *Prima excommunicatio.*

(*Ex eodem, capite 4.*) Igitur quia monita nostra, crebras exhortationes contemnit, quia tertio secundum Dominicum præceptum vocatus ad emendationem et pœnitentiam venire despexit: quia

culpa suam necdum cognovit, nec confessus est, nec missa nobis legatione, qui causam ipsius exquirimus: quia noster parochianus est, veniam postulavit: quia in cœpta malitia, diabolo cor ejus indurante, perseverat, et juxta quod Apostolus dicit: Secundum duritiam suam, cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ: idcirco nos eum cum universis complicitibus et communicatoribus, fautoribusque suis, iudicio Dei omnipotentis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et beati Petri principis apostolorum, et omnium sanctorum, necnon et nostræ mediocritatis auctoritate, et potestate nobis divinitus collata ligandi et solvendi in cœlo et in terra, a pretiosi corporis et sanguinis Domini perceptione, et a societate omnium Christianorum separamus, et a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ in cœlo et in terra excludimus, et excommunicatum, et anathematizatum esse decernimus, et damnatum cum diabolo et angelis ejus, et omnibus reprobis, in igne æterno judicamus. nisi forte a diaboli laqueis resipiscat, et ad emendationem et pœnitentiam redeat, et Ecclesiæ Dei, quam læsit, satisfaciat. Et respondeant omnes tertio, Amen: aut, Fiat, fiat; aut, Anathema sit. Debent enim sacerdotes episcopum circumstare, et lucernas ardentis in manibus tenere, quas in conclusione anathematis, vel excommunicationis projicere debent in terram, et concalcare pedibus. Post hæc episcopus plebi ipsam excommunicationem communibus verbis debet explanare, ut omnes intelligant quam terribiliter damnatus sit, et ut noverint quod ab illa hora in reliquum non pro Christiano, sed pro pagano habendus sit: et qui illi quasi Christiano communicaverit aut cum manducaverit, aut biberit, aut cum osculatus fuerit, vel cum eo colloquium familiare habuerit, nisi forte ad satisfactionem et pœnitentiam eum provocare studuerit, aut in domo sua eum receperit, aut simul cum eo oraverit, procul dubio similiter sit excommunicatus. Deinde epistolæ presbyteris per parochias mittantur, continentes modum excommunicationis. In quibus jubeatur, ut Dominicis diebus post lectionem Evangelii plebibus sibi commissis publice annuncient ipsam excommunicationem, ut ne quis per ignorantiam communicet excommunicato. Oportet etiam ut aliis episcopis ipsa excommunicatio manifestetur. Præcipit enim Toletanum concilium, ut invicem mox scripta percurrant per omnes provinciæ episcopos quoscunque adire potuerint, ut excommunicatus audiat. Seniori etiam ejus ipsa excommunicatio debet nota fieri.

CAP. IV. — *Item excommunicationis allocutio.*

(*Ex concil. Aurelia., cap. 1.*) Audistis, dilectissimi, quanta et quam horrida pravitatis ac iniquitatis opera. N. a diabolo instigatus perpetrare non timuerit, et quomodo per apostasiam a totius Christianæ religionis cultu profana mente recesserit. Audistis quemadmodum canonicè ad satis-

faciendum evocatus sit, sed venire distulerit, A quomodo frequenter admonitus ut resipisceret a diaboli laqueis, quibus tenetur adstrictus, saluberrimas admonitiones obduratis auribus cordis audire contempserit. Dominus dicit in Evangelio, de tali contumaci fratre, qui ecclesiasticam renuit suscipere correptionem: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi, inquit, sicut ethnicus et publicanus, id est jam non est computandus inter Christianos, sed inter paganos. Hinc Paulus Domini et magistri doctrinam sequens, Corinthios redarguit, quare cum criminosis ac sceleratis communionem haberent dicens: Vos inflati estis, et non magis luctum habuistis, ut tollatur vir de medio vestrum, id est, separetur a vestro consortio, qui tale scelus operatus est. Et adjungit: Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi congregatis vobis in unum, et meo spiritu cum virtute Domini mei Jesu, tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis. Et post pauca: Scripsi vobis, ne commisceamini fornicariis. Et statim infert: Si is qui frater appellatur, id est Christianus, fornicator est, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere. Et alibi: Auferte malum ex vobis. Et, infidelis si discedit, discedat. Una enim ovis morbida omnem gregem contaminat; et modicum fermentum totam massam corumpit, et plerumque unum membrum putridum totum corpus inficit. Et ideo tam pernicioza pestis a corpore Ecclesiæ radicatus evellatur.

CAP. V. — *Excommunicatio secunda.*

(*Ex eodem concilio.*) Dominicis igitur atque apostolicis informati præceptis, iudicio Patris, et Filii ejus Domini nostri Jesu Christi, et Spiritus sancti, et auctoritate et potestate apostolis apostolorumque successoribus a Deo concessa, una vobiscum prædictum pessimum virum a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ excludimus, et ab omni societate et communione Christiana separamus, separatumque esse in æternum decernimus, id est, et præsentis sæculo, et in futuro. Nullus ei Christianus Ave dicat aut eum osculari præsumat. Nullus presbyter Missam cum eo celebrare audeat, vel sacrosanctum corpus et sanguinem Domini tradere. Nemo ei jungatur in consortio, neque in aliquo negotio. Et si quis ei se sociaverit et communicaverit ejus operibus malignis, noverit se simili percussus anathemate, his exceptis qui ob hanc causam ei junguntur ut eum revocent ab errore et provocent ad satisfactionem, nisi forte resipuerit, et Dei gratia inspirante ad pœnitentiæ remedium conversus fuerit, et digna emendatione Ecclesiæ Dei quam læsit humiliter satisfecerit.

CAP. VI. — *Item tertia excommunicatio.*

(*Ex concilio Turonen. capite 2.*) Canonica instituta, et sanctorum Patrum exempla sequentes, ecclesiarum Dei violatores, videlicet, raptores, depredatores, et homicidas. N. in nomine Patris, et Filii et virtute Spiritus sancti, necnon auctoritate

episcopis per Petrum principem apostolorum divinitus collata, a sanctæ matris Ecclesiæ gremio segregamus, ac perpetuæ maledictionis anathemate condemnamus. Sintque maledicti in civitate, maledicti in agro, maledictum horreum, et eorum, et maledictæ reliquæ illorum, maledictus fructus ventris eorum, et fructus terræ illorum, maledicti sint ingredienti et maledicti sint egredientes. Sintque in domo maledicti, in agro profugi, veniantque super eos omnes illæ maledictiones quas Dominus per Moysen in populum divinæ legis prævaricatorem se esse missurum intentavit, sintque anathema maranatha, id est, pereant in secundo adventu Domini. Nullus eis Christianus Ave dicat. Nullus presbyter Missam cum eis celebrare præsumat, vel sanctam communionem dare. Sepultura asini sepeliantur, et in sterquilinum sint super faciem terræ. Et sicut hæ lucernæ de manibus nostris projectæ hodie extinguuntur, sic eorum lucerna in æternum extinguatur: nisi foret resipuerint, et Ecclesiæ Dei quam læserunt per emendationem et condignam pœnitentiam satisfecerint.

CAP. VII. — *Excommunicatio quarta.*

(*Ex concilio Arausic., capite 5.*) Canonica instituta, et sanctorum Patrum exempla sequentes, ecclesiarum Dei violatores. N. auctoritate Dei, et iudicio sancti Spiritus a gremio sanctæ matris Ecclesiæ, et a consortio totius Christianitatis eliminamus, quousque resipiscant, et Ecclesiæ Dei satisfaciant.

CAP. VIII. — *Reconciliatio excommunicati.*

(*Ex eodem.*) Cum aliquis excommunicatus, vel anathematizatus, pœnitentia ductus veniam postulat, et emendationem promittit, episcopus qui eum excommunicavit, ante januas Ecclesiæ venire debet, et duodecim presbyteri cum eo, qui eum hinc inde circumstare debent. Ubi etiam adesse debent illi quibus injuria vel damnum illatum est. Et ibi secundum leges divinas oportet damnum commissum emendari, aut si jam emendatum est, eorum testimonio comprobari. Deinde interroget episcopus, si pœnitentiam juxta quod canones præcipiunt pro perpetratis secleribus suscipere velit. Et si ille terræ prostratus veniam postulat, culpam confitetur, pœnitentiam implorat, de futuris cautelam spondet, tunc episcopus septem Psalmos decantet, cum istis precibus. Kirie eleison. Pater noster.

Salvum fac servum tuum,

Deus meus, sperantem in te.

Mitte ei, Domine, auxilium de sancto,

Et de Sion tuere eum.

Nihil proficiet inimicus in eo,

Et Filius iniquitatis non ap. etc.

Esto ei, Domine, turris fortitudinis,

A facie inimici.

Domine, exaudi orationem meam,

Et clamor meus ad te veniat.

Dominus vobiscum,

Et cum spiritu tuo.

Oratio.

us. Præsta quæsumus, Domine, huic famulo
num pœnitentiæ fructum, ut Ecclesiæ tuæ
a cujus integritate deviarat peccando, ad-
im veniam consequendo reddatur innoxius.
ninum.

Item alia.

statem tuam quæsumus, Domine, sancte Pater
tens æternæ Deus, qui non mortem sed pec-
vitam semper inquiris, respice flentem
n tuum, attende prostratum, ejus planctum
lium tuæ miserationis converte, scinde de-
a saccum, et indue eum lætitiâ salutarem,
longam peregrinationis famem de sanctis al-
satietur, ingressusque cubiculum regis, in B
ula benedicat nomen gloriæ tuæ semper. Per
im.

episcopus, apprehensa manu ejus dextera, in
iam eum introducat, et ei communionem et
atem Christianam reddat, et hanc orationem
:

misericors, Deus clemens, qui secundum
dinem miserationum tuarum peccata pœni-
deles, et præteritorum criminum culpas,
remissionis evacuas, respice super hunc fa-
N. et remissionem sibi omnium peccatorum
dis confessione poscentem deprecatus exaudi,
in eo, piissime Pater, quidquid diabolica fraude
m est, in unitate corporis Ecclesiæ tuæ, mise-
omine, gemituum ejus, miserere lacrymarum C
non habentem fiduciam nisi in tua miseri-
ad sacramentum reconciliationis admitte.
minum nostrum.

hæc secundum modum culpæ pœnitentiâ
ugat, et litteras per parochiam dirigat, ut
noverint eum in societate Christiana re-
. Aliis etiam episcopis hoc notum faciat.
autem episcopus alterius parochianum ex-
nicare vel reconciliare præsumat sine con-
vel consensu proprii episcopi.

[— *Ne episcopi præcipites sint aliquem
excommunicare.*

epist. Evarist. papæ, capite 3.) Deus omnipot-
it nos a præcipitantis prolatione sententiæ D
ceret, cum omnia nuda et aperta sint oculis
ala tamen Sodomæ noluit audita judicare,
iam manifesta agnosceret, quæ dicebantur.
ut : Descendam et videbo utrum clamorem
it ad me opere compleverint, an non est ita,
m. Cujus exemplo monemur, ne ad proferen-
tentiam unquam præcipites simus, aut temere
interque indiscussa quæque quoquo modo
nas.

CAP. X. — *De eadem re.*

synodo Meldensi, capite 3.) Ut nemo episco-
quemlibet sine certa et manifesta peccati
communione privet ecclesiastica. Sub ana-
autem sine conscientia archiepiscopi, aut
oporum, episcopus nullum ponat, nisi unde

A canonica docet auctoritas : quia anathema æterna
est mortis damnatio, et non nisi pro mortali debet
imponi crimine, et illi qui aliter non potuerit cor-
rigi.

CAP. XI. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Agathen., capite 4.*) Episcopi vero si,
sacerdotali moderatione posthabita, innocentes aut
in minimis causis culpabiles excommunicare præ-
sumpserint, et ad gratiam festinantes recipere for-
tasse noluerint, a vicinis episcopis cujuslibet pro-
vinciæ litteris moneantur, et si parcere noluerint, a
communione confratrum usque ad proximam syno-
dum suspendantur, et ibi rationem profecto dent,
ne fortasse in excommunicatores, peccatum excom-
municati longo tempore morte præveniatur.

CAP. XII. — *Ut nullus graviter ferat cujus parochia-
nus ab alio episcopo pro certa culpa excommu-
nicatus fuerit.*

(*Ex concilio apud Compendium, capite 5.*) Placuit
etiam pro communi utilitate, et instanti necessitate,
ut nullus episcoporum graviter ferat, si ejus paro-
chianum, pro deprædationis causa, alter episcopus
excommunicaverit.

CAP. XIII. — *De illis qui in parochia consistentes ali-
quid contra Deum fecerint, quoties ab episcopo ad
emendationem vocari debent.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 3.*) Episcopus in cujus
parochia aliquis consistens, aliquid injuste fecerit,
semel et bis, atque tertio, si necesse fuerit, vocabit
illum sua admonitione per suum nuncium canonice
ad emendationem sive compositionem, et ad pœni-
tentiam, ut Deo et Ecclesiæ satisfaciât quam læsit.
Si autem despexerit atque contempserit ejus admoni-
tionem et saluberrimam invitationem, feriat illum
pastorali virga, hoc est, sententia excommunica-
tionis, ut a communione sanctæ Ecclesiæ omnium-
que Christianorum sit separatus, usque ad con-
gruam satisfactionem et dignam emendationem,
Quam excommunicationem debet idem episcopus
seniori illius notam facere, et omnibus suis coepi-
scopis, et omnibus suis parochianis ne eum reci-
pianit usque ad dignam satisfactionem.

CAP. XIV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem capite 6.*) Episcopus qui eos quolibet
munere vel favore aut negligentia monere aut ex-
communicare distulerit, qui contra Deum et Ec-
clesiæ pacem faciunt, aut revertentes suscipiat,
aut contemnentes de Ecclesia ejiciat, excommuni-
catus habeatur a collegio cæterorum, quousque vel
emendationis, vel damnationis eorum ab eo sententia
promulgetur.

CAP. XV. — *Quod aliud sit peccare in Deum, aliud
in hominem.*

(*Ex dictis Augusti.*) Attendendum est quod Domi-
nus dicit : Si peccaverit in te frater tuus. Aliud est
peccare in nos, aliud peccare in Deum. Si in nos
aliquis peccaverit, non est nostri arbitrii. Scriptum
quippe est : Si peccaverit vir in virum, placari potest
ei Deus. Si autem in Deum peccaverit, quis orabit
pro eo? Nos econtrario in Dei injuria benigni et

misericordes sumus, et Dei offensam, quasi in nostre potestate sit ejus velle et ejus nolle, impune absque congruente pœnitentiæ vindicta donamus : cum tamen quod in nobis commissum est, nec saltem verbum contumeliosum leviterque prolatum sine vindicta pertransire patimur. Dimittamus ergo propter Deum quod in nobis perpetratum est, et quod in Deo commissum est, quia dimittere non possumus, juxta constitutionem sanctorum Patrum, secundum canonicam auctoritatem vindicemus.

CAP. XVI. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 5.*) Ut pervasores rerum ecclesiasticarum, qui easdem res contra auctoritatem non solum retinere, verum et crudeliter depopulari noscuntur, quidam enim facultates etiam Ecclesiæ in diversa collaboratione et redditibus eas expoliant, sed et pauperes et vicinos et circumstantes immisericorditer affligunt, devastant et opprimunt, ut rapaces qui secundum Apostolum a regno Dei excluduntur, ex criminali et publico peccato publica pœnitentia multentur. Quod si hoc agere noluerint, proferatur contra eos apostolica terribilisque sententia qua dicitur : Si quis frater nominatur, et est rapax, cum hujusmodi nec cibum quicumque sumere præsumat : quia iniquum et sacrilegum est, ut Symmachus papa, et post eum beatus Gregorius, Sabino subdiacono scribit : Si quis quod venerabilibus locis relinquitur, pravæ voluntatis studiis, suis compendiis tentaverit retinere, secundum statuta canonum ab omni ecclesiastica communione ut sacrilegus debet arceri, donec studeat digna satisfactione quod admisit corrigere.

CAP. XVII. — *Quod sanctum sanctorum sit, quidquid Domino offeratur.*

(*Ex decr. Bonifacii papæ, capite 5.*) Nullus liceat ignorare, omne quod Domino consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, et ad jus pertinet sacerdotum. Propter quod : quia inexcusabilis erit omnis qui a Domino et Ecclesia, cui competunt, aufert, vastat, invadit, vel eripit, usque ad emendationem Ecclesiæque satisfactionem, ut sacrilegus dijudicetur, et si emendare noluerit, excommunicetur.

CAP. XVIII. — *De illis qui Christi pecunias auferunt vel rapiunt.*

(*Ex epist. Anacleti papæ cunctis fidelibus missa.*) Qui abstulit, inquit, aliquid patri, homicidæ particeps est. Pater noster, sine dubio, Deus est, qui nos creavit. Mater vero Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritaliter regeneravit. Ergo qui Christi pecunias et Ecclesiæ aufert, rapit, aut fraudat, homicida est, atque ante Deum homicida deputatur. Qui enim res Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit, et ut sacrilegus judicandus est.

CAP. XIX. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Lucii papæ, capite 10.*) Rerum ecclesiasticarum et facultatum raptores a liminibus sanctæ Ecclesiæ anathematizantes apostolica auctoritate

pellimus et damnamus, atque sacrilegos esse judicamus, et non solum eos, sed etiam omnes consentientes eis : quia non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt rei judicatur. Augustinus dicit : Qui aliquid de Ecclesia furatur et rapit, Judæ proditori comparatur.

CAP. XX. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Gangren. capite 8.*) Hic qui dederit vel acceperit oblationes altaris, præter episcopum vel ejus missum, et qui dat et qui accepit, anathema sit.

CAP. XXI. — *De eadem re.*

(*Ex concilio apud S. Medardum, capite 1.*) Si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam rapere vel dare voluerit præter conscientiam episcopi, vel ejus cui hujusmodi officia commissa sunt, anathema sit.

CAP. XXII. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Joannis papæ, capite 10.*) Ut hi qui monasteria et loca Deo sacrata et ecclesias infringunt, et deposita vel alia quemlibet exinde abstrahunt, damnum novies componant, et emunitatem tripliciter, et velut sacrilegi canonicæ sententiæ subigantur.

CAP. XXIII. — *De his qui domum Dei contemptibilem ducunt.*

(*Ex concilio Mogunti., capite 7.*) Quisquis fastu superbiæ elatus domum Dei ducit contemptibilem, et possessiones Deo sacratas, atque ad honorem Dei sub regie emunitatis defensione constitutas, inhoneste tractaverit, vel infringere præsumpserit, aut incendia vel vastationes ausu temerario perpetraverit, quasi invasor et violator Ecclesiæ Dei, quæ est domus Dei vivi, a communione omnium fidelium abscindatur.

CAP. XXIV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, cap. 6.*) Si quis cujuscunque munuscula Ecclesiæ sanctis scripturarum titulis collecta, nefaria calliditate abstulerit, fraudaverit, invaserit, retentaverit, atque subriperit, et non statim a sacerdote commonitus Deo collata reddiderit, ab Ecclesiæ catholicæ communione pellatur.

CAP. XXV. — *Ut res ablata cum multiplicatione restituantur.*

(*Ex decr. Eusebii papæ, capite 4.*) Est etiam in antiquis Ecclesiæ statutis decretum, ut qui aliena invadit, non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat. Unde et in Evangelio scriptum est, quod si aliquid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.

CAP. XXVI. — *Quod ecclesiasticarum rerum incendia et deprædationes pro emunitate sint emendandæ.*

(*Ex epist. Gregor. papæ ad Constantinam reg. Galiliæ.*) Cum devotissimam dominam sciam de cœlesti vita atque remedio animæ suæ sedulo cogitare, culpam me committere vehementer existimo, si ea quæ pro timore omnipotentis Dei sunt suggerenda silero, et te sanctissimam de Ecclesiastica pace sedule non commonero. Nimis me Juliani fratris et coepiscopi nostri proclamatio nuper contristavit, maxime cum villæ suæ videlicet Ecclesiæ a nequissimis prædoni-

bus sint deprædatæ, atque nocturnis incendiis more A furum combustæ : et dum idem maligni, juxta nostri prædecessoris Bonifacii decreta, pro emunitate illud emendare noluerint, dum et sæculi leges hæc eadem ita habere voluerint, lege vulgari teste, in qua sic scribitur : Si quis manu armata usque ad quatuor homines in vicum alterius ad malefaciendum venerit, ille qui prior est illicita præsumptione componat solidos DCCCC, sequaces vero ejus unusquisque solidos LXXX; si vero ibi incendium fecerint, sibi nonam componant, prædam vero in quadruplum restituant. Si sæculi leges talem justitiam habere voluerint, lex divina cur inferior esse debet, cum in ipsius veritatis præsentia a Zachæo collaudatum sit, si aliquem defraudaret, ut in quadruplum restitueret? Et quia summum in regibus bonum est justitiam colere, ac sua quique jura servare, et in subjectos non sinere quod potestatis est fieri, sed quod æquum est custodiri, quos vos et diligere, et omnino confidimus studere : quapropter excellentiæ tuæ mense novembri præsentis anni, secunda indictione, Petrum et coepiscopum a gremio sanctæ Romanæ Ecclesiæ transmittimus, ut fratribus ejusdem provinciæ in unum congregatis, emunitas et præsumptio et sacrilegium canonica autoritate, et vestra regia dignitate talem terminum accipiant, ne posthac membra diaboli, filii nequam, in sancta Ecclesia te etiam ibi regnante talia præsumant.

CAP. XXVII. — De rebus ecclesiasticis quomodo restitui debeant.

(*Ex decr. Eusebii, capite 8.*) Et in legibus sæculi tantum habetur. Qui rem surripit alienam, illi cuius res dirempta est, in undecuplum quæ sublata sunt restituat. Et in lege divina legitur. Maledictus omnis qui transfert terminos proximi sui : et dicit omnis populus, Amen. Talia ergo non præsumantur absque ultione, nec exercentur absque damnatione. Pacem, et non damnum aut injustitiam alicujus sectamini in invicem, et in omnes. Proinde si quis ecclesiasticas oblationes, et quod Deo consecratum fuerit, rapuerit, vel consenserit facientibus, ut sacrilegus dijudicetur, et damnum in quadruplum restituat, et canonicè pœniteat.

CAP. XXVIII. — Quod sacrilegi sint Ecclesiarum prædones.

(*Ex concilio Mogunti, capite 3.*) Sacrilegi sunt Ecclesiarum prædones. Unde et in concilio Agathensi sub quarto capitulo decretum habetur ita : Amico quippiam rapere furtum est : Ecclesiæ vero fraudari vel abstrahi surripique sacrilegium. Omnes enim contra legem facientes, resque Ecclesiæ diripientes, vel Ecclesias sacerdotesque contra divinas sanctiones vexantes sacrilegi vocantur, atque indubitanter infames, sacrilegique habendi sunt.

CAP. XXIX. — De eadem re.

(*Ex epist. Pii papæ Italicis fratribus missa.*) Ad sedem autem apostolicam perlatum est, quod sint inter vos contentiones et emulationes, et prædia divinis usibus tradita, quidam humanis applicent usi-

bus et Domino Deo cui tradita sunt ea subtrahant, et suis usibus inserviant. Quapropter ab omnibus illa usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia sub secretis cœlestibus judicata a quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis præsumpserit, sacrilegus habeatur, et sicut sacrilegus judicetur. Ipsos autem qui hoc agunt : clericos ac Domini sacerdotes persequi eosque infamare audivimus, ut malum super malum addentes deteriores fiant, non intelligentes quod Ecclesia Dei in sacerdotibus consistat, et crescat in templum Dei : et sicut cui Ecclesiam Dei vastat ejusque prædia et donaria expoliat et invadit, fit sacrilegus, sic et ille qui ejus sacerdotes insequitur, sacrilegii reus existit et sacrilegus judicatur.

CAP. XXX. — De his qui truncationes membrorum, deprædationes et domorum incendia fecerint.

(*Ex decr. Eutylian. papæ.*) Si quis membrorum truncationes, domorum incendia fecerit, sive facere jusserit, aut facienti consenserit, quousque de his unicuique legaliter vel amicabiliter coram episcopo civitatis aliisque civibus non emendaverit, ab Ecclesia se privatam cognoscat. Si vero post secundam et tertiam conventionem, cuncta in quibus arguitur non emendaverit, tanquam ethnicus et publicanus ab omni Christianorum collegio separetur.

CAP. XXXI. — Quod cum excommunicato orare non liceat.

(*Ex dictis S. Isidori.*) Cum excommunicato, neque orare, neque loqui, nisi ea quæ ad eandem excommunicationem pertinent, neque vesci cuique liceat.

CAP. XXXII. — De eadem re.

(*Ex dictis ejusdem.*) Si quis frater, aut palam aut absconse cum excommunicato fuerit locutus, communem statim cum eo excommunicationis contrahet pœnam.

CAP. XXXIII. — De eadem re.

(*Ex dictis Fructuosi episcopi.*) Cum excommunicato nullus loquatur, neque qualibet eum compassionem vel miserationem refoveat, neque ad contradictionem, vel superbiam confortare præsumat.

CAP. XXXIV. — De eadem re.

(*Ex concilio Antioch., capite 2.*) Cum excommunicatis non licet communicare, nec cum his qui per domos conveniunt, devitantes orationes ecclesiæ, ubi simul orandum est. Si quilibet autem ex clero deprehensus fuerit cum excommunicatis communicare, etiam iste privetur communione.

CAP. XXXV. — De eadem re.

(*Ex canone apostolorum.*) Si quis cum excommunicato, saltem in domo, simul oraverit, iste communione privetur.

CAP. XXXVI. — De eadem re.

(*Ex concilio Nicæno, capite 5.*) De his qui communione privantur, seu ex clero, seu ex laicali ordine, ab episcopis per unamquamque provinciam sententia regularis obtineatur, ut hi qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur. Requiritur autem ne pusil-

lanimitate aut contentione, vel alio quolibet vitio A
episcopi videatur a communione seclusus.

CAP. XXXVII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Antioche, capite 6.*) Si quis a proprio
episcopo communione privatus est, non ante sus-
cipiatur ab aliis episcopis, quam suo reconcilietur
episcopo.

CAP. XXXVIII. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Calist. papæ, capite 3*) Excommunicatos
quoque a sacerdotibus nullus recipiat ante utriusque
partis examinationem justam, nec cum eis in ora-
tione, aut cibo, vel potu, aut osculo communicet,
nec Ave eis dicat : quia quicumque in his, vel aliis
prohibitis scienter excommunicatis communicaverit,
juxta apostolorum institutionem, et ipse simili ex-
communicationi subjaceat.

CAP. XXXIX. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Antioche.*) Non autem liceat commu-
nicare incommunicatis, neque per domos ingredi,
et cum eis orare, qui Ecclesiæ in oratione non par-
ticipant, nec in alteram Ecclesiam recipi, qui ab
alia excommunicantur. Quod si visus fuerit quilibet
episcoporum, vel presbyterorum, aut diaconorum,
vel etiam qui in canone detinentur, incommunicatis
communicare, et hunc oportet communione privari,
tanquam Ecclesiæ regulas confundentem.

CAP. XL. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Fabiani papæ episcopis Galliæ missis.*)
Si quis sponte communicaverit excommunicato,
verbo, oratione, in cibo, vel potu, XL dies pœni-
teat in pane, sale, et aqua. Qui vero eis communi-
caverit in homicidiis, vel flagitiis, reus erit iræ, et
vindictæ Dei omnipotentis quem spernit : quia hæc
omnia divina ei voce interdicta sunt, et, secundum
Apostolum, obedire Deo oportet magis quam homi-
nibus ; et secundum quod deliquit, digne juxta de-
creta canonum pœniteat : et si pœnitere noluerit,
excommunicetur.

CAP. XLI. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 10.*) De his qui pro
delicto suo a communione separantur, ita placuit,
ut in quibuscunque locis fuerint exclusi, eodem loco
consequantur communionem.

CAP. XLII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Rotoma., capite 3.*) Sunt aliqui qui
culpulis exigentibus ab episcopo proprio excommu-
nicantur, et ab aliis ecclesiasticis, vel laicis præ-
sumptione, in communionem accipiuntur, quod
omnino sanctum Nicænum concilium, simul et Chal-
cedonense, necnon et Antiochenum atque Sardi-
cense fieri prohibent.

CAP. XLIII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Carthag., capite 9.*) Augustinus epi-
scopus legatus Numidiæ provinciæ dixit : Hoc sta-
tuere dignemini, ut si qui forte merito facinorum
suorum ab Ecclesia pulsati sunt, et sive ab episcopo
aliquo vel presbytero fuerint in communionem sus-
cepti, etiam ipse pari cum eis crimine teneatur
obnoxius, refugientibus sui episcopi regulare ju-

dicium. Ab universis episcopis dictum est : Omnibus
placet.

CAP. XLIV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, capite 73.*) Qui communicaverit, vel
oraverit cum excommunicato : si laicus est, excom-
municetur, si clericus, deponatur.

CAP. XLV. — *De illis qui ex alia parochia sunt, et
deprædationes faciunt.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 2.*) De illis autem,
qui infra parochiam beneficium aut hæreditatem
habent, et alterius episcopi parochiani sunt, et de
loco ad locum iter faciunt, rapinas et deprædationes
peragunt, placuit ut excommunicentur, nec ante ex
parochia exeant, quam quæ perpetrarunt digne
emendent. Quorum excommunicatio seniori eorum,
et proprio episcopo significanda est, ne eos reci-
pian antequam illuc redeant, ubi rapinam fecerunt,
et omnia pleniter emendent.

CAP. XLVI. — *De illis qui defendunt delinquentes.*

(*Ex dictis Basilii episcopi.*) Qui consentit peccan-
tibus, et defendit alium delinquentem, maledictus
erit apud Deum et homines, et corripietur increpa-
tione severissima. Hinc et quidam sanctissimus Pa-
ter ait : Si quis errori alterius consenserit, sciat se
cum illo simili modo culpabilem judicandum, et
excommunicandum.

CAP. XLVII. — *De illis qui intra annum causam suam
tractare neglexerint.*

(*Ex decr. Gelasii, pap. capite 2.*) Quicumque igitur
intra anni spacium civiliter, sive publice causam
suam coram suis excommunicatoribus non perege-
rint, ipsi sibi audientiæ clausisse aditum videantur.
Quod si obstinato animo sine communione defuncti
fuerint, nos illius causam, juxta beati Leonis præ-
decessoris nostri sententiam, divino iudicio reser-
vantes, quibus vivis non communicavimus, mortuis
non communicare possumus.

CAP. XLVIII. — *De eadem re.*

(*Ex decr. ejusdem, capite 13.*) Hi sane, qui ante
audientiam communicare tentaverint, donec per
pœnitentiam reatum suum defleant, ad communio-
nem nullo modo reducantur, excepto mortis interitu
urgente. Qui vero excommunicato scienter commu-
nicaverit, et amodo saltem in domo simul oraverit,
atque latebras defensionis, ne cominus ad satisfac-
tionem perducatur, præbuerit, donec ab excommu-
nicatore pœnitentiam suscipiat, corporis et san-
guinis Domini communione privatum se esse cogno-
scat, et delictum secundum canones pœniteat.

CAP. XLIX. — *Ut notentur excommunicatorum nomina,
et in foribus ecclesiæ præfigantur.*

(*Ex decr. Honorii papæ, capite 11.*) Curæ sit omni-
bus episcopis, excommunicatorum nomina omnino
tam vicinis episcopis quam suis parochianis pari-
ter indicare, eaque in celebri loco posita præ fo-
ribus ecclesiæ, cunctis convenientibus, inculcare,
quatenus in utraque diligentia, et excommunicatis
ubique ecclesiasticis auditus excludatur, et excu-
sationis causa omnibus auferatur.

CAP. L. — De episcopo, qui ante damnati absolutio-
nem obierit.

(*Ex concilio Epaonensi, capite 10.*) Si episcopus ante damnati absolutio-
nem, obitu rapiatur: cor-
reptum, aut pœnitentem successorem licebit absol-
vere.

CAP. LI. — De illis qui excommunicati moriuntur.

(*Ex eodem, capite 11.*) Si aliquis excommunicatus fuerit mortuus, qui jam sit confessus, et testimonium habet bonum, et non poterat venire ad sacerdotem, sed prœoccupavit eum mors in domo, aut in via, faciant pro eo parentes ejus oblationem ad altare, et dent redemptionem pro captivis.

CAP. LII. — De eadem re.

(*Ex epist. Leonis papæ, capite 21.*) [Horum causa Dei iudicio reservanda est, in cujus manu fuit, ut talium obitus usque ad communionis remedium non differretur. Nos autem quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.]

CAP. LIII. — De furibus et furtis.

(*Ex dictis August.*) Dixit Dominus ad Moysen: Accipiat unusquisque a proximo, et proxima vasa argentea, et aurea, et vestes, etc. Non hinc quisque exemplum sumendum putare debet ad expoliandum proximum, hoc enim Deus jussit, qui noverat quid quemque pati oporteret. Nec Israelitæ fecerunt, sed Deo jubenti ministerium prœbuerunt, quemadmodum cum minister occidit eum quem iudex jussit occidi.

CAP. LIV. — De eadem re.

(*Ex dictis ejusdem.*) Pœnale est occulte auferre, multo majoris pœnæ est visibiliter eripere. Auferre ergo nolenti, sive occulte, seu palam, habet prœceptum suum. Furti enim nomine pene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ. Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed sub furti nomine rapinam intelligi voluit. A parte enim totum significavit quidquid auferitur.

CAP. LV. — De eadem re.

(*Ex dictis Hierony.*) Fur autem non solum in majoribus, sed in minoribus etiam judicatur. Non enim quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditur: quomodo in fornicatione, non idcirco diversa fit fornicatio, si mulier pulchra aut deformis, ancilla aut ingenua, pauper aut opulenta: sed qualiscunque illa fuerit, una est fornicatio. Ita in furto, quantumcunque quis abstulerit, furti crimen incurrit.

CAP. LVI. — De eadem re.

(*Ex pœnitentiali Theodori.*) Si quis per necessitatem furatus fuerit cibaria, vel vestem, vel pecus propter famem, aut per nuditatem, pœniteat hebdomadas tres: si reddiderit, non cogatur jejuna-
re.

CAP. LVII. — De eadem re.

(*Ex concilio Aurelia, capite 8.*) Nam si quis publicam rapinam seu furtum fecerit, publicam inde agat pœnitentiam, juxta sanctorum canonum sanctiones. Si vero occulte, sacerdotum concilio pœniteat: quoniam raptores, ut Apostolus ait, nisi inde veram

egerint pœnitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui vero de rebus ecclesiarum aliquid abstulerit, gravius judicetur: quia quamvis ultio furum et raptorum ad comites respiciat, pœnitentia tamen ad episcopos pertinet.

CAP. LVIII. — De eadem re.

(*Ex pœnitentiali Theodori.*) Si quis furtum capitale commiserit, id est, quadrupedia tulerit, vel casas effregerit, septem annos pœniteat: et quod furatum est, reddat. Si quis vero de minoribus semel aut bis furtum fecerit, reddat quod tulit, et annum unum pœniteat, vel si quis sepulchrum violaverit, VII annos pœniteat, tres ex his in pane et aqua.

CAP. LIX. — De eadem re.

(*Ex concilio Triburi., capite 5*) Fures et latrones, si in furando et prœdando occiduntur, visum est pro eis non orandum. Si comprehensi, aut vulnerati, presbytero, vel diacono confessi fuerint, communionem eis non negamus.

CAP. LX. — De eadem re.

(*Ex concilio Aurelian., capite 1.*) Si fur aut latro captus in prœda, absque occasione potest comprehendere, et tamen interficitur: quia ad imaginem Dei creati, et in nomine ejus baptizati sunt, interfectores eorum XL diebus non intrent Ecclesiam: lanea veste induti, ab escis et potibus, qui interdicti sunt, a thoro, a gladio, et equitatu se abstineant. In III. V. feria, et sabbato, aliquo genere leguminum, vel holerum, et pomis, parvisque pisciculis cum mediocri cervisia vicissim utantur et temperate. Sin autem a veridicis comprobatur testibus, quod sine odii meditatione se, suaque liberando diaboli membra interficiunt, et capi non poterant, pœnitentiam pro homicidio eis injungimus, nisi ipsi voluerint aliquid quod humanitatis est facere: et si presbyter est, non deponatur, cunctis tamen vitæ suæ diebus pœnitentiam agat.

CAP. LXI. — De eadem re.

(*In Exodo dicitur.*) Si infringens fur domum, sive effodiens fuerit inventus et accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis. Quod si orto sole fecerit, homicidium perpetravit, et ipse morietur. Si non habuerit quod pro furto reddat, venundabitur. Si inventum fuerit apud eum quod furatus est, vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis, duplum restituet.

CAP. LXII. — De servo qui fugerit dominum suum.

(*Ex epist. Hierony.*) Ex epistola Hieronymi, ad Pacasium Alexandrinum. De servo qui fugerit dominum suum interrogabas, si ille in illa fuga mortuus fuerit, utrum licet pro eo orare, an non. Hoc in divinis libris non invenimus prohibitum, sed tamen scimus ab apostolis firmiter prœceptum, ut servi subditi sint in omni timore dominis: non tantum bonis et modestis, sed etiam discodis. Et in Gangrensi concilio ita scriptum est: Si quis servum sub prætectu divini cultus doceat dominum proprium contemnere, ut discedat ab ejus obsequio, anathema sit. Unde datur intelligi quod si ille ana-

thema meruit, qui docet servum proprium dominum contemnere et ab ejus obsequio recedere, quanto magis ille qui Dominum spernit et ejus servitio subdi noluerit? Sed tamen distantia est inter illum qui per superbiam fecerit, et illum qui per necessitatem coactus crudelitate domini sui.

CAP. LXIII. — *De clericis, si in demoliendis sepulchris comprehensi fuerint.*

(*Ex concilio Toletan., capite 45.*) Si quis clericus in demoliendis sepulchris fuerit deprehensus: quia facinus hoc pro sacrilegio legibus publicis sanguine vindicatur, oportet in tali scelere proditum a clericatus ordine submoveri, et pœnitentiæ triennio deputari.

CAP. LXIV. — *De clericis, aut monachis, si furtum fecerint.*

(*Ex concilio Agathen., capite 2.*) Si quis clericus aut monachus furtum fecerit, quod potius sacrilegium dici potest, id censuimus ordinandum, ut junior virgis cæsus, tanti criminis reus, nunquam officium ecclesiasticum excipiat. Si vero jam ordinatus in hoc facinore fuerit deprehensus, nominis ipsius dignitate privetur: cui sufficere potest pro actus sui levitate, impleta pœnitentiæ satisfactione, sola communio.

CAP. LXV. — *De illis qui de ministerio Ecclesiæ aliquid furati fuerint.*

(*Ex pœnitentiæ Romano.*) Si aliquis de ministerio Ecclesiæ quolibet modo aliquid furatus fuerit, VII annos pœniteat.

CAP. LXVI. — *De monachis si de furto infamati fuerint, quomodo se expurgare debeant.*

(*Ex concilio Wormaticensi, capite 10.*) Sæpe contingit, ut in monasteriis monachorum furta perpetrentur. Idcirco statuimus, ut quando ipsi fratres de talibus se expurgare debuerint, missa ab abbate celebretur, vel ab aliquo præsertibus fratribus, et sic expleta missa, omnes communicent in hæc verba: Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie.

CAP. LXVIII. — *De illis qui colonorum flagella defendunt.*

(*Ex concilio Elibertan., capite 9.*) Decrevit sancta synodus ut episcopus ac ministri episcoporum pro criminibus colonos flagellare cum virgis potestatem habeant, propter metum aliorum, ut ipsi criminosi corrigantur, ut vel inviti pœnitentiam agant, ne æternaliter pereant. Si vero seniores ipsorum colonorum indigne tulerint, et aliquam vindictam exinde exercere voluerint, aut eosdem colonos ne distringantur defendere præsumpserint, sciant se excommunicationis ecclesiasticæ sententia feriendos.

CAP. LXVIII. — *De episcopis qui apud Romanam sedem accusati fuerant, quod cum excommunicatis communicatis communicarent.*

(*Ex concilio apud Altheim habito, cui interfuit Conradus rex.*) Regno Conradi piissimi et Christianissimi regis quinto, congregat est sancta generalis synodus apud Altheim in pago Rethia, præsente videlicet domini Joannis papæ apocrisario sanctæ Ortensis

Ecclesiæ Petro venerabili episcopo. Hoc quatenus aliquo modo diabolica semina in nostris partibus exorta extirpare, et nefandissimas machinationes quorundam perversorum hominum sedare, et eliminando purgare deberet. Transacto igitur triduo jejunio, et sacris lithaniis more debito celebratis, convenimus in Ecclesia sancti Joannis Baptistæ, et mœsti consedimus. Tum demum præfatus S. Petri, et domini Joannis papæ missus, proferens chartam apostolicis litteris inscriptam qua monebamur, arguebamur, et instruebamur, de omnibus ad veram religionem Christianæ fidei pertinentibus. Quæ omnia ut justum et dignum erat, humiliter accepimus, diligenter tractavimus, et devoto affectu omnimodo amplectebamur. Ergo evangelicam præceptionem et institutionem saluberrimam lacrymabili voce protulimus, qua arguebantur Pharisæi et Scribæ: Mundate; inquit, prius quæ intus sunt. Et item: Ejice primum trabem de oculo tuo. Ac propheticum illud: Ruina populi, sacerdotes mali. Perpendentes, et discutiendo nosmetipsos inspicientes, et in medium pœnitentiæ sanctæ digno fructu ad terram nos projicientes, deslevimus negligentias innumerabiles et peccata nostra gravissima. Deinde hortatu domini Petri contra nosmetipsos, et vitia irati, adjuvante primo sancto Spiritu, et miserante, capitula infra notata ad correctionem tam nostram quam Christiani populi statuendo collegimus.

CAP. LXIX. *De episcopis qui subjectos seducunt communicantes cum excommunicatis.*

(*Ex eodem concilio, capite 6.*) Scimus sacra auctoritate scriptum, qui excommunicato communicaverit, excommunicetur. In hoc nos fatemur episcopi, et presbyteri, et clerici pœnaliter peccasse, quod in posterum Deo, auxiliante, et emendare et evitare cupimus, et præcipimus.

CAP. LXX. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, capite 7.*) Placuit sanctæ synodo hunc errorem quasi impium ab Ecclesia amovere: quia animarum curam a Domino accepimus, non pecuniarum. Inde et reddituri sumus Deo rationem, et accepturi propter suam misericordiam æternam retributionem, vel justam damnationem.

CAP. LXXI. — *De episcopis ut non sint malum exemplum populo.*

(*Ex eodem, capite 8.*) Bonum exemplum populis, seipsos episcopi vel sacerdotes debent præbere, et ostendere non solum dictis, verum et factis. Propter hoc enim statuimus, minime unquam in posterum contra sacra statuta aliquo modo communicemus excommunicatis, et dijudicimus nosmetipsos, quatenus in futuro non judicemur a Domino. Sequi cupimus dicta et statuta sancti Gregorii papæ, et pœnitentiam dignam agere volumus secreta in monasterio: quia publice nequimus: in futuroque prædicta omnibus modis Deo propitio vitare volumus. Eandemque legem statuentes presbyteris, diaconibus, et omni clero, si de gradu deponi noluerint, ut fideliter observent, et aliis servare prædicent.

LXXII. — *De correctione episcoporum qui cum excommunicatis communicaverunt.*

(*eodem, capite 9.*) Auctoritate apostolica firmata et præcepta sanctorum canonum, et inimus, quam diu quis excommunicatus, sit, ut nostrorum episcoporum ei audeat communivvel cum eo in ecclesia orare. Et laici qui sesunt nos, ut dicunt, errando et sequendo nos, nos aut nosmetipsos per pœnitentiam maces corrigendo, et viam eis vitæ prædicantes, et entes : ut resipiscant a diaboli laqueis, a quier nostra mala exempla capti tenentur, et ad matrem Ecclesiam per pœnitentiam rever-

LXXIII. — *De his qui contemnunt bannum ab episcopis impositum.*

(*concilio Tribur., cui interfuit rex Arnolfus, 8.*) Nemo contemnat neque transgrediatur bannum ab episcopis superimpositum. Sciat et abbat in epistola B. Clementis dictum, contra se : Si vobis episcopis non obedierint omnes, majoris quam et inferioris ordinis, atque reipopuli tribus, et linguæ, non solum infames, sed extorres a regno Dei, et consortio fidelium, in quibus sanctæ Dei Ecclesiæ alieni erunt, et non ipsam Dominum in Evangelio dicentem : Qui audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit. Propter nos evangelicam et apostolicam considerationem, non quæstum pecuniarum, sed in quærentes animarum, statuimus et confirmamus, ut si quis post hanc bujus sancti concilii definitionem inventus fuerit corrupisse bannum ab episcopis impositum, XL dierum castigatione corripantur tantum in pane, et sale, et aqua.

LXXIV. — *De eo pro quibus causis quemlibet hominem anathematis vinculo ligari oporteat.*

(*eodem, capite 30.*) Quæsitum est in eadem synodo pro quibus causis quemlibet hominem episcoporum auctoritate, vinculo anathematis ligari oporteat, unanimi cunctorum sententia decretum est, ut in his tribus criminibus fieri debere : cum ad synodum canonice jussus venire contemnit. Aut post illuc venerit, sacerdotalibus respuit obedire præceptis. Aut ante finitam causæ suæ examinationem a synodo profugus abire præsumit.

LXXV. — *De illis qui furtum et rapinam exercuerunt.*

(*eodem, capite 31.*) Tranquillitatem sanctæ Dei Ecclesiæ inquietari, et pacem fraternam infestari, fures et latrones, qui ambulant inter nos pelle obumbrati, sed lupina mente recedunt a recti, sæva mente res Ecclesiarum adducti rapti, et gregem Dominicum spoliando lacerantes. In Evangelio Salvator in memorat : Qui intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est et latro. Atque subjunxit : Fur non venit nisi ut raptet, et mactet, et perdat. Ubi quamvis hæreticos et infidelium furantur Ecclesiæ designet, tamen insecurum et latronum, turbatam monstrat pacem

Ecclesiarum. De talibus Apostolus ad Philippenses : Videte canes, videte malos operarios. Canes vocavit, qui non habent verecundiam. Malos operarios : quia nulla faciunt quæ pietati convenient. Et Dominus per prophetam Isaiam : Ergo Dominus diligens judicium, et odio habens rapinam. Unde nos quæ Dominus diligit diligentes, et quæ odio, habentes, statuimus et judicamus, ut si quis post hæc evangelica et apostolica atque prophetica verba, et definitionem pacatissima synodi, inventus fuerit furtum aut rapinam exercere, et in ipso diabolico actu mortem meretur incurrere, nullus pro eo præsumat orare, aut eleemosynam dare. Et eleemosyna pro eo data in memoriam clericorum nec pauperum veniat, sed execrabilis sordescat. Beatus Augustinus de talibus horribilem profert sententiam, dicens : Nemo te post mortem tuam fideliter redimit : quia tu te redimere noluisti. Si autem ille fur, vel latro, vulneratus elabatur, et expectatione mortis desperatus putatur, atque reconciliari se mysteriis sacrosanctis habitu corporis, et voluntate piæ mentis deprecatur, Deoque et sacerdoti vita comite emendationem, et actum confitetur, communionis gratiam non negamus tribuendam.

CAP. LXXVI. — *De illis qui in patibulis suspenduntur.*

(*Ex concilio Mogunti, capite 5.*) Quæsitum est ab aliquibus fratribus de his qui in patibulis suspenduntur pro suis sceleribus, post confessionem Deo peractam, utrum cadavera illorum ad Ecclesias deferenda sint, et oblationes pro eis offerendæ, et Missæ celebrandæ, an non. Quibus respondemus : Si omnibus de peccatis suis parum confessionem agentibus, et digne pœnitentibus communio in fine secundum canonicum jussum danda est, cur canones eis qui pro peccatis suis pœnam extremam persolvunt, et confitentur, vel confiteri desiderant? Scriptum est enim : Non judicat Deus bis in idipsum.

CAP. LXXVII. — *De episcopis qui cum excommunicatis communicaverint.*

(*Ex concilio apud Erphesfurt., cui interfuit Henricus rex, capite 9.*) Decrevit sancta synodus cum consilio serenissimi principis, si deinceps aliquis episcopus sui ministerii oblitus, sciens cum excommunicato communicaverit sive in salutatione, sive in oratione, sive in justa confortatione, sive in cibo, sive in potu, excommunicatus habeatur, tam a principe, quam a cæteris omnibus, quousque in proxima synodo audiatur, et Deo et Ecclesiæ satisfacere cogatur.

CAP. LXXVIII. — *De clericis qui fugerint Ecclesias suas, et de servis qui dominos proprios fugerint.*

(*Ex concilio apud Altheim habito, cui interfuit Conradus rex, capite 27.*) Sanctus Gregorius dicit : Clericum fugientem ab Ecclesia sua, vel servum fugientem dominum proprium, et nolentem reverti, judicamus communionem privari, quoadusque ad propriam Ecclesiam, vel ad dominum suum redeat.

Et item : Clericum fugitivum suo episcopo vel do- A vel excommunicari, una cum illis qui ei communica-
mino suo decernimus apostolica sententia restitui, verint.

FINIS LIBRI UNDECIMI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI DUODECIMI.

- CAP. 1. Ut multiplicia genera juramentorum extirpentur.
2. De illis qui nomen Dei in vanum sumunt.
3. De illis qui per cupiditatem perjurium fecerint.
4. De illis qui jubentibus dominis suis perjurium fecerint.
5. De illis qui pejerant se in manu episcopi, aut in cruce consecrata, aut non consecrata.
6. De illis qui pro vita redimenda perjurium fecerint.
7. De illis qui injusta vota juramento firmaverunt.
8. De eadem re.
9. Quod Deus sic juramenta perceperit, ut ille cui jurata fuerint.
10. De illis qui se scienter pejeraverint.
11. Quod unusquisque jejunos jurare debeat.
12. De eadem re.
13. Qualem poenitentiam perjuri accipere debeant.
14. De illis qui per capillum Dei, aut caput jurant, vel alio modo blasphemia contra Deum immortalem utuntur.
15. De juramento Herodis.
16. De illis qui odium sempiternum inter se juramento firmaverint.
17. De illis qui incaute juraverint.
18. Qualiter sacerdotes jurare debeant.
19. Quo tempore jurare liceat.
20. De illis qui sacramentum regis violant.
21. De eadem re.
22. De illo qui audierit vocem pejerantis, et assensum præbet.
23. De hoc quod Apostolus Spiritum sanctum testificatus est.
24. De eadem re.
25. Quod definitio injusta solvenda sit.
26. De eadem re.
27. De eadem re.
28. Ut omnibus modis cavendum sit mendacium.
29. Item de juramento.
- Indicis capitulorum finis.*

BURCHARDI

ECCLESIAE WORMACIENSIS EPISCOPI

DECRETORUM LIBER DUODECIMUS

DE PERJURIO.

ARGUMENTUM LIBRI.

Libro hoc de juramento et perjurio, de jurandi facilitate ejusque periculo, deque improbis juramentis infringendis agitur.

CAP. I. — *Ut multiplicia genera juramentorum extirpentur.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 10.*) Ut multiplex juramentorum, et perjuriorum confusio, per quam multæ fidelium animæ in toto hoc regno perditæ esse noscuntur, quam sit detestanda et Deo odibilis, attentus omnibus annuntietur. Tantum namque hoc malum est, ut ad sanctuaria martyrum ubi diversorum ægrotudines sanantur, ibi perjuri, licet manifeste interdum vexari non videantur, justo Dei judicio a dæmonibus arripiantur. Et sicut sanctus dicit Gregorius, ad horum corpora ægri veniunt et curantur, et perjuri a dæmonio vexantur.

C CAP. II. — *De illis qui nomen Dei in vanum sumunt.*

(*Ex dictis Hieronym.*) Habemus in lege Domini scriptum : Non pejerabis in nomine meo, nec pollues nomen Domini Dei tui, et ne assumes nomen Dei tui in vanum. Ideo admonendi sunt omnes, ut diligenter caveant perjurium, non solum in altari, seu sanctorum reliquiis, sed et in communi loquela. Item cavendum est, ne aliquis plus aurum honoret quam altare, ne ei Dominus dicat : Stulte, quid est majus, aurum an altare quod sanctificat aurum.

CAP. III. — *De illis qui per cupiditatem perjurium fecerint.*

(*Ex poenitentiali Romano.*) Si quis per cupiditatem pejeraverit, omnes res suas vendat, pauperibus et distribuatur, et monasterium ingressus, jugi poenitentiae se subdat.

. — *De illis qui jubentibus dominis suis perjurium fecerint.*

decr. Pii papæ, capite 2.) Qui compulsus a domino pejerat se sciens, utrique sint perjuri, et dominus et miles : dominus, quia præcepit miles, miles dominum quam animam dilexit. Si liber quadraginta dies in pane et aqua pœniteat, et servus annos tres. Si servus ejus est, tres quadragesimas et legitimas ferias pœniteat.

. — *De illis qui pejerant se in manu episcopi, ut in cruce consecrata, aut non consecrata.*

pœnitentiali Theodo.) Qui pejerat se in manu episcopi, aut in cruce consecrata, III annos pœnitentiam in cruce non consecrata, annum unum in cruce consecrata. Qui autem seductus fuerit, et ignorans pejeraverit, et postea cognoscit, tres quadragesimas pœniteat.

I. — *De illis qui pro vita redimenda perjurium fecerint.*

pœnitentiali Romano.) Si quis coactus pro vita redimenda, vel pro qualibet causa, vel necessitate se perjuraverit : quia plus corpus quam animam dilexerat, quadraginta dies in pane et aqua, pœniteat. Alii judicant tres annos, unum in pane et aqua, pœniteat.

II. — *De illis qui injusta vota juramento firmaverint.*

concilio Toletan., capite 9.) Necesse enim est, ut qui vota jurans, dignam pœnitentiam agat, eo quod contra præceptum Domini contra præceptum illius sumpsit in juramento : quia in Exodo scriptum est : Nec enim in cruce habebit Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra. Et in Levitico : Non bis in nomine meo, nec pollues nomen Domini Dei tui, ego Dominus. Malum tamen quod factum est se sacramento devoverat, omnino non faciat, multa vota frangenda sunt.

CAP. VIII. — *De eadem re.*

decr. Fabiani papæ, capite 11.) Quicumque sciens pejeraverit, quadraginta dies in pane et aqua, et tres annos sequentes pœniteat, et nunquam sit sine pœnitentia, et nunquam in testimonium recipiat, et post hæc communionem percipiat.

CAP. IX. — *De eadem re.*

decr. Pelagii papæ, capite 11.) Si quis se pejeraverit, et alios sciens in perjurium duxerit, XL dies in pane et aqua, et VII sequentes annos pœnitentiam, et nunquam sit sine pœnitentia. Et alii si pejeraverint, similiter pœniteant : sin autem si pejeraverint, ut perjurium non sponte commissum, pœnitentiam.

K. — *Quod sic Deus juramenta perceperit, ut illi cui juramenta fuerint.*

dictis S. Isidori.) Sicut mentiri non potest qui loquitur, sic pejerare non potuerit qui jurare appetit. Cavendum igitur est juramentum, nec sumendum, nisi sola necessitate. Non est contra præceptum jurare, sed dum usum jurandi factum, perjurii crimen incurrimus. Nunquam ergo qui pejerare timet. Multi dum loquuntur, juramentum semper delectantur, dum oporteat hoc tantum

esse in ore, Est, est, Non, non. Amplius enim quam est, et non est, a malo est. Multi ut fallant pejerant, ut per fidem sacramenti fidem faciant verborum : sicque fallendo dum pejerant, et mentiuntur, hominem incautum decipiunt. Interdum et falsis lacrymis seducti decipimur, et creditur dum plorant, quibus credendum non erat. Plerumque sine juramento loqui disponimus, sed incredulitate eorum qui non credunt quod dicimus, jurare compellimur, talique necessitate jurandi consuetudinem facimus. Sunt multi ad credendum pigri, qui non moventur ad fidem verbis. Graviter autem delinquant, qui sibi loquentes jurare cogunt. Quacunque arte verborum quisque juret, Deus tamen, qui conscientiae testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui juratur intelligit. Dupliciter autem reus erit, qui et Dei nomen in vanum adsumit, et proximum dolo capit. Non est conservandum sacramentum quod malum incaute promittitur, veluti si quispiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius est enim non implere sacramentum, quam permanere in stupri flagitio. Jurare, est Dei illa providentia, quæ statuit non evellere statuta. Pœnitentia autem Dei, rerum mutatio est. Non pœnitere autem, statuta non revocare, ut est illud : Juravit Dominus et non pœnitebit eum, id est, quæ juravit non mutabit.

CAP. XI. — *De illis qui scienter se pejeraverint.*

(Ex pœnitentiali Theodo.) Si quis suspicatur quod ad perjurium inducatur, et tamen ex consensu jurat, XL dies pœniteat, et VII sequentes annos, et nunquam sit sine gravi pœnitentia.

CAP. XII. — *Quod unusquisque jejunus jurare debeat.*

(Ex decr. Cornelii papæ, capite 5.) Sed et nobis honestum etiam et justum videtur, ut qui in sanctis audet jurare hoc jejunus faciat, cum omni honestate et timore Dei, et ut pueri ante quatuordecim annos non cogantur jurare.

CAP. XIII. — *De eadem re.*

(Ex concilio Aureli., capite 10.) Et hoc sancta synodus decrevit, nisi pro pace facienda, ut omnes fideles jejuni ad sacramenta accedant.

CAP. XIV. — *Qualem pœnitentiam perjuri accipere debeant.*

(Ex decr. Eutychian. papæ, capite 26.) Prædicandum est etiam, ut perjurium fideles caveant, et ab hoc summopere abstineant, scientes hoc grande scelus esse, et in lege, et prophetis, et in Evangelio prohibitum. Audivimus autem quosdam parvipendere hoc scelus, et levem quodammodo perjuri pœnitentiam modum imponere. Qui etiam nosse debent, talem de perjurio pœnitentiam imponere debere, qualem et de adulterio, de fornicatione, de homicidio sponte commisso, et de cæteris criminalibus vitiis. Si quis vero perpetrato perjurio, aut quolibet criminali peccato, timens pœnitentiam longam, ad confessionem venire noluerit, ab Ecclesia repellendus est, sive a communione et consortio fidelium, ut nullus

cum eo comedat, atque bibat, neque oret, neque in sua domo cum recipiat.

CAP. XV. — *De illis qui per capillum Dei, aut caput jurant, vel alio modo blasphemia contra Deum immortalem utuntur.*

(*Ex decr. Pii papæ, capite 5.*) Si quis per capillum Dei, vel caput juraverit, vel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit, si est ex ecclesiastico ordine, deponatur: si laicus, anathematizetur: et si quis per creaturâs juraverit, acerrime castigetur, et juxta id quod synodus dijudicaverit pœniteat. Si quis autem talem hominem non manifestaverit, non est dubium quod divina condemnatione similiter coerceatur. Et si episcopus ista emendare neglexerit, a synodo corripatur.

CAP. XVI. — *De juramento Herodis.*

(*Ex dictis Hieronym.*) Cum juramento pollicitus est Herodes saltatrici dare quodcumque postulasset ab eo. Si ob jusjurandum fecisse se dicit: si patris, matrisque interitum postulasset, facturus esset, an non? Quod in suis ergo repudiaturus fuit, contemnere debuit, et in propheta.

CAP. XVII. — *De illis qui odium sempiternum inter se juramento firmaverint.*

(*Ex concilio Hilerd., capite 6.*) Qui sacramento se obligaverit, ut litiget cum quolibet, ne ad pacem ullo modo redeat, pro perjurio, uno anno a corpore et sanguine Domini segregetur, et reatum suum jejuniis et elemosynis absolvat: ad charitatem vero, quæ operit multitudinem peccatorum, celeriter redeat.

CAP. XVIII. — *De illis qui incaute juraverint.*

(*Ex decret. Sotheris pap., capite 3.*) Si aliquid forte nos incautius jurasse contigerit, quod observatum pejorem vergat in exitum, illud consilio salubriori mutandum noverimus, ac magis instante necessitate pejerandum nobis, quam profecto juramento in aliud crimen majus esse divertendum.

CAP. XIX. — *Qualiter sacerdotes jurare debeant.*

(*Ex epist. Cornelii pap., capite 3.*) Cornelius episcopus, Rufo coepiscopo in Domino salutem. Exigit dilectio tua, frater charissime, ut ex auctoritate sedis apostolicæ, tuis deberemus consultis respondere. Quod licet non prolixè, sed succinctè agere festinarem, propter quasdam importunitates quæ nostris præpedientibus peccatis in nos supervenere, tuis tamen per reliqua sanctorum Patrum instituta studiis perquirere latius, et investigare committimus. Non enim potest mens attrita et oneribus atque importunitatibus gravata, tantum boni peragere, quantum delectata et oppressionibus soluta. Non ergo ista ob id prætulimus, ut hæc et alia quæ necessaria fore cognoverimus, tuæ sanctitati velimus denegare: sed quod hic minus invenitur, latius perquiratur. Sacramentum autem hactenus a summis sacerdotibus, vel reliquis Dei ministris exigi, nisi pro fide recta, minime cognovimus, nec sponte eos jurasse reperimus. Summopere ergo sanctus Jacobus apostolus, prohibens sacramentum, loquitur dicens: Aute omnia, fratres mei, nolite jurare,

neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester. Est, est, Non, non, ut non sub judicium decidatis. Et Dominus in Evangelio ait: Audistis quia dictum est antiquis, Non pejerabis: reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cælum: quia thronus Dei est, neque per terram: quia scabellum pedum ejus est, neque per Hierosolymam: quia civitas est magni regis, neque per caput tuum: quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester. Est, est, Non, non. Quod his autem abundantius est, a malo est, id est, et ab exigente et a jurante. Hæc, frater charissime, ipse Dominus prohibet, id est, non debere jurare. Hæc apostoli maxime omnes, hæc sancti viri prædecessores nostri, qui huic sanctæ universali Ecclesiæ apostolicæ præfuerunt, hæc prophetæ, et reliqui sancti doctores per universum mundum dispersi ad prædicandum, juramenta fieri vetant. Quorum nos exempla, si cœperimus numerare, aut in schedula hac inserere, ante deficeret diei hora, quam eorum exempla, de hac causa prohibita. Quæ nos sequentes sanctorum apostolorum, eorumque successorum jura firmamus, et sacramenta incauta fieri prohibemus. Unde et ipse Dominus in tabulis lapideis quas Moysi dedit, propria manu scripsit, dicens: Vide, ne assumes nomen Domini Dei tui in vanum, et reliqua. Unusquisque enim propriam conscientiam mundam debet servare Deo, et in memoria retinere: Os quod mentitur, occidit animam. Et Apostolus ait: Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra. Et alibi: Nolite mentiri invicem membra. Hæc præcepta sunt Salvatoris, hæc prophetarum, hæc sanctorum Patrum instituta. Quæ si quis in vanum duxerit, hostis est animæ suæ: quia nemo contra prophetas, nemo contra apostolum, nemo contra Evangelinm facit aliquid absque periculo.

CAP. XX. — *Quo tempore jurare liceat.*

(*Ex concilio apud sanctum Medardum, capite 4.*) Decrevit sancta synodus, ut a septuagesima usque in octavas paschæ, et ab Adventu Domini usque post consecratos dies, nec non et in jejuniis quatuor temporum, et in Letania majore, et in diebus Rogationum, et in diebus Dominicis, nisi de concordia et pacificatione, nullus super sacra jurare præsumat.

CAP. XXI. — *De illis qui sacramentum regis violant.*

(*Ex dictis August.*) Si quis laicus juramentum violando prophanat, quod regi et domino suo jurat, et postmodum perverse ejus regnum, et dolose tractaverit, et in mortem ipsius aliquo machinamento insidiatur: quia sacrilegium peragit, manum suam in Christum Domini mittens, anathema sit, nisi per dignam pœnitentiæ satisfactionem emendaverit, sicuti constitutum a sancta synodo est, id est, sæculum relinquat, arma deponat, in monasterium eat, et pœniteat omnibus diebus vitæ suæ. Verumtamen communionem in exitu vitæ cum Eucharistia acci-

piat. Episcopus vero, presbyter, vel diaconus, si hoc A crimen perpetraverit, degradetur.

CAP. XXII. — *De illo qui audierit vocem pejerantis, et assensum præbet.*

(*In Levitico legitur* :) Anima quæ peccaverit, et audierit vocem pejerantis, et testis fuerit, aut ipse viderit, aut conscius erit, nisi indicaverit portabit iniquitatem.

CAP. XXIII. — *De hoc quod Apostolus Spiritum sanctum testificatus est.*

(*Apostolus dicit* :) Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi reddente conscientia mea in Spiritu sancto.

CAP. XXIV. — *De eadem re.*

(*Ex dictis Hieronym.*) Hieronymus dicit : Jesum testor et sanctos angelos ejus. B

CAP. XXV. — *Quod definitio incauta solvenda sit.*

(*Ex concilio Hibern., capite 1.*) Definitio incauta laudabiliter solvenda, nec prævaricatio est, sed temeritatis emendatio.

CAP. XXVI. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, capite 3.*) Si puella sita in puerili ætate in domo patris, illo nesciente se juramento constrinxerit : et si pater statim, ut audierit, contradixerit, vota ejus et juramenta irrita erunt, et facilius emendabitur.

CAP. XXVII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Aurelia., capite 2.*) Juramentum filii, aut filię, nesciente patre, et vota monachi, nesciente abbate, et juramenta pueri, irrita sunt.

CAP. XXVIII. — *Quod omnibus modis cavendum sit mendacium.*

(*Gregor. dicit* :) Noli, fili, negare gratiam Dei, ne incurras pro bono in malum, pro humilitate in mendacium. Cavendum namque est omnibus modis mendacium, sive pro malo, sive etiam pro bono proferri videatur : quia omne mendacium non est ex Deo, sed, sicut Salvator dicit, a malo est.

CAP. XXIX. — *Item de juramento.*

(*Ex concilio Toletan.*) Etenim dum pejerare compellimur, creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodo maculamur, cum vero noxia promissa complemus, et Dei jussa superbe contemnimus, ut proximis impia crudelitate noceamus, et nosipsos crudeliore mortis gladio trucidamus. Illic enim duplici culparum telo percutimur, hic tripliciter jugulamur. Restat ergo, ut eo nostra pergat sententia, quo misericordiæ patuerit via. Quæ in Domino probatur accepta, ut plus eam cupiat quam sacrificia veneranda, dicente ipso : Misericordiam volo, et non sacrificium. Hac indulgentiæ concessa licentia, miserationis ipsius opus in gloriosi principis potestatem redigimus : ut, quia Deus illi miserandi aditum patefecit, remedia pietatis ipse quoque non deneget. Quæ ita principali discretionem moderata persistent, ut et illis ita sit misericordia contributa, ut nusquam gens, aut patria, per eosdem, aut periculum quodcumque perferat, aut jacturam. Hæc miserationis obtentu temperasse sufficiat, cæterumque

juramenta pro regiæ potestatis salute, vel constitutione gentis et patriæ, quæ hactenus sunt exacta, vel deinceps exstiterint exigenda, omni custodia, omni- que vigilantia indissolubiliter decernimus observanda, membrorum truncatione, mortisque sententia, religione penitus absoluta, sed ne pravaram mentium versuta nequitia nosmet ad perjurii aliquando provocet culpam, nec a sanctæ fidei regula hanc asserat venire sententiam, tam divinæ auctoritatis oracula, quam præcedentium Patrum huic narrationi curavimus innectenda. Sic enim per Hieremiam dixit : Repente loquar adversus gentem, et adversus regnum, ut eradicem, et disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum adversus eam, agam et ego pœnitentiam super malo quod cogitavi, ut facerem ei. Et per Ezechielem : Si dixero, inquit, justo quod vita vivat, et confisus in justitia sua, fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur : et in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixero impio, Morte morieris, et egerit pœnitentiam : vita vivet, et non morietur. Si ergo nostra conversatio sic divinam mutat sententiam, cur miserorum tantæ lacrymæ, vel pressura, tam crudam non temperent ex miseratione vindictam? Hinc etiam populo Israelitico sæpe ultio promissa suspenditur, et Ninivitarum perditio divinæ sententiæ permutatione sedatur. Nam sanctus Ambrosius in libro tertio de Officiis, ita ait : Purum C igitur ac sincerum oportet esse affectum, et unusquisque simplicem sermonem proferat. Vas suum in sanctitate possideat, ne fratrem circumscriptione verborum inducat. Nihil promittat inhonestum, ac sibi promittere quærat. Tolerabilius est promissum non facere, quam facere quod turpe sit. Sæpe plerique constringunt se jurisjurandi sacramento, et cum ipsi cognoverint promittendum non fuisse jus sacramenti, tamen contemplatione faciunt quod sponderunt, sicut de Herode supra scripsimus, qui satellitici præmium turpiter promisit, crudeliter solvit. Turpe, quod regnum pro saltatione promittitur : crudele, quod mors prophetæ pro jurisjurandi religione donatur : quanto tolerabilius tale fuisset perjurium sacramento? Et post pauca, de Jepte discernens. Miserabilis necessitas, quæ solvitur parricidio. Melius est non vovere id, quod sibi cui promittitur, nolit exolvi. Et post paululum : Non semper igitur promissa solvenda omnia sunt. Denique ipse Dominus, sicut Scriptura indicat, frequenter suam mutat sententiam. Vir quoque sanctissimus Augustinus investigationis acumine acutus, inve- niendi arte præcipuus, asserendi copia profluus, eloquentiæ flore venustus, sapientiæ fructu fœcundus, hæc in suis narrat affectibus. Duo sunt enim omnino genera mendaciorum, in quibus non magna culpa est, sed tamen non est sine culpa, cum aut jocamur, aut cum promittimus, mentimur. Illud primum in jocando, ideo non est perniciosissimum, quia non fallit. Novit enim ille, cui dicitur, joci

causa esse dictum. Secundum autem ideo mentitus est, qui retinet nonnullam benevolentiam. Idem ipse alibi, non auferat, inquit, veritas misericordiam, non ambulabit in via Domini, in qua misericordia et veritas obviaverunt sibi. Hinc beatus Papa Gregorius, in libris *Moralium*, sic ait: Cum mens inter minora, et maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato evadendi aditus patet, minora semper eligantur: quia et qui murorum ambitu, ne fugiat, clauditur, ibi se in fugam præcipiat, ubi brevior murus invenitur. Hinc et Isidorus ait: Tolerabilius est enim non implere sacramentum, quam permanere in stupri flagitio. Similiter

in *Synonimis*: In malis promissis, rescinde fidem. In turpi voto ut a decreto quod incaute novisti non facias. Impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Unde necesse est, ut male jurans, dignam penitentiam agat, eo quod nomen Domini contra præceptum illius sumpsit in vanum, quia in Exodo scriptum est: Nec enim insontem habebit Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra. Et in Levitico: Non pejerabis in nomine meo, nec pollues nomen Domini Dei tui: ego Dominus. Tamen malum quod facturum se sacramento devoverat omnino non faciat: quia stulta vota frangenda sunt.

FINIS LIBRI DUODECIMI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI DECIMI TERTII.

CAP. 1. De observatione Quadragesimæ. 2. De jejunio Quatuor Temporum. 3. Quo tempore ad missam <i>flectamus genua</i> dici debeat. 4. De illis qui indictum jejunium contempserint. 5. De eadem re. 6. De Letania majore quomodo observanda sit. 7. De jejunio Rogationum. 8. Ut in cœna Domini, ut in reliquis Quadragesimæ diebus jejunium non solvatur. 9. Ut in Sabbato sancto jejunium ante noctis initium non solvatur. 10. Quod non oporteat in Quadragesima natalicia sanctorum celebrari. 11. Quod in diebus jejunii eleemosyna sit facienda. 12. Ut in Quadragesima tempus prandii conservetur. 13. Quod in diebus jejuniorum nulla jurgia esse debeant. 14. Ut in illis sacratis diebus jejuniorum conjugati a conjugibus se abstinere debeant. 15. De his qui in clero sunt, et carniū esum habuerint exosum. 16. De vigiliis sanctorum.	B 17. De eadem re. 18. De hoc si evenerit pestilentia, vel inæqualitas aeris. 19. Ut nullus in Dominica die pro abstinentia jejundet. 20. De eadem re. 21. Ut placita sæcularia in diebus Dominicis, et in præcipuis festis, et in diebus jejuniorum non liant. 22. Ut jejunium absque cibo luxuriæ observari debeat. 23. Ut quotidianum jejunium non sit sine refectioe aliqua. 24. De eadem re. 25. Quod jejunium curet vulnera delinquentis. 26. De quodam Alcibiade qui sibi grave jugum jejunii imposuerat. 27. De eo qui sub obtentu religionis sine jussu episcopi sui vel presbyteri jejunium sibi imponit. 28. Ut nullus Christianus dum sancta loca pro reverentia petierit, alicujus publicæ potestatis banno ibidem constringatur.

Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

ECCLESIAE WORMACIENSIS EPISCOPI

DECRETORUM LIBER DECIMUS TERTIUS

DE JEJUNIO.

ARGUMENTUM LIBRI.

Libro hoc de observatione utilitateque jejunii, maxime autem de jejunio Quadragesimali, Quatuor Temporum, aliorumque ab Ecclesia institutorum, et eorundem violatoribus, agitur.

D

CAP. 1. — *De observatione Quadragesimæ.*

(*Ex epist. Gregor papæ.*) Quadragesima summa observatione est observanda, ut jejunium in ea præter Dominicos qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impedierit, nullatenus solvatur:

ipsi dies decimæ sunt anni. A prima igitur A
 ica Quadragesimæ usque in Pascha Domini
 ebdomadæ computantur, quarum videlicet
 n XL et II fiunt. Ex quibus dum sex dies Do-
 i abstinentiæ subtrahuntur, non plus in absti-
 a quam triginta et sex dies remanent. Verbi
 : si per CCCXLV dies annus ducitur, nos
 i per XXX et VI dies affligimur, quasi anni
 as Deo damus. Et ut sacer numerus quadra-
 dierum adimpleatur, quem Salvator noster
 cro jejuniis consecraverat, quatuor dies prio-
 bdomadæ ad supplementum quadraginta die-
 ollantur, id est quarta feria, quæ caput jejunii
 tatur, et quinta feria sequens, sexta et sabba-
 Nisi istos quatuor dies superioribus triginta et B
 djunxerimus, quadraginta dies in abstinentia
 abemus. Jubemur etiam ab omnipotenti Deo,
 m bonorum nostrorum decimas dare. Qua-
 er ut omnis decima a nobis Deo rite persolva-
 ollamus decimam anni, et in ea peccata nostra
 endo, corrigendo nos, jejunando, vigilando,
 o, eleemosynas largiendo, abstergamus, et
 m nostram decimemus, ut ad sanctum Pascha
 i pervenire possimus.

CAP. II. — *De jejuniis Quatuor Temporum.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 2.*) Constituimus, ut
 or tempora anni, ab omnibus cum jejuniis ob-
 ntur, id est, in Martio, hebdomada prima. In
 , secunda. In Septembris, tertia. In Decembri,
 a : quæ fuerit plena ante vigiliam Natalis Do- C
 id est, feria quarta, et sexta, et Sabbato.
 nt omnes ad Ecclesiam hora nona, cum le-
 ad missarum solemniam.

III. — *Quo tempore ad missam flectamus genua
 dici debeat.*

(*Ex concilio Aurelian., capite 14.*) Ut presbyteri
 bus annuntient, quod in Quadragesima et in
 io Quatuor Temporum tantummodo ad missarum
 nia genua flectere debeant. In Dominicis econ-
 liebus vel cæteris festis, a vespera usque in
 ram non flectant genua, sed stantes incurvati
 ; nec quisquam uno genuo solotenus impresso
 : præsumat, sicut Judæi irridentes Dominum
 essione ejus fecisse leguntur, sed utraque genua D
 : figat. Ait enim Apostolus : Flecto genua mea
 trem Domini nostri Jesu Christi.

IV. — *De illis qui indictum jejunium contem-
 pserint.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 5.*) Si quis indictum
 ium superbiendo contempserit, et observare
 cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi con-
 præcipitur, ut anathematizetur.

CAP. V. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Gangren., capite 19.*) Si quis eorum
 ontinentiæ student, absque necessitate corpo-
 tradita in commune jejunia, et ab Ecclesia cu-
 ta superbiendo dissolvit, stimulo suæ cogita-
 s impulsus, anathema sit.

CAP. VI. — *De letania majore quomodo observanda
 sit.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 6.*) Placuit nobis ut
 letania major observanda sit a cunctis Christianis
 uno die VII Kalen. Mai, sicut in Romana Ecclesia
 constitutum reperimus, et sicut sancti Patres nostri
 constituerunt : non equitando, non preciosis vestibus
 induti, cinere respersi, et cilicio induti, nisi infir-
 mitas impedierit.

CAP. VII. — *De jejuniis Rogationum.*

(*Ex concilio Aurelian., capite 6.*) Cum, exigentibus
 peccatis, Galliarum populi luporum rabie acriter
 interimerentur, nec hujus flagelli aliquod remedium
 inveniri posset, congregati traduntur Galliarum
 episcopi apud Viennam urbem, atque in commune
 statuerunt, ut triduanum jejunium facerent. Cumque
 Dominus pestem misericorditer abstulisset, hi dies
 in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, ut
 per Galliarum provincias, ante Ascensionis Domini
 diem celebrarentur. Agamus et nos hos dies cum
 summa reverentia et devotione, cum abstinentia
 carnis, et humilitate cordis, non ut visibilium lupo-
 rum rabiem evadamus, sed ut invisibilium, id est,
 spirituum immundorum tentamenta vincere valeam-
 mus. Nullus autem his diebus vestimentis preciosis
 induatur : quia in sacco et cinere lugere debemus.
 Prohibeantur ebrietates, et commessiones, quæ
 fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præsumat,
 sed discalciatis pedibus omnes incedant. Nequaquam
 mulierculæ choras ducant : sed omnes in commune
Kyrie eleison decantent, et cum contritione cordis
 Dei misericordiam exorent, pro peccatis, pro pace,
 pro peste, pro conservatione frugum, et pro cæteris
 necessitatibus. Dies enim sunt abstinentiæ, non
 lætitiæ.

CAP. VIII. — *Ut in cæna Domini, ut in reliquis Qua-
 dragesimæ diebus, jejunium non solvatur.*

(*Ex concilio Laodicen., capite 50.*) Quod non oportet
 in Quadragesima in ultima septimana v feriæ
 jejunium solvere, totamque Quadragesimam sine ve-
 neratione transire, magisque conveniat omnem Qua-
 dragesimam districto venerari jejunio.

CAP. IX. — *Ut in Sabbato sancto jejunium ante noctis
 initium non solvatur.*

(*Ex concilio Arausico., capite 2.*) Ut in Sabbato
 sancto, hoc est, in vigilia Paschæ, jejunium ante
 noctis initium, nisi a parvulis aut infirmis, non
 solvatur, nec ipsa in parasceve : quia cæna Domini
 et parasceve, et sabbatum ad illos XL dies respi-
 ciunt : vel divina mysteria his duobus diebus non
 celebrentur : canonibus quippe jubentibus biduo
 isto, id est, parasceve et sabbato ; sacramenta pœ-
 nitus non celebrari.

CAP. X. — *Quod non oporteat in Quadragesima na-
 talitia sanctorum celebrari.*

(*Ex concilio Laodicen., capite 51.*) Quod non oportet
 in Quadragesima martyrum natalitia celebrari :
 sed eorum sancta commemoratio in diebus sabbato-
 rum et Dominicorum fieri conveniat.

CAP. XI. — *Quod in diebus jejunii eleemosyna sit A* *facienda.*

(*Ex concilio Cabillo., capite 5.*) Diebus vero jejunii eleemosyna facienda est, et cibum sive potum, quo quisque uti debuit, si jejunaverit, pauperibus eroget : quia jejunare et cibos prandii ad cœnam reservare, non mercedis, sed ciborum est incrementum.

CAP. XII. — *Ut in Quadragesima tempus prandii servetur.*

(*Ex decr. Silverii papæ, capite 1.*) Solent plures, qui se jejunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint ad horam nonam manducare. Qui nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur officium. Concurrentium est enim ad missas, et auditis missarum solemnibus et vespertinis officiis, largitis eleemosynis ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit ut ad missam venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua, jejunium absolvat.

CAP. XIII. — *Quod in diebus jejuniorum nulla jurgia esse debeant.*

(*Ex dictis Liber. papæ.*) In his jejuniorum diebus nullæ lites, nullæ contentiones esse debent : sed in Dei laudibus et opere necessario persistendum. Arguit enim eos qui contentiones et lites Quadragesimæ tempore faciunt, et qui debita a debitoribus exigunt, Dominus per prophetam dicens : Ecce in die jejunii vestri inveniuntur voluntates vestræ, et omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites et ad contentiones jejunatis, et percutitis pugno impie.

CAP. XIV. — *Ut in illis sacratis diebus jejuniorum conjugati a conjugibus se abstinere debeant.*

(*Item ejusdem, capite 5.*) Abstinentum est enim in his sacratissimis Quadragesimæ diebus a conjugibus et caste et pie vivendum, ut sanctificato corde et corpore isti dies transigantur, et sic perveniatur ad diem sanctum Paschæ, quia pene nihil valet jejunium, quod conjugali opere polluitur, et quod orationes, vigiliæ et eleemosynæ non commendant.

CAP. XV. — *De his qui in clero sunt, et carni esum habuerit exosum.*

(*Ex concilio Ancirano, capite 13.*) Hi qui in clero sunt presbyteri aut diaconi, et a carnibus abstinent, placuit, eas quidem contingere, et ita si voluerint contemnere. Quod si in tantum eas abominantur, ut nec holera quæ cum eis coquantur existiment comedenda, tanquam non consentientes regulæ, ab ordine cessare debent.

CAP. XVI. — *De vigiliis sanctorum.*

(*Ex concilio Aurelian., capite 1.*) Presbyteri cum sacras festivitates populo annuntiant, etiam jejunium vigiliarum eos omnimodis servare moneant.

CAP. XVII. — *De eadem re.*

(*Ex dictis Eusebii papæ, capite 10.*) Ut in Ecclesia a sacerdotibus jejunia constituta, sine necessitate rationabili, non solvantur.

CAP. XVIII. — *De hoc si evenerit fames, pestilentia, vel inæqualitas aeris.*

(*Ex decr. Librii papæ, capite 2.*) Si evenerit fames, pestilentia, inæqualitas aeris, vel alia qualiscunque tribulatio, statim jejunis, eleemosynis et obsecrationibus Domini misericordia deprecetur.

CAP. XIX. — *Ut nullus in die Dominica pro abstinentia jejunet.*

(*Ex concilio Gangren., capite 18.*) Si quis propter continentiam, quæ putatur, aut propter contumaciam in die Dominico jejunat, anathema sit.

CAP. XX. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Turonen., capite 57.*) Si quis propter publicam pœnitentiam a sacerdote acceptam, aut pro aliqua necessitate, die Dominica velut pro quadam religione, jejunaverit, sicut Manichæi, anathema sit.

CAP. XXI. — *Ut placita sæcularia in diebus Dominicis, et in præcipuis festis, et in diebus jejuniorum non fiant.*

(*Ex concilio apud Erphesfurt habito, cui interfuit Henricus rex, capite 2.*) Placita sæcularia Dominicis diebus vel aliis præcipuis festis, seu etiam in his diebus in quibus legitima jejunia celebrantur, secundum canonicam constitutionem minime fieri decrevimus. Insuper etiam sancta synodus decrevit, ut nulla judiciaria potestas licentiam habeat, sua auctoritate Christianos ad placitum bannire, in supradictis diebus, id est, septem dies ante Natalem Domini usque in octavas Epiphaniæ, et a Quinquagesima usque in octavas Paschæ, et vii dies ante nativitatem sancti Joannis Baptistæ, quatenus adeundi Ecclesiam, orationibusque vacandi liberius habeatur facultas.

CAP. XXII. — *Ut jejunium absque cibo luxuriæ observari debeat.*

(*Ex dictis Hieronym.*) Non dico hebdomadas, non dico duplicata jejunia, sed saltem singulos dies absque ciborum luxuria transigamus.

CAP. XXIII. — *Ut quotidianum jejunium non sit sine refectioe aliqua.*

(*Ex dictis Pimenii æremitæ.*) Sint tibi quotidiana jejunia, et refectio sacietatem fugiens. Nihil enim prodest tibi biduo triduoque transmisso vacuum portare ventrem si pariter obruatur. Si compensantur saturitate jejunia, ilico mens repleta torpescit : et irrigata terra corporis hujus spinas et carduum germinat.

CAP. XXIV. — *De eodem.*

(*Item idem.*) Sint tibi jejunia pura, continua, moderataque, id est, quotidie esurire, et quotidie prandere.

CAP. XXV. — *Quod jejunium curat vulnera delinquentis.*

(*Apostolus dicit :*) Noli adhuc aquam bibere, sed modico utere vino propter infirmitates tuas : curat enim vulnera delinquentis, curatosque sanctificat jejunium.

CAP. XXVI. — *De quodam Alcibiade qui sibi grave jugum jejunii imposuerat.*

(*Eusebi in ecclesiast. historia.*) Alcibiades quidam erat ex numero eorum qui pro Christo vincti tene-

bantur. Hic vitam satis arduam et austeram gerebat, nihil cibi volens accipere, sed tantum pane, et sale cum aqua utebatur. Cum vitæ huius rigorem vellet etiam in carcere positus obtinere, Attalo cuidam servo Dei revelatum est: quia non recte faceret Alcibiades creaturis Dei, et vellet aliis formam scandali derelinquere. Quibus cognitis, Alcibiades cepit omnia cum gratiarum actione percipere: quia quæ illi revelabat Spiritus ut doceret, huic ut sequeretur idem spiritus persuadebat.

CAP. XXVII. — *De eo qui sub obtentu religionis sine jussu episcopi sui, vel presbyteri jejunium sibi imponit.*

(*Ex concilio apud Erphesfurt habito, præsentem Henrico reg., capite 5.*) Ut nemo nisi consentiente proprio episcopo, aut ejus misso, jejunium sub obtentu re-

ligionis sibi imponat, unum diem præ aliis excipiendo, omnimodo interdicimus, quod et factum displicet, et in futurum fieri prohibemus: quia plus causa ariolandi esse dignoscitur, quam supplementum catholicæ legis.

CAP. XXVIII. — *Ut nullus Christianus dum sancta loca pro reverentia petierit, alicujus publicæ potestatis banno ibidem constringatur.*

(*Ex eodem concilio.*) Præcipimus namque ut nullus Christianus pro reverentia ecclesiam petendo, ibique manendo, indeque revertendo alicujus publicæ potestatis banno, ibidem constringatur: ne forte dum ad ecclesiam causa orationis properat, per bannum impediatur pro salute animæ devote insistere.

FINIS LIBBI DECIMI TERTII.

INDEX CAPITULORUM LIBRI DECIMI QUARTI.

- CAP. 1. Quod crapula multum sit Christianis contraria.
2. Ut malum ebrietatis omnino vitetur.
3. Quod episcopi et eorum ministri crapula et ebrietate non debeant gravari.
4. De eadem re.
5. De eadem re.
6. De eadem re.
7. Quales convivæ sacerdotum epulis interesse debeant.
8. De eadem re.

9. De eadem re.
10. De eadem re.
11. Qui ebrius fuerit ut ordo patitur pœniteat.
12. Quod vino inebriari non liceat, sed fugiendum sit.
13. De illis qui per ebrietatem vomitum fecerint.
14. De eadem re.
15. De illis qui per superbiam alios inebriant.
16. Quod fugienda sit ebrietas.
17. Item de ebrietate.

Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

ECCLESIAE WORMACIENSIS EPISCOPI

DECRETORUM LIBER DECIMUS QUARTUS

DE CRAPULA ET EBRIETATE.

ARGUMENTUM LIBRI.

Libro hoc de detestandis vitiis, crapula et ebrietate, tractatio instituitur, quæque illis qui hisce vitiis implicantur pœna injungenda sit, docetur.

CAP. I. — *Quod crapula multum sit Christianis contraria.*

(*Ex dictis Benedicti.*) Nihil sic contrarium est homini Christiano quomodo crapula et ebrietas, sicut ait Dominus in Evangelio: Videte ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate.

CAP. II. — *Ut malum ebrietatis omnino vitetur.*

(*Ex decret. Eutychia. pa., capite 9.*) Magnum malum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, Christianis modis omnibus cavere præcipimus. Qui autem hoc vitare noluerit, excommunicandum esse decrevimus, usque ad congruam emendationem.

CAP. III. — *Quod episcopi et eorum ministri crapula et ebrietate non debeant gravari.*

(*Ex decret. ejusdem, capite 9.*) Episcopi et Dei ministri non debent commensationibus et vinolentiis nimis incumbere, sed considerent sententiam Domini dicentis: Attendite ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate. Moderate enim cibum et necessarium sumptum sumant, ut juxta Apostolum sobrii sint, et parati ad servitium Domini.

CAP. IV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Cabillon., capite 10.*) Ut sobrietatem sacerdotes teneant, et hanc habendam fidelibus prædicent: qui non potest libere sobrietatem prædicare, qui se inero usque ad alienationem mentis ingurgitat. Hoc et de commensationibus, et cæteris

pestibus ad gastrimargiam pertinentibus, observandum est.

CAP. V. — *De eadem re.*

(*Ex canon. apostolorum, titul. 42.*) Episcopus, presbyter, aut diaconus aleæ atque ebrietati [deserviens, aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut lector, aut cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur. Similiter etiam laicus.

CAP. VI. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, capite 43.*) Si quis episcopus, aut aliquis ordinatus, in consuetudine ebriosus fuerit, aut desinat, aut deponatur.

CAP. VII. — *Quales convivæ sacerdotum epulis interesse debeant.*

(*Ex decret. Eusebii pa., capite 10.*) Oportet episcopum moderatis epulis contentum esse, suosque convivas ad comedendum et potandum non urgere, quin potius semper sobrietatis præbeat exemplum. Removeantur ab ejus convivio cuncta turpitudinis argumenta, non ludicra spectacula, non acromatum vaniloquia, non fatuorum stultiloquia, non scurrilium admittantur præstigia. Adsint peregrini, et pauperes, et debiles, qui de sacerdotali mensa Christum benedicentes benedictionem percipiant. Recitetur sacra lectio, subsequatur vivæ vocis exhortatio, ut non tantum corporali cibo, imo verbis spiritualis alimento convivantes se refectos gratulentur, ut in omnibus honorificetur Deus, per Jesum Christum Dominum nostrum.

CAP. VIII. — *De eadem re.*

(*Ex pœnitentiali Theodo.*) Sacerdos quilibet si inebrietur per ignorantiam, septem dies pœniteat, in pane et aqua; si per negligentiam, xv dies; si per contemptum xl dies. Diaconus vel monachus, secundum ordinem, ut scriptum est, seu et reliqui clerici, et ministri juxta ordinem, judicio sacerdotis pœniteant. Laici velut vota non habentes si inebriantur, arguantur a sacerdote, quod ebriosi regnum Dei non possidebunt, et interitus sit ebrietas, et compellat eos pœnitere. Qui cogit hominem ut inebrietur humanitatis gratia, accerrime corripitur, et vii dies pœniteat; si per contemptum, xxx dies. Nullus Christianus alium Christianum plus bibere cogat quam naturæ sufficiat. Quod si fecerit, juxta id quod in pœnitentiali habetur, pœniteat.

CAP. IX. — *De eadem re.*

(*Ex dictis Fructuosi episcopi.*) Si quis ecclesiastica præditus ordinatione, aut monachus repertus fuerit ebriosus, in pane et aqua tribus pœniteat mensibus.

CAP. X. — *De eadem re.*

(*Ex dec. Eutychia papæ, capite 13.*) Observandum est vobis, ut et vos ab ebrietate abstineatis, et ut plebes sudditæ abstineant, prædicetis. Et neque per tabernas eatis bibendo, aut comedendo, neque domos, aut vicos curiositate qualibet peragretis, neque cum fœminis, aut cum quibuslibet personis impuris convivia exerceatis, nisi forte paterfamilias quilibet vos ad domum suam invitaverit, et cum

conjuges suas, et prole velit vobiscum spirituali gaudio lætari, et verborum vestrorum refectionem accipere, et vobis refectionem carnalem charitatis officio exhibere. Oportet enim, ut si quando quilibet fidelium, carnalibus vos reficit epulis, a vobis reficiatur epulis spiritualibus.

CAP. XI. — *Qui ebrius fuerit, ut ordo patitur, pœniteat.*

(*Ex concilio Agathen., capite 10.*) Itaque eum quem ebrium fuisse constiterit, ut ordo patitur, aut triginta dierum spacio a communione statuimus submovendum, aut corporali dandum supplicio.

CAP. XII. — *Quod vino inebriari non licet, sed fugiendum sit.*

(*Ex dictis August.*) Fuge vinum velut venenum, ne ebrietas superet te, expoliatumque virtutibus te nudum efficiat. Vinum enim, ut sancta Scriptura dicit, apostatare facit etiam sapientes. Attende Noë virum sapientem et sanctum, quomodo per ebrietatem nudatus est, dormiens. Attende et Loth patriarcham, qui per ebrietatem impudenter se commiscuit filiabus. Hinc beatus Basilius dicit: Multi per vinum a dæmonibus capti sunt: nec est aliud ebrietas quam manifestissimus dæmon. Hinc propheta ait: Fornicatio et ebrietas aufert cor. Ebrietas enim perturbationem parit, gignit mentis furorem, et flammam suscitatur libidinis. Apostolo teste: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Si quis autem contra hæc fecerit sanctorum statuta, dignam ac longam agat pœnitentiam: quia unum est ex his peccatis quæ hominem a regno Dei separant, dicente apostolo Paulo: Neque ebriosi regnum Dei possidebunt.

CAP. XIII. — *De illis qui per ebrietatem vomitum faciunt.*

(*Ex pœnitentiali Romano.*) Qui per ebrietatem vomitum facit, si presbyter aut diaconus est, xl dies pœniteat. Si monachus xxx dies pœniteat; si clericus, xx dies; si laicus, xv dies,

CAP. XIV. — *De eadem re.*

(*Ex pœnitentiali Bedæ presbyteri.*) Laicus, si per ebrietatem vomitum facit, tres a carne, et vino, et cervisia abstineat.

CAP. XV. — *De illis qui per superbiam alios inebriant.*

(*Ex eodem.*) Si quis per nequitiam alium inebriat, quadraginta dies pœniteat. Quod si in consuetudine habuerit, communione privetur, donec digne pœniteat, et emendationem promittat.

CAP. XVI. — *Quod fugienda sit ebrietas.*

(*Ex decr. Clementis papæ, capite 35.*) Ebrietatem oppido prohibebat, propheta, et ebriosos corpore, et animo mortuos esse prædicabat. De quibus per exemplum aiebat: Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis. Cithara, et lyra, et tympanum, et tibia, et vinum in conviviis vestris, et opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis. Et iterum: Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem, qui justificatis impium pro muneribus, et justitiam justi aufertis ab eo. Propter hoc, sicut devorat stipulam

nis, et calor flammæ exurit, sic radix eorum illa erit, et germen eorum, ut pulvis as-
bjecerunt enim legem Domini exercituum,
am sancti Israel blasphemaverunt. Ideo ira-
ror Domini in populo suo, et extendit ma-
na super eum, et percussit eum, conturbati-
tes, et facta sunt morticina eorum, quasi
i medio platearum. In omnibus his non est
furor ejus, sed adhuc manus ejus extensa.

CAP. XVII. — *Item de ebrietate.*

Isidorus dicit :) Escæ crapulam, potus
n, generant. Ebrietas autem perturbatio-
it mentis, furorem cordis, flammam libidi-
etas ita mentem alienat, ut ubi sit nesciat.
um malum non sentitur, quod per ebrie-
mittitur. Verum est, quod juxta prophe-
ur : Fornicatio et ebrietas auferret cor.
o enim, sicut ait Salomon, infatuat sa-
Ebrietas, sicut in Loth sensus rationem
Unde et in Proverbiis : Potentes, inquit,
ndi sunt, vinum non bibant, ne, cum bibe-
iviscantur sapientiam. Plerisque laus est
bibere, et non inebriari. Audiant hñ adver-
icentem prophetam : Væ qui potentes estis
dum vinum, et viri fortes ad miscendam
m. Vino multo deditos, et luxuriose viventes,

Esaias sic arguit, dicens : Væ qui consurgitis mane
ad ebrietatem sectandam, et potandum usque ad
vesperam, ut vino æstuetis. De talibus, et alio loco
dicitur : Væ tibi, civitas cujus rex juvenis est, et
cujus principes mane comedent. Multi enim a mane
usque ad solis occubitum, ebrietati et gulæ volupta-
tibus serviunt, nec intelligunt cur nati sunt : sed
consuetudine beluina detenti, luxuriæ tantum tota
die, epulisque inserviunt. Clamat Joel propheta, his
qui ebrietati deserviunt, dicens : Expergiscimini,
ebrii, et flete, et ululate, omnes qui bibitis vinum in
dulcedinem. Quo testimonio, non ait tantum, flete
omnes qui bibitis vinum, ut bibere omnino non li-
ceat, sed adjecit in dulcedinem, quod ad voluptuo-
sam pertinet, et prodigam effusionem. Nam quan-
tum satis est necessitati edocet Timotheam bibere
Apostolus dicens : Vino modico utere. Non solum ex
vino inebriantur homines, sed etiam ex cæteris po-
tandi generibus, quæ vario modo conficiuntur. Unde
et Nazaræis, qui se sanctificabant Domino præceptum
est vinum et siceram non bibere? utraque enim
statum mentis evertunt, et ebriosos faciunt. Luxu-
riam quippe carnis utraque æqualiter gignunt. Qui-
dam continentes, sicut panem cum pondere edunt,
ita et aquam cum mensura sumunt, asserentes ad
castimoniam carnis, etiam abstinentiam convenire.

FINIS LIBRI DECIMI QUARTI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI DECIMI QUINTI.

piscopi impositam a Deo sibi curam in po-
abeant, pauperum oppressores non ferant.
qui in episcopis prædam fecerint.
piscopi potestates admoneant ut pauperes
primant.
lem re.
cularibus Ecclesiam vel clericum injuste
nantibus.
temptores canonum excommunicentur.
avaricatoribus divinarum legum.
non liceat imperatori, vel cuicumque poten-
iquid agere contra divinum mandatum, et
judicium injustum regio metu ordinatum,
leat.
mo contra canones esse præsumat.
operatoria lege.
do canonica ventilantur, nisi sint religiosi
on intersint.
ici in synodo, nisi clericis jubentibus, do-
on audeant.
populus docendus sit, non sequendus.
lo qui contra decretum episcopi venerit.
oneatur imperator, ut constitutis aposto-
dis obtemperet.
ralis admonitio regum.
admonitio principum,
adhortatio principum.

C 19. Qualiter studendum sit regibus sacerdotum, vel
populi peccata ulcisci.
20. De eadem re.
21. Quod multorum solamen sit, si prudentes viri
regibus adhæreant.
22. Ut regum adversarii excommunicentur.
23. De illis qui principi non obedierint.
24. De illis qui in adversitate propriæ gentis, aut
patriæ culpabiles inveniuntur.
25. Ut nullus præsumat principe vivente aliam eli-
gere regem.
26. Ut nemo intendat in interitum regis.
27. De fidelibus regum.
28. De regum sobole.
D 29. Quod quidquid commotus animus fecerit, hoc
justum putat.
30. Quod laici presbyteros, qui Ecclesias illorum
tenent, non aliud quam divinum officium agere
cogant.
31. Ut Judæi super Christianos non ponantur.
32. Quod sancta Ecclesia unum patrem habeat in
cælis.
33. De illo qui pro catholica fide tribulationes pa-
titur.
34. De hæredibus, si jussa testatoris non impleve-
rint, ut episcopus adimpleat.
35. Ut laici quamvis religiosi ecclesiastica non dis-
ponant.

36. De illis qui res Ecclesiæ a regibus petunt.
 37. De eo, si episcopus ecclesiasticum, et comes secularare placitum una die condixerint.
 38. De regibus bene regentibus.
 39. De eadem re.
 40. De patientia regum.

- A 41. De delictis regum, seu exemplis.
 42. Quod reges legibus teneantur.
 43. De disciplina regum in Ecclesia.
 44. Cur Deus alios ad libertatem, alios autem ad servitutem discrevisset.
Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

WORMACIENSIS ECCLESIE EPISCOPI

DECRETORUM LIBER DECIMUS QUINTUS

DE LAICIS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Libro hoc de laicis omnis conditionis tractatio instituitur, tam de iis qui præsunt, ut imperatoribus, regibus, principibus, quam his qui horum imperio subjecti sunt.

CAP. I. — *Episcopi cum impositam a Deo sibi curam in populis habeant, pauperum oppressores non ferant.*

(*Ex concilio Toletan. 5, capite 32.*) Episcopi in protegendis populis ac defendendis, impositam a Deo sibi curam non ambigant. Ideoque dum conspiciunt iudices, ac potentes pauperum oppressores existere, prius eos sacerdotali admonitione redarguant: et si contempserint emendare, anathematizentur.

CAP. II. — *De illis qui in episcopis prædam fecerint.*
 (*Ex concilio Carthag., capite 8.*) Ut si quis quemlibet expoliaverit, et admonente episcopo non rediderit, excommunicetur.

CAP. III. — *Ut episcopi potestates admoneant ut pauperes non opprimant.*

(*Ex concilio Aurelian., capite 4.*) Ut iudices aut potestates qui pauperes opprimunt, si commouiti a pontifice suo non emendaverint, excommunicentur.

CAP. IV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 8.*) Ut episcopi potestatem habeant res ecclesiasticas prævidere, regere et gubernare, atque dispensare, secundum canonum auctoritatem. Volumus ut laici in eorum ministerio obediant episcopis ad regendas Ecclesias Dei, viduas et orphanos defendendos, et ut obedientes sint eis ad eorum Christianitatem servandam, et episcopi consentientes comitibus, et iudicibus ad justitias faciendas, et ut nullatenus per aliquorum mendacium, vel falsum testimonium, neque perjurium, aut per præmium lex justa in aliquo depravetur.

CAP. V. — *De secularibus Ecclesiam vel clericum injuste calumniantibus.*

(*Ex concilio Agathen., capite 32.*) Si qui secularium pro calumnia Ecclesiam aut clericum fatigare tentaverit, et evictus fuerit, ab Ecclesiæ liminibus, et

B catholicorum communione, nisi digne pœnituerit, arceatur.

CAP. VI. — *Ut contemptores canonum excommunicentur.*
 (*Ex concil. Carthag., capite 15.*) Ut laici contemptores canonum excommunicentur: clerici honore priventur.

CAP. VII. — *De prævaricatoribus divinarum legum.*

(*Ex concil. apud Lauriacum, capite 10.*) Si quis publicus divinæ legis prævaricator, vel pro manifestis criminibus sanctorum canonum contemptor repertus fuerit, ac sanctorum Patrum constitutionibus contradictor, et si monitionibus episcopalibus obtemperare distulerit, anathematizetur.

CAP. VIII. — *Quod non liceat imperatori, vel cuiquam potentum, aliquid agere contra divinum mandatum.*

(*Ex decr. Adriani papæ, capite 16.*) Non licet ergo imperatori, vel cuiquam pietatem custodienti, aliquid contra mandata divinitatis præsumere, nec quidquam quo Evangelicis prophetisque seu apostolicis regulis obvietur, agere. Injustum enim iudicium, et diffinitio injusta, regio meta, vel jussu quod contra evangelicam et propheticam, aut a iudicibus ordinata non valeat: nec quidquam apostolicam doctrinam, constitutionemque eorum sive sanctorum Patrum actum fuerit stabit: et quod ab infidelibus aut hæreticis factum fuerit, omnino cassabitur.

CAP. IX. — *Ut nemo contra canones esse præsumat.*

(*Ex concil. Tibur., capite 10.*) Ut constitutiones contra canones et decreta præsulorum Romanorum, vel bonos mores nullius sint momenti.

CAP. X. — *De imperatoria lege.*

(*Ex decr. Pii papæ, capite 3.*) Lex imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus.

CAP. XI. — *Quando canonica ventilantur, nisi sint religiosi, laici non intersint.*

(*Ex concil. Cabillon., capite 6.*) Quando ea quæ canonica sunt ventilantur, vel quando regularia examinantur, neque aliquos laicos interesse nisi

religiosos oportet, et nisi hos tantummodo, qui in A propria appellantur persona.

CAP. XII. — *Ut laici in synodo, nisi clericis iubentibus, docere non audeant.*

(*Ex concil. Carthag., capite 118.*) Laici in synodo presentibus clericis, nisi ipsis iubentibus, docere non audeant.

CAP. XIII. — *Ut populus sit docendus, non sequendus.*

(*Ex decret. Celest. papæ, capite 22.*) Docendus est populus, non sequendus: nosque si nesciunt quod liceat, quidve non liceat commonere, non his consensum præbere debemus. Quisquis vero conatus fuerit tentare prohibita, sentiet censuram canonicam.

CAP. XIV. — *De illo qui contra decretum episcopi venerit.*

(*Gregor. dicit :*) Si quis venerit contra decretum B episcopi, ab Ecclesia abjiciatur.

CAP. XV. — *Admoneatur imperator, ut constitutis apostolicæ sedis obtemperet.*

(*Ex decret. Anastas. papæ.*) Illud vero peculiarius pro amore imperii vestri, et beatitudine quam consequi poterit regnum, pro apostolico officio prædicamus, ut sicut decet, et Spiritus sanctus dictat, monitis nostris obedientia præbeat, ut bona omnia vestra respublica consequatur, sicut in Exodo promittitur. Si audieris vocem Domini Dei tui, et quæ placent feceris coram eo, et obedieris præceptis ejus, et custodieris omnem justitiam ejus, omnem infirmitatem quam importavi Ægyptiis, non importabo in te. Ego enim sum Dominus, qui salvum facio te. Et illic iterum tuba potentissima canitur: C Et nunc, Israel, quid Dominus Deus tuus postulat a te aliud, quam ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in omnibus viis ejus, et diligas eum et servias Domino Deo tuo ex toto corde et ex tota mente tua? Custodi præcepta Domini Dei tui et justitias, quas ego mandabo tibi. Hæc me suggerentem frequentius, non spernat pietas tua, ante oculos habens Domini in Evangelio verba: Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit: et qui me spernit, spernit eum qui me misit. Nam et Apostolus concinens Salvatori nostro, ita loquitur: Quapropter qui hæc spernit, non hominem spernit sed Deum, qui dedit spiritum suum sanctum in nobis. Pectus clementiæ vestræ, sacrarium est D publicæ felicitatis, ut per instantiam vestram, quam velut vicarium præsidere jussit in terris evangelicis, apostolicisque præceptis non dura superbia resistatur, sed per obedientiam, quæ sunt salutifera, compleantur.

CAP. XVI. — *Generalis admonitio regum.*

(*Ex regist. ad Adilbercum regem Francorum, capite 26.*) Propter hoc omnipotens Deus bonos quosque ad populorum regimina perducit, ut per eos omnibus, quibus prælati fuerint, dona suæ potestatis impendat: quod in Anglorum gente factum cognovimus, cui vestra gloria idcirco est præposita, ut bona quæ vobis concessa sunt, etiam subjectæ, vobis genti superno beneficio restaurentur. Et ideo, gloriose filii, eam quam accepisti divinitus,

gratiam sollicita mente custodi, Christianam fidem in populis tibi subditis et extendere festina: zelum rectitudinis tuæ in eorum conversione multiplica, idolorum cultus insequens, fanorum ædificia everte. Subditorum mores in magna vitæ mundicia exhortando, terrendo, corrigendo, et boni operis exempla monstrando, ædifica, ut illum retributorem invenias in cælo, cujus nomen atque cognitionem dilataveris in terra. Ipse enim vestræ quoque gloriæ nomen, etiam posteris gloriosius reddet, cujus vos honorem quæritis, et reservatis in gentibus. Sic enim Constantinus quondam piissimus imperator, Romanam rempub. a perversis idolorum cultibus revocans, omnipotenti Deo nostro Jesu Christo secum subdidit, seque cum subjectis populis tota ad eum mente convertit. Unde factum est, ut antiquorum principum nomen suis vir ille laudibus vinceret, et tanto in opinione præcessores suos, quanto et in bono opere superaret. Et nunc itaque vestra gloria cognitionem unius Dei, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, regibus ac populis sibimet subjectis festinet infundere, ut antiquos gentis suæ reges laudibus ac meritis transeat: et quando in subjectis suis etiam aliena peccata deterserit, tanto etiam de peccatis propriis ante omnipotentis Dei terribile examen securior fiat. Præterea scire vestram gloriam volumus, quia sicut in Scriptura sacra ex verbis Domini omnipotentis agnoscimus, præsentis mundi jam terminus juxta est, et sanctorum regnum venturum est, quod nullo unquam poterit sine finiri. Appropinquante autem eodem mundi termino, multa imminet quæ antea non fuerunt, videlicet immutationes aeris, terroresque de cælo, et contra ordinationem temporum tempestates, bella, fames, pestilentiæ, terræmotus per loca, quæ tamen non omnia nostris diebus ventura sunt, sed post nostros dies subsequuntur. Vos itaque si qua ex his evenire in terra vestra cognoscitis, nullo modo vestrum animum perturbetis: quia idcirco hæc signa de fine seculi præmittuntur, ut de animabus nostris debeamus esse solliciti, de mortis hora suspecti, et venturo judicii in bonis actibus inveniantur esse præpositi.

CAP. XVII. — *Alia admonitio principum.*

(*Ex regist. ad Justinum imperator. Siciliæ, capite 2.*) Quod lingua loquitur, attestatur conscientia: quia dudum vos et nullius dignitatis occupationibus implicatos multum dilexi, multumque veneratus sum. Ipsa namque incessus vestri modestia quibusdam conatibus exigebat, ut diligere etiam a nolente debuisset. Et cum vos venissem ad administrandam præturam Siciliæ audirem, valde gavisus sum: et quia quandam inter vos atque ecclesiasticos simulationem subrepere comperi, vehementissime contristatus sum. Nunc vero quia, et vos administrationis cura, et me studium hujus regiminis occupat, in tantum nos recte diligere specialiter possumus, in quantum generalitati minime nocemus. Unde per omnipotentem Dominum rogo, in cujus tre-

mendo iudicio nostrorum actuum posituri rationem A sumus, ut ejus respectum semper gloria vestra ante oculos habeat, et nunquam quodlibet, ex quo inter nos vel parva dissensio proveniat, admittat. Nulla vos lucra ad injustitiam pertrahant, Quam sit vita brevis aspiciate, ad quem quandoque ituri estis iudicem, qui judiciariam potestatem geritis, cogitate. Solerter ergo intuendum est quod cuncta lucra hic relinquimus, et solas dispensativorum lucrorum causa, nobiscum ad iudicium deportamus. Illa ergo nobis sunt commoda quærenda, quæ nequaquam mors adimat, sed mansura in perpetuum præsentis vitæ finis ostendat.

CAP. XVIII. — *Item adhortatio principum.*

(*Ex reg. Greg. ad Gennadium Patricium et Exarchum, capite 73.*) Si non ex fidei merito, et Christianæ religionis gratia tantæ excellentiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas eveniret, non summopere miranda fuerant, cum sciamus hæc etiam antiquis bellorum ducibus fuisse concessa. Sed cum futuras Deo largiente victorias non carnali providentia, sed magis orationibus prævenitis, sit ut hoc in stuporem veniat, quod gloria vestra non terreno consilio, sed Deo desuper largiente discedat. Ibi enim meritorum vestrorum loquax non discurrit opinio, quæ et bella vos frequenter appetere, non desiderio fundendi sanguinis, sed dilatandæ causa reipublicæ, in qua Deum coli conspicimus, loqueretur, quatenus Christi nomen per subditas gentes, fidei prædicatione circum quaque discurreret. Sicut enim exteriora vos C virtutum opera eminentes in hac vita constituunt: ita et interiorum ornamenta, ex corde mundo procedentia, in futura vita cælestium gaudiorum participatione glorificant.

CAP. XIX. — *Qualiter studendum sit regibus sacerdotum vel populi peccata ulcisci.*

(*Ex reg. Greg. ad Brunihildam reginam Francorum, capite 272.*) Cum scriptum sit, Justitia elevat gentem, miseros autem populos facit peccatum, tunc regnum stabiliri creditur, cum culpa quæ cognoscitur, citius emendatur. Multorum igitur ad nos relatione pervenit, quod dicere sine afflictione cordis nimia non valemus, ita quosdam sacerdotes in illis partibus impudice ac nequiter conversari, ut et audire nobis opprobrium, et lamentabile sit referre. Ne ergo postquam hujus nequitiae hucusque se tendit opinio, aliena pravitas aut nostram animam, aut vestrum regnum peccati sui jaculo feriat, ardentem ad hæc debemus ulciscenda consurgere, ne paucorum fames, multorum esse possit perditio. Nam causa sunt ruinæ populi sacerdotes mali. Quis enim pro populi peccatis se intercessor objiciat, si sacerdos qui exorare debuerat graviora committat? Sed quoniam eos quorum hæc locutio est insequi, nec sollicitudo ad requisitionem, nec zelus excitat ad vindictam: scripta ad nos vestra discurrant, ut personam si præcipitis cum vestræ auctoritatis assensu transmittamus, quæ una cum aliis sacerdotibus hæc et subtiliter quærere, et secundum Deum

debeat emendare. Nec enim dissimulanda sunt quæ dicimus: quia qui emendare potest et negligit, participem se procul dubio delicti constituit. Providete ergo animæ vestræ, providete nepotibus quos cupitis regnare feliciter, providete provinciis, et priusquam creator noster manum suam ad feriendum excutiat, de correctione hujus sceleris studiosissime cogitate, ne tanto postmodum acrius feriat, quanto modo diutius et clementer exspectat. Scitote autem quia magnum Deo nostro sacrificium placationis offeretis, si tanti labem facinoris, de vestris citius finibus amputatis. Datum die x, Kalend. Julii, indict. quarta.

CAP. XX. — *De eadem re.*

(*Ex reg. Greg. ad Tendericum regem Francorum, capite 273.*) Excellentiæ vestræ index cordis epistola, quanta in vobis fulgeat cum regia potestate, prudentia, ita luculenti copia sermonis edocuit, ut dubium esse non valeat, quidquid laudabile de vobis fama narraverit. Et quoniam adhortationem nostram regiis animis, per laudis prædicamenta placuisse signastis, ut quidquid ad Dei nostri cultum, quidquid Ecclesiarum reverentiam, quidquid ad honorem pertinere cognoscitis sacerdotum, studiose statui, et velitis in omnibus custodire, iterata vos per vestram mercedem adhortatione pulsamus, ut congregari synodum jubeatis, et sicut dudum scripsimus, corporalia sacerdotibus vitia, et Symoniacæ hæresis pravitatem, omnium episcoporum definitione damnari, atque a regni vestri amputari finibus, faciatis, nec plus illis per pecuniam obtinere, quam præcepta Dominica præcipiunt permittatis. Nam dum omnis avaritia idolorum sit servitus, quisquis hanc in dandis honoribus et maxime ecclesiasticis vigilanter non præcavet, infidelitatis perditioni subicitur, etiam si tenere fidem quam negligit videatur. Sicut ergo contra exteriores hostes, ita quoque contra interiores animarum adversarios studete esse solliciti, ut per hoc quod Dei nostri inimicis fideliter repugnatur, et hic feliciter ipsius protectione regnetis, et ad æterna postmodum gaudia ejus duce gratia veniatis.

CAP. XXI. — *Quod multorum solamen sit, si prudentes viri regibus adhæreant.*

(*Ex rege Greg. ad Asclepiodotum Patricium Anglor., capite 271.*) Prudentes viros, sicut estis, regibus adhærere, multorum solamen est. Nam dum præstari sibi locum ad animæ datum utilitatem intelligunt, certum est, quia mercedis causas alia ubi inveniunt non præponunt.

CAP. XXII. — *Ut regum adversarii excommunicentur.*

(*Ex concilio apud Lauriacum, capite 13.*) Si quis potestati regiæ non est juxta Apostolum nisi a Deo, contumaci et inflato spiritu contradicere, vel resistere, præsumperit, et ejus justis et rationabilibus imperiis secundum Deum et auctoritatem Ecclesiasticam obtemperare noluerit, anathematizetur.

CAP. XXIII. — *De illis qui principi non obedierent.*

(*Ex concilio Toletan.*) In libro regum legitur: Qui

non obedierit principi, morte moriatur. In concilio A autem Agathensi præcipitur ut anathematizetur.

CAP. XXIV. — *De illis qui in adversitate propriæ gentis aut patriæ culpabiles inveniuntur.*

(*Ex eodem.*) Nobis igitur ratio persuasit synodalis decernere, ut quicumque laicorum in adversitate propriæ gentis, aut patriæ, vel regiæ potestatis ad exterâs partes se conferendo noxius fuerit ultra reportus, perpetua sit excommunicatione damnatus, et nunquam illi præter in ultimo mortis suæ communio tribuatur.

CAP. XXV. — *Ut nullus præsumat principe vivente alium eligere regem.*

(*Ex eodem concilio 7, capite 17.*) Quanquam in concilio anteriori quod annos primo gloriosissimi principis nostri habitum est, de hujusmodi re fuerit B promulgata sententia: tamen placet iterata juxta quod convenit custodire. Itaque regis vita constante, nullus sibi aliquo opere, vel deliberatione, seu cujuscunque dignitatis laicus, seu gradu episcopatus, presbyterii, aut diaconii consecratus, cæterique clericatus officiis deditus, futurum regem provideat, contra viventis regis utilitatem, et procul dubio voluntatem, blandimento, vel suasionem per eandem spem, aut alios in se trahat, aut ipse in alium acquiescat. Iniquum enim et valde execrabile a Christianis debet haberi, futuri temporis illicitis prospicere, et vitæ suæ ignaros ventura disponere. Quod si quisquam jam talia iniqua deliberatione cum quocunque est meditatus, hoc sibi noverit esse sacerdotali C moderatione concessum, ut si venialiter poscit, hoc sine mora præsentis principis auribus studeat publicare. Si autem obtineat et deliberationis suæ machinamenta, noluit dicere, pessimo plectatur anathemate.

CAP. XXVI. — *Ut nemo intendat in interitum regis.*

(*Ex eodem, capite 18.*) Jam quidem in antecedenti universali synodo, salutem nostrorum principum constat esse consultum, sed libet iterare bene sancita, et digna auctoritate munire salubriter ordinata. Ideoque contestamur coram Deo, et omni ordine angelorum, coram prophetarum atque apostolorum, vel omnium martyrum choro, coram omni catholica Ecclesia, et Christi annorum cœtu, ut nemo intendat in interitum regis, nemo vitam principis nece attrectet, D nemo regni eum gubernaculis privet, nemo tyrannica præsumptione apicem regni sibi usurpet, nemo quolibet machinamento in ejus adversitatem sibi conjuratorum manum associet. Quod si in quopiam horum quisquam nostrorum temerario ausu præsumptor extiterit, anathemate divino percussus, absque ullo remedii loco, habeatur condemnatus æterno judicio.

CAP. XXVII. — *De fidelibus regum.*

(*Ex eodem.*) Proinde decrevit concilium sanctum, omnes qui pro fidei obsequio, et sincero servitio, voluntatibus, vel jussis paruerint principis, totaque intentione salutis ejus custodiam, vel vigilantiam habuerint regni, a successoribus nec a dignitate, nec a rebus pristinis causa repellantur injusta: sed

et nunc ita pro unius cujusque utilitate principis moderentur discretione, sicut eos prospexerit necessarios esse patriæ et sic illis impartiatur benignitas, ut in cæteris maneat gratia, et potestas, quatenus ita omnia in rebus juste conquisita lucrentur, ut posteris relinquendi, vel quibus voluntas eorum decrevit, conferendi, spontaneo fruantur arbitrio. Cæterum, si infidelis quisquam in capite regio, aut inutilis in rebus commissis extiterit, in clementiæ vestræ manu potestatis nutu constet hujusmodi moderatio. Fas est enim indubium deducere jus potestatis, cui omnium gubernatio superno constat delegata judicio. Quod si post ejus discessum quispiam repertus fuerit vitæ fuisse infidelis, quidquid largitate ipsius in rebus habuit, conquisitis careat, confiscandum, et fidelibus largiendum.

CAP. XXVIII. — *De regum sobole.*

(*Ex eodem, capite 16.*) Sicut insolentia malorum regum odiosa semper et execrabilis existit subjectis: ita bonorum provida utilitas amabilis efficitur populis. Quocirca quis ferat, aut quis talem errantem Christianum videat, qui regiam sobolem, aut posteritatem conetur expoliare rebus, aut privare dignitatibus? Quod deinde ne fiat, generalis promatur principis filiis sententia nostra, id est, de præsentis excellentissimi Cintilani regis posteritate dentur apta a nobis decreta, ut ea quæ synodus præterito anno in hac Ecclesia habita constituit, circa omnem posteritatem ejus universitas regni sui conservet, hoc est, ut præbeatur filiis ejus dilectio benigna et firma, et tribuantur, ubi loci opportunitas exhibuerit, defensiones ad adminicula justa, ne de rebus juste profligatis, aut parentum dignitate procuratis, vel largitate principum aut alicujus impensis, aut etiam proprietate debitis, fraudentur qualibet insidia calliditatis, neve a quoquam lædendi eos præbeantur argumenta machinationis: quia dignum est, ut cujus regimine habemus securitatem, ejus posteritati decreto concilii impertiamus quietem.

CAP. XXIX. — *Quod quidquid commotus animus fecerit, hoc justum putet.*

(*Ex rege. Greg. ad Mauricium Augustum, capite 213.*) Omnipotenti Deo reus est, qui serenissimo domino in omne quod agit et loquitur purus non est. Ego autem indignus pietatis vestræ famulus, in hac suggestionem meam, neque ut episcopus neque ut servus jure reipublicæ sed jure privatæ loquor, quia serenissime domine, et illo jam tempore dominus meus fuisti, quando adhuc dominus omnium non eras. Illa præpositorum sollicitudo utilis, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, et furor sibi nil vindicat. Restrungenda ergo sub ratione potestas est nec quidquam agendum prius quam concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore, justum putat ira quod fecerit.

CAP. XXX. — *Quod laici presbyteros, qui ecclesias illorum tenent, non aliud quam divinum officium facere cogant.*

(*Ex dictis Aug.*) Admoneo vos, dilectissimi, Deum timere, sacerdotes honorare, reddentes eis debitum sanctitatis, ut vobis adjuvantibus ipsi inconturbati valeant atque securi, salutaria prædicare, et regulam atque vigorem ecclesiasticum conservare, ita clerici omnes suis subiaceant episcopis, et ab illis doceantur. Præceptum quippe est a Domino: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo. Apostolicum præceptum vobis mando, ut nullus secularis clericum in suum habeat obsequium, sed illi cujus signaculum in capite habet, mente deserviat et corde, educatus in his quæ a suo præcipiuntur episcopo. Detestabile est enim et iniquum opus, clericum in Judis inveniri, aut cum accipitribus, vel venationibus degere vitam, tantisque scenicis causis sauciatum, ad episcopatum aut presbyterium, vel quibuslibet sacerdotalibus officiis accedere, non bonis, sed malis vitiis plenum. Scriptum namque est: Qui diligitis Dominum, odite malum. Nam et hoc hortamur Christianitatem vestram, ut juxta sanctorum canonum instituta, nec Ecclesiis a vobis fundatis aliunde veniens presbyter suscipiatur, nisi a vestræ Ecclesiæ fuerit episcopo consecratus, aut eo per commendatitias litteras suscipiatur. Multi enim sibi-metipsis mendaces, multoties servi cujusquam fugam arripientes, dominis suis semetipsos quasi consecratos presbyteros annuntiant, dum non sint. Sunt autem ministri diaboli et non Dei, et qui eos suscipiant similiter: quia scriptum est: Videbas furem, et cum eo currebas, etc.

CAP. XXXI. — *Ut Judæi super Christianos non ponantur.*

(*Ex concilio Meldensi, capite 3.*) Ne Judæi administratorio usu sub ordine villicorum atque actorum Christianam familiam regere audeant, nec eis hoc a quoquam fieri præcipiatur. Si quis vero contra hæc agere præsumpserit, si episcopus, presbyter, aut diaconus fuerit, proprio summoveatur gradu: si vero monachus fuerit, communione privetur. Similiter et laicus. Et si perseveraverint inobedientes, anathematizentur.

CAP. XXXII. — *Quod sancta Ecclesia unum Patrem habeat in cælis.*

(*Ex concilio Cabillon., capite 51.*) Quia ergo constat in Ecclesia diversarum conditionum homines esse, ut sunt nobiles, et ignobiles, servi, coloni, inquilini, et cætera hujusmodi nomina, oportet, ut quicumque eis prælati sunt, clerici, sive laici, clementer erga eos agant, et misericorditer eos tractent, sive in exigendis ab eis operibus, sive in accipiendis tributis, et quibusdam debitis, sciantque eos fratres suos esse, et unum patrem habere Deum, cui sic clamant: Pater noster qui es in cælis, unam matrem sanctam Ecclesiam, quæ eos intemerato sacri fontis utero gignit. Disciplina igitur eis misericordissima, et gubernatio opportuna adhibenda est. Disciplinæ in disciplina te vivendo, auctorem suum

A offendent. Gubernationes in quotidianis vitæ comitatibus prælatorum adminiculo destitutæ fatiscunt.

CAP. XXXIII. — *De illo qui pro catholica fide tribulationes patitur.*

(*Ex concilio Carthagi., capite 43.*) Christianum catholicum, qui pro catholica fide, et pro ecclesiasticis rebus, et Christiana religione tribulationes patitur, omni honore a sacerdotibus honorandum, etiam et per diaconum victus ei ministretur.

CAP. XXXIV. — *De hæredibus, si jussa testatoris non impleverint, ut episcopus adimpleat.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 1.*) Si hæredes jussa testatoris non adimpleverint, ab episcopo loci illius omnis res, quæ his relicta est, canonicè interdicitur, cum fructibus, cæteris emolumentis, ut vota defuncti impleantur.

CAP. XXXV. — *Ut laici quamvis religiosi ecclesiastica non disponant.*

(*Ex eodem, capite 5.*) Laicis, quamvis religiosis, nullo modo de ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi unquam attribuatur facultas.

CAP. XXXVI. — *De illis qui res Ecclesiæ a regibus petunt.*

(*Ex concilio Lugdunensi, capite 11.*) Qui res Ecclesiæ petunt a regibus, et horrendæ cupiditatis impulsu egentium substantiam rapiunt, irrita habeantur quæ obtinent, et a communione Ecclesiæ, cujus facultatem auferre cupiunt, excludantur.

CAP. XXXVII. — *De eo, si episcopus ecclesiasticum, et comes, seculare placitum una die condixerint.*

(*Ex concilio Triburi., cui interfuit rex Arnolphus, capite 9.*) Cum autem episcopus Ecclesiam a Domino Deo sibi commissam regens, episcopatum circum-eundo perrexerit, et placitum canonicè constitutum decreverit, populumque sibi commissum illo invitaverit, atque comes eadem die sciens placitum ab episcopo conductum, vel nesciens placitum cum populo suo condixerit, et hanno illuc venire præceperit, placitum comitis omnes postponant, et comes ipse, idemque populus post episcopum festine pergant, scientes se non illic seditiosa contentione decertare, sed pro fide catholica invigilare, non cumulum pecuniarum sed lucrum congregare animarum. Unde in eadem beati Clementis epistola: Vestrum, qui legatione Domini fungimini, est docere populos: eorum vero est, vobis obedire in Deo. Et in epistola Alexandri papæ successoris Evaristi: Si quis autem legationem vestram impedit, non unus, sed multorum profectum avertit. Et sicut multis nocet, ita a multis est arguendus: et quia Dei causam impedit et statum Ecclesiæ conturbat, ideo a liminibus ejus arceatur. Quapropter nullus comes, nullusque judex, nullus omnino in clericatu, vel seculari habitu constitutus, legatione episcoporum impediatur, vel conturbare præsumat. Ut autem unitas et concordia sit inter episcopos et comites, placuit, ut si quis episcopus domi residens conventum populi esse voluerit, et comes, nihilominus in ipsa eadem die placitum condixerit, effectum

at qui prior indicaverat. Salva tamen digni- A
t potestate episcopi.

cap. XXXVIII. — *De regibus bene regentibus.*

dictis S. Isidor.) Quia intra seculum bene
raliter imperat, sine fine in perpetuum regnat,
gloria seculi hujus, ad æternam transmeat glo-
Qui vero prave regnum exercent, post vestem
tem, et lumina lapillorum, nudi et miseri ad
torquendi descendunt reges a recte agendo
sunt, ideoque recte faciendo regis nomen tene-
secundo amittitur. Nam et viros sanctos proinde
vocari in sacris eloquiis, eo quod recte agant,
que proprios bene regant, et motus his resi-
sibi rationabili discretione componant. Recte
illi reges vocantur, qui tam semetipsos, quam
los bene regendo modificare noverunt. Qui- B
sum nomen regiminis, ad immanitatem trans-
t crudelitatis: dumque ad culmen potestatis
at, in apostasiam statim labuntur, tantoque
ore mentis extollunt, ut cunctos subditos in
mparatione despiciant, eosque quibus præesse
it, non agnoscant. Quibus congrue per Eccle-
dicitur: Duce[m] te constitui, noli extolli.
nundi reges se cæteris sublimiores sentiunt,
es tamen se esse cognoscant: nec regni glo-
qui in seculo sublimantur, aspiciant, sed opus
ecum ad inferos deportant, intendant. Si ergo
nt hujus temporis gloria, illa agant, quæ post
sine fine possideant. Dum Apostolus dicat:
t potestas, nisi a Deo. Quomodo per prophe- C
quibusdam potestatibus dicitur: Ipsi regna-
sed non ex me? Quasi diceret: Non me
lo, etiam, sed me irato. Unde inferius per
n Prophetam dicit: Dabo, inquit, tibi regem
re meo. Quo manifestius elucet, bonam, ma-
e potestatem a Deo ordinari: sed bonam pro-
malam iratus. Reges quando boni sunt, mu-
sse Dei: quando vero mali, sceleris esse po-
secundum meritum enim plebium, disponitur
ectorum, testante Job: Qui regnare facit
itam, propter peccata populi, irascente enim
lem rectorem populi suscipiunt, qualem pro
merentur. Nonnunquam pro malitia plebis,
reges mutantur, et qui ante videbantur esse
cepto regno fiunt iniqui. D

cap. XXXIX. — *De eadem re.*

dictis ejusdem.) Qui recte utitur regni potesta-
se præstare omnibus debet, ut quanto magis
s celsitudine claret, tanto semetipso mentem
et proponens sibi exemplum humilitatis Da-
nid de suis meritis non tumuit, sed humiliter
ejiciens, dixit: Vilis incedam, et vilis appa-
nte Deum, qui elegit me. Qui recte utitur
potestate, formam justitiæ, factis magis, quam
instituet. Iste nulla prosperitate erigitur,
adversitate, turbatur. Non innititur propriis
s, nec a Domino recedet cor ejus. Regni fasti-
humili præsidet animo. Non eum delectat ini-
non inflamat cupiditas: sine defraudatione

alicujus ex paupere divites facit, et quod juxta po-
testatem a populis extorquere poterat, sæpe mise-
ricordiæ clementia donat. Dedit Deus principibus
præsulatum pro regimine populorum: et illis eos
præesse voluit, cum quibus una est eis nascendi,
moriendique conditio. Prodesse ergo debet populis
principatus, non nocere, nec dominando premere,
sed condescendendo consulere; ut vere sit utile hoc
potestatis insigne, et donum Dei pro tuitione utan-
tur membrorum Christi. Membra enim Christi, fide-
les sunt populi: quos dum ea potestate quam acci-
piunt, optime regunt, bonam utique vicissitudinem
Deo largitori restituunt. Bonus rex facilius ad justiti-
am a delicto regreditur, quam de justitia ad delictum
transfertur: Ut noveris hoc esse casum, il-
lad propositum. In proposito ejus esse debet, nun-
quam egredi a veritate: quod si casu titubare con-
tigerit, mox resurgere.

cap. XL. — *De patientia regum.*

(Ex dictis ejusdem.) Plerumque princeps justus,
etiam malorum errores dissimulare novit. Non quod
iniquitati eorum consentiat, sed quod aptum tem-
pus correctionis expectet, quando eorum vitia, vel
emendare valeat, vel punire. Multi adversus princi-
pes conjurationis crimine deteguntur, sed probare
volens Deus clementiam principum, illos male cogi-
tare permittit, istos non deserit. De illorum malo,
bene istis facit: dum culpas quas illi agunt, isti
mira patientia indulgent. Reddere malum pro malo,
vicissitudo est justitiæ. Sed qui clementiam addit
justitiæ, non malum pro malo culpatis reddit, sed
bonum pro malo offensis impertit.

cap. XLI. — *De delictis regum seu exemplis.*

(Ex dictis ejusdem.) Difficile est principem regredi
ad melius, si vitiis fuerit implicatus. Populi enim
peccantes, judicem metuunt. Reges autem, nisi solo
Dei timore, metuque gehennæ coerceantur, liberi
in præceps proruant, et per abruptum licentiæ, in
omne facinus vitiorum labuntur. Quanto quisque in
superiori constitutus est loco, tanto in majori conver-
satur periculo, et quanto splendoris honore quisque
celsior est, tanto, si delinquat, peccato major est.
Potentes enim, potenter tormenta patiuntur. Cui
enim plus committitur, plus ab eo exigitur, etiam
cum mensura pœnarum. Reges vitam subditorum
facile exemplis suis, vel ædificant, vel subvertunt.
Ideo principem non oportet delinquere, ne formam
peccandi faciat peccati ejus impunita licentia. Nam
rex et qui ruit in vitiis, cito viam ostendit erroris.
Sicut legitur de Hieroboam, qui peccavit, et peccare
fecit Israel. Illius autem ascribitur, quicquid exem-
plo ejus a subditis perpetratur. Sicut nonnulli bo-
norum principum Deo placita facta sequuntur, ita
facile multi prava eorum exempla sectantur: pleri-
que autem apud iniquos principes necessitate magis
quam voto mali existunt, dum imperiis eorum obe-
diunt. Nonnulli autem, sicut prompti sunt sequi re-
ges in malum, sic pigri sunt imitari illos in bonum.
Sæpe unde mali reges peccant, inde boni justifican-

tur: dum præcedentium cupiditatem et malitiam A corrigunt. Nam re vera peccatis eorum communicant, si quod illi diripuerunt, isti retentant. Cujus peccatum quisque sequitur, necesse est ut ejus pœnam sequatur. Neque enim erit impar supplicio, cujus errore quisque par est, ac vitio.

CAP. XLII. — *Quod reges legibus teneantur.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Justum est, principem legibus obtemperare suis. Tunc enim jura sua ab omnibus custodienda existimet, quando et ipse illis reverentiam præbet. Principes legibus teneri suis, ne in se posse damnare jura, quæ in subditis constituunt. Justa enim vocis eorum auctoritas, si quod populis prohibent, sibi licere non patiantur. Sub religionis disciplina seculi potestates subjectæ sunt. Et quamvis culmine regni sint præditi, vinculo tamen fidei B tenentur astricti, ut fidem Christi suis legibus prædicent, et ipsam fidei prædicationem moribus bonis conservent.

CAP. XLIII. — *De disciplina regum in Ecclesia.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Principes sæculi nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eandem potestatem, disciplinam ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi ut quod non prævalet sacerdos efficere, per doctrinæ sermonem. potestas hoc imperet, per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum, cæleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem et disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore principum conterantur, C ipsamque disciplinam quam Ecclesiæ utilitas exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas

principalis imponat, et ut bene rationem mereantur virtute potestatis impertiat. Cognoscant principes seculi, Deo debere reddere se rationem, propter Ecclesiam quam a Christo tuendam suscipiunt. Nam sive augeatur pax et disciplina Ecclesiæ per fideles principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exigit, qui eorum potestati suam Ecclesiam credidit.

CAP. XLIII. — *Cur Deus alios ad libertatem, alios autem ad servitutem discrevisset.*

(*Item ejusdem.*) Propter peccatum primi hominis humano generi pœna divinitus illata est servis, ita ut quibus aspicit non congrue libertatem, his misericordius irroget servitutem: et licet per peccatum humanæ originis, tamen æquus Deus ideo discrevit hominibus vitam, alios servos constituens, alios dominos: ut licentia male agendi servorum, potestate dominantium restringatur. Nam si omnes sine metu fuissent, quis esset, qui a malis quempiam cohiberet? Inde et in gentibus principes, regesque electi sunt, ut terrore suo populos a malo coercerent, atque ad recte vivendum legibus subderent. Quantum ad pœnæ rationem, non est personarum acceptio apud Deum, qui mundi elegit ignobilia et contemptibilia, et quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret, ne gloriatur omnis caro, hoc est, carnalis potentia coram illo. Unus enim Dominus, æqualiter et dominis fert consultum et servis. Melior est subjecta servitus, quam elata libertas. Multi enim inveniuntur Deo libere servientes sub dominis constituti C flagitiosis, qui et subjecti sunt illis corpore, prælati tamen sunt mente.

FINIS LIBRI DECIMI QUINTI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI DECIMI SEXTI.

CAP. 1. De rectoribus Ecclesiarum, ne præcipites sint in dictandis sententiis. 2. Ut comites et judices pro judicio munera non accipiant. 3. De illis qui crimen objecerint, et verum non probaverint. 4. Quales ad testimonium accedere debeant. 5. Ne innocens pernicie accusantium maculetur. 6. Ut nullus describatur reus, priusquam convincatur. 7. Ut presbyteri suos parochianos in synodo accusare debeant. 8. De illis qui victi fuerint aliquos ad falsum testimonium attraxisse. 9. Ut res finita, refricari non debeat. 10. De illis qui a suis iudicibus pulsati non fuerint. 11. Ut nullus infamis religiosum Christianum accusare possit. 12. De falso teste quod non debeat impunitus abire. 13. Ut nemo absens dijudicetur. 14. De eadem re. 15. Ut nemo simul sit accusator, iudex et testis. 16. De falso testimonio quod capitale sit crimen.	17. Ut falsi testes a communione nisi pœnituerint, sint submovendi. 18. Ut falsus testis prout crimen est quod opposuit puniatur. 19. De ingenuis, si in synodo accusantur. 20. Ut testes ad testimonium non recipiantur, quos accusator a domo sua produxerit. D 21. Ut nullus clericus ad iudicem secularem, alium clericum accusare præsumat. 22. Ut nullus iudex secularis aliquem ecclesiasticorum distringere præsumat. 23. Ut omnes causæ per auctoritatem veritatis ventilandæ sint. 24. De clericis in falso testimonio convictis. 25. De iudicibus. 26. De pravis iudicibus. 27. De verbosis iudicibus et elatis. 28. De præmio remunerationis. 29. De oppressoribus pauperum. 30. Ut iudex non prius, obviet sua sententia litigantibus, quandiu ipse habent aliquid quod proponant in quæstione.

non iidem sint accusatores et iudices, et te- A
accusati.

ejus accusationem nullus facile accipiat, qui
litigat, et accusat.

episcopus accusatores fratrum excommu-
t.

illis qui convicti fuerint, fratribus falsa cri-
a objecisse.

35. De illis testibus qui aliquem ex sacro ordine ac-
cusare pertentant, et ut quique optimi, et fidelio-
res in testimonium assumantur.

36. Ut nullus secularis alicui ex clero vim inferre
præsumat.

37. Quod mariti uxores suas ex suspitione accusare
possint.

Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

ECCLESIAE WORMACIENSIS EPISCOPI.

DECRETORUM LIBER DECIMUS SEXTUS

DE ACCUSATORIBUS ET TESTIBUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

o hoc qualis iudex, accusatores, et testes esse
at, docetur, quæque pœnitentia sit iudicibus
gratiam iudicant, calumniatoribus, et falsis
is injungenda.

. — *De rectoribus Ecclesiarum, ne præcipites
sint in dictandis sententiis.*

dictis Greg. papæ.) Summopere præcavere de-
rectores Ecclesiarum, et qui publica iudicia
nt, ut in dictandis sententiis nullatenus, levi-
ut furore ducti, sint præcipites, sed causis
diligenter ventilatis, cum res quæ ignorabatur
r ad notitiam venerit, tunc divina et humana
solvatur, et secundum quod ibi constitutum
mota personarum acceptione, definitiva profe-
sententia. Hinc est quod Moses querelas populi
r ad Dominum, tabernaculum ingressus, refe-
et juxta quod Dominus imperabat, iudicia
rebat: nimirum nos instituens, ut non ex
nostro, sed ex præcepto divino, condemnatio-
l justificationis sententiam proferamus.

l. — *Ut comites et iudices pro iudicio munera
non accipiant.*

concilio Cabillon., capite 21.) Comitibus vero et
us hoc summopere cavendum est, ut iuste
nt, et nequaquam in iudicio munera seu per-
accipiant, dicente Domino: Non accipiat per-
nec munera: quia munera excæcant oculos
tium, et mutant verba justorum: sed mini-
quos vicarios, et centenarios vocant, justos
debent, ne forte eorum avaritia aut rapaci-
opulus gravetur, et amissis facultatibus in pau-
em redigatur. Testes vero probatissimi et
de pluribus esse debent tales, de quorum fide
ubitetur. Multum autem pravorum testium,
tate et falsitate respublica læditur.

l. — *De illis qui crimen objecerint, et verum non
probaverint.*

concilio Arausico, capite 4.) Qui crimen obji-

B cit, sciat se probaturum re vera, ut ibi causa termi-
netur, ubi crimen admittitur, ut qui non probaverit
quod objecit, pœnam quam intulerit, ipse patiat.

CAP. IV. — *Quales ad testimonium accedere debeant.*

(*Ex concilio apud Theodonis villam habito, capite 3.*)
Homicidæ, malefici, fures, sacrilegi, raptores, vene-
fici, adulteri, et qui raptum fecerint, vel falsum te-
stimonium dixerint, seu qui ad sortilegos magosque
cucurrerint, nullatenus ad accusationem, vel ad te-
stimonium erunt admittendi.

CAP. V. — *Ne innocens pernicie accusantium macu-
letur.*

(*Ex decr. Felicis papæ, capite 15.*) Dignum est ut
vita innocentis non maculetur pernicie accusantium,
adeo, ut quisquis a quolibet criminatur, non ante
accusatus supplicio deputetur, quam accusator præ-
sentetur, atque ut et canonam sententia erit exqui-
ratur: ut si indigna ad accusandum persona inveni-
tur, ad ejus accusationem non iudicetur.

CAP. VI. — *Ut nullus describatur reus, priusquam con-
vincatur.*

(*Ex decr. Adriani papæ, capite 2.*) Iudex crimino-
sum discutens, non ante sententiam proferat finiti-
vam quam aut reus ipse confiteatur, aut per testes
idoneos vincatur.

CAP. VII. — *Ut presbyteri suos parochianos in synodo
accusare debeant.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 6.*) In sancto concilio
decretum est, ut presbyteri suos plebesanos, et ac-
cusare, et testimoniare possint. Si autem neglexe-
rint, sui gradus periculo subjacebunt.

CAP. VIII. — *De illis qui convicti fuerint aliquos ad
falsum testimonium attraxisse.*

(*Ex concilio Aquisgran. cap. 9.*) Si quis convictus
fuerit aliquos ad falsum testimonium, vel perjurium
attraxisse, aut per quamcunque corruptionem soli-
citasse, ipse quidem usque ad exitum non commu-
nicet.

CAP. IX. — *Ut res finita refricari non debeat.*

(*Ex concilio Mogunti., capite. 7.*) De his criminibus de quibus absolutus est accusatus, refricari accusatio non potest.

CAP. X. — *De illis qui a suis iudicibus pulsati non fuerint.*

(*Ex decr. Eusebii papæ, capite 20.*) Pulsatus ante suum iudicem causam dicat, et non ante suum iudicem pulsatus, si voluerit taceat : et ut pulsato, quoties appellaverit, induciæ dentur.

CAP. XI. — *Ut nullus infamis religiosum Christianum accusare possit.*

(*Ex decre. Felicis papæ, capite 7.*) Nulli infami et sacrilego de quocunque negotio liceat quandoque adversus religiosum Christianum, quamvis humilis, servilisque persona sit, testimonium dicere : nec de quolibet re, actione, inscriptione Christianum impetere.

CAP. XII. — *De falso teste, quod non debeat impunitus abire.*

(*Ex dictis Augusti.*) Falsus testis, dicit Salomon, non erit impunitus. Qui falsum testimonium profert contra proximum suum, extinguetur lucerna ejus in die ultimo. Qui metu cujuslibet potestatis veritatem occultat, iram Dei super se provocat : quia magis timet hominem quam Deum. Falsidicus testis tribus personis est obnoxius. Primum Deo, cujus præsentiam contemnit. Deinde iudici, quem mentiendo fallit; postremo innocenti, quem falso testimonio lædit. Si falsi testes separantur, mox mendaces inveniuntur. Uterque reus est, et qui veritatem occultat, et qui mendacium dicit : quia et ille prodesse non vult, et iste nocere desiderat. Beatus cujus testimonium in conspectu Dei probabile inveniatur.

CAP. XIII. — *Ut nemo absens dijudicetur.*

(*Ex epist. Zepheri papæ Siciliensibus episcopis missa.*) Nemo absens iudicetur : quia humanæ et divinæ hoc prohibent leges. Nullum namque eorum, id est, accusatorum sententia non a suo iudice dicta constringat : quia et seculi leges id ipsum fieri præcipiunt.

CAP. XIV. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Adriani papæ, capite 4.*) Caveant iudices Ecclesiæ, ne absente eo cujus causa ventilatur sententiam proferant : quia irrita erit, imo et causam in synodo pro facto dabunt.

CAP. XV. — *Ut nemo simul sit accusator, iudex et testis.*

(*Ex epist. Alexand. papæ, capite 7.*) Nemo simul sit accusator, testis ac iudex, nullus unquam præsumat accusator simul esse, et iudex, et testis : quoniam in omni loco iudicii quatuor personas necesse est semper adesse, id est, iudices electos, et accusatores, atque defensores et testes.

CAP. XVI. — *De falso testimonio quod capitale sit crimen.*

(*Ex concilio Agathen., capite 8.*) Noverint falsi testes, quod si falsum testimonium capitale crimen non esset, nequaquam Dominus in Evangelio inter principalia crimina hoc annumerasset. Ait enim : De corde exeunt homicidia, adulteria, furta, falsa

A testimonia. Et ideo similiter debet pœnitere, et excommunicari falsus testis, sicut adulter, et fur, et homicida.

CAP. XVII. — *Ut falsi testes a communione nisi pœnituerint sint submovendi.*

(*Ex concilio Aurelian., capite 5.*) Falsos testes a communione ecclesiastica submovendos : nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint.

CAP. XVIII. — *Ut falsus testis prout crimen est quod opposuit puniatur.*

(*Ex concilio Elibertan., capite 10.*) Falsus testis prout crimen est abstinetur. Si tamen non fuerit mortis quod objecit, et probaverit quod diu tacuit, biennii tempore abstinetur. Si autem non probaverit in conventu clericorum, placuit per quinquennium B abstineri.

CAP. XIX. — *De ingenuis, si in synodo accusantur.*

(*Ex concilio Triburi., capite 10.*) Nobilis homo vel ingenuus, si in synodo accusatur, et negaverit : si eum fidelem esse sciunt, cum duodecim ingenuis se expurget. Si antea deprehensus fuerit in furto, aut perjurio, aut falso testimonio, ad juramentum non admittatur, sed sicut qui ingenuus non est, ferventi aqua, aut candenti ferro se expurget.

CAP. XX. — *Ut testes ad testimonium non recipiantur, quos accusator a domo sua produxerit.*

(*Ex eodem capite 5.*) Testes ad testimonium non admittendos qui nec ad accusationem admitti præcepti sunt, vel quos ipse accusator de domo sua produxerit. Ad testimonium autem infra quatuordecim ætatis annos, nullus admittatur.

CAP. XXI. — *Ut nullus clericus ad iudicem secularem alium clericum accusare præsumat.*

(*Ex concilio Mariscen., capite 8.*) Ut nullus clericus ad iudicem secularem alium clericum accusare, aut ad causam dicendum trahere quocunque modo præsumat : sed omne negotium clericorum, aut in episcopi sui, aut presbyterorum cum archidiaconi præsentia fluatur. Quod si quisunque clericus hoc implere distulerit, si junior fuerit, una minus de XL ictus accipiat. Si vero honoratior, triginta dierum conclusione multetur.

CAP. XXII. — *Ut nullus iudex secularis aliquem ecclesiasticorum distringere præsumat.*

(*Ex concilio Parisiensi, capite 10.*) Ut nullus iudex, neque presbyterum, neque diaconum, aut clericum ullum, aut juniores Ecclesiæ, sine scientia pontificis, per se distringat, aut condemnare præsumat. Quod si fecerit, ab Ecclesia cui injuriam irrogare dignoscitur, tam diu sequestratus, quousque reatum suum agnoscat et emendet.

CAP. XXIII. — *Ut omnes causæ per auctoritatem veritatis ventilandæ sint.*

(*Ex dictis August. in libr. De civitate Dei.*) Omnes causæ primitus per auctoritatem veritatis ventilandæ sunt. Quibus sint, cujus sint, quomodo sint, quales sint, doctæ aut indoctæ, parvæ, an magnæ, notæ sint, aut ignotæ. Longi temporis an parvi, aut antiqui hostis consuetudine repertæ sint. Hæc omnia iudex cum æqualitate discernere debet.

CAP. XXIV. — *De clericis in falso testimonio convictis.*
(Ex concilio Epaonensi, capite 76.) Statutum est, ut si quis clericus in falso testimonio convictus fuerit, reus capitali crimine censeatur, et officii ordine degradetur.

CAP. XXV. — *De iudicibus.*

(Ex dictis S. Isidor.) Ad delictum pertinet principum, qui pravos iudices contra voluntatem Dei populis fidelibus præferunt: Nam sicut populi peccatum delictum est, quando principes mali sunt, sic principis est peccatum, quando iudices iniqui existant. Bonus iudex sicut nocere civibus nescit, ita prodesse omnibus novit. Aliis enim præstat censura justitiæ, aliis bonitate. Qui iudicia sine personarum acceptione suscipit, non infirmat justitiam, avaritiæ flamma, nec studet auferre alteri, quod cupiat sibi. Boni iudices, justitiam ad solam obtinendam salutem æternam suscipiunt, nec eam muneribus acceptis distribuunt, ut dum de justo iudicio temporalia jura non appetunt, præmio æterno ditentur. Omnis qui juste iudicat, stateram in manu gestat, in utroque penso justitiam et misericordiam portat: sed per justitiam reddit peccati sententiam, per misericordiam peccati temperat pœnam: ut isto libramine quædam per æquitatem corrigat, quædam vero per miserationem indulgeat. Quod Dei iudicia oculis suis præponit, semper timens tremensque in omni negotio reformidat, ne de justitiæ tramite devians cadat, et unde non justificatur, inde potius condemnatur.

CAP. XXVI. — *De pravis iudicibus.*

(Ex dictis ejusdem.) Neminem stultorum vel improborum oportere iudicem esse. Nam stultus per ignaviam ignorat justitiam, improbus per cupiditatem corrumpit ipsam quam dicit veritatem. Gravius lacerantur pauperes a pravis iudicibus, quam a cruentissimis hostibus. Nullus enim prædo tam cupidus in alienis, quam iudex iniquus in suis. Latrones in accessis faucibus ac latebrosis jacentes insidias ponunt: isti palam rapacitatis avaritia sæviunt. Hostes in aliorum sanguinem tantum intendunt: iudices quasi crudelissimi carnifices civium, oppressione sua subjectorum vitam extinguunt. Qui enim destruant multi sunt: rari sunt qui populos legum moderamine regant. Plerumque et boni iudices sunt, sed ministros rapaces habent, horum figura, ut ait quidam, tanquam scilla pingitur, atque describitur. Ipsa quidem humana specie, sed capitibus caninis accincta et circumdata. Non aliter quibusdam potestatibus accidit, ut ipsorum humanitatem immanitas iniquorum sociorum perturbet. Sæpe iudices pravi, cupiditatis causa, aut differunt, aut pervertunt iudicia, nec finiunt cœpta partium negotia, quousque marsupia eorum qui causantur exhauriant. Quando enim iudicant, non causas sed dona desiderant, et sicut negligentes sunt in discussione causantium, sic in eorum damno solliciti sunt. Iudices pravi, juxta Prophetæ vocem, quasi lupi vespere non relinquunt in mane, hoc est, de præsentis vitæ

A tantum commodis cogitant, non de futuris. Vita enim ista vespere futura vero mane accipitur. Et bene ait quasi lupi, quia luporum more cuncta diripiunt, et vix pauca pauperibus derelinquunt.

CAP. XXVII. — *De verbosis iudicibus, et elatis.*

(Ex libro Officior. S. Isidor.) Verbosi iudices et elati, ut sapientes videantur, non discutiunt causas, sed asserrunt, sicque conturbant iudicii ordinem, dum suo non contenti officio, aliena præsumunt, quidam dum iudicare incipiunt irascuntur, ipsamque iudicii sententiam in insaniam vertunt, de quibus recte per prophetam dicitur, qui convertunt in furorem iudicium. Qui iratus iudicat, in furorem iudicium mutat, et ante profert sententiam quam agnoscat. Furor in iudice, investigationem veri non valet attingere: quia mens ejus turbata furore, ab inscrutatione alienatur justitiæ. Iracundus iudex iudicii examen plene contueri non valet: quia caligine furoris non videt. Qui autem repulso furore discutit, facilius ad contuendam veritatem mentis serenitate consurgit: et sine ulla perturbatione, ad æquitatis intelligentiam pervenit.

CAP. XXVIII. — *De præmio remunerationis.*

(Ex eodem.) Qui recte iudicat et præmium remunerationis expectat, fraudem in Deo perpetrat: quia justitiam quam gratis impartiri debet, acceptione pecuniæ vendit. Bona male utuntur, quia juste pro temporali lucro iudicant. Tales quippe ad veritatem non justitiæ defensio, sed amor præmii provocat. Quibus si spes nummi subtrahitur, confestim a justitiæ confessione recedunt. Acceptio nummorum prævaricatio veritatis est. Unde et pro justo dicitur: Qui excutit manus ab omni munere, iste in excelsis habitat. Dives muneribus cito corrumpit iudicem, pauper autem dum non habet quod offerat, non solum audiri contemnitur, sed etiam et contra veritatem opprimitur. Cito violatur auro justitia, nullamque reus pertimescit culpam, quam redimere nummis existimat. Plus enim obtinet mentem censoris amor lucri, quam æquitas iudicii. Tres enim sunt munerum acceptiones, quibus contra justitiam humana vanitas militat, id est, favor amicitiarum, adulatio laudis, et corporalis acceptio muneris. Facilius autem pervertitur animus, rei corporeo munere, quam gratiæ laudisque favore. Quatuor modis iudicium humanum convertitur: timore, cupiditate, odio, amore. Timore, dum metu potestatis alicujus, veritatem loqui pavescimus. Cupiditate, dum præmio muneris alicujus corrumpimur. Odio, dum contra quemlibet adversarium molimur, cujus odio corrumpimur. Amore, dum amico vel propinquo præstare contendimus. His enim quatuor causis sæpe æquitas violatur.

CAP. XXIX. — *De oppressoribus pauperum.*

(Ex eodem.) Pauperum oppressores tunc sentiantur graviore digni esse sententia, quando prævaluerint his quibus atrocius nocere voluerint. Nam tanto in futuro supplicio condemnandi sunt, quanto hic fortius contra miserorum vitam invaluerint. Audiant iudices et qui præsentibus populis, quia pro temporali-

bus molestiis quas plebibus ingerunt, æterno incendio cremabuntur, testante Domino per Isaiam prophetam : Iratus sum, inquit, super populum meum, et dedi eos in manu tua : non posuisti ei misericordiam, aggravasti jugum tuum valde. Descende, in pulvere sede, tace, et intra in tenebras. Veniet super te malum et peries, et irruet super te repente miseria quam nescis. Magis mala facientibus quam mala patientibus, dolere debemus. Illi enim prava faciendo in malum proficiunt : isti patiando a malo corriguntur. Deus autem per malas voluntates aliorum, in aliis multa operatur bona. Malignantium hominum voluntas, nequaquam potest impleri, nisi Deus dederit potestatem. Nam dum homines, Deo permittente, malum quod concupiscunt perficiunt, ipse dicitur facere qui permittit. Inde est quod scriptum est per prophetam : Si erit malum, quod Dominus non fecit. Verumtamen quod iniqui mala expetunt voluntate, idcirco Deus perficiendi dat potestatem per suam bonam voluntatem quia de nostro malo ipse multa operatur bona. Quidam cum Dei voluntati resistunt, nescientes consilium Dei faciunt, quod noverint sic Deo subjecta esse omnia, ut et ipsi qui ejus dispositioni resistere arbitrantur, ejus impleant voluntatem. Propterea in hac vita boni judicantur a malis, ut iterum in illa vita mali judicentur a bonis : sive ut etiam sit hic bonis temporalis afflictio, et illic æterna remuneratio. Idcirco sunt necessarii mali, ut quoties boni offendunt, flagellentur ab illis. Hinc est quod Assur virgam furoris sui testatur Dominus. Sed quoties ita fit, de Dei indignatione procedit, ut Deus per illos in eos sæviat, quos flagellando emendare desiderat. Sed ille justissima voluntate, illi vero sæpe crudeli intentione : sicut per prophetam dicitur de eodem Assur. Ipse autem non sic, sed ad conterendum paratum est cor ejus, atrocem super eos divinum furorem venturum, qui existunt persecutores, et violenti fidelibus. Consolando enim Deus suos ita judicare promittit. Adversus eos, inquit, qui judicaverunt te, ego judicabo, et cibabo hostes tuos carnibus suis, et quasi mixto sanguine suo inebriabuntur. Habet aliquem usum, et malorum iniquitas, quod dilectos Dei, suis moribus laniat, ac per hoc vita impiorum sibi deperit : justorum autem deperit, sed proficit, dum eos mali per tribulationis exercitium ad præsentem odiendam vitam, et futuram desiderandam erudiunt. Interdum enim prodest perversorum pravitas utilitati justorum, dum eos malitia sua erudit, et ad regna cælorum requirenda molestia temporalis impellit. Probatur hoc exemplis Israeliticæ plebis; quæ tunc durius agebatur in Ægypto, quando oportebat eam per Moysen ad terram repromissionis vocari, et ex malis, quæ in Ægypto patiebatur descendere, et ad promissam patriam festinare. Iniqui dum constantiam justis in persecutionibus suis aspiciunt, mentis confusione tabescunt, et dum adversa ostentant, nec vincunt, tandem de se perversitatis insania confunduntur. Stulti contra bonos studium semper as-

sumunt, quibus, dum prosperitas elucet, jactanter de suis meritis gloriantur, et bonorum atque justorum afflictionibus detrahunt, dumque eis adversa contigerit, mox ad blasphemiam pusillanimitate animi convertuntur. Quidam simplicium nescientes dispensationem Dei, in malorum propectibus scandalizantur, dicentes juxta Prophetam : Quare via impiorum prosperatur? Bene est omnibus qui prævaricantur, et inique agunt. Qui ergo hoc dicunt, non mirentur, quod pravorum hominum temporalem, et caducam felicitatem aspiciunt, sed magis novissima eorum intendant, quanta illis post hoc æterna supplicia præparentur, dicente propheta : Ducent in bonis dies suos, et subito ad inferna descendunt.

CAP. XXX. — *Ut judex non prius obviet sua sententia litigantibus, quandiu ipsi habent aliquid quod proponant in quæstione.*

(*Ex decr. Eleuterii papæ ecclesiis per Galliam constitutis, capite 3.*) Nec litigantibus judex prius velit sua sententia obviare, nisi quando ipsi jam peractis omnibus nihil habeant in quæstione quod proponant. Et tandiu actio ventiletur, quousque rei veritas reperiat. Frequenter interrogare oportet, ne aliquid prætermissum forte remaneat, quod adnecti conveniat. Induciæ enim non modice ad quærendum dandæ sunt, ne aliquid propere agi a quacunque parte videatur : quia per subreptionem multa proveniunt. Nihil tamen absque legitimo, et idoneo accusatore fiat. Nam et Dominus noster Jesus Christus Judam furem esse sciebat : sed quia non est accusatus, ideo non est ejectus, et quidquid inter apostolos egit, pro dignitate ministerii ratum mansit. Nam si leges seculi accusatores requirunt, quanto magis ecclesiasticæ regulæ? Docent enim terrestria, et humana quæ sint ecclesiastica atque cælestia.

CAP. XXXI. — *Ut non iidem sint accusatores, et iudices et testes et accusati.*

(*Ex dictis Damasci papæ, capite 19.*) Accusatores vero et iudices non iidem sint : sed per se accusatores, per se iudices, per se testes, per se accusati, unusquisque in suo ordinabiliter ordine. Nam inscriptio prima semper fiat, ut talionem calumniator accipiat. Quia ante inscriptionem nemo debet judicari, vel damnari, cum et sæculi leges hæc eadem retineant. De quibus omnibus vera semper fiat æqualitas, quatenus accusationis et iudicii, ac testimonii mercedem per veritatem gestorum consequi valeant.

CAP. XXXII. — *Ut ejus accusationem nullus facile accipiat, qui facile litigat, et accusat.*

(*Ex concilio Wormacien., capite 2.*) Ejus qui frequenter litigat, et ad accusandum est facilis, accusationem nemo absque grandi examine accipiat.

CAP. XXXIII. — *Ut episcopus accusatores fratrum excommunicet.*

(*Ex concilio Aurelian., capite 1.*) Ut episcopus accusatores fratrum excommunicet : et si emendaverint vitium, recipiat eos ad communionem, non ad clerum.

CAP. XXXIV. — *De illis qui convicti fuerint fratribus falsa crimina objecisse.* A CAP. XXXVI. — *Ut nullus sæcularis alicui ex clero vim inferre præsumat.*

(*Ex concilio Agathen., capite 6.*) Eos, qui fratribus suis capitalia crimina objecisse convicti fuerint, placuit usque ad exitum non communicare, nisi digna satisfactione pœnituerint.

CAP. XXXV. — *De illis testibus, qui aliquem ex sacro ordine accusare pertentant, et ut quique optimi, et fideiiores in testimonium assumantur.*

(*Ex concilio Matiscen., capite 5.*) Placuit sancto conventui, ut testes ad testimonium dicendum pretio non conducantur, et ut quique optimi, et fideiiores in testimonium assumantur, ut is contra quem testimoniare debent, nullam eis infamiam possit inferre. et ut nullus testimonium dicat, nisi jejunus.

(*Ex concilio apud Theodonis villam habito, capite 10.*) Quicumque iudex aut sæcularis presbytero, aut diacono, aut cuilibet ex clero, aut de junioribus absque audientia episcopi, vel archidiaconi, vel archipresbyteri, injuriam inferre præsumperit, anathema habeatur.

CAP. XXXVII. — *Quod mariti uxores suas ex suspitione accusare possint.*

(*Ex concilio Parisiensi, capite 3.*) Maritis sane etiam ex suspitione uxores accusare permissum est, et ipsi plus cæteris de adulterio, et accusare possunt, et defendere.

FINIS LIBRI DECIMI SEPTIMI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI DECIMI SEPTIMI.

- CAP. 1. De muliere, quæ cum duobus fratribus fornicata est.
2. De eadem re.
3. De illo qui cum duabus sororibus fornicatus est, quarum una uxor fuerat.
4. De illo qui se ignorante cum sorore uxoris suæ fornicatus est.
5. De eadem re.
6. De eadem re.
7. Item de illo, qui cum duabus sororibus neutra uxore fornicatus est.
8. De illo quicum duabus sororibus, cum noverca, vel cum sorore sua, vel cum amita, vel matertera sua, vel cum filia patris, vel avunculi sui, vel cum filia amitæ, vel materteræ suæ, vel cum nepte sua, vel cum commatre, vel cum filiola quam de fonte suscepit, vel ante episcopum tenuit, fornicatus est.
9. De illo qui cum matrem habuit uxorem, cum filiastra fornicatus fuerit.
10. De eadem re.
11. De illo qui cum noverca fornicatus est.
12. De illo qui cum filiastra ignorante matre fornicatus est.
13. De illo qui stupraverat quandam, quam frater ejus postea duxerat uxorem.
14. De eadem re.
15. De eadem re.
16. De muliere cum qua et pater, et filius fornicati sunt.
17. De illo qui cum uxore fratris sui fornicatus est.
18. De illo qui sponsam filii sui oppresserit.
19. De illo qui cum uxore, matre, et filiastra fornicatus est.
20. De illo conjugato, qui cum filia materteræ suæ, vel avunculi, vel amitæ, vel patris sui fornicatus fuerit.
21. De patre et filio, de avunculo, et de nepote, si cum una muliere fornicati fuerint.
- B 22. De eadem re.
23. De illis qui infantes suos ideo a baptismo suscipiunt, ut separentur a conjugibus.
24. De eadem re.
25. De eadem re.
26. De eadem re.
27. De mulieribus, quæ aliquo molimine inter se fornicantur.
28. De sanctimonialibus, si inter se fornicantur.
29. De muliere, si cum altera fornicata fuerit.
30. De illis qui irrationabiliter versati sunt.
31. De eadem re.
32. De illis qui cum pecudibus fornicantur.
33. Item de quadrupedum fornicatoribus.
34. De illis qui fornicantur, sicut Sodomitæ.
- C 35. De clericis vel monachis si fuerint masculorum insectatores.
36. De eadem re.
37. De eadem re.
38. Item de commixtione animalium.
39. De episcopo, qui secundum naturam fornicatus fuerit.
40. De sacerdote, qui per turpiloquium, aut per conspectum libidinosum pollutus fuerit.
41. De eadem re.
42. De illis qui per illecebrosos amplexus feminas polluunt.
43. De clericis qui per malas cogitationes semen effuderint.
- D 44. Si mulier debeat separari a viro suo, quæ filium suum casu per negligentiam a fonte suscepit.
45. De eo, qui spiritalem habet compatrem, cujus uxor commater non est, et eo defuncto, si ejus viduam possit ducere uxorem.
46. De eo, si aliquis suæ spiritalis commatris filiam uxorem ducere possit.
47. De quodam, qui suam filiulam spiritalem constupravit.

48. De quodam fratre, qui impugnabatur a spiritu A fornicationis.
49. De sponsa fratris sui, si frater eam violaverit.
50. Si qui de uno in alium transmigrat episcopatum, et consanguineam suam polluerit, vel ali- quod crimen capitale commiserit.
51. De mulieribus, quæ absente marito concepe- rint, et fœtum sustulerint.
52. De illis mulieribus quæ male conceptos necare studuerint.
53. De mulieribus, quæ partus suos occulte inter- ficiunt.
54. De eadem re.
55. De eadem re.
56. De Sodomitico peccato.
57. De illis qui conceptum excutiunt.
58. De illis qui infantes suos oppresserint.
59. De patre et matre, qui filios suos apud se mor- tuos invenerint.
60. De illis feminis quæ abortum fecerint.

Indicis capitulorum finis

BURCHARDI

ECCLESIAE WORMACIENSIS EPISCOPI

DECRETORUM LIBER DECIMUS SEPTIMUS

DE FORNICATIONE.

ARGUMENTUM LIBRI.

Liber hic fornicationem, et incestum diversi generis complectitur, et quæ correctio, pœnitentiaque iis, qui his vitiis sunt involuti, debeatur, docet.

CAP. I. — *De muliere, quæ cum duobus fratribus fornicata est.*

(*Ex concilio Neocæsar., capite 2.*) Mulier si duobus fratribus nupserit, abjiciatur usque ad mortem: verumtamen in exitu propter misericordiam, si promiserit quod facta incolumis, hujus conjunctionis vincula dissolvat, fructum pœnitentiæ consequatur, et communio ei concedatur. Quod si defecerit vir, aut mulier in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti.

CAP. II. — *De eadem re.*

(*Ex decret. Martini papæ, capite 9.*) Si qua mulier duos fratres, aut si quis vir duas uxores duxerit, a communione separentur usque ad mortem. In morte, pro misericordia viaticum accipiant.

CAP. III. — *De illo qui cum duabus sororibus fornicatus est, quarum una uxor fuerat.*

(*Ex concilio Aurelian., capite 6.*) Qui dormierit cum duabus sororibus, et una ex illis antea uxor fuit, neutram ex ipsis habeat: nec ipsi adulteri unquam conjugio copulentur.

CAP. IV. — *De illo qui se ignorante cum sorore uxoris suæ fornicatus est.*

(*Ex concilio Tribur., cap. 8.*) In lectum mariti ab- D sente uxore soror ivit uxoris: quam ille uxorem suam putans, dormivit cum ea. Super hoc visum est, si ipse per securitatem veram hoc probaverit, quod inscius fecerit hoc scelus, pœnitentiam quidem quæ sibi indicata fuerit agat, legitimum suum con-

B jugium habere permittatur: illam digna vindicta affligi, et in æternum conjugio privari.

CAP. V. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, capite 9.*) Si quis cum duabus sororibus fornicatus fuerit, et soror sororem ab eodem antea stupratam nescierit vel si ipse sororem ejus quam antea stupravit non intellexerit, si digne pœnituerint, et si se continere non valuerint, post annos septem conjugia illis non negentur. Si autem non ignoraverunt, usque ad mortem a conjugio absti- neant.

CAP. VI. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, capite 10.*) Si quis cum duabus sorori- bus fornicatus fuerit, vir diebus vitæ suæ pœniteat. Soror autem quæ de alia sorore nescivit, licentiam C habeat nubendi.

CAP. VII. — *Item de illo qui cum duabus sororibus neutra uxore fornicatus est.*

(*Ex eodem, capite 11.*) Similiter et de duabus sororibus qui cum una in adulterio mansit, et aliam publice accepit; non habeat mulierem usque in diem mortis suæ, et illa quæ nescivit, accipiat maritum.

CAP. VIII. — *De illo qui cum duabus sororibus, cum noverca, vel cum sorore sua, vel cum amita, vel matertera sua, vel cum filia patris sui, vel avunculi sui, vel cum filia amitæ, vel materteræ suæ, vel cum nepte sua, vel cum commatre, vel cum filiola quam de fonte suscepit, vel ante episcopum tenuit fornicatus fuerit.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 3.*) Si quis fornicatus fuerit cum duabus sororibus, vel cum noverca sua, vel cum sorore sua, vel cum amita sua, vel cum matertera sua, vel cum filia patris sui, et avunculi sui, vel cum filia amitæ suæ, sive materteræ suæ, cum nepte sua, vel cum commatre sua

aut filiola sua, sive quam de fonte suscepit, vel ante A episcopum tenuit, et si qua mulier simili modo fornicata fuerit, abstineat se ab ingressu domus Dei annum, et eodem anno nisi dominicis et festis diebus solummodo pane et aqua et sale utatur : arma non ferat, osculum nulli præbeat, sacrificium nisi pro viatico minime sumat. Sex deinde annis ingrediatur quidem domum Dei : sed carnibus, et vino, ac sicera minime utatur, nisi festis diebus. De armis vero et osculis, sive sacrificio, sicut supra scriptum est. Postea vero duobus annis quando carne vescitur, a potu omni quo inebriari potest se contineat. Et si biberit potum, minime carne vescatur, absque præcipuis festis diebus. De armis vero vel osculo, et sacrificio, modum teneat jam dictum. Inde usque ad obitum suum, nisi prædictis festis diebus a carne abstineat : tres ferias legitimas in omni hebdomada, et tres quadragesimas in anno legitime custodiat. De armis vero ut supradictum est, et nunquam aliquando conjugio copuletur. Hæc eadem pœnitentia imponenda est patricidis, vel fratricidis, vel consanguineis, nec non et qui sponte per fraudem et avaritiam, hominem innoxium occidunt, quod morchidum vocant.

CAP. IX. — *De illo qui cum matrem habuerit uxorem, cum filiastra fornicatus fuerit.*

(*Ex eodem, capite 2.*) Si quis viduam uxorem duxerit, et postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu cum duabus sororibus concubuerit, aut si qua duobus fratribus nupserit, seu cum patre et filio fornicata fuerit, tales copulationes anathematizari et disjungi præcipimus, nec unquam amplius conjugio copulari, sed sub magna restrictione fieri.

CAP. X. — *De eadem re.*

(*Ex concilio apud Vermeriam, capite 10.*) Si quis cum filiastra sua fornicatus fuerit, nec matrem nec filiam potest habere : nec illa, nec ille aliis se poterunt conjugere ullo unquam tempore. Attamen uxor ejus, si ita voluerit, et si se continere non potest, si posteaquam cognovit quod cum filia sua vir ejus fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habuit, si vult alii nubere potest.

CAP. XI. — *De illo qui cum noverca fornicatus est.*

(*Ex eodem, capite 21.*) Si quis cum noverca sua dormierit, neuter possunt ad conjugium pervenire : sed vir ejus potest si vult aliam accipere, si se continere non potest, similiter qui cum filiastra sua, vel cum sorore uxoris suæ dormierit stare potest.

CAP. XII. — *De illo qui cum filiastra, ignorante matre, fornicatus est.*

(*Ex eodem, capite 4.*) Si quis cum matre et filia fornicatus est, ignorante matre de filia, et filia de matre, ille nunquam accipiat uxorem : illæ vero si voluerint accipiant maritos. Si autem hoc scierint ipsæ fœminæ, absque maritis in perpetuum manent.

CAP. XIII. — *De illo qui stupraverat quamdam quam frater ejus postea duxerat uxorem.*

(*Ex eodem, capite 5.*) Si homo fornicatus fuerit cum muliere, et frater ejus nesciens eandem duxerit uxorem : frater eo quod fratri crimen celaverit, pœniteat, et post pœnitentiam nubat. Mulier autem usque ad mortem pœniteat, et sine spe conjugii maneat.

CAP. XIV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, capite 6.*) Si frater cum muliere fornicatus fuerit, et frater nesciens cum eadem concubuerit, mulier diebus vitæ suæ pœniteat, post pœnitentiam autem, frater ignarus sceleris conjugium accipiat si vult.

CAP. XV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Matiscensi, capite 5.*) Item indicatum est quemdam stuprasse quamdam feminam quam postea frater ejus accepit uxorem. Statuerunt eum qui stupravit, et a se stupratam fratri celavit : quia geminavit peccatum, pœnitentia districtiori castigandum. Conjugium tale dissolvi oportere, et mulieri quidem nunquam dari potestatem nubendi. Illis autem pro misericordia conjugium indulgere, sed cum pœnitentia.

CAP. XVI. — *De muliere cum qua, et pater, et filius fornicati sunt.*

(*Ex concilio Tribur., capite 6.*) Quidam fornicatus est cum quadam muliere, postea filius nesciens patris factum stupravit eandem. Quod cum pater rescisceret, de se filioque confessus est. Statuerunt melius esse, ut taliter lapsis cum digna pœnitentia legitima permittantur conjugia, quam forte deterius delinquant. Fornicaria autem sine spe conjugii maneat.

CAP. XVII. — *De illo qui cum uxore fratris sui fornicatus est.*

(*Ex eodem, capite 12.*) Si quis cum uxore fratris sui dormierit, adulter et mœcha diebus vitæ suæ absque conjugio maneat. Ille vero cujus uxor fuit, si vult, aliam conjugem accipiat.

CAP. XVIII. — *De illo qui sponsam filii sui oppresserit.*

(*Ex eodem, capite 13.*) Si quis sponsam filii sui oppresserit, et postea filius ejus eam duxerit : pater postmodum non habeat uxorem, nec ipsa mulier virum ; filius, qui facinus patris ignoravit, aliam accipiat.

CAP. XIX. — *De illo qui cum uxore, matre, et filiastra fornicatus est.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 6.*) Si quis viduam uxorem duxerit, et postea cum filiastra fuerit fornicatus, seu cum duabus sororibus : aut si qua cum duobus fratribus, seu cum patre et filio : si quis relictam fratris, si quis neptem, aut novercam, aut nurum, aut consobrinam, aut filiam avunculi, aut ejus relictam, aut privignam polluerit, eos disjungi, et ulterius nunquam conjugio copulari, præcipimus.

CAP. XX. — *De illo conjugato qui cum filia materteræ suæ, vel avunculi, vel amitæ, vel patru sui fornicatus est.*

(*Ex concilio Tribur, capite 1.*) Interrogatum est si quis cum filia materteræ suæ, vel amitæ, vel avunculi, vel patru concubuerit, si conjugatus fuerit, liceat ne illi ulterius uli conjugio, aut non conjugato uxorem accipere? Justum esset, sicut aliqua statuta priorum habentur, ut in perpetuum a conjugio tales abstineant. Visum est humanæ fragilitatis intuitu, ut post pœnitentiam non quidem penitus priventur conjugio, durissime tamen tam inmanis fornicatio vindicetur, sicut sanctus papa Nicolaus, et alii Romani pontifices statuerunt, ne forte desperati, multiplicius peccent.

CAP. XXI. — *De patre, et filio, de avunculo, et de nepote, si cum una muliere fornicati fuerint.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 5.*) Interrogatum est si pater et filius, vel si duo fratres, vel si avunculus, et nepos cum una muliere fornicati sunt, quid inde faciendum sit. Manifestum est quod gravi vindicta plectendum est, quod grave facinus esse reperitur. Omnis enim mœcha interdicitur, ubi scriptum est, non mœchaberis, quanto magis cum cognata, vel cum conjugate seu concubina cognati? Hinc in Levitico scriptum est: Si mœchatus fuerit quis cum uxore alterius, morte moriantur, et mœchus, et adultera. Qui dormierit cum noverca sua, et cum nuru sua, et qui filiam et matrem duxerit, et qui acceperit sororem suam, morte moriantur. Si enim in lege turpitudinem incestus mortis sententia vindicare jussit, quomodo in Evangelio, ubi summa justitia est, incestuosus peccati pœnitentiam evadet? Unde apostolus: Irritam qui fecerit legem Mosi, sine ulla miseratione sub duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Igitur Theodorus judicavit eum qui incestum fecerit XII annos pœnitere debere: alii XV, alii X, alii septem. Sed nos priscorum patrum vestigia sequentes, his solis spatium pœnitentiæ temporemus, qui devote, et cum lacrymis pœnitentiam egerint: cæteri definitum tempus observant.

CAP. XXII. — *De eadem re.*

(*Ex concilio apud Vermeriam, capite 4.*) Si quis filiastrum aut filiastram suam ante episcopum ad confirmationem tenuerit, separetur ab uxore sua, et aliam nunquam accipiat. Similiter et mulier.

CAP. XXIII. — *De illis qui infantes suos ideo a baptismo suscipiunt ut separentur a conjugibus.*

(*Ex concilio Cabillon., capite 4.*) Dictum etiam nobis est, quasdam fœminas desidiose, quasdam vero fraudulentè, ut a viris suis separentur, proprios filios coram episcopis ad confirmandum tenuisse. Unde nos dignum duximus, ut si qua mulier filium suum desidia, aut fraude aliqua coram episcopo tenuerit ad confirmandum propter fallaciam suam,

A aut propter fraudem, quandiu vivat pœnitentiam agat, a viro tamen suo non separetur.

CAP. XXIV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Mogunt., in claustro S. Albani habito, præsente Ludovico imperatore, capite 10.*) De eo quod interrogastis, si ille qui filiolum suam ducit uxorem, et de eo qui concubuit cum commatre sua spiritali, et de illo qui filium suum baptizavit, et cujus uxor eum de fonte suscepit, ea ratione, ut discidium conjugii fieret, si postea in tali copulatione permanere possent de talibus sic respondendum est. Si filiolum, aut commatrem suam spiritali aliquis in conjugium duxerit, separandos eos esse judicavimus, et gravi pœnitentia plectendos. Si autem conjuges legitimi unus aut ambo ex industria fecerint, ut filium suum de fonte suscipiant, ut discidium fiat, tale consilium damus. Si innupti manere voluerint, bonum est. Sin autem, gravis pœnitentia insidiatori injungatur, et simul maneat, et si supervixerit prævaricator conjugii, acerrima pœnitentia multetur, et sine spe conjugii maneat.

CAP. XXV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Tribur., capite 8.*) Nullus proprium filium, aut filiam a fonte baptismatis suscipiat, nec filiolum, nec commatrem ducat uxorem, nec illam cujus filiam ad confirmationem ante episcopum tenuerit. Ubi autem factum fuerit separentur.

CAP. XXVI. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 5.*) Quam detestabile et execrabile scelus sit, unicuique Christiano, filiolum suam constuprare, testatur S. Gregorius papa in dialogis suis, ubi refert quemdam hominem polluisse filiolum suam, et quia neglexit pœnitentiam agere, subito miserabili morbo correptus expiravit: et sepulto, num solum corpus sed etiam omne sepulcrum ignis invisibilis consumpsit.

CAP. XXVII. — *De mulieribus quæ aliquo molimine inter se fornicantur.*

(*Ex pœnitentiali Theodo.*) Mulier quocunque molimine, aut in se ipsa, aut cum altera fornicans, tres annos pœniteat.

CAP. XXVIII. — *De sanctimonialibus, si inter se fornicantur.*

(*Ex eodem.*) Si sanctimonialis cum alia sanctimoniali per aliquod machinamentum fornicatæ fuerint, septem annos pœniteant.

CAP. XXIX. — *De muliere si cum altera fornicata fuerit.*

(*Ex concilio Anquiren., capite 8.*) Mulier si cum alia muliere fornicata fuerit, tres annos pœniteat. Sic et illa quæ semen viri sui cibo miscet, ut inde plus ejus accipiat amorem, pœniteat.

CAP. XXX. — *De illis qui irrationabiliter versati sunt.*

(*Ex concilio Anciran., capite 15.*) De his qui irrationabiliter versati sunt, sive versantur, id est, qui cum pecoribus et masculis se coinquinaverint, quotquot ante viginti annos ætatis tale crimen commiserint, XV annis exactis in pœnitentia, communionem mereantur orationum: deinde quinquennio

in hac communione durantes, tunc demum oblationis sacramenta contingant. Discutiatur autem et vita eorum qualis tempore pœnititudinis extiterit, et ita misericordiam consequantur. Quod si inexplebiliter his hæserit criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant. Quotquot autem post XX annos ætatis, uxores habentes, in hoc peccato prolapsi sunt, XXV annos pœnitentiam agentes, ad orationis communionem recipiantur. In qua quinquennio perdurantes, tunc oblationis sacramenta percipiant. Quod si et uxores habentes, et transcendentes quinquagesimum annum ætatis ita deliquerent, ad exitum vitæ communionis gratiam consequantur.

CAP. XXXI. — *De eadem re.*

(*Ex eodem, capite 16.*) Eos qui irrationabiliter vixerunt, et lepra injusti criminis alios polluerunt, præcepit sancta synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo.

CAP. XXXII. — *De illis qui cum pecudibus peccant.*

(*Ex Pœnitentiali Theod.*) Qui cum pecude peccat, quidam judicant annos X, quidam septem, quidam tres, quidam centum dies, juxta qualitatem personæ pœnitere.

CAP. XXXIII. — *Item de quadrupedum fornicatoribus.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Si inventi fuerint qui cum quadrupedibus, vel masculis contra naturam peccant, dura et districta pœnitentia coercendi sunt. Quapropter episcopi vel presbyteri a quibus judicium pœnitentiæ injungitur, conentur omnimodis hoc malum radicitus abscindere.

CAP. XXXIV. — *De illis qui fornicantur sicut Sodomitæ.*

(*Ex Pœnitentiali Theod.*) Qui fornicatus fuerit sicut Sodomitæ, si servus est, et si scopis castigabitur, duos annos, si liber est et conjugatus, X annos, si privatus, septem annos pœniteat: pueri centum dies, si in consuetudine est. Laicus conjugatus, si in consuetudine habet, XV annos pœniteat. Si ex ordinibus est, et in consuetudine habet, degradatus, ut laicus pœniteat. Qui autem cum fratre naturali fornicatus fuerit, per tam sordidam commixtionem, ab omni carne se absteineat, vel XV annos pœniteat, si clericus est, amplius pelli debet.

CAP. XXXV. — *De clericis vel monachis, si fuerint masculorum insectatores.*

(*Ex dictis Basilii.*) Clericus vel monachus adolescentium vel parvulorum insectator, vel qui osculo, vel aliqua occasione turpi deprehensus fuerit, publice verberetur, et coronam amittat, decalvatusque turpiter, sputamentis obliniatur in facie, vinculisque artatus ferreis, carcerali sex mensibus angustia maceretur, et triduo per hebdomadas singulas ex pane hordeaceo ad vesperam reficiatur. Post hæc aliis sex mensibus sub senioris spiritalis custodia segregata in curtica degens, operi manuum et orationi sit intentus, vigiliis et fletibus subjectus, et sub custodia semper duorum fratrum spiritalium ambulet, nulla privata locutione, vel consilio deinceps juvenibus conjungendus.

CAP. XXXVI. — *De eadem re.*

(*Ex dictis S. Isidor.*) Si quis ex juvenibus vel aliqua suspiciosa persona cum parvulis jocatus fuerit, diuturna pœnitentia maceretur.

CAP. XXXVII. — *De eadem re.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Si deprehensus fuerit aliquis frater ludere cum pueris, et habere amicitias ætatis infirmæ, tertio commoneatur, ut memor sit honestatis atque timoris Dei. Si non cessaverit, severissime corripatur.

CAP. XXXVIII. — *Item de commixtione animalium.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Si quis cujuslibet animalis commixtione peccaverit, XV annis in humilitate subjaceat ad Ecclesiæ januam. Et post hoc aliis quinque annis in orationis communionem receptus pœnitentiam agat, et sic gratiam sacramenti percipiat. Interrogentur autem alii de eo qualem vitam in pœnitentia egerit, et sic communionis misericordiam consequatur. Si quis autem post viginti annos habens uxorem huic peccato succubuerit, XXV annos humilitati subjaceat, et quinque annis orationibus, et sic communiceat.

CAP. XXXIX. — *De episcopo qui secundum naturam fornicatus fuerit.*

(*Ex Pœnitentiali Theodo.*) Item in canone apostolorum judicatur ut episcopus, presbyter, diaconus qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus est, deponatur, non tamen communionem privetur: quia non judicat Deus bis in idipsum. Si quis pontifex fornicationem fecerit naturalem, synodus indicavit ut X annos pœniteat, et multis lacrymis et elemosynis veniam a Domino petat. Presbyter non prælato monachi voto cum puella vel meretrice peccans, annos tres, et in tribus quadragesimis secundam, et quartam, et sextam feriam, et Sabbato semper de sicco cibo pœniteat. Si cum ancilla Dei, aut masculo, plus addatur jejunium id est, septem annos, si in consuetudine est. Similiter diaconi, si monachi non sunt, duos annos, sicut et monachi qui sine gradu sunt. Si diaconi monachi sunt, septem annos. Monachi cum gradu septem annos pœniteant. Item episcopus si sine voto monachi cum puella vel meretrice peccaverit, X annos pœniteat. Clericus cum tali puella sine voto monachi si fornicatus fuerit, unum annum pœniteat, si frequenter, duos annos; cum canonica duos annos, si frequenter, tres annos. Si genuerit ex ea filium, quatuor annos, alii dicunt septem. Theodorus dixit: Monachus fornicationem faciens, septem annos pœniteat. Item Beda dixit: Monachus fornicationem quærens et non inveniens, annum dimidium pœniteat. Item Romanus pœnitentialis dicit: Monachus fornicationem faciens cum meretrice vel puella, tres, si cum sanctimoniali septem annos pœniteat. Item laicus privatus maculans uxorem proximi sui, ut adulteritum pœniteat. Si cum virgine peccaverit, uterque pœniteat annum unum. Si cum ancilla Dei, quatuor annos, si genuerit ex ea, septem annos pœniteat. Item si quis peccaverit sicut Sodomitæ, quidam X annos dicunt

pœniteat: qui in consuetudine habet, amplius pelli debet. Si autem in gradu sunt degradentur, et sicut laici pœniteant. Vir qui inter femora fornicatus fuerit, unum: si iteraverit, duos annos pœniteat. Si autem in terga fornicatus fuerit tres annos; si pueri duos annos. Qui cum pecude fornicatus fuerit vel jumento, X annos pœniteat. Oportet enim discretionem esse inter qualitatem pecudum vel hominum, sicut supradiximus. Item episcopus cum quadrupedibus peccans, X annos pœniteat, et gradum amittat, presbyter V, diaconus tres, clericus duos.

CAP. XL. — *De sacerdote qui per turpiloquium, aut per conspectum libidinosum pollutus fuerit.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Sacerdos qui per turpiloquium, seu conspectu libidinoso coinquinatus fuerit, non tamen voluerit fornicare, X dies pœniteat. Presbyter, si osculatus est fœminam per desiderium, et semen fuderit, XX dies pœniteat. Diaconus, X dies, similiter monachus. Clericus septem. Laicus quatuor. Item si presbyter semen fuderit per cogitationem septem dies pœniteat, si tangit cum manu tres hebdomadas. Episcopus si per cogitationem fuderit, quatuor hebdomadas pœniteat. Si tangit cum manu diaconus et semen fuderit, XIII dies, monachus similiter. Aliter, si clericus, viginti dies, quanto magis alii gradus? Si impugnatione mentis coinquinabitur, septem dies pœniteat, vel quousque cogitatio vincatur. Si in somnis voluntate pollutus sit, surgat, cantetque septem Psalmos pœnitentiales, id est, Domine, ne in furore. I. Beati quorum. Domine, ne in furore. II. Miserere mei, Deus. Domine, exaudi. De profundis. Domine, exaudi vel unusquisque secundum suam virtutem, et in mane XXX Psalmos cantet. Volens autem in somnis peccare, sive qui pollutus sit sine voluntate, XV Psalmos cantet. Peccans non pollutus, viginti quatuor Psalmos.

CAP. XLI. — *De eadem re.*

(*Ex Pœnitentiali Theodo.*) Item in somno peccans, si ex cogitatione pollutus fuerit, XXV Psalmos cantet. In somno peccans sine cogitatione, XII Psalmos. Si semen fuderit in Ecclesia per dormitionem, cantet Psalterium, vel tres dies pœniteat: si voluntarie semen fuderit in Ecclesia mala cogitatione, si clericus, XIV dies, diaconus, XXV, presbyter XL, episcopus, L, monachus, XXX.

CAP. XLII. — *De illis qui per illecebrosos amplexus fœminarum polluuntur.*

(*Ex Pœnitentiali Bedæ pr.*) Qui per illecebrosos amplexus fœminæ, vel osculo polluitur, XX dies pœniteat. Qui tetigit inverecunde carnem ejusdem fœminæ, tres menses pœniteat. Qui per turpiloquium polluitur, septem dies pœniteat. Presbyter si osculatus fuerit fœminam per immundum desiderium, XX dies pœniteat. Si inquinatus fuerit, XL dies pœniteat. Qui in Ecclesia per somnum polluitur, tres dies pœniteat. Qui in somnis voluntate pollutus est, surgat et cantet septem Psalmos pœnitentiales, et in

die, XXX. Qui peccare voluerit in somnis, et non fuerit pollutus, XXXV Psalmos cantet.

CAP. XLIII. — *De clericis qui per malas cogitationes semen effuderint.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Clericus si semen fuderit non tangendo per malas delectationes, septem dies pœniteat. Si tangit cum manu XX dies pœniteat. Si diaconus, XXX dies; si presbyter, hebdomadas, IIII. Presbyter si semen fuderit per cogitationem septem dies pœniteat, monachus similiter. Qui voluntarie semen fundit in Ecclesia, si clericus est, XIII dies. Si monachus, aut diaconus, XXX dies. Si presbyter, XL si episcopus, L dies pœniteat.

CAP. XLIV. — *Si mulier debeat separari a viro suo, quæ filium suum casu per negligentiam a fonte suscepit.*

(*Ex decr. Deusdedit, papæ Gordiano episcopo missis.*) Deusdedit sanctæ Romanæ, et apostolicæ Ecclesiæ Episcopus, Gordiano Hispanensis Ecclesiæ coepiscopo, et fratri dilectissimo. Pervenit ad nos diaconus vester, vestræ sanctitatis epistolam inferens, quod quidam viri, etiam et mulieres præterito sabbato Paschali die, pro magno populorum incurso, nescientes suos filios suscepissent ex lavacro sancto. Cupis etenim scire, si pro tali accidenti ratione debeant viri et mulieres ad suum proprium usum redire, an non. Nos enim ex hac tristitia mœsti, inquisivimus priorum nostrorum dicta. Invenimus autem in archivo hujus apostolicæ sedis jam talia contigisse in Ecclesia Hisauriæ, et Etthesiorum, simulque Hierosolymæ, etiam aliarum Ecclesiarum episcopis, et earum civitatum ab hac apostolica sede, volentibus scire, si viri et mulieres redirent ad proprium thorum. Beatæ memoriæ sanctissimi patres, Julius, Innocentius, et Celestinus cum episcoporum plurimorum et sacerdotum conventu, in Ecclesia beati apostolorum principis prohibentes talia, perscripserunt et confirmaverunt, ut nullo modo se in conjugio reciperent mulieres, aut viri, qui per quamcunque rationem susciperent natos, sed separarent se: ne suadente diabolo tale vitium peccari inolescat per mundum, et universorum error accrescat. Scitis quia quomodo sunt septem dona sancti Spiritus, ita sunt septem dona baptismi. A primopabulo sacrați salis, et ingressu sanctæ Ecclesiæ usque ad confirmationem Spiritus sancti per Chrisma. Ab hoc primo Spiritus sancti dono usque ad septimum, nullus Christianus suam commatrem in conjugium recipere debet, et qui præsumperit, anathematis vinculo religetur in perpetuo, nisi pœnitentiam egerit digne. Mulieres vero cum separatæ fuerint, ac pro illicita actione a propriis viris, totam præcipimus recipere dotem, quam in die nuptiali receperint, et post expletum annum recipiant alium virum, si voluerint. Similiter et vir uxorem.

CAP. XLV. — *De eo qui spiritalem habet compatrem, cujus uxor commater non est, et eo defuncto, si ejus viduam possit ducere uxorem.*

(*Ex concilio Triburi, cui interfuit rex Arnolphus, capite 47.*) Qui spiritalem compatrem habet, cujus

filiū de lavacro sacræ fontis accepit, et ejus uxor A commater non est, liceat ei defuncto compatre suo ejus viduam ducere in uxorem, si nullam habent consanguinitatis propinquitatem. Quid enim? Nunquid non possunt conjungi, quos nulla proximitas carnalis, vel in id generatio secernit spiritalis.

CAP. XLVI. — *De eo, si aliquis suæ spiritalis commatris filiam uxorem ducere possit.*

(*Ex eodem, capite 48.*) Illud etiam, nec canonica institutione definimus, nec introductione aliqua refutamus, sed propter eos qui diverse de eo sentiunt, hoc loco aliquid commemoramus. Si quis suæ spiritalis commatris filiam fortuito, et ita contingente rerum casu in conjugium duxerit, concilio maturiori servato, habeat, atque honeste legitimo conjugio operam det.

CAP. XLVII. — *De quodam, qui suam filiolum spiritalē constupravit.*

(*Ex Dialog. Gregor.*) Terribile etiam quiddam in Valeriæ provincia contigisse vir vitæ venerabilis Maximianus Syracusanus episcopus, qui diu in hac urbe meo monasterio præfuit, narrare consuevit, dicens, Quidam corialis, illic sacratissimo Paschali Sabbato, juvenulam cuiusdam filiam in baptismo suscepit. Qui post jejunium domum reversus, multo vino inebriatus, eandem filiolum suam secum manere petiit, eamque nocte illa, quod dicto nefas est, perdidit. Cumque mane facto surrexisset reus, cogitare cœpit, ut ad balneum pergeret, ac si aqua balnei lavaret maculam peccati. Perrexit igitur, lavit, cœpit C trepidare, Ecclesiam ingredi: sed si tanto die non ignoret, ad Ecclesiam erubescerat homines: sin vero iret, pertimescebat iudicium Dei. Vicit itaque humana verecundia, perrexit ad Ecclesiam, sed tremebundus ac pavens stare cœpit atque per singula momenta suspectus, qua hora immundo spiritui traderetur, et coram omni populo vexaretur. Cumque vehementer timeret, ei in illa missarum celebritate, quasi adverse nil contingit, qui lætus exiit, et die altero Ecclesiam jam securus intravit. Factumque est, ut per sex continuos dies lætus, ac securus procederet, æstimans quod ejus scelus Dominus, aut non vidisset, aut visum misericorditer dimisisset. Die autem septima subita morte defunctus est. Cumque sepulturæ traditus fuisset, per longum tem- D pus cunctis vidētibz de sepulchro ipsius flamma exiit, et tam diu ossa ejus concremavit, quousque omne sepulchrum consumpsit: et terra quæ in tumulto collecta fuit, defossa videretur. Quod videlicet omnipotens Deus faciens, ostendit quid ejus anima pertulit in occulto, cujus etiam corpus ante humanos oculos flamma consumpsit. Qua in re quoque nobis hæc audientibus exemplum formidinis dare dignatus est, quatenus ex hac consideratione colligamus, quid anima vivens ac sentiens, pro reatu suo patitur, si tanto ignis supplicio etiam insensibilia ossa concremantur.

CAP. XLVIII. — *De quodam fratre, qui impugnabatur a spiritu fornicationis.*

(*Ex dictis Paphnutii eremitæ.*) Quidam pater mo-

lestiam sustinebat a spiritu fornicationis. Abiit autem ad quendam probatissimum seniore, et precabatur eum, dicens: Pone tibi sollicitudinem, beatissime pater, et ora pro me: quia graviter me impugnat passio fornicationis. Hæc cum audisset senior, orabat intente diebus ac noctibus, pro eo deprecans Domini misericordiam. Iterum autem veniebat idem frater, et rogabat seniore, ut magis intentius pro eo oraret. Similiter autem cum omni sollicitudine beatus senior orabat intentius pro eo. Frequenter autem venientem ad se monachum videns senior, et deprecantem se ut oraret, valde contristatus admirabatur quia non exaudiret Dominus, orationes suas. Eadem autem nocte, revelavit ei Dominus, quæ circa illum monachum erant, negligentia, et ignavia resolutionem, et delectationes fore corporeas cordis ejus. Ita autem ostensum est sancto seniori. Vidit sedentem illum monachum, et spiritum fornicationis in diversis mulierum formis ante illum ludentem, et ipsum condelectari. Videbat et angelum Domini astantem, et indignantem graviter contra eundem fratrem: quia non surgebat, neque prosternebat se in orationibus ad Dominum, sed magis delectabatur in cogitationibus suis. Hæc ergo ostensa sunt per revelationem sancto seniori. Cognovit autem, quia culpa et negligentia illius monachi erat, ut non exaudirentur orationes ejus. Et tunc dixit ei senior: Quia tua culpa erat, frater, quia condelectaris cogitationibus malis, impossibile est enim discedere a te spiritum fornicationis im- C mundum, aliis orantibus, et Deum pro te deprecantibus, nisi et tu te ipse laborem assumes in jejuniis, et orationibus, et vigiliis multis, cum gemitu deprecans, ut misericordiam suam et adjutorium det gratiæ suæ, præbeatque tibi Dominus Christus, ut possis resistere malis cogitationibus. Nam et medici, qui corporibus hominum medicamenta conficiunt, et adhibent, quamvis omnia cum summa diligentia faciant, verumtamen si ille qui infirmatur, non se abstineat a noxiis cibis, vel de aliis quæ solent lædere infirmitates, nihil proficit cura, et diligentia, et sollicitudo medicorum. Similiter etiam, et in animæ languoribus eveniet: licet cum omni intentione, et ex toto corde sancti patres, qui sunt medici spiritalis, exorent misericordiam Christi Domini Salvatoris nostri pro eis, qui orationibus eorum se postulant adjuvari, nisi et ipsi cum omni intentione mentis tam in orationibus, quam in omni opere spiritali, quæ Deo placita sunt, faciant, non eis proficient orationes eorum.

CAP. XLIX. — *De sponsa fratris, si frater eam violaverit.*

(*Ex concilio Tribur., cui interfuit rex Arnolphus, capite 10.*) Quidam desponsavit uxorem, et dotavit, cum ea coire non potuit. Quam frater ejus clanculo corrupit, et gravidam reddidit. Decretum est, ut quamvis nupta esse non potuerit legitimo viro, desponsatam tamen fratri, frater habere non possit. Sed mœchus et mœcha, fornicationis quidam vin-

dictam sustineant, licita vero eis conjugia non negentur.

CAP. L. — *Si quis de uno in alium transmigrat episcopatum, et consanguineam suam polluerit, vel aliquod crimen capitale commiserit.*

(*Ex eodem, capite 42.*) Si quis de uno in alium omnino transmigrat episcopatum, et si, quod absit, contingat eum filiam sororis suæ, amitæ, aut materteræ avunculi, vel patruï polluere, aut aliquod crimen capitale committere, episcopus in cujus tunc diœcesi commoratur, et tali scelere criminatur, habeat jus et potestatem secundum canonicam auctoritatem, et nostram synodalem institutionem flagitiosum coercere, et ad pœnitendum emollire. Per quem enim melius rei veritas ventilatur, quam per illum sub quo habitat, et habitare desiderat.

CAP. LI. — *De mulieribus, quæ absente marito conceperint, et fœtum sustulerint.*

(*Ex concilio Eliberta., capite 3.*) Si qua mulier per adulterium absente marito conceperit, idque post facinus occiderit, placuit vix in fine dandam esse communionem, eo quod geminaverit scelus.

CAP. LII. — *De illis mulieribus, quæ male conceptos necare studuerint.*

(*Ex concilio Hilerden., capite 5.*) Hi vero qui male conceptos ex adulterio, factos, vel editos necare studuerint, vel in ventre matrum potionibus aliquibus colliserint, in utroque sexu adulteris post septem annorum curricula communio tribuatur, ita tamen, ut omni tempore vitæ suæ fletibus, et humiliati insistant.

CAP. LIII. — *De mulieribus, quæ partus suos occulte interficiunt.*

(*Ex concilio Arelaten., capite 6.*) Mulieres quædam, ut audivimus, quæ ex fornicatione concipientes, metuentes ne scelus quod occulte perpetraverunt, manifestum fieret, infantes quos pepererunt, occiderunt, et terræ congerie cooperuerunt, aut in aquas projecerunt. Quod quantum nefas sit, canones Ancirani, Illiberitani, atque Hilardensis concilii, testes sunt. His itaque vix in fine dandam esse communionem decernunt, sed humanius tractantes, post decennem pœnitentiam tales placuit ad communionem recipi.

CAP. LIV. — *De eadem re.*

De mulieribus quæ fornicantur, et partus suos necant, vel quæ agunt, secum, ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removet. Humanius autem nunc definimus, ut eis X annorum tempus, secundum præfixos gradus pœnitentia largiatur.

CAP. LV. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Aurelia., capite 10.*) Si qui infantem oppresserint, tres annos pœniteant : unum ex his in pane, et aqua. Si clericus fecerit, quatuor annos, unum ex his in pane et aqua.

CAP. LVI. — *De Sodomitico peccato.*

(*Ex Pœnitentiâ Romano.*) Episcopus fornicationem faciens naturalem XII annos pœniteat, presbyter X, diaconus IX, subdiaconus octo, clericus se-

ptem laicus sex annis pœniteat. Frater carnalis cum fratre carnali fornicationem faciens XV annis ab omni carne se abstineat. Si semen in os miserit, septem annos pœniteat, alii dicunt usque in finem vitæ pœnitere, debere. Viri inter femora fornicantes, unum annum pœniteant, si iterantes II. Si inter crura fornicantes, si pueri sunt, annum unum pœniteant. Si viri, duos annos. Si autem in consuetudine est, modus pœnitentiæ addatur iudicio sacerdotis. Vir semetipsum coinquinans, primo X dies pœniteat, et iterans XX dies. Si cum gradu est, addatur pœnitentia. Puer XV annorum XL dies pœniteat. Qui concupiscit mente fornicari, sed non potuit, X dies pœniteat. Qui per turpiloquium vel aspectu coinquinatus est, tamen non voluit peccare corporaliter, XX dies pœniteat. Si autem impugnatione cogitationis violenter coinquinatus est. XX dies pœniteat. Qui diu illudetur a cogitatione, molliter ei repugnans, sex dies, vel quantum exegerit diurnitas cogitationis pœniteat. Pueri qui fornicantur intra semetipsos, iudicatum est, ut vapulent. Pueri soli de hoc inter se sermocinantes, et transgredientes statuta seniorum, tres superpositiones accipiant. Osculum non simpliciter facientes, quinque superpositiones accipiant. Illecebrosum osculum facientes, sine coinquinamento, quinque dies pœniteant. Cum coinquinamento, sine amplexu, X superpositiones accipiant. Post annos XX idem committentes, XL dies separati a mensa, extorresque ab Ecclesia, cum pane et aqua vivant. Minime vero fornicationem imitantes, et irritantes, se invicem, sed coinquinati non sunt, propter ætatis maturitatem, flagellantur. Si vero frequenter, addatur pœna. Pueri ante XX annos se invicem manibus coinquinantes, et confessi : antequam communicent XX dies pœniteant. Si iteraverint post pœnitentiam, C dies. Si vero frequentius, separentur, et annum pœniteant. Puer oppressus a majore infra X annos, hebdomadam jejundet : si consentit XX dies : mollis autem annum pœniteat. Qui in somnis voluntarie pollutus est, surgat, et cantet genibus flexis VII Psal. Volens in somno peccare, XX Psal. cantet. Si pollutus est sine voluntate XV Psal. cantet, et in fine uniuscujusque Psalmi dicat ter : Deus, in adiutorium meum intende, et reliqua. Qui semen in Ecclesia dormiens fuderit, tres dies jejundet, Episcopus fornicationem faciens contra naturam, degradetur, et duodecim annos pœniteat. Presbyter aut diaconus, fornicationem contra naturam faciens, prælato ante monachi voto, degradetur, et V annos pœniteant, et veniam omni hora rogent, et superpositionem patiantur, in unaquaque hebdomada, exceptis quinquagesimis diebus. Post superpositionem, pane si emensura utantur, et ferculum aliquatenus butyro impinguato, et die Dominico sic vivant. Cæteris vero diebus paximati panis mensura, et parvo impinguata butyro olera, et ovis paucis, et formatico reficiantur, et aquæ tantum quantum sufficiat si operarius est. Lectus enim non multum fœnum habeat, et per

agesimas anni addat aliquid, prout virtus A
serit, semper ex intimo corde ut defleat
am. Obedientiam quæ omnia præeminet,
re accipiat. Post annum et dimidium Eu-
sumat, et ad pacem veniat: Psalmos
bus cantet, ne penitus anima tanto tem-
tis medicinæ jejuna intreat. Si inferiori
us quis monachus fuerat, tres quidem an-
eat, sed mensura non gravetur panis. Si
est, sextario de lacte Romano, et alio de
st aqua quantum sufficit pro sitis ardore
i vero sine voto monachi presbyter aut
ic peccaverit, sicut monachus sine gradu
et postea recipiat gradus suos. Si autem
aut diaconus post tale peccatum voluerit
fieri, indiscreto proposito exilii annum
um pœniteat, habeat tamen abbas cum
piscopi sui hujus rei moderandi faculta-
obedientia pœnitentis placita sit Deo et
quibus commissum est.

.VII. — *De illis qui conceptum excutiunt.*

(*Concilio Worma., capite 30.*) Si aliquis causa
libidinis, vel odii meditatione, ut non ex
is nascatur, homini, aut mulieri aliquid
ad potandum dederit, ut non possit gene-
concipere, ut homicida teneatur.

I. — *De illis qui infantes suos oppresserint.*
(*Concilio Mogunti., capite 6.*) Si quis infantem

suum oppresserit, aut vestimentorum pondere suffo-
caverit, et hoc post baptismum factum fuerit, XL dies
pœniteat in pane et aqua, et a conjuge se interim
abstineat. Postea tres annos pœniteat per legitimas
ferias, et tres in anno quadragesimas observet. Quod
si ante baptismum infans oppressus fuerit, proximos
quadraginta dies ut supra pœniteat. Postea vero
quinquennium expleat.

CAP. LIX. — *De patre et matre qui filios suos apud
se mortuos invenerint.*

(*Ex concilio parisiensi, capite 5.*) De infantibus
autem qui mortui inveniuntur cum patre et matre,
et non apparet utrum a patre aut matre occisus sit
ipse infans vel suffocatus, an propria morte defun-
ctus: non debent inde securi esse, nec sine pœni-
tentia ipsi parentes, sed tamen in eis consideratio
debet esse pietatis, ubi non voluntas, sed eventus
mortis causa fuit. Si autem eos non latet ipsos ejus
esse interfectores, scire debent graviter se deli-
quisse, quod in Ancirano concilio comprobatur.
Quidam autem trium annorum pœnitentiam horum
judicant esse debere: quorum unum ex his exigat
in pane et aqua atque se ab omni luxuria tempore
pœnitentiæ suæ custodiat.

CAP. LX. — *De illis feminis quæ abortum fecerint.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Si qua mulier abortum
fecerit voluntarie, tribus annis pœniteat.

FINIS LIBRI DECIMI SEPTIMI.

BURCHARDI

ECCLESIAE WORMACIENSIS EPISCOPI

DECRETORUM LIBER DECIMUS OCTAVUS

DE VISITATIONE INFIRMORUM.

ARGUMENTUM LIBRI.

hic infirmos a presbyteris visitandos esse,
hanc visitationem requirantur, edocet.

acerdos audierit aliquem infirmari in sua
ad eum pergat, et ingressus cubiculum
nedictam super eum, et per omne cubicu-
gat, cum antiphona: *Asperges me, Domine;*
Exurgat, Deus, et dissipentur inimici, etc.
cat orationem: *Deus qui sacerdotibus tuis*
atiam. Deinde cantet septem Psalmos cum
ro infirmis. Deinde Litaniam cantet. Post
nes jubeat extra cubiculum secedere. Et
quans lecto quo infirmus decumbit, eum
iterque alloquatur, ut omnem spem suam
nat, ut flagellum Dei patienter toleret, et ut
rgationem et castigationem suam provenire
peccata sua confiteatur, ut emendationem
si Dominus vitam concesserit, pœnitentiam

C pro culpis commissis spondeat, ut substantiam suam
dum adhuc sensus et ratio viget, disponat, ut pec-
cata sua eleemosynis redimat, ut his qui in se pec-
caverunt indulgeat, ut rectam fidem, et credulita-
tem teneat, et fidem ex integro non sapuerit, presby-
ter eum docere debet: et ut de Dei misericordia
nunquam desperet, doceat. Cum his et hujuscemodi
allocationibus fuerit mens infirmi revelata, data
benedictione, interroget eum de singulis per or-
dinem.

*Quando presbyter domum intrat in qua infirmus
jacet, primum dicat:*

Pax huic domui.

Et omnibus habitantibus in ea.

*Postea benedicetur sal et aqua, et aspergatur in domo
cum antiphona.*

Benedic, Domine, domum istam, et omnes habitan-
tes in ea, quia tu, Domine, dixisti: Pax huic domui,

benedic, Domine, timentes te pusillos cum majoribus, benedicti vos Domino qui fecit cælum et terram.

Post hæc canendi sunt septem psalmi pœnitentiæ, Deinde Litania. Qua expleta cantetur: Pater noster. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo, Amen.

Salvum fac servum tuum,
Deus meus, sperantem in te.

Mitte, ei, Domine, auxilium de sancto,
Et de Sion tuere eum.

Nihil proficiat inimicus in eo,
Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.
Esto illi, Domine, turris fortitudinis,
A facie inimici.

Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum in terra, et non tradat in animam inimicorum ejus. Dominus opem ferat illi super lectum infirmitate ejus. Universum stratum ejus versasti in doloris ejus. Domine, exaudi orationem meam. Psalmus: Miserere mei, Deus.

Sequitur oratio. Oremus.

Omnipotens et misericors Deus, quæsumus immensam pietatem tuam, ut ad introitum in tuo nomine humilitatis nostræ, hunc famulum tuum N. in hoc habitaculo jacentem fessum, salutifere visitare digneris, sicut visitare dignatus es, Domine, Tobiam et Saram, socrum Petri, puerumque centurionis, ita ei iste pristina sanitate animæ corporisque recepta, gratiarum tibi in Ecclesia tua referat actionem. Per Dominum.

Tunc detur ei locus secretior confitendi, et quod maximum est, interroget eum de fide catholica. Et sic dicat:

Credis in Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum? Respon. Credo. Credis quod iste tres personæ unus Deus sit? Respon. Credo. Credis quod in ipsa ista carne qua nunc es, resurgere habes in die judicii, et recipere sive bonum sive malum quod gessisti? Respon. Credo. Vis dimittere illis peccata sua qui in te peccaverunt? Respon. Volo. Vis peccata quæ fecisti emendare si reviviscis? Respon. Volo.

Postea ungetur. Post confessionem, et fidem redditam et unctionem, dicatur Antiphona.

In veritate tua exaudi me, Domine. Psalmus.

Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe.

Deinde Kyrie eleison, et Pater noster cum his precibus.

Exurge, Domine Deus, exaltetur manus tua, ne obliviscaris pauperum.

Tibi enim derelictus est pauper,
Orphano tu eris adjutor.

Desiderium pauperum exaudivit Dominus.

Præparationem cordis eorum audivit auris tua.

Mirifica misericordias tuas,
Qui salvos facis sperantes in te.

Tu autem in sancto habitas,
Laus Israel.

Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt,

A In te speraverunt, et non sunt confusi.

Ne tradas, Domine, bestiis animam confitentem tibi, Animam pauperis tui ne obliviscaris in finem.

Postea sequantur istæ orationes. Oremus.

Deus qui famulo tuo Ezechiæ terquinos annos ad vitam donasti, ita et famulum tuum N. a lecto ægritudinis tua potentia erigat ad salutem. Per Christum.

Alia. Respice, Domine, famulum tuum. N. in infirmitate sui corporis laborantem, et animam refove quam creasti, ut castigationibus emendatus, continuo se sentiat tua medicina esse salvatum. Per Christum,

Alia. Deus qui facturæ tuæ pio semper dominaris affectu, inclina aurem tuam supplicationibus nostris, et famulum tuum N. ex adversa valetudine corporis laborantem placatus respice, et visita in salutari tuo, ac cœlestis gratiæ ei præsta medicinam. Per Christum.

Alia. Deus, qui humano generi salutis remedia, et vitæ æternæ munera contulisti, conserva famulo tuo N. tuarum dona virtutum, et concede ut medelam tuam non solum in corpore, sed etiam in anima sentiat. Per.

Alia. Virtutum cœlestium Deus, qui ab humanis corporibus omnem languorem, et omnem infirmitatem præcepti tui potestate depellis, adesto propitius huic [famulo tuo N. ut fugatis infirmitatibus, et viribus receptis, nomen sanctum tuum instaurata protinus sanitate benedicat. Per Dominum.

Alia. Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui fragilitatem conditionis nostræ infusa virtutis tuæ dignatione confirmas, ut salutaribus remediis pietatis tuæ corpora nostra et membra vegetentur, super hunc famulum tuum N. propitiatus intende, ut omni necessitate corporeæ infirmitatis exclusa, gratia in eo pristinae sanitatis perfecta reparetur. Per Dominum.

Alia. Oremus, fratres, Dominum nostrum pro fratre nostro quem dure ad præsens malum languoris affligit, ut eum Domini pietas cœlestibus dignetur curare medicinis: ut qui dedit vitam, det et salutem. Per.

Alia. Domine sancte, Pater omnipotens æterne Deus qui es via, et veritas, et vita, exaudi et conserva famulum tuum N. quem vivificasti et redemisti pretio magno sancti sanguinis Filii tui. Per eundem.

Si infirmus in desperatione fuerit, reconcilia eum ea ratione his sequentibus orationibus, ut quando convalescit, secundum canonum et sanctorum Patrum statuta, et qualitatem delicti pœniteat.

Reconciliatio infirmi. Præsta, quæsumus, Domine, huic famulo tuo N. dignum pœnitentiæ fructum, ut Ecclesiæ tuæ sanctæ, a cujus integritate deviarat peccando, admissorum veniam consequendo, reddatur innoxius. Per.

Alia. Omnipotens sempiternæ Deus, confitenti huic famulo tuo N. pro tua pietate peccata dimitte ut non plus ei noceat conscientiæ reatus ad pœnam

indulgentiæ tuæ pietas prosit ad veniam. A tium tibi parce peccatis, ut quem conscientiæ reatus accusat, indulgentia tuæ miserationis absolvat. Exaudi, Domine, preces nostras, et confitemur. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

INDEX CAPITULORUM LIBRI DECIMI OCTAVI.

Quod ultima conversio mente potius aestimanda sit quam tempore.

omnis fidelis in ultimis positus oleo sano inungi debeat.

s qui propter timorem mortis, in ipsa infirmitate confitentur peccata sua.

s qui in necessitatis tempore et pœnitentiam reconciliationem desiderant.

idem re.

s qui ad exitum veniunt, ut ultimo et necessitatis tempore minime priventur.

pœnitentia possit abolere peccata, etiam si in ultimo vitæ spiritu pœniteat.

omnes in ultimis positus, ut viatico munere, uterentur, eis debeat subveniri.

s infirmis qui dum pœnitentiam petierint, ut quædam sacerdos veniat, officium oris amittant.

idem re.

idem re.

illis qui in ultima ægitudine pœnituerint, et reconciliati fuerint.

illis qui in periculo sunt constituti, ut episcopi, etc.

infirmis in periculo mortis constitutis.

quodam qui Christum negaverat, quomodo in periculo, etc.

presbyteri de occultis peccatis jussu episcopi reconciliantur.

pœnitente, si in ipsa pœnitentia de corpore et de re reconciliari desiderat.

quinta feria ante Pascha pœnitentibus sit mandatum: ante autem, si ad desperationem vitæ devenerint.

illis qui in Ecclesia remitti peccata non credunt.

illis infirmis omni hora cibum sumere liceat.

illis sacerdotibus qui morientibus pœnitentiam denegaverint.

illis nulli ultima pœnitentia sit deneganda.

pœnitentibus qui in infirmitate Eucharistiam accipiunt.

pœnitentibus subito mortuis.

Indicis capitulorum finis.

MUM. — *Quod ultima conversio mente potius aestimanda sit quam tempore.*

decr. Cælest. papæ, capite 20.) Vera ergo ad ultimam conversio in ultimis positum, mente potius aestimanda quam tempore, Propheta hoc taliter dicit: « Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. »

« Cum ergo Dominus sit cordis inspector, quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti,

cum illi se obliget iudici, cui occulta omnia noverit revelari.

CAP. II. — *Quod omnis fidelis in ultimis positus sanctificato oleo inungi debeat.*

(Ex decr. Calisti papæ.) Beatus enim Jacobus apostolus in Epistola sua scripsit: « Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, unguentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum. » Hoc et apostoli in

Evangelio fecisse leguntur, et nunc Ecclesiæ consuetudo tenet ut infirmi oleo consecrato ungantur a presbyteris, et oratione comitante sanentur. Non solum presbyteris uti licet hoc sacro oleo in suis infirmitatibus: sed, ut Innocentius papa describit, etiam omnibus Christianis uti licet eodem oleo, in sua aut suorum necessitate unguendo. Quod tamen oleum non nisi ab episcopis licet confici. Nam quod ait, oleo in nomine Domini, significat oleo in nomine Domini consecrato: vel certe quia etiam, cum ungant infirmum, nomen Domini super eum invocare debent. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Multi propter peccata in animam facta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Unde Apostolus

C Corinthiis, quia corpus Domini indigne percipere erant soliti, ait: « Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi. » Si ergo infirmi in peccatis sint, et hæc presbyteris Ecclesiæ confessi fuerint, ac perfecto corde ea dereliquerint atque emendare sategerint, dimittentur eis. Neque enim sine confessione emendationis queunt dimitti. Unde recte subjungitur: « Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem ut salvemini, »

CAP. III. — *De illis qui propter timorem mortis in ipsa infirmitate confitentur peccata sua.*

(Ex concilio Nannenten., capite 2.) Infirmus qui necessitate mortis urgente confitetur peccata sua, sub ea conditione a sacerdote reconcilietur ut, si ei Dominus vitam donaverit, sanitatemque reddiderit, secundum qualitatem delicti, et secundum canonum statuta et pœnitentialium probatorum pœniteat.

CAP. IV. — *De illis qui in necessitatis tempore et pœnitentiam, et reconciliationem desiderant.*

(Ex decr. Leonis papæ, capite 9.) His autem qui in tempore necessitatis et in periculis, urgente instantia, præsidium pœnitentiæ et mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Domini nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire: apud quem nullas patitur venire moras conversio, dicente Domino per prophetam: « Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. » Et alibi: « Dic iniquitates tuas prior, ut justificeris. » Item: « Quia apud Dominum misericordia est, et copiosa apud

idem re.

idem re.

illis qui in ultima ægitudine pœnituerint, et reconciliati fuerint.

illis qui in periculo sunt constituti, ut episcopi, etc.

infirmis in periculo mortis constitutis.

quodam qui Christum negaverat, quomodo in periculo, etc.

presbyteri de occultis peccatis jussu episcopi reconciliantur.

pœnitente, si in ipsa pœnitentia de corpore et de re reconciliari desiderat.

quinta feria ante Pascha pœnitentibus sit mandatum: ante autem, si ad desperationem vitæ devenerint.

illis qui in Ecclesia remitti peccata non credunt.

illis infirmis omni hora cibum sumere liceat.

illis sacerdotibus qui morientibus pœnitentiam denegaverint.

illis nulli ultima pœnitentia sit deneganda.

pœnitentibus qui in infirmitate Eucharistiam accipiunt.

pœnitentibus subito mortuis.

Indicis capitulorum finis.

MUM. — *Quod ultima conversio mente potius aestimanda sit quam tempore.*

decr. Cælest. papæ, capite 20.) Vera ergo ad ultimam conversio in ultimis positum, mente potius aestimanda quam tempore, Propheta hoc taliter dicit: « Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. »

« Cum ergo Dominus sit cordis inspector, quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti,

eum redemptio. In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec se accusantium gemitus lacrymasque negligere, cum ipsam pœnitendi afflictionem ex Dei credamus inspiratione concessam. dicente Apostolo : « Ne forte det illis Deus pœnitentiam ut resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem. »

CAP. V. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Innocentii papæ, capite 22.*) Et hoc quæsitum est, quod de his observare oporteat, qui, post baptismum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam simul et reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior durior, posterior interveniente misericordia inclinatio est. Nam consuetudo prior tenuit ut concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, merito negata communio est, concessa pœnitentia; ne totum penitus negaretur: et durio remissio fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam terrore depulso, communionem dari abeuntibus placuit, et propter misericordiam, quasi viaticum profectoris, et ne Novatiani hæretici, negantis veniam, asperitatem et duritiam subsequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujusmodi vel in supremis suis, permittente Salvatore nostro, a perpetuo exitio vindicentur.

CAP. VI. — *De illis qui ad exitum veniunt, ut ultimo et necessario viatico minime priventur.*

(*Ex concilio Nicæno, capite 13.*) De his qui ad exitum veniunt etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur, ita ut si quis egreditur e corpore, ultimo et necessario viatico minime privetur. Quod si desperatus et consecutus communionem, oblationisque particeps factus, iterum convaluerit: sit inter eos qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu posito, et poscenti sibi communionis gratiam tribui, episcopus probabiliter ex oblatione dare debet.

CAP. VII. — *Quod pœnitentia possit abolere peccata, etiamsi in ultimo vitæ spiritu pœniteat.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 2.*) Pœnitentiam posse abolere peccata indubitanter credimus, etiamsi in ultimo vitæ spiritu admissor pœniteat, et vel publica lamentatione peccata prodantur: quia propositum Dei, quod decrevit salvare quod perierat, stat immobile. Et ideo, quia voluntas ejus non mutatur, sive emendatione vitæ, si tempus conceditur, sive supplici confessione, si continuo vita exceditur, venia peccatorum fideliter præsumatur ab illo qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur a perditione pœnitendo, et salvetur miseratione Domini, ut vivat. Si quis aliter de justissima pietate Dei sentit, non Christianus, sed Novatianus est.

CAP. VIII. — *De lapsis in ultimis positus, ut viatico munere, si rogaverint, eis debeat subveniri.*

(*Ex epist. Siricii papæ.*) Quicumque carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere, cum ad Deum cœperint proficisci, si rogaverint, per communionis gratiam volumus subveniri.

CAP. IX. — *De illis infirmis qui, dum pœnitentiam petierint, et antequam sacerdos veniat, officium oris amittunt.*

(*Ex epist. Leonis papæ.*) Ita ergo talium necessitati auxiliandum est, ut nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam, etiam amisso vocis officio, per indicia integri sensus quærere comprobentur. Quod si ita aliqua agritudine fuerint aggravati, ut, quod paulo ante poscebant, sub præsentia significare non valeant, testimonia fidelium circumstantium illis prodesse debent: simul tamen et pœnitentiæ, et reconciliationis beneficium consequantur.

CAP. X. — *De eadem re.*

(*Ex concilio Carthag., capite 81.*) Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos invitatus venit, oppressus in infirmitate obmutuerit, dent testimonium qui eum audierunt, et accipiat pœnitentiam, et, si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, et infundatur ori ejus Eucharistia. Si supervixerit, admoneatur a supradictis testibus petitioni suæ satisfactum, et se subditum statutis pœnitentiæ legibus, quandiu sacerdos qui pœnitentiam dedit, probaverit.

CAP. XI. — *De eadem re.*

(*Ex decr. Eusebii papæ, capite 10.*) Si quis pœnitentiam petens, dum sacerdos venerit, fuerit officio linguæ privatus, constitutum est ut, si idonea testimonia habuerit quod ipse pœnitentiam petiisset, et ipse per motus aliquos suæ voluntatis aliquod signum facere potest, sacerdos impleat omnia, sicut supra circa ægrotantem pœnitentem scriptum est, id est, orationes dicat, et ungat eum sancto oleo, et Eucharistiam ei donet, et, postquam obierit, ut cæteris fidelibus ei subministret.

CAP. XII. — *De illis qui in ultima ægrotudine pœnituerint, et mox reconciliati fuerint.*

(*Ex dictis August.*) Sane quisquis positus in ultima necessitate ægrotudinis suæ acceperit pœnitentiam, et mox reconciliatus fuerit, et transierit de corpore, fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed nec præsumo dicere quia bene hinc exierit. Si securus hinc exierit, ego nescio: pœnitentiam dare possumus, securitatem autem dare non possumus. Nunquid dico damnabitur? Sed nec dico quia liberabitur. Vis te a dubio liberari? Vis quod incertum est evadere? Age pœnitentiam dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, et invenerit te novissimus dies, curris ut reconcilieris. Si sic agis, securus es. Ideo dico tibi quia securus es, quia egisti pœnitentiam eo tempore quo peccare potuisti. Si autem vis agere pœnitentiam quando

jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non A tu peccata.

CAP. XIII. — *De illis qui in periculo sunt constituti, ut, episcopo consulto, presbyter eos reconciliet.*

(*Ex concilio Carthag., capite 4.*) Aurelius episcopus dixit: « Si quisquam in periculo fuerit constitutus, et reconciliari divinis altaribus petierit, si episcopus absens fuerit, debet utique presbyter consulere episcopum, et sic periclitantem ejus præcepto reconciliare. » Quam rem debemus salubri consilio roborare.

CAP. XIV. — *De infirmis in periculo mortis constitutis.*

(*Ex Pœnitentiâ Theodori.*) Ab infirmis in periculo mortis positis, per presbyteros pura inquirenda est confessio peccatorum, non tamen illis imponenda B quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda, et cum amicorum orationibus et eleemosynarum studiis pondus pœnitentiæ sublevandum: et si forte migraverint, ne obligati ex communione alieni, vel ex consortio veniæ fiant. A quo periculo si divinitus ereptus convaluerit, pœnitentiæ modum a suo confessore impositum diligenter observet. Et ideo, secundum canonicam auctoritatem, ne illis janua pietatis clausa videatur, orationibus et consolationibus ecclesiasticis sacra cum unctione olei animati, secundum statuta sanctorum Patrum, communione viatici reficiantur.

CAP. XV. — *De quodam qui Christum negaverat, quomodo in extremis viatico liberatus est.*

(*Dionysius in ecclesiast. Historia dicit.*) In Historia ecclesiastica Dionysius, rescribens ad Fabianum, inducit quamdam historiam, dicens quemdam fuisse apud Alexandriam, unum ex his qui lapsi sunt; eundem sæpe deprecatum esse ut susciperetur, nec tamen impetrasse. Oppressum deinde hunc ægritudine, ita ut tres dies sine voce prorsus jaceret: paululum vero quarta die respirantem, vocasse ad se filiolum suam, et dixisse fertur: « Quousque me detinetis? Quæso vos cito aliquis presbyterorum veniat, ut possim dimitti. » Et cum hoc dixisset, rursum sine voce permansit. Abiit cito cursu ad presbyterum puer, noctis tempore. Infirmabatur presbyter, venire non potuit: tamen, quia præceptum fuerat ut lapsis in exitu nemo reconciliationis solatia denegaret. et maxime his quos prius id rogasse constat, parum Eucharistiæ puero dedit. Regrediente adhuc puero, antequam ingrederetur domum, rursum Serapion: « Redisti, inquit, fili? Licet presbyter venire non potuit, tamen imple quod tibi imperatum est, ut possim recedere. » Cumque acciperet Eucharistiam, velut catenis quibusdam vinculisque disruptis, lætiores jam spiritum reddidit. Ex quo constat hujus boni auxilio nullum debere fraudari.

CAP. XVI. — *Ut presbyteri de occultis peccatis jussu episcopi pœnitentes reconcilient.*

(*Ex decr. Evarist. papæ, capite 4.*) Ut presbyteri de occultis peccatis jussione episcopi pœnitentes

reconcilient, et, sicut supra præmisimus, infirmantes absolvant et communicent.

CAP. XVII. — *De pœnitente, si in ipsa pœnitentiâ de corpore exierit, et reconciliari desiderat.*

(*Ex concilio Arausico, capite 3.*) Qui recedunt de corpore pœnitentes, placuit sine reconciliatoria manus impositione eis communicare, quod in moriente sufficit consolatione, secundum definitiones Patrum, qui hujusmodi communionem congruentem viaticum nominarunt: ut, si supervixerint, stent in ordine pœnitentium, ut, ostensis necessariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione percipiant.

CAP. XVIII. — *Ut quinta feria ante Pascha pœnitentibus sit remittendum, ante autem, si ad desperationem infirmitatis devenerint.*

(*Ex epist. Innocentii papæ, capite 7.*) De pœnitentibus autem qui, sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla intervenit ægritudo, V feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Cæterum, de pondere æstimando delictorum sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, et ad fletus atque lacrymas corrigentis, actum jubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Sane si quis in ægritudinem inciderit, atque usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum, ne de hoc sæculo absque communione discedat.

CAP. XIX. — *De illis qui in Ecclesia remitti peccata non crediderint.*

(*Ex dictis August.*) Qui vero, in Ecclesia remitti peccata non credens, contemnit divini muneris largitatem, et in hac obstinatione mentis diem claudit extremum, reus est illo irremissibili peccato in Spiritum sanctum, in quo Christus peccata dimittit.

CAP. XX. — *Quod infirmis omni hora cibum sumere liceat.*

(*Ex concilio Mogunt., capite 23.*) Infirmis licet omni hora cibum potumque sumere, quotiescunque desiderant.

CAP. XXI. — *De illis sacerdotibus qui morientibus pœnitentiam denegaverint.*

(*Ex decr. Julii papæ.*) Si quis presbyter pœnitentiam abnegaverit morientibus, reus erit animarum, quia Dominus dicit: « Quacunque die conversus fuerit peccator, vita vivet, et non morietur. » Vera enim conversio in ultimo tempore potest esse: quia Dominus non solum temporis, sed cordis inspector est: sicut latro unius momenti meruit esse in paradiso in hora ultima, confessione.

CAP. XXII. — *Quod nulli ultima pœnitentiâ sit deneganda.*

(*Ex decr. Cælest. papæ, capite 15.*) Agnovimus enim pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum desideriis annui, qui obitus sui tempore, animæ suæ cupiunt remedio subveniri. Horremus, fateor, tantæ impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietatis

desperet, quasi non possit ad se quovis tempore A illum unius horæ pœnitentia non juvisset. Cum concurrenti succurrere, et periclitantem sub onere peccatorum hominem pondere, quo se ille expedire desiderat, liberare. Quid, hoc rogo, aliud est quam morienti mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? Cum Deus, ad subveniendum paratissimus, invitans ad pœnitentiam, sic proclamat peccatori: « In quacunque die conversus fuerit, peccata ejus non reputabuntur ei. » Et iterum: « Nolo mortem peccatoris, sed tantum ut convertatur, et vivat. » Salutem ergo homini adimit quisquis mortis tempore pœnitentiam denegarit, et desperarit de clementia Dei; qui eum ad subveniendum morienti, sufficere, vel momento, posse non credit. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si B

illum unius horæ pœnitentia non juvisset. Cum esset in pœna, pœnituit, et per unius sermonis professionem, habitaculum paradisi Deo promittente promeruit.

CAP. XXIII. — *De pœnitentibus qui in infirmitate Eucharistiam acceperint.*

(*Ex concilio Carthag., capite 78.*) Pœnitentes qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.

CAP. XXIV. — *De pœnitentibus subito mortuis.*

(*Ex eodem.*) Eorum qui pœnitentia accepta in bono vitæ cursu sine communione moriuntur, oblationem recipiendam, et eorum funera, ac deinceps memoriam ecclesiastico effectum prosequendam.

FINIS LIBRI DECIMI OCTAVI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI DECIMI NONI.

- CAP. I. Quo tempore presbyteri plebium, canonica auctoritate, discordantes ad pacem, et delinquentes ad pœnitentiam compellere debeant.
2. Quomodo sacerdotes plebem sibi commissam tempore pœnitentis admonere et instruere debeant.
3. Oratio sacerdotis dicenda ad pœnitentiam venientibus.
4. De confessione, et pœnitentia, et reconciliatione, et interrogatione illorum qui peccata sua confiteri desiderant, et ordo ad pœnitentiam eis dandam. C
5. Interrogationes quibus confessor confitentem debet interrogare.
6. De admonitione octo principalium vitiorum, et eorum speciebus.
7. Item de virtutibus quibus eadem vitia superari possint, et de conclusione pœnitentiæ.
8. Salubre antidotum animabus.
9. De pœnitentia illius anni qui in pane et aqua jejunandus est, quali ordine observari debeat.
10. De secundo anno qui post illum jejunandus est, et quibus pœnitentibus dandus sit.
11. De illis qui jejunare non possunt, et adimplere quod in Pœnitentiali scriptum est.
12. De redemptione illius anni quem in pane et aqua jejunare debent. D
13. Alio modo.
14. Item alio modo.
15. Item alio modo.
16. Item alio modo.
17. Item alio modo.
18. De redemptione unius hebdomadæ quam in pane et aqua jejunare debent.
19. De redemptione unius mensis quem in pane et aqua jejunare debent.
20. De illis qui jejunare non possunt, et psalmos nesciunt; quomodo pœnitentiam unius anni, quem in pane et aqua jejunare debent, redimere possint.
21. Item redemptio illius anni quem in pane et aqua pœnitere debent.
22. De illis qui jejunare non possunt, et habent unde redimere possint.
23. De illis qui non possunt adimplere quod in Pœnitentiali scriptum est.
24. De illis qui jejunare non possunt, et non habent unde redimere possint.
25. De redemptione septem annorum.
26. Ut in capite Quadragesimæ omnes publice pœnitentes in civitatem veniant, et ante fores ecclesiæ nudis pedibus, et cilicio induti, episcopo suo se repræsentent.
27. Ut pœnitentes, quando pœnitentiam petunt, impositionem manuum consequantur.
28. Qua auctoritate modus pœnitentiæ peccata confitentibus imponi debeat.
29. Quod diversitas culparum diversitatem faciat pœnitentiarum.
30. Quod multi sunt fructus pœnitentiæ.
31. Cur canones non perfecte præfigant pro unoquoque crimine tempus et mensuram pœnitentiæ.
32. De illis qui pœnitentiam sibi injunctam adimplere festinant.
33. Ut quotiescunque aliquis ad pœnitentiam accesserit, sacerdotes jejuniis et orationibus cum eis communicare debeant.
34. Quod contingat hominem interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccare.
35. Ut pœnitentia absque personæ acceptione injungatur.
36. De incestis occulte commissis.
37. Ut inter pœnitentes publice et absconse discretio servanda sit.
38. De illis qui negligunt pœnitentiam.
39. Ut pœnitentem ex corde magna exhilaratione sacerdotes suscipere debeant.
40. Ut secundum differentiam peccatorum, episcopi arbitrio, pœnitentiæ tempora decernantur.

41. De his qui jam peccare cessaverunt, et perfecte A
pœnituerunt, ut communio eis in ipsa pœnitentia
concedatur.
42. De lapsis, quomodo eos fraterno affectu corripere
et consolari debeant, ut non incidant in insidias
diaboli, et desperent.
43. De lapsis in ordinibus sacris, si restaurari pos-
sint.
44. Quod anima multis gentibus nobilior sit deflenda,
et multis urbibus preciosior, quoque non sit de-
sperandum de venia.
45. Quod nullus a consolatione vulnerati fratris se
subtrahere debeat.
46. De eadem re.
47. De eadem re.
48. De eadem re.
49. Post pœnitentiam neminem ad clericatum ad-
mittendum.
50. Gravibus criminibus implicitos ad clerum ad-
missos, magnis vitiis involutos clerico officio
non motos, comperit Gelasius.
51. De illis qui loca sanctorum sub prætextu reli-
gionis inconsulte peragrant.
52. De omni peccatore, quoties ceciderit, quod toties
resurgere debeat.
53. Ut justum sit omni homini quod se repre-
hendat.
54. Ut nullus fratrem condemnet, antequam Deus
illum dijudicet.
55. Quod justa obedientia justis muneribus remu- C
neretur.
56. De illis qui ex industria peccant, et promittunt
sibi quamdam impunitatem peccandi, propter lar-
gitionem eleemosynarum.
57. De his qui peracta pœnitentia ad pristina
redeunt volutabra.
58. De pœnitente femina, si defuncto viro, aliis
nubere præsumperit.
59. Quod in danda pœnitentia, nulla sit personarum
acceptio.
60. De illis qui peccata sua sine condigna pœnitentia
sibi relaxari falluntur.
61. Quod tandiu laborare quisque debeat, donec
possideat Christum.
62. Ut nullus episcopus seu presbyter alterius D
pœnitentem sine litteris sui episcopi suscipiat.
63. Ut pœnitentem secundum canones, nisi peracta
pœnitentia communicare non debeant.
64. Quod pro ethnico et publicano habendus sit qui
pro peccato commisso pœnitere noluerit.
65. Quod a licitis se abstinere debeat qui illicita se
commisisse meminerit.
66. Ut nullus post pœnitentiæ actionem ad militiam
sæcularem redire debeat.
67. De illis qui relicto religionis proposito ad sæcu-
lum redeant.
68. Quod nullus religiosus et sanctus careat pec-
cato.
69. Ut pœnitentes a conviviis et ornamentis absti-
nere se debeant.
70. Ut presbyter pœnitentem non reconciliet, nisi
episcopus suus jubeat.
71. Ut nullus ex ecclesiastico ordine per manus
impositionem remedium accipiat pœnitendi.
72. Ut ordinati, in gravioribus peccatis deprehensi,
non manus impositionem ut laici accipere de-
beant,
73. De clericis qui corporali delicto delinquant, si
restaurari possint.
74. De his qui altario Dei deserviunt, si subito flenda
carnis fragilitate corruerint.
75. Quod conjugati in quadragesima abstinere de-
beant ab uxoribus.
76. De illis qui in quadragesimæ diebus carnem
manducare præsumunt.
- B 77. De fratre non peccante ad mortem, et ad mor-
tem.
78. Quod difficile sit graviter peccanti sub gradu,
manere in gradu.
79. De eadem re.
80. De eadem re.
81. De eadem re.
82. Quod post septem annos pœnitentem sacerdo-
tem censura canonum in pristinum statum re-
meare præcipiat.
83. De populi necessario quod inultum soleat præ-
terire.
84. De illis qui scabiem aut vermiculos comedunt,
vel urinam bibunt.
- C 85. De illis qui animalia a bestiis dilacerata vel
laqueis strangulata comedunt.
86. De apibus, si hominem occiderint.
87. De porcis et gallinis, si sanguinem hominis
comederint.
88. De illis qui carnem immundam vel morticinam
comedunt.
89. De illis qui cibum immunda manu tactum come-
derunt, vel si canis aut aliquod animal immundum
cibum tetigerit.
90. De illis qui sanguine vel aliquo immundo pol-
luuntur.
91. De illis qui sanguinem aut semen hiberint.
92. De piscibus mortuis in flumine inventis.
93. De clericis, si a dæmonio vexantur.
- D 94. De illis qui parentum honorem non servant.
95. Quod pœnitenti nulla negotia exercere conve-
niat.
96. Ut sacerdotes nulli pœnitentiam injungant ex
corde, sed ex auctoritate.
97. Ut unusquisque presbyter octo principalia vitia
per ordinem sciat.
98. Ut sacerdotes diligenter examinent confitentium
peccata.
99. Ut singuli presbyteri capitula auctoritativa ha-
beant ad succurrendum pœnitentibus.
100. De presbyteris qui culpas peccantium reticent,
vel minus digne pœnitentes ad reconciliationem
adducunt.
101. De illis qui truncationes membrorum fece-
rint.

potes ei dare pœnitentiam : si autem vult, potes. A His præmissis, pœnitentem alloqui affectuose debet sacerdos his verbis : Frater, noli erubescere peccata tua confiteri, nam et ego peccator sum, et fortassis pejora quam tu feceris habeo facta. Hæc idcirco admoneo, quia usitatum humani generis vitium est, ut beatus Gregorius dicit, et labendo peccatum committere, et commissum non confitendo prodere, sed negando defendere, atque convictum defendendo multiplicare. Et qui diabolo instigante nefanda crimina perpetrare non metuimus, hæc eadem, quæ opere absque ulla verecundia perfecimus, eodem suadente saltem verbis erubescimus confiteri, et coram homine qui similis nostri est, eisdemque fortasse passionibus subjacet, confundimur dicere quod coram Deo, qui omnia inspicit, absque ullo mentis rubore committere non formidavimus, detrectatione detestanda. Sponte ergo fateamur, quod nullo cogente commisimus. Si vero nos nostra scelera celaverimus, ab illo manifestabuntur qui et accusator est peccati et incentor. Ipse enim hic nos ut peccemus instigat, ipse cum peccaverimus accusat; si ergo in hac vita preveniamus eum, et ipsi nostri sceleris accensatores simus, nequitias diaboli inimici nostri, et accusatoris effugiemus, Paulo teste, qui ait : « Si nosmetipsos judicaremus, non utique dijudicaremur. »

CAP. V. — *Videns autem eum sacerdos verecundantem, rursus prosequatur : Fortassis, charissime, non omnia quæ gessisti ad memoriam modo veniunt. Ego te interrogabo, tu cave ne, diabolo suadente, aliquid celare præsumas. Et tunc eum ita per ordinem interroget.*

Fecisti homicidium voluntarie sine necessitate non in hoste, sed per tuam cupiditatem ut sua sibi tollereres, et sic eum interfecisti? Si fecisti, XL dies continuos, quod vulgus carinam vocat, ita ut consuetudo est, in pane et aqua debes jejunare; et septem annos, sequentes sic observes.

Primum annum post illos XL dies, totum a vino, medone, sagimine, et a caseo et ab omni pingui pisce abstinere debes : nisi in illis festis diebus qui in illo episcopio a cuncto populo celebrantur. Et si sis in magno itinere, in regio hoste, vel in regali curte, vel in aliqua infirmitate detentus sis, tunc liceat tibi uno denario, vel pretio unius denarii, aut tres pauperes pascendo, tertiam feriam, quintam feriam, sabbatum redimere : ita tamen ut una re de illis tribus supradictis utaris, id est, aut vinum bibas, aut medonem, aut mellitam cervisiam. Postquam domum veneris, aut sanitati fueris restitutus, nullam licentiam habeas redimendi. Completo anni circulo ecclesiam introducaris, et pacis osculum tibi concedatur.

In secundo anno, et tertio, similiter jejunes, nisi quod tertiam feriam, quintam feriam, et sabbatum, potestatem habeas redimendi prænominato pretio, ubicunque es. Cætera omnia diligenter observes, ut in primo.

Per singulos quatuor annos qui remanent, tres

quadragesimas, per legitimas ferias debes jejunare. Primam ante Pascha cum cæteris Christianis, alteram ante festivitatem sancti Joannis Baptistæ, et si quid remanet, post adimpleas. Tertiam ante Nativitatem Domini, a vino, a medone, mellita cervisia, a carne, sagimine, et a caseo, et a pinguibus piscibus [abstineas].

Et in quatuor supradictis annis, tertia feria, quinta feria, et sabbato accipias quidquid velis. Secundam autem feriam, quartam, redimere poteris pretio jam supradicto. Sextam feriam semper observes in pane et aqua. Et his expletis, sacram communionem accipias, ea ratione ut non sis sine pœnitentia quandiu vivas, sed in omni vita tua omnes sextas ferias in pane et aqua pœniteas, et, si redimere volueris, potestatem habeas redimendi uno denario, vel pretio unius denarii, vel pascas tres pauperes.

Ista secundum misericordiam concedimus tibi, non secundum canonum censuram : quia canones sic præcipiant : Si quis per industriam et per cupiditatem homicidium fecerit, sæculum relinquat, et ingrediatur monasterium monachorum, et ibi jugiter Deo serviat.

Fecisti homicidium pro vindicta parentum? XL dies, quod carinam vocant, pœniteas, cum septem sequentibus annis, quia Dominus dicit : « Mihi vindicta, et ego retribuam. »

Si fecisti homicidium nolens, ita ut in ira tua aliquem percutere velles, et non occidere, tamen occidisti, XL dies, id est, carinam in pane et aqua pœniteas, et septem sequentes annos. Sed in primo anno tertiam feriam, quintam feriam, sabbatum redimere poteris, singulas singulis denariis, vel pretio unius denarii, vel tres pauperes pascendo, Reliquos autem sex annos ita observa, sicut de homicidiis sponte commissis constitutum est.

Fecisti homicidium in bello, jussu legitimi principis, qui pro pace hoc fieri jusserat, et interfecisti tyrannum qui pacem pervertere studuit? tres quadragesimas per legitimas ferias pœniteas. Si autem aliter fuerit, id est, sine jussu legitimi principis, ut homicidium sponte commissum pœniteas, id est carinam unam cum septem sequentibus annis.

Occidisti tu liber servum senioris tui, qui nihil in te peccavit, sed jussu senioris tui? XL dies, id est carinam in pane et aqua cum septem sequentibus annis pœniteas, et senior tuus similiter, nisi servus sit fur aut latro, et [senior] pro pace aliorum fieri præcipiat.

Si autem tu servus conservum tuum jussu domini tui occidisti, dominus tuus quadraginta dies, id est carinam, in pane et aqua cum septem sequentibus annis pœnitere debet, et tu tres quadragesimas, per legitimas ferias, excepto nisi pro pace communi fieret.

Consiliatus es homicidium et non fecisti, et occisus est homo propter illud consilium? XL dies, id

est carinam, in pane et aqua, cum septem sequentibus annis pœniteas.

Explorasti vel speculatus es aliquem hominem, et sic tradidisti illum in manus inimicorum suorum, et occisus est? XL dies, id est carinam in pane et aqua pœniteas, et septem sequentes annos ita observes ut consuetudo est.

Fuisti cum aliis qui pugnaverunt contra aliquem, aut in domo propria, aut in alterius domo, aut aliquo loco ubi se defendere speraverat, et lapidem in eum projecisti, aut sagittam, aut spiculum aliquod adversus eum misisti et occidere voluisti, et non est a te percussus, nec vulneratus, tamen ab aliis cum quibus eam impugnabas, occisus est? XL, dies, id est, carinam in pane et aqua pœniteas, et septem sequentes annos ita observes ut consuetudo est.

Fecisti parricidium, id est interfecisti patrem, matrem, fratrem, sororem, patruum, avunculem, materteram, amitam, vel aliquod tale fecisti? si casu, non sponte. neque in ira tua percutere voluisti, sed casu evenit, ut homicidium sponte commissum pœnitere debes. Si autem ex industria, et in ira tua fecisti, istud observare debes, ut per unius anni circulum ante fores basilicæ orans Domini clementiam perseveres. Completo anni circulo, introducaris in Ecclesiam. Tamen in angulo Ecclesiæ, usque dum unius anni spatium finiatur, stes. His ita peractis, si pœnitentiæ fructus in te conspicitur, corporis et sanguinis Domini particeps fias, ut non obdureris desperatione, Carnem non manduces omnibus diebus vitæ tuæ. C Jejunas autem usque ad nonam quotidie, exceptis festis diebus atque dominicis. Abstineas autem te a vino, medone, mellita cervisia tres dies per hebdomadam. Arma portare non audeas, nisi contra paganos. Et ubicunque ire volueris, nullo vehiculo deducaris, sed pedibus propriis pergas. Ab uxore, si habeas, non separeris : si autem non habueris, aliam non ducas. Tempus autem hujus pœnitentiæ, in episcopi tui sit arbitrio, ut, secundum conversationem tuam, aut extendere vel minuere, valeat.

Fecisti homicidium casu, ita ut nullum occidere velles, vel ferire voluisses in ira tua, sive virga seu ferro, sive aliquo genere flagelli, sed tu simpliciter ibas, aut in silvam venatum, et feram sagittare voluisti, et si improvise, te nolente et nesciente, pro fera occidisti?

Aut si jocatus fuisti cum aliquibus aliquem ludum, et aliquam rem, sive aviculam, sive quoddam aliud animal, vel in ludo aliquid sagitta, vel baculo, vel lapide percutere voluisti, et sic aut fratrem, aut filium tuum, aut aliquem hominem interfecisti;

Aut si stabas in loco publico, sive in corticula tua, sive in loco alio, et petram propter locum projiciebas in illum locum ubi nullum vidisti, et nulli insidiatus es, et tamen occidisti aliquem;

Aut si aliquis te coegerat ut secum luderet, et tu fortior fuisti, eum subtus te stravisti, aut ipse te, et si, a tuo vel a suo cultello vulneratus, mortuus est;

A Aut si, tu operi necessario dum instabas, securis fugerat de manu tua, aut ferrum lapsam est de manubrio, et socium et amicum tuum percusserat, et occisus est? si ista fecisti, aut alia horum similia, et nullam malam voluntatem adversus supra-dictas personas, vel istorum similes habuisti, quadraginta dies, quod vulgus carinam vocat, ita ut consuetudo est, jejunes : et quinque sequentes annos pœniteas. Abstinencia autem ciborum in istis quinque annis misericorditer tribuatur, ita ut in primo anno illas tres ferias, tertiam, quintam, sabbatum redimere possis uno denario, vel pretio unius denarii : vel tres pauperes pascendo. Et in alio anno omnes ferias, excepta sexta feria, quam semper in pane et aqua jejunare debes, potestatem habeas redimendi prætaxato pretio. Et sic reliquos annos observare debes.

Si autem cum fratre tuo, vel cum socio ibas in silvam ad succidenda ligna, et, appropinquante casura unius arboris, tu dicebas fratri vel socio ut fugeret, et ille fugiens sub arbore oppressus est, innocens eris a morte ipsius.

Si autem ex incuria tua vel negligentia, dum ille juxta te aliam arborem incideret, tu non præmonuisti cum in tempore, ut prævideret casuram arboris, et sic ex tua incuria oppressus est et mortuus : tunc debes pœnitere ut homicida, sed tamen multo levius quam illud quod ex industria factum est.

C Occidisti seniore tuum, vei in concilio fuisti ut occideretur, vel uxorem tuam, partem corporis tui? dua consilia proponimus tibi; elige horum duorum quod tibi charius sit. Istud unum est : Relinque istud fragile sæculum, et ingredere monasterium, et humiliare sub manu abbatis : et cuncta quæ tibi ab eo fuerint imperata, simplici animo observa,

Secundum autem consilium tale est : Arma deponere, et cuncta sæcularia negotia dimitte, carnem et sagimen omnibus diebus vitæ tuæ non comedas, excepto uno die Resurrectionis Domini, et uno die Pentecostes, et uno die Natalis Domini. Cæteris temporibus in pane et aqua, et interdum leguminibus et oleribus pœniteas. In jejuniis, in vigiliis, et orationibus, et eleemosynis persevera omni tempore. Vinum, et medonem, et mellitam cervisiam nunquam bibas, nisi in illis prædictis tribus, diebus. Uxorem ne ducas, concubinam non habeas, adulterium non facias, absque spe conjugii in perpetuo maneat. Nunquam te laves in balneo, equum non ascendas, causam tuam et alterius in conventu fidelium non agas. In conviviis lætantium nunquam sedeas. In ecclesia segregatus ab aliis Christianis post ostium humiliter stes. Ingredientium et egredientium orationibus suppliciter te commendes. Communionem sacri corporis et sanguinis Domini cunctis diebus vitæ tuæ indignum te existimes. In ultimo autem termino vitæ tuæ, pro viatico, si observaveris consilium, ut accipias, tibi concedimus.

Occidisti, aut in concilio fuisti ut occideretur

pœnitens qui publice pœniteret, et in ipso vestitu vel habitu esset quo solent illi esse qui carinam jejulant? si fecisti idipsum, debes jejunare quod ipse inceperat, et hoc totum observare quod retro præceptum est de his qui homicidi sponte et per cupiditatem commiserunt.

Fecisti truncationem manuum, aut pedum, aut oculos fratris tui eruisti, aut vulnerasti aliquem? pro truncatione, quia proximum et fratrem tuum debilem et sibi inutilem fecisti, nisi pro furto, aut pro latrocinio, sive pro pace communi fecisses, unum annum graviter pœnitere debes. Pro vulnera autem, si grave est, et cicatrices deformes habuerit, eo quod proximum tuum et fratrem deformem reddideris, quadraginta dies in pane et aqua pœnitere debes.

Interfecisti furem aut latronem, ubi comprehendi poterat absque occisione, et tamen interfecisti? quia ad imaginem Dei creatus, et in nomine ejus baptizatus, et sanguine ejus redemptus est, XL dies non intres in Ecclesiam, lanea veste indutus, ab escis et potibus qui interdicti sunt, et a toro, a gladio et ab equitatu illos supradictos dies te abstineas. In tertia autem feria, et in quinta et in sabbato aliquo genere leguminum, vel oleribus et pomis, vel parvis pisciculis cum mediocri cervisia utere, et temperate. Si autem sine odii meditatione, te tuaque liberando, diaboli membrum interfecisti, secundum indulgentiam dico, propter imaginem Dei, si aliquid jejunare volueris, bonum est tibi, et elemosynas largiter fac. Si presbyter eadem fecerit, non deponatur: tamen, quandiu vivat, pœnitentiam agat.

Accusasti aliquem, et per tuam accusationem occisus est, nisi pro pace? quadraginta dies in pane et aqua, quod carinam vocant, cum septem sequentibus annis pœnitere debes. Si autem per tuam delaturam debilitatus est, tres quadragesimas per legitimas ferias pœnitere debes.

Cepisti aliquem, et tradidisti eum in talem locum ubi aut occisus est, aut membra ejus truncata? similiter jejunare debes, quamvis dicas quod non ea ratione eum illuc traderes ut vel debilitaretur vel occideretur.

Occidisti tu ipse, aut aliquis per tuum consilium aliquem ex ecclesiasticis viris Deo dicatis, aut psalmistam, aut ostiarium, aut lectorem, aut exorcistam aut acolythum, aut subdiaconum, aut diaconum, aut presbyterum? Si fecisti, singulos ordines, singulos gradus singulariter pœnitere debes. Ita faciendum est tibi, ut pro Psalmista, XL dies in pane et aqua, quod Teutonice carina vocatur, cum septem sequentibus annis pœniteas. Pro ostiario similiter, pro lectore similiter, pro exorcista similiter, pro acolytho similiter, pro subdiacono similiter, pro diacono similiter, pro presbytero similiter: quia omnia presbyter octo ordines habet. Quapropter, omnis qui interfecerit voluntarie presbyterum, ita debet pœnitere, ut octo homicidia sponte commissa, et nunquam

debet esse sine pœnitentia. Tamen, secundum Wormaciense consilium, ita debes pœnitere: Si sacerdotem voluntarie occideris, carnem non manduces, et vinum non bibas cunctis diebus vitæ tuæ. Jejunet quotidie usque ad vesperam, exceptis diebus festis, atque Dominicis, arma non feras, equum non ascendas, ecclesiam per quinquennium non ingrediaris, sed ante fores ecclesiæ stes. Post quinquennium ecclesiam ingredi, nondum vero communices, sed in angulo ecclesiæ stes vel sedeas. Cum autem fuerit duodecimi anni circulus finitus, communicandi tibi licentia concedatur, et equitandi tribuatur remissio. Maneas autem in reliquis observationibus tres dies per hebdomadam, ut perfectius purificari merearis.

De perjurio.

Fecisti perjurium pro cupiditate? XL dies in pane et aqua, quod vulgus carinam vocat, et septem sequentes annos ita observes ut consuetudo est. Et quandiu vivas, omnes sextas ferias in pane et aqua jejunet. Et si redimere volueris, uno denario, vel pretio unius denarii, vel tres pauperes pascendo, potestatem habeas redimendi. Tamen Pœnitentialis Romanus præcipit: Si quis per cupiditatem se pejeraverit, omnes res suas vendat, et pauperibus distribuat, et monasterium ingressus, jugi pœnitentia se subdat.

Fecisti perjurium sciens, et alios in perjurium adduxisti? XL dies in pane et aqua, quod vulgus carinam vocat, pœnitere debes, et septem sequentes annos, ita ut consuetudo est, observare debes. Et tot perjuria debes jejunare, quot homines sciens ad perjurium adduxisti, et ipsi suaperjuria emendent, ut supra notatum est, si scientes fecerunt. Sin autem, levius.

Fecisti perjurium coactus, et pro necessitate, aut pro vita tua? quia dilexisti corpus plus quam animam, quadraginta dies, id est carinam, in pane et aqua pœnitere debes, et omnes sextas ferias quæ sunt in unius anni circulo, in pane et aqua pœniteas, et non redimas.

De otioso juramento.

Promisisti meretrici vel adulteræ juramento fidem, aut aliquid tale cum juramento promisisti, quod contra jus canonum esset? pœniteas juramentum, et frange jusjurandum, et illud melius et justius est quam permanere in stupri flagitio aut in alio aliquo malo, quia scriptum est: « Injusta vota frangenda sunt. »

Si jurasti per capillum Dei, aut per caput ejus, vel alio modo blasphemia contra Deum usus fueras, si semel nesciens fecisti, septem dies in pane et aqua pœniteas. Si secundo vel tertio, increpatus, fecisti, XV dies in pane et aqua pœniteas. Si per cœlum aut per terram, sive per solem vel per lunam, aut per aliam aliquam creaturam, XV dies in pane et aqua pœniteas.

Si sacramento te obligasti ut ad pacem alicujus inimici tui nullo modo redires, pro perjurio annum unum a corpore et sanguine Domini sis segregatus

et XL dies in pane et aqua pœniteas: ad charitatem A
vero, quæ operit multitudinem peccatorum, cele-
riter redi.

Si definisti, vel juramento te obfirmasti aliquid
agere quod Deo non placeret, juxta modum peccati
pœnitentiam age, et hoc quod temere et injuste
definisti, in irritum revocetur. Si aliquid te incaute
jurasse contigerat, quod observatum pejorem verte-
retur in exitum, juxta synodalia decreta mutandum
decernimus, [potius] quam, te permanente in jura-
mento, in aliud crimen majus devertaris.

De furto.

Furatus es aliquid de ecclesiastico thesauro infra
ecclesiam, sive aurum, sive argentum, sive gemmas,
sive libros, sive pallia altaris, sive sacerdotalia B
vestimenta; sive vela, sive tapetia, sive aliquid quod
ad ecclesiæ usum vel datum est, vel factum est?
si fecisti, redde quod tulisti, et tres carinas cum
septem sequentibus annis pœniteas. Si ipsas sacras
reliquias furatus es, reportatis sacris, septem cari-
nas jejunare debes.

Si infregisti alicujus Christiani domum per noctem,
et ibi tulisti ejus quadrupedia, id est aut equum
aut bovem, aut alia ejus animalia, aut fortio-
rem causam valentem quadraginta solidos, pretium
redde, et annum unum per legitimas ferias pœni-
tere debes. Si autem non reddis, duos annos per
legitimas ferias pœnitere debes. Si majus furtum
fecisti, magis debes pœnitere. Et si sæpe fecisti,
tanto magis debes augere pœnitentiam. Si parvum C
furtum fecisti, decem dies in pane et aqua debes
pœnitere: pueri quinque dies in pane et aqua pœ-
niteant.

De rapina.

Si rapinam fecisti, gravius debes pœnitere: quia
miserabilius est quod per vim se vidente rapuisti,
quam quod sibi, dormiente vel absente, furatus es.
Si fecisti furtum necessitatis causa, sic dico ut non
haberes unde viveres, et propter famis penuriam,
et tantum furatus es victualia extra ecclesiam, et
non propter consuetudinem fecisti, redde quod tu-
listi, et tres sextas ferias in pane et aqua pœniteas.
Si autem reddere non poteris, decem dies in pane
et aqua pœniteas.

De adulterio.

Mœchatus es cum uxore alterius, tu non habens
uxorem? XL dies in pane et aqua, quod in communi
sermone carina vocatur, cum septem sequentibus
annis pœniteas.

Si mœchatus es tu uxoratus cum alterius uxore,
quia habuisti quomodo impleres tuam libidinem,
duas carinas, cum quatuordecim sequentibus annis
pœnitere debes, unam quia super uxorem tuam al-
teram habuisti, ecce unum adulterium: habuisti
etiam alterius uxorem, ecce aliud adulterium, et nun-
quam debes esse sine pœnitentia.

De fornicatione.

Si tu solutus ab uxore cum femina vacante

stuprum perpetrasti, decem dies in pane et aqua
pœniteas, si cum propria ancilla, similiter pœni-
teas.

Si dimisisti uxorem, tuam, et aliam duxisti, accipe
priorem uxorem, et carinam unam in pane et aqua
cum septem sequentibus annis pœniteas, quia scrip-
tum est: « Quod Deus conjunxit, homo non separet. »
Nulli licet uxorem suam dimittere, nisi causa forni-
cationis, id est, si ipsa adulterium cum alio perpe-
traverit; tunc licet illam dimittere propter fornicationem,
sed illa vivente aliam non ducere. Sed si
sic privati voluerint permanere, ut neuter illorum
se super alterum de discidio proclamaverit, ma-
neant sic. Si autem se de discidio proclamaverint,
tunc primus episcopus peracta inter eos pœnitentia,
id est post septennem pœnitentiam, si petierint, de-
bet eos reconciliare. Eadem lex erit marito adversus
uxorem, si ipse adulterium perpetraverit, et si ipsa
voluerit, propter fornicationem potest maritum di-
mittere, eadem ratione qua supra de uxore adulte-
rium perpetrante dictum est.

Accepisti uxorem, et non fecisti nuptias publice,
et non venisti ad ecclesiam tu et uxor tua, et non
accepistis benedictionem a sacerdote, sicut in ca-
nonibus scriptum est, et non dotasti eam dote qua-
licunque potuisti, sive terra, sive mobilibus rebus,
auro, argento, vel mancipiis, vel animalibus, vel
juxta possibilitatem tuam: postremo, vel denario,
vel pretio unius denarii, vel pretio unius oboli, tan-
tum ut dotata fieret? Si non fecisti, tres Quadrage-
simas per legitimas ferias pœnitere debes.

Fecisti fornicationem cum sanctimoniali, id est
cum sponsa Christi? Si fecisti, XL dies in pane et
aqua, quod carinam vocant, cum septem sequenti-
bus annis pœniteas, et quandiu vivas, omnes sextas
ferias in pane et aqua observes.

Si corrupisti virginem, et postea eandem susce-
pisti uxorem, eo quod solas nuptias, quod maximum
est, violasti, annum unum per legitimas ferias pœ-
niteas. Si autem non duxisti eam post corruptio-
nem uxorem, duos annos per legitimas ferias pœ-
niteas.

Accepisti illam tibi uxorem, quam alter sibi de-
sponsatam habuerat? dimitte illam, quia nunquam
potest tibi fieri legitima, et XL dies in pane et aqua,
quod carinam vocant, cum VII sequentibus annis
pœniteas.

Rapuisti uxorem tuam, et vi sine voluntate mulie-
ris, vel parentum in quorum mundiburdio tenebatur,
illam adduxisti? Si fecisti; nec illam habere debes,
secundum canonum auctoritatem, nec aliam unquam
canones te habere concedunt. Si autem illa consen-
tiens non fuerat, in Domino licentiam habeat nu-
bendi. Tu autem XL dies, id est, carinam, in pane
et aqua pœniteas, et VII sequentes annos: et, quia
legitima conjugia Dei præcepto sunt ordinata, et
quia ex duobus corporibus unum ex Dei jussu con-
ficitur, et quia non debet fieri legitimum conjugium

nisi ex consensu amborum et parentum, tu, qui sanctum illud constitutum turbasti et violasti, sine spe conjugii permanes.

Contigit tibi ut uxor tua te conscio et hortante cum alio viro, illa autem nolente adulterium perpetraret? Si fecisti, XL dies, id est, carinam, in pane et aqua pœniteas et septem annos, unum ex his in pane et aqua pœniteas, et nunquam sis sine pœnitentia. Si autem uxor tua hoc probare potuerit, quod tua culpa et tuo jussu, se renuente et reluctantante, adulterata sit, si se continere non potest, nubat cui voluerit, tantum in Domino. Tu autem sine uxoria spe in perpetuo permanes. Illa autem si consentiens fuerat, eadem jejunet quæ tibi proposita sunt, et sine spe conjugii permaneat.

Accepisti uxorem cognatam tuam, vel quam cognatus habuit? separari debes ab ea, et pœnitere juxta modum cognationis: quia sancti Patres et sancta illorum statuta incestis conjunctionibus nil prorsus veniæ reservant, neque numerum generationum definiunt. Sed id statuerunt, ut nulli Christiano liceat de propria consanguinitate seu cognatione uxorem accipere, usque dum generatio recordaretur, cognosceretur, aut memoria retineretur. Quia sanctus Gregorius dicit: « Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit in conjugium duxerit, anathema sit. » Quapropter scire debes quia non est ita ut multi sacerdotes multos seducunt, dicentes quod in ipso peccato pœnitentia esse possit. Verbi gratia, si tu modo habere cognatam tuam, vel uxorem alterius, vel aliquid tale quod licitum non esset, et velles in eo peccato permanere, et tamen in pœnitentia esse: verbi gratia, si hodie quadraginta dies in pane et aqua pro uno quolibet peccato peractos haberes in pœnitentia, et iterares prius peccatum nihil valeret pœnitentia quam fecisti, juxta id quod dicitur: « Sicut canis qui redit ad vomitum suum, et sues ad volutabra sua, » ita erit et peccatori qui redit ad peccatum prius confessum. Quapropter scias vere, dum in ipso peccato fueris, pœnitentia ejusdem peccati nihil valet.

De abusione conjugii.

Concubuisti cum uxore tua vel cum alia aliqua retro, canico more? Si fecisti, decem dies in pane et aqua pœniteas.

Junxisti te uxori tuæ menstruo tempore? si fecisti, decem dies in pane et aqua pœniteas. Mulier tua si intraverit ecclesiam ante mundum sanguinem post partum, tot dies pœniteat, quot ecclesia carere debuerat. Si autem concubuisti cum ea his diebus, viginti dies in pane et aqua pœniteas.

Concubuisti cum uxore tua postquam infans motum in utero fecerat? vel saltem XL dies ante partum? Si fecisti, XX dies in pane et aqua pœniteas.

Concubuisti cum uxore tua post manifestatam conceptionem? decem dies in pane et aqua pœniteas.

A Concubuisti cum uxore tua die dominica? quatuor dies in pane et aqua pœnitere debes?

Coinquinatus es cum uxore tua in Quadragesima? XL dies in pane et aqua pœnitere debes, aut XXVI solidos in eleemosynam dare. Si per ebrietatem evenit, XX dies in pane et aqua pœniteas. Viginti dies ante Natalem Domini, et omnes dies Dominicos, et in omnibus legitimis jejuniis, et in natalitiis apostolorum, et in præcipuis festis et in publicis, castitatem debes custodire. Si autem non custodisti, XL dies in pane et aqua pœniteas.

De falso testimonio.

B Fuisti in falso testimonio, ita dico ut testimoniares et affirmares hoc verum esse quod falsum erat, et hoc fecisti propter amorem alicujus, sive per præmium, sive propter timorem? Si fecisti, ita debes pœnitere sicut adulterium, et homicidia sponte commissa, Domino dicente: « De corde enim exeunt homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia. » Et ideo debet similiter pœnitere et excommunicari falsus testis, sicut adulter, et fur, et homicida. Si propter timorem fecisti illius a quo timere potuisti, et membra perdere, aut vitam, et ad ultimum bona tua, tunc divide pœnitentiam, et postea prævide ne tibi ulterius contingat.

De arte magica.

C Violasti sepulcrum, ita dico, dum aliquem videres sepelire, et in nocte infringeres sepulcrum et tolles vestimenta ejus? Si fecisti, II annos per legitimas ferias pœniteas.

Consuluisti magos, et in domum tuam indoxisti exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi causa, vel, paganorum consuetudinem sequens, divinos qui tibi divinant, ut futura ab eis requireres quasi a propheta, et illos qui sortes exercent, vel qui per sortes sperant se futura præscire, vel illos qui vel auguriis vel incantationibus inserviunt, ad te invitasti? Si fecisti, duos annos per legitimas ferias pœniteas.

Si observasti traditiones paganorum, quas, quasi hæreditario jure diabolo subministrante, usque in hos dies semper patres filiis reliquerunt, id est ut elementa coleres, id est lunam aut solem, aut stellarum cursum, novam lunam, aut defectum lunæ, ut tuis clamoribus aut auxilio splendorem ejus restaurare valeres, aut illa elementa tibi succurrere aut tu illis posses, aut novam lunam observasti pro modo facienda aut conjugii sociandis? Si fecisti, duos annos per legitimas ferias pœniteas, quia scriptum est: « Omne quodcunque facitis in verbo et in opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite. »

Observasti Kalendas Januarias ritu paganorum, ut vel aliquid plus faceres propter novum annum quam antea, vel post soleres facere, ita dico ut aut mensam tuam cum lapidibus vel epulis in domo tua præparares eo tempore, aut per vicos et per plateas cantores et choros duceres, aut supra tectum domus

tuæ sederes, ense tuo circumsignatus, ut ibi videres et intelligeres quid tibi in sequenti anno futurum esset? vel in bivio sedisti supra taurinam cutem, ut et tibi futura tibi intelligeres? vel si panes prædicta nocte coquere fecisti tuo nomine, ut, si bene eleventur, et spissi et alti fierent, inde prosperitatem tuæ vitæ eo anno prævideres? Ideo, quia Deum creatorem tuum dereliquisti, et ad idola et ad illa vana te convertisti, et apostata effectus es, duos annos per legitimas ferias pœniteas.

Fecisti ligaturas, et incantationes, et illas varias fascinationes quas nefarii homines, subulci, vel bubulci, et interdum venatores faciunt, dum dicunt diabolica carmina super panem aut super herbas et super quædam nefaria ligamenta, et hæc aut in arbore abscondunt, aut in bivio aut in trivio projiciunt, ut aut sua animalia vel canes liberent a peste et a clade, et alterius perdant? Si fecisti, duos annos per legitimas ferias pœniteas.

Interfuisti, aut consensisti vanitatibus quas mulieres exercent in suis lanificiis, in suis telis, quæ cum ordiuntur telas suas, sperant se utrumque posse facere, cum incantationibus et cum aggressu illarum, ut et fila staminis, et subtegminis in invicem ita commisceantur [ut], nisi his iterum aliis diaboli incantationibus econtra subveniant, totum pereat? Si interfuisti, aut consensisti, triginta dies pœniteas in pane et aqua.

Collegisti herbas medicinales, cum aliis incantationibus cum symbolo et Dominica oratione, id est cum Credo in Deum et Pater noster cantando. Si aliter fecisti, decem dies in pane et aqua pœniteas.

Venisti ad aliquem locum ad orandum nisi ad ecclesiam vel ad alium locum religiosum quam episcopus tuus vel tuus sacerdos tibi ostenderet, id est vel ad fontes, vel ad lapides, vel ad arbores, vel ad bivia, et ibi aut candelam aut faculam pro veneratione loci incendisti, aut panem aut aliquam oblationem illuc detulisti aut ibi comedisti, aut aliquam salutem corporis aut animæ ibi requisisti? Si fecisti, aut consensisti, tres annos per legitimas ferias pœniteas.

Requisisti sortes in codicibus vel in tabulis, ut plures solent, qui in Psalteriis et in Evangeliiis, vel in aliis hujuscemodi rebus sortiri præsumant? Si fecisti, decem dies pœniteas in pane et aqua.

Credidisti unquam vel particeps fuisti illius perfidiæ, ut incantatores et qui se dicunt tempestatum immissores esse, possent per incantationem dæmonum aut tempestates commovere aut mentes hominum mutare? Si credidisti, aut particeps fuisti, annum unum per legitimas ferias pœniteas.

Credidisti aut particeps fuisti illius incredulitatis, ut aliqua femina sit quæ per quædam maleficia et incantationes mentes hominum permutare possit, id est aut de odio in amorem, aut de amore in odium aut bona hominum fascinationibus suis, aut damnare aut surripere possit? Si credidisti, aut parti-

iceps fuisti, unum annum per legitimas ferias pœniteas.

Credidisti ut aliqua femina sit quæ hoc facere possit quod quædam, a diabolo deceptæ, se affirmant necessario et ex præcepto facere debere, id est cum dæmonum turba in similitudinem mulierum transformata, quam vulgaris stultitia holdam vocat, certis noctibus equitare debere super quasdam bestias, et in eorum se consortio annumeratam esse? Si particeps fuisti illius incredulitatis, annum unum per legitimas ferias pœnitere debes.

De sacrilegio.

Maledixisti patri vel matri tuæ, vel flagellasti eos, vel in aliquo dehonestasti? Si fecisti, quadraginta dies, unam carinam, in pane et aqua, cum septem sequentibus annis pœniteas, quia Dominus dixit: « Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur. »

Tulisti aliquid de ecclesiastico thesauro? Si fecisti, in quadruplum restitue, aut tres annos per legitimas ferias pœniteas.

Duxisti aut transmisisti vel vendidisti aliquem hominem in captivitatem, nisi pro pace communi? Si fecisti, reduc eum si poteris: sin autem, duos annos per legitimas ferias pœniteas.

Concremastis domum vel aream alterius, odii meditatione? Si fecisti, redde damnum, et unum annum per legitimas ferias pœniteas.

De contemptu jejunii.

Solvisti jejunium in Quadragesima, antequam vespertinum celebraretur officium, nisi propter infirmitatem? Si fecisti, pro unoquoque die tres dies in pane et aqua pœnitere debes: quia canones præcipiunt quod in Quadragesima currendum sit ad missam, et auditis missarum solemnitatibus et vespertinis officiis, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum esse. Si autem aliquis necessitate constrictus fuerit ut ad ecclesiam venire non possit, et missam audire non possit, æstimata vespertina hora, completa oratione, jejunium solvat.

Contempsisti indictum jejunium a sancta Ecclesia, et nolisti illud observare cum cæteris Christianis? XX dies in pane et aqua pœniteas.

Solvisti jejunium Quatuor temporum, et non custodisti illud cum cæteris Christianis? XL dies in pane et aqua pœniteas.

Jejunasti diem Dominicum propter abstinentiam et religionem? XX dies in pane et aqua pœniteas.

Si non observasti jejunium Litanie majoris, et dierum Rogationum, et vigiliarum sanctorum, XX dies in pane et aqua pœniteas.

Coegisti publice pœnitentem manducare et bibere ultra id quod sibi imperatum fuerat, nisi ad præsens pro eo eleemosynam dedisses? Si fecisti, decem dies in pane et aqua pœniteas.

Contempsisti aliquem cum tu jejunares, qui jejunare non poterat et manducabat? Si fecisti, quinque dies in pane et aqua pœniteas.

Solvisti jejunium in Cæna Domini, et in Sabbato

sancto, ut in illis duobus diebus frequentius comederes quam in reliquis Quadragesimæ diebus, excepto in cœna, vel infirmitatis causa? Si fecisti, decem dies in pane et aqua pœniteas.

De gula et ebrietate.

Habuisti in consuetudine ut plus comederes et biberes quam tibi necesse esset? Si fecisti, decem dies in pane et aqua pœniteas, quia Dominus dicit in Evangelio : « Videtene graventur corda vestra in crapula et ebrietate. »

Bibisti unquam tantum, ut per ebrietatem vomitum faceres? Si fecisti, quindecim dies pœniteas in pane et aqua.

Inebriasti te unquam per jactantiam, ita dico ut gloriareris in hoc quod alios in potu vincere posses, et sic, per tuam vanitatem et per tuam exhortationem, te et alios ad ebrietatem perduxisti? Si fecisti, triginta dies pœniteas in pane et aqua.

Fecisti vomitum corporis et sanguinis Domini propter ebrietatem? Si fecisti, quadraginta dies in pane et aqua pœniteas.

Si per nequitiam alium inebriasti, XX dies in pane et aqua pœniteas. Si per bonam voluntatem, X dies in pane et aqua pœniteas.

De irreligiositate.

Neglexisti ut non acciperes corpus et sanguinem Domini, istis quatuor temporibus, id est in cœna Domini, et in Pascha, et in Pentecoste, et in Natali Domini, et totam Quadragesimam non te sustinuisti a coitu, et postea in aliis prædictis temporibus aut septem dies, aut quinque dies ante acceptionem sacri corporis Domini? Si ista neglexisti, XX dies in pane et aqua debes pœnitere.

Sprevisti missam vel orationem, vel oblationem conjugati presbyteri, ita dico ut nolles tua peccata sibi confiteri, vel ab eo accipere corpus et sanguinem Domini, ob hoc quia peccator tibi esse videretur? Si fecisti, unum annum per legitimas ferias pœniteas.

Item de arte magica.

Credidisti aut particeps fuisti illius incredulitatis, quod quædam sceleratæ mulieres retro post Satanam conversæ, dæmonum illusionibus et phantasmatibus seductæ, credunt et profitentur se nocturnis horis cum Diana paganorum dea, et cum innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, et multa terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut dominæ obedire, et certis noctibus ad ejus servitium evocari? Sed utinam hæc solæ in perfidia sua perissent, et non multos secum in infirmitatis interitum pertraxissent! Nam innumera multitudo, hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credit, et credendo a recta fide deviat, et in errore paganorum volvitur, cum aliquid divinitatis aut numinis extra unum Deum esse arbitratur. Sed diabolus transformat se in diversarum personarum species atque similitudines, et mentem, quam captivam tenet, in somnis deludens, modo læta, modo tristia, modo incognitas personas ostendens, per devia quæque deducit, et cum solus

A spiritus hoc patitur, infidelis mens hæc non in animo, sed in corpore evenire opinatur. Quis enim non in somnis et nocturnis visionibus extra seipsum educitur, et multa videt dormiendo quæ nunquam viderat vigilando? Quis vero tam stultus et hebes sit qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur? Cum Ezechiel propheta visiones Domini in spiritu, non in corpore, vidit et audivit, sicut ipse dicit : « Statim, inquit, fui in spiritu. » Et Paulus non audet se dicere raptum in corpore. Omnibus itaque publice annuntiandum est quod qui talia et his similia credit, fidem perdit : et qui fidem rectam in Deo non habet, hic non est ejus, sed illius in quem credit, id est diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est : « Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. » Si credidisti has vanitates, duos annos per legitimas ferias pœniteas.

Observasti excubias funeris, id est interfuisti vigiliis cadaverum mortuorum ubi Christianorum corpora ritu paganorum custodiebantur, et cantasti ibi diabolica carmina, et fecisti ibi saltationes quas pagani diabolo docente adinvenerunt; et ibi bibisti, et cachinnis ora dissolvisti, et, omni pietate et affectu charitatis postposito, quasi de fraterna morte exultare visus es? Si fecisti, XXX dies in pane et aqua pœniteas.

De superstitione.

Fecisti phylacteria diabolica, vel characteres diabolicos quos quidam diabolo suadente facere solent, vel herbas, vel succinos; vel quintam feriam in honorem Jovis honorasti? Si fecisti vel consensisti, quadraginta dies in pane et aqua pœniteas.

Conspirasti cum aliis insidiatoribus contra episcopum tuum, aut adversus cooperatores suos, ita dico [ut] vel doctrinam vel præcepta tui episcopi vel presbyteri irrideres vel subsannares? Si fecisti, quadraginta dies in pane et aqua pœniteas.

Comedisti aliquid de idolothyto, id est de oblationibus quæ in quibusdam locis ad sepulcra mortuorum fiunt, vel ad fontes, aut ad arbores, aut ad lapides, aut ad bivia, aut portasti in aggerem lapides, aut capitis ligaturas ad cruces quæ in biviis ponuntur? Si fecisti, aut consentiens in aliquibus fuisti, triginta dies in pane et aqua pœniteas.

Item de arte magica.

Misisti filium tuum vel filiam super tectum aut super fornacem pro aliqua sanitate, vel incendisti grana ubi mortuus homo erat, vel cingulum mortui pro damno alicujus in nodos colligasti, vel pectines quibus mulierculæ lanam discerpere solent supra funus complosisti, vel quando efferebatur funus e domo, plastrum in duo dividisti, et funus per mediam divisionem planstri asportare fecisti? Si fecisti, aut consentiens fuisti, XX dies in pane et aqua pœniteas.

Fecisti illas vanitates aut consensisti quas stultæ mulieres facere solent, [quæ,] dum cadaver mortui hominis adhuc in domo jacet, currunt ad aquam, et

adducunt tacite vas cum aqua, et, cum sublevatur. **A** et corpus mortui, eamdem aquam fundunt subtus fere-
trum, et hoc observant, dum extra domum asporta-
tur funus, [ut] non altius quam ad genua elevetur, et
hoc faciunt pro quadam sanitate? Si fecisti, aut
consensisti, X dies in pane et aqua debes pœnitere.

Fecisti aut consensisti quod quidam faciunt ho-
mini occiso, cum sepelitur? Dant ei in manum un-
guentum quoddam, quasi illo unguento post mortem
vulnus sanari possit, et sic cum unguento sepeliunt.
Si fecisti, XX dies in pane et aqua pœniteas.

Fecisti aliquid vel dixisti in quocunque opere quod
inchoasti per sortilegam vel magicam artem, nisi
Dei nomen invocasti? Si fecisti, X dies in pane et
aqua debes pœnitere.

Fecisti aliquid tale quale pagani fecerunt et adhuc **B**
faciunt in Kalend. Januarii, in cervulo, vel in ve-
gula? Si fecisti, triginta dies in pane et aqua pœ-
niteas.

Detraxisti vel maledixisti alicui causa invidiæ? Si
fecisti, septem dies in pane et aqua debes pœ-
nitere.

Fecisti quod plures faciunt? Scopant locum ubi
facere solent ignem in domo sua, et mittunt grana
hordei adhuc loco calido : et, si salierint grana, peri-
culosum erit; si autem ibi permanserint, bonum
erit. Si fecisti, decem dies in pane et aqua pœni-
teas.

Fecisti quod quidam faciunt, dum visitant aliquem **C**
infirmum : cum appropinquaverint domui ubi in-
firmus decumbit, si invenerint aliquem lapidem juxta
jacentem, revolvunt lapidem, et requirunt in loco
ubi jacebat lapis, si ibi sit aliquid subtus quod vivat,
et si invenerint ibi lubricum, aut muscam, aut
formicam, aut aliquid quod se moveat, tunc affir-
mant ægrotum convalescere. Si autem nihil ibi
invenerint quod se moveat, dicunt esse moriturum.
Si fecisti, aut credidisti, viginti dies in pane et aqua
pœniteas.

Fecisti pueriles arcus parvulos, et puerorum sutu-
ralia, et projecisti sive in cellarium sive in hor-
reum tuum, ut satyri vel pilosi cum eis ibi jocaren-
tur. ut tibi aliorum bona comportarent, et inde
ditior fieres? Si fecisti, X dies in pane et aqua pœ-
niteas. **D**

Fecisti quod quidam faciunt in Kalendis Januarii,
id est in octava Natalis Domini? Qui ea sancta
nocte filant, nent, consuunt, omnes opus quodcun-
que incipere possunt. diabolo instigante, propter no-
vum annum incipiunt? Si fecisti, quadraginta dies
in pane et aqua pœniteas.

Item de adulterio.

Concubuisti cum sorore uxoris tuæ? Si fecisti,
neutram habeas. Et si illa quæ uxor tua fuit, con-
scia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat
in Domino cui velit. Tu autem et adultera sine spe
conjugii permaneat, et, quandiu vivatis, juxta
præcepta sacerdotis, pœnitentiam agite.

Si absente uxore tua in lectum tuum, te nesciente

et uxore tua ignorante, intravit soror uxoris tuæ, et
tu putasti eam uxorem tuam esse, et concubuisti
cum ea, si fecisti, pœnitentia peracta, legitimum
tuum conjugium habere poteris. Illa autem adultera,
digna vindicta debet affligi, et in æternum conjugio
privari,

Item de fornicatione.

Fecisti fornicationem cum duabus sororibus, et
soror sororem a te stupratam non intellexerat, et tu
posteriorem, sororem prioris esse ignorasti? Si fe-
cisti, septem annos per legitimas ferias debes pœni-
tere, et post potes uti legitimo conjugio. Et illæ so-
rores, si digne pœnituerint, et si se continere non
valuerint, nubant in Domino. Si autem non ignora-
verunt, usque ad mortem pœniteant, et se a conjugio
abstineant.

Fecisti fornicationem cum aliqua femina, et
frater tuus te sciente eamdem duxit uxorem? Si
fecisti, eo quod fratrem tuum crimen celasti, se-
ptem annos per legitimas ferias pœniteas, et post
pœnitentiam, tu et frater uxores accipere potestis
tantum in Domino. Mulier autem usque ad mortem
pœniteat, et sine spe conjugii permaneat.

Fecisti fornicationem cum filiastra tua? Si fecisti,
nec matrem nec filiam poteris habere, nec tu po-
teris uxorem accipere, nec illa maritum, sed usque
ad mortem pœnitere debetis. Uxor autem tua, si
postquam cognovit quod cum filia sua adulterium
perpetratum habuisti, tecum non concubuit, nubat
in Domino, si voluerit.

Fecisti fornicationem cum noverca tua? Si fecisti,
neque tu neque ipsa ulterius ad conjugium perve-
nire potestis. Pater autem tuus, si voluerit, aliam
accipere potest.

Fecisti fornicationem cum uxore fratris tui? Si
fecisti, pœnitere debetis, tu et ipsa usque ad mor-
tem, et sine spe conjugii permanere. Frater autem
tuus, si vult, aliam accipiat.

Fecisti fornicationem cum sponsa filii tui, et
postea filius tuus duxit eam uxorem? Si fecisti, eo
quod crimen celasti filium tuum, usque ad mortem
pœniteas, et sine spe conjugii permaneat. Filius
autem tuus, eo quod ignorabat peccatum tuum, si
vult, aliam accipiat. Illa autem, pœnitentia peracta,
sine spe conjugii permaneat.

Fecisti fornicationem cum matre tua? Si fecisti,
XV annos per legitimas ferias pœniteas : unum [ex
his in pane et aqua, et absque spe conjugii perma-
neas, et nunquam sis sine pœnitentia. Mater autem
tua, si consentiens non fuit, juxta arbitrium sacer-
dotis pœniteat : et si se continere non vult, nubat in
Domino.

Fecisti fornicationem cum comatre tua? Si feci-
sti, separari debes ab ea, et quadraginta dies, id
est carinam, in pane et aqua, cum septem sequen-
tibus annis pœnitere.

Fecisti fornicationem cum filiola tua spiritali
quam de fonte suscepisti, aut ad manus episcopi
tenuisti? Si fecisti, separari debes ab ea, et XL dies,

quod carinam vocant, cum septem sequentibus annis **A** fratre tuo carnali idem scelus perpetrasti, XV annos per legitimas ferias pœnitere debes.

De discidio conjugii.

Tenuisti filium tuum, vel filiam, vel filiastrum tuum, vel filiastram tuam, ad confirmationem, vel a fonte suscepisti, et ideo hoc fecisti ut discidium faceres inter te et uxorem tuam? Si episcopus aliud consilium inde facere noluerit, tunc separari debes ab uxore tua, et XL dies, quod carinam vocant, in pane et aqua cum septem sequentibus annis pœnitere debes, et nunquam debes esse sine pœnitentia, et sine spe conjugii debes permanere. Uxor autem tua, si se continere non potest, nubat in Domino.

Accepisti mulierem, et habuisti eam aliquod tempus, mensem, aut tres, aut postremo annum, et tunc primum dixisti te esse frigidæ naturæ, ita ut non potuisses coire cum ea nec cum alia aliqua : et si illa quæ uxor tua esse debuit, eadem affirmat quæ tu dicis : et si probari potest per rectum iudicium, ita esse ut dicitis, separari potestis, tamen ea ratione ut, si tu post aliam acceperis, reus perjurii dijudicaris, et iterum, post peractam pœnitentiam, priora connubia renovare debetis. Illa autem si prior, post annum aut dimidium, ad episcopum aut ad ejus missum se proclamaverit, et dicit quod non cognovisses eam, et negat aliquam commixtionem inter vos esse : tu autem affirmas quod uxor tua sit, tibi credendum est, eo quod caput mulieris es : quia si se proclamare voluerat, cur tandiu tacuit? Cito et in parvo tempore scire mulier potuit si secum coire potuisses, si autem se statim in ipsa novitate, post mensem aut postremum post duos, se ad episcopum vel ad ejus missum proclamaverit, dicens : Volo mater esse, volo filios procreare, et ideo maritum accepi; sed quia vir quem accepi frigidæ naturæ est, non potest ea facere propter quæ eum accepi : si probari potest per rectum iudicium, separari potestis, et illa nubat in Domino, si vult.

Item de fornicatione.

Fecisti fornicationem cum sorore tua? Si fecisti, X annos per legitimas ferias, unum ex his in pane et aqua pœniteas, et quandiu vivas, pœnitentiam agas, et sis sine spe conjugii. Soror autem tua, si consentiens non fuit, pœnitentia peracta, si se continere non potest, nubat in Domino.

Fecisti fornicationem cum amita vel matertera tua, vel cum uxore patris vel avunculi tui? Si fecisti, de eam annos per legitimas ferias pœnitere debes, unum ex his in pane et aqua, et quandiu vivas, sine pœnitentia non sis, et sine spe uxoria permanere debes, nisi episcopus aliquam misericordiam tibi concedere voluerit.

Fecisti fornicationem sicut Sodomitæ fecerunt, ita ut in masculi terga et in posteriora virgam tuam immitteres, et sic secum coires more Sodomitico? Si uxorem habuisti, et semel vel bis fecisti, X annos per legitimas ferias pœnitere debes, unum ex his in pane et aqua. Si in consuetudine habuisti, XII annos per legitimas ferias pœnitere debes. Si cum

fratre tuo carnali idem scelus perpetrasti, XV annos per legitimas ferias pœnitere debes.

Si cum masculo intra coxas, ut quidam solent, fornicationem fecisti, ita dico, ut tuum virile membrum intra coxas alterius mitteres, et sic agitando semen effunderes? Si fecisti, XL dies in pane et aqua pœniteas.

Fecisti fornicationem, ut quidam facere solent, ita dico ut tu in manum tuam veretrum alterius acciperes, et alter tuum in suam, et sic alternatim veretra manibus vestris commoveritis, ut sic per illam delectationem semen a te projiceres? Si fecisti, triginta dies in pane et aqua pœniteas.

Fecisti solus tecum fornicationem, ut quidam facere solent, ita dico ut ipse tuum virile membrum in manum tuam acciperes, et sic duceres præputium tuum, et manu propria commoveres ut sic per delectationem semen a te projiceres? Si fecisti, X dies in pane et aqua pœniteas.

Fecisti fornicationem, ut quidam facere solent, ut tu tuum virile membrum in lignum perforatum, aut in aliquod hujusmodi mitteres ut sic per illam commotionem et delectationem a te semen projiceres? Si fecisti, XX dies in pane et aqua pœniteas.

Dedisti osculum alicui femine per immundum desiderium, et sic te polluisti? Si fecisti, tres dies in pane et aqua pœnitere debes. Si intra ecclesiam hoc contigerat, XX dies in pane et aqua pœniteas.

Fecisti fornicationem contra naturam, id est ut cum masculis vel cum animalibus coires, id est cum equa, cum vacca, vel cum asina, vel cum alio aliquo animali? Si semel vel bis fecisti : et si uxorem, non habuisti, quod adimplere tuam libidinem potuisses, quadraginta dies, in pane et aqua, quod carinam vocant, cum septem sequentibus annis pœnitere debes, et nunquam sis sine pœnitentia. Si autem uxorem habuisti, decem annos per legitimas ferias pœnitere debes. Si in pueritia tibi contigerat, C dies in pane et aqua debes pœnitere.

Si autem servus est qui hæc fecerit, et uxoratus, et cum animalibus peccat, si cum scopis bene castigatur, tres annos per legitimas ferias pœniteat. Si autem servus sine uxore hæc fecerit, item verberibus castigatus, duos annos per legitimas ferias pœniteat. Si autem talis est servus ut gratis verbera pati non velit, et est tam digna persona, ita pœniteat ut ille qui ingenuus est.

De illicitis cibis.

Comedisti scabiem corporalem pro aliquo sanitate, aut bibisti propter solutionem vermiculos qui pediculi vocantur, vel bibisti urinam humanam, sive stercora aliqua comedisti pro sanitate aliqua? Si fecisti, XX dies in pane et aqua pœniteas.

Comedisti morticina, id est animalia quæ a lupis seu a canibus dilacerabantur, et sic mortua inventa sunt? Si fecisti, X dies in pane et aqua pœnitere debes.

isti aves quas oppresserat accipiter, et non A
disti eas ferro aliquo? Si fecisti, V dies in
aqua pœniteas.

isti aves et animalia quæ in retibus stran-
et sic mortua inveniuntur? Nisi in neces-
saris feceris, X dies in pane et aqua debes

isti piscem qui mortuus est in flumine in-
iisi eo die a piscatoribus tactus est, et sic
et eodem die inventus? Si fecisti, tres
ane et aqua pœniteas.

De fraude.

falsitatem, vel fraudem aliquam in mensu-
a ponderibus, ita dico, ut falso modio, aut
deribus injustis tua bona venderes aliis B
is? Si fecisti, aut consensisti, viginti dies
t aqua pœnitere debes.

De incestu.

ectasti turpitudinem, tu conjugatus alicujus
ta dico, si mamillas et ejus verenda ob-
Si fecisti, quinque dies in pane et aqua
Si autem non fuisti conjugatus, duos dies
et aqua pœniteas.

te in balneo cum uxore tua, et aliis mu-
et vidisti eas nudas, et ipsæ te? Si fecisti,
in pane et aqua debes pœnitere.

De hospitalitate.

nt ad te hospites tempore necessitatis, et
disti eos in domum tuam, et non fecisti C
misericordiam, sicut Dominus præcepit? Si
ti, quinque dies in pane et aqua pœni-

Item de sacrilegio.

isti Ecclesiam, aut consensisti? Si fecisti,
restituere, et precium tuum, id est wire-
num pauperibus distribue, et XV annos per
ferias pœniteas.

isti oblationes mortuorum, ita ut Ecclesiis
oluisses? Si fecisti, unum annum per legi-
as pœniteas.

isti Pascha, Pentecosten, Natalem Domini
co, nisi in illa civitate cui tu subjectus es,
mitate te impediens? Si fecisti, X dies in D
qua pœniteas.

De excommunicatis.

ti aliquam communionem cum excommuni-
ciente ita dico, ut simul cum eo orares in
aut in aliquo loco, aut salutasti eum, ita ut
xeres, aut eum in domum reciperes, aut ei
humanitatem præbueris, clam, vel aperte
n tempore, vel eodem itinere tecum ad sa-
em ire vellet, et tunc unam noctem, vel
quantum iter possit perfici, seorsum ab
o ei dedisti victui necessaria? Si aliter fe-
c et tu similiter excommunicatus es, sicut
debes quadraginta et dies in pane et aqua,
nam vocant, cum septem sequentibus an-
tere.

De oblatione.

Detraxisti, vel retinuisti aliquid de oblationibus,
quæ Deo oblatæ sunt in mancipiis, in terris, sylvis,
vineis, utensilibus, vestimentis, et in reliquis pos-
sessionibus, et quæ Ecclesiis sine dubio Christo qui
earum sponsus est oblata sunt, testamento Eccle-
siis ab aliquo fidei relicta? Si fecisti, vel consensisti,
quadraginta dies in pane et aqua debes pœnitere.

De decimis.

Neglexisti decimam tuam Deo dare, quam Deus
ipse sibi dari constituit, id est non dedisti ei deci-
mam de cunctis fructibus tuis, quos tu ad tuos usus
colligere desiderasti, vel collegisti, et de cunctis tuis
animalibus, et decimum animal quod Deo debueras
dare, et quod suum erat, illud pejori commutasti?
Si fecisti vel consensisti, Deo quod suum erat in
quadruplum prius restituere, et viginti dies in pane et
aqua debes pœnitere.

Item de rapina.

Oppressisti pauperes qui tibi vicini erant, qui se
defendere non poterant, vel eorum bona, illis nolen-
tibus, tulisti? Si fecisti, redde illis sua, et triginta
dies in pane et aqua pœniteas.

Item de irreligiositate.

Fecisti quod quidam facere solent? Post prandium
vadunt ad missam, et ipsi saturi et vinolenti, a
sacerdote pro populo offerente signum pacis acci-
pere præsumunt. Si fecisti, tres dies in pane et aqua
pœniteas.

Accepisti corpus et sanguinem Domini post ali-
quam parvissimam degustationem? Si fecisti, et
semel et illud in pueritia, nisi pro viatico fecisti,
decem dies in pane et aqua pœnitere debes.

Fecisti quod quidam facere solent, dum ad Eccle-
siam venerint, in primis parum labia commovent
quasi orent propter alios circumstantes, vel seden-
tes, et statim ad fabulas et ad vaniloquia festinant;
et cum presbyter eos salutatur, et hortatur ad oratio-
nem, illi autem ad fabulas suas revertuntur, non ad
responsionem, nec ad orationem. Si fecisti, decem
dies in pane et aqua pœnitere debes.

De consensu in malo.

Retinueris peccatum fratris quod erat usque ad
mortem, neque corripuisti eum, nec exhortatus es
eum, ut resipisceret, nec succurristi fratri sub onere
jacenti? Si fecisti, tam diu pœniteas quam diu reti-
cuisti.

Defendisti reos propter misericordiam vel propter
amicitiam, et in hoc immisericors fuisti innocentibus?
Si fecisti, triginta dies in pane et aqua pœni-
teas.

Fecisti tibi missam cantare, et illa sancta offerre
dum domi fueras, sive in domo tua, sive in alio
aliquo loco, nisi in Ecclesia? Si fecisti, decem dies
in pane et aqua pœnitere debes.

De incredulis.

Credidisti quod quidam credere solent? Dum iter
aliquod faciunt si cornicula ex sinistra eorum in

dexteram illis cantaverit, inde se sperant habere A
prosperum iter. Et dum anxii fuerint hospitii, si
tunc avis illa, quæ muriceps vocatur, eo quod mures
capiat, et inde pascatur nominata, viam per quam
vadunt ante se transvolaverit, se illi augurio et
omni magis committunt quam Deo. Si fecisti, aut
ista credidisti, quinque dies in pane et aqua debes
pœnitere.

Credidisti quod quidam credere solent? Dum ne-
cesse habent ante lucem aliorum exire, non audent,
dicentes quod posterum sit, et ante galli cantum
egredi non liceat, et periculorum sit eo quod im-
mundi spiritus ante gallicinum plus ad nocendum
potestatis habent, quam post, et gallus suo cantu
plus valeat eos repellere et sedare, quam illa divina B
mens quæ est in homine sua fide et crucis signa-
culo? Si fecisti aut credidisti, decem dies in pane et
aqua debes pœnitere.

Credidisti quod quidam credere solent, ut illæ
quæ a vulgo parca vocantur, ipsæ, vel sint, vel
possint hoc facere quod creduntur; id est, dum ali-
quis homo nascitur, et tunc valeant illum designare
ad hoc quod velint ut quodcumque ille homo vo-
luerit, in lupum transformari possit, quod vulgaris
stultitia weruvoff vocat, aut in aliam aliquam figu-
ram? Si credidisti, quod nunquam fieret aut esse
possit, ut divina imago in aliam formam aut in
speciem transmutari possit ab aliquo, nisi ab omni-
potente Deo, decem dies in pane et aqua debes pœ-
nitere.

Credidisti quod quidam credere solent, quod sint
agrestes feminæ, quas sylvaticas vocant, quas dicunt
esse corporeas, et quando voluerint ostendant se
suis amatoribus, et cum eis dicunt se oblectasse, et
item quando voluerint, abscondant se et evanes-
cant? Si credidisti, decem dies in pane et aqua
pœniteas.

In istis omnibus supradictis debent sacerdotes
magnam discretionem habere, ut discernant inter
illum qui publice peccavit et publice pœnituit, et
inter illum qui absconse peccavit et sua sponte
confessus est.

Quamvis hæ prædictæ interrogationes feminis et
viris sint communes, tamen hæ sequentes specialiter D
ad feminas pertinent.

Fecisti ut quædam mulieres in quibusdam tem-
poribus anni facere solent: ut in domo tua mensam
præparares, et tuos cibos, et potum cum tribus cul-
tellis supra mensam poneres, ut si venissent tres
illæ sorores, quas antiqua posteritas et antiqua
stultitia parcas nominavit, ibi reficerentur, et tulisti
divinæ pietati potestatem suam, et nomen suum, et
diabolo tradidisti, ita, dico, ut crederes illas quas tu
dicas esse sorores, tibi posse, aut hic aut in futuro
prodesse? Si fecisti, aut consensisti, unum annum
per legitimas ferias pœniteas.

Fecisti quod quædam mulieres facere solent, ut
faceres quoddam molimen aut machinamentum in
modum virilis membri, ad mensuram tuæ volunta-

tis, et illud loco verendorum tuorum, aut al-
cum aliquibus ligaturis colligares, et fornicat
faceres cum aliis mulierculis, vel aliæ eode
strumento, sive alio, tecum? Si fecisti, quinq
nos per legitimas ferias pœniteas.

Fecisti quod quædam mulieres facere sole
jam supradicto molimine, vel alio aliquo me
mento, tu ipsa in te solam faceres fornicati
Si fecisti, unum annum per legitimas ferias
teas.

Fecisti quod quædam mulieres facere
quando libidinem se vexantem extinguere
quæ se conjungunt quasi coire debeant et p
et conjungunt in invicem puerperia sua, et
fricando pruritus illarum extinguere desid
Si fecisti, tres quadragenas per legitimas
debes pœnitere.

Fecisti quod quædam mulieres facere sole
cum filio tuo parvulo fornicationem facere
dico, ut filium tuum supra turpitudinem tua
ueres, ut sic imitareris fornicationem? Si
duos annos per legitimas ferias debes pœnitere

Fecisti quod quædam mulieres facere sole
succumberes aliquo jumento, et illud jum
provocares ad coitum, qualicumque posses in
ut sic coiret tecum? Si fecisti, carinam un
pane et aqua, cum septem sequentibus annis
teas, nunquam sis sine pœnitentia.

Fecisti quod quædam mulieres facere solen
C dum fornicantur et partus suos necare volunt,
ut utero conceptus excutiant suis maleficiis
herbis, ita ut aut conceptum interficiant aut
tiant, vel si nondum conceperunt, faciunt u
concipiant? Si fecisti, aut consensisti, aut de
decem annos per legitimas ferias pœnitere
Sed antiqua definitio usque ad exitum vite
ab Ecclesia removet. Nam quoties conceptum
dierat, tot homicidiorum rea erit. Sed distat
tum, utrum paupercula sit, et pro difficulta
triendi, vel fornicaria causa, et pro sui sceler
landi faciat.

In concilio autem Hilerdensi de supradictis
fantes suos ex adulterio susceptos excutiam
præcipitur.

Hi vero qui male conceptos ex adulterio
vel editos necare studuerint, vel in ventribus
trum potionibus aliquibus colliserint, in
sexu adulteris, id est patri vel matri, post
annorum curricula communio tribuatur: ita
ut omni tempore vitæ suæ stentibus et huius
insistant.

Donasti vel ostendisti alicui, ut conceptam
vel excuteret, aut occideret? Si fecisti, septem
nos per legitimas ferias pœnitere debes.

Excussisti conceptum tuum antequam vivi
tur? Si fecisti, unum annum per legitimas
pœnitere debes: fecisti post conceptum spi
tres annos per legitimas ferias pœnitere debes

Interfecisti filium vel filiam voluntarie pos

Si fecisti, XII annos per legitimas ferias pœ-
debes, et nunquam debes esse sine pœni-

lexisti infantem tuum, ut per culpam tuam
baptismo moreretur? Si fecisti, unum annum
legitimas ferias pœnitere debes, et nunquam
e pœnitentia.

fecisti aliquam mortiferam potionem, et cum
quem occidisti? Si fecisti, carinam unam cum
n sequentibus annis jejunare debes, et nun-
sis sine pœnitentia. Si voluisti autem et non
isti homicidium, annum unum per legitimas
pœnitere debes.

fecisti de semine viri tui, ut propter tua diabo-
acta plus in amorem tuum exardescet? Si fe-
septem annos per legitimas ferias pœnitere

fecisti chrisma ad subvertendum Dei iudicium,
quid in herbis vel in verbis, vel in ligno, vel
ide, aut in aliqua stulta fide, vel ipsa fecisti,
illis consiliata es, aut in ore tuo tenuisti, aut in
mentis tuis insutum, vel circa te lignatum ha-
re, vel qualicumque ingenio faceres, ut crederes
illud iudicium subvertere posse? Si fecisti,
n annos per legitimas ferias pœnitere debes.

fecisti quod quædam mulieres facere solent et
er credunt, ita dico, ut si vicinus ejus lacte
pibus abundaret, omnem abundantiam lactis
illis quam suus vicinus ante se habere visus est
et ad sua animalia, vel ad quos voluerint a-
lo adjutæ, suis fascinationibus et incantationibus
se convertere credant? Si fecisti, tres annos
legitimas ferias pœniteas.

fecidisti quod quædam credere solent, ut quam-
re domum intraverint, pullos aucarum, pavo-
pulos gallinarum, etiam porcellos, et aliorum
alium fœtus, verbo, vel visu, vel auditu, obfa-
re et perdere posse affirmant? Si fecisti vel
listi, unum annum per legitimas ferias debes
tere.

fecidisti quod multæ mulieres retro Satanam
arsæ credunt et affirmant verum esse, ut cre-
quietæ noctis silentio cum te collocaveris in
tuo, et marito tuo in sinu tuo jacente, te dum
orea sis januis clausis exire posse, et terrarum
a cum aliis simili errore deceptis pertransire
e, et homines baptizatos, et Christi sanguine
nptos, sine armis visibilibus et interficere, et
stis carnibus eorum vos comedere, et in loco
is eorum stramen aut lignum, aut aliquod hu-
odi ponere, et commestis, iterum vivos facere,
ducias vivendi dare? Si credidisti, quadraginta
id est carinam in pane et aqua cum septem
entibus annis pœniteas.

fecidisti quod quædam mulieres credere solent,
a cum aliis diaboli membris item inquietæ noc-
ilentio clausis januis in aerem usque ad nubes
everis, et ibi cum aliis pugnes, et ut vulneres

alias, et tu vulnera ab eis accipias? Si credidisti,
duos annos per legitimas ferias pœniteas.

Fecisti quod quædam mulieres facere solent? Tollunt
piscem vivum, et mittunt eum in puerperium suum,
et tam diu eum ibi tenent, donec mortuus fuerit, et
decocto pisce vel assato, maritis suis ad comeden-
dum tradunt, ideo faciunt hoc, ut plus in amorem
earum exardescant? Si fecisti, duos annos per legi-
timas ferias pœniteas.

Fecisti quod quædam mulieres facere solent?
Prosternunt se in faciem, et discoopertis natibus,
jubent ut supra nudas nates conficiatur panis, et eo
decocto tradunt maritis suis ad comedendum. Hoc
ideo faciunt, ut plus exardescant in amorem illarum?
Si fecisti, duos annos per legitimas ferias pœni-
teas.

Posuisti infantem tuum juxta ignem, et alius cal-
darium supra ignem cum aqua misit, et ebullita
aqua superfusus est infans, et mortuus est. Tu au-
tem qui infantem septem annos in tua custodia de-
buisti habere, tres annos per legitimas ferias pœ-
nitere debes. Ille autem qui aquam in caldarium
misit, innocens erit.

Fecisti quod quædam mulieres facere solent, dia-
bolicis adimpletæ disciplinis? Quæ observant vesti-
gia et indagines Christianorum, et tollunt de eo-
rum vestigio cespitem, et illum observant, et inde
sperant sanitatem aut vitam eorum auferre? Si fe-
cisti aut consensisti, quinque annos per legitimas
ferias pœnitere debes.

Fecisti quod quædam mulieres facere solent?
Tollunt menstruum suum sanguinem, et immiscent
cibo vel potui, et dant viris suis ad manducandum,
vel ad bibendum, ut plus diligantur ab eis? Si fecis-
ti, quinque annos per legitimas ferias pœniteas.

Fecisti quædam mulieres facere solent? Tol-
lunt testam hominis, et igni comburunt, et cinerem
dant viris suis ad bibendum pro sanitate? Si fecisti,
unum annum per legitimas ferias pœniteas.

Comedisti vel bibisti alicujus animalis sangui-
nem? Si fecisti, quinque dies in pane et aqua pœni-
teas.

Fecisti quod quædam mulieres facere solent? Illæ
dico quæ habent vagientes infantes, effodiunt ter-
ram, et ex parte pertusant eam, et per illud fora-
men pertrahunt infantem, et sic dicunt vagientis in-
fantis cessare vagitum. Si fecisti aut consensisti,
quinque dies in pane et aqua pœniteas.

Fecisti quod quædam mulieres instinctu diaboli
facere solent? Cum aliquis infans sine baptismo
mortuus fuerit, tollunt cadaver parvuli, et ponunt
in aliquo secreto loco, et palo corpusculum ejus
transfigunt, dicentes, si sic non fecissent, quod infan-
tulus surgeret, et multos lædere posset? Si fecisti,
aut consensisti, aut credidisti, duos annos per legi-
timas ferias debes ponitere.

Fecisti quod quædam facere solent, diaboli audacia
repletæ? Cum aliqua femina parere debet, et non
potest, dum parere non potest, in ipso dolore si

morte obierit, in ipso sepulcro matrem cum infante palo in terram transfigunt. Si fecisti vel consentisti, duos annos per legitimas ferias debes pœnitere.

Oppressisti infantem tuum sine voluntate tua, aut pondere vestimentorum tuorum suffocasti, et hoc post baptismum factum fuerat? Si fecisti, XL dies, id est, carinam in pane et aqua, et oleribus, atque leguminibus pœniteas, et a conjugē te abstineas donec illi XL dies pertranseant; post, tres annos per legitimas ferias, et tres quadragesimas in anno observes. Quod si ante baptismum infans oppressus fuerit, proximos XL dies, ut supra præceptum est, pœniteas. Postea vero quinquennium expleas.

Invenisti infantem tuum juxta te oppressum, ubi tu et vir tuus simul in lecto jacuistis, et non apparuit utrum a patre, seu a te suffocatus esset, an propria morte defunctus esset. Non debetis inde securi esse, nec esse sine pœnitentia. Sed tamen in his magna consideratio debet esse pietatis, ubi nulla mala voluntas fuit, sed propria mors. Tamen propter negligentiam, XL dies in pane et aqua debetis pœnitere. Si autem vos non latet interfectores esse infantis, non voluntate, sed negligentia, tres annos per legitimas ferias pœnitere debetis, unum ex his in pane et aqua, et tempore pœnitudinē ab omni luxuria vos custodire debetis.

Exercuisti lenocinium aut in te ipsa, aut in aliis, ita dico, ut tu meretricio more tuis amatoribus corpus tuum ad tractandum et ad sordidandum, pro precio tradidisses, seu quod crudelius est et periculosius est, alienum corpus, filiæ dico, vel neptis, et alicujus Christianæ, amatoribus vendidisti, vel concessisti, vel internuncia fuisti, vel consiliata es ut stuprum aliquod tali modo perpetraretur? Si fecisti, sex annos per legitimas ferias pœniteas. Tamen in concilio Elibertano præcipitur, ut ille qui hæc perpetraverit, nisi in fine non accipiat communionem.

Fecisti quod quædam mulieres facere solent? Cum infans noviter natus est, et statim baptizatus, et sic mortuus fuerit, dum sepeliunt eum, in dexteram manum ponunt ei patenam ceream cum oblata, et in sinistram manum calicem cum vino similiter cereum ponunt ei, et sic eum sepeliunt. Si fecisti, decem dies in pane et aqua pœnitere debes.

Fecisti quod quædam mulieres adulteræ facere solent? Cum primum intellexerint quod amatores earum legitimas uxores voluerint accipere, tunc quadam arte malefica libidinem virorum extinguunt, ut legitimis prodesse non possint, neque cum eis coire. Si fecisti aut alios docuisti, XL dies in pane et aqua pœnitere debes.

Obtulisti infantem tuum ab baptizandum, nisi legitimo tempore, id est in sabbato Paschæ, et in sabbato Pentecostes, nisi infirmitatis necessitate? Si fecisti, decem dies in pane et aqua debes pœnitere.

Neglexisti visitare infirmos, et non venisti ad eos qui in carcere erant, et non subministrasti eis? Si non fecisti, decem dies in pane et aqua pœniteas.

A Comedisti carnem in quadragesima? Si fecisti, in ipsius anni circulo ab omni esu carniū te abstineas.

Comedisti de cibo Judæorum, vel aliorum paganorum, quem ipsi sibi præparaverunt? Si fecisti, decem dies in pane et aqua pœniteas.

Fecisti quod quidam facere solent? Dum ad Ecclesiam vadunt, in ipsa via proferunt suas vanitates, et loquuntur otiosa, nec in eadem via cogitant aliquid quod ad animæ utilitatem pertineat; et cum venerint in atrium Ecclesiæ ubi sepulta sunt corpora fidelium, et dum calcaverint sepulcra proximorum non recordantur quid eis futurum sit, nec ullam mentionem, nec ullas preces pro eis ad Dominum fundunt, quod facere debuerunt. Si neglexisti, decem dies in pane et aqua pœniteas, et vide ulterius ne tibi contingat. Sed quodcumque in atrium Ecclesiæ intraveris, ora pro eis, et roga illas sanctas animas quarum corpora ibi requiescunt, ut possint pro tuis peccatis ad Dominum in

Operatus es aliquid in Dominica die? Si fecisti, tres dies in pane et aqua pœnitere debes.

Fecisti quod quædam mulieres facere solent? Deponunt vestimenta sua et totum corpus nudam melle inungunt, et sic mellito suo corpore supra triticum in quodam linteo in terra deposito, sese hac atque illac sæpius revolvunt, et cuncta tritici grana, quæ humido corpori adhærent, cautissime colligunt, et in molam mittunt, et retrorsum contra solam molam circuire faciunt et sic in farinam redigunt, et de illa farina panem conficiunt, et sic maritis suis ad comedendum trahunt, ut comesto pane marcescant et deficiant? Si fecisti, quadraginta dies in pane et aqua pœniteas.

Fecisti quod quædam mulieres facere solent? Dum pluviam non habent, et ea indigent, tunc plures puellas congregant, et unam parvulam virginem quasi ducem sibi præponunt, et eandem denudant, et extra villam ubi herbam jusquiamum inveniunt, quæ Teutonice belisa vocatur, sic nudatam deducunt, et eandem herbam, eandem virginem sic nudam minimo digito dextræ manus eruere faciunt, et radicitus erutam cum ligamine aliquo, ad minimum digitum dextri pedis ligare faciunt. Et singulæ puellæ singulas virgas in manibus habentes, prædictam virginem herbam post se trahentem in flumen proximum introducunt, et cum eisdem virgis virginem flumine aspergunt, et sic suis incantationibus pluviam se habere sperant. Et post eandem virginem sic nudam transpositis et mutatis in modum cancri vestigiis, a flumine ad villam, inter manus reducunt? Si fecisti aut consentiens fuisti, viginti dies in pane et aqua debes pœnitere.

CAP. VI. — *De admonitione octo principalium vitiorum, et eorum speciebus.*

(*Ex Pœnitentiali Theod.*) Nunc tibi octo principalia vitia explicabo. Si in illis te percussum, tactum et vulneratum sentis, vide ne me cæles, id est, superbiam, vanam gloriam, invidiam, iram,

tristitiam, avaritiam, ventris ingluviem, luxuriam. Ex quibus si te culpabilem recognoscis, pœnitentiam suscipe, nam ex his omnia vitia oriuntur.

De superbia, quæ initium omnis peccati est, et regina omnium malorum, nascitur omnis inobedientia, omnis præsumptio, et omnis pertinacia, contentiones, hæreses, arrogantia.

De vana gloria, jactantia, arrogantia, indignatio, discordia, inanis gloriæ cupido, et hypocrisis.

De invidia, nascitur odium, susurratio, detractio, exultatio in adversis proximi, afflictio in prosperis.

De ira oriuntur rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, præsumptio, blasphemiæ, sanguinis effusio, homicidia, ulciscendi cupiditas, injuriarum memoria.

De tristitia nascitur malitia, rancor animi, pusillanimitas, amaritudo, desperatio, torpor, vagatio mentis, sæpe etiam et præsentis vitæ nulla delectatio.

De avaritia oriuntur invidiæ, furta, latrocinia, homicidia, mendacia, perjuria, rapinæ, violentiæ, inquietudo, injusta judicia, contemptus veritatis futuræ, beatitudinis oblivio, obduratio cordis.

De ventris ingluvie propagatur inepta lætitia, scurrilitas, levitas, vaniloquium, immundicia corporis, instabilitas mentis, ebrietas, libido, hebetudo sensus.

De luxuria generatur cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia oculorum, vel totius corporis præcipitatio, amor immoderatus sui, odium mandatorum Dei, affectus præsentis sæculi, horror et desperatio futuri.

CAP. VII. — *Item de virtutibus quibus eadem vitia superari possint, et de conclusione pœnitentiæ.*

Ergo si superbus usque modo fuisti, humilia te ipsum in conspectu Dei. Si vanam gloriam dilexisti, cogita ne propter transitoriam laudem, æternam perdas mercedem. Si invidiæ rubigo te hucusque consumpsit, quod est peccatum maximum, et super omnia detestabile : quia diabolo comparatur invidus, qui primo homini invidit datum, quod ipse per suam culpam perdidit, age pœnitentiam, et profectum aliorum tuum deputa. Si tristitia te superat, patientiam et longanimitatem meditare. Si avaritiæ morbus te gravat, cogita quia radix est omnium malorum, et idololatriæ comparatur, et ideo largum te esse oportet. Si ira te vexat, quæ in stultorum sinu requiescit, dominari debes animo tuo, et hanc a te mentis tranquillitate fuga. Si ventris ingluviem te ad devorandum pertrahit, sobrietatem sectare. Si luxuriæ, castitatem vove.

Tunc prosternat se pœnitens in terram, et cum lacrymis dicat : Et in his, et in aliis vitiis, quibuscunque humana fragilitas contra Deum et creatorem suum, aut cogitando, aut loquendo, aut operando, aut delectando, aut concupiscendo peccare potest, in omnibus me peccasse, et reum in conspectu Dei super omnes homines esse cognosco, et confiteor.

A Humiliter etiam te sacerdos Dei exposco, ut intercedas pro me, et pro peccatis meis ad Dominum et creatorem nostrum, quatenus de his et omnibus sceleribus meis veniam et indulgentiam consequi merear.

Deinde sacerdos cum pœnitente prosternat se in terram, et decantet hos sequentes Psalmos.

In primis dicat Psalmum trigesimum septimum totum, Domine ne in furore tuo : et postea dicat; Oremus, et cantet Psalmum CII : Benedic, anima mea, Domino; et iterum dicat, Oremus. et cantet Psalmum L : Miserere mei, Deus. Post hæc cantet Psalmum LIII : Deus, in nomine tuo; et dicat, Oremus, et cantet Psalmum LI : Quid gloriaris in malitia.

Tunc dicat has subsequentes orationes.

B Deus cujus indulgentia nemo non indiget, memento famuli tui N. qui lubrica terreni corporis fragilitate nudatus est, quæsumus, da veniam confitenti, parce supplici, ut qui suis meritis accusatur, tua miseratione salvetur. Per Dominum.

Domine sancte, Pater, omnipotens æterne Deus, qui per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum vulnera nostra curare dignatus es, te supplices rogamus, et petimus, ut precibus nostris aurem tuæ pietatis inclinare digneris, qui etiam remittis omnia crimina, et peccata universa condonas, desque huic famulo tuo, Domine, pro suppliciis veniam, pro mœrore lætitiæ, pro morte vitam, ut de tua misericordia confidens, pervenire mereamur ad vitam æternam. Per eundem Dominum.

C Omnipotens et misericors Deus, qui peccatorum indulgentiam, in confessione celeri posuisti, succurre lapsis, miserere confessis, ut quos dilectorum catena constringit, magnitudo tuæ pietatis absolvas. Per.

Precor, Domine, clementiæ et misericordiæ tuæ majestatem, ut famulo tuo N. peccata et facinora sua confitenti, debita relaxare, et veniam præstare digneris, et præteritorum criminum culpas indulgeas, qui humeris tuis ovem perditam reduxisti, qui publicani precibus et confessione placatus es : tu etiam Domine huic famulo tuo placatus esse digneris, tu hujus precibus benignus aspira, ut in confessione placabilis permaneat, fletus ejus et petitio, perpetuam clementiam tuam cleriter exoret, sanctisque altaribus restitutus, spei rursus æternæ ac cœlesti gloriæ mancipetur. Qui vivis et regnas.

Deinde adjunge.

Deus omnipotens sit adjutor et protector tuus, et præstet indulgentiam de peccatis tuis, præteritis, præsentibus, et futuris. Amen.

CAP. VIII. — *Salubre antidotum animabus.*

(*Ex scriptis Prophetæ et Gregor. Hierony. August. et de tribus Pœnitentialibus collectum.*) Institutio illa quæ fiebat in diebus patrum nostrorum rectas vias nunquam deseruit, qui instituerunt pœnitentibus atque lugentibus suas passiones ac vitia medicamento salutis æternæ superare. Quia diversitas culparum, diversitatem facit pœnitentibus medicamen-

torum; velut medici corporum diversa medicamenta, vel potiones solent facere, contra diversitatem infirmitatum. Vel iudices sæcularium causarum diversa agunt iudicia, qui boni sunt, et recta pensant, atque tractant quomodo iudicent, recte inter miseros et divites, inter causam, et causam: Quanto magis igitur sacerdotes Dei diversa medicamenta animarum invisibilium hominibus pensare et tractare oportet, ne per stultum medicum vulnera animarum putrescant, et pejora fiant, Propheta dicente: Computruerunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ. O stulte medice, noli decipere animam tuam et illius, ne duplicem pœnam accipias, vel septuplam, vel millenam. Audi Christum dicentem: Si cæcus cæcum duxerit, ambo in foveam cadunt. Et si tu cogitas iudicium meum, alter homo non audit, neque videt qui me iudicet: o non intelligis quod Deus iudex justus, et fortis, videt et audit, et in palam abscondita deducet, et reddet unicuique secundum opera sua? Et Item: Vere sunt nonnulli, cæcorum canum similitudinem habentium, currentium ad cadavera mortuorum, vel similitudinem corvorum volantium, qui ad sacerdotium evehuntur, non propter Deum, sed plus propter honorem terrenum inhiantes, cæci divina sapientia. De talibus dixit Gregorius Nazianzenus: Timeo hoc, quod canes assectantur officium pastorale: maxime cum semetipsis nihil præparaverint disciplinæ. Ezechiel namque ait: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, et non gregem. Lac bibeant, et lanis eorum operiebantur, et quod crassum fuit, manducabant, quod fractum fuit, non alligabant, et reliqua. Item Ezechiel ait: Væ sacerdotibus, qui comedunt peccata populi mei, hoc est sibi eorum sumentes victimas, et non orantes pro eis: comedentes hostias, et non corripientes; qui ubi morituros homines audiunt, inde gaudent, et præparant se ad prædam quasi corvi ad cadavera mortuorum. Nunc ergo, o fratres, qui voluerit sacerdotis nomen habere, in primis propter Deum cogitet, ut discat ea quæ ei necessaria sint, antequam manus episcopi caput ejus tangat: Id est, Psalterium, Lectionarium, cum Evangeliiis, Sacramentorum librum, Baptisterium: et computum, cum cyclo cum commendationibus animarum, martyrologium, homelias per circulum anni plebibus prædicandas. Istud est simpliciorum: quia si unum supradictorum defuerit, sacerdotis nomen in eo non constabit. Ad hæc autem suum Pœnitentialem, qui et secundum canonum auctoritatem, et justas sententias trium Pœnitentialem, Theodori episcopi, et Romanorum pontificum, et Bedæ ordinetur. Sed in Pœnitentiali Bedæ plura inveniuntur utilia: plura autem inveniuntur ab aliis inserta, quæ nec canonibus, nec aliis Pœnitentia- libus conveniunt. Sapiens autem medicus excipiat quæque meliora, ut discretionem omnium causarum investigare possit, sine quibus rectum iudicium non potest stare. Quia scriptum est. In nulla re appareas indiscretus, sed distingue quid, ubi, quandiu, quando, qualiter debeas facere. Non omnibus ergo in una

A eademque libra pensandum est, licet in uno constringantur vitio, sed discretio sit inter unumquodque eorum, hoc est inter divitem et pauperem, inter liberum et servum, infantem, puerum, juvenem, adolescentem, ætate senem, hebetem, ignarum, laicum, clericum, monachum, episcopum, presbyterum, diaconum, subdiaconum, lectorem, in gradu, vel sine gradu, conjugatum, vel sine conjugio, peregrinum, indigenam, virginem, viduam, canonicam, monacham, debilem, infirmum, sanum, fornicantem cum animalibus, vel cum hominibus contra naturam, continentem, vel incontinentem, voluntate, necessitate, vel casu, seu in publico peccantem, vel in abscondito, et quali compunctione hæc omnia emendet, ut et loca, et tempora pœnitendi discernat.

B Hæc omnia de canonibus, et de sanctorum Patrum sententiis, et de Hieronymo, de Augustino, Gregorio, Theodoro, Beda, et ex Pœnitentiali Romano vera collegimus: et ut nulli necesse sit perire, scientibus et intelligentibus animarum medicis, hæc temperanda committimus. In Jesu filio Sirach dicitur: In iudicando esto misericors, pupillis ut pater. Item sanctus Jacobus ait: Iudicium sine misericordia erit illi qui non facit misericordiam: superexaltet autem misericordia iudicium. Et sanctus Augustinus dicit, de illis qui veram pœnitentiam faciunt, in jejuniis, et fletu, in eleemosynis, in orationibus, et ut perpetrata iterum non faciant: et si fecerint, tamen non perseverant in eis. Quia Deus dicit: C Malum cogitasti: ignovi. Malum dixisti: ignovi. Malum fecisti: ignovi. Perseverare in malo non ignosco. Ergo qui perseverant in malo, non ignosce, sed iudica districtum iudicium secundum canones, et iusta instituta majorum, ut cæteri timorem habeant.

CAP. IX. — *Pœnitentia illius anni, qui in pane et aqua jejunandus est, isto ordine observari debet.*

(Ex Pœnitentiali Romano.) Pœnitentia unius anni, qui in pane et aqua jejunandus est, talis esse debet: In unaquaque hebdomada tres dies, id est secundam feriam, quartam feriam, sextam feriam in pane et aqua jejuset. Et tres dies, id est tertiam feriam, quintam, et sabbatum, a vino, medone, mellita cervisia, a carne, et sagimine, et a caseo, et ovis, et ab omni pingui pisce se absteat. Manducet autem minutos pisciculos si habere potest. Si habere non potest, tantum unius generis pisces, et legumina, et olera, et poma, si vult comedat, et cervisiam bibat. Et in diebus Dominicis, et in Natali Domini, illos quatuor dies. Et in Epiphania Domini, unum diem. Et in Pascha usque in octavum diem. Et in Ascensione domini, et in Pentecoste quatuor dies; et in missa sancti Joannis Baptistæ, et sanctæ Mariæ, et XII apostolorum, et sancti Michaelis, et sancti Remigii, et omnium sanctorum, et sancti Martini, et in illius sancti festivitate, qui in illo episcopatu celebris habetur. In his supradictis diebus faciat charitatem cum cæteris Christianis, id est, utatur eodem cibo et potu quo illi. Sed tamen ebrie-

et ventris distensionem, semper in omnibus A

— *Iste annus secundus est ab illo anno, qui in et aqua observandus est, et post illum jejunant. Qui etiam dandus est illis, qui viros ecclesiarum sponte occidunt, et in consuetudine habent homicidicum scelus, et qui in consuetudine habent a naturam peccare, et in Ecclesiis homicidia committunt, et Ecclesias incendunt, et in istis adulterii committunt, et qui alia hujusmodi straverint.*

eodem.) Pœnitentia illius anni talis esse debet s dies, id est, secundam et quartam feriam, quaque hebdomada jejunet ad vesperam, et reficiatur de sicco cibo, id est, pane et legumicis, sed coctis, aut pomis, aut oleribus unum eligat ex his tribus, et utatur, et cerbibat, sed sobrie. Et tertium diem, id est, feriam in pane et aqua observet, et tres gesimas jejunet : unam ante Natale Domini, am ante Pascha, tertiam ante missam sancti ; et si totam quadragesimam, ante missam Joannis implere non possit, post missam t. Et in his tribus quadragesimis jejunet ies in hebdomada ad nonam, et de sicco cibo ut, ut supra notatum est et VI feriam jejunet e et aqua. Et in diebus Dominicis, in Natali i, illos quatuor dies. Et in Epiphania Domini, diem. Et in Pascha usque in octavum diem. scensione Domini, et Pentecoste quatuor dies, issa sancti Joannis Baptistæ, et sanctæ Mariæ, apostolorum, et sancti Michaelis, et sancti i, et Omnium Sanctorum, et sancti Martini illius sancti festivitate, qui in illo episcopatu s habetur. In his supra dictis diebus faciat tem cum cæteris Christianis. Sed tamen tem, et ventris distensionem, semper in is caveat.

I. — *De illis qui jejunare et adimplere non possunt quod in Pœnitentiali scriptum est.*

eodem.) Qui jejunare potest, et implere quod nitentiali scriptum est, bonum est, et Deo referat. Qui autem non potest, per misericordiam Dei consilium damus tale, ut nec sibi, nec necesse sit, nec desperare, nec perire.

II. — *De redemptione illius anni, quem in pane et aqua jejunare debet.*

eodem.) Pro uno die quem in pane et aqua e debet, L, psalmos genibus flexis in Ecclesia, potest, decantet : sin autem, in loco conveeadem faciat, et unum pauperem pascat, et excepto vino, carne et sagimine, sumat id velit.

CAP. XIII. — *Alio modo.*

eodem.) Si autem talis est, quod tandiu in s jacere non possit, faciat autem sic : infra am, si fieri potest : sin autem, in uno loco intente, LXX psalmos per ordinem decantet, verem pascat, et eo die excepto vino, carne mine, sumat quidquid velit.

CAP. XIV. — *Item alio modo.*

(Ex eodem.) Qui in Ecclesia genua centies flexerit, id est, si centies veniam petierit, si fieri potest, ut in Ecclesia fiat, hoc justissimum est. Si autem hoc fieri non potest, secreta in loco convenienti eadem faciat; si sic fecerit, eo die excepto vino, carne et sagimine, sumat quod placeat.

CAP. XV. — *Item alio modo*

(Ex eodem.) Qui psalmos non novit unum diem quem in pane et aqua pœnitere debet : dives tribus denariis, et pauper uno denario redimat, et eo die excepto vino, carne et sagimine, sumat quidquid velit.

CAP. XVI. — *Item alio modo.*

(Ex eodem.) Pro uno die, quem in pane et aqua pœnitere debet, tres pauperes pascat. Et eo die excepto vino, carne et sagimine, sumat quod placeat.

CAP. XVII. — *Item alio modo.*

(Ex eodem.) Quidam dicunt XX palmatas valere pro uno die.

CAP. XVIII. — *De redemptione unius hebdomadæ quam in pane et aqua jejunare debet.*

(Ex eodem.) Pro una hebdomada quam in pane et aqua jejunare debet, CCC psalmos genibus flexis in ecclesia decantet. Si autem hoc facere non potest, tria Psalteria in ecclesia, vel in loco convenienti intente decantet. Et postquam psallerit, excepto vino, carne et sagimine, sumat quidquid velit.

CAP. XIX. — *De redemptione unius mensis, quem in pane et aqua jejunare debet.*

(Ex eodem.) Pro uno mense quem in pane et aqua jejunare debet, psalmos mille ducentos genibus flexis decantet.

(Ex eodem.) Si autem hoc facere non potest, sine genuflexione, sedendo aut stando in Ecclesia si fieri potest : sin autem, in uno loco, mille DC octoginta psalmos decantet. Et omni die si velit, et si abstinere non vult, reficiat se ad sextam : nisi quartam feriam, et sextam, jejunet ad nonam. Et a carne et a sagimine, et a vino, totum mensem se absteineat. Alium autem cibum postquam psalmos supradictos decantaverit, sumat. Isto ordine, totus ille annus redimendus est.

CAP. XX. — *De illis qui jejunare non possunt, et Psalmos nesciunt, quomodo pœnitentiam unius anni quem in pane et aqua jejunare debent redimere possint.*

(Ex eodem.) Qui vero Psalmos non novit, et jejunare non potest, pro uno anno quem in pane et aqua pœnitere debet, det pauperibus in eleemosynam viginti duos solidos, et omnes sextas ferias jejunet, in pane et aqua. Et tres quadragesimas, id est, quadraginta dies ante Pascha, et quadraginta dies ante festivitatem sancti Joannis Baptistæ : et si ante festivitatem aliquid remanserit post adimpleat, et quadraginta dies ante Natalem Domini in istis tribus quadragesimis, quidquid suo ori præparatur in cibo, vel in potu, vel cujuscunque generis sit, istud æstimet quanti pretii sit, vel esse possit, et medietatem

illius pretii distribuatur in eleemosynam pauperibus A et assidue oret, et roget Deum ut oratio ejus et ejus eleemosynæ apud Deum acceptabiles sint.

CAP. XXI. — *Item redemptio illius anni quem in pane et aqua pœnitere debet.*

(*Ex Pœnitentiali Theod.*) Item qui jejunare non potest, et observare quod in Pœnitentiali scriptum est, hoc faciat quod sanctus Bonifacius papa constituit. Pro uno die quem in pane et aqua jejunare debet, roget presbyterum ut Missam cantet pro eo, nisi sint crimina capitalia quæ confessa prius lavari cum lacrymis debent, et tunc ipse adsit et audiat Missam, et devote ipse offerat propriis manibus panem et vinum manibus sacerdotis, et intente respondeat quantum sapit ad salutationes, et ad exhortationes sacerdotis, et humiliter Deum deprecetur, ut oblatio quam ipse et presbyter pro se et peccatis suis Deo obtulerunt, Deus omnipotens misericorditer per angelum suum suscipere dignetur. Et eo die excepto vino, et carne, et sagimine, comedat quidquid vult. Et sic redimat reliquos anni dies.

CAP. XXII. — *De illis qui jejunare non possunt, et habent unde redimere possint.*

(*Ex eodem.*) Si quis forte non potuerit jejunare, et habuerit unde possit redimere, si dives fuerit pro septem hebdomadibus det solidos XX. Si non habuerit unde tantum dare possit, det solidos X. Si autem multum pauper fuerit, det solidos tres. Neminem vero conturbet quia jussimus dare solidos XX aut minus: quia si dives fuerit, facilius est illi dare solidos XX quam pauperi tres. Sed attendat unusquisque cui dare debeat, sive pro redemptione captivorum, sive super sanctum altare, sive Dei servis, seu pauperibus, in eleemosynam.

CAP. XXIII. — *De illis qui non possunt adimplere, quod in Pœnitentiali scriptum est.*

(*Ex eodem.*) Qui non potest sic agere pœnitentiam ut superius diximus, faciat sic: Si tres annos continuos jejunare debet, et jejunare non potest, sic redimere potest: in primo anno eroget in eleemosynam solidos viginti sex. In secundo anno eroget in eleemosynam solidos, XX. In tertio anno solidos, XVIII. Hoc sunt solidi LXIV. Potentes autem homines plus dare debent: quia cui plus committitur, D plus ab eo exigitur. Et qui illicita committunt, etiam a licitis se abstinere debent, et corpus debent affligere jejuniis, vigiliis, et crebris orationibus. Caro enim læta trahit ad culpam: afflictæ autem reducit ad veniam.

CAP. XXIV. — *De illis qui jejunare non possunt, et non habent unde possint.*

(*Ex Pœnitentiali Bedæ presbyteri.*) Qui jejunare non potest et non habet unde redimat et Psalmos novit, pro uno die quem in pane et aqua jejunare debet tribus vicibus: Beati immaculati, usque, Ad Dominum cum tribularer decantet. Et sexies: Miserere mei Deus. Et septuagies prosternat se in terram, et per singulas genuflexiones, Pater noster decantet. Qui autem Psalmos nescit, pro uno die quem in pane

et aqua jejunare debet, centies prosternat se in terram, et per singulas genuflexiones, Pater noster dicat.

CAP. XXV. — *De redemptione septem annorum.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Item alio modo, XII triduanæ singulæ cum psalteriis III impletis, et cum palmatis CCC per singula psalteria excusant unius anni pœnitentiam. Et viginti quatuor biduanæ similiter, cum tres psalteriis impletis, et CCC palmatis per singula psalteria, excusant duos annos XV psalmi cum totidem veniis per noctem, et cum palmatis CCC excusant biduanam. Centum psalmi cum veniis per noctem, et cum psalmatis CCC excusant triduanam CXX missæ speciales, singulæ cum III psalteriis, et CCC psalmatis excusant annum, centum solidi data in eleemosynam annum excusant.

CAP. XXVI. — *Ut in capite quadragesimæ omnes publicæ pœnitentes in civitatem veniant, et ante fores Ecclesiæ nudis pedibus, et cilicio induti, episcopo suo se repræsentent.*

(*Ex concilio Agathen., capite 9.*) In capite Quadragesimæ omnes pœnitentes qui publicam suscipiunt aut susceperunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentent episcopo civitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram prostratis, reos se esse ipso habitu et vultu proclamantes. Ibi adesse debent decani, id est, archipresbyteri parochiarum, id est, presbyteri pœnitentium, qui eorum conversationem diligenter inspicere debent, et secundum modum culpæ, pœnitentiam per præfixos gradus injungant. Post hæc in Ecclesiam eos introducat, et cum omni clero septem pœnitentiæ Psalmos in terram prostratus cum lacrymis pro eorum absolutione decantet. Tunc resurgens ab oratione, juxta quod canones jubent, manus eis imponat, aquam benedictam super eos spargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat, et cum gemitu et crebris suspiriis eis denunciaret, quod sicut Adam projectus est de paradiso, ita et ipsi ab Ecclesia pro peccatis abjiciuntur. Post hæc jubeat ministris ut eos extra januas Ecclesiæ expellant. Clerus vero prosequatur eos cum Responsorio: In sudore vultus tui vesceris pane, etc., ut videntes sanctam Ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam atque commotam, non parvipendant pœnitentiam. In sacra autem Domini cœna, rursus ab eorum decanis et eorum presbyteris, Ecclesiæ liminibus repræsententur.

CAP. XXVII. — *Ut pœnitentes quando pœnitentiam petunt impositionem manuum consequantur.*

(*Ex eodem, capite 7.*) Pœnitentes tempore quo pœnitentiam petunt, impositionem manuum, et cilicium super capita a sacerdote, sicut ubique constitutum est, consequantur. Si autem comas non deposuerint, aut vestimenta non mutaverint, abjiciantur.

CAP. XXVIII. — *Qua auctoritate modus pœnitentiæ peccata confitentibus imponi debet.*

(*Ex concilio Moguntin., capite 10.*) Modus tempusque pœnitentiæ peccata sua confitentibus, aut per anti-

quorum canonum institutionem, aut per sanctarum A Scripturarum auctoritatem, aut per ecclesiasticam consuetudinem probatam imponi debet a sacerdotibus. Nam qui peccatis gravibus leves quosdam et inusitados imponunt pœnitentiæ modos, consuunt pulvillo secundum propheticum sermonem, sub omni cubito manus, et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas : sed discretio servanda est inter pœnitentes publice, et absconse. Nam qui publice peccat, oportet ut publice multetur pœnitentia, et, secundum ordinem canonum, pro merito suo excommunicetur, et reconcilietur.

CAP. XXIX. — *Quod diversitas culparum, diversitatem faciat pœnitentiarum.*

(*Ex dictis August.*) Diversitas culparum, diversitatem facit pœnitentiarum. Nam et corporum medici, diversa medicamenta componunt, ut aliter vulnera, aliter morbum, aliter tumores, aliter putredines, aliter caligines, aliter confractiones, aliter combustiones curent. Ita et spirituales medici, diversis curationum generibus animarum vulnera sanare debent : sed quia hæc paucorum est ad purum scilicet cuncta cognoscere, et curare, et mederi, atque ut in integrum salutis statum valeant revocare, ideo solerter admonemus doctum quemque sacerdotem Christi ut non ex suo sensu, sed secundum canonum statuta, et traditiones Patrum universa disponat, et conditionem utriusque sexus, ætatem, paupertatem, causam, statum, personam cujusque pœnitentiam agere volentis, ipsum quoque cor pœnitentis inspiciat : et secundum hæc, ut sibi visum fuerit, ut sapiens medicus, singula quæque dijudicet.

CAP. XXX. — *Quod multi sint fructus pœnitentiæ.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Multi sunt pœnitentiæ fructus per quos ad expiationem criminum pervenitur. Non enim tantum simplici illo pœnitentiæ nomine salus æterna repromittitur, ut illud apostolicum : Pœnitentini, inquit, et convertimini ut deleantur peccata vestra. Et illud propheticum : Cum conversus ingemueris tunc salvus eris, propter illum nudum gemitum, et propter illud nudum nomen pœnitentiæ, nullus salvabitur, sed per veram confessionem, et sacerdotis intelligentis consilium, et per charitatis affectum, et per eleemosynarum fructum, peccatorum moles subruitur.

CAP. XXXI. — *Cur canones præfigant non perfecte pro unoquoque crimine tempus et mensuram pœnitentiæ.*

(*Ex dictis Hieronym.*) Mensuram autem temporis in agenda pœnitentia, idcirco non satis aperte præfigunt canones pro unoquoque crimine, ut de singulis dicant, qualiter unumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio antistitis intelligentis relinquendum statuunt : quia apud Deum non tam valet mensura temporis quam doloris, nec abstinencia tantum ciborum quam mortificatio vitiorum. Propter quod tempora pœnitentiæ, fide et conversatione pœnitentum, abbrevianda præcipiunt, et negligentia

protelanda existimant : tamen pro quibusdam culpis, modi pœnitentiæ sunt impositi, juxta quos cæteræ perpendendæ sunt culpæ, cum sit facile per eosdem modos vindictam et censuram canonum æstimare.

CAP. XXXII. — *De illis qui pœnitentiam sibi injunctam adimplere festinant.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Unumquemque hominem accedentem ad pœnitentiam si videris acriter et assidue stare in pœnitentia, statim remissius age adversus eum. Qui vero potest jejunare quod impositum est ei, noli prohibere, sed permitte : magis enim laudandi sunt hi qui celeriter debitum pondus persolvere festinant : quia jejunium debitum est pondus, et sic amandum his qui pœnitentiam agunt ; quia si jejunaverit, et compleverit quod illi mandatum est a sacerdote, purificabitur a peccatis. Quod si iterum ad pristinam consuetudinem peccati reversus fuerit, sic est quomodo canis qui revertitur ad vomitum proprium. Omnis itaque pœnitens non hoc solum debet jejunare quod illi mandatum est a sacerdote, verum etiam postquam compleverit ea quæ illi jussa sunt, debet quantum ipsi visum fuerit jejunare. Si enim egerit ea quæ illi sacerdos præceperit, illa peccata tantum quæ confessus est remittentur. Si vero postea ex sua voluntate jejunaverit, mercedem sibi acquirat, et regnum cælorum. Qui ergo totam septimanam jejunat pro peccatis, sabbato et dominica die manducet et bibat quidquid ei aptum fuerit : custodiat tamen se a crapula et ebrietate : quia omnis luxuria de ebrietate nascitur. Ideo beatus Paulus prohibuit dicens : Nolite inebriari vino, in quo est luxuria : non quia in vino est luxuria, sed in ebrietate.

CAP. XXXIII. — *Ut quotiescunque aliqui ad pœnitentiam accesserint, sacerdotes jejuniis et orationibus cum eis communicare debeant.*

(*Ex Pœnitentiali Theod.*) Quotiescunque Christiani ad pœnitentiam accedunt, jejunia injungimus, et nos communicare cum eis debemus in jejunio, unam aut duas septimanas, aut quantum possumus, ut non dicatur nobis quod sacerdotibus Judæorum dictum est a Domino : Væ vobis legisperitis, qui aggravatis homines, et imponitis super humeros eorum onera gravia, et importabilia, ipsi autem uno digito vestro non tangitis sarcinas ipsas. Nemo enim potest sublevare cadentem sub pondere, nisi inclinaverit se ut porrigat ei manum. Neque ullus medicorum vulnera infirmantium potest curare nisi fetoribus particeps fuerit. Ita quoque nullus sacerdotum, vel pontifex peccatorum vulnera curare potest, animabus peccata auferre, præstante sollicitudine et oratione lacrymarum. Necesse est ergo, fratres charissimi, vos sollicitos esse pro peccantibus : quia sumus alterutrum membra. Ideoque et nos si viderimus aliquem in peccatis jacentem, festinemus eum ad pœnitentiam per nostram doctrinam vocare. Et quotiescunque dederis consilium peccanti, simul quoque da illi pœnitentiam statim, quantum debeat jejunare, aut eleemosynis redimere peccata sua : ne forte obliviscaris quæ tibi jam dixit, et iterum ne-

cesse sit tibi interrogare, et forsitan erubescet iterum peccata sua confiteri, et invenietur jam amplius judicari.

CAP. XXXIV. — *Quod contingat hominem interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccare.*

(*Ex concilio Cabillon., capite 32.*) Sed et hoc emendatione indigere perspeximus, quod quidam dum confitentur peccata sua sacerdotibus non plene id faciunt. Quia ergo constat hominem ex duabus esse substantiis, anima videlicet et corpore, et interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccatur, solerti indagacione debent inquiri ipsa peccata, ut utrisque plena sit confessio, scilicet ut et ea confiteantur quæ per corpus gesta sunt, et ea quibus in sola cogitatione delinquitur. Instruendus est itaque peccatorum suorum confessor, ut de octo principalibus vitiis, sine quibus in hac vita difficile vivitur, confessionem faciat: quia aut cogitatione, aut, quod gravius est, opere, eorum instinctu peccavit: odium etenim, invidia, superbia, vel cæteræ hujuscemodi animæ pestes tanto periculosius lædunt, quanto subtilius serpunt.

CAP. XXXV. — *Ut pœnitentia absque personæ acceptione imponatur.*

(*Ex concilio Carthag., capite 74.*) Ut sacerdos pœnitentiam imploranti, absque personæ acceptione, pœnitentiæ leges injungat.

CAP. XXXVI. — *De incestis occulte commissis.*

(*Ex dictis Aug.*) Si quis incestum occulte commiserit, et sacerdoti occulte confessionem egerit, indicetur ei remedium canonicum quod subire debuisset si ejus facinus publicatum fuisset. Verum quia latet commissum, detur ei a sacerdote consilium, ut salutem animæ suæ pro occulta pœnitentia proficiat, hoc est ut veraciter ex corde se graviter deliquisse confiteatur, et per jejunia et eleemosynas vigilasque ac sacras orationes cum lacrymis se purgare contendat, et sic se ad spem veniæ pro misericordia Dei pervenire confidat.

CAP. XXXVII. — *Ut inter pœnitentes publice et absconse, discretio servanda sit.*

(*Ex concilio Moguntin., capite 21.*) Ut discretio servanda sit inter pœnitentes, qui publice, et qui absconse pœnitere debeant.

CAP. XXXVIII. — *De illis qui negligunt pœnitentiam.*

(*Ex concilio Carthag., capite 75.*) Ut negligentiores pœnitentes, tardius recipiantur.

CAP. XXXIX. — *Ut pœnitentem ex corde magna exhilaratione sacerdotes suscipere debeant.*

(*Ex dictis Basilii episcop.*) Pœnitentem ex corde ita oportet suscipi, sicut Dominus ostendit, cum dicit: Quia convocavit amicos suos, et vicinos, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam quam perdideram.

CAP. XL. — *Ut secundum differentiam peccatorum, episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur.*

(*Ex concilio African., capite 10.*) Ut pœnitentibus secundum differentiam peccatorum, episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur, et ut presbyter

A inconsulto episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absentia episcopi necessitate cogente. Cujuscunque autem pœnitentis publicum et vulgatissimum crimen est, quod universam ecclesiam commoverit, ante absidam manus ei imponatur.

CAP. XLI. — *De his qui jam peccare cessaverunt, et perfecte pœnituerunt ut communio eis in ipsa pœnitentia concedatur.*

(*Ex concilio Laodicen., capite 2.*) De his qui diversis facinoribus peccaverunt, et perseverantes in oratione conversionem a malis habuere perfectam, pro qualitate delicti, talibus post pœnitentiæ tempus impensum, propter clementiam et bonitatem Dei communio concedatur.

B CAP. XLII. — *De lapsis, quomodo eos fraterno affectu corripere, et consolari debeant, ut non incidant in insidias diaboli, et desperent.*

(*Ex epist. Calis. papæ.*) Sed si aliquis lapsus quoquo modo fuerit, portemus eum, et fraterno corripiamus affectu, sicut ait beatus Apostolus: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris: Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. Porro sanctus David de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, et tamen in honore permansit. Beatus quoque Petrus amarissimas lacrymas fudit, quando Dominum negasse pœnituit, sed tamen apostolus permansit; et Dominus per prophetam peccantibus pollicetur, dicens: Peccator in quacunque die conversus ingemuerit, omnium iniquitatum illius amplius non recordabor. Errant enim qui putant sacerdotes post lapsum, si condignam egerint pœnitentiam, Domino ministrare non posse, et suis honoribus frui, si bonam deinceps vitam duxerint, et suum sacerdotium condigne custodierint. Et ipsi qui hoc putant, non solum errant, sed etiam traditas Ecclesiæ claves dissipare, et abigere videntur. De quibus dictum est: Quæcunque solveris in terra, erunt soluta et in cælo. Alioqui, hæc sententia aut Domini non est, aut non vera. Nos vero indubitanter tam Domini sacerdotes, quam reliquos fideles, post dignam satisfactionem posse revocari ad honores credimus, testante Domino per prophetam. Nunquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat? et qui aversus est, non revertetur? Et alibi: Nolo, inquit Dominus, mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat. Et propheta David pœnitentiam agens, dixit: Redde mihi lætitiæ salutaris tui, et spiritu principali confirma me. Ipse namque post pœnitentiam et alios docuit, et sacrificium Deo obtulit, dans exemplum doctoribus sanctæ Ecclesiæ, si lapsi fuerint, et si condignam pœnitentiam gesserint, utrumque facere posse et offerre, et alios docere.

CAP. XLIII. — *De lapsis in ordinibus sacris si restaurari possint.*

(*Ex Regest. Gregor. pap. Secundino servo Dei recluso.*) Nam tua sanctitas inde a nobis requisivit, ut tibi rescriberem de sacerdotali officio post lapsum

resurgendi, dum dicis de hoc canones diversos te legisse, diversasque sententias, alias resurgendi, alias nequaquam posse. Nam nos generaliter a Nicæna synodo incipientes, hanc cum reliquis quatuor veneramur: quia ipsam sequentes, cæteræ in cunctis sententiis unanimes concordant. Nos ergo præcedentes Patres sequimur: quia auctore Deo a sacra doctrina illorum non discordamus. A capite itaque incipientes, usque in quartum altaris ministrum hanc formam servandam cognoscimus: ut quia minorem major præcedit, sicut honore est major, ita sit in crimine, et quem major sequitur culpa, major ei implicetur vindicta: et sic postea pœnitentia credatur esse fructuosa. Quid enim prodest triticum seminare et fructum illius non colligere? Aut domum construere, et non illic habitare. Post dignam enim satisfactionem, credimus posse redire ad honorem: Propheta dicente: Nunquid qui cadit non adjiciet ut resurgat? et qui aversus est, non revertetur? Idem et peccatori ait: In quacunque die conversus ingemueris, tunc salvus eris. Unde et Psalmista ait: Cor mundum crea in me Deus, spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne projicias me a facie tua, et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Dum enim petiit ne a Deo projiceretur pro lapsi culpa, alienam quippe rex simul et propheta rapuisse se uxorem tremefactus expavit, propheta indicante flagitium suum, pœnitentiam agens addidit: Redde mihi lætitiâ salutaris tui, et spiritu principali confirma me. Si enim ipse dignam Deo pœnitentiam non fecisset, nequaquam aliis prædicaret. Ait enim: Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur. Dum enim peccata sua prospexit propheta mundata per pœnitentiam, non dubitavit prædicando castigare aliena: et sic sacrificium de seipso offerre Deo studuit cum dicebat: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Ad hæc ista sufficerent: sed omnis sententia quo plus sacræ Scripturæ testimoniis confirmatur, facilius creditur. De hoc enim propheta dicit: Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat. De hoc peccantibus dicitur: Peccator in quacunque die conversus ingemuerit, omnes iniquitates ejus in oblivionem traduntur. Si enim Redemptor noster, qui peccatores non perdere sed justificare venit, in oblivione peccantium delicta relinquit, quis hominum condemnanda reservet, cum Apostolus dicat: Si Deus justificat, quis est qui condemnet? Ad fontem misericordiæ recurrentes, Evangelicam proferamus sententiam. Gaudebo plus, inquit, super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis qui non indigent pœnitentia. Et ovem perditam, nonaginta novem non errantibus relictis, humero ad ovile reportavit. Si ovis errans post inventionem, ad ovile humero reportatur, cur iste post pœnitentiam ad Ecclesiæ ministerium non revoce-
tur? Quid est ergo gravius carnale delictum admittere sine quo non multi, sed pauci inveniuntur, aut Dei Filium timendo negare? In quo peccato ipsum beatum principem apostolorum Petrum, ad cujus

nunc corpus indigni sedemus, lapsum esse cognoscimus. Sed post negationem pœnitentia secuta est, et post pœnitentiam misericordia data: quia illum ab apostolatu non dejecit, quem ante seipsum negare prædixit. Tibi hæc, fili charissime, dicta, sufficiant, ut illum quem conspicias delicta fletu delere, in conspectu Divinitatis non dubites misericordiam consequi: quia nullum peccantem reversum despiciat, qui peccatores sanguine suo redimere venit. Hinc etiam et beatus Augustinus ad Petrum diaconum de fide scribens, ait: Omni homini in hac vita esse potest utilis pœnitentia, quam quocunque tempore homo egerit, quamlibet iniquus, quamlibet annosus, si toto corde renunciaverit peccatis præteritis, et pro eis in conspectu Dei, non solum corporis, sed etiam cordis lacrymas fuderit, et malorum operum maculas bonis operibus diluere curaverit, omnium peccatorum indulgentiam mox habebit. Hoc enim nobis Dominus prophético promittit eloquio, dicens: Si conversus fueris, et ingemueris, salvus eris. Et alio loco dicitur: Fili, peccasti; ne adjicias iterum, sed et de præteritis deprecare, ut tibi dimittantur. Nunquam peccanti esset indicta pro peccatis deprecatio, si deprecanti non esset remissio concedenda. Sed etiam pœnitentia peccatori tunc prodest, si eam in Ecclesia catholica gerat, cui Deus in persona beati Petri ligandi, solvendique tribuit potestatem, dicens: Quæ alligaveris super terram, erunt ligata et in cœlis. Et quæcunque solveris super terram, erunt soluta et in cœlis. In quacunque igitur homo ætate veram peccatorum suorum pœnitentiam egerit, et vitam suam, Deo illuminante, correxerit, non privabitur indulgentiæ munere: quia Deus, sicut per prophetam dicit, non vult mortem morientis, quantum ut revertatur a via sua mala, et vivat anima ejus. Verumtamen nullus hominum debet sub spe misericordiæ Dei, in suis diutius remanere peccatis, cum etiam in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diutius ægrotare. Tales enim qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, et sibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquam ita præveniuntur repentino Dei furore, ut nec conversionis tempus, nec beneficium remissionis inveniant. Ideo unumquemque nostrum sancta Scriptura benigne præmonet, dicens: Ne tardaveris converti ad Dominum, et ne differas de die in diem: subito enim veniet ira ejus, et in tempore vindictæ disperdet te. Dicit etiam beatus David: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. Cui beatus quoque Paulus concordat his verbis: Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo, sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Obdurato igitur vivit corde, qui se non convertit, desperans de indulgentia peccatorum, sive qui sic misericordiam Dei sperat, usque in finem vitæ præsentis, in suorum criminum perversitate remaneat. Proinde diligentes misericordiam

Dei, metuentesque justitiam, nec de remissione peccatorum desperemus, nec remaneamus in peccatis: scientes, quia illa omnium hominum debita sit exactura æquitas justissimi Judicis, quæ non dimiserit misericordia clementissimi Redemptoris. Sicut enim misericordia suscipit, absolvitque conversos, ita justitia repellit et puniet obduratos. Hi sunt qui peccantes in Spiritum sanctum, neque in hoc sæculo, neque in futuro, remissionem accipient peccatorum. Nam et de hoc Isidorus Ispalensis episcopus ad inquisitionem Massonis episcopi, ita rescripsit dicens: Verum quod sequenter in epistolis venerabilis fraternitas tua innotuit, nulla est in hujusmodi sententiis decretorum diversitas intelligenda, quod alibi legitur in lapsu corporali restaurandum honoris gradum post pœnitentiam, alibi post hujusmodi delictum nequaquam reparandum antiqui ordinis gradum post pœnitentiam: alibi post hujusmodi delictum nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum. Hæc enim diversitas hoc modo distinguitur. Illos enim ad pristinos officii gradus redire canon præcepit, quos pœnitentiæ præcessit satisfactio, vel digna peccatorum confessio. At contra hi qui neque a vitio corruptionis emendatur, atque hoc ipsum carnale delictum quod admittunt, etiam vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum utique honoris, nec gratiam communionis recipiunt. Ergo ita est utraque dirimenda sententia, ut necesse sit illos restaurari in loco honoris, qui per pœnitentiam reconciliationem meruerunt divinæ pietatis. Hi nec immerito consequuntur adeptæ dignitatis statum, qui per emendationem pœnitentiæ, recepisse noscuntur vitæ remedium. Id enim ne forte magis ambiguum sit, divinæ auctoritatis sententia confirmetur. Ezechiel enim propheta, sub typo prævaricatricis Hierusalem ostendit, post pœnitentiæ satisfactionem, pristinum restaurari posse honorem. Confundere, inquit, o Juda, et porta ignominiam tuam. Et post paululum: Et tu, inquit, et filiæ tuæ, revertimini ab iniquitate vestra. Quod dixit, confundere, ostendit post confusionis, id est peccati opus, debere quemquam erubescere, et pro admissis sceleribus verendum frontem humi prostratam demergere, pro eo quod dignum confusionis perpetraverat opus. Deinde præcepit ut portet ignominiam depositionis suæ, lugens cum humilitate quod peccaverat. Sicque revocari, secundum prophetam, ad priorem statum poterit.

CAP. XLIV. — *Quod anima, multis gentibus nobilior, sit deflenda et multis urbibus pretiosior, quodque non sit desperandum de venia.*

(*Excerptum de libro Joannis Constantinopol. ad Theodorum, cap. 59.*) Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum? Opportunius multo nunc a me, quam tunc a propheta Dei dicitur. Licet enim non urbes multæ, nec gens integra lamentanda sit, anima tamen flenda est multis gentibus nobilior, multisque urbibus pretiosior. Nam si unus qui fecerit voluntatem Dei, melior est quam

A multitudo iniquorum, melior ergo et tu eras quondam quam multitudines Judæorum. Propter quod nemo miretur, si forte prolixioribus ego nunc utar lamentationibus, et amariores profundam fletus, quam tunc propheta profudit. Non enim urbis, ut dixi, captæ excidia defleo, nec vilis vulgi captivitatem lamentor, sed insignis animæ lapsum, et templi in quo Christus habitat excidium. Hæc enim lamentatio insignis animæ quam ego defleo, tanto illa est durior et amarior, quanto et verior. Inde utique est quod ego irremediabiliter plango, quia novi, et incessabiliter lugeo dum recordor. Usquequo iterum te tripudiare videam ad prioris gloriæ statum? Quod etsi apud homines impossibile videtur, apud Deum tamen omniaabilia sunt. Ipse est enim qui allevat de terra inopem, et de stercore erigit pauperem, ut collocet eum cum principibus populi sui. Ipse est qui sterilem facit matrem super filios lætantem. Non ergo dubites, neque desperes mutari te posse in melius. Si enim tantum potuit diabolus, ut a celsis virtutum fastigiis, in profundum te duceret malorum, quanto magis poterit Deus ad bonorum verticem revocare, et non solum in id te restituere quod fuisti, sed beatiorum multo quam prius videbaris, efficiere? Tantum est ne concidas animo, neque spem abscindas bonorum. Ne, quæso, ne accidat tibi quod impiis solet. Non enim peccatorum multitudo in desperationem adducit animam, sed impietas. Impiorum ergo est desperare salute n, non peccatorum. C Unde divina misericordia pollicetur, dicens: Gaudium erit in cœlo coram angelis Dei super uno peccatore. Et post pauca: Stantibus, si ceciderint, minatur pœnam: lapsis, ut surgere appetant, promittit misericordiam. Illos terret, ne præsumant in bonis: illos refovet, ne desperent in malis. Justus es, iram pertimesce ne corruas; peccator es, præsume de misericordia ut surgas. Et sicut lapsus gravissimus cervicibus animæ incumbens, semper eam deorsum in terram cogit aspicere, ad Deum vero sursum non sinit oculos levare: sic virilis animæ suum pondus, ut ait Propheta: Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. Etenim mulier illa, quæ in Evangeliiis drachmam quam perdidit invenit, convocat amicas et vicinas, ut congratulentur ei. Et ego convocabo amicos tuos meosque, et vicinos nostros deprecabor eos convenire, ut non gaudeant, sed ut lugeant mecum, nec ut gratulentur, sed ut lamententur, et ingentem planctum, sublevatis ad cœlum una mecum vocibus reddant, dicendo ad eos: Ululate mecum, amici, plangite et profundite fontes fletuum, non quia auri pondus immensum nec talenta auri perdidit, sed quia horum omnium charior, et omni auro gemmarum, omnique nobilitate pretiosior amicus, nescio quomodo lapsus usque in ipsum fertur perditionis profundum. Noli desperare de lapsu, ne cadas. Qui enim alium desperat, habet veniam. Qui vero desperaverit semetipsum, nullam, quia

ille non est dominus mentis alterius. Sicut ergo et anima, si semel salutem suam cœperit desperare, jam nec intelligit quomodo, vel in quæ mala præcipitur: ita et qui desperatione capti sunt, intolerabiles fiunt, et per omnes malitiæ vias discurrunt. Exsurge, exsurge, quæso, expergiscere aliquando: et diabolicam hanc deponere temulentiam. Parce cunctis qui pro tua desperatione desperant, ne putent se viam virtutis incedere, si te ad eam redisse non videant. Respice, quæso, te, quantus nunc mœror omnium sanctorum fratrum habeat chorum, et quanta lætitia atque exultatio incredulis fiat, quantaque eis ad præcipitia luxuriæ decrescat auctoritas. Nec erit post hæc aliquis, qui quolibet lapsu dejectus, non statim resurgere cupiat, et statim se reparare festinet.

CAP. XLV. — *Quod nullus a consolatione vulnerari fratris se subtrahere debeat.*

(*Item Joannes Constantinop. ad eundem Theodorum de lapsu Bacharii, capite 60.*) Ubi est misericordia Christianæ religionis, quam magister noster sacrificio docuit esse meliorem? Ecce jacet frater ab hoste percussus, adhuc forsitan palpitans, et vos quasi sine vulnere revertimini, nec consolationem plagæ illius deferre tentatis? nolite esse sine formidine, fratres, fortiosem percussit inimicus, ut facilius ei aditus esset ad reliquos. Ut quid ergo spernitis vulneratum, aut sicut putatis et mortuum? Melior concubina Saul filia Resfa, quæ corpora defunctorum quos David pro Gabaonitarum ultione percusserat, eo usque accincta sacco, hoc est cilicio, custodivit, donec eis roraret aqua de cœlo, id est, donec pro venia eorum misericordiæ cœlestis scintilla defluerat. Melior fuit ille Judas Machabæus, qui etiam pro mortuis fratribus orationem credidit esse faciendam: quos damnata de Iamnia civitate idolorum dona prostraverant. Utquid, rogo, medicus noster inter librorum suorum loculos tot constituet genera pigmentorum? Si nihil est ex emplastris ejus quo sanari possit vulnus quod percussit inimicus: et si placet, aperiatur scholam medicinæ nostræ, et a principio canonis vulnerum, ac medicaminum species perquiramus. Ecce in ipsius introitu scholæ occurrunt illi seminis carnalis auctores, qui venenato serpentis dente percussi, non statim pœnæ mortis addicti sunt, sed ejecti de paradisi deliciis, id est de Ecclesiæ libertate et sacri communionis ministerii.

CAP. XLVI. — *De eadem re.*

(*Item ejusdem.*) Unde vides quia sic peccati contagione maculamur. Ne quæso, beatissime mihi, fratrem nostrum in profundum putei sub iniqui principis potestate demersum, desperationis lapidibus obruamus. Imitemur illum Æthiopem, qui sanctum Hieremiam in lacu ab iniquo rege demersum, assumptis XXX hominum auxiliis, et missis ad eum pannis et funibus veteribus liberavit. Facilis ne esto ad lapsum, ruinamque miserorum. Porrigere manum jacenti fratri, qui confusus pudore peccati, nec erigere se,

aut oculos audet attollere. Comple legem Mosi. Cecidit asinus fratris sub pondere, hoc est, caro evicta peccato, acclina te, et humilia, et subleva de ruina. Quid erubescis conjungi homini peccatori? Respice illum qui dicit: Noli nimium esse justus. Magister noster a latronibus vulneratum non solum cura dignum judicat, verum etiam ad stabulum suum et ovile perduxit. Et tu ergo collige fratrem quem diabolus latro percussit. Consigna stabulario, id est, beato episcopo, qui si quid in eo impenderit, amplius a Domino consequetur.

CAP. XLVII. — *De eadem re.*

(*Item idem.*) Evangelicus sermo dixit: Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum solus. Si te audierit, lucratus es eum, et cætera quæ continet sermo præcepti. Vide quid dicit. Ne exhilarantur filii incircumcisorum. Filii enim incircumcisorum, sunt homines sæculi, in præputii sui errore, et gentilitate viventes. Hi ergo exhilarantur, cum audiunt ruinam militis Christi. Peccatum igitur celetur, et adhibeatur emendatio. Nos enim consolationis linteamina, et cœlestis spei pigmenta tribuamus. Ipse autem infra sepulcrum secreti sui confessus peccati pudore contineatur, ubi conscientiæ verme laceretur: qui totas in eo obligat putredines peccatorum, donec nullum ex se fetorem famæ turpis emittat.

CAP. XLVIII. — *De eadem re.*

(*Ex epist. Joannis Constantinopol. ad Theodorum.*) Qualiter, rogo, de misericordia Domini possumus desperare, qui etiam Pharaonem arguit, quare nequam pœnitere dignatus sit, dicens: Brachia Pharaonis regis Ægypti contrivi, et non est deprecatus ut daretur in eo sanitas, et redderetur ei virtus ad comprehendendum gladium. Salomon ille mirabilis, qui meruit astitrici Dei, hoc est sapientiæ Dei copulari, in alienigenarum incurrit amplexus, et vinculis libidinis laqueatus, etiam sacrilegii horrore se polluit: quia simulacrum Cathmos Moabitico idolo fabricavit. Sed quia per prophetica vocem culpam erroris agnovit, numquam misericordiæ cœlestis extorris est. At forsitan dicas: In neutro Testamento lego neque eum pœnituisse, neque misericordiam consecutum.

CAP. XLIX. — *Post pœnitentiam neminem ad clericatum admittendum.*

(*Ex decr. Syricii papæ, capite 14.*) Illud quoque nos par fuit prævidere, ut sicut pœnitentiam agere cuiquam non conceditur clericorum: ita et post pœnitentiam ac reconciliationem, nulli unquam laico liceat honorem clericatus adipisci: quia quamvis sint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent gerendorum sacramentorum instrumenta suscipere, qui dudum fuerint vasa vitiorum.

CAP. L. — *Gravibus criminibus implicitos ad clerum admissos, magnis quoque vitiis involutos clericos officio non motos, comperit Gelasius.*

(*Ex decr. Gelasii papæ, capite 18.*) Comperimus etiam, horrendis quibusdam criminibus implicatos,

tota discretione sumnota, non solum de factis atrocibus necessariam pœnitentiam non habere, sed nec aliqua correptione penitus succedente, ad divinum ministerium honoremque contendere. Nonnullos autem in ipsis ordinibus constitutos, gravibus delinquentes facinoribus non repelli, cum et Apostolus clamet : Nemini cito manus imponendas, neque communicandum peccatis alienis : et majorum veneranda constituta pronuncient ; hujusmodi etiam si forte subrepserint, tam qui ante peccaverunt, dejectos oportere depelli, quam sacræ professionis oblitos prævaricatoresque sancti præpositi procul dubio submovendos.

CAP. LI. — *De illis qui loca sanctorum sub prætextu religionis inconsulte peragrant.*

(*Ex concilio Cabillon., cui interfuit Carolus imper., capite 45.*) Nam et quibusdam qui Romam, Turonumve, et alia quædam loca sub prætextu orationis inconsulte peragrant plurimum erratur : sunt presbyteri et diacones, et cæteri in clero constituti, qui negligenter viventes in eo purgari se a peccatis putant, et ministerio suo fungi debere si præfata loca attingant. Sunt nihilominus laici qui putant impune se, aut peccare, aut peccasse : quia hæc loca oraturi, frequentant. Sunt quidam potentum qui acquirendi census gratia sub prætextu Romani, sive Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt, et quod sola cupiditate faciunt, orationum sive sanctorum locorum visitationis causa se facere videri affectant. Sunt pauperes qui vel ideo id faciunt, ut majorem habeant materiam mendicandi, de quorum numero sunt illi qui circumquaque vagantes illo se pergere mentiuntur : vel quia tantum sunt vecordes, ut putent se sanctorum locorum sola visione a peccatis purgari, non attendentes quod ait beatus Hieronymus : Non Hierosolymam vidisse, sed Hierosolymis bene vixisse, laudandum est. De quibus omnibus imperatoris, qualiter sint emendanda, sententia expectetur : qui vero peccata sua sacerdotibus in quorum sunt parochiis confessi sunt, et ab his agenda pœnitentiæ consilium acceperunt, si orationibus insistendo, eleemosynas largiendo, mores componendo, vitam emendando, apostolorum limina, vel quorumlibet sanctorum invisere desiderant, horum est devotio modis omnibus colaudanda.

CAP. LII. — *De omni peccatore, quoties ceciderit, quod toties resurgere debeat.*

(*Ex dictis Sosii cujusdam eremitæ.*) Dum quidam frater abbatem Sosium tali sermone frequenter requireret, dicens : Quid faciam, Pater, quoniam cecidi? illi respondit : Surge inquit. Illo vero se exsurrexisse, et iterum cecidisse professo, respondit : Iterum adhuc surge. Cum autem frater frequenter surrexisse et frequenter cecidisse narraret, eodem vero senex utebatur sermone, exclamans, Ne desistas surgendo. Cui frater ait : Usquequo possum surgere, Pater, explana? Senex dixit : Usquequo, aut in bono ope-

re, aut in malo depressus occumbas. In quo enim opere fuerit homo depressus, in eo judicabitur.

CAP. LIII. — *Ut justum sit omni homini quod se reprehendat.*

(*Ex dictis Pimeni cujusdam eremitæ.*) Quidam frater requisivit abbatem Pimenem, dicens : Quid est, pater, quod dicit Apostolus : Omnia munda mundis? At ille dixit ei : Si quis ad hunc sermonem pervenire potuerit, ut eum intelligat, videbit se minorem esse totius creaturæ. Cui frater : Et quomodo possum minorem me videre ab eo qui homicida est? Respondit senex : Si potuerit homo ad hunc sermonem Apostoli pervenire, et viderit hominem qui forte occidit alium, dicit in semetipso : Iste quidem hoc solum peccatum fecit : ego autem omni hora homicidium committo, meipsum interficiens. Et cum frater requireret quomodo hoc possit fieri, respondit : Hæc sola est hominis justitia, ut semetipsum reprehendat. Tunc enim justus est, cum sua peccata condemnat.

CAP. LIV. — *Ut nullus fratrem condemnet antequam Deus illum dijudicet.*

(*Ex dictis cujusdam eremitæ.*) Venit aliquando abbas Isaac in cœnobia, et vidit illic fratrem negligentem : et iratus jussit eum expelli de cœnobia. Cum ergo regrederetur ad habitaculum suum, venit angelus Domini et stetit ante ostium cellulæ ejus, dicens : Non te permitto ingredi. At ille rogabat ut ejus culpa manifestaretur. Et respondens angelus, dixit : Deus transmisit me, dicens : Vade, dic Isaac : Ubi jubes ut mittamus illum fratrem qui peccavit? At ille mox egit pœnitentiam, dicens : Peccavi, Domine, indulge mihi. Et dicit ei angelus : Exsurge, indulge tibi Dominus : sed ne iterum hoc facias ut quemquam condemnes, antequam Deus illum dijudicet. Tulerunt homines sibi judicium, et non mihi illud dimittunt, dicit Dominus. Hoc autem dictum est, quia si contigerit de illis perfectis aliquem, vel in parvo peccare, non mox prodatur.

CAP. LV. — *Quod justa obedientia justis muneribus remuneretur.*

(*Ex dictis cujusdam eremitæ.*) Quidam ex patribus in extasi positus, vidit quatuor ordines ante Deum : et primus quidem ordo erat hominum infirmantium, et gratias agentium Deo. Secundus vero erat eorum qui hospitalitatem sectantur, et in hoc ministrant. Tertius vero illorum qui solitudinem sectantur. Quartus vero illorum qui propter Deum in obedientia subjecti sunt patribus. Erat ergo illis tribus ordinibus hic ordo superior qui obedientiam exhibebat, et habebat torquem aureum, et majorem gloriam præ cæteris possidebat. Dicit autem senex ei qui sibi hoc in extasi demonstrabat, quia isti alii omnes habent aliquam requiem ad implendas proprias voluntates. Hic ergo qui obedientiam exercet, omnes voluntates relinquit, totus pendet in voluntate Patris jubentis, et ideo majorem gloriam præ cæteris est sortitus.

CAP. LVI. — *De illis qui ex industria peccant, et promittunt sibi quamdam impunitatem peccandi propter largitionem eleemosynarum.*

(*Ex concilio Cabillon., capite 36.*) Sed nec hoc prætereundum putavimus quod quidam ex industria peccantes, propter eleemosynarum largitionem quamdam sibi promittunt impunitatem. Eleemosyna enim extinguit peccatum, juxta illud : Ignem ardentem extinguit aqua, et eleemosyna extinguit peccatum. Sed ea quæ aut necessitate, aut casu, aut qualibet fiunt fragilitate. Ea vero quæ ex industria ad cujuslibet libidinem explendam idcirco fiunt ut eleemosynis redimantur, nequaquam eis redimi possunt : quia qui hoc perpetrant videntur Deum mercede conducere, ut eis impune peccare liceat. Non ergo idcirco quis peccare debet ut eleemosynam faciat : sed ideo eleemosynam facere debet, quia peccavit. Mentem enim et corpus quæ libido traxit ad culpam, afflictio et contritio debet reducere ad veniam.

CAP. LVII. — *De his qui peracta pœnitentia ad pristina redeunt volutabra.*

(*Ex decr. Syricii papæ, capite 10.*) De his vero non incongrue dilectio tua apostolicam sedem credidit consulendam, qui peracta, pœnitentia, tanquam canes ac sues, ad vomitus pristinos et ad volutabra redeunt, et militiæ cingulum, et ludicras voluptates, et nova conjugia, et inhibitos denuo appetiere concubitus, quorum professam incontinentiam generati post absolutionem filii prodiderunt ; de quibus : quia jam suffugium non habet pœnitendi, id duximus decernendum, ut sola intra Ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacræ mysteriorum celebritati, quamvis non mereantur, intersint. A Dominicæ autem mensæ convivio segregentur, ut hac saltem distractione correcti, et ipsi sua errata castigent et aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscœnis cupiditatibus retrahantur : quibus tamen quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere, cum ad Dominum cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus subvenire. Quam formam et circa mulieres, quæ se post pœnitentiam talibus pollutionibus deviuxerunt, servandam esse censemus.

CAP. LVIII. — *De pœnitente femina quæ defuncto viro aliis nubere præsumpsit.*

(*Ex concilio Arlatensi, capite 2.*) Pœnitentes feminae quæ defunctis viris aliis nubere præsumpserint, vel suspecta, vel interdicta familiaritate cum extraneo vixerint, cum eodem ab Ecclesiæ liminibus arceantur. Hæc etiam de viris in pœnitentia positus placuit observari.

CAP. LIX. — *Quod in danda pœnitentia nulla sit personarum acceptio.*

(*Ex concilio Cabillon., cui interfuit Carolus imperator, capite 34.*) Quia igitur Apostolo teste non est personarum acceptio apud Deum, et in omnibus judiciis servanda non est, multo magis in hoc pœnitentiæ iudicio præcaveri debet, ut nullus sacerdotum unquam, aut gratia, aut odio alicujus personæ secus judicet, quam quod in canonibus sacris invenerit :

aut quod illi secundum sanctarum Scripturarum auctoritatem, et ecclesiasticam consuetudinem rectius visum fuerit. Si ergo medici qui corporibus medicinam inferre conantur, nequaquam propter personæ cujuslibet acceptionem his quos sanare cupiunt, cauterio, aut ferro, aut duris aliis quibuslibet rebus parcunt : multo magis his observandum est, qui non corporum sed animarum medici existunt, neque enim pensanda est pœnitentia quantitate temporis, sed ardore mentis, et mortificatione corporis. Cor autem contritum et humiliatum Deus non despicit.

CAP. LX. — *De illis qui peccata sua sine condigna pœnitentia sibi relaxari fulluntur.*

(*Ex dictis August.*) Quisquis ergo malorum operum sine condigna pœnitentia quemquam veniam a Deo percipere posse dixerit, penitus errat, et, cum deceptus alios decipere festinat, duplici noxa constringitur : hoc est, proprii erroris et alienæ deceptionis.

CAP. LXI. — *Quod tam diu laborare quisque debeat donec possideat Christum.*

(*Ex dictis Gregor.*) Usque tunc laborare debet homo, usquequo possideat Christum. Qui autem illum semel adeptus fuerit, jam non laborat. Permittit tamen Dominus laborare electos suos, ut rememorentur tribulationum laboris, unde semetipsos custodiant, timentes ne tantos labores amittant. Nam et filios Israel ideo Deus per desertum quadraginta annis circumduxit, ut rememoratis tribulationibus, non redirent retrorsum.

CAP. LXII. — *Ut nullus episcopus seu presbyter alterius pœnitentem sine litteris sui episcopi suscipiat.*

(*Ex epist. Felicis papæ, capite 2.*) Curandum vero maxime et omni cantela prævidendum, ne quis fratrum coepiscoporumque nostrorum, aut etiam presbyterorum in alterius civitate vel diœcesi pœnitentem, vel sub manu positum sacerdotis, aut eum qui reconciliatum se esse dixerit, sine episcopi vel presbyteri testimonio, et litteris, ad cujus pertinet parochiam, suscipiat.

CAP. LXIII. — *Ut pœnitentes secundum canones nisi peracta pœnitentia communicare non debeant.*

(*Ex decr. Pii papæ, capite 2.*) Pœnitentes non debent communicare ante consummationem pœnitentiæ.

CAP. LXIV. — *Quod pro ethnico et publicano sit habendus, qui pro peccato commisso pœnitere noluerit.*

(*Ex dictis August.*) Erga eum qui pro peccato commisso non pœnitet, tales esse debemus, sicut Dominus præcepit dicens : Sit tibi sicut ethnicus et publicanus, et sicut Apostolus jubet : Subtrahite, inquit, vos ab omni fratre inordinate ambulante, secundum traditionem quam tradidi vobis.

CAP. LXV. — *Quod a licitis se abstinere debeat, qui illicita se commisisse meminerit.*

(*Ex dictis Gregor. papæ.*) Qui se illicita meminisset commisisse, a licitis etiam studeat abstinere : quatenus per hoc Conditori suo satisfaciat, ut qui commisit prohibita, sibimetipsi abscindere debeat etiam concessa.

CAP. LXVI. — *Ut nullus post pœnitentiæ actionem ad militiam sæcularem redire debeat.*

(*Ex epist. Leonis papæ, capite 25.*) Contrarium est omnino ecclesiasticis regulis, post pœnitentiæ actionem redire ad militiam sæcularem. Cum Apostolus dicat: Nemo militans Deo, implicat se sæcularibus negotiis. Unde non est liber a laqueis diaboli, qui se militiæ mundanæ voluerit implicare.

CAP. LXVII. — *De illis qui, relicto religionis proposito, ad sæculum redeunt.*

(*Ex concilio Arclatensi, capite 3.*) Hi qui post sanctæ religionis propositum apostatant, et ad sæculum redeunt, et postmodum pœnitentiæ remedia non requirunt, communionem non accipiant sine pœnitentia: quos etiam jubemus ad clericatus officium non admitti, et quicumque ille est post pœnitentiam habitum sæcularem non præsumat. Quod si præsumperit, ab Ecclesia alienus habeatur.

CAP. LXVIII. — *Quod nullus religiosus et sanctus careat peccato.*

(*Ex dictis August.*) Nullus sanctus et verus caret peccato: nec tamen ex hoc desinit esse justus vel sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. Non enim naturæ viribus, sed propositi adjumento per Dei gratiam acquirimus sanctitatem: et ideo veraciter se omnes sancti pronuntiant peccatores, quia in veritate habent quod plangent, et si non reprehensione conscientiæ, certe mobilitate et mutabilitate prævariatricis naturæ.

CAP. LXIX. — *Ut pœnitentes a conviviis et ornamentis abstinere debeant.*

(*Ex decr. Lucii papæ, capite 5.*) Quod pœnitentes a conviviis et ornamentis atque alba veste abstinere debeant, et discordes pellantur ab ecclesia, donec ad pacem redeant.

CAP. LXX. — *Ut presbyter pœnitentem non reconciliet, nisi episcopus suus jubeat.*

(*Ex concilio Africano, capite 30.*) Ut presbyter non interrogato episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absentia episcopi, necessitate compellente.

CAP. LXXI. — *Ut nullus in ecclesiastico ordine per manus impositionem, remedium accipiat pœnitendi.*

(*Ex decreto Leonis papæ ad Rusticum, capite 16.*) Alienum est autem a consuetudine ecclesiastica, ut qui in presbyterali honore, aut in diaconii gradu fuerint consecrati, hi pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendi. Quod sine dubio ex apostolica traditione descendit, secundum quod scriptum est: Sacerdos si peccaverit, quis orabit pro illo? Unde hujusmodi lapsis ad promerendam misericordiam Dei privata est expectanda secessio. Ubi illis satisfactio si fuerit digna, sit etiam fructuosa.

CAP. LXXII. — *Ut ordinati in gravioribus peccatis deprehensi, non manus impositionem ut laici accipere debeant.*

(*Ex concilio Carthaginiensi, capite 27.*) Item confirmatum est, ut si quando presbyteri vel diaconi in aliqua graviore culpa convicti fuerint, qua eos a ministerio necesse sit removeri, non eis manus tanquam pœnitentibus vel tanquam fidelibus laicis

imponatur, neque permittendum ut rehaptizati ad clericatus gradum promoveantur.

CAP. LXXIII. — *De clericis qui corporali delicto delinquant si restaurari possint.*

(*Ex epistola sancti Isidori ad Massonem.*) Nulla est in hujusmodi sententiis decretorum diversitas intelligenda, quod alibi legitur in lapsu corporali restaurandum honoris gradum post pœnitentiam. Alibi post hujusmodi delictum, nequaquam reparandum prioris ordinis meritum, hæc enim diversitas hoc modo distinguitur. Illos enim ad pristinos officii gradus redire præcepit canon, quos pœnitentiæ præcesserit satisfactio, vel digna peccatorum confessio. At contra hi qui neque a vitio corporis emendantur: ad hoc ipsum carnale delictum quod admittunt, etiam vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum utique honoris, nec gratiam communionis recipiant.

CAP. LXXIV. — *De his qui altario Dei deserviunt, si subito flenda carnis fragilitate corruerint.*

(*Ex concilio Everdensi, capite 5.*) Hi qui altario Dei deserviunt, si subito flenda carnis fragilitate corruerint, et Domino respiciente digne pœnituerint, ita ut mortificato corpore, cordis contriti sacrificium Deo offerrant, maneat in potestate pontificis, vel veraciter afflictos non diu suspendere, vel desidiosos prolixiore tempore, ab Ecclesiæ corpore segregare: ita tamen ut sic officiorum suorum loca recipiant, ne possint ad altiora officia ulterius promoveri: quod si iterato velut canes ad vomitum reversi fuerint, et velut sues in volutabris immersi jacuerint, non solum dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem non nisi in exitu percipiant.

CAP. LXXV. — *Quod conjugati in Quadragesima abstinere debeant ab uxoribus.*

(*Ex concilio Elibertan., capit. 5.*) Qui in Quadragesima ante Pascha cognoverit uxorem suam, et noluerit abstinere ab ea, unum annum pœniteat, aut pretium videlicet viginti quinque solidorum ad Ecclesiam tribuat, aut pauperibus dividat. Si per ebrietatem et sine consuetudine acciderit, quadraginta dies pœniteat.

CAP. LXXVI. — *De illis qui in Quadragesimæ diebus carnem manducare præsumunt.*

(*Ex concilio Toletan.*) Quicumque in Quadragesimæ diebus esum carniæ præsumperit attentare, non solum reus erit resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab ejusdem diei sancta communione. Et hoc illi cumuletur ad pœnam, ut in ipsius anni circulo ab omni esu carniæ absterneat: quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam.

CAP. LXXVII. — *De fratre non peccante ad mortem, et ad mortem.*

(*Ex epist. Joannis Evangel.*) Qui scit fratrem suum peccare non ad mortem, postulet pro eo, et dabit ei vitam Deus. Si quis usque ad mortem, peccat, quia est peccatum usque ad mortem non pro illo dico, ut roget quis.

CAP. LXXVIII. — *Quod difficile sit graviter peccanti sub gradu manere in gradu.*

(*Ex dictis Hierony.*) Quicumque dignitatem gradus divini non custodiunt, contenti fiant animam salvare : reverti enim in eum gradum in quo antea fuerant, difficile est.

CAP. LXXIX. — *De eadem re.*

(*Ex dictis Basilii episcop.*) Qui sub gradu peccat, debet excommunicari, quia magna est dignitas huius nominis : tamen potest redimere animam suam post pœnitentiam, ad priorem enim gradum venire difficile est.

CAP. LXXX. — *De eadem re.*

Qui sub gradu cecidit, post pœnitentiam contentus fiat baptizare, communionem infirmis dare, et altario tantummodo ministrare.

CAP. LXXXI. — *De eadem re.*

(*Ex dictis S. Isidor.*) Isidorus in evangelio Ephesi præpositum, id est, sacerdotem ostendit juxta Malachiam qui dicit : Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem exquirent ex ore ejus : quia angelus Domini exercituum est. Candelabrum enim angeli doctrina sacerdotis, vel honor potestatis, quam gestat intelligitur. Candelabrum enim sacerdotis : quia charismata intelliguntur honoris, tunc penitus juxta Joannem movetur, quando post delicta, neglecta pœnitentia, admissa scelera non desunt. Non enim dicit, quia cecidisti movebo candelabrum tuum, sed nisi pœnitentiam egeris, movebo candelabrum tuum.

CAP. LXXXII. — *Quod post septem annos pœnitentem sacerdotem censura canonum in pristinum statum remeare præcipiat.*

(*Item idem.*) Canonum censura post septem annos remeare pœnitentem sacerdotem in statum pristinum præcepit, non expletione proprii arbitrii, sed potius ex sententia divini iudicii. Nam legitur, quia Maria soror Aaron prophetissa, dum obrectationis adversus Mosem incurrisset delictum, illico stigmate lepræ percussa est. Quumque petisset Mosem ut emundaretur, præcepit eam extra castra egredi septem diebus, et post emundationem rursus eam castris reverti. Maria ergo soror Aaron caro intelligitur sacerdotis. Quæ dum superbiam dedita sordidissimis corruptionum maculatur erroribus moretur extra castra septem diebus, id est, a collegio Ecclesiæ sanctæ septem annis projiciatur, quibus post emundationem vitiorum, loci sive pristinae dignitatis recipiat meritum.

CAP. LXXXIII. — *De populi necessario quod inultum soleat præterire.*

(*Ex decr. Innocentii papæ episcopis de Macedonia missis.*) Prævideat ergo dilectio vestra hactenus talia transisse, et advertite quod utique ut dicitis necessitas imperavit, in pace etiam Ecclesias constitutas non posse præsumere, sed ut sæpe accidit, quoties a populis, aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari inultum solere transire. Priora ergo dimittenda dico Dei iudicio, de

PATROL. CXL.

A reliquo maxima sollicitudine præcavendum, non enim hic, ut mihi videtur, iste doctor apostolicus dicit non necessariam esse populo pro male commissis agere pœnitentiam, sed quis in omnes propter multitudinem non potest vindicari, priora dimittenda Dei iudicio, de reliquo maxima sollicitudine præcavendum, ne fiant.

CAP. LXXXIV. — *De illis qui scabiem, aut vermiculos comedunt, vel urinam bibunt.*

(*Ex Pœnitentiali Bedæ.*) Qui comedit scabiem, aut vermiculos, qui pediculi dicuntur, vel urinam bibit, sive stercora comedit : si infantes sint vel pueri, vapulent ; si in virili ætate, viginti dies pœniteant : et utrique cum impositione manus episcopi sanentur.

B CAP. LXXXV. — *De illis qui animalia a bestiis dilacerata, vel laqueis strangulata comedunt.*

(*Ex Pœnitentiali Theodori.*) Animalia quæ a lupis, seu canibus lacerantur, non sunt comedenda, nec cervus, nec capreus, si mortui inventi fuerint, nisi forte ab homine adhuc viva occidantur prius, sed porcis et canibus dentur. Aves vero et cætera animalia, si in retibus strangulantur, non sunt comedenda : nec si accipiter oppreserit, et si sic mortua inveniuntur : quia in Actibus apostolorum præcipitur abstinere a fornicatione, a sanguine, et suffocato, et idololatria.

CAP. LXXXVI. — *De apibus, si occiderint hominem.*

(*Ex eodem.*) Apes si occidunt hominem, ipsæ quoque occidi festinentur, mel tamen manducetur.

C CAP. LXXXVII. — *De porcis et gallinis, si sanguinem hominis comederint.*

(*Ex eodem.*) Si porci vel gallinæ sanguinem hominis comedunt, mox occidantur, et intralia projiciantur, et cætera caro manducetur. Si autem tardatur occisio, non manducetur. Si autem cadavera laceraverint mortuorum, macerentur, et post anni circulum comedantur. Si autem porci occiderint hominem, statim interficiantur et sepeliantur.

CAP. LXXXVIII. — *De illis qui carnem immundam, vel morticinam comedunt.*

(*Ex eodem.*) Qui manducat carnem immundam, aut morticinam, aut dilaceratam a bestiis, XL dies pœniteat : si enim necessitate famis contingit, multo levius est.

CAP. LXXXIX. — *De illis qui cibum immunda manu tactum comederint, vel si canis, aut aliquod animal immundum cibum tetigerit.*

(*Ex eodem.*) Quod si casu quis immunda manu cibum tangit, vel si canis, vel pilax, aut cattus, musve, aut animal immundum, sanguinem hominis edit, non nocet, et qui pro necessitate famis manducat animal quod immundum videtur, vel avem, vel bestiam, misericorditer pœniteat.

CAP. XC. — *De illis qui sanguine vel aliquo, immundo polluuntur.*

(*Ex eodem.*) Qui sanguine, vel quocumque immundo polluitur, si nescit qui manducat, leve est : si autem scit, pœniteat juxta modum pollutionis.

CAP. XCI. — *De illis qui sanguinem, aut semen biberint.*

(*Ex eodem.*) Qui sanguinem, aut semen biberit, sciens pro aliqua re, tres annos pœniteat.

CAP. XCII. — *De piscibus mortuis in flumine inventis.*

(*Ex eodem.*) Piscis mortuus in flumine inventus non est edendus : quia non est venatio hominis : si vero piscando tactus fuerit, et ipso die inventus fuerit, qui non hæsitat, manducet, qui autem dubitat, non manducet.

CAP. XCIII. — *De clericis qui a dæmonio vexantur.*

(*Ex concilio Aurelian., cap. 6.*) Si quis clericus vexatus fuerit a dæmonio, decem annos pœniteat, et inter audientes stet, et ad sacros ordines non adducatur. Si bene egerit, et per Dei gratiam liberatus fuerit, sit in reliquis officiis ecclesiasticis.

CAP. XCIV. — *De illis qui parentum honorem non servant.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Si quis inhonoraverit patrem aut matrem, tres annos pœniteat. Quod si manum levaverit, aut ei percussione intulerit, septem annos pœniteat.

CAP. XCV. — *Quod pœnitenti nulla negotia exercere conveniat.*

(*Ex decr. Leonis papæ, capite 23.*) Qualiter lucri negotiantem, aut excusat, aut arguit : quia est honestus questus, et turpis. Verumtamen pœnitenti utilius est dispendia pati, quam periculis negotiationis obstringi : quia difficile est inter ementes, vendentesque commertium, non intervenire peccatum.

CAP. XCVI. — *Ut sacerdotes nulli pœnitentiam injungant ex corde, sed ex auctoritate.*

(*Ex concil. Mogunt., cap. 24.*) Omnibus his actis ventilata est ratio pœnitentiæ, ut sacerdotes certius intelligerent, quomodo confessiones recipere et pœnitentiam secundum canonicam institutionem pœnitentibus deberent indicare.

CAP. XCVII. — *Ut unusquisque presbyter octo principalia vitia per ordinem sciatur.*

(*Ex eodem, cap. 5.*) Ventilata est ratio octo principalium vitiorum, ut unusquisque diversitatem illorum sciatur, et ab illis domino auxiliante se intelligat custodire, et aliis prædicare.

CAP. XCVIII. — *Ut sacerdotes diligenter examinent confidentium peccata.*

(*Ex eodem, cap. 6.*) Ut episcopi et presbyteri examinent qualiter confidentibus peccata dijudicent et tempus pœnitentiæ constituent.

CAP. XCIX. — *Ut singuli presbyteri capitula auctoritativa habeant ad succurrendum pœnitentibus.*

(*Ex eodem, cap. 26.*) Ut unusquisque presbyter capitula habeat de majoribus, vel minoribus vitiis, per quæ cognoscere valeat, vel prædicare subditis, ut caveant ab insidiis diaboli.

CAP. C. — *De presbyteris qui culpas peccantium reticent, vel minus digne pœnitentes ad reconciliationem adducunt.*

(*Ex decr. Alexandri papæ.*) Ut nemo presbyterorum xenium vel quocunque emolumentum tem-

porale, imo detrimentum spiritale a quocunque publice peccante, vel incestuoso accipiat, ut episcopo, vel ministris ejus peccatum illius reticeat : nec pro respectu cujusque personæ, aut consanguinitatis, vel familiaritatis, alienis communicans peccatis, hoc episcopo innotescere detrectet, nec a quoquam pœnitente, aut gratia, aut favore, aut munus suscipere præsumat, aut minus digne pœnitentem ad reconciliationem adducat, et ei testimonium reconciliationis ferat, vel quocunque livore alium quenlibet dignius pœnitentem a reconciliatione removeat : quia hoc symoniacum, et Deo et hominibus contrarium est.

CAP. CI. — *De illis qui truncationes membrorum fecerint.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Qui per rixam ictu debilem, vel deformem hominem fecerit, reddat impensas medici, et medium annum pœniteat. Si non habuerit unde reddat, annum unum pœniteat. Si laicus per dolum sanguinem effuderit, reddat illi tantum quantum nocuit : et si non habet unde reddat, solvat in opera proximi sui, quam diu ille infirmus est, et postea XL dies in pane et aqua pœniteat.

CAP. CII. — *De eadem re.*

(*Ex Pœnitentiali Bedæ presbyteri.*) Qui ictum proximo dederit, et non nocuerit, tres dies pœniteat in pane et aqua. Si clericus, annum vel dimidium. Si quis aliqui quodlibet membrum voluntate sua truncaverit, tres annos pœniteat, unum ex his in pane et aqua. Parvuli invicem se percutientes, tres dies : Si vero adolescentes, XX dies pœniteant.

CAP. CIII. — *De illis qui ducatum præstant, et deprædatores super Christianos ducunt.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Si quis præbet ducatum super Christianos ut deprædentur, et non acciderit strages Christianorum, tres annos pœniteat. Sin vero, ejectis armis, usque ad mortem mundo mortuus vivat.

CAP. CIV. — *De illis qui per amorem venefici fiunt.*

(*Ex Pœnitentiali Theodori.*) Si quis per amorem veneficus fit, et neminem perdiderit. Si clericus est, annum pœniteat, in pane et aqua. Si subdiaconus, duo. Si diaconus, tres, unum ex his in pane et aqua, et laicus dimidium annum pœniteat, maxime si per hoc mulieris partum quisque deceperit, tres annos unusquisque superaugeat in pane et aqua, ne homicidii reus sit.

CAP. CV. — *De illis qui hæreticis nescientes, vel scientes se in aliquibus commiscuerint.*

(*Ex decr. Eutychian. papæ.*) Si quis dederit, aut exceperit communionem de manu hæretici, et nescit quod catholica Ecclesia contradicit, postea intelligens : annum integrum pœniteat. Si autem scit, et neglexerit, et postea pœnitentiam egerit, decem annos pœniteat, alii judicant septem : et humanius V annos pœniteat. Si quis permiserit hæreticum Missam suam celebrare in Ecclesia catho-

nescit, XL dies pœniteat. Si pro re-
 us, annum integrum pœniteat. Si pro
 ne Ecclesiæ catholicæ, et consuetudine
 um projiciatur ab Ecclesia sicut hæ-
 nisi habeat pœnitentiam, si habuerit, X
 eniteat. Si recesserit ab Ecclesia catho-
 congregationem hæreticorum, et alios
 it, postea pœnitentiam egerit, XII annos
 : quatuor annos extra Ecclesiam, et sex inter
 , et duo adhuc extra communionem. De
 one dicitur, ut X anno communionem sine
 recipiant. Si episcopus aut abbas jubet
 suo pro hæreticis mortuis Missas cantare
 , et non expedit obedire eis. Si presbytero
 t, ubi Missam cantaverit, et alius recitave-
 a mortuorum, et simul nominaverit hære-
 n catholicis, si post Missam intellexerit,
 dam pœniteat. Si frequenter fecerit, annum
 pœniteat. Si quis autem pro morte hære-
 am ordinaverit, et pro religione sua ejus
 ibi tenuerit, et nescit differentiam catho-
 i, et postea intellexerit, pœnitentiamque
 liquias ibi debet igne concremare, et an-
 niteat. Si autem scit et neglexerit, pœni-
 motus, decem annos pœniteat. Si quis a
 olica discesserit sine ulla necessitate, et
 t toto animo pœnitentiam acceperit, tres
 ra Ecclesiam, id est, inter audientes juxta
 concilium, septem annos in Ecclesiis inter
 es, et duos annos adhuc extra communi-
 o-
 iteat.

— De illis qui comedunt, aut bibunt ab
 undis animalibus tactum, vel intinctum.

(*Pœnitentiali Romano.*) Qui comedit, vel bibit
 a familiari bestia, id est, cane, vel catto,
 psalmos cantet, si nescit, duos dies je-
 l si redimere voluerit, L psalmos cantet.
 rit alicui liquorem in quo mus, vel mustela
 nventa sunt, si laicus est, septem dies pœ-
 in cœnobiis contigerit, CCC Psalmos can-
 postea noverit quod talem potum biberit,
 os cantet. Si quis semicoctum comederit
 res dies pœniteat, vel Psalterium cantet.
 utem, septem dies pœniteat. Pro modico
 dies pœniteat, qui est XX annorum, puer
 annorum aliquid furti faciens, septem dies
 . Si quis tinxerit manum in aliquo cibo
 et non idonea manu, C palmatis emendetur.
 na, aut in aliquo cibo sicco, aut in palte,
 ste coagulato mus, vel mustela mortua in-
 t, quod in circuitu ejus est totum, projicie-
 quod reliquum est, manducetur.

l. Quod diabolus internas cogitationes ani-
 on videat, sed ex motu corporis intelligat.

(*Ex dictis August.*) Internas animæ cogitationes dia-
 on videre certissimum est, motivâs cor-
 illo et affectationum indiciis colligi experi-
 licimus : secreta autem cordis solus ille novit

ad quem dicitur : Tu solus nosti corda filiorum
 hominum.

CAP. CVIII. — De eadem re.

(*Ex dictis ejusdem.*) Non omnes malæ cogitationes
 nostræ semper diaboli instinctu excitantur : sed
 aliquoties ex nostri arbitrii metu emergunt. Bonæ
 autem cogitationes semper a Deo sunt.

CAP. CIX. — De illis qui alios in culpa sua defendere
 nituntur.

(*Ex dictis ejusdem.*) Reos sanguinis non defendat
 Ecclesia : ne effusione sanguinis particeps fiat.

CAP. CX. — De eadem re.

(*Ex decr. Eusebii papæ, capite 15.*) Ut qui alium
 in culpa sua defendere, vel excusare nititur, excom-
 municetur.

CAP. CXI. — Ut pœnitentia conjugatis ex consensu
 detur.

(*Ex concilio Arelaten., capite 6.*) Ut pœnitentia
 conjugatis ex consensu amborum detur. Pœnitentiam
 conjugatis, non nisi ex consensu dandam.

CAP. CXII. — Quot modis animæ defunctorum solvi
 debeant.

(*Ex dictis Origenis.*) Animæ defunctorum quatuor
 modis solvuntur, aut oblationibus sacerdotum, aut
 precibus sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut
 jejuniis cognatorum.

CAP. CXIII. — De nutriendis infirmis.

(*Ex dictis Hieron.*) Nutrire infirmos, et fovere
 Christum nihil interest, nutriendus enim est infir-
 mus : quia Christus infirmum se esse profitebitur.

CAP. CXIV. — Quod non noceant præterita, si non pla-
 ceant præsentia.

(*Ex dictis August.*) Non nocent mala præterita, si
 non placeant præsentia, præcipue si multis eleemo-
 synis sint expiata.

CAP. CXV. — De illis qui hospites recipere neglexe-
 rint.

(*Ex Pœnitentiali Romano*) Quicumque hospites
 non recipit in domo sua, sicut Dominus præcepit,
 et propter hoc regna cœlorum promisit, quanto
 tempore hospitibus humanitatem denegaverat, et
 mandata evangelica juxta possibilitatem suam non
 adimpleverat, nec pedes lavabat, nec eleemosynam
 fecerat, tanto tempore pleniter in pane et aqua, si
 non emendet, pœniteat.

CAP. CXVI. Ut clerici superflua pauperibus erogent.

(*Ex eodem.*) Clericus habens superflua, donet ea
 pauperibus. Sin autem, post pœniteat tempore quo
 vivat, in contritione, in pœnitentia remotus vivat.

CAP. CXVII. — De illo qui alicui fratri suum imputat
 peccatum, nisi prius seorsum eum arguerit.

(*Ex eodem.*) Qui peccatum imputando fratri impo-
 nit, priusquam seorsum arguat eum, satisfaciens ei,
 tres dies pœniteat.

CAP. CXVIII. De illis qui diu reticent peccata sua.

(*Ex Pœnitentiali Bedæ presbyteri.*) Sciendum vero
 est, quanto quis tempore moratur in peccatis, tanto
 ei augenda est pœnitentia.

CAP. CXIX. — *De illis qui aliquem in ira percusserint.*

(*Ex concilio Rothomag., capite 9.*) Si quis alium per iram percusserit, et sanguinem effuderit, si laicus est, XX dies pœniteat: clericus, XXX. Illi autem qui gradum habent, amplius pelli debent, diaconus sex menses, presbyter unum annum, episcopus duos annos et sex menses.

CAP. CXX. — *De illis qui ad feriendum hominem surrexerint, volentes eum occidere, sed non potuerunt.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Qui ad feriendum hominem surrexerit, volens eum occidere, tres hebdomadas pœniteat. Si clericus fuerit, sex menses: quod etsi vulneraverit, XL dies. Si clericus clericum, annum totum, sed et pecuniam pro modo vulneris cui infligit, tribuat.

CAP. CXXI. — *De illis qui reticuerint peccatum fratris quod est ad mortem.*

(*Ex Pœnitentiali Theod.*) Qui reticuerit delictum fratris quod est usque ad mortem, neque eum corripuerit, juxta regulam evangelicam, primo inter se, et ipsum solum, deinde inter alios, deinde ad Ecclesiam culpam referens, si necesse fuerit, et quanto tempore fuit, tanto pœniteat.

CAP. CXXII. *Quod non liceat diacono, alicui dare pœnitentiam.*

(*Ex Pœnitentiali Romano.*) Non licet diacono alicui dare pœnitentiam: sed episcopus, aut presbyter dare debet.

CAP. CXXIII. — *Ut pœnitentia quæ dilata est, cum petita fuerit non negetur.*

(*Ex decr. Leonis papæ, capite 22*) Dissimulatio hæc potest non de contemptu esse remedii, sed de metu gravius delinquendi, unde pœnitentia quæ dilata est, cum studiosius petita fuerit non negetur, ut quoquomodo ad indulgentiæ medicinam anima vulnerata perveniat.

CAP. CXXIV. — *De illis qui despiciunt eos qui fideliter agapas fecerint.*

(*Ex concilio Gangren., capite 11.*) Si quis despicit eos qui fideliter agapas, id est, convivia pauperibus exhibent, et propter honorem Dei convocant fratres, et noluerit communicare hujuscemodi vocationibus, parvipendens quod geritur, anathema sit.

CAP. CXXV. — *De illis qui dicunt se non habere peccata.*

(*Ex concilio Africano, capite 70.*) Item placuit, ut quod ait sanctus apostolus Joannes: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos decipimus, et veritas in nobis non est. Quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat propter humilitatem non oportere dici nos non habere peccatum, non quia vere ita est, anathema sit. Sequitur enim, et adjungit apostolus: Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est et justus, qui remittat nobis peccata, et mundet nos ab omni iniquitate. Ubi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici: poterat enim apost. dicere: Si dixerimus, non habemus peccatum, nosipsos extollimus, et humilitas in nobis non est. Sed cum ait: Nos-

ipsos decipimus, et veritas in nobis non est ostendit eum qui dixerit se non habere peccata non verum loqui, sed falsum.

CAP. CXXVI. — *De illis qui dicunt sanctos in Dominica, Dimitte nobis debita nostra, non sed pro aliis dicere.*

(*Ex eodem, capite 71.*) Item placuit ut qui dixerit in oratione Dominica, ideo dicere Dimitte nobis debita nostra, ut pro seipsis dicant: quia non est eis necessaria ista pœnitentia pro aliis qui sunt in suo populo peccatores, non dicere unumquemque sanctorum, Dimittite peccata mea, sed Dimitte nobis debita nostra pro aliis potius, quam pro se justus petatur, anathema, sit. Sanctus enim et justus apostolus Jacobus, cum dicebat: In multis offendimus omnes. Nam quare additum est nisi ut ista sententia conveniret? Et in Psalmo legitur: Ne intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis iniquus. Et in oratione sapientissimi Salomonis: homo qui non peccavit. Et in libro sancti Ieremiae: manus omnis hominis signum, ut sciat omnis infirmitatem suam. Unde etiam Daniel sanctus, cum in oratione pluraliter diceret: Peccatum nostrum, iniquitatem fecimus, etc., quæ ibi et humiliter confitetur, ne putaretur, quod dum quidam sentiunt, hoc non de suis, sed de populi sui potius dixisse peccatis, postea cum orarem, et confiterer peccata mea, et non de populi mei Domino Deo meo. Noluit dicere debita nostra, sed populi sui dixit et sua: quoniam istos qui tam male intelligerent, tanquam prævidit.

CAP. CXXVII. — *De illis qui episcopis suis clamantur peccata, et postea negare voluerunt.*

(*Ex eodem, capite 77.*) Item placuit, ut si episcopus dicit aliquem sibi soli proprium peccatum fuisse confessum, atque ille postea negat, et tunc tere noluerit, non putet ad injuriam suam pertinere, quod illi soli non creditur, et si propriæ conscientiæ se dicit neganti nolle credere, secrete tamen interdicit ei communi peccato donec obtemperet.

D CAP. CXXVIII. — *De illis pœnitentibus qui attentè pœnitentiæ exsequuntur.*

(*Ex concilio Carthag., capite 79.*) Pœnitentibus attentè leges pœnitentiæ exsequuntur, si in itinere, vel in mari mortui fuerint, ubi eis sepulchrum non potuit, memoria eorum, et orationes oblationibus commendentur.

CAP. CXXIX. — *De illis qui se affligunt pro peccatis charorum.*

(*Ex epist. Anast. I papæ, Nejana nobis directa, capite 11.*) Nos autem qui novimus, credimus et docemus, contristari nimium de peccatis charorum non debemus, ne quod apud alios tenet speciem, hoc magis nobis in culpa: diffidentiam quodammodo genus est contra hoc. Quisquis prædicator quærit justitiam amans,

olo : Nolumus autem vos ignorare, fratres, de A
entibus ut non constrictemini, sicut et cæteri
em non habent. Hac itaque, frater charissime,
e prospecta studendum nobis est, ut sicut
us, non de mortuis affligamur, sed affectum
ibus impendamus, quibus et pietas ad utilita-
t sit ad fructum dilectio. Desine igitur, cha-
e, mœrorem, et assume spiritalem fructum
e, ad utilitatem sanctæ Dei Ecclesiæ, servo-
æ ejus profectum, et vitæ hujus quæcunque
spatia, æternis divinisque officiis illustrare
ade, ut qui insignem te præstitit, reddat sibi
scula clariorem.

XXX. — *De illis qui sibiipsis voluntarie mortem
inferunt.*

concilio Braggar., capite 10.) Placuit ut hi qui
is voluntarie, aut per ferrum, aut per vene-
aut per præcipitium, aut per suspendium, vel
et modo inferunt mortem, nulla pro illis in
one commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad
ram eorum cadavera deducantur. Multi enim
oc per ignorantiam usurparunt. Similiter et
s placuit fieri, qui pro suis sceleribus pu-
r.

CAP. CXXXI. — *De eadem re.*

concilio., Cabillon., capite 5.) Quicumque se
a voluntate, aut in aquam jactaverit, aut
ligaverit, aut de arbore præcipitaverit, aut
percusserit aut cuilibet voluntarie se morti
rit, istius oblatio non recipiatur.

XXXII. — *De illis qui cum infidelibus cibum sumere
præsumpserint.*

concilio Elibertan.) Si vero quis clericus vel
cum Judæis cibum sumpserit, placuit eum a
anione abstineri, ut debeat emendari.

LXXIII. — *De illis qui apostatant, et ad idololatriam
se convertunt.*

eodem.) Adjectum est etiam quosdam Chri-
s ad apostasiam, quod dici nefas est, trans-
, et idolorum cultu, ac sacrificiorum contami-
e profanatos, quos a Christi corpore et sanguine
adam redempti fuerant renascendo, jubemus
di : et si resipiscentes forte aliquando fuerint
nenta conversi, his quandiu vivunt agenda
ntia est : et in ultimo fine suo reconciliatio-
atia tribuenda, dicente Domino : Nolo mortem
oris, sed ut convertatur et vivat.

CAP. CXXXIV. — *De eadem re.*

eodem.) De his qui apostatant, et raro se ad
iam repræsentant, nec quidem pœnitentiam
quærent, et postea in infirmitate arrepti pe-
ommunionem, placuit non dandam eis com-
nem, nisi revelaverint eorum rectam fidem,
rint fructus dignos pœnitentiæ.

XXXV. — *De illis qui christiana mancipia capti-
vaverint.*

Pœnitentiæ Theod.) Si quisunque hominem
et ingenio captivaverit aut transmiserit, tres
pœniteat.

CAP. CXXXVI. *De illis qui aream proximi sui incen-
derint.*

(Ex Pœnitentiæ Romano.) Si quis domum vel
aream cujuscunque voluntarie igne cremaverit,
sublata vel incensa omnia restituat, et tribus annis
pœnitentiæ agat.

CAP. CXXXVII. — *De illis qui libidinose obtrectaverint
puellam aut mulierem.*

(Ex eodem.) Si quis obtrectaverit puellæ aut mu-
lieris pectus, vel turpitudinem earum : si clericus
est, quinque dies : si laicus, tres dies pœniteat.
Monachus vel sacerdos, a ministerio divino suspensi,
si aliquid tale fecerint, viginti dies pœniteant. Scri-
ptum est enim : Neque tetigeritis neque obtrecta-
veritis turpitudinem feminarum.

CAP. CXXXVIII. — *De illis qui balneo cum mulieribus
se laverint.*

(Ex Pœnitentiæ Theod.) Si quis in balneo cum
mulieribus se lavare præsumpserit, tres dies pœni-
teat, et ulterius non præsumat.

CAP. CXXXIX. — *De administratione xenodochiæ, et
decimæ.*

(Ex eodem.) Si quis xenodochias pauperum admi-
nistrat, vel decimas populi suscepit, et si quis
exinde vel suis sæcularibus lucris sectandum aliquid
subtraxerit, quasi rerum alienarum invasor : reus
damnum restituat, et sub canonico judicio reforme-
tur, et agat pœnitentiam tribus annis. Scriptum est
enim : Talem dispensatorem Dominus quærit, qui
sibi de suis nihil usurpet.

CAP. CXL. — *Ut feminae menstruatæ non offerant.*

(Ex concilio Mogunt., capite 6.) Mulieres menstruo
tempore non offerant, nec sanctimoniales, nec
laicæ. Si præsumpserint, tres hebdomadas pœni-
teant.

CAP. CXLI. — *De illis feminis quæ ante mundum san-
guinem Ecclesiam intrant, et quæ nupserint his
diebus.*

(Ex Pœnitentiæ Theod.) Mulier quæ intrat Ec-
clesiam ante mundum sanguinem post partum, si
masculum generat, XXXIII dies, si fœminam LVI.
Si qua autem præsumpserit ante tempus præfinitum
Ecclesiam intrare, tot dies in pane et aqua pœni-
teat, quot Ecclesia carere debuerat. Qui autem con-
cubuerit cum ea his diebus, decem dies pœniteat
in pane et aqua.

CAP. CXLII. — *Quod monachi secularibus pœnitentiam
dare non debeant.*

(Ex concilio Mogunt., capite 2.) Liberi sint monachi
ad dandam pœnitentiam sæcularibus.

CAP. CXLIII. — *Ut pœnitentes ante peractam pœnitentiam
non reconcilientur.*

(Ex eodem, capite 23.) Non reconcilientur pœniten-
tes si necessitas non coegerit, nisi post peractam
pœnitentiam.

CAP. CXLIV. — *De illis qui ad confessionem veniunt,
necesse est ut primum de livore invidiæ, et ava-
ritia, interrogentur.*

(Ex Pœnitentiæ Theod.) Sane quia de livore in-
vidiæ, et de ira, necnon et de avaritia, ut superius
digestum est, oriuntur homicidia, recte, ut arbitror

censuimus de ipso vitio primum qualiter sacerdoti tali iudicio canonice penitus sit corrigendum ostendere: ac deinde secundum ordinem vitiorum ita remedium subsequatur, quo facilius undecunque penitens purgari voluerit, sine dilatione in singulis capitalis inveniatur.

CAP. CXLV. — *De illis qui soli Deo peccata sua confitenda esse affirmant.*

(*Ex eodem.*) Quidam Deo solummodo confiteri debere dicunt peccata, ut Græci: quidam vero sacerdotibus confitenda esse percensent, ut tota sancta Ecclesia. Quod utrumque non sine magno fructu intra sanctam fit Ecclesiam, ita duntaxat, ut et Deo qui remissor est peccatorum confiteamur peccata nostra, et hoc perfectorum est, et cum David dicamus: Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non abscondi. Dixi, confitebor, adversum me injustitias meas domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Sed tamen apostoli institutio nobis sequenda est, ut confiteamur alterutrum peccata nostra, et oremus pro invicem ut salvemur. Confessio itaque quæ Deo soli fit, quod justorum est, peccata purgat: ea vero quæ sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgantur peccata. Deus namque salutis et sanitatis auctor, et largitor, plerumque hanc præbet suæ potentiae invisibili administratione, plerumque medicorum operatione.

CAP. CXLVI. — *De illis qui accipiunt penitentiam, et plus desiderant temporis constituti expletionem, quam peccati remissionem.*

(*Ex Pœnitentiali Bedæ presbyteri.*) Multi, quod non sine dolore dicendum est, in penitentia, non tam peccati remissionem, quam temporis constituti expectant expletionem, et si carnum et vini usus eis interdictus est, mutata non voluntate, sed ejusdem cibi aut potus perceptione, in tantum deliciis suis indulgent, ut deliciosius his interdictis, aliorum ciborum vel potionum appetitu vivere cognoscantur. Spiritalis autem abstinentia, quæ in penitentibus potissimum vigere debet, quorundam ciborum ac potionum perceptiones et desiderium fugere debet. Ille inquam, ille magis parcimonie servire censendus est, qui sibi non solum quarundam rerum perceptiones, sed delectationes corporis penitus interdicit.

CAP. CXLVII. — *Quod secundum canonum et penitentiarum statuta penitentiae dandæ sint.*

(*Ex concil. Mogunt., cap. 20.*) Cum igitur omnia consilia canonum quæ recipiuntur, sint a sacerdotibus legenda et intelligenda, et per ea sit eis vivendum et prædicandum, necessarium duximus, ut ea quæ ad fidem pertinent, et ubi de extirpandis vitiis, et plantandis virtutibus scribitur, hoc ab eis crebro legatur, et bene intelligatur, et in populo prædicetur.

CAP. CXLVIII. — *Ut nullus injustas mensuras, et pondera injusta, et a civibus non collaudata, lucri causa dare præsumat.*

(*Ex eodem, cap. 21.*) Ut mensuræ et pondera justa

fiant, sicut in divinis legibus censitum est, et in pitulari dominico continetur, et iste sacerdos convicitur. Sic omnibus nobis observare placet. quis justas mensuras, et justa pondera lucri mutare præsumserit, in pane et aqua viginti peniteat.

CAP. CXLIX. — *De matre quæ infantem suum ignem posuerat, et sua negligentia mortuus est.*

(*Ex concil. Triburi., cui interfuit rex Arno cap. 14.*) Mater si juxta focum infantem posuerit, et alius homo aquam in caldarium miserit, et lita aqua infans superfusus mortuus fuerit negligentia mater peniteat, et ille homo rursus sit.

CAP. CL. — *De ordinatis si ante vel post ordinationem in criminalibus peccatis deprehendantur.*

(*Ex concilio Hilerdensi, cap. 10.*) De his est nobis conscribi qui sacros ordines habuerunt et ante vel post ordinationem contaminatos in criminalibus se esse profitentur, in quibus ut mihi videtur hæc distantia esse debet, ut si deprehensi vel capti fuerint publice in periculo, atque fornicatione, et cæteris hujusmodi criminibus, secundum sacrorum canonum instigatu proprio deponantur: quia scandalum est in populo Dei, tales personas super se positas habere, quas ultra modum vitiosas constat esse. Nihil inde detrahuntur homines a sacrificio Dei, quondam filiis Heli peccantibus fecisse leguntur rebelles hinc atque contrarii existentes, et ex pravis exempli quotidie pejores fiunt: qui de prædictis viris per occultam confessionem a se absconse commissa coram oculis Dei, sententiam etiam sacerdote, qui eis indicturus est penitentiam, confitentur, et semetipsos graviter quæ accusant, si veraciter penituerint, et in jejuniis, et eleemosinis vigiliisque atque in orationibus cum lacrymis purgare certaverint etiam gradu servato spes veniæ de misericordia promittenda est, qui omnes homines vult fieri, et ad agnitionem veritatis pervenire: non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur vivat.

CAP. CLI. — *De viris ordinatis, quorum occulta peccata sunt.*

(*Ex concil. Toletan.*) De viris ordinatis quorum occulta peccata sunt, nec manifeste ab aliquo arguuntur, et salubriter compuncti pro peccatis suis confessionem episcopo sive presbytero occulte faciunt, non mihi videtur, ut secundum id quod sibi decesserit fuerit ab episcopo, sive presbytero, penitentiam agant, non trepide, nec tarde, sed ferventer et licite, ac sic se veniam peccatorum a domino impeturos, et gradum se retenturos confidant.

CAP. CLII. — *De illa femina quæ menstruosum sanguinem, et semen viri sui, et testam habens combusserit, et hæc omnia viro suo ad potum dederit.*

(*Ex eodem, capite 17.*) De his etiam super quibus interrogasti, hoc est, de illa femina, quæ mensi-

suum sanguinem immiscuit cibo vel potui, et dedit A viro suo ut comederet, et de illa quæ semen viri sui in potu bibit, et de ea quæ testam hominis combussit igni, et viro suo dedit pro infirmitate vitanda, quali pœnitentia sint plectendæ, ut nobis videtur, tali sententia sunt feriendæ, sicut magi et arioli : quia magicam artem exercuisse noscuntur. Nam de his qui magicam artem exercuisse noscuntur, et qui auguria attendunt, et divinationes observant, Theodori archiepiscopi gentis Anglorum constitutiones habemus, in quibus scriptum est : Qui immolat dæmoniis in minimis, uno anno pœniteat, qui vero in magnis, decem annos pœniteat.

CAP. CLIII. — *Ut nullus alius præsumat pœnitentiam dare, vel confessionem audire, nisi episcopus aut presbyter.*

(*Ex Pœnitentiæ Romano*) Sicut enim sacrificium offerre non debent nisi episcopi et presbyteri, quibus claves regni cœlestis traditæ sunt : sic nec pœnitentium iudicia alii usurpare debent.

CAP. CLIV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem.*) Si autem necessitas evenerit, et presbyter non fuerit præsens, diaconus suscipiat pœnitentiam ad sanctam communionem.

CAP. CLV. — *De temporibus quibus se continere debeant conjugati ab uxoribus.*

(*Ex concilio Eliberta.*) In tribus quadragesimis anni, et in die dominico, et in quarta feria, et in sexta feria, conjugales continere se debent, nec illis diebus copulari, quandiu gravata fuerit uxor, id est, a quo die filius in utero motum fecerit, usque ad partum, a partu post, XXXIII dies si filius est, si autem filia, post LVI.

CAP. CLVI. — *De femina quæ sponte filium suum occiderit.*

Si mater filium suum sponte occiderit, quindecim

annos pœniteat, et nunquam mutet, nisi die dominica. Mulier autem pauperula si fecerit pro difficultate nutriendi, septem annos pœniteat.

CAP. CLVII. — *De illis qui in dominico die nupserint* (*Ex concilio Triburiensi, capite 51.*) Si quis nupserit die dominico, petat a Deo indulgentiam, et quatuor dies pœniteat.

CAP. CLVIII. — *De illis qui confessa iterant.*

(*Ex concilio Tolet.*) Ea quæ frequenti prævaricatione iterantur, frequenti et sententia condemnantur.

CAP. CLIX. — *De pœnitentia fidelium, ut confessio eorum non publice fiat, sed privatim.*

(*Ex epist. Leonis papæ, capite 2.*) Illam etiam contra apostolicam regulam præsumptionem quam nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri, de pœnitentia scilicet, quæ a fidelibus postulatur : ne de singulorum peccatorum genere, libellis scripta confessio publice recitetur. Conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non vereatur : tamen quia non omnium hujusmodi sunt peccata, ut ea qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, amoveatur improbabilis consuetudo, ne multi a pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metunt inimicis suis facta reservari, quibus possint legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio quæ primum Domino fertur, tunc etiam sacerdoti qui pro delictis pœnitentium peccator accedit : tunc enim plures ad pœnitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

FINIS LIBRI NONI DECIMI.

INDEX CAPITULORUM LIBRI VICESIMI.

- CAP. 1. Quod animæ humanæ inter cæteras creaturas ab initio non sint creatæ.
2. Quod duæ animæ non sint in uno homine, ut quidam dicunt, sed una tantum.
3. Quod solus homo habeat animam substantivam.
4. Ut pecudum animæ cum carnis morte finiantur.
5. Quod anima humana non cum carne moriatur.
6. Quod homo constet duabus substantiis.
7. Quod spiritus non tertius sit in substantia hominis, ut quidam affirmant.
8. Quod Deus sicut ex nihilo bona facere potuit, ita cum voluit per incarnationis suæ mysterium, etiam perdita bona reparavit.
9. Quod Deus tres vitales spiritus crearet, unum qui carne non tegetur, alium qui carne tegetur, sed non cum carne moreretur : tertium qui carne tegetur, et cum carne moreretur.
10. Quod homo in prima conditione sua libero arbitrio donatus sit.
11. Quod omnes homines in prævaricatione Adæ naturalem possibilitatem perdidissent.
12. De eadem re.
13. Quod homo sic positus sit in paradiso, si obediens permaneret, quandoque ad cœlestem patriam, sine carnis morte transiret.
14. Quod nos carnales in hujus exilii cæcitate nati, puero in carcere nato, et nutrito comparemur.
15. Quod nullus per semetipsum bonus fieri possit.
16. De eadem re.
17. De eadem re.
18. Quod gratia divina non solum peccata dimittat, sed etiam adjuvet ne committantur.
19. Quod prædestinatio Dei ita sit ordinata, ut ea nociva quæ prædestinata sunt electorum precibus solvi queant.
20. Item de prædestinatione.
21. De Dei prævidentia, simul et providentia.

22. Quod divina æternitas, nec fuisse, nec futurum A esse habeat.
23. Quod cuncta quæ hominibus fiunt, absque omnipotentis occulto concilio, non veniant.
24. De eadem re.
25. Quod Deus singulis dies suos præfigat, ut minuui, nec augeri possint.
26. Quod Deus nostra peccata dissimulet.
27. Quod Deus cuncta disponat, et consideret universorum finem.
- 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39. Item de prædestinatione.
40. De creatione angelorum.
41. Quod nihil sit incorporeum et invisibile, præter solum Deum.
42. Quod omnis creatura sit corporea.
43. Quod omnes intellectuales naturæ immortales sint.
44. Quod apostatæ angeli ante ruinam liberum arbitrium habeant.
45. Cur angelorum spiritus irremissibiliter peccarent, eum carnis commixtione non tenerentur.
46. Quod angeli custodes hominibus præponantur.
47. Quod singulis hominibus singuli angeli dentur custodes.
48. Quod dextera Dei sit angelorum pars electa, sinistra autem ejus, pars angelorum reproba.
49. Quod immundi spiritus in hoc cœli, terræque medio vagentur.
50. De hoc si pax in sublimibus retineatur.
51. Quod diaboli voluntas semper sit iniqua, potestas autem ejus nunquam injusta.
52. Quod quatuor modis loquatur Deus ad diabolum, et tribus modis diabolus ad Deum.
53. Quod non sit palma victoriæ, sine labore certaminis.
54. De creatura, et natura, et ministerio angelorum, et de casu apostatarum angelorum.
55. Quod supernorum civium numerus, et finitus sit, et infinitus.
56. Quod omnis culpa ante discessum oblationis munere solvatur.
57. Quod sacra oblatio post mortem animabus prodesse possint, si non sunt culpæ indissolubiles.
58. Quod beatius sit quemquam liberum hinc exire, D quam post mortem libertatem quærere.
59. Quod nullus debeat rogare pro peccato, quod est ad mortem.
60. Ut omnes animæ electorum credendæ sint esse in cœlo, et iniquorum animæ in inferno.
61. Quod sicut finis non est gaudio bonorum, sic finis non est tormentis malorum.
62. Quod ita non sit, ut quidam affirmant, quod Deus ob hoc minatus sit æternam pœnam peccantibus, ut corrigeret a malis.
63. Cur peccata quæ cum fine perpetrata sunt, sine fine puniantur.
64. Quod Deus pius sit, et non pascatur cruciatu miserorum : justas autem, et ideo non sedetur in perpetuum ab iniquorum ultione.
65. De hoc si ante restitutionem corporum animæ justorum in cœlum rapiantur.
66. Quod justis in die judicii animarum simul, et corporum gloria lætabuntur.
67. De hoc si boni bonos in regno, vel si mali malos in supplicio agnoscant.
68. De hoc si ignis purgatorius credendus sit, qui post mortem animas a peccatis expurget.
69. Quod unus sit gehennæ ignis, sed non uno modo omnes cruciet.
70. Quot genera sint oblationis pro defunctis facienda?
- B 71. Cur sanctorum animæ pro peccatoribus non orent, quando eos in igne æterno ardere prospexerint.
72. Quod duobus modis vita dicatur, duobus etiam mors intelligatur.
73. Quod electi, seu reprobis ad loca communia deducantur in tormentis.
74. De hoc quod in domo Dei multæ mansiones sint.
75. Quod illum quem semel culpa ad pœnam pertrahit, misericordia ulterius ad veniam non reducat.
76. Quod Deus dicatur zelans, dicatur iratus, dicatur pœnitens, dicatur misericors, dicatur præsciens.
77. Cur Deus suos electos sic permittat mori, ut non in vita illorum ostendat, cujus sanctitatis sint.
- C 78. Quod miseris mors fiat sine morte.
79. Quod in inferno peccatoribus ad consolationem ignis non luceat, sed ut magis torqueat.
80. De eadem re.
81. Quod humana anima ita immortalis sit, ut et mori possit, et non possit.
82. Quod corporeus sit ignis gehennæ, et non indigeat alia materia, nisi reprobis cruciatu.
83. Cur anima in corpore manens, et egrediens videri non possit.
84. Ut nullus dubitare debeat ea esse invisibilia, quæ Deo invisibili subministrant.
85. Quod nulla visibilia videri, vel cognosci possint, nisi per invisibilia.
- D 86. Quod incorporeus spiritus in inferno a corporeo igne affligatur.
87. Quod incorporeus spiritus vivificare possit, et ibi teneri, ubi a corporeo igne cruciatur.
88. De apostatis spiritibus quod incorporei credendi sint.
89. Quod gehennæ ignis corporeus esse credendus sit.
90. De hoc quod scribitur, Deum nemo vidit unquam, et qualiter illud intelligendum sit.
91. De duplici pœna damnatorum.
92. De pœnis impiorum.
93. De Antichristo.
94. Quod ante diem judicii, etiam electi casuri sint in adventu Antichristi.
95. De Antichristo.

96. Item de Antichristo.
 97. Quod novissimis omnes Israelitæ per prædicationem Helicæ converti debeant.
 98. De hoc cur in hac vita sæpius bonis male sit, et malis bene.
 99. Quod etiam omnes infideles resurgere debeant ad tormenta, non ad iudicium.
 100. Quod omnes homines resurgere debeant.
 101. De eadem re.
 102. Quod angeli apostatæ, et impii homines post tormenta quasi suppliciiis expurgati, non justorum societati donetur.
 103. Quod resurrectio fieri debeat in ætate perfectæ juventutis, quæ profectu non indigeat.
 104. Quod districtus iudex ad iudicium veniens peccatorem videat, ut feriat, non ut salvet.
- A 105. Quod Deus ad iudicium veniat ad ferendum videns, et ad salvandum non videns.
 106. Quod in die iudicii duo ordines in quatuor dividantur.
 107. Quod liber vitæ sit ipsa visio advenientis iudicis : quia quicquid quis fecerat, ipso viso statim intelliget.
 108. De gloria sanctorum post iudicium.
 109. Quod finito iudicio incipiat esse sæculum novum, etc.
 110. Contra eos qui dicunt, si post factum iudicium erit conflagratio mundi, ubi tunc esse potuerint sancti, qui non contingantur flamma incendii.

Indicis capitulorum finis.

BURCHARDI

WORMACIENSIS ECCLESIAE EPISCOPI

DECRETORUM LIBER VICESIMUS

DE CONTEMPLATIONE.

ARGUMENTUM LIBRI.

Liber hic Speculator vocatur. Speculatur enim de providentia et prædestinatione divina, et de adventu Antichristi, de ejus operibus, de resurrectione, de die iudicii, et infernalibus pœnis, de felicitate perpetuæ vitæ.

CAP. I. — *Quod animæ humanæ inter cæteras creaturas ab initio non sint creatæ.*

(August. dicit.) Animas hominum non esse dicimus ab initio inter cæteras intellectuales naturas, nec semel creatas, ut Origenes fingit : neque cum corporibus per coitum seminari, sicut Luciferiani et Cyrillus, et aliqui Latinorum præsumentes affirmant, quasi naturæ consequentia serviente : sed dicimus corpus tantum per conjugii copulam seminari, Dei, vero iudicio coagulari in vulva, et fingi, atque formari. Formato jam corpore, animam creari, et infundi, ut vivat in utero homo ex anima constans, et corpore, egrediaturque vivus ex utero, plenus substantia. Creationem vero animæ, solum creatorem omnium nosse.

CAP. II. — *Quod duæ animæ non sint in uno homine, ut quidam, dicunt sed una tantum.*

(August.) Non duas animas esse dicimus in uno homine, sicut quidam Jacob, et alii Syrorum disputatores scribunt, ut una anima sit de aqua anime-tur corpus, et immixta sit sanguini, et altera spiritalis, quæ rationem ministret : sed dicimus unam esse eandemque animam in homine, quæ et corpus sua societate vivificet, et semetipsam sua ratione

B disponat, habens in se libertatem arbitrii, ut in sua substantia eligat cogitationem quam vult.

CAP. III. — *Quod solus homo habeat animam substantivam.*

(Idem.) Solum hominem credimus habere animam substantivam, ex qua corpus vivit, et rationem suam, et ingenia vivaciter tenet. Neque cum corpore moritur, sicut Arabs asserit, neque post modicum intervallum, sicut Zenon : quia substantialiter vivit.

CAP. IV. — *Ut pecudum animæ cum carnis morte finiuntur.*

(Idem.) Pecudum animæ non sunt substantive sed cum ipsa carnis vivacitate nascuntur, et cum carnis morte finiuntur. Et ideo nec ratione reguntur, sicut Plato et Alexander putant : sed ad omnia naturæ incitamenta ducuntur.

CAP. V. — *Quod anima humana non cum carne moriatur.*

(Idem.) Anima humana non cum carne moritur : quia non carnis, ut superius diximus, semen est, sed formato inventoris Dei iudicio corpore, dicimus eam creari, et infundi, ut vivat homo intus in utero, et sic natiuitate procedat in mundo.

CAP. VI. — *Quod homo constet duabus substantiis.*

(Idem.) Duabus substantiis constat homo, anima tantum et carne. Anima cum ratione sua, et carne cum sensibus suis, id est, visu, auditu, gustu, odoratu et tactu. Quos tamèn sensus absque animæ societate non movet caro : anima vero et sine carne rationem suam integram tenet.

CAP. VII. — *Quod spiritus non tertius sit in substantia hominis, ut quidam affirmant*

(*Idem.*) Non est tertius in substantia hominis spiritus ut Dydimus contendit, sed spiritus ipse est anima. Anima vero pro spiritali natura, vel pro eo quod spiret in corpore, spiritus est appellata. Animam vero ex eo vocari quod ad vivificandum animatur et corpus. Tertium vero, qui ab Apostolo cum corpore et anima inducitur spiritus, gratiam sancti Spiritus intelligendum, quam orat Apostolus ut integra perseveret in nobis, nec nostro vitio, aut minuatur, aut fugetur a nobis: quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum.

CAP. VIII. — *Quod Deus sicut ex nihilo bona facere potuit, ita cum voluit per incarnationis suæ mysterium, etiam perdita bona reparavit.*

(*Greg. in suis Moralibus.*) Omnipotens Deus sicut ex nihilo bona facere potuit, ita, cum voluit, per incarnationis suæ mysterium etiam perdita bona reparavit. Duas vero ad intelligendum se creaturas fecerat, angelicam videlicet, et humanam. Utramque vero superbia perculit, atque ab statu ingenitæ rectitudinis fregit: sed una tegmen carnis habuit, alia vero nil infirmum de carne gestavit. Angelus namque solummodo spiritus: homo vero, et spiritus, et caro. Misertus ergo creator ut redimeret, illam ad se debuit reducere, quam in perpetracione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse: et eo altius debuit apostatam angelum repellere, quo cum a persistendi fortitudine corruit, nil infirmum ex carne gestavit. Unde et recte Psalmista cum miserum redemptorem hominibus diceret, ipsam quoque causam misericordiæ expressit, dicens: Et memoratus est quia caro sunt. Ac si diceret: Quo eorum infirma vidit, eo districte culpas punire noluit.

CAP. IX. — *Quod Deus tres vitales spiritus crearet, unum qui carne non tegetur, alium qui carne tegetur, sed non cum carne moreretur. Tertium, qui carne tegetur, et cum carne moreretur.*

(*Ex dialogo Greg.*) Habent etiam infideles fidem, sed utinam in Deum. Quam si utique haberent, infideles non essent. Sed hinc in sua perfidia redarguendi sunt, hinc ad fidei gratiam provocandi: quia si de ipso suo visibili corpore credunt quod minime viderunt, cur invisibilia non credunt, quæ corporaliter videri non possunt? Nam quia post mortem carnis vivat anima, patet ratio, sed fidei admixta. Tres quippe vitales spiritus creavit omnipotens Deus. Unum qui carne non tegitur, alium qui carne tegitur, sed non cum carne moritur. Tertium qui carne tegitur, et cum carne moritur. Spiritus namque est qui carne non tegitur, angelorum: spiritus qui carne tegitur, sed cum carne non moritur, hominum: spiritus qui carne tegitur, et cum carne moritur, jumentorum brutorum omnium animalium. Homo itaque si in medio creatus est, ut esset inferior angelo, superior jumento. Itaque aliquid habet commune cum summo, aliquid commune cum infimo. Immortalitatem scilicet spiritus cum angelo, mortalitatem vero carnis cum jumento: quousque

et ipsam mortalitatem carnis, gloria resurrectionis absorbeat, et inhærendo spiritui, caro servetur in perpetuum: quia ipse spiritus inhærendo carni servatur in Deum. Quæ tamen caro non in reprobis inter supplicia perfecte deficit: quia semper deficiendo subsistit, ut qui spiritu et carne peccaverunt, semper essentialiter viventes, et carne et spiritu, sine fine moriantur.

CAP. X. — *Quod homo in prima conditione sua libero arbitrio donatus sit.*

(*August. dicit in libro de Civitate Dei* :) Libertati arbitrii sui commissus est homo statim prima conditione, ut sola vigilantia mentis adnitente, etiam percepta custodia, perseveraret, si vellet, in id quod creatus fuerat. Postquam vero seductione serpentis per Evam cecidit a naturæ bono, perdidit pariter vigorem arbitrii, non tamen electionem: ne non esset suum quod emendaret peccatum, nec merito indulgeretur quod arbitrio diluisset. Manet ergo ad salutem arbitrii libertas, id est, rationalis voluntas, sed admonente prius Deo, et invitante ad salutem, ut vel eligat, vel sequatur, vel agat occasionem salutis, hoc est, inspirationem Dei. Ut antem consequatur quod eligit, vel quod sequitur, vel quod occasione agit, Dei esse libere confitemur. Initium ergo salutis nostræ Deo miserante habemus: ut acquiescamus salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est: ut adipiscamur quod acquiescendo admonitioni copimus, divini est muneris. Ut non labamur indempto salutis munere sollicitudinis nostræ est, et cælestis pariter adjutorii. Ut labamur, potestatis nostræ est, et ignaviæ.

CAP. XI. — *Quod omnes homines, in prævaricatione Adæ naturalem possibilitatem perdidissent.*

(*Ex decr. Cælestini papæ, capite 5.*) In prævaricatione Adæ, omnes homines naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse, et neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserantis erexerit, pronuntiante beatæ memoriæ papa Innocentio, atque dicente in epistola sua ad Carthaginense concilium. Liberum enim arbitrium ille perpeusus, dum suis inconsultis utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demersus est, et nihil quemadmodum exinde surgere posset invenit, suaque in æternum libertate deceptus, hujus ruinæ latuisset oppressu, nisi eum post Christi, per sua gratia, relevasset adventus, qui per novæ regenerationis purificationem, omne præteriti vitium, sui baptismatis lavacro purgavit.

CAP. XII. — *De eadem re,*

(*Ex decr. ejusdem.*) Quod nemo, nisi per Christum, libero bene utatur arbitrio idem magister in epistola ad Milevitanum concilium data, prædicat, dicens: Adverte tandem, o pravissimarum mentium perversa doctrina, quod primum hominem ita libertas ipsa decepit, ut dum indulgentius frenis ejus utitur, in prævaricationem præsumptionis concideret, nec ex hac potuit erui, nisi ei providentia

regenerationis, statim pristinae libertatis Christi A Domini reformasset adventum.

CAP. XIII. — *Quod homo sit sic positus in paradiso, si obediens permaneret, quandoque ad caelestem patriam sine carnis morte transiret.*

(*Greg. in suis Moral. dicit* :) Ad hoc in paradiso homo positus fuerat, ut si se ad conditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret, ad caelestem angelorum patriam, quandoque sine carnis morte transiret. Sic namque immortalis est conditus, ut tamen si peccaret, et mori posset : et sic mortalis est conditus, ut si non peccaret, etiam non mori posset : atque ex merito liberi arbitrii beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non posset. Ubi igitur post redemptionis tempus, carnis morte interposita electi transeunt, illuc B procul dubio parentes primi si in conditionis suae statu perstitissent, etiam sine morte corporum transferri potuissent.

CAP. XIV. — *Quod nos carnales in hujus exilii caecitate nati, puero in carcere nato, et nutrito comparemur.*

(*Ex dialogo Greg.*) Postquam de paradisi gaudiis culpa exigente pulsus est primus humani generis parens, in hujus exilii atque caecitatis, quam patimur erumnam venit : quia peccato extra semetipsum fusus, jam illa caelestis patriae gaudia, quae prius contemplabatur, videre non potuit. Homo quippe in paradiso assueverat verbis Dei perfrui, et beatorum angelorum spiritibus cordis mundicia, et celsitudine visionis interesse, sed postquam huc C cecidit, ab illo, quo implebatur, mentis lumine recessit. Ex cujus videlicet carne nos in hujus exilii caecitate nati, audimus quidem esse caelestem patriam, audimus ejus cives angelos Dei, audimus eorundem angelorum socios spiritus justorum perfectorum, sed carnales quique : quia illa invisibilia scire non valent per experimentum, dubitant utrum ne sit quod corporalibus oculis non vident. Quae nimirum dubietas primo parenti nostro esse non potuit : quia exclusus a paradisi gaudiis, hoc quod amisit, quoniam vidit, recolebat. Hi autem sentire vel recolere audita non possunt : quia eorum nullum sicut ille saltem de praeterito experimentum tenent. Ac si enim praegnans mulier mittatur in D carcerem, ibique puerum pariat, qui natus puer in carcere nutriatur et crescat, cui si fortasse mater quae eum genuit, solem, lunam, stellas, montes et campos, volantes aves, currentes equos nominet, ille vero qui est in carcere natus et nutritus, nihil aliud quam tenebras carceris sciat, et haec quidem esse audiat, sed quia ea per experimentum non novit, veraciter esse diffidat, ita in hac exilii sui caecitate nati homines, dum esse summa et invisibilia audiunt, diffidunt an vera sint : quia sola haec in quibus nati sunt, infima et visibilia noverunt. Unde factum est ut ipse invisibilium et visibilium creator, ad humani generis redemptionem unigenitus pairis veniret, et Spiritum sanctum ad corda nostra mitteret, quatenus per eum vivificati crederemus,

quae hic scire per experimentum non possumus. Quotquot ergo hunc Spiritum sanctum haereditatis nostrae pignus accepimus : de vita invisibilium non dubitemus. Quisquis autem in hac credulitate adhuc solidus non est, debet procul dubio majorum dictis praebere fidem, eisque jam per Spiritum sanctum invisibilium experimentum habentibus credere : quia stultus puer est si matrem ideo aestimet de luce mentiri, quia ipse nihil aliud quam tenebras carceris agnovit.

CAP. XV. — *Quod nullus per semetipsum bonus fieri possit.*

(*Ex decre. Caelesti. papae*) Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet, qui solus est bonus. Nunquid nos de eorum post haec rectum mentibus aestimemus, qui sibi se putant deberi quod boni sunt, nec illum considerant, cujus quotidie gratiam consequantur, qui sine illo tantem se assequi posse confidunt ?

CAP. XVI. — *De eadem re.*

(*Ex decret. ejusdem.*) Neminem etiam baptismatis gratia renovatum, idoneum esse ad superandas diaboli insidias, et ad evincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei, perseverantiam bonae conversationis acceperit. Nam quamvis hominem redimeret a praeteritis ille peccatis, tamen sciens iterum posse peccare, ad reparationem sibi quemadmodum posset illum et post ista corrigere, multa servavit. Quotidiana praestat ille remedia. Quibus nisi C freti confisque nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Necesse est enim ut quo auxiliante vincimus, eo iterum adjuvante vincamur.

CAP. XVII. — *De eadem re.*

(*Ex decret. ejusdem.*) Quod ita Deus in cordibus hominum atque in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonae voluntatis ex Deo sit : quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Ad hanc nos professionem idem doctor instituit. Qui cum ad totius orbis episcopos de divinae gratiae opitulatione loqueretur. Quod ergo, ait, tempus intervenit, quo non ejus egeamus auxilio ? In omnibus igitur actibus causisque, cogitationibus, motibus, adjutor et protector orandus est. Superbum est enim, ut quicquam sibi humana natura praesumat, clamante Apostolo : Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed contra principes et potestates acris hujus, contra spiritalia nequitiae in caelestibus. Et sicut ipse iterum dicit : Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Et iterum : Gratia Dei sum id quod sum et gratia ejus in me vacua non fuit, sed plus illis omnibus laboravi : Non ego autem, sed gratia Dei mecum.

CAP. XVIII. — *Quod gratia divina non solum peccata dimittat, sed etiam adjuvet ne committantur.*

(*Gregor. in suis Moral. dicit* :) Quod gratia Dei non solum peccata dimittat, sed etiam adjuvet ne committantur, et lex impleatur, non sicut ait Pelagius

facile, quasi sine gratia Dei difficilius possit impleri. Illud etiam quod intra Carthaginensis synodi decreta constitutum est, quasi proprium apostolicæ sedis amplectimur, quod scilicet tertio capitulo definitum est : ut quicumque dixerit gratiam Dei, qua justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad remissionem solam peccatorum valere quæ jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium ut non admittantur, anathema sit. Et iterum quarto capitulo : Quisquis dixerit, gratiam Dei per Jesum Christum propter hoc tantum nos adjuvare non ad peccandum : quia per ipsum nobis revelatur et aperitur intelligentia mandatorum Dei, ut sciamus quid appetere, et quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognovimus, etiam facere diligamus atque valeamus, anathema sit. Cum enim dicat Apostolus : Scientia inflat, charitas vero ædificat : valde impium est ut credamus, ad eam quæ inflat nos habere gratiam Christi, et ad eam quæ ædificat non habere, cum sit utrumque donum Dei, et scire quid facere debeamus, et diligere ut faciamus, ut ædificante charitate, scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est : Qui docet hominem scientiam : ita etiam scriptum est : Charitas ex Deo est. Item quinto capite, ut quisquis dixerit, ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, licet et si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait : Sine me difficilius potestis facere, sed ait : Sine me nihil potestis facere.

CAP. XIX. — *Quod prædestinatio Dei ita sit ordinata, ut ea nociva quæ prædestinata sunt, electorum precibus solvi queant.*

(Gregor. in suo Dialogo dicit :) Obtineri nequaquam possunt quæ prædestinata non fuerint : sed ea quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, ut precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis regni prædestinatio, ita est ab omnipotenti Deo disposita, ut ad hoc electi ex labore perveniant : quatenus postulando mereatur accipere, quod eis omnipotens Deus ante secula disposuit donare. Petrus : Probari mihi apertius velim, si potest prædestinatio precibus adjuvari.

CAP. XX. — *Item de prædestinatione.*

(Ex eodem.) Hoc quod ego Petre intuli, concite valet probari. Certe etenim nosti, quia ad Abraham Dominus dixit : In Isaac vocabitur tibi semen. Cur etiam dixerat Patrem multarum gentium constitui te. Cui rursus promisit, dicens : Benedicam tibi et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, et velut arenam quæ est in littore maris. Ex qua re aperte constat intelligi, quia omnipotens Deus semen Abraham prædestinaverat per Isaac multiplicare : et tamen scriptum est, deprecatus est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis, qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebeccæ. Si ergo multiplicatio

generis Abraham per Isaac prædestinata fuit, cur conjugem sterilem accepit? Sed nimirum constat : quia prædestinatio precibus impletur, quando is in quo Deus multiplicare semen Abraham prædestinaverat, oratione obtinuit, ut filium habere potuisset.

CAP. XXI. — *De Dei prævidentia, simul et providentia.*

(August. dicit in lib. de Prædestinatione :) Omne iudicium sui secundum naturam, quæ sibi subjecta sunt comprehendit. Est autem Deo semper æternus ac præsentarius status. Scientia quoque ejus omnem temporis supergressa notionem, in suæ manet simplicitate præsentis : infinitaque præteriti ac futuri spacia complectens, omnia quasi jam gerantur in sua simplici cognitione considerat. Itaque si præsentiam pensare quis velit, qua cuncta dignoscit : non esse præsentiam quasi futuri, sed scientiam nunquam deficientis instantiæ rectius æstimabit. Unde non prævidentia, sed providentia potius dicitur : quod porro a rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacamine cuncta prospiciat. Quid igitur dicendum est? Ut necessaria fiant quæ divino lumine lustrentur, cum ne homines quidem necessaria faciant esse quæ videant? Num enim quæ præsentia cernuntur, aliquam eis necessitatem videntis addit intuitus? Minime. Atqui, si est divini humanique præsentis digna collatio, uti homines hoc temporario præsentis quædam vident : ita ille omnia suo cernit æterno. Quare hæc divina prænotio, naturam rerum proprietatemque non mutat, taliaque apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient, nec rerum judicia confundit : unoque suo mentis intuitu tam necessarie quam non necessarie, ventura dignoscit. Sicuti aliquis cum pariter ambulare in terra hominem, et oriri in cœlo solem videt, quanquam simul utrumque sit conspectum, tamen discernit, et hoc voluntarium, illud esse necessarium judicat. Ita igitur cuncta despiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat : apud se quidem præsentium, ad conditionem vero temporis futurarum. Quo fit ut hoc non sit opinio, sed veritate potius nixa cognitio : cum extitutum quid esse cognoscit, quid idem existendi necessitate carere non nesciat. Hic si quis dicat quod eventurum Deus videt, id non evenire non posse, quod autem non potest non evenire, id ex necessitate contingere. Respondet illi res quidem solidissimæ veritatis, sed cui vix aliquis nisi divini speculator accesserit. Firmatur namque idem venturum, cum ad divinam notionem refertur necessarium : cum vero in sua natura perpenditur, verum prorsus atque absolutum videri. Duæ sunt etenim necessitates, simplex una, veluti qua necesse est omnes homines esse mortales : altera conditionis, ut si aliquem ambulare quis scit, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque novit, id esse aliter ac notum est, nequit. Sed hæc minime secum illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntate gradientem : quamvis cum tum cum graditur, incedere neces-

sarium sit. Eodem igitur modo si quid providentia A præsens videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturæ habeat necessitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præsentia con- tuetur. Hæc igitur ad intuitum relata divinum ne- cessaria fiunt per dispositionem divinæ notionis : per se vero considerata, ab absoluta naturæ suæ libertate non desinunt. Fient igitur procul dubio cuncta quæ futura Deus esse prænoscit, sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio : quæ quamvis eveniant existendo, tamen naturam pro- priam non amittunt qua prius quam fierent, etiam non evenire potuissent.

CAP. XXII. — *Quod divina æternitas, nec fuisse nec futurum esse habeat.*

(*Greg. in suis Moralibus.*) Sed quia beatus Job B sancto æternatis spiritu impletur, et fuisse vel futu- rum esse æternitas non habet, cui nimirum nec præ- terita transeunt, nec quæ futura sunt veniunt : quia cuncta per præsens videt.

CAP. XXIII. — *Quod cuncta quæ hominibus fiunt, absque omnipotentis occulto consilio non veniant.*

(*Ex eodem.*) Nulla quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absque omnipotentis Dei occulto consilio ve- niunt. Nam cuncta Deus secutura præsciens, ante sæcula decrevit, qualiter per sæcula disponantur.

CAP. XXIV. — *De eadem re.*

(*Ex eodem.*) Nec propheta igitur fallax quia tem- pus mortis innotuit, quo vir ille mori merebatur : nec dominica statuta convulsa sunt quia ut ex lar- C gitate Dei anni vitæ crescerent, hoc quoque quod ante secula præfixum fuit, atque spatium vitæ quod inopinate foris est aditum, sine augmento præscien- tiæ fuit intus statutum.

CAP. XXV. — *Quod Deus singulis dies suos præfigat, ut nec minui, nec augeri possint.*

(*Ex eodem.*) Præfixi dies singulis ab interna Dei præscientia, nec augeri possunt nec minui, nisi con- tingat ut ita præsciantur, ut aut cum optimis ope- ribus longiores sint, aut cum pessimis breviores, sicut Ezechias augmentum dierum meruit impen- sione lacrymarum, et sicut de perversis scriptum est indisciplinatis obviat mors. Sed sæpe iniquus quamvis in occulta Dei præscientia longa vitæ ejus D tempora non sint prædestinata, ipse tamen quia car- naliter vivere appetit, longos animo dies proponit, et quia ad illud tempus pervenire non valet quod exspectat, quasi antequam dies illius impleantur perit. Quod tamen intelligere et aliter possumus. Plerumque enim quosdam cernimus, et perverse agere, et usque ad senectutem ultimam pervenire. Quomodo enim dicitur, antequam dies ejus im- pleantur, peribit, cum in quibusdam sæpe videamus, quia ætate longa jam membra deficiunt, et tamen pravitatem suam eorum desideria exsequi non desi- stunt?

CAP. XXVI. — *Quod Deus nostra peccata dissimulet.*

(*Ex eodem.*) Omnipotens Deus quid nobis profu- turum esse valeat sciens, dissimulat et audire do-

lentium vocem, ut augeat utilitatem, ut purgetur vita per pœnam, et quietis tranquillitas, quæ hic inveniri non valet, alibi quærat.

CAP. XXVII. — *Quod Deus cuncta disponat, et consideret universorum finem.*

(*Ex eodem.*) Tempus ergo posuit tenebris, et uni- versorum finem ipse considerat. Universorum no- mine, et electos voluit et reprobos comprehendi. Nam bona faciens et ordinans Deus, mala non fa- ciens, sed ab iniquis facta, ne inordinate veniant ipse disponens, considerat universorum finem, et pa- tienter tolerat omnia, atque intuetur malorum ter- minum, quo ex malo mutantur ad bonum. Intuetur etiam reproborum finem, quo de malo opere, digni trahantur ad supplicium. Vidit finem persequentis Sauli, vidit finem quasi obsequentis discipuli, quod pro commisso scelere guttur laqueo stringeret, seque et peccantem puniret, et deterius puniendo deciperet. Vidit Ninivitas delinquentes : sed con- sideravit finem delinquentium, pœnitentiam corre- ctorum. Vidit quoque Sodomam delinquentem : sed consideravit finem ardoris luxuriæ, ignem ge- hennæ. Vidit Gentilitatis finem, quod possessa ini- quitatum tenebris, quandoque fidei luce claresce- ret. Vidit etiam Judææ terminum, quod ab ea luce fidei quam tenebat, obduratæ perfidiæ tenebris cæ- caretur.

CAP. XXVIII. — *Item de prædestinatione.*

(*Ex dictis Fulgentii.*) Fulgentius in libro de præ- destinatione ita ait : Neque enim est alia Dei præ- destinatio, nisi futurorum operum ejus æterna præ- paratio. Et hic præparationem prædestinationem nominavit. Proinde sive præparationem, seu præ- destinationem, in sanctorum dictis positum invene- rimus, unum idemque significari docemur.

CAP. XXIX. — *Item de prædestinatione.*

(*Ex dictis Ambro.*) His omnibus testimoniis præ- destinati ostenduntur, mali ad pœnam, sed non præ- destinati ad peccatum. Quoniam eorum quæ factu- rus est Deus, prædestinator est. Quæ vero nec fecit, nec facturus est, ea non prædestinavit. Quia autem judicaturus est mundum, et impios justo supplicio pro iniquitatibus suis damnaturus, propterea et eos prædestinavit ad pœnam, et pœnam prædestinavit illis. Ad peccatum autem non eos prædestinavit, quoniam non est Deus auctor iniquitatis. Quoniam sicut justitia ex Deo est, et omne opus bonum ita iniquitas et omne opus pravum ex diabolo.

CAP. XXX. — *Item de prædestinatione.*

(*Ex dictis August.*) Prædestinationis enim nomine non aliqua voluntatis humanæ coactitia necessitas exprimitur. Sed misericors et justa divini operis sempiterna dispositio prædicatur.

CAP. XXXI. — *Item de prædestinatione.*

(*Ex dictis Isidori.*) Quia ergo Deus nulla necessi- tate compellitur, ut aliquid nolens promittat. Nullius utique adversitatis impeditur obstaculo, quo id quod promisit, aut minus quam vult, aut tardius faciat. Proinde potuit, sicut voluit, prædestinare quosdam

ad gloriam, quos iam ad pœnam. Sed quos prædestinavit ad gloriam, prædestinavit ad justitiam. Quos autem prædestinavit ad pœnam, non prædestinavit ad culpam. Item paulo inferius. In sanctis igitur coronat Deus justitiam, quam eis gratis ipse tribuit, gratis servavit, gratisque perfecit. Iniquos autem condemnavit pro impietate, vel justitia, quam in eis ipse non fecit. In illis enim opera sua glorificat, in istis autem opera non sua condemnat.

CAP. XXXII. — *Item de prædestinatione.*

(*Ex dictis August.*) Fidelibus congruit credere, et fateri Deum bonum, et justum, præscisse quidem peccatores homines : quia nihil eum latere potuit futurorum. Neque enim vel futura essent, si in ejus præsentia non fuissent, non tamen prædestinasse quemlibet ad peccatum. Quod si ad peccatum aliquod Deus hominem prædestinaret, pro peccatis hominem non puniret. Dei enim prædestinatione, aut peccatorum præparata est pia remissio, aut peccatorum justa punitio.

CAP. XXXIII. — *Item de prædestinatione.*

(*Ex dictis Ambros.*) Iniquos itaque, quos præscivit Deus hanc vitam in peccato terminaturos prædestinavit supplicio interminabili puniendos. In quo sicut culpanda non est præscientia humanæ iniquitatis, ita prædestinatio justissimæ laudanda est ultionis, ut agnosceretur, non ab eo prædestinatum hominem ad quaecunque peccatum, quem prædestinavit peccati merito puniendum, Deus itaque omnia hominum opera, sive bona, seu mala præscivit : quia eum latere nihil potuit, sed sola bona prædestinavit, quæ se in filiis gratiæ facturum esse præscivit. Mala vero futura opera illorum, quos non prædestinavit ad regnum, sed ad interitum, præscivit potentissima deitate, et ordinavit provida bonitate.

CAP. XXXIV. — *Item de prædestinatione.*

(*Ex dictis August.*) Dominus ipse suo sermone nos perdocuit, in eo quod a se ostendit paratum non solum regnum, ubi lætentur boni, sed et ignem æternum, ubi crucientur mali. Bonis etenim dicturus est: Venite, benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi. Malis autem dicturus est : Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus. Ecce ad quos Dominus iniquos, et impios prædestinavit, id est, ad supplicium justum non ad aliquod opus injustum. Ad pœnam, non ad culpam, ad punitionem, non ad transgressionem : ad interitum quem ira justis peccantibus reddidit, non ad interitum, quo in se iram Dei peccantium iniquitas provocavit. Quod beati Apostoli prædicatio manifestat, qui malos quos in æternum damnaturus est Deus, vasa vocat iræ, non culpæ. Ait enim : Quod si volens Deus ostendere iram et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, aptata in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ paravit in gloriam. In hac extrema sententia notandum, quod de evangelio sumens testimonium, ait, prædestinatos malos in ignem æternum, eo quod dicturus est Do-

minus in judicio non solum bonis, ut percipiant regnum sibi paratum a constitutione mundi, verum quod malis dicturus est : Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus. Ex hoc enim approbat, quod iniquos et impios Dominus prædestinaverit ad supplicium, ex eo quod illis dicturus est : Ite in ignem æternum. Unde qui volunt dicere, quod prædestinata sit injustis, non injusti prædestinati sunt ad pœnam, viderint qualiter hujus auctoris dicta intelligant. Cui enim paratur pœna, is nimirum præparatur ad pœnam.

CAP. XXXV. — *Item de prædestinatione.*

(*Item Augustinus.*) Vasis vero iræ nunquam Deus redderet interitum, si non spontaneum inveniretur homo habere peccatum. Quia nec Deus peccandi homini juste inferret iram, si homo ex prædestinatione Dei cecidisset in culpam.

CAP. XXXVI. — *Item de prædestinatione.*

(*Ex dictis Fulgentii.*) Sicut enim præscientia neminem compellit ad peccatum, cum utique præscierit singulorum ante sæcula externa peccata, ita quoque et prædestinatio ejus neminem compellit ad pœnam. Licet et antequam nascatur, aliquis prædestinatus sit, si permansurus est in iniquitate ad pœnam.

CAP. XXXVII. — *Item de prædestinatione.*

(*Ex dictis Ambros.*) Sicut enim nemo potest imputare Deo quod peccat, ita quoque quod peccatis puniendus sit. Peccat enim propria voluntate delinquens, puniendus est autem justo judicio judicantis, et sicut peccati causa non ex Dei præscientia descendit, quia nullus idcirco peccat : quia Deus cum peccaturum præscierit, sed idcirco quia magis proprie concupiscentiæ obedierit, quam præcepto prohibentis Dei a peccato ita quoque nullus idcirco ad pœnam vadit : quia hoc in prædestinatione Dei ante fuerat. Ex eo enim quod præscitus est in peccatis permansurus, et sine pœnitentiæ fructu, vitam præsentem terminaturus, ex eo deputatus est ad pœnam. Et sicut causa peccati concupiscentiæ est, qua magis obeditur voluntati carnis, quam præcepto divino, ita pene deputatio, causa est peccati perpetratio, et postea pro peccato nulla digna satisfactio.

CAP. XXXVIII. — *Item de prædestinatione.*

(*Ex dictis Ambros.*) Et scriptura dicit : Considera opera Domini : quia memo potest corrigere quem ille despexerit.

CAP. XXXIX. — *Item de prædestinatione.*

(*Ex dictis August.*) Nemo qui bene credit in Deum, dubitat præscientia illius cœlum, terramque contineri, mundumque providentiæ divina regi. Et sicut nihil latet sapientiam ejus, ita dispositio illius universa moderatur et regit. Sic enim nulla est creatura occulta, in conspectu illius.

CAP. XL. — *De creatione angelorum.*

(*Idem.*) In principio creavit Deus cœlum et terram, et aquam ex nihilo, et cum aquam ipsam adhuc tenebræ occultarent, et aquam terra absconderet, facti sunt angeli, et omnes cœlestes virtutes.

ut non esset ociosa Dei bonitas, sed haberet in quibus per multa ante spacia bonitatem suam ostenderet : et ita hic visibilis mundus ex his quæ creata fuerant, factus est, et ornatus.

CAP. XLI. — *Quod nihil sit incorporeum, et invisibile præter solum Deum.*

(*Idem.*) Nihil incorporeum, et invisibile in natura credendum, nisi solum Deum. Qui ideo incorporeus creditur : quia ubique est, et omnia implet, atque constringit. Ideo invisibilis omnibus creaturis est, quia incorporeus est.

CAP. XLII. — *Quod omnis creatura sit corporea.*

(*Idem.*) Creatura omnis corporea, angeli, et omnes cœlestes virtutes corporeæ, licet non carne subsistant. Ideo autem corporeas esse credimus intellectuales naturas, quoniam localiter circumscribuntur, sicut et anima humana, quæ carne clauditur, et dæmones qui substantia angelicæ naturæ sunt.

CAP. XLIII. — *Quod omnes intellectuales naturæ immortales sint.*

(*Idem.*) Immortales esse credimus intellectuales naturas, quæ carne carent, nec habent quod cadat, ut resurrectione egeat post ruinam.

CAP. XLIV. — *Quod apostatæ angeli ante ruinam liberum arbitrium haberent.*

(*Greg. in suis Moralibus.*) Unaquæque enim res quasi tot passibus ad aliud tendit, quot mutabilitatis suæ motibus subjacet. Sola autem natura incomprehensibilis ab statu suo nescit moveri quæ ab eo quod semper idem est, nescit immutari. Nam si angelorum substantia immutabilitatis motu fuisset ab auctore condita, nequaquam a beatitudinis suæ arce cecidisset. Mire autem omnipotens Deus naturam summorum spirituum bonam, sed mutabilem condidit : ut et qui permanere nollent, ruerent, et qui in conditione persisterent, tanto in ea jam dignus, quanto et ex arbitrio starent : et eo majoris apud Deum meriti fierent, quo mutabilitatis suæ motum, voluntatis statione fixissent.

CAP. XLV. — *Cur angelorum spiritus irremissibiliter peccaverunt.*

(*Ex eisdem.*) Angelorum spiritus idcirco irremissibiliter peccaverunt : quia tanto robustius stare poterant, quanto eos carnis amixtio non tenebat. Homo vero idcirco post culpam veniam meruit, quia per carnale corpus aliquid quo semetipso minor esset, accepit. Unde apud respectum judicem argumentum pietatis est hæc eadem infirmitas carnis.

CAP. XLVI. — *Quod angeli custodes hominibus præponantur.*

(*Greg. in suis Moralibus dicit.*) Quia vero angeli hominibus præsent, per prophetam testatur angelus, dicens : Princeps regni Persarum restitit mihi. Quod vero angeli a superiorum angelorum potestatibus dispensentur, Zacharias perhibet propheta, qui ait : Ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, et angelus alius egrediebatur in occursum ejus, et dixit ad eum : Curre, loquere ad puerum istum, dicens : Absque muro habitabitur Hierusalem.

CAP. XLVII. — *Quod singulis hominibus singuli angeli dentur custodes.*

(*Ex dictis cujusdam in Vita Patrum.*) Abbas Paulus simplex habebat gratiam ut ingredienti in Ecclesiam senes aspiceret : et ex ipsa facie eorum uniuscujusque cogitationes, sive malæ essent, seu bonæ sentiret. Cum ergo venisset ad Ecclesiam, et ingrederentur senes, vidit eos clara facie, et læto animo ingredi, et angelos eorum cum gaudio pariter cum ipsis. Unum autem nigrum et nebulosum habentem corpus, et dæmones hinc, atque inde trahentes eum, cum admissio freno in naribus, et angelum sanctum ejus de longe sequentem tristem. Beatus ergo Paulus cœpit flere amarissime, et pectus suum tundere, sedens ante Ecclesiam propter eum quem talem viderat. Omnes autem alii senes videntes eum sic flentem, cœperunt eum rogare, ut si quid in illis vidisset, cum eis ingrederetur in congregationem. Ille autem noluit ingredi, sed semper flebat propter eum quem sic viderat. Post paululum autem, cum absoluta congregatio discederet, iterum omnium vultus circumspectabat, si tales egrederentur, quales ingressi sunt. Et vidit illum quem antea viderat nigrum et nebulosum egressum de Ecclesia clara facie, et caudido corpore, et dæmones de longe sequentes eum, sanctum autem angelum ejus prope eum hilarem, et gaudentem super eum nimis.

CAP. XLVIII. — *Quod dextera Dei, sit pars angelorum electa, sinistra autem ejus, pars angelorum reproba.*

(*Greg. in suis Moralibus dicit :*) Quid est ergo quod exercitus cœli a dextris, et sinistris ejus stare perhibetur? Deus enim qui ita est intra omnia, ut etiam sit extra omnia, nec dextera nec sinistra concluditur, sed dextera Dei angelorum pars electa : sinistra autem Dei, pars angelorum reproba designatur. Non enim ministrant, solummodo boni qui adjuvent. sed etiam alii qui reprobent, id est, non solum qui a culpa redeunt sublevent, sed etiam qui redire nolentes gravent. Nec quod cœli exercitus, dicitur angelorum pars reproba in eo intelligi posse perhibetur. Quas enim suspendi in aere novimus, aves cœli nominamus. Et de iisdem spiritibus Paulus dicit : Contra spiritalia nequitiae in cœlestibus. Quorum caput enuncians, ait : Secundum principem aeris hujus. A dextera ergo Dei et sinistra angelorum exercitus stat : quia et voluntas electorum spirituum, divinæ pietati concordat, et reproborum sensus suæ malitiæ serviens, judicio distractionis ejus optemperat. Unde et mox fallax spiritibus in medium prosiluisse describitur, per quem Achab rex exigentibus suis meritis decipiatur. Neque enim fas est credere, bonum spiritum fallaciæ deservire voluisse, ut diceret : Egrediar, et ero mendax spiritus in ore omnium prophetarum ejus. Sed quia Achab rex peccatis præcedentibus dignus erat, ut tali debuisset deceptione damnari, quatenus qui sæpe volens ceciderat culpa, quandoque nolens caperetur ad pœnam occulta justitia, licentia malignis spiritibus datur, ut quos

volentes in peccati laqueo strangulant, in peccati A
pœnam etiam nolentes trahant. Quod ergo illic a
dextris atque sinistris Dei, exercitus cœli astitisse
describitur, hoc hic inter filios Dei Satan adfuisse
perhibetur. Ecce a dextris Dei steterunt angeli, qui
nominantur filii Dei, ecce a sinistris stant angeli :
quia adfuit inter eos etiam Satan.

CAP. XLIX. — *Quod immundi spiritus in hoc cœli terræ-
que medio vagentur.*

(*Greg. in suis Moral. dicit :*) Paulo ante jam dixi-
mus, unde et aves cœli nominamus. Et scimus,
quod immundi spiritus, qui e cœlo æthereo lapsi
sunt, in hoc cœli terræque medio vagantur. Qui
tanto magis corda hominum ascendere ad cœlestia
invident, quanto se a cœlestibus per elationis suæ B
immundiciam projectos vident.

CAP. L. — *De hoc si pax in sublimibus retineatur.*

(*Ex iisdem.*) Sed inter hæc libet inquirere, si pax
in sublimibus summa retinetur, quid est quod per
angelum Danieli dicitur? Ego veni propter sermones
tuos, princeps autem regni Persarum restitit mihi,
XX et uno diebus, et ecce Michael unus de principibus,
primus venit in adjutorium mihi. Et paulo post :
Nunc revertar ut præliar adversus principem Per-
sarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps
Græcorum adveniens. Quos itaque alios principes
gentium nisi angelos appellat, qui sibi resistere
exeunti potuissent? Quæ ergo esse pax in sublimibus
potest, si inter ipsos quoque angelicos spiritus C
præliandi certamen agitur, qui semper conspectui
veritatis assistunt? Sed quia certa angelorum mi-
nisteria dispensandis singulis, quibusque gentibus
sint prælata, cum subjectorum mores adversum se
vicissim præpositorum spirituum opem merentur,
ipsi qui præsent spiritus contra se venire referuntur.
Is namque angelus qui Danieli loquebatur, captivus
Israelitici populi in Perside constitutus prælatus
agnoscitur Michael autem eorum, qui ex eadem
plebe in Judæa terra remanserant, præpositus in-
venitur. Unde ab eodem angelo paulo post Danieli
dicitur : Nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi
Michael princeps vester. De quo et hoc quod præmi-
simus, dicit : Et ecce Michael unus de principibus,
primus venit in adjutorium mihi. Qui dum nequa-
quam simul esse, sed venire in adjutorium dicitur,
aperte ei populo prælatus agnoscitur, qui captus in
alia parte tenebatur.

CAP. LI. — *Quod diaboli voluntas semper sit iniqua,
potestas autem ejus nunquam injusta.*

(*Ex eisdem.*) Sciendum vero est quia Satanæ vo-
luntas semper iniqua est, sed nunquam potestas in-
justa : quia a semetipso voluntatem habet, sed a
Domino potestatem. Quod enim ipse facere inique
appetit, hoc Deus fieri non nisi juste permittit. Unde
bene in libris Regum dicitur : Spiritus Domini ma-
lus irruerat in Saul. Ecce unus idemque spiritus,
et Domini appellatur, et malus Domini videlicet
per licentiam potestatis justæ, malus autem per

desiderium voluntatis injustæ. Formidari igitur non
debet, qui nihil nisi permissus valet. Sola ergo vis
illa timenda est, quæ cum hostem sævire permiserit.
ei usum justiciæ, et injusta illius voluntas, servit.
Paululum vero manum postulat extendi : quia ex-
teriora sunt quæ expetit conteri. Neque enim satan
facere se aliquid multum putat, nisi cum in anima
sauciat, ut ab illa patria feriens revocet.

CAP. LII. — *Quod quatuor modis loquatur Deus ad
diabolum, et tribus modis diabolus ad Deum.*

(*Gregor. in suis Moralibus :*) Sciendum vero est,
quia sicut hoc loco discimus, IV modis loquitur Deus
ad diabolum : tribus modis diabolus ad Deum. Qua-
tuor modis loquitur Deus ad diabolum, et injustas
vias ejus arguit, et electorum suorum contra illum
justitiam proponit, et tentandam eorum innocentiam
ei concedendo permittit, et aliquando cum ne ten-
tare audeat prohibet. Injustas enim vias ejus redar-
guit, sicut jam dictum est : Unde venis? Electorum
suorum contra illum justitiam proponit, sicut ait :
Considerasti servum meum Job, quod non sit ei
similis super terram? Tentandam eorum innocen-
tiam ei concedendo permittit, sicut dicit : Ecce
universa quæ habet, in manu tua sunt Rursumque
eum a tentatione prohibet, cum dicit : Tantum in
eum ne extendas manum tuam. Tribus autem modis
loquitur diabolus ad Deum, cum vel vias suas insi-
nuat, vel electorum innocentiam fictis criminibus
accusat, vel tentandam eandem innocentiam postu-
lat. Vias quippe suas insinuat, qui ait : Circuivi
terram, et perambulavi eam. Electorum innocentiam
accusat : quia dicit : Nunquid frustra Job timet
Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus,
universamque substantiam per circuitum? Tentan-
dam eandem innocentiam postulat, cum dixit : Ex-
tende manum tuam, et tange cuncta quæ possidet,
nisi in faciem benedixerit tibi.

CAP. LIII. — *Quod non sit palma victoriæ sine labore
certaminis.*

(*Ex dialogo Greg.*) Sine labore certaminis, non
est palma victoriæ. Unde ergo victores, nisi quia
contra antiqui hostis insidias decertaverunt? Mali-
gnus quippe spiritus cogitationi, locutioni, atque
operi nostro semper assistit : si fortasse quid in-
veniat, unde apud examen æterni judicis accusator
existat. Vis etenim nosse quomodo ad decipiendum
semper assistat? Quidam qui nunc nobiscum sunt,
rem quam narro testantur. Quod vir vitæ venera-
bilis Stephanus nomine, Valeriæ provinciæ presby-
ter fuit, hujus nostri Bonifacii diaconi, atque dispen-
satoris ecclesiæ, cognatione proximus. Qui quadam
die de itinere domum regressus, mancipio suo ne-
gligenter loquens præcepit dicens : Veni, diabole,
discalcia me. Ad cujus vocem mox cœperunt se ca-
ligarum corrigiæ in summa velocitate dissolvere, ut
aperte constaret, quod ei ipse qui nominatus fuit,
ad extrahendas caligas, diabolus obedisset. Quod
mox ut presbyter vidit, vehementer expavit, ma-
gnisque vocibus clamare cœpit dicens : Recede

miser, recede : non enim tibi, sed mancipio meo locutus sum. Ad cuius vocem protinus recessit, ita ut inventæ sint magna jam ex parte dissolutæ corrigiæ, ex parte remanserint. Qua in re colligi potest antiquus hostis, qui jam præsto est corporalibus factis, quam nimis insidiis, nostris cogitationibus insistit.

CAP. LIV. — *De creatura, et natura, et ministerio angelorum, et de casu apostatarum.*

(S. Isidor. in libro officiorum sic loquitur.) Angelorum nomen officii est, non naturæ. Nam secundum naturam, spiritus nuncupantur. Quando enim de cœlis ad annunciandum hominibus mittuntur : ex ipsa annunciatione angeli nominatur. Natura enim spiritus sunt. Tunc autem angeli vocantur, quando mittuntur. Natura angelorum mutabilis est, sed facit eos incorruptos charitas sempiterna. Gratia dicimus non natura esse incommutabiles angelos. Nam si natura incommutabiles essent, diabolus utique non cecidisset. Mutabilitatem itaque naturæ suffragat in illis contemplatio Creatoris. Inde et privatus est apostata angelus, dum fortitudinem suam non a Deo, sed a se voluit custodire. Ante omnem creaturam angeli facti sunt, dum dictum est : Fiat lux. De ipsis enim dicit Scriptura : Prior omnium creata est sapientia. Lux enim dicuntur, participando lucis æternæ : sapientiæ vero dicuntur, ignitæ inhærendo sapientiæ. Et cum sint mutabiles natura, non tamen sinit eos contemplatio mutari divina. Ante omnem creationem mundi, creati sunt angeli, et ante omnem creationem angelorum, diabolus conditus est, sicut scriptum est : Ipse est principium viarum Dei. Unpe et ad comparisonem angelorum, archangelus appellatus est. Prius enim creatus exstitit ordinis prælatione, non temporis quantitate. Primatum habuisse angelorum diabolus scimus, ex qua fiducia cecidit, ita ut sine reparatione laboretur, cujus prælationis excellentiam propheta his verbis annunciat : Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adæquaverunt summitatem illius. Omne lignum paradisi non est assimilatum illi : quoniam speciosiores fecit eum Deus. Distat conditio angeli a conditione hominis. Homo enim ad Dei similitudinem conditus est. Archangelus vero qui lapsus est, signaculum Dei similitudinis appellatus est, testante Domino per Ezechiel : Tu signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia, perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti. Quanto enim subtilior est ejus natura tanto plenius exstitit ad similitudinem divinæ veritatis expressam. Prius de cœlo cecidisse diabolus constat, quam homo conderetur. Nam mox ut factus est, in superbiam erupit, et præcipitatus de cœlo est. Nam juxta Veritatis testimonium, ab initio mendax fuit, et in veritate non stetit, quia statim ut factus est, cecidit. Fuit quidem in veritate conditus, sed non stando confestim a veritate est lapsus. Uno superbix lapsu, dum Deo per tumorem se conferunt, et homo cecidit, et diabolus. Sed homo

PATROL. CXL.

reversus est ad pœnitentiam, dum se inferiorem esse cognoscit. Diabolus vero non solum in hoc contentus, quod se Deo æqualem existimans cecidit, insuper etiam superiorem Deo se dicit, secundum apostoli dicta, qui ait de Antichristo : Qui adversatur, et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Diabolus ideo jam non petet veniam : quia non compungitur ad pœnitentiam. Membra vero ejus sæpe per hypocrisin deprecantur, quod tamen pro mala conscientia adipisci non merentur. Discat humana miseria, quod ea causa citius provocetur Deus præstare veniam, dum infirmo compatitur homini : quia ipse homo traxit ex parte inferiori infirmitatem peccandi, hoc est, ex carne, qua inclusa anima detinetur. Apostatæ angeli ideo veniam non habent : quia carnalis fragilitatis nulla infirmitate gravati sunt ut peccarent. Homines autem post peccatum idcirco revertuntur ad veniam, propter quod ex lutea materia pondus traxerunt infirmitatis, ideoque pro infirma carnis conditione, reditus patet homini ad salutem. Sicut et Psalmus dicit : Ipse scit figmentum nostrum. Memento, Domine quod terra sumus ; et iterum : Memorare, inquit, quæ sit mea substantia. Postquam apostatæ angeli ceciderunt, reliqui perseverantiam æternæ beatitudinis solidati sunt. Unde et post cœli creationem in principio repetitur : Fiat firmamentum, et vocatum est firmamentum cœlum ; nimirum ostendens, quod post angelorum ruinam, hi qui permanserunt, firmitatem meruerunt æternæ perseverantiæ et beatitudinis, quam antea minus acceperant : post diaboli dejectionem, angelorum sanctorum collatam sanctitatis perseverantiam, et beatitudinem quam minus acceperant ; unde oportet cognosci quod malorum iniquitas, sanctorum serviat humilitati : quia unde mali corruunt, inde boni proficiunt. Bonorum angelorum numerus, qui post ruinam angelorum malorum est diminutus, ex numero electorum omnium supplebitur, qui numerus, soli Deo est cognitus. Inter angelos distantia potestatum est, et pro graduum dignitate, ministeria eisdem sunt distributa. Aliisque alii præferuntur tam culmine potestatis, quam scientia virtutis. Subministrant igitur alii aliorum præceptis, atque obediunt jussis. Unde ad prophetam Zachariam angelus angelum mittit, et quæcunque anuntiare debeat præcipit. Novem esse distinctiones vel ordines angelorum sacræ Scripturæ testantur, id est, angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, cherubin, et seraphin. Horum ordinum numerum etiam Ezechiel propheta describit sub totidem nominibus lapidum, cum de primatu apostatæ angeli loqueretur : Omnis inquit, lapis operimentum tuum, sardius, et topazius, et jaspis, chrysolithus, et onyx, et berillus, saphyrus, carbunculus, et smaragdus. Quo numero lapidum, ipsi ordines designati sunt angelorum. Quos apostata angelus ante lapsum quasi in vestimento ornamenti sui affixos habuit : ad quorum comparisonem dum se clariorem cunctis aspexit, confestim intu-

33

munit, et cor suum ad superbiam elevavit. Angeli A
 semper in Deo gaudent, non in se. Malus vero inde
 est diabolus, quia non quæ Dei, sed quæ sua sunt
 requisivit. Nulla autem major iniquitas quam non
 in Deo, sed in se velle quempiam gloriari. Angeli
 vero Dei cognoscunt omnia antequam in re fiant : et
 quæ apud homines adhuc futura sunt, angeli jam
 revelante Deo noverunt. Prævaricatores angeli, etiam
 sanctitate amissa, non tamen amiserint vivacem
 creaturæ angelicæ sensum. Triplici enim modo præ-
 scientiæ acumine vigent, id est, subtilitate naturæ,
 experientia temporum, revelatione superiorum po-
 testatum. Quoties Deus quocunque flagello huic
 mundo irascitur, ad ministerium vindictæ apostatæ
 angeli mittuntur : qui tamen divina potestate coer-
 centur, ne tantum noceant, quantum cupiunt. Boni B
 autem angeli ad ministerium salutis humanæ depu-
 tati sunt ; ut curas administrent mundi, et regant
 omnia jussu Dei, testante Apostolo : Nonne omnes,
 inquit, sunt administratorii spiritus, in ministerium
 missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?
 Angeli corpora in quibus hominibus apparent in su-
 perno aere sumunt, solidamque speciem ex cœlesti ele-
 mento inducunt, per quam humanis obtutibus mani-
 festius demonstrantur. Singulæ gentes præpositos an-
 gelos habere creduntur, quod ostenditur testimonio
 angeli Danieli loquentis : Ego, inquit, veni, ut nuncia-
 rem tibi, sed princeps regni Persarum restitit mihi.
 Et post alia : Non est qui me adjuvet, nisi Michael
 princeps vester. Item omnes homines angelos habere C
 re probatur, loquente Domino in Evangelio :
 Amen dico vobis : quia angeli eorum semper vident
 faciem Patris mei, qui in cœlis est. Unde et Petrus
 in Actibus apostolorum, cum pulsarent januam,
 dixerunt intus apostoli : Non est Petrus, sed Ange-
 lus ejus est. Si Deum angeli contuentur, et vident,
 cur Petrus apostolus dicit : In quem desiderant an-
 geli Dei conscipere? Item si eum non contuentur
 nec vident, quomodo juxta sententiam Domini : An-
 geli eorum semper vident faciem Patris mei qui in
 cœlis est? sed bene utrumque est. Nam veraciter
 credimus quod Deum angeli, et vident, et videre de-
 siderant : et habent, et habere festinant : et amant,
 et amare nituntur. Si enim sic videre desiderant ut
 effectu desiderii non perfruantur, desiderium hoc D
 necessitatem habet, et necessitas ista pœnalis est.
 Sed beatis angelis omnis pœna longe est : quia nun-
 quam simul pœna et beatitudo conveniunt. Hur-
 sum, si eos dicimus Dei visione satiari, satietas
 fastidium habere solet, et scimus illos Dei visionem
 quam et desiderant, fastidire non posse. Quid ergo
 est, nisi ut miro modo simul utrumque credamus,
 quia et desiderant et satiantur? Sed desiderant sine
 labore, et satiantur sine fastidio. Ne enim sit in de-
 siderio necessitas, desiderantes satiantur. Et ite-
 rum : Ne sit satietate fastidium, satiari desiderant.
 Vident enim angeli faciem Patris per satietatem, sed
 quia satietas ista fastidium nescit, angeli deside-
 rant in eo prospicere semper. Ubicunque in Scri-

pturis sanctis pro Deo angelus ponitur : non Pater,
 non Spiritus sanctus, sed pro incarnationis dispen-
 satione solus Filius intelligitur. Ante Dominicæ in-
 carnationis adventum, discordia inter angelos et
 homines fuit. Veniens autem Christus, pacem in se
 angelis et hominibus fecit. Eo quippe nato, clama-
 verunt angeli in terra : Pax hominibus bonæ vo-
 luntatis. Per incarnationem igitur Christi, non so-
 lum Deo reconciliatus est homo : verum etiam pax
 inter angelos et homines reformata est. Discordia
 igitur ante adventum Christi angelorum et hominum
 fuisse per id maxime agnoscitur, quod salutati in
 Veteri Testamento ab hominibus angeli, despiciunt
 resalutari ab eis. Quod in Novo Testamento a Joanne
 factum, non solum reverenter angelus suscipit,
 verum etiam ne faciat interdicit. Ab hoc homo in
 Veteri Testamento despicitur, nec resalutatur ab
 angelo, eo quod homo adhuc nondum transisset in
 Deo. Suscipitur autem homo a Deo, et reverenter
 salutatur ab angelo. Nam et Mariam angelus legitur
 salutasse, et Joanni angelum salutanti, ab eodem
 angelo dicitur : Vide ne feceris, conversus enim
 tuus sum, et fratrum tuorum. Per quod agnoscitur,
 per incarnationem Dominicam, pacem hominibus
 fuisse, et angelis, redditam.

CAP. LV. — *Quod supernorum civium numerus, et
 finitus sit, et infinitus.*

(Greg. in suis Moral.) Supernorum civium nu-
 merus et infinitus et definitus exprimitur, ut qui
 Deo est numerabilis, esse nobis innumerabilis de-
 monstratur, quamvis aliud est assistere, aliud mi-
 nistrare. Assistent enim illæ procul dubio potestates,
 quæ ad quædam hominibus nuncianda non exeunt.
 Ministrant vero hi qui ad explenda officia nunciorum
 veniunt, sed tamen ipsi quoque a contemplatione ab
 intimis non recedunt. Et quia plures sunt qui mi-
 nistrant quam hi qui principaliter assistunt, as-
 sistentium numerus quasi definitus, ministrantium
 vero infinitus ostenditur. Angelicos vero spiritus
 recte Dei milites dicimus : quia decertare eos con-
 tra potestates aëreas non ignoramus. Quæ tamen
 certamina non labore, sed imperio peragunt : quia
 quidquid agendo contra immundos spiritus appe-
 tunt, ex adjutorio cuncta regentis possunt.

CAP. LVI. — *Quod omnis culpa ante discessum oblatio-
 nis munere solvatur.*

(Ex dialog. Greg.) Sed neque hoc silendum existi-
 mo, quod actum in meo monasterio ante hoc trien-
 nium reminiscor. Quidam namque monachus, Justus
 nomine, medicinæ arte imbutus fuit, qui mihi in eo-
 dem monasterio constituto, sedulo obsequio, atque
 in assiduis ægritudinibus meis excubare consuevit.
 Hic itaque languore corporis præventus, ad extre-
 ma deductus est. Cui in ipsa molestia sua frater
 germanus, nomine Copiosus, serviebat. Qui ipse
 quoque nunc in hac urbe per eandem medicinæ ar-
 tem, temporalis vitæ stipendia sectatur. Sed præ-
 dictus Justus, cum jam se ad extrema pervenisse
 cognovisset, eidem fratri suo Copioso, quia ocul-

s annos haberet, innotuit. Quod nimirum fra- non potuit celari, sed subtiliter indagantes, illius omnia medicamenta perscrutantes, eos- res aureos in medicamine absconsos invene- Quod mox ut mihi nunciatum est, tantum ma- fratre qui nobiscum communiter vixit æqua- r ferre non valui : quippe quia ejusdem mo- i semper regula fuit ut cuncti fratres ita com- er viverent, quatenus eis singulis nulla habere a liceret. Tunc nimio mœrore percussus, co- cœpi, vel quod ad purgationem morientis fa- vel quod in exemplo viventibus fratribus erem. Precioso igitur ejusdem monasterii præ- ad me accito, dixit : Vade, et nullus ex fra- se ad eum morientem jungat, nec sermonem tionis ex cujuslibet eorum ore percipiat, sed morte constitutus fratres quæsierit, ei suus carnalis dicat : quia pro solidis quos occulte , a cunctis fratribus abominatus sit, ut saltem te de culpa mentem amaritudo transverberet, a peccato quod perpetravit purget. Cum vero as fuerit, corpus illius cum fratrum corpori- n ponatur, sed quolibet fossam in sterquilinio in eo corpus ejus projicite, ibique semper eum reos quos reliquit jactate, simul omnes cla- s, Pecunia tua tecum sit in perditione, et sic rra operite. In quibus utrisque rebus unam ati, alteram vero volui viventibus fratribus se, ut et illum amaritudo mortis a culpa solu- faceret, et istos avaritiæ tanta damnatio mis- culpa prohiberet. Quod ita factum est. Nam lem pervenisset ad mortem, et anxie quæreret ribus commendare, nullusque ei ex fratribus ire et loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur nibus esset abominatus, innotuit. Qui proti- reatu vehementer gemuit, atque in ipsa tri- corpore exivit. Qui ita sepultus est, ut dixi- tres omnes eadem sententia perturbari, cœpe- nguli extrema quæque, et vilia, et quæ eis r habere regulariter licuerat, ad medium pro- vehementerque formidabant, ne quid apud se unde reprehendi potuissent. Cum vero post n ejus triginta jam essent dies ejus evoluti, animus meus defuncto fratri compati, ejusque dolore gravi supplicia pensare, et si quid esset nis ejus in remedium quærere. Tunc evocato Precioso eodem monasterii nostri præposito, ristis : Diu est, quod frater ille qui defunctus igne cruciatur, debemus ei aliquid charitatis dere, et eum in quantum possumus, ut eripia- juvare. Vade itaque et ab hodierna die diebus a continuis offerre pro eo sacrificium stude, us omnino prætermittatur dies, quo pro ab- one illius salutaris hostia non immoletur. Qui us abscessit, et paruit. Nobis autem alia cu- us, atque evolutos dies non numerantibus, idem qui defunctus fuit, nocte quadam fratri suo no Copioso per visionem apparuit. Quem ille vidisset, inquisivit dicens : Quid est, frater?

A Quomodo es? Cui ille respondit : Nunc usque male fui, modo jam bene sum : quia hodie communionem recepi. Quod idem Copiosus pergens, protinus fra- tribus in monasterio indicavit. Fratres vero sollicite computabant dies, et repererant quod ipse dies ex- stitit, quo pro eo trigesima oblatio fuit impleta. Cum- que et Copiosus nesciret, quid pro eo fratres age- rent, et fratres ignorassent quod de illo Copiosus vi- disset, uno eodemque tempore dum cognovit ille quod isti ignorant. atque isti cognoscebant quod ille vidit, concordantes simul visionem et sacrifi- cium, res aperte claruit, quia frater qui defunctus fuit per salutarem hostiam supplicium evasit.

CAP. LVII. — *Quod sacra oblatio post mortem animabus prodesse possit, si non sunt culpæ indissolubiles.*

B (*Ex dialog Gregor.*) Si culpæ post mortem insolu- biles non sunt, multorum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adjuvare, ita ut hoc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ expe- tere videantur. Nam prædictus Felix episcopus, a quodam venerabilis vitæ presbytero qui usque ante biennium vixit, et in diœcesi Centumcellensis urbis habitavit, atque Ecclesiæ beati Joannis, quæ in loco, qui Tauriana dicitur, sita est, præerat, cognovisse se asserit : quod idem presbyter in eo loco in quo aquæ ca- lidæ vapores nimios faciunt, quoties necessitas corpo- ris exegit, lavari consuevit. Ubi dum die quadam fuis- set ingressus, invenit quemdam incognitum virum, ad suum obsequium paratum, qui sibi de pedibus calcea- C menta abstraheret, vestimenta susciperet, et exeunti a calore sabana præheret, atque omne ministerium cum magno famulatu perageret. Cumque hoc sæpius fecisset, idem presbyter die quadam ad balnea iturus, intra semetipsum cogitans, dixit : Viro illi qui mihi solet tam devotissime ad lavandum obsequi, ingratus appa- rere non debeo, sed aliquid me necesse est ei pro mu- nere portare. Tunc duas secum oblationum coronas detulit. Qui mox, ut pervenit ad locum, hominem invenit : atque ex more ejus obsequio in omnibus usus est. Lavit itaque, et cum jam vestitus, voluisset egredi, hoc quod secum detulit obsequenti sibi viro pro benedictione obtulit, petens ut benigne suscipe- ret quod ei charitatis gratia offerret. Cui ille mœ- D rens, afflictusque respondit : Mihi ista quare das, Pater? Iste panis sanctus est, et ego hunc mandu- care non possum. Me et enim quem vides, aliquando loci hujus dominus fui, sed pro culpis meis hic post mortem deputatus sum. Si autem mihi præstare vis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panem, ut pro peccatis meis intervenias : et tunc exauditum te esse cognosce, cum huc ad luendum veneris, et me mi- nime inveneris. In quibus verbis disparuit, et is qui esse homo videbatur, evanescendo innotuit, quia spiritus fuit. Idem vero presbyter, hebdomada conti- nua sese pro eo in lacrymis afflixit, salutarem quo- tidie hostiam obtulit, et reversus postea ad balneum, eum minime invenit. Qua ex re, quantum prosit animabus immolatio sacræ oblationis ostenditur : quando hanc et ipsi mortuorum spiritus a viventibus

petunt, et signa indicant quibus per eam absoluti videantur.

CAP. LVIII. — *Quod beatius sit quemque liberum hinc exire, quam post mortem libertatem querere.*

(*Gregorius in suo dialogo dicit* :) Cunctis ostenditur quia si insolubiles culpæ fuerint, ad absolutionem prodesse minime etiam mortuis victima sacræ oblationis possit. Sed sciendum est, quia illis sacra victima mortuis prosit, qui hic vivendo obtinuerint ut eos etiam post mortem bona adjuvent quæ hic pro ipsis ab aliis fiunt. Inter hæc autem pensandum est, ut tutior via sit, ut bonum quod quisque post mortem sperat agi per alios, agat dum vivit ipse per se. Beatius quippe est liberum exire, quam post vincula libertatem querere.

CAP. LIX. — *Quod nullus debeat rogare pro peccato, quod est ad mortem.*

(*Gregorius in suis Moralibus.*) Peccatum quippe usque ad inferos ducitur quod ante finem vitæ præsentis per correctionem ac pœnitentiam non emendatur. De quo videlicet peccato per Joannem dicitur: Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. Peccatum namque ad mortem est: quia scilicet peccatum quod hic non corrigitur, ejus venia frustra postulatur. De hoc adhuc subditur: Obliviscatur ejus misericordia. Omnipotentis Dei misericordia oblivisci ejus dicitur, qui omnipotentis Dei justitiam fuerit oblitus. Quisquis eum nunc justum non timet, post invenire non volet misericordem.

CAP. LX. — *Ut omnes animæ electorum credentæ sint esse in cælo, et iniquorum animæ in inferno.*

(*Ex dialogo Gregorii. Petrus interrogat. Responsio Gregorii.*) Inquisitioni meæ jam video sufficienter satisfactum, sed hoc est adhuc quod quæstione animi pulsatur. Quia cum superius dictum sit esse jam sanctorum animas in cælo, restat procul dubio, ut iniquorum quoque animæ esse non nisi in inferno credantur, et quid de hac re habeat veritas ignoro. Nam humana æstimatio non habet, peccatorum animas posse ante judicium cruciari. — Si esse sanctorum animas in cælo sacri eloquii satisfactione credidisti, oportet ut per omnia esse credas iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternæ justitiæ, ex qua jam justi gloriantur, necesse est per omnia, ut injusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est quod a die exitus sui ignis reprobos exurat.

CAP. LXI. — *Quod sicut finis non est gaudio bonorum, sic finis non est tormentis malorum.*

(*Ex dialog. Gregorii Inter. Petr. Gregorii responsio.*) Numquid nam, quæso te, dicimus eos, qui semel illic mersi fuerint, semper arduos? — Constat nimis, et incunctanter verum esse: quia sicut finis non est gaudio bonorum, ita finis non est tormentis malorum. Nam cum Veritas dicat: Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam: quia verum est quod promisit, falsum proculdubio non erit quod minatus est Deus.

CAP. LXII. — *Quod ita non sit, ut quidam affirmant, quod Deus ob hoc minatus sit æternam pœnam peccantibus, ut corrigeret a malis.*

(*Ex dialog. Gregorii. Petrus interrogat. Gregorii responsio.*) Quid si quis dicat, idcirco Deus peccantibus æternam pœnam minatus est, ut eos a peccatorum perpetratione compesceret? — Si falsum est quod minatus est, ut ab injustitia corrigeret, etiam falsa est pollicitus, ut ad justitiam provocaret. Sed quis hoc dicere, vel insanus præsumat? Et si minatus est quod non erat impleturus, dum asserere eum misericordem volumus, fallacem, quod nefas est dicere, prædicare compellimur.

CAP. LXIII. — *Cur peccata quæ cum fine perpetrata sunt, sine fine puniantur.*

B (*Ex eodem. Petr. int. Greg. resp.*) Scire velim quomodo justum sit, ut culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. — Hoc recte diceretur, si districtus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Nam voluissent utique, si potuissent, sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim, quia in peccato vivere semper cupiunt, qui nunquam desinunt peccare, dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.

CAP. LXIV. — *Quod Deus pius sit, et non pascatur cruciatu miserorum, justus autem, et ideo non sedatur in perpetuum ab iniquorum ultione.*

C (*Ex eodem. Petr. int. Greg. resp.*) Sed nullus justus crudelitate pascitur, et delinquens servus a justo domino idcirco cædi præcipitur, ut a nequitia corrigatur. Ad hoc enim vapulat, ut emendare debeat. Iniqui autem gehennæ igni traditi, si ad correctionem nunquam veniant, quo fine semper ardebunt? — Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur: quia autem justus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, et tamen ad aliquid ardebunt, scilicet, ut justi omnes, et in Deo videant gaudia quæ percipiunt, et in illis respiciant supplicia quæ evaserunt, quatenus in æternum tanto magis divinæ gratiæ debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala puniri conspiciunt quæ ejus adjutorio vicerunt.

CAP. LXV. — *De hoc, si ante restitutionem corporum animæ justorum in cælum recipiantur.*

D (*Ex eodem. Petr. int. Greg. resp.*) Placet quod dicis: sed velim nosse, si nunc ante restitutionem corporum in cælum recipi valeant animæ justorum. — Hoc namque de omnibus justis fateri non possumus, neque de omnibus negare. Nam sunt quorundam justorum animæ, quæ a cælesti regno quibusdam adhuc mansionibus differuntur. In quo dilationis damno, quid aliud innuitur, nisi quod perfectæ justitiæ aliquid minus habuerunt? Et tamen luce clarius constat quia perfectorum justorum animæ, mox ut hujus carnis claustra exeunt, in cælestibus sedibus reci-

piuntur. Quod et ipsa per se Veritas testatur, dicens : Ubique fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ : quia ubi ipse Redemptor noster est corpore, illuc procul dubio colliguntur et animæ justorum. Et Paulus dissolvi desiderat, et cum Christo esse. Qui ergo Christum esse in cœlis non dubitat, nec Pauli animam esse in cœlo negat. Qui etiam de dissolutione sui corporis, atque habitatione patriæ cœlestis dicit : Scimus quia si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, sed æternam in cœlis.

CAP. LXVI. — *Quod justis, in die judicii, animarum simul et corporum gloria lætabuntur.*

(*Ex eodem. Petr. int. Greg. resp.*) Si igitur nunc in cœlo sunt animæ justorum, quid est hoc quod in die judicii pro justitiæ suæ retributione recipiunt? — Hoc in eis nimirum crescit in iudicio, quod nunc animarum sola, postmodum vero corporum beatitudine perficiuntur, ut in ipsa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro Domino cruciatusque pertulerunt. Pro hac quippe geminata eorum gloria scriptum est : In terra sua duplicia possidebunt. Hinc etiam ante resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est : Daturæ sunt illis singulæ stolæ albæ, et dictum est illis ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conservorum, et fratrum eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt, in iudicio binas stolas habituri sunt : quia modo animarum res tantummodo agitur, tunc autem animarum simul et corporum gloria lætabuntur.

CAP. LXVII. — *De hoc, si boni bonos in regno, vel si mali malos in supplicio agnoscant.*

(*Ex eodem. Petr. int. Greg. resp.*) Nosse vellem, si boni bonos in regno, vel mali malos in suppliciis agnoscant. — Hujus rei sententia in verbis est dominicis, quam jam superius protulimus, luce clarius demonstrata. In quibus cum dictum esset : Homo quidam erat dives, et induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide : et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat; sed et canes veniebant, et lingeabant ulcera ejus; subjunctum est, quod Lazarus mortuus portaretur ab angelis in sinum Abrahæ, et mortuus dives sepultus est in inferno. Qui elevans oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus, et ipse clamans, dixit : Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam. Cui Abraham dicit : Fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. Dives autem de seipso jam spem salutis non habens, ad promerendam suorum salutem convertitur, dicens : Rogo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei : habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in locum hunc tormentorum. Quibus

A verbis aperte declaratur quia et boni bonos, et mali agnoscant malos. Si igitur Abraham Lazarum minime recognosceret, nequaquam ad divitem positum in tormentis de transacta ejus contritione loqueretur, dicens : Quod mala receperit in vita sua, Et si mali malos non recognoscerent, nequaquam dives in tormentis positus fratrum suorum etiam absentiam meminisset. Quomodo enim præsentibus non posset agnoscere, qui etiam pro absentium memoria curavit exorare? Qua in re illud quoque ostenditur, quod nequaquam ipse requisisti : quia et boni malos, et mali cognoscunt bonos. Nam et dives ab Abraham cognoscitur, cum dictum est : Recordare, quia recepisti bona in vita tua : et electus Lazarus a reprobo est divite cognitus, quem mitti precatur ex nomine, dicens : Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam. In qua videlicet cognitione utriusque partis cumulus retributionis excrescit, et ut boni amplius gaudeant : quia secum eos lætari conspiciunt, quos amaverunt : et mali dum cum eis torquentur, quos in hoc mundo despecto Deo dilexerunt, eos non solum sua, sed etiam eorum pœna consumat. Fit autem in electis quiddam mirabilius : quia non solum eos cognoscunt quos in hoc mundo noverunt, sed velut visos ac cognitos recognoscunt bonos, quos nunquam viderunt. Nam cum antiquos patres in illa æterna hæreditate viderint, eis incogniti per visionem non erunt, quos in opere semper noverunt. Quia enim illic omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt? Nam quidam noster et vitæ venerabilis vir, religiosusque valde et laudabilis, cum ante triennium moreretur, sicut religiosi alii, qui præsentibus fuerunt, testati sunt, in hora sui exitus Jonam prophetam, Ezechielem quoque et Danielelem cœpit aspiciere. Quos dum venisse ad se diceret, et depressis luminibus eis reverentiæ obsequium præberet, ex carne eductus est. Qua in re aperte datur intelligi, quæ erit in illa incorruptibili vita notitia, si vir iste adhuc in carne corruptibili positus, prophetas sanctos, quos nimirum nunquam vidit, agnovit. Solet autem plerumque contingere, ut egressura anima eos etiam recognoscat cum quibus pro æqualitate culparum, vel etiam præmiorum, in una est mansione deputanda : quod multi in eo exitu vident qui aut in regno aut in supplicio pares habebuntur.

CAP. LXVIII. — *De hoc, si ignis purgatorius credendus sit, qui post mortem animas a peccatis expurget.*

(*Ex eodem. Petr. int. Greg. resp.*) Discere vellem si post mortem ignis purgatorius esse credendus est. — In Evangelio Dominus dicit : Ambulate, dum lucem habetis. Per prophetam quoque ait : Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te. Quod Paulus apostolus exponens, dixit : Ecce nunc tempus acceptabile, etc. Salomon quoque ait : Quocumque potest manus tua facere, instanter operare : quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos, quo tu properas. David quoque ait : Quoniam

in sæculum misericordia ejus. Ex quibus nimirum A sententiis constat quia qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Sed tamen de quibusdam levibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est, eo quod Veritas dicit: quia si quis in Spiritum sanctum blasphemiam dixerit, nec in hoc sæculo remittetur ei, neque in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam vero in futuro posse relaxari. Quod enim de uno negatur, consequenter intellectus patet quia de quibusdam conceditur. Sed tamen, ut prædixi, hoc de parvis minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris: quæ vix sine culpa ab ipsis agitur, qui culpas qualiter declinari debeant sciunt, aut non in gravibus rebus error ignorantie, quæ cuncta etiam post mortem gravant, si adhuc in hac vita positus minime fuerint relaxata. Nam et cum Paulus dicat Christum esse fundamentum, atque subjungat: Si quis superædificaverit super hoc fundamentum, aurum et argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus quale sit ignis probabit; si cujus opus arserit detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem; quamvis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibitio possit intelligi, attamen si quis hæc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum sollicite est: quia illum dixit posse per ignem salvari, non qui super hoc fundamentum fer- rum, æs, vel plumbum ædificat, id est peccata majora, et idcirco duriora, atque jam tunc insolubilia; sed ligna, fœnum, stipulam, id est peccata minima atque levissima, quæ ignis facile consumit. Hoc tamen sciendum est: quia illic saltem de minimis nil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, ut illic obtineat, promereatur.

CAP. LXIX. — *Quod unus sit gehennæ ignis, sed non uno modo omnes cruciet.*

(*Ex eodem Petr. int. Greg. resp.*) Quæso te, unus esse gehennæ ignis credendus est, an quanta peccatorum diversitas fuerit, tanta quoque et ipsa æstimanda sunt incendia esse præparata? — Unus quidem est gehennæ ignis, sed non uno modo omnes cruciat peccatores. Uniuscujusque etenim quantum exigit culpa, tantum illic sentietur pœna. Nam sicut in hoc mundo sub uno sole multi consistunt, nec tamen ejusdem solis ardorem æqualiter sentiunt: quia alius plus æstuat, atque alius minus, ita illic in uno igne non unus est modus incendii: quia quod hic diversitas corporum hoc illic agit diversitas peccatorum; ut et ignem non dissimilem habeant, et tamen eosdem singulos dissimiliter exuret.

CAP. LXX. — *Quot genera sint oblationis pro defunctis facienda.*

(*Ex dictis August.*) Quatuor genera sunt oblationis. Pro valde bonis, gratiarum actiones sunt, hoc est, Deo gratias agunt: quia bene vixerunt. Pro non

valde bonis, ut plena remissio fiat. Pro non valde malis propitiationes sunt, ut tolerabilior fiat damnatio. Pro valde malis, non adjumenta mortuorum, sed tantum consolationes vivorum sunt.

CAP. LXXI. — *Cur sanctorum animæ pro inimicis suis non orent, quando eos in igne æterno ardere prospexerint.*

(*Ex eodem. Petr. int. Greg. resp.*) Et ubi est quod sancti sunt, si pro inimicis suis quos tunc ardere viderint, non orabunt? — Quibus utique dictum est: Pro inimicis vestris orate. Orant pro inimicis suis eo tempore quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda convertere, atque ipsa conversione salvare. Quid enim aliud pro inimicis suis orandum est, nisi hoc quod ait Apostolus: Ut det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, et respiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem? Et quomodo pro illis tunc orabitur, qui jam nullatenus possunt ad justitiæ opera ab iniquitate commutari? Eadem itaque causa est cur non oretur tunc pro hominibus æterno igne damnatis, quæ nunc etiam causa est, ut non oretur pro diabolo, angelisque ejus æterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est ut non orent sancti homines, pro hominibus in fidelibus impiisque defunctis: nisi quia de eis quos utique deputatos æterno supplicio jam noverint, ante illum iudicis justis conspectu orationis suæ meritum cassari refugiant? Quod si nunc quoque viventes justis, mortuis et damnatis injustis minime compatiuntur, quando adhuc aliquid judicabile de sua carne sese perpeti etiam ipsi noverint: quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni vitæ corruptione exuti, ipsi jam justitiæ vicinior atque artius inhærebunt? Sic quippe eorum mentes, per hoc quod justissimo Judici inhærent, jus distractionis absorbet, ut omnino eis non libeat, quidquid ab illius æternæ regulæ subtilitate discordat.

CAP. LXXII. — *Quod duobus modis vita dicatur, duobus etiam mors intelligatur.*

(*Ex eodem. Petr. int. Greg. resp.*) Non est jam quod responderi debeat apertæ rationi sed hæc nunc quæstio mentem movet, quomodo anima immortalis dicitur, dum constat quod in perpetuo igne moriatur. — Quia duobus modis vita dicitur, duobus etiam modis mors debet intelligi. Aliud est namque quod in Deo vivimus, aliud vero quod in hoc quod conditi vel creati sumus, id est, aliud beate vivere, et aliud essentialiter. Anima itaque, et mortalis esse intelligitur, et immortalis. Mortalis quippe, quia beate vivere amittit; immortalis autem, quia essentialiter vivere nunquam desinit: et naturæ suæ vitam perdere non valet, nec cum in perpetua fuerit morte damnata. Illic enim posita beate esse perdet: et esse non perdet. Ex qua re semper cogitur ut et mortem sine morte, et defunctum sine defuncto et finem sine fine patiat.

CAP. LXXIII. — *Quod electi seu reprobi ad loca communia deducantur in tormentis.*

(*Ex eodem. Petr. int.*) Quod vero sive electi seu

reprobi, quorum communis causa in opere fuerit, ad loca etiam communia deducantur. Veritatis nobis verba satisfacerent, etiam si exempla deessent. Ipsa quippe Veritas propter electos in Evangelio dicit: In domo Patris mei multae mansiones sunt. Si enim dispar in illa beatitudine aeterna retributio non esset, una potius mansio quam multae essent. Multae ergo mansiones sunt, in quibus et distincti honorum ordines propter meritorum consortium communiter laetentur; et tamen unum denarium omnes laborantes accipiunt, qui multis mansionibus distinguitur: quia et una est beatitudo quam illic percipiunt, et dispar retributionis qualitas quam per opera diversa consequuntur. Quae nimirum Veritas iudicii sui diem denuntians ait: Tunc dicam messoribus: Colligite zizania, et ligate ea fasciculis ad comburendum. Messores quippe angeli sunt; zizania in fasciculis ad comburendum ligant, cum pares comparibus in tormentis similibus sociant, ut superbi cum superbis, luxuriosi cum luxuriosis, avari cum avaris, fallaces cum fallacibus, invidi cum invidis, infideles cum infidelibus, ardent. Cum ergo similes in culpa, ad tormenta similia adducantur, qui eos locis poenalibus angeli deputant, quasi zizaniarum fasciculos ad comburendum ligant.

CAP. LXXIV. — *De hoc quod in domo Dei multae mansiones sint.*

(*Greg. in suis Moral. dicit:*) In evangelio Veritas dicit: In domo Patris mansiones multae sunt. Sed in eisdem multis mansionibus erit aliquo modo ipsa retributionum diversitas concors: quia tanta vis in illa pace nos sociat, ut quod in se quisque non accepit, hoc se accepisse in alio exsultet. Unde et non aequae laborantes in vinea, aequae cuncti denarium sortiuntur. Et quidem apud Patrem mansiones multae sunt, et tamen eundem denarium dispares laboratores accipiunt: quia una cunctis erit beatitudo laetitiae, quamvis non una sit omnibus sublimitas vitae.

CAP. LXXV. — *Quod illum quem semel culpa ad poenam pertrahit, misericordia ulterius ad veniam non reducat.*

(*Greg. in suis Moral. dicit:*) Sicut consumitur nubes, et pertransit, sic qui descendit ad inferos non ascendit. Nubes quippe ad altiora suspenditur, sed densata vento impellitur ut currat, calore solis dissipatur ut evanescat. Sic nimirum corda sunt hominum, quae per acceptae rationis ingenium ad alia emigrant: impulsae autem maligni spiritus flatu, pravis desideriorum suorum motibus huc illucque pertrahuntur. Sed districta respectu superni iudicis quasi solis calore liquefiunt, et semel locis poenalibus tradita, ad operationis usum ultra non redeunt. Vir igitur sanctus elationis cursum defectumque humani generis exprimens dicit: Sicut consumitur nubes, et pertransit, sic qui descendit ad inferos non ascendit. Ac si aperte loqueretur dicens: In altum currendo deficit, qui superbiendo ad interitum tendit. Quem si semel culpa ad poenam pertrahit, misericordia ulterius ad veniam non reducit.

CAP. LXXVI. — *Quod Deus dicatur zelans, dicatur iratus, dicatur poenitens, dicatur misericors, dicatur praescius.*

(*Greg. in suis Moral. dicit:*) Deus ergo quomodo zelans est, qui in custodienda castitate nostra nullo mentis cruciatu tangitur? Quomodo irascitur, qui in ulciscendis vitiis nostris nulla perturbatione animi commovetur? Quomodo est poenitens, quid id quod semel fecerit, et fecisse nequaquam dolet? Quomodo habet misericordiam, qui cor miserum non habet? Quomodo est praescius, dum nulla nisi quae futura sint praesciantur? Et scimus quia Deo nihil futurum est, ante cujus oculos praeterita nulla sunt, praesentia non transeunt, futura non veniunt. Quippe quia quod nobis fuit, et erit, in ejus prospectu praesto est: et omne quod praesens est sciri potest, potius quam praesciri. Et tamen dicitur zelans, dicitur iratus, dicitur poenitens, dicitur misericors, dicitur praescius: ut quia castitatem animae uniuscujusque custodit, humano modo zelans vocetur, quamvis mentis cruciatu non tangitur; quia culpas percussit, dicitur irasci, quamvis nulla animi turbatione moveatur; et quia ipse immutabilis, id quod voluerit mutat, poenitere dicitur, quamvis rem mutet, consilium non mutet. Et cum misericordiae nostrae subvenit, misericors vocatur, quamvis miseris subvenit, et cor miserum nunquam facit. Et quia ea quae nobis futura sunt videt, quae tantum ipsi semper praesto sunt, praescius dicitur: quamvis nequaquam futurum praevideat, quod praesens videt.

CAP. LXXVII. — *Cur Deus suos electos sic permittat mori, ut non in vita illorum ostendat cujus sanctitatis sint.*

(*Ex eodem. Petr. int. Greg. resp.*) Quid est hoc, quaeso te, quod omnipotens Deus sic permittit mori, quos tamen post mortem cujus sanctitatis fuerint non compatitur celari. Cum scriptum sit: Justus quacunque morte praeventus fuerit, justitia ejus non auferetur ab eo? — Electi qui procul dubio ad perpetuam vitam tendunt, quid eis obest si ad modicum dure moriantur? Et est fortasse nonnunquam eorum culpa, licet minima, quae in eadem debeat morte resecari. Unde fit ut reprobi quidem potestatem contra viventes accipiant, sed illis morientibus hoc in eis gravius vindicetur, quod contra bonos potestatem suae crudelitatis acceperunt: sicut idem carnifex qui eundem venerabilem diaconem viventem ferire permissus est, gaudere super mortuum permissus non est. Quod sacra quoque testantur eloquia. Nam vir Dei contra Samariam missus, quia per inobedientiam in itinere comedit, hunc in eodem itinere leo occidit. Sed statim illic scriptum est: Quia stetit leo juxta asinum, et non comedit de cadavere. Ex qua re ostenditur, quod peccatum inobedientiae in ipsa morte fuit laxatum, quia idem leo qui viventem praesumpsit occidere, contingere non praesumpsit occisum. Qui enim occidendi ausum habuit, de occisi cadavere comedendi licentiam non accepit: quia is qui culpabilis in vita fuit, poenita inobedientia, erat jam justus ex morte. Leo ergo

qui prius peccatoris vitam necavit, custodivit postmodum cadaver justi.

CAP. LXXVIII. — *Quod miseris mors fiat sine morte.*

(*Gregor. in suis Moral. dicit* :) Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine defunctu : quia et mors vivit, et finis semper incipit, et deficere defunctus nescit. Quia igitur, et mors perimit et non extinguit, dolor cruciat, sed nullatenus pavorem fugat, flamma comburit, sed nequaquam tenebras decutit.

CAP. LXXIX. — *Quod in inferno peccatoribus ad consolationem ignis non luceat, sed ut magis torqueat.*

(*Gregor. in suis Moral. dicit* :) Quamvis illic ignis et ad consolationem non lucet, attamen ut magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam sequaces quosque suos secum in tormento reprobis flamma illustrante visuri sunt, quorum amore deliquerunt : quatenus qui eorum vitam carnaliter contra præcepta Conditoris amaverunt, ipsorum quoque eos interitus in augmento suæ damnationis affligat.

CAP. LXXX. — *De eadem re.*

(*Gregor. in suis Moral. dicit* :) Sicut ergo electis ignis ardere novit ad solatium, et tamen ardere ad supplicium nescit : ita e diverso gehennæ flamma reprobis, et nequaquam lucet ad consolationis gratiam, et tamen lucet ad pœnam : ut damnatorum oculis supplicium, et nulla charitate candeat, et ad doloris cumulum qualiter cruciantur ostendat, Quid hic mirum, si gehennæ ignem credimus habere supplicium, simul obscuritatis et luminis? quod experimento novimus : quia et nunc dura flamma, lucet obscura. Tunc edax flamma comburit, quos nunc carnalis delectatio polluit. Tunc infinite patens inferni baratrum devorat, quos nunc inanis elatio exaltat. Atque qui quolibet ex vitio hic voluntatem callidi persuasoris expleverunt, tunc cum suo duce reprobis ad tormenta perveniunt : et quamvis angelorum atque hominum longe sit natura dissimilis, una tamen pœna implicat, quos unus in crimine reatus ligat.

CAP. LXXXI. — *Quod humana anima ita immortalis sit, ut et mori possit et non possit.*

(*Gregor. in suis Moral. dicit* :) Quia ergo nostræ immortalitatis hoc tempus non ita ut male sit, sed ita perit ut non sit, quærendum est quid sit, quod non ut ita non sit, sed ita perire optatur ut male sit. Humana enim anima seu angelicus spiritus ita immortalis est, ut mori possit : ita mortalis, ut mori non possit. Nam beate vivere, sive per vitium, seu per supplicium perdit : essentialiter autem vivere, neque per vitium, neque per supplicium amittit. A qualitate enim vivendi deficit, sed omnimodum subsistendi interitum nec moriens sentit. Ut ergo breviter dixerim, et immortaliter mortalis est, et mortaliter immortalis.

CAP. LXXXII. — *Quod corporeus sit ignis gehennæ, et non indigeat alia materia, nisi reprobis cruciatu.*

(*Greg. in suis Moralibus dicit* :) Miro valde modo, paucis verbis expressus est ignis gehennæ. Ignis

namque corporeus, ut esse valeat ignis, corporeis indiget fomentis. Qui cum necesse est ut servetur, per congesta ligna procul dubio nutritur, nec valet nisi succensus esse, et nisi refotus subsistere. At contra gehennæ ignis cum sit corporeus, et in se missos reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succenditur, nec lignis nutritur : sed creatus semel durat inextinguibilis, et succensione non indiget, et ardore non caret. Bene ergo de hoc iniquo dicitur : Devorabit eum ignis qui non succenditur : quia Omnipotentis justitia, futurorum præscia, ab ipsa mundi origine gehennæ ignem creavit : qui in pœna reprobis esse semel incipiet, sed ardorem suum etiam sine lignis nunquam finiet. Sciendum vero est, quod omnes reprobis, quia et in anima simul et carne peccaverunt, illic in anima et carne pariter cruciantur.

CAP. LXXXIII. — *Cur anima in corpore manens, et egrediens videri non possit.*

Quid mirum, Petre, si egredientem animam non vidisti, quam et manentem in corpore non vides? Nunquidnam modo cum mecum loqueris, quia videre in me non vales animam meam, idcirco me esse exanimem credis? Natura quippe animæ invisibilis est, atque ita ex corpore invisibiliter egreditur sicut in corpore invisibiliter manet. Petrus : Sed vitam animæ in corpore manentis pensare possum ex ipsis motibus corporis : quia nisi corpori anima adesset, ejusdem membra corporis moveri non possent. Vita vero animæ post carnem in quibus motibus quibusve operibus sit, non video : ut ex rebus visibilibus esse colligam, quod videre non possum.

CAP. LXXXIV. — *Ut nullus dubitare debeat, ea esse invisibilia, quæ Deo invisibili subministrant.*

(*Ex dialog. Greg.*) Sicut vis animæ vivificat et movet corpus, sic vis divina implet quæ creavit omnia. Et alia inspirando vivificat, aliis vero tribuit ut vivant, aliis hoc solummodo præstat ut sint. Quia verum esse non dubitas, creatorem, et regentem, implentem, et circumplectentem, transcendentem, et sustententem, incircumscriptum, atque invisibilem Deum ; ita dubitare non debes, hunc invisibilia obsequia habere. Debent quippe ea quæ ministrant ad ejus similitudinem tendere cui ministrant, ut quæ invisibili serviunt, esse invisibilia non dubitentur. Hæc autem quæ esse credimus, nisi sanctos angelos, et spiritus justorum? Sicut ergo motum considerans corporis, vitam animæ in corpore manentis perpendis animo : ita vitam animæ exeuntis a corpore perpendere debes a summo : quia potest invisibiliter vivere quam oportet in obsequio invisibilis manere. Petrus : Recte totum dicitur : sed mens refugit credere, quod corporeis oculis non valet videre.

CAP. LXXXV. — *Quod nulla visibilia videri vel cognosci possunt nisi per invisibilia.*

(*Ex dialog. Greg.*) Cum Paulus dicat : Est enim fides sperandarum substantia rerum argumentum

non apparentium : hoc veraciter dicitur credi, quod non valet videri. Nam credi jam non potest quod videri potest. Ut tamen te breviter reducam ad te : nulla visibilia nisi per invisibilia videntur. Ecce enim cuncta corporea oculus tui corporis aspicit, nec tamen ipse corporeus oculus aliquid videret corporeum, nisi hunc res incorporea ad videndum acueret. Nam tolle mentem quæ non videtur, et incassum patet oculus qui videbat. Subtrahere animam corpori, remanent procul dubio oculi in corpore aperti. Si igitur per se videbant, cur discedente anima nil vident? Hinc ergo intellige : quia ipsa quoque visibilia, non nisi per invisibilia videntur. Ponamus quoque autem oculos mentis, domum ædificare, immensas moles levare, pendere magnas in machinis columnas : quis, quæso te, hoc opus operatur? Corpus visibile quod illas moles manibus trahit : an invisibilis anima quæ vivificat corpus? Tolle enim quod non videtur in corpore : et mox immobilia remanent cuncta quæ moveri videbantur visibilia corpora metallorum. Qua in re pensandum est, quia in hoc quoque mundo visibili, nihil nisi per creaturam invisibilem disponi potest. Nam sicut omnipotens Deus aspirando vel implendo ea quæ ratione subsistunt, ut vivificat et movet invisibilia : ita ipsa quoque invisibilia, implendo movent atque sensim vivificant carnalia corpora quæ videntur. Petrus : Istis, fateor, allegationibus libenter victus, prope nulla jam esse hæc visibilia compellor existimare, qui prius in me infirmantium personas suscipiens, de invisibilibus dubitabam. Itaque placent cuncta quæ dicis : sed tamen sicut vitam animæ in corpore manentis ex motu corporis agnosco : ita vitam animæ post corpus, apertis quibusdam rebus attestantibus, agnoscere cupio.

CAP. LXXXVI. — *Quod incorporeus spiritus, in inferno a corporeo igne affligatur.*

(*Ex dialog. Gregorii.*) Si viventis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem cum incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? Petrus : In vivente quolibet idcirco incorporeus spiritus tenetur in corpore, quia vivificat corpus.

CAP. LXXXVII. — *Quod incorporeus spiritus vivificare possit, et ibi teneri ubi a corporeo cruciatur igne.*

(*Ex dialog. Gregorii.*) Si incorporeus spiritus, Petre, in hoc teneri potest quod vivificat, quare non pœnaliter et ibi teneatur ubi mortificatur? Teneri autem per ignem spiritum hominis dicimus : ut in tormento ignis sit vivendo atque sentiendo. Ignem namque eo ipso patitur quo videt : et quia concremari se aspicit, crematur. Sicque fit ut res incorporea incorpoream exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor invisibilis trahitur : ut per ignem corporeum mens incorporea, etiam incorporea flamma cruciatur. Quamvis colligere dictis evangelicis possumus : quia incendium animarum non solum videndo, sed etiam experiendo patitur. Veritatis etenim voce, dives mortuus in inferno dicitur sepultus. Cujus anima quia in igne teneatur,

insinuat vox divitis, qui Abraham deprecatur dicens : Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam : quia crucior in hac flamma. Dum ergo divitem peccatorem damnatum Veritas in ignibus perhibet, quis jam sapiens reproborum animas teneri ignibus negat? Petrus : Ecce ratione et testimonio ad credulitatem flectitur animus : sed dimissus iterum ad rigorem redit. Quomodo enim res incorporea a re corporea teneri atque affligi possit, ignoro.

CAP. LXXXVIII. — *De apostatis spiritibus, quod incorporci credendi sint.*

(*Ex dialog. Gregorii.*) Dic, quæso te, apostatas spiritus a cœlesti gloria dejectos, corporeos an incorporeos esse suspicaris? Petrus : Quis sane sapiens esse spiritus corporeos dixerit?

CAP. LXXXIX. — *Quod gehennæ ignis corporeus esse credendus sit.*

(*Ex dialogo Gregorii.*) Gehennæ ignem esse corporeum an incorporeum fateris? Petrus : Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo corpora certum est cruciari.

CAP. XC. — *De hoc quod scribitur : Deum nemo vidit unquam, et qualiter illud intelligendum sit.*

(*Gregorius in suis Moral. dicit :*) Deum nemo vidit unquam. Rursumque cum Testamenti Veteris patres intueor, multos horum teste ipsa sacræ lectionis historia Deum vidisse cognosco. Vidit quippe Jacob Dominum, et ait : Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea. Vidit Moses Dominum, de quo scriptum est : Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum. Vidit Job Dominum qui dicit : Auditum auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te. Vidit Esaias Dominum qui ait : Anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum, et elevatum. Vidit Micheas Dominum qui dicit : Vidi Dominum sedentem super solium suum : et omnem exercitum cœli astantem ei a dextris, et a sinistris. Quid est ergo quod tot Testamenti Veteris patres Deum se vidisse testati sunt, et tamen de hac sapientia quæ Deus est dicitur : Abscondita est ab oculis omnium viventium, et Joannes ait : Deum nemo vidit unquam; nisi hoc quod patenter datur intelligi, quia quamdiu hic mortaliter vivitur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest : ut anima gratia spiritus afflata, per figuras quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim ejus essentiæ non pertingat? Hinc est enim quod Jacob qui Deum se vidisse testatur, hic non nisi angelum vidit. Hinc est quod Moses qui cum Deo facie ad faciem loquitur, sicut loqui solet homo ad amicum suum, inter ipsa verba suæ locutionis dicit : Si inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi teipsum manifeste, ut videam te. Certe enim si Deus non erat, cum quo loquebatur : Ostende mihi Deum diceret, et non, Ostende teipsum. Si autem Deus erat, cum quo loquebatur facie ad faciem, cur repetebat

videre quem videbat? Sed ex hac ejus petitione colligitur, quia eum sitiebat per iucircumscriptæ naturæ suæ claritatem cernere, quem jam cœperat per quasdam imagines videre, et sic superna essentia mentis ejus oculis adesset, quatenus ei ad æternitatis visionem nulla imago creata temporaliter interesset. Et viderunt ergo Patres Testamenti Veteris Dominum, et tamen, juxta Joannis vocem: Deum nemo vidit unquam; et juxta beati Job sententiam, sapientia quæ Deus est, abscondita est ab oculis omnium viventium, quia in hac mortali carne consistentibus et videri potuit per quasdam circumscriptas imagines, et videri non potest per incircumscriptum lumen æternitatis. Sin vero a quibusdam non potest in hac adhuc mortali carne consistentibus, sed tamen inæstimabili virtute crescentibus quodam contemplationis acumine æterna Dei claritas videri potest.

CAP. XCI. — *De duplici pœna damnatorum.*

(*Ex dictis Isidori.*) Duplex damnatorum pœna est in gehenna. Quorum et mentem urit tristitia, et corpus flamma: juxta vicissitudinem, ut quod mente tractaverant, quod perficerent corpore, simul et animo puniantur et corpore. Ignem gehennæ ad aliquid lumen habere, ad aliquid non habere. Hoc est habere lumen ad damnationem, ut videant impii unde doleant, et non habere ad consolationem, ne videant unde gaudeant. Apta sit comparatio camini trium puerorum ad exemplum ignis gehennæ. Nam sicut ille ignis non arsit ad trium puerorum supplicium, et arsit ad comburenda ligamina vinculorum: ita ignis gehennæ, et lucebit miseris ad augmentum pœnarum, ut videant unde doleant, et non lucebit ad consolationem, ne videant unde gaudeant. Inter hujus vitæ et futuræ infelicitatis miseriam, multa discretio est. Illic enim et miseria est propter cruciationem dolorum, et tenebræ propter lucis aversionem. Quorum unum in hac vita, id est, miseria est, aliud non est. In inferno autem utrumque.

CAP. XCII. — *De pœnis impiorum.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Sicut fasciculi lignorum ad combustionem similibus colligantur, ita in judicii die similis culpæ rei suis similibus jungentur, ut ex æquo pœna constringat quasi in fasciculum, quos actio similes fecit in malum. Sicut unusquisque sanctus in futuro judicio pro quantitate virtutum glorificabitur, ita et unusquisque impius pro quantitate facinorum condemnabitur. Nec deerit in supplicio futurus damnationis ordo. Sed juxta qualitatem criminum discretio erit pœnarum, propheta firmante: De charorum quoque suorum suppliciis, additur etiam pœna defunctis. Sicut apud inferos diviti sermo prædicat evangelicus: sic pro augendo Judæ supplicio, dicit etiam Psalmus: Commoti moveantur filii ejus, et mendicent. Impii ex hoc durius in judicio puniendi sunt mentis dolore, ex quo visuri sunt justos gloriæ beatitudinem meruisse. Cunctis videntibus est præcipitandus diabolus, quando sub aspectu omnium honorum angelorum

A hominum, cum eis qui de patre ejus erant, igne æterno mittendus est, dum sublatus fuerit diabolus ut damnetur: multi electi qui in corpore sunt inveniendi, Domino ad judicium veniente, metu concutiendi sunt, videntes tali sententia impium esse punitum; quo terrore purgandi sunt, quia si quid eis ex corpore adhuc peccati remanserit, metu ipso quod diabolum damnari conspiciunt, purgabuntur. Ilinc est quod ait Job: Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, et exterriti purgabuntur. Multos posse perire ex eis in die judicii, qui nunc electi esse videntur et sancti, docet Propheta: Vocavit Dominus judicium ad ignem, et devorabit abyssum multam, et comedet partem domus. Pars quippe domus devorabitur, quia illos etiam infernus absorbebit, qui nunc se in præceptis cœlestibus gloriantur. De quibus et Dominus dicit: Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? in nomine tuo dæmonia ejecimus? virtutes multas fecimus? Tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos: discedite a me, qui operamini iniquitatem, nescio qui estis.

CAP. XCIII. — *De Antichristo.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Omnis qui secundum professionis suæ normam, aut non vivit, aut aliter docet, Antichristus est. Plerique autem sunt qui Antichristi tempora non visuri sunt, et tamen in membris Antichristi inveniendi sunt. Antequam veniat Antichristus, multa membra ejus præcesserunt, et pravæ actionis merito caput proprium prævererunt, secundum Apostoli sententiam, qui jam iniquitatis mysterium operari illum affirmat, etiam antequam reveletur. Magnitudo signorum faciet sub Antichristo, ut electi, si fieri potest, in errorem mittantur. Sed si electi, quomodo sunt in errorem mittendi? Ergo ibunt in errorem titubationis ad modicum pro multitudine prodigiorum: non tamen deficiendi sunt ab stabilitate sua, terrorum impulsu, atque signorum. Unde et ideo ponitur, si fieri potest: quia electi perire non possant, sed cito resipiscentes cordis errorem religione coercebunt: scientes prædictum a Domino esse, ut dum hoc fecerint adversarii, non conturbentur sancti. Jam mira facturus est prodigia et signa, dum venerit Antichristus: ut etiam electis quoddam cordis gignatur scrupulum, quod tam cito exsuperet in illis ratio, pro qua scient in deceptione reproborum, et electorum probatione eadem fieri signa, in quo tempore per patientiam gloriosi erunt sancti, non per miracula, sicut sancti martyres fuerunt priores: illi enim et persecutores sustinuerunt, et facientes prodigia. Proinde et durius bellum sustinebunt: quia non solum contra persequentes, sed etiam contra miraculis coruscantes dimicaturi sunt. Gravius sub Antichristi temporibus contra Ecclesiam deserviet Synagoga, quam in ipso adventu Salvatoris Christianos esset persecuta. Dum in martyres diabolus jam exercuerit magnam crudelitatem etiam ligatus, crudelior tamen erit sub Antichristi temporibus, quando etiam erit solvendus.

Nam si tanta ligatus facere potuit, quanta solutus A faciet? Quanto propinquius finem mundi diabolus videt, tanto crudelius persecutiones exercet. Ut quia se continuo damnandum conscipit, socios sibi multiplicet, cum quibus gehennæ ignis addicatur. Quanto breve tempus videt diabolus sibi restare, ut damnetur, tanto in magna persecutionis ira movetur, divina justitia permittente, ut glorificentur justi, sordidentur iniqui : et ut diabolo durior crescat damnationis sententia.

CAP. XCIV. — *Quod ante diem judicii, etiam electi casuri sint in adventu Antichristi.*

(*Greg. in suis Moralibus dicit :*) In diebus ejus stupebunt novissimi, et primos invadet horror. Tanta enim tunc contra justos iniquitate effrenabitur, ut etiam electorum corda non parvo pavore feriantur. Unde scriptum est : Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Quod videlicet dicitur, non quia electi casuri sint, sed magis terroribus trepidaturi. Tunc vero contra eum certamen justitiæ, et novissimi electi habere narrantur, et primi : quia scilicet et hi qui in fine mundi electi reperiuntur, in morte prosternendi sunt, ut illi etiam qui a prioribus mundi partibus processerunt. Enoch scilicet et Helias, ad medium revocantur crudelitatis ejus sævitiam in sua adhuc mortali carne passuri sunt. Hujus vires in tanta potestate laxatas novissimi obstapescunt, et primi metuunt : quia licet juxta hoc quod spiritu superbiæ sublevatur, omnem temporalem ejus potestatem despiciant, juxta hoc tamen quod ipsi adhuc in carne mortali sunt, in qua cruciari temporaliter possunt, ipsa quæ fortiter tolerant, supplicia perhorrescunt, ita ut in eis uno eodemque tempore, et constantia ex virtute sit, et pavor ex carne. Quia et si electi sunt, et tormentis vinci nequeant, per hoc tamen quod homines sunt, et ipsa metuunt tormenta qui vincunt.

CAP. XCV. — *De Antichristo.*

(*Greg. in suis Moralibus dicit :*) Videt enim quod in fine mundi Satan hominem ingrediens, quam sacra Scriptura Antichristum appellat, tanta elatione extollitur, tanta virtute principatus, tantis signis et prodigiis in sanctitatis ostensione se elevat, ut argui ab hominibus ejus facta non valeant : quia cum potestate terroris adjunguntur etiam signa ostensæ sanctitatis. Et ait : Quis arguit coram eo viam ejus? Quis videlicet hominum illum increpare audeat, cujus visum ferre pertimescit? Sed tamen ejus viam non solum Helias et Enoch, qui in ejus exprobratione ad medium perducuntur, sed etiam omnes electi arguunt, dum contemnunt, dum virtute mentis ejus malitiæ resistunt.

CAP. XCVI. — *Item de Antichristo.*

(*Gregor. in suis Moralibus dicit :*) Hoc loco homo humana sapiens dicitur, sed cum plus sint omnes, quam innumerabiles, quærendum nobis est, cur ante se innumerabiles, et post se omnes trahere dicatur, nisi quod antiquus hostis reprobum tunc hominem ingressus, cunctos quos carnales invenerit, sub suæ jugum

ditionis rapit, qui et nunc priusquam appareat, innumerabiles quidem, non tamen omnes carnales trahit. Quia quotidie carnali opere ad vitam multi revocantur atque ad statum justitiæ, alii per brevem, alii vero per longam pœnitentiam redeunt : et nunc innumerabiles rapit, cum falsitatis suæ stupenda hominibus signa non exhibet : cum vero coram carnalium oculis miranda eis prodigia fecerit, post se tunc non innumerabiles, sed omnes trahit : quia qui bonis præsentibus delectantur, potestati illius se absque retractione subjiciunt. Sed, sicut præfati sumus, quia plus est omnem hominem quam innumerabiles trahere, cur prius dicitur, quia omnem trahit, et post in augmento innumerabiles subjiciuntur? Ratio namque expetit ut prius minus est; et post in augmento quod majus est, diceretur. Sed sciendum quia in hoc loco plus fuit innumerabiles dixisse, quam omnes. Post se enim omnem hominem trahit : quia in tribus annis et dimidio, omnes quos in studiis vitæ carualis invenerit, jugo suæ damnationis astringit. Ante se vero innumerabiles trahit : quia per quinque millia, et adhuc amplius annorum curricula, quamvis carnales omnes trahere minime potuit, multo tamen plures sunt in tam longo tempore hi, quos ante se innumerabiles rapit, quam omnes, quos in tam brevi tempore rapiendos invenerit. Bene ergo dicitur, post se omnem hominem trahit, et ante se innumerabiles : quia et tunc minus tollet, cum omnes tulerit : et nunc amplius diripit, cum corda omnium non invadit.

CAP. XCVII. — *Quod in novissimis omnes Israelitæ per prædicationem Helix converti debeant.*

(*Greg. in suis Moralibus dicit :*) Sed extremo Israelitæ omnes ad fidem, cognita Helix prædicatione, concurrunt : atque ad ejus protectionem quem fugerant, redeunt : et tunc illud eximium multiplici aggregatione populorum convivium celebratur.

CAP. XCVIII. — *De hoc cur in hac vita sæpius bonis male sit, et malis bene.*

(*Greg. in suis Moralibus dicit :*) Cum valde occulta sint divina judicia, cur in hac vita nonnunquam bonis male sit, malis bene : tunc occultiora sunt, cum et bonis hic bene est, et malis male. Nam cum bonis male est, malis bene, hoc fortasse deprehenditur : quia et boni, si qua deliquerunt, hic recipiunt : ut ab æterna plenius damnatione liberentur : et mali bona, quæ pro hac vita faciunt, hic inveniunt, ut ad sola in posterum tormenta pertrahantur. Unde et ardenti in inferno diviti dicitur : Memento, fili, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. At cum bonis hic bene est, et malis male, incertum valde sit, utrum boni idcirco bona accipiant ut provocati ad aliquid melius crescant, an justo latentique judicio hic suorum operum remunerationem percipiant, ut a præmiis vitæ sequentis inanescent. Et utrum malos idcirco adversa feriant, ut ab æternis suppliciis corrigendo defendant : an hic eorum pœna incipiat, ut quandoque complenda eos ad ultima gehennæ tormenta perducant.

CAP. XCIX. — *Quod etiam omnes infideles resurgere debeant ad tormenta, non ad iudicium.*

(*Gregor in suis Moralibus dicit* :) Resurgunt vero etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur, qui ad conspectum districti iudicis, jam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem vero fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur ut pereant. Qui vero nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præjudicantur infidelitatis suæ tenebris, ejus quem despexerant invectione redargui non merentur. Illi saltem verba iudicis audiunt, qui ejus fidei verba tenuerunt: isti in damnatione sua æterni iudicis nec verba percipiunt, quia ejus reverentiam nec verba tenus servare maluerunt. Illi legaliter pereunt, quia sub lege positi peccaverunt: istis in perditione sua de lege nihil dicitur, quia nihil legis habere conati sunt.

CAP. C. — *Quod omnes homines resurgere debeant.*

(*August. dicit* :) Omnium hominum erit resurrectio. Si omnium erit, ergo omnes moriuntur, ut mors in Adam data, omnibus ejus filiis dominetur: et maneat illud privilegium in Domino, quod de eo specialiter dicitur: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Hanc rationem maxima Patrum turba tradente suscepimus. Verum, quia sunt et alii æque catholici, et eruditi viri, qui credunt, anima in corpore manente, immutandos ad corruptionem et immortalitatem eos qui in adventu Domini vivi inveniendi sunt, et hoc eis reputari pro resurrectione ex mortuis, quod mortalitatem immutatione deponant non mortem, quolibet quis acquiescat modo non hæreticus, nisi in conventionem hæreticus fiat. Sufficit enim in Ecclesiæ lege, carnis resurrectionem credere fieri de morte.

CAP. CI. — *De eadem re.*

(*Item Aug.*) Quod autem dicimus in Symbolo, in adventu Domini vivos et mortuos iudicandos, non justos tantum ac peccatores iudicari, sicut Diodorus significari putat, sed vivos eos qui in carne inveniendi sunt dicit. Quia ad hoc morituri creduntur, vel immutandi, sicut alii volunt: ut suscitati continuo vel reformati a mortuis, iudicentur.

CAP. CII. — *Quod angeli apostatæ, et impii homines post tormenta quasi suppliciis expurgati, non justorum societate donentur.*

(*Item Aug.*) Post resurrectionem et iudicium, non credamus resurrectionem futuram, quam Origenes delirat, ut dæmones vel impii homines, post tormenta quasi suppliciis expurgati, vel illi in angelicam qua creati sunt redeant dignitatem, vel injusti justorum societate donentur, eo quod hoc divinæ conveniat pietati, ne quid ex rationabilibus pereat creaturis, sed quolibet modo salventur. Sed nos credamus ipsi iudici omnium et retributori justo, qui dixit: Ibunt impii in supplicium æternum, justus autem in vitam æternam: ut percipiant fructum operum

A suorum. Et iterum: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus.

CAP. CIII. — *Quod resurrectio fieri debeat in ætate perfectæ juventutis, quæ profectu non indigeat.*

(*Ex dictis Isidori.*) Inchoatio pacis sanctorum est in hac vita non perfectio. Tunc autem erit plenitudo pacis, dum ad Dei contemplationem, absorpta carnis infirmitate, convaluerint. Resurrectio mortuorum, ut Apostolus ait, in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi futura est: in ætate scilicet juventutis quæ profectu non indiget, et absque inclinatione defectus in perfectione ex utraque parte et plena est et robusta. Quamvis nunc filiorum Dei nomine homines fideles vocentur, tamen ex eo quod hanc servitutem corruptionis patiuntur, adhuc jugo servitutis addicti sunt: accepturi plenam filiorum Dei libertatem, dum corruptibile hoc induerit incorruptionem. Nunc Deus per speculum agnoscitur: in futuro autem quisque electus facie ad faciem præsentabitur, ut ipsam speciem contempletur, quam nunc per speculum videre conatur. In hac vita electorum numerum ad dexteram pertinentium, et reproborum qui ad sinistram ituri sunt, Ecclesiam Dei compleri: in fine autem sæculi zizaniam a frumento disjungi.

CAP. CIV. — *Quod districtus Judex ad iudicium veniens peccatorem videat, ut feriat, non ut salvet.*

(*Gregor. in suis Moral. dicit* :) In iudicium quidem Dominus veniens peccatorem videt ut feriat, sed non videt ut ad largiendam salutis gratiam recognoscat. Culpas examinat: et vitam pereuntium ignorat.

CAP. CV. — *Quod Deus ad iudicium veniat ad feriendum videns, et ad salvandum non videns.*

(*Gregor. in suis Moral. dicit* :) Districtus Judex ad iudicium veniet, et ad salvandum non videns, ad feriendum videns: quia quem in præsentis vita dispensationis suæ miseratione non respicit, respiciendo postmodum per justitiam extinguit. Nunc enim peccator quisque dum non metuit, et vivit, et blasphematur et proficit: quia scilicet misericors Creator quem expectando vult corrigere, aspiciendo non vult punire; sicut scriptum est: Dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam. Sed tunc peccator cum respicitur non subsistit: quia cum districtus Judex merita subtiliter inquirat, res ad tormenta non sufficit. Quamvis hoc etiam justorum voci congruit: quorum mens semper sollicita venturo examini intendit. Omne enim quod agunt metuunt, dum caute considerant, ante quantum iudicem stabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, et pensant quanto reatu constricti sunt propriæ infirmitatis. Enumerant in via proprii operis, et contra hæc exaggerant bona gratiæ Conditoris. Considerant prava quam districte iudicet, bona opera quam subtiliter penset: et perituros se absque ambiguitate præsciunt, si remota pietate iudicentur. Quia hoc ipsum quoque quod juste videmur vivere, culpa est, si vitam

nostram cum iudicat, hanc apud se divina misericordia non excusat.

CAP. CVI. — *Quod in die iudicii duo ordines in quatuor dividantur.*

(*Ex dictis Isidori.*) Duæ sunt differentiæ vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorum et reproborum. Qui tamen dividuntur in quatuor. Perfectorum ordo unus est, qui cum Deo iudicat, et alius qui iudicatur. Utrique tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum pariter in duo: dum hi qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt, et damnandi. Qui vero extra Ecclesiam inveniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tamen damnandi. Primus igitur eorum ordo qui iudicantur, et pereunt, opponitur illi ordini bonorum de quo sunt qui iudicantur et regnant. Secundus ordo eorum qui non iudicantur, et pereunt, opponitur illi ordini perfectorum qui sunt hi qui non iudicantur, et regnant. Tertius ordo eorum qui iudicantur et regnant: illi ordini contrarius est de quo sunt qui iudicantur et pereunt. Quartus ordo eorum qui non iudicantur et regnant, opponitur illi contrario ordini qui illi sunt qui non iudicantur et pereunt. Gemina punitur sententia impius: dum aut hic pro suis meritis mentis cæcitate percutitur ne veritatem videat, aut dum in fine damnabitur ut debitas pœnas exsolvat.

CAP. — CVII. *Quod liber vitæ sit ipsa visio advenientis iudicis: quia quidquid quis fecerit, ipso viso statim intelliget.*

(*Gregor. in suis Moral. dicit:*) Libri aperti sunt, et alius liber apertus est qui est vitæ: et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris. Liber namque vitæ est ipsa visio advenientis iudicis. In quo quasi scriptum est omne mandatum: quia quisquis eum viderit, mox teste conscientia quidquid non fecit intelligit. Libri etiam aperti referuntur: quia iustorum tunc vita conspicitur, in quibus mandata cœlestia opere impressa cernuntur. Et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris: quia in ostensa vita iustorum, quasi in expansione librorum, legunt bonum quod agere ipsi noluerunt: atque eorum qui fecerunt comparatione damnantur. Ne ergo unusquisque tunc videns eos, quod non fecit defleat, nunc in eis quod imitetur, attendat: quod quidam facere non cessant.

FINIS LIBRI VIGESIMI.

CONCILIUM IN SALEGUNSTAT HABITUM.

In Dei nomine, ergo Aribo Moguntinæ sedis archiepiscopus, quamvis indignus, cum cæteris confratribus nostris, et coepiscopis, Burchardo Wormaciensi, Werenhario Argentino, Brunone Augustensi, Eberthardo Babenbergensi, Meginhardo Wircenbursensi, synodum in Salegunstat condiximus. Anno Dominicæ

CAP. CVIII. — *De gloria sanctorum post iudicium.*

(*Ex dictis Isidori.*) Non faciet in futurum cor miserum iustorum compassione damnatorum condolendi affectio, ubi tantum erit sanctorum de Dei contemplatione gaudium, ut tristitiæ nullus tribuatur introitus. Sicut comparatus color candidus nigro color sit pulchrior, ita et sanctorum requies comparata damnationi malorum gloriosior erit. Sicut iustitia iniustitiæ, sic virtus vitio. Crescit ergo sanctorum gloria dum debita damnantur impii pœna. Post resurrectionem sanctis in carne promissa est cœlorum ascensio, dicente ad Patrem Christo: Volo ut ubi sum ego, et ipsi sint mecum. Si enim membra capitis sumus, et unus in se et in nobis est Christus, utique ubi ipse ascendit, et nos ascensuri sumus.

CAP. CIX. — *Quod finito iudicio incipiat esse sæculum novum, et terra nova.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Ut ait B. Augustinus, peracto finitoque iudicio, tunc esse desinet hoc cœlum, et terra: quando incipiet esse cœlum novum, et terra nova. Mutatione namque rerum, non omni modo interitu transibit hic mundus. Unde et Apostolus dicit: Præterit enim figura hujus mundi. Figura ergo præterit, non natura.

CAP. CX. — *Contra eos qui dicunt si post factum iudicium erit conflagratio mundi, ubi tunc esse poterint sancti, qui non contingantur flamma incendii.*

(*Ex dictis ejusdem.*) Hanc quæstionem beatus Augustinus dissolvit. Quæret, ait, forsitan aliquis, si post factum iudicium iste mundus ardebit, antequam pro illo cœlum novum et terra nova reponatur, eo ipso tempore conflagrationis ejus, ubi erunt sancti, cum eos habentes corpora in aliquo corporali loco esse necesse sit. Possumus respondere futuros esse eos in superioribus patribus, quo ita non ascendat flamma illius incendii, quemadmodum nec unda diluvii. Talia quippe illis erunt corpora, ut illic sint ubi esse voluerint. Sed nec ignem conflagrationis illius pertinescent immortales atque incorruptibiles facti, sicut vivorum trium corruptibilia corpora atque mortalia in camino ardenti illæsa vivere poterunt.

D incarnat. MXXIII, indicit. V, II Idus August. anno autem domini Henrici secundi regnantis XXI, imperii vero VI, quatenus cum communi confratrum prædictorum concilio atque consultu, multimoda divinorum officiorum atque synodaliū legum componeretur dissensio, et disparilitas nostrarum singu-